THE LIBRARY - THE UNIVERSITY OF JORDAN

הצופה

ב"ה, יום רביעי, י"א ניסן תשל"ד (3.4.1974)
שנה ל"ז — גליון 11640 — המחיר 60 אגורה

בטאון התנועה העולמית של המזרחי והפועל המזרחי
מייסד ועורך ראשון: הרב מאיר בר־אילן ז"ל

דיין בשובו מארה"ב:

אין סכנה שהאש בגבול הצפון תתפתח למימדים של משבר

המצרים לא הפרו את ההסכם ✱ סיכוי שהחיפושים אחרי הגוויות יימשכו ✱ בפנטאגון קיבלנו „פחות או יותר ממה שרצינו"

שר הבטחון מר משה דיין, אמר בשובו אתמול אחרי הצהריים לישראל מביקור בארה"ב, כי לדעתו אין סכנה שהאש בגבול הצפון תתפתח למימדים של משבר חמור.

מר דיין השיב לשאלות עתונאים בנמל התעופה בן־גוריון. ואמר שאינו יכול להביע דעה על מה שנעשה לאורך קו הפסקת האש עם סוריה, אלא לאחר שיקבל דיווח, כשיגיע למשרד הבטחון. עם זאת, אמר, האמריקנים היו רוצים שהאש תיפסק שם, וכך גם אנחנו. „האינני בטוח שיש לבנות זאת הסלמה".

השר מסר, כי בפגישתו עם שר החוץ האמריקני, הוא מסר לד"ר קיסינג'ר את השקפותיה של ישראל בענין הסכם להפרדת כוחות בינה לבין סוריה. לדברי מר דיין לוח הזמנים הוא עתה בערך כך: בציג סורי יגיע לוואשינגטון, הד"ר קיסינג'ר מתכונן לביקור נוסף באיזור בסוף אפריל.

שר הבטחון הביע את שביעות

(סוף בעמוד 2)

מת פומפידו — נשיא צרפת

פאריס, 2 (ע"ר). — נשיא צרפת, ז'ורז' פומפידו, מת הי ערב בפאריס — על כך הודיע הרדיו הממלכתי הצרפתי.

בהודעה מלשכת הנשיאות נאמר כי שעת המוות היתה 21.00 לפי הי שעון המקומי. בן 62 היה במותו.

לא נמסרה הודעה מיידית על סיבת מותו של פומפידו. מצב בריאותו עורר דאגה בצרפת, בעוד הנשיא נאבק בחוליו בשנה האחרונה.

ההודעה האחרונה על מצב בריאותו הלקוי באה היום אחר הצהרים בעת שביטל פגישה שנועד לקיים עם נשיא רואנדה המבקר בצרפת.

פומפידו סבל מבריאות לקויה מ־אז התחילה שנת 1972 — שלוש נים לאחר שקיבל את כהונת הנשיא, אחרי בחירתו ביוני 1969 כיורשו של הגנראל דה גול.

אף על שבאורח רשמי נמסר שהוא סובל מעייפות יתר, שפעת או התקף טחורים, הודיעו עיתונים שונים שהוא סובל למעשה מסרטן עצמות.

השר בורג: סיעת המפד"ל תדון בדו"ח ובמסקנותיו

דו"ח זה אינו דו"ח בינייים אלא הוא קובע באורח סופי דעת הוועדה על חלק מסויים של הדברים.

יש לציין, שהוועדה דנה רבות ה־גיעה למסקנותיה ולהמלצותיה פה אחד. זה מקנה לדו"ח משקל מיוחד.

לאחר שהממשלה תביא את הדו"ח לכנסת תדון הסיעה של המפד"ל על תוכנו לכל פרטיו ומסקנותיו.

הממשלה תביא את הדו"ח לכנסת במושב מיוחד בחוה"מ

מאת סופרנו המדיני בירושלים

הממשלה שדנה אתמול ב־משך ארבע וחצי שעות בדו"ח אגרנט, תביא את מסקנותיה לפני הכנסת בישיבה שתת־קיים בחוהמ"פ.

בישיבת הממשלה מסר שר המשפטים מר חיים צדוק הערכה משפטית לדו"ח וכל מה שמתחייב ממנו. ה־שרים הפנו שאלות לשר צדוק לגבי משמעותו של הדו"ח בנקודות שונות.

הממשלה תקיים ישיבה נוספת כדי להמשיך ולדון במשמעותו של הדו"ח.

שר הבטחון מר משה דיין מסר סקירה על שיחותיו בוושינגטון עם ד"ר קיסינג'ר. מתברר שד"ר קיסינג'ר יגיע במחצית השניה של אפריל כדי להמשיך בתיווך על ההפרדה בגבול הסורי.

הרמטכ"ל השתתף בישיבה והקריא את מכתב התפטרותו. בעקבות זה נאמרו דברי הערכה לפעולתו של הרמטכ"ל.

התפטרותו של הזני

השר מיכאל חזני הודיע על רצונו להתפטר מהממשלה וקרא את מכתב ההתפטרות הנוסח שהגיש לראה"מ. בהתאם לחוק נכנסת ההתפטרות ל־תוקפה תוך 48 שעות. ראש הממשלה הביעה דברי צער על התפטרותו של השר הזני והוסיפה שעם כל ההכנה לנימוקיו, היא מקווה לראות אותו בקרוב ליד שולחן הממשלה.

הסורים ממשיכים לירות בצפון

מאת סופרנו הצבאי

חילופי אש לסירוגין התנהלו גם אתמול בחזית הצפון. כבוח האש הסורית היתה קטנה הלילה מ־אשר שלשום והיתה בעלת אופי של הטרדה.

האש הצטמצמה לאזורי החזית ה־סורים לא ירו לישובים אזרחיים.

בינתיים נמשך מצב הכוננות ה־צה"ל שמר על עירנות למקרה של היתקפה סורית. הכוונה בחזית לא חלף לנוכח הפעילות הכלחבתית ה־נמשכת בקרב כוחות סוריה.

אש סוריה בארטילריה ובטנקים נפ־תחה סמוך לשעה 10 לפני הצהרים אל כוצבים בדרום רמת־הגולן, לאזו־רי תל־פארס והגזרה רפיד. כמו כן ירו אל דרום המובלעת, על הילי אל־מל, כרום וחמד. חילופי האש נמשכו עד שעה 6 בערב בגיזרה הדרומית בעי־קר כאשר הסורים יורים כדי פעם אש טורדנית למקומות שונים בסט־קט. כוחות צה"ל הגיבו בירי לעבר מטרות שונות בערך הסורי. לא היו נפגעים לכוחותינו.

המצרים טרם השיבו בעניין המשך החפושים אחרי גויות

מאת סופרנו הצבאי

המצרים טרם השיבו לפניית ישראל ביצוע פריצה בידי צבא נבהה, בעניין הודעת החיפוש גופות החללים.

המצרים נתבקשו לשגר את הגנרל טהא מגג'וב ואת קולונל איוב, קצין הקישור המצרי לכוח האו"ם לפגישה עם ראש אכ"א האלוף הרצל שפיר בעניין הפסקת החיפושים. האלוף שפיר נועד רק בשבת עם הקולונל המצרי איוב ושיכם אתו בציע כי החיפושים אחרי גופות נעדרים ימש־כו עד ה־5 באפריל, אולם שלשום הודיעו המצרים כומר הבצרים בהפתעה, כי הם מפסיקים את החיפושים. ראש אכ"א ביקש באמצעות האו"ם פגישה דחופה עם הנציג הבכיר הבכיר גנרל מגג'וב, שהשתתף בשיחות הסכם ה־הפרדה ועמו קויימו ההבנים בנושא חיפוש החללים. המצרים לא השיבו עד כה לפניה.

סיור משמר הגבול הותקף ליד זרעית

מאת סופרנו הצבאי

סיור משמר הגבול הותקף אתמול בבוקר במטענים בהזקה השט־קה, באיזור זרעית, שבגבול לבנון. איש לא נפגע.

הסיור היה באיזור בריכה המים של זרעית, בשעה 6.15 בבוקר, כא־שר גורתה לעברו אש כבידה הלבנוני של הגבול. המחבלים ירו מצבוה בוזקה וכן נשק קל על הסיור, שלא נפגע. הסיור השיב אש כלפי התוקפים.

זו הפעם הראשונה מאז יום הכי־פורים שמותקף סיור של כוחותינו באיזור זה.

בימים האחרונים התגברה פעילות המחבלים בגבול לבנון.

צ. ירון. א. שרביט, י. אריגור חתני פרס ע"ש ח"מ שפירא ז"ל

ועדת הפרס (של המפד"ל— הכפד"ל בתל־אביב. המזרחי—הפועל־המזרחי) ע"ש השר חיים משה שפירא החליטה השנה פה אחד להעניק את הפרס לצבי ירון, לאליעזר שרביט ולצבי אריגור.

הפרס במחשבת הציונות הדתית יוענק למר צבי ירון על ספרו „משנתו של הרב קוק" (הוצאת הסוכנות ה־יהודית).

הפרס לספרות יפה דתית יוענק למשורר אליעזר שרביט על ספר ה־שירים שלו „שמן ירושלים" (הוצאת „שלמי").

פרס כבוד ביחוד יוענק הפנה ל־סופר ולמחנך יצחק אריגור. כהערכה למפעל חייו ויצירתו הספרותית.

טקס הלוקת הפרס יתקיים ביום רביעי, ג' דחול המועד פסח, בבית בבדור „בין הפטיש והמוכש".

גורלם של יהודי סוריה ועיראק לדיון בוועדת החו"ב

מאת סופרנו בכנסת

ממשלת ישראל תמשיך ותגביר את כאבציה להבטחת שלומם, חייהם ו־כבודם של אחינו הנעצבים בגלויות ערב, ובביחוד בסוריה ועיראק, עד שאחרון יהודי סוריה ועיראק יזכו להוף מבטחים — אמר אתמול שה החוץ, אבא אבן, בבליאת הכנסת ב־תשובה להצעת דחופה לסדר היום בנושא זה.

הנושא הועבר לדיון מפורט יותר בוועדת החוץ והבטחון.

הננו מודיעים בצער רב על פטירתו של ראש משפחתנו

ר' יעקב פוייר בן מהתה־זאב הכהן

הלוויה תתקיים היום, יום רביעי י"א ניסן תשל"ד (3.4.74) בשעה 3.30 אחה"צ מביתו רח' אגרון 5 כפר־סבא.

המשפחה האבלה

הרבנות הראשית לישראל

ירושלים

מועצת הרבנות הראשית לישראל משתתפת באבלו הכבד של הרב הגאון

ר' יוסף שרביט שליט"א

חבר מועצת הרבנות הראשית לישראל ורבה הראשי של אשקלון

בנפול בנו מיכאל הי"ד

על קדושת ה' העם והארץ במלחמת יום הכיפורים בתעלה

בעבודתו המסורה להרמת קרן התורה בעם בבנין ציון וירושלים ינוחם

פורסם דו"ח חלקי של ועדת אגרנט:

הרמטכ"ל ד. אלעזר מסיים תפקידו; אלוף ש. גונן מושעה משרותו עד לבירור; ראש אמ"ן אל. זעירא מסיים כהונתו

מאת סופר „הצופה"

ועדת אגרנט בדו"ח חלקי שפורסם אמש, הטילה על הרמטכ"ל, ראש אגף המודיעין ועל אלוף פיקוד הדרום את האחריות למה שקרה בערב מלחמת יום הכיפורים ולמחדל על אי־כוננותו של צה"ל למלחמה.

הוועדה המליצה על: —

- סיום כהונתו של הרמטכ"ל;
- השעיית האלוף שמואל גונן מפיקוד בצה"ל עד לסיום החקירה;
- סיום כהונתו של ראש אמ"ן, האלוף אליהו זעירא.

העברתם מתפקידיהם של תת־אלוף אריה שלו, ראש מחלקת המחקר ב־אגף המודיעין, סגן־אלוף יונה בנד־מן, ראש ענף מצרים במחלקת המחקר וסא"ל דוד גדליה, קצין המודיעין של פיקוד הדרום.

הוועדה נמנעה מלהטיל אשם למה שאירע בערב יום הכיפורים על ראש הממשלה ועל שר הביטחון, אך מת־חה ביקורת מסויימת על נוהלים ו־נוהגים מסויימים ואי־העמדת הממ־שלה על חומרת המצב.

בדו"ח החלקי כותבת הוועדה אח־רי הצהריים לראש הממשלה ושפור־סם אמש הוציאה ועדת אגרנט, את מסקנותיה לגבי ההתרחשויות ערב המלחמה הביעה את דעתה על ה־אשמים בכך שצה"ל לא היה בכוננות. מסקנות הוועדה נתקבלו פה אחד.

הרמטכ"ל נושא באחריות מעשית

הוועדה קבעה כי הרמטכ"ל רב־אלוף דוד אלעזר נושא באחריות אישית למה שקרה ערב המלחמה גם בעניין הערכת המצב וגם בעניין כוננות צה"ל. בצער מיוחד אומרת הוועדה היא עליה להגיע למסקנות הללו, כי מדובר בחייל ששירת את המדינה בהצטיינות שנים מרובות.

במסקנותיה מאשימה הוועדה את הרמטכ"ל בכך שלא המליץ על גיוס חלקי של מערך המילואים עוד ב־1 באוקטובר, נוכח הידיעות שהגיעו, לא זימן את אלוף הפיקוד ולא הוציא פקודות מיבצעיות ברורות.

ביקורת חריפה על האלוף זעירא ותת־אלוף שלו

ביקורת חריפה נמתחה בדו"ח על ראש אגף המודיעין, האלוף אלי זעירא, עליו ועל עוזרו תת־אלוף שלו על שהתעלמו מידיעות ברורות בדבר ההכנות שעושה האויב למלחמה ו־הוסיפו לדבוק בקונצפציה המוטעית שלא תהיה מלחמה. נוכח כשלונם החמור, קובעת הוועדה, אין האלוף זעירא יכול להמשיך עוד בתפקיד כראש אמ"ן. האלוף על אריה שלו, שהוועדה ממליצה להעבירו מתפקידו

אומרת הוועדה שהוא נושא בכובד האחריות למשגה החמור.

התעלם מדו"ח על הכנות התקפיות בחזית הדרום

סא"ל יונה בנדמן, ראש ענף מצ־רים במחלקת המחקר התעלם מדו־ח"ת על ההכנות ההתקפיות של ה־מצרים ואילו סגן אלוף דוד גדליה, קצין מודיעין בפיקוד הדרום, התע־לם מדו"ח של קצין ביחידתו על תכונה בצבא המצרי לקראת מלח־מה. דו"ח זה הוגש לו ב־1 באוקטו־בר.

האלוף גונן נושא באחריות

האלוף גונן, פיקוד מרחב שלמה לא מילא את תפקידו, לדעת הוועדה והוא נושא בחלק ניכר של האחריות למצב המיתון בו נתפסו כוחותינו ב־דרום. הוא גם לא פרס את הכוחות כראוי ולא היה בפיקוד ביומיים ה־קריטיים שקדמו למלחמה.

אחריות ראש הממשלה ושר הביטחון

העברתם מתפקידיהם של תת־אלוף הוועדה כי לא היה חייב להורות על אמצעי זהירות נוספים או שונים מאלה שהוצעו לו ע"י המטכ"ל.

באשר לראש הממשלה נמתחת בי־קורת על שלא כינסה את הממשלה כולה לפני כן וכן על נוהג ה„מט־בח", אך שמדה לה הזכות הגדולה שעשתה שימוש נבון בסמכות הנר־תה שבשבת בבוקר אישרה בהחלטות גיוס המילואים אף שיקולים מ־דיניים כבדי משקל.

מינוי ועדת שרים מצומצמת לענייני ביטחון

הוועדה ממליצה לבחור בוועדת שרים מצומצמת לענייני ביטחון ו־כמו כן למנות יועץ מיוחד לענייני מודיעין.

שבחים לצה"ל

בסוף משבחת הוועדה את צה"ל על שלמרות המצב, הנוראי לא העמד, עלה בידו תוך מסירות וגבורה מופ־לאים לבלום את האוייב ולהעביר ה־מלחמה לשטחיו.

בהקדמה לדו"ח מביאה הוועדה את החלטת הממשלה בדבר סמכויותיה ומוסרת את נימוקיה להגשת דין וחשבון חלקי.

לא התעלמנו משני שיקולים בעד הגשת דין וחשבון אחד ויחיד, ש־יכלול את ממצאינו והמלצותינו ל־גבי כל הנושאים יחדיו, המפורטים בכתב המינוי של הוועדה. אלה הם: (א) הנושאים הללו, ובמיוחד הכר־נות וההיערכות, קשורים זה בזה במידה זו או אחרת. (ב) בנוגע ל־הערכת התנהגותם של בעלי התפ־קידים השונים, עדיף היה שלא לפצל את הדיון על פי הנושאים השונים. אולם, כנגד זה ראתה הוועדה כי ב־גלל ריבוי חומר הראיות העצום ש־הובא לפניה, כבר נמשכו דיוניה זמן רב, ועוד יחלוף זמן עד לסיום פעולתה. זכאי הציבור לדעת בהקדם את ממצאיה והמלצותיה באותם נוש־אים שבהם הסתיימו דיוני הוועדה, ורצוי שהממשלה תוכל לפעול על פיהם בהקדם.

דו"ח נוסף יבוא

יתרה מזו, דו"ח חלקי זה אף אינו מכיל כל מה שיש לוועדה להגיד על נושאי המידע והערכתו וההכוננות של צה"ל, וזאת מפני שהוועדה בר־כוה לדעת כי רצוי להקדים ולפרסם את עיקרי המסקנות וההמלצות ב־מישור העוסקי, וכן ביחס לבעלי ת־פקידים ומשרות מסויימים, שאליהן הגיעה הוועדה בדיוניה על אותם נו־שאים. היא מצאה אפשרות לעשות כן, כי אחרי התייעצות ממושכת ו־מלאה בין חבריה כבר גיבשה את דעתה בנוגע למסקנות והמלצות ה־ללו, אך ניסוח נימוקיה הכתובים עלול להמשך עוד זמן־מה. לפיכך מצאה הוועדה כי מוטב להקדים אותן מסקנות והמלצות ולהרסמן מיד, ו־אילו ההנמקה המלאה תבוא בדו"ח חלקי נוסף.

אחרי שקבענו את סדרי עבודתנו, התחילה הוועדה ביום 25.11.73 בגביית עדויות והיא קיימה עד היום 140 ישיבות ושמעה 58 עדים. כמו כן הוגש לה חומר רב בכתב. בשלב זה סיימה הוועדה את גביית העדויות ו־יתר הראיות באותם מנושאים ש־בהם היה עליה לדון, ואלה הם לפי הסדר: המידע, בימים שקדמו ל־מלחמת יום הכפורים, על מהלכי ה־אויב וכוונותיו לפתוח במלחמה; ה־ערכת המידע; הכוננות של צה"ל ב־ימים שקדמו למלחמה, עד לשעת ה־התקפה של האויב; ההחלטות של ה־גורמים הצבאיים והאזרחיים, שנת־קבלו על יסוד אותו מידע והערכתו. דיון השבת חלקי זה מתייחס לנוש־אים אלה בלבד. הוועדה עדיין איננה דנה בו בנושאים השייכים לתער־כותו הכללית של צה"ל (כולל ענ־יני משטר ומשמעת, הדרכה תורות לחימה, ציוד ותפוס, שתמוים ל־שעת חרום ההפעלתם, שיטות גיוס הבאת הכוחות לחזית, ביתוח מקד־מם, תפקידים ויעודים של הגופים ה־מוסמכים הפעלתם הלכה למעשה), הנכונה בעיקר בחזית התעלה.

אף לא בנושא של ניהול הקרבות עד לעצירת האויב, הגם שהוועדה כבר קבעה הרבה ראיות גם על נו־שאים נוספים אלה.

לא דנים בהצבת הכוח במעוזים

במיוחד ברצוננו להדגיש כבר ע־תה, שאין אנו עדיין דנים בבעיה הכואבת של הצבת הכוח במעוזי ה־תעלה: כוח זה, למרות שנלחם ב־מסירות, תרם חלקו לעצירת האויב היה למעשה בלתי־מגובש ובלתי־מאומן די צורכו. אנו בוקק לנושא זה שנה שנבחנה את מכלול הבעיות של התפקידים ויעודם של המעוזים המתקבים והפעלתם הלכה למעשה, כי בעיות אלה שלובות זו בזו באר־גן מהודק.

ההפתעה בפתיחת המלחמה

שלוש סיבות הכשלון

בבקורתנו — אומרת הוועדה — על הערכות אמ"ן (אגף המודיעין במטה הכללי) וגורמים אחרים נר־הרנו מאד שלא להתפס ל„חכמה ש־לאחר מעשה", השתדלנו לראות את הדברים באספקלריה של המצב כפי שהיה בשעת ההערכות שנעשו וההחלטות שנתקבלו.

פתיחת המלחמה על ידי מצרים ו־סוריה ביום הכפורים תשל"ד (6.10.73), בקירוב, הפתיעה את צה"ל בזה שעד לשעות הבוקר ה־מוקדמות של אותו יום לא העריכו הפיקוד העליון של צה"ל וההנהגה המדינית שסלחמה כוללתמשמתה ל־התחיל, ובבוקרו של אותו יום, כ־אשר כבר התברר להם שהמלחמה תיפתח הניח הפיקוד העליון בשעות שהיא תפרוץ רק בשעה 18.00.

סיבות הכשלון של גורמי ההערכה היו שלש: ראשית, דבקותם העקש־נית במה שהיה קרוי בפיו „הקונ־צפציה", שלפיה (א) לא תצא מצרים למלחמה נגד ישראל אלא אם תב־טיח לעצמה תחילה יכולת אווירית לתקוף את ישראל בעומק, ובמיוחד את שדות התעופה העיקריים של ישראל, כדי לשתק את חיל האוויר הישראלי, ו־(ב) סוריה לא תצא להתקפה רבתי על ישראל אלא ב־בעונה אחת עם מצרים. התברר ל־נו, מנמוקים שעוד יפורסמו בדו"ח החלקי הנוסף שלנו, כי קונצפציה זו שייתכן היתה נכונה בזמנו, ...

האחריות על ראש אמ"ן

את האחריות לטעויות אלה בהער־כה יש להטיל בראש ובראשונה על ראש אמ"ן ועל עוזרו הראשי ה־כמונה על מחלקת המחקר באמ"ן, שהוא הגורם היחיד במדינה העוסק במחקר מודיעיני. אלה נכשלו במתן התרעה בלתי־מספקת להלחשין ל־צה"ל: רק בשעה 4.30 בבוקר בערך ביום הכפורים הודיע ראש אמ"ן, על יסוד מידע חדש שקבל, על פתיחת המלחמה על ידי האויב בשעה 18.00 בערב בשתי החזיתות. התרעה קצרה זו לא איפשרה גיוס של המלואים בצורה מסודרת וחייבה גיום חפוז של מלואי כוחות היבשה, שלא לפי לוחות הזמנים ונהלי הגיוס והתקי־נים. ההפתעה הנוספת של ארבע שעות בין שעה 18.00 לשעה 14.00 קיצרה עוד יותר את פרות הזמן בין קריאת המלואים לבין פתיחת האש על ידי האויב. סבות שניה זו שגרמה בשיבושים נוספים בכוננות של ה־כוחות הסדירים בחזיתות, ובהפריסתם הנכונה בעיקר בחזית התעלה.

שנית, ראש אמ"ן הבטיח לצה"ל מתן התרעה מראש על כוונת האויב לפתוח במלחמה כוללת, התרעה ש־משכה לאפשר את גיוסם המסודר של המלואים. הבטחה זאת הנתנה כיסוד מוסד לתכניות ההגנה של צה"ל. אנו מוצאים שלא היה יסוד לתת לצה"ל הבטחה מהלטת כזאת.

שלישית, בימים שקדמו למלחמת יום הכיפורים היו בידי אמ"ן (מח־קר) ידיעות מתריעות למכביר, ס־פקו לו על־ידי מחלקה האיסוף בתוך אמ"ן. לא הערכו נכונה ... ההתרעה שבידיעות הללו, מתוך בקותם הדוקטרינרית ב„קונצפציה" ובגבותם להעריך את הערכות האויב בקרו החזית, שהיתה ללא הקדים בגודל כוחותיה ובכיוונה כלפי ה־חזיתות, בהניחם שכל זה מעיד רק על מערך הגנתי בסוריה ועל עריכת „תרגיל" רב־זרועי במצרים, בדומה לתרגילים שהתקיימו שם בעבר. ...

(סוף בעמוד 2)

הידיעות על פרסום הדו"ח נפוצו עוד אתמול בבוקר

מאת סופר „הצופה" בירושלים

הידיעות על מסקנות הדו"ח ועדת אגרנט ההלו להסתבן ב־ירושלים החל בשעות הבוקר. שר־האוצר דוחה את נסיעתו לארה"ב, הרמטכ"ל רב־אלוף אלעזר הגיע בשעות לפנה"צ למשרד ראה"מ ונפגש עם ראש הממשלה.

שר המשפטים חיים צדוק שקיבל את הדו"ח החל בשעות הבוקר לחבר דו"ח משפטי על המסקנות של ה־ועדה. בוועדה החוץ והבטחון נמסר הדו"ח בשעות הצהרים, וחברי ה־ועדה נתבקשו לשמור בסוד את תוכן הדו"ח.

בחוגי הכנסת היתה התרגשות רבה כאשר נודע על הדו"ח.

במשרד ראה"מ בערכי ההיצעויות קודהתנגזות במשך היום לקראת ישיבת הממשלה שנועדה ל־7 בערב לדיון על הדו"ח. היו שיקולים לדחות את פרסום הדו"ח. לרגל המצב בצפון, אך במשה של דבר גברו השיקולים לפרסם את הדו"ח ולא לחכות ל־תקופה נוחה יותר.

בחוגי הממשלה אמרו אתמול ש־ביחס לראש הממשלה, מאשר למצעה הדו"ח את הפעצות בדבר ה„מטבח" שרן בעניני בטחון, מבלי שהממשלה הסמיכה קבוצה זו של שרים לקבל עליה את האחריות לדיון בנושא ה־בטחון. ביטול ועדת השרים לעניני בטחון מתקבל בבקורת חמורה ע"י ה־ועדה. כידוע דרשו שרי המפד"ל בהממשלה הקודמת לחדש את ועדת השרים לעניני בטחון אך לא נענו.

ר"א דוד אלעזר התפטר אלוף חופי מ"מ זמני

מאת סופרנו הצבאי

הרמטכ"ל רב־אלוף דוד אל־עזר ביקש אמש לשחררו מ־תפקידו, תוך דחיית המסק־נות שהסיקה ועדת אגרנט, בציינו כי נעשה לו עוול.

במכתב ששיגר לראש הממשלה ושפורסם אמש מר־תת הרמטכ"ל ביקורת על ש־הוועדה הטילה את האחריות עליו ולא על שר הבטחון, ש־היה סמכות אופרטיבית מעל לרמטכ"ל, עד פרוץ המלחמה, כן טוען רב־אלוף אלעזר כי שר הבטחון לא אישר גיוס מלא ורק ראש הממשלה עש־תה זאת.

הרמטכ"ל מינה אמש את ראש אג"ם אלוף יצחק חופי לממלא מקום ראש המטה ה־כללי עם פרישתו מתפקידו.

רב־אלוף אלעזר כינס מיד עם בואו מישיבת הממשלה את הפיקוד העליון של צה"ל. הוא הקריא בפניהם את המכתב ששיגר לגב' גולדה מאיר ונפרד אישית מעמיתיו למטה הכללי ולפקוד.

בימים הקרובים ביותר תפורסם ההודעה על מנוי רמטכ"ל חדש ועל מנוי ראש אמ"ן במקום האלוף זעי־רא, כן יוחלט בימים הקרובים על גורל פקד מרחב שלמה, יהר ה־מנויים שצריכים לבוא בעקבות הע־ברתם מתפקידם של אנשי אגף ה־מודיעין אינם מהפרסמים ברבים.

במכתבו כותב הרמטכ"ל:

זה עתה קראתי קריאה ראשונה את דו"ח הוועדה.

אני משוכנע שנעשה לי עוול. אי־ני מקבל כמה מקביעותיה העקרויות של הוועדה לחובתי. אביא כמה ב־הן לדוגמא:

הוועדה קבעה „שלפי נתונים ש־היו בידו חייב היה הרמטכ"ל ל־המליץ על גיוס מילואים חלקי ב־כוחות היבשה עוד בראשית השבוע

(סוף בעמוד 2)

הפאנטגון ממעיט בהערכת נוכחות צבא קובה בסוריה

וושינגטון, 2 (ע"צ). — הפאנטגון סבור כי הנוכחות ה־צבאית הקובנית בקרב הכו־חות המזויינים הסוריים היא „צנועה למדי" הדובר מינוס־טריון ההגנה האמריקני, ג'ולי־אם ביצר אמר כי הוא סבור כי מספר החיילים הקובניים הנמצאים בסוריה נע בין 100 ל־500 איש.

שר־הבטחון הישראלי, משה דיין, אמר, כזכור, בראיון שנתן בטלווי־זיה האמריקנית, כי חטיבה קובנית נמצאת בסוריה, ולאחר מכן העריכו פרשנים אמריקנים את ממדי הכוח הקובני בסוריה ב־3,000 איש.

עוד אמר מר ביצר כי בידי ה־פאנטגון „אין כל הוכחה כי מטוסי קרב מתוצרת סובייטית, מן הדגם המשוכלל ביותר „מיג 23" מטופ־סים עתה לסוריה, כפי שהשתמע מ־דברים שאמר מר דיין בוואשינגטון.

בהודעת ביצר נאמר: „יש הוכחה מסויימת כי מספר צנוע של קובנים נמצאים בסוריה. הם פועלים כ־ניספחים בחטיבה משוריינת סורית, כטפרים מצומצם הרבה יותר ממה שנאמר בידיעות עיתונות על כך".

„אנו מדברים במתנחים של 100 עד 500 איש, וקרוב לוודאי שמספ־ר קרוב ל־100 יותר מאשר ל־500 — אמר הדובר עוד.

הוא הוסיף כי אינו יודע מה תפ־קידם של הקובנים ביחידה הסורית המשוריינת הציון שהם סופחו אליה לאחר מלחמת אוקטובר.

בכה שנוגע למטוסים מדגם „מיג 23" היו דבריו של ביצר נהרציים יותר. הוא אמר: „לפי מיטב ידיעתנו, לא הופיע שום מטוס מדגם „מיג 23" בסוריה בצורה כלשהי, לא ב־סיסה, לא על פני הקרקע ולא ב־אריזה".

ראש הג"א תא"ל אורי רוף:

100 מיליון ל"י הוקצב לבניית מקלטים ציבוריים בשנת 1974

תקציב בניית המקלטים הציבו־ריים לשנת 1974 יגיע ל־100 מיליון ל"י — מסר אמש ראש הג"א תת־אלוף אורי רף, בתחקיר על בעיית המקלטים, ששודר ב־תכנית „היום הזה" ברדיו.

סכום זה יוחלק בין משרד החינוך לצורך בניית מקלטים לבתי־ספר, ה־הגנה הרתוחבה לצורך בניית מקל־טים בישובי הספר, והרשויות המקו־מיות לצורך בניית מקלטים ציבוריים.

הדובר הוסיף, כי הבקודה הוחלטה בפיקוח על בניית המקלטים היא ה־פיקוח על הבנייה הפרטית. בסחקר שערך הג"א התברר, כי ביותר מ־50 אחוז מהמקלטים הפרטיים נתגלו לי־קויים בבנייה, רובם ליקויים הנדסיים.

יש מקצות בסיוחה מספקת

בהתייחסו לבעיית ההתגוננות בפני התקפת גאזים, אמר ראש הג"א, כי במחסני משרד הבטחון יש כמיכות גז במספר מספיק לכל אוכלוסיית המדינה, כשהכל מוכן לחלוקה, וה־ציוד יחולק כאשר יהיה צורך.

הפיקוח על בניית המקלטים

יו"ר ברכו הקבלנו המקומי, מר פנחס אילון, אמר באותו שידור, כי לרשויות המקומיות קשה לשאת בעול הפיקוח על בניית המקלטים. הוא הוסיף כי אם הקבלנים רוצים לנהוג לפי החוק, ליתם בה דרוש להם פי־קוח. לדעתו, על הממשלה לתת את הדעת על בעיית המקלטים בעדיפות ראשונה כמו לגבי שאר צרכי הבט־חון. יש לערוך תכניות־אב לבניית מקלטים בכל המדינה ולבצע אותה. כן העלה טענה נגד כפיית הג"א בשל השינויים התכופים בהגדרים להמקלטים, שקשה לקבלנים לע־מוד בהם.

מה אומרים הקבלנים

יו"ר ארגון הקבלנים והבונים, אינ־ג'ינר דוד שפרן, אמר, כי הקבלנים מקבלים על עצמם את האשמה, אם אין הם נוהגים כסדר בבניית מקל־טים. הוא טען, כי גם התקני הבניין וגם הרשויות המקומיות צריכים ל־הקפיד ולהגביר את הפיקוח על בניית המקלטים.

סגן אלוף לוי, יצא ענף הנדסת מקלטים בהג"א, אמר, שהמקלטים הפרטיים אמנם לא ניבנו כדי לע־מוד בפגיעה ישירה של פצצה במשק־ל כבד, בשל קשיים כלכליים.

תקן המקלט בבית־הכנסת

כתב הרדיו איתן אלמוג, שערך את התחקיר, מסר כי ברכות הגולן התקן המקלט הוא מבר חצי מרובע לאדם, בעוד שבאיזור המרכז התקן הבנייה הוא 0.4 מ"ר לאדם.

תחזית מזג האוויר

מעונן חלקית ולפרקים יורד גשם. כמו כן ייתכנו טיפות רעבים. יהי־דות הטמפרטורות: ירושלים 15, חיפה 18, לוד 19, אילת 22, ראש פינה 12, עזה 19, תל אביב 19, נהריה 19, באר שבע 20, מצפה רמון 17, הר שומרון 16, יריחו 23.

הכנסת אישרה שינויים בשיעורי מס ההכנסה

הוגדלו הניכויים לצורך חישובי המס

הכנסת אישרה אמש ‏סופית שורה של תיקונים לפקו־דת מס ההכנסה, שהובאו ע"י יו"ר ועדת הכספים י. קרגמן.

בציני הליכוד, ואחרים באופו־ציה, הגישו שורה הסתייגויות ש־נדחו ברוב של 3־4 קולות בלבד.

להלן שורה של שינויים שוהדת הכספים הכניסה בחוק זה הקובע את שיעורי מס ההכנסה:

הנכוי הניתן לזוג מעל גיל 30 הוגדל מ־780 ל"י לפי הצעה הממ־שלה ל־960 ל"י לפי החלטה הוע־דה.

הנכוי לנכי מלחמה והאונות עב־דה הוגדל מ־840 ל"י ו־1440 לפי ה־צעת הממשלה ל־960 ל"י ו־1680 ל"י, לפי אחוז הנכות.

הנכוי ההורי־אלם הוגדל מ־840 ל"י לפי הצעת הממשלה ל־960 ל"י.

הנכוי בעד אשה עובדת בגה הו־גדל מ־840 ו־1440 ל"י לפי הצעת הממשלה ל־960 ו־1680 ל"י לפי א־חוז הנכות.

הנכוי בעד הילד השלישי ויותר הוגדל ב־1320 ל"י לילד לפי הצעת הממשלה ל־1400 ל"י.

הנכוי לחייל בשרות סדיר הוגדל מ־660 ל"י, לפי הצעת הממשלה ל־720 ל"י.

הנכוי בעד קרובים נטולי יכולת הוגדל מ־1320 ל"י ו־1980 ל"י לפי הצעת הממשלה ל־1440 ל"י ו־2160 ל"י לפי אחוז הנכות.

הנכוי בעד אשה העובדת עם בע־לה במשק הקלאי הוגדל ב־660 ל"י לפי הצעת הממשלה ל־720 ל"י.

הוועדה הוליפה את לוח שיעורי המס על היחיד כדי להקל על הב־נסות נבוכות ובינוניות.

התוצה הגדילה את הנכוי לנשים העובדות מחוץ למשק ביתן וכן ל־אמהות גרושות או לאבהות היתה בנפרד מבעליהן מ־1320 ל"י לפי הצעת הממשלה ל־1380 ל"י ומ־180 לילד השני, השלישי והרביעי שלהן (לפי הצעת הממשלה) ל־210 ל"י.

תוספת לאם ל־4 ילדים

...

שי לחג

אוצר קטן

20 מונוגרפיות קצרות על הראשונים משמעון הצדיק עד רבי יהודה הנשיא באותיות מאירות עיניים ובכמה ציורים יפים

המחיר עד סוף אדר תשל"ד רק 8.50 ל"י

להשיג:
א. ב. ספרים
אלנבי 71, ת"א

לקוראינו

מוסף כלכלי מיוחד יצורף לגליון ערב החג של „הצופה".

חלק מהקוראים יקבלו את המוסף כבר מחר.

„הצופה"

בית הכנסת „אהבה ואחוה" — יפו

מגישה בזה את ברכותיה מעומקא דלבא למרן הגאון המפורסם

רבנו עובדיה יוסף שליט"א
הרב הראשי לישראל

לרגל הכתרתו בכתר שם טוב של „הראשון לציון"

יהי רצון שיזכה להנחות את בית ישראל על מבועי התורה וההוראה ויאריך ימים על ממלכתו

ועד בית הכנסת — שלמה בוקאי, הי"ד

ברכות לראש משביר

למע"כ הרב הגאון המבוע אומר

הג"ר עובדיה יוסף שליט"א

לרגל הכתרתו בעטרת „הראשון לציון" ונשיא קהילות הספרדים

יה"ר שימשיך רבנותו בשלום ובשלוה וקירוב לבבות ישראל לאביהם שבשמים

הרבנות הראשית המועצה הדתית
רחובות

המועצה הדתית בחולון

מברכת את השרים

ד"ר יוסף בורג — שר הפנים

ד"ר יצחק רפאל — שר הדתות

בברכה נאמנה והצלחה בתפקידם

יהי רצון שבימיהם ובימינו תושע יהודה וישראל ישכון לבטח

ישראל גונך
ראש המועצה הדתית

לשכת הרבנות המועצה הדתית
קרית גת

ברכותינו שלוחות למורנו ורבנו הדגול והנערץ

מרן הגאון

רבי עובדיה יוסף שליט"א
הרב הראשי לישראל

לרגל הכתרתו בכתרה של תורה „הראשון לציון" ונשיא קה"ק הספרדים

יהי רצון שיאריך ימים על ממלכתו להמשיך ביתר־שאת בהרבצת התורה והשגל העם בקירוב היהדות והרמת קרן הרבנות בארץ ובתפוצות.

אברהם לחיאני
יו"ר המועצה"

מגדינית חבצלת

רחוב החבצלת 2, ירושלים (כיכר ציון)

הננו שמחים להודיע לציבור הירושלמי כי לקראת חג הפסח פתחנו את המגדיניה במרכז העיר

מבחר גדול של כל מיני עוגות כשר לפסח למהדרין מן המהדרין

הפתיחה ביום ג', י' בניסן (2.4.74)

בקרו והתרשמו משירותנו האדיב ומתוצרתנו המובחר

ברוכים הבאים!

לשכת הרבנות המועצה הדתית
נחלת יהודה

ברכות נאמנות לרבינו הרב הגאון המפורסם

מרן הרב עובדיה יוסף שליט"א
מרא דארעא דישראל

לרגל הכתרתו בכתר שם טוב של ה„ראשון לציון" ונשיא קה"ק הספרדים

יזכה כת"ר להנהיג את העם בארץ ובגולה על מבועי התורה וההוראה מתוך בריות גופא ונהורא מעליא

הרב א. מ. יעקובוביץ — מרא דאתרא
שלמה הקשולד — יו"ר המועצה הדתית

مكتز من الاهل

עם פרסום הדו"ח

דו"ח הביניים של „ועדת אגרנט" שפורסם אמש מהווה מסמך חשוב, בחקירת מחדלי מלחמת „יום הכיפורים". הוא הרצף לראשונה בצורה בהירה ומוסמכת ביותר, על סמך עדויות, מה גרם למפולת בפרוץ המלחמה ומי הם הנושאים באחריות לה.

הוועדה מונה את האחראים הישירים למחדלים ובראשם הרמטכ"ל, ראש אגף המודיעין ואלוף פיקוד הדרום אשר הרף הידיעות שרמזו על כוונות האויב, דבקו בעקשנות בהערכותיהם שלא צפוייה סכנת מלחמה וכתוצאה מכך הקלו ראש בהכנת הצבא ופריסתו לאורך הקווים, בצורה שתאפשר להדוף בעוד מועד את מתקפת האויב.

לפנינו שורה ארוכה של טעויות מצערות, מידה רבה של יוהירות, ביטחון עצמי מופרז שלא היתה לו כל הצדקה ואשר גרמו לאי־ראיית הנולד בפרוץ מלחמת יום הכיפורים.

אולם בעוד שהוועדה במסקנותיה פסקנית לגבי אחריותו של הדרג הצבאי למחדלים, ראתה עצמה כהגדרתה „בת חורין" מלהרהיב לגבי חלקו ומידת אחריותו של הדרג המדיני. אמנם הוועדה בדו"ח הביניים שלה סוקרת בין היתר את הדיונים וצורת קבלת ההכרעות ע"י הדרג המדיני ואף מציינת לשבח מידת התושיה שגילתה ראש־הממשלה בהכרעותיה המהירות, אך מכיוון ששאלת אחריותם הפרלמנטארית של שרים, כבאמר בדו"ח, היא יותר שאלה פוליטית, מאשר אופרטיבית, לא הרחיבה הדיבור על נושא זה.

ראוייה לתשומת לב מיוחדת הערה וגם המלצת הוועדה, לגבי סדר עבודתה של הממשלה כפעלה גם כ„ועדת שרים לענייני ביטחון", אך בשל הרכבה הרחב וחוסר הביטחון לשמירה על סודיות דיונית, לא היה בידה המידע הדרוש לקבלת הכרעות בסתוגיות. מכאן גם ההמלצה החד־משמעית: שעל הממשלה לכונן ליד „ועדת שרים מצומצמת לענייני ביטחון" — דרישה שלא פסקנו לחזור עליה, בשנים האחרונות וחידשנו דרישה זו עם כינון הקואליציה.

אין גם להתעלם מההערות של הוועדה, על אי מסירת מידע לממשלה, בישיבתה ביום ה' (יומיים לפני פרוץ המלחמה) ועל אי כינוס הממשלה לישיבה מיוחדת בערב יום הכיפורים. „זכותה של ראש הממשלה — נאמר בדו"ח — להיוועץ בשרים כראות עיניה", אך יחד עם זאת יש לשקוד על כך שהחלטות יתקבלו בפורום ממשלתי המוסמך לכך.

גם הזמן היקר שבוזבז ביום הכיפורים בוויכוח על היקף גיוס המילואים, כפי שמשתמע מדו"ח הוועדה, אינו משחרר את הדרג המדיני מהפקת לקחים מהירים, בל ישנו מקרים כגון אלה בעתיד.

ועל כולם, אמנם האחריות הישירה למחדלים, כפי שמציין הדו"ח, חלה על הדרג הצבאי ולגביו אף הוצאו מסקנות ברורות, בכל זאת ראוי לברר, מה חלקו של הדרג המדיני בבינויים הבונים של הדרג הצבאי ולפי אילו קריטריונים בוצעו?

המסמך אשר לפנינו טעון עוד עיון ובירור יסודי, כדי להפיק את כל הלקחים המתחייבים, בפרט כשהמדובר במדינה הנתונה במצב של מלחמה. אולם בכוחה של המדינה שצבאה — צבא העם — לעמוד בביקורת ובהפקת המסקנות המכאיבות המתחייבות ממנה.

הדו"ח צריך לתרום תרומה נכבדה להגברת עוצמתו של צה"ל והאדרת כוחו, אם לא נסתפק במסקנות שהוצאו כבר כלפי הדרג הצבאי, אלא ניתחיל גם להתקן סדרי עבודה וקבלת הכרעות של הדרג המדיני, אשר לא תמיד התנהלו לפי הכללים המקובלים, אם זה בהיעדר תקנות מחייבות ואם זה בשל קיום פורומים פרטיים שהפכו במרוצת הזמן פורומים מכריעים בענייני ביטחון, בלא שהוסמכו לכך.

הדו"ח החלקי של ועדת אגרנט על מלחמת יוהכ"פ

השפעתו המכרעת של ראש אמ"ן

(סוף מעמוד ראשון)

אמ"ן והחלקת המחקר של אמ"ן, מ־ כוונותיו לפתוח במלחמה, שנעשתה על ידי בעלי הפקידים אחרים, בר לסה ההשפעה המכרעת של ראש אמ"ן ומחלקת המחקר של אמ"ן, מ־ כח היותם המרכז היחיד להערכת מודיעין צבאי במדינה, ומכוח היו־ תם שומרי כלל המידע המודיעיני המצטבר אצלם מרשויות האיסוף של אמ"ן עצמו, מן המוסד ומרשויות איסוף אחרות, כאשר אמ"ן מפיץ את המידע הזה בצורה מעובדת עם הערכתו בתור „מודיעין" לרשויות אחרות, והוא המחליט למי יופץ חו־ מר גולמי, ואיזה חומר יופץ.

טעויותיו של אמ"ן לא היו הסט־ יות היחידות שישבשו את מהלכיו של צה"ל בראשית המלחמה. נוספו עליהם שגיאים בהפעלת כוננותו של צה"ל בימים שקדמו למלחמה. רא־ שית, חל איחור ללא הצדקה בגיוס המלואים.

אנו סבורים שלפי הנתונים ש־ היו בידו חייב היה הרמטכ"ל להמליץ על גיוס מלואים חלקי בכמות הנכשה עוד מראשית ה־ שבוע שקדם למלחמה, כדי ל־ קיים את היחס הנכון בין כוחות האויב שהיו בכוננות מלאה ו[illegible] נגדו, לבין כוחותינו.

לכל המאוחר צריך היה להמליץ לאור הידיעות שהגיעו, על גיוס כה ניכר ביום ו', 5 באוקטובר, בבוקר, אפילו בהנחה שכוונות האויב עדיין לא היו ברורות אותה שעה. שנית, התברר לנו שהסתמך לגמרי על הבטחת אמ"ן, כי ביכולתו להת ל־ צה"ל תמיד התרעה מספקת לגיוס מסודר של המלואים, לא הופיעה ת־ כנית הגנה מעובדת כראוי לפרסיה, למקרה שהכח הסדיר יצטרך לעצור לבדו התקפה כוללת של האויב ב־ חזית המצרית ובחזית הסורית בעת ובעונה אחת, וזאת כאשר צה"ל מו־ פתע כפי שהופתע. שלישית, אף א־ חרי קבלת ההתרעה ביום שבת ב־ בוקר לא נפרס כח השריון הסדיר בחזית התעלה בעוד מועד פריסה אופטימלית, בנסיבות שנוצרו, לפי התכנית שהיתה קיימת לפריסה ה־ גנתית של הכח הסדיר. גם לא ני־ תנה באותו בוקר הנחיה ברורה ל־ אלוף פיקוד הדרום ואף כמגו לדר־ גים הנבוכים יותר, כיצד עליהם ל־ היערך לקראת ההתקפה, והעתיד חוסר בהירות בפתון פקודות מבצ־ עיות הכרחיות בזמן.

דאגת האלוף חופי

בישיבת המטה הכללי ביום 24 ב־ ספטמבר 1973 הביע אלוף פקוד ה־ צפון יצחק חופי, דאגה בגלל מיב־ בלות בקבלת התרעה מספקת, נו־ כח המצב המסוכן שנוצר ברמת ה־ גולן עקב הגברת המערך הסורי ה־ מוגן על ידי מערך טילים אנטי־ אוירים יעיל. שר הבטחון התרשם מדאגתו של אלוף פיקוד הצפון, ב־ מיוחד בגלל האיום לישובים ברמת הגולן, שהיה טמון במערך הסורי. ביום 26 בספטמבר, ערב ראש השנה, הוא ביקר שם, כדי לעמוד על המצב מקרוב, ואף השמיע דברי אזהרה באזני הסורים. הוחלט על חיזוק מ־ סויים של מערך השריון והארטיל־ ריה ברמת הגולן.

ובלבד שסמכות הממשלה לדון ול־ הכריע בענינים לא תיפגע. היה דרוש צוות שרים — להכרעה בענייני מלחמה

עוד אנו סבורים שבעתות מלחמה מן הראוי שהממשלה תסמיך את ראש הממשלה להקים צוות שרים מצומצם בראשותה (של לא יותר מחמשה חברים), אשר יהיה מוס־ מך על ההכרעה בענינים דחופים הנוגעים לניהול המלחמה. הדבר ד־ רוש גם כדי שהשרים האחרים יוכ־ לו להוסיף ולהקדיש את מלוא תשו־ מת לבם גם בימי המלחמה לענייני משרדיהם. כן שאלה לא ימנחו בש־ עת חרום כזאת דוקא. סגן ראש ה־ ממשלה או שר אחר יוכל לנהל את הישיבות מן המנין של הממשלה, שבהן יידונו יתר העניינים הדורשים הכרעה ממשלתית בעת כזאת. מ־ בן מאליו ששאלות יסוד, שאלות טווח ארוך ושאלות בעלות חשיבות מיוחדת יוסיפו להיות שמורות ל־ דיון ולהכרעה במסגרת הממשלה במליאתה.

אבל בנסיבות הקיימות היה עליו להמליץ על גיוס חלקי של המלואים עוד בראשון באוקטובר, כאשר הה־ חל „התרגיל" במצרים, ולכל ה־ מאוחר ביום 5 באוקטובר. לא קבלנו את הסברו שבאותו יום עשה די והותר בהכריזו על כוננו של הצבא הסדיר בדרגה גבוהה ביותר, כולל חיל האויר (בטול חופשות, תורנית קצינים במפקדות וכו'), והעמדת מע־ רכת גיוס המלואים במצב הכוכן.

עוד מצאנו שלצה"ל לא היתה תכ־ נית מעובדת לפרסיה למקרה של התקפה כוללת של האויב תוך הפ־ תעה, על יסוד הערכה מציאותית של כוחות האויב, היערכותו וכוונו־ תיו, כנגד כוחות צה"ל והכניותיו. הרמטכ"ל בטח באופן מופרז שיקבל תמיד התרעה לגיוס המלואים במשך זמן מספיק, ולו גם קצר מן המתוכנן. על הנחות אלה התווסף בטחון מופרז ביכולת צה"ל להדוף בכל הנסיבות התקפה כוללת של האויב בשתי חזי־ תות באמצעות הכוחות הסדירים בלבד וביכולתו של צה"ל על מערכו המ"א להערך להגנה ולעבור במהירות רבה למתקפת־נגד בקנה מידה גדול כ־ תנאי להגנה יעילה על המדינה.

„למרות שעצם תפיסת מערך ה־ חרום בחזית התעלה טומן בתוכו לכאורה סימנים מעידים ליזומה ההק־ פית, הרי לפי מיטב הערכתנו לא חל שום שינוי בהערכת המצרים את יחסי הכוחות בינם לבין כוחות צה"ל. אי לכך, הסבירות שהמצרים מת־ כוונים לחדש את הלחימה היא נמוכה".

במשפט זה היה גורם חשוב בחיזוק ראייתם המוטעית של מחליטי ההחל־ טות בדרג הצבאי והאזרחי באותו יום גורלי.

לדעתנו, אין להעסיק עוד את סגן־ אלוף בנדמן בתפקיד הקשור בהערכה מודיעינית.

התרגיל

סגן־אלוף דוד גדליה היה קצין מודיעין פיקודי של פיקוד דרום ב־ שנה 1971 עד מרץ 1974, מועד בו הועבר לתפקיד אחר בתחומי חיל המודיעין. ביום 1 באוקטובר 1973 הגיש לו קצין המערך של יחידתו, סגן בנימין סימן טוב, מסמך ש־ כותרתו: „תכונה בצבא המצרי — אפשרות חידוש לוחמה, 1 אוקט' 73", כאשר כבר היה הפיקוד בכוננות ביחידה. המסמך מקיף, מסכם ומנתח את המידע בדבר המערך המצרי ו־ כוונות האויב. ב־3 באוקטובר הגיש סגן סימן טוב מסמך נוסף שכותרתו: „סיכום מצב בצבא המצרי, מסכם 13 ספט' — 2 אוקט' 73", שהיה ב־ יסודו יותר פרוט והרחבה של המסמך שהוגש ב־1 לאוקטובר. במסמכים אלה הצביע קצין־המערך על מספר עובדות חשובות, שאינן עולות בקנה אחד עם פרוש ההיערכות והכוננות המצרית כתרגיל בלבד, לכן צריך ש־ איתן עובדות נותנות יסוד להערכה, כי אין התרגיל אלא כסווה למבצע־ אמת המתוכנן על ידי המצרים.

לדברי סגן־אלוף גדליה היה סיכום הצבע במסמכים מיועד להפצה גם למחלקת המחקר [illegible] גם ליחידות ולמפקדות הפיקוד, ו־ לידיעת אמ"ן/מטכ"ל.

מחק שאלות הניקבות

עיון במסמכים מראה, שבמקום לאפוף לעצמו ספקות בהערכה ה־ היערכות המצרית והכוננות כתרגיל, כפי שהיה מקום לעשות על פי תוכן המסמכים, ולהביא זאת בפני אלוף הפיקוד ובפני אמ"ן, מחק סגן־אלוף גדליה את השאלות הניקבות, שהיה בהן כדי לעורר ספק בכוונת ההיער־ כה והכוננות המצרית כתרגיל. סגן־ אלוף גדליה הסביר לוועדה, שהו־ הערכה של קצין המערך עבדה ב־ בהירה להערכת אמ"ן שבמצרים מת־ כוננים לתרגיל — ערכה שהיתה מקו־ בלת גם עליו וגם על אלוף הפיקוד. על השאלה מדוע לא קיבל את הער־ כת קצין המערך ענה: „זה נובע מההערכה הכופית שהמצרים לא יפתחו במלחמה ובזה שהיינו משוכ־ נעים שזה תרגיל בלבד". כך הכניס את עצמו ל„מעגל קסמים". הוא לא עמד, איפוא, בחובתו כקצין מודי־ עין להעביר כל ידיעה וכל הער־ כה מבססת קודם, ולא עשה שמות בכתב בין הערכה זו להערכת אמ"ן, במכתב נופן. המסמכים לא הופצו, בלי שסגן־אלוף גדליה ידע להסביר את הסיבה לכך. התנהגות זו של סגן־ אלוף גדליה נראית חמורה במיוחד, בשים לב שהתוצאה של תצלום האויר שנעשה ב־4 לחודש (והפענוח נמסר כל הלילה), שהעידו על הגבור ה־ בערך הראו באופן כאיים התרעה [illegible] היו לקבל כשכבה ביחוד לאור הערכתו של סגן סימן טוב.

הדו"ח החלקי שניתן ביום ב' בני־ סן — נושא עליו חתימת חברי הוועדה הנשיא שמעון אגרנט — יו"ר, השופט משה לנדוי, דר' יצחק נבנצאל, יגאל ידין וחיים לס־ קוב.

קהיליית המודיעין

כפי שכבר צויין המצב העובד־ תי ערב מלחמת יום הכפורים — ובמשך תקופה של שנים רבות לפני כן, היה שגוף אחד בלבד בקהלית המודיעין, היינו אמ"ן/מטכ"ל, עסק בהערכה מודיעינית, במחקר הידיעות והערכתן. הערכה מודיעינית זו היתה, איפא, היחידה שהובאה בפני הרמטכ"ל, שר הבטחון, ראש הממשלה והממשלה. למבנה זה של נושא ההערכה בקהלית המודיעין היתה השלכה חמורה על הערכת המידע המודיעיני בידי הגור־ מים הממשלתיים ערב המלחמה.

יש לציין שמצב דומה היה קיים בחלקו עוד בימי כהונתו של ד. בן־ גוריון ז"ל בראשית שנות הששים. מתוך שלא היה שבע־רצון מאי ה־ בהירות בכל הנוגע לכפיפות והפקידי הערכה של הגורמים של קהלית ה־ מודיעין, מינה ד. בן־גוריון במחצית הראשונה של שנת 1963 ועדה של שני חברים (י. ידין וח. שרף), ש־ מתפקידה היה להגדיר את הכפיפות והתפקידים של גורמים אלה. ועדה זו מונתה על־ידי ד. בן־גוריון ערב פרישתו לשדה בוקר, מתוך החשש — בין היתר — שעם עזיבתו, עלול מצב זה — שפעל בצורה מניחה את הדעת בדרך כלל בתוקף היותו מכהן בעת ובעונה אחת הן כראש הממשלה והן כשר הבטחון — להתערער.

ב־31 ביולי 1963, הגישה הוועדה את הדו"ח שלה לראש הממשלה, ל. אשכול ז"ל. דו"ח הוועדה הושתת על ארבע הנחות יסוד (סעיף 5 של דו"ח הועדה), וזאת על סמך הנחת־ אב, שתפקידי ראש הממשלה ושר הבטחון אינם חייבים להיות בהכרח מרוכזים בידי אדם אחד. הנחות ה־ יסוד הראשונה והאחרונה, הנוגעות לעינינו, מצוטטות להלן במלואן:

„א. חייבת להיות בידי ראש־ הממשלה תמונה מלאה על כל פעולות השירותים החשאים ב־ מדינה, דהיינו — תוכניות עבו־ דתם הנוספת, תיכנון לפעולות בעתיד. סטריים ומגבלות וכו"ב;

ד. חיוני שבידי ראש־הממשלה תהיינה הערכות בנושאים מדי־ ניים, בטחוניים ואחרים — המאו־ זנות והמתבססות על נקודות־ ראות ואינן באות דוקא מגבור אחד".

בכדי להשיג את המטרות הנ"ל הציעה הוועדה כמה המלצות עיקריות הנוגעות הן ל„מחקר והערכות" (סעי־ פים 14—15 בדו"ח) והן לכלים שיש לתת בידי ראש הממשלה לשליטה בנושאים אלה (סעיפים 18—20):

"14". לכן ממליצה הוועדה לבחון את האפשרות לחזק את מחלקת ה־ חקר במשרד החוץ — שתהיה מסו־ גלת להגיש הערכות מדיניות בלתי תלויות, הן בנושאי המזרח התיכון, והן בנושאים מדיניים אחרים, כפי שתדרש.

"15". בחיזוק מחלקת החקר — יווצר איזון מסויים להערכות ה־ בטחוניות ומדיניות המבוצעות כיום כמעט בלעדית על־ידי מחלקת ה־ מחקר באמ"ן.

כן ראתה הוועדה ש„המשך קיומו של מטה למודיעין (המוסד) שבידיו מכשירי איסוף חשאי, מאפשר במידת מה קבלת הערכה, אם כי מוגבלת בערכה".

יועץ מיוחד לראש הממשלה לענייני מודיעין

"18. בהתבסס על הנחות היסוד והמלצותינו לארגון השרותים — רואה הוועדה כחיוני ביותר מינוי של יועץ מיוחד לראש הממשלה בנושאי המודיעין. יועץ מיוחד זה חייב להיות בעל רמה גבוהה, אשר יקדיש את כל זמנו לתפקידו זה ו־ יהיה כפוף אך ורק לראש־הממשלה.

19. תפקידו של היועץ לסייע ב־ ידי ראש הממשלה לעקוב אחר ה־ פעולות המבוצעות והמתוכננות על־ ידי השירותים השונים.

סמכויותיו יהיו:

א. הוא ישתתף באופן קבוע ב־ ועדת ראשי השירותים;

ב. ישתתף באופן קבוע בכל פגי־ שות ראש הממשלה עם אחד מראשי השירותים, או בכל דיון של ראש־ הממשלה בנושאי פעולות חשאיות, או בדיון מדיני ובטחוני, הקשור לפעולה חשאית.

ג. רשאי יהיה לדרוש אינפורמציה מכל שירות ושירות, בין במישרין על־ידי ראש השירות, או על־ידי מגע ישיר עם המחלקות־יחידות של שירות זה (כמובן, באמצעות ראש השירות):

ד. לפי יוזמת ראש־הממשלה או באישור ראש הממשלה — יהיה רשאי לבדוק דרכי פעולה של שירות כולו או יחידה בתוכו, ולהגיש הער־ כות המוגשות לראש הממשלה — הן על־ידי שיחות עם מגישי הערכות הן על־ידי קבלת חומר גלמי במידת הצורך".

שלו: אפשרות מלחמה אינה נראית

לפי יוזמת שר הבטחון התלויה ראש הממשלה לזמן, אחרי שובה מ־ נסיעתה לסטרסבורג ולוינה בימים 30 בספטמבר עד 2 באוקטובר, הת־ יעצות צבאית־מדינית ליום 3 ב־ אוקטובר, בהשתתפות השרים אלון, גלילי ודיין. כן השתתפו בהתייעצות הרמטכ"ל ותא"ל אריה שלו, עוזר ראש אמ"ן למחקר, אשר מילא את מקומו של ראש אמ"ן שהיה חולה באותו יום. בהתייעצות זו הוחלפו ד־ עות על המצב בגבולות, ובמיוחד ברמת הגולן. תא"ל שלו נתן סקירה מודיעינית שהסתיימה בהערכה כי „אפשרות מלחמה משותפת מצרית־ סורית אינה נראית לי סבירה, כי לא חל שינוי בהערכתם את מצב הכוחות בסיני, שהם יכולים ללכת להלחם". איש מן הנוכחים לא חלק על הערכתו. בסוף ההתייעצות הזאת החליטה ראש הממשלה להביא את נושא המצב בגבולות לדיון בממש־ לה אחרי יום הכפורים, בישיבתה הרגילה של הממשלה, שנועדה ליום א' 7 באוקטובר.

ידיעות מדאיגות ב־5 באוקטובר

ביום ו', 5 באוקטובר, בבוקר, אחרי קבלת ידיעות מדאיגות נוס־ פות ולאחר פגישה בין שר הבט־ חון והרמטכ"ל התקיימה התיעצות נוספת אצל ראש הממשלה, בהש־ תתפות שר הבטחון, הרמטכ"ל ו־ ראש אמ"ן. הרמטכ"ל הודיע שב־ יום הכפורים תהיה כוננות גבוהה ביותר בכל הצבא, כולל בטול חופ־ שות, בעיקר בחיל האויר ובשריון, וכי כח הטנקים בשתי החזיתות יתוג־ בר. בתום התיעצות זו החליטה ראש הממשלה לזמן עוד [illegible] ביום, ערב יום הכפורים, ישיבה של השרים ה־ נמצאים בתל־אביב. ישיבה זו הת־ קיימה לקראת הצהרים, ובה השתת־ פו השרים בר־לב, דיין, הלל, חזני, פרס וגלילי, וכן הרמטכ"ל וראש אמ"ן. הערכת ראש אמ"ן היתה עד־ יין כי איננו עומדים בפני מלחמה כוללת, והרמטכ"ל הצטרף להערכה זו, אך תוך הבעת דעה שאין הוכ־ חה כי האויב אינו מתכוון לתקוף. הוא חזר והדגיש בישיבה זו כי הוכ־ רזה על כוננות מירבית בכוחות ה־ סדירים, אך „גיוס מילואים ואמצ־ עים נוספים שומרים אנו לאינדיק־ ציות נוספות".

בתום ישיבה זו הודיעה ראש ה־ ממשלה שהמצב הבטחוני יועמד על סדר יומה של ישיבת הממשלה ביום א', 7 באוקטובר. אם יהיה צורך לגיוס מלואים לפני כן, הסמיכו ה־ שרים הנוכחים מבחינתם את ראש הממשלה ואת שר הבטחון להחליט על גיוס המלואים. כן הורתה ראש הממשלה למזכיר הממשלה לברר היכן ימצאו השרים למחרת היום, כדי שאפשר יהיה לכנסם לפי ה־ צורך בעוד מועד במשך יום הכ־ פורים.

מסקנתו המטעת של סא"ל בנדמן

ביום שבת (יוה"כ) בבוקר השכם נתקבלה, כאמור, הידיעה הנוספת אשר העלתה לכל הדעות פתיחת מל־ חמה כוללת על ידי האויב באותו יום כמעט לדרגה של ודאות. ה־ רמטכ"ל קיים דיון על המצב שנו־ צר עם עוזריו הבכירים לקראת דיון אצל שר הבטחון, ונתן פקודות מכי־ נות נוספות לקראת גיוס המלואים. בדיון בין שר הבטחון והרמטכ"ל המליץ הרמטכ"ל על גיוס מערך ה־ מילואים כולו, כדי להתכונן להתק־ פות־נגד בקנה מידה גדול אחרי עצירת האויב. מאידך, שר הבטחון היה בעד גיוס אותו סדר כוחות מירבי שהספיק, לדעת הרמטכ"ל, למשימת הגנה. חל עיכוב של כמע־ ט בגיוס אותו סדר כוחות על־ גיטו; הסכים בינו ובין הרמטכ"ל, ו־ זאת בפני שהרמטכ"ל המתין להכ־ רעת ראש הממשלה בשאלת גיוס מלוא מערך המלואים. חלוקי דעות אלה הובאו בפני ראש הממשלה ב־ דיון אשר בו השתתפו שר הבטחון, הרמטכ"ל ועוזריהם. ראש הממשלה אישרה [illegible], בשעה 9.05 את גיוס סדר הכוחות להגנה, ובשעה 9.25 הכריעה לטובת גיוס מלוא של סדר הכוחות לפי הצעת הרמטכ"ל. ב־ אותו דיון אצל ראש הממשלה הוח־ לט משיקולים מדיניים שלא להנ־ חית מתקפת־מנע, כפי שהציע ראש המטה הכללי. לאחר מכן קיימה ראש הממשלה שיחה עם שגריר ארצות הברית, כדי להבהיר את המצב ל־ ממשלת ארצות הברית. אחרי מכן־ כן זו החלה ישיבה של הממשלה בשעה 12 בצהרים. שרי הממשלה לא הביעו שום התנגדות להחלטה שלא להנחית מתקפת־מנע על ה־ אויב.

ענייני הבטחון מופקדים בידי הממשלה

לפי חוק יסוד הממשלה, סעיף 29 „הממשלה מוסמכת לעשות ב־ שם המדינה, בכפוף לכל דין, כל פעולה שעשייתה אינה מוטלת בדין על רשות אחרת". יוצא מזה שגם ענייני הבטחון של המדינה מופקדים בידי הממשלה, במידה ש־ דין אחר אינו מטיל עשיית פעולה בשטח הבטחון על רשות אחרת: כגון סמכויות שר הבטחון באותם חוקים שבצועם הוטל עליו במ־ פורש.

לפי סעיף 27 של אותו חוק רשאית הממשלה לפעול על ידי ועדות שרים, קבועות, זמניות ולעניינים קבועים. לפי סעיף 31(א) „סמכות הנתונה על פי דין לממשלה, רשאית הממשלה לאצול לאחד השרים". פירוש הדבר כי גם סמכותה הכללית של הממשלה לפי סעיף 29 הנ"ל, לעשות בשם המדינה, בכפוף לכל דין, כל פעולה שעשייה אינה מוטלת בדין על רשות אחרת, גם היא הינה בגדר סמכות הניתנת ל־ אצילה מן הממשלה לאחד השרים, לפי סעיף 31 (א).

מן הראיות שלפנינו נוכחנו לדעת שחסרה הגדרה בהירות לחלוקת הסמכויות, החובות וה־ אחריות בענייני בטחון בין שלוש הרשויות העוסקות בענינים א־ לה, דהיינו הממשלה וראש ה־ ממשלה, שר הבטחון, וראש ה־ מטה הכללי המוכר כראש צה"ל, ולקביעת יחסי הגומלין בין ה־ הנהגה המדינית והפקוד העליון של צה"ל.

במיוחד חיונית הגדרת סמכויות ברורה כזאת בשביל מצבים ש־ בהם היוזמה בידי האויב. אף לא מצאנו אסמכתא מפורשת בחוק ל־ נוהג, שלפיו מתמנה הרמטכ"ל על ידי הממשלה לפי המלצת שר הבט־ חון. חוסר הבהירות בכל אלה מקו־ רו בודאי בסיבות היסטוריות מן הזמנים שבהם כיהן דוד בן־גוריון ז"ל את תפקידי ראש הממשלה ושר הבטחון כאחד, ואישיותו החזקה ה־ אפילה על העדר ההגדרות בנושא חשוב זה. דבר אחד ברור על כל פנים מבחינה חוקית: לא נקבע בעולם ששר הבטחון הוא מעין „ר־ מטכ"ל־על" החייב להנחות את ה־ רמטכ"ל בתחום אחריותו של זה ב־ שטח האופרטיבי, או שהוא בבחינת מפקד עליון של צה"ל מכח היותו שר הבטחון. חוסר ההגדרה של ה־ סמכויות, היוצר במצב הקיים ב־ תחום הבטחון, תחום שאין למע־ לה ממנו לחיוניות, מכביד על אפקטיביות הפעולות, גורם מסי־ קוד האחריות החוקים ואף גורם אי־ בהירות ומבוכה בקרב הציבור.

לא ראינו מתפקידנו להכנס לעו־ בי הקרה של תיאום הסמכויות בין שלוש המערכות הנזכרות, ונסתפק איפוא בהצבעה על הצורך שהממ־ שלה והכנסת יתנו את דעתן על בעיה זו על מנת לפתרה. אנו מני־ חים שאין להגיע להגדרות נוקשות אשר תענינה מראש על כל מצב העלול להווצר, כי אפילו הגדרה בעלות אופי רחב במידת־מה עדי־ פות על פני חוסר של הגדרה.

קיים צורך מיוחד להגדיר, ביחוד בידי מי מצוייה הסמכות להורות על ב־ צוע פעולות במצבים העלולים להו־ וצר מול איום פתאומי או כאשר מהירות הפעולה היא צורך חיוני, כגון הפעלת כחות סדירים, גיוס מי־ לואי השלמה או כל גיוס אחר, כא־ שר אין סיפק לזמן את הממשלה ל־ ישיבה, כפי שקרה ביום הכיפורים בשעות הבוקר המוקדמות.

היעלמות ועדת השרים לבטחון

התברר לנו שבמרוצת הזמן חל כירסום במילוי התפקיד שהממשלה חייבת למלא בדיונים ובקבלת הח־ לטות בענייני בטחון בדרג העליון. כירסום זה קשור עם היעלמה של ועדת השרים לענייני בטחון בתבנית־ ה הראשונה, המצומצמת במספר החברים. מאז כינון הקואליציה ה־ רחבה בשנת 1967 תפחה ועדה זו, כדי לתת ייצוג בה לכל מפלגות ה־ קואליציה ואף לסיעות בתוך המפ־ לגות. לבסוף הגיעו הדברים לידי כך, שמכלל מספר השרים (24) הש־ תתפו 17 בוועדת השרים לענייני בט־ חון. בתנאים אלה חדלה הוועדה ה־ מיוחדת להתקיים. הממשלה כולה הפכה ל„ועדת שרים בענייני בטחון", וזאת רק כדי להבטיח בדרך זו יתר סודיות לדיוניה.

קבלת הכרעות נכונות בענייני בט־ חון בעלי חשיבות עליונה מותנית בקבלת מידע באורח שוטף ובקבלת מידע נוסף ומלא של הנושא ה־ מיוחד העומד לדיון. נמסר לנו בעי־ דות כי קיימת בעיה חמורה של דליפת ידיעות סודיות מישיבות ה־ ממשלה. דבר זה הקשה מדי פעם על הבאת מידע מלא בפני הממש־ לה. לדעת הוועדה יש להתגבר על תופעה זו על ידי הרכבת ועדת ש־ רים לענייני בטחון, שמספר חבריה יהיה קטן באמת — ושיקול זה חייב, לדעתנו, להיות שקול מכריע בעת הרכבת ועדה זו, וכן על ידי הקפדה על הפעלת הוראות החוק ותקנון ה־ ממשלה, הבאות להבטיח את סוד־ יות דיוניה בענייני בטחון. כך גם לא תהיה עוד כל עילה להעתקת נקודת הכובד של הדיון בנושא בט־ חוני או מדיני־בטחוני מן הממשלה או ועדתה אל גופים המורכבים אד־ הוק, שלא הוסמכו על ידי הממ־ שלה. ראש הממשלה רשאי כמובן להיוועץ כראות עיניו בכל עת ב־ שרים אחרים ובבעלי תפקידים מת־ איימים, בעניינים שבתחום אחריותו,

ההמלצות שלא בוצעו

יש להצטער על כך, שכתי ההמל־ צות העיקריות הללו, לא בוצעו ל־ מעשה או באופן שיטתי. ראש ה־ ממשלה דאז היסס למנות יועץ מיוחד לענייני מודיעין הן מטעמים שנבעו מקשיי איוש, הן בגלל אי־ההתלהבות ה„טבעית" של ראשי השירותים, והן משום שנראה היה שלבעל תפקיד זה לא תהיה תעסוקה מלאה.

בשאר המלצות הוועדה הובאו על־ ידי ראש הממשלה לפני ועדת החוץ והבטחון של הכנסת בישיבתה יום ד', כ"ב באלול תשכ"ג — 11.9.63 (פרו־ טוקול מס' 27), והן בישיבתה ביום ב', י"ט בתשרי תשכ"ד — 7.10.63 (פרוטוקול מס' 39). יש לציין ש־ הדיון בוועדה לא העמיק בנושא, ההקיים ללא שהדו"ח הובא לפני חברי הוועדה במקורו. כמה מחברי ועדת החוץ והבטחון (ללא הבדל מפלגתי), הצטרפו להיסוסי ראש ה־ ממשלה למנות יועץ מיוחד למודי־ עין (וזאת על רקע בעיית „המכונה" שהיתה רגישה בימים ההם), ואילו חברים אחרים (ואף אלו ללא הבדל מפלגתי), חשבו שיש לשקול המל־ צה אלו.

מחלקת החקר במשרד החוץ לא חוזקה, במידת הצורך, בהתאם ל־ תפקידים שיועדו לה בדו"ח הנ"ל. הנימוקים ששמעה הוועדה הנוכחית משר החוץ לסיבת אי חיזוקה של מחלקת החקר — ולמעשה אף ל־ דלדולה — (בעיקר תקציביים) לא שכנעו את הוועדה.

הגענו לידי המסקנה, שמצב הע־ ניינים שהיה קיים עד למלחמת יום הכפורים — בו נמנעה אי־ההלית ש־ בין הערכות מודיעין מדיני, אסטרטגי אופרטיבי וטקטי עקב ריכוזן בארגון [illegible] והחת במכות אחת מחד גיסא, והעדר יועץ מיוחד לענייני מודיעין ליד ראש הממשלה כדי לאפשר הער־ כה בלתי תלויה מאידך גיסא, — היה גורם חשוב בחוסר היכולת לקבל תמונת מודיעין אמיתית לכל היבטיה.

אי־לזאת ממליצה הוועדה לנקוט מיד את הצעדים הבאים:

● למנות יועץ מיוחד למודיעין על־ידי ראש הממשלה, (לא איש הצבא הסדיר, אם כי, כמובן, יוכל להיות קצין במלואים). כשתפקידו וסמכויותיו יהיו כפי שפורטו בדו"ח הוועדה שהוגש לראש הממשלה ב־ 1963. ליד יועץ זה חייב לפעול צוות מצומצם, אולם מעולה, שיוכל לאפ־ שר לראש הממשלה (ובאמצעותה ל־ ממשלה כולה) לבצע הערכה מודיעין מדיני־אסטרטגי, עצמאית, על סמך כל חומר האיסוף הקיים בידי שירותי האיסוף השונים. יחד עם זאת, צריך שיהיה ברור להלוטין, שיועץ זה אסור שיהיה גורם הוצץ בין ראשי שירותי קהיליית המודיעין לבין ראש הממשלה. הוועדה מודעת לעובדה כי בתוקף הפקידו שהנהוג בצה"ל, עכשיו היועץ לעניני מודיעין לבוא במגע עם קצינים באמ"ן, שלא בהתאם לכל כללי הנוהג הצבאי; יחד עם זאת, משוכנעת היא כי דבר זה הוא תנאי לביצוע תפקידו ביעילות.

● לחזק את מחלקת המחקר של משרד החוץ על־ידי ארגונה כגוף עצמאי במבנה במשרד החוץ, כשאותו ביטרה הבקידים חייב להיות ביצוע הערכה מודיעין מדיני־אסטרטגי עצ־ מאית, בעיקר על סמך החומר המיוחד הצוכד לרשותה; להכפיף בכל מתאים הן במבחינה איכותית והן במבחינה כמותית למחלקה זו.

● לקבוע בבהירות את כללי ה־ הפצה המחייב („פיזיבקה") של חומר המודיעין הגולמי, על־ידי גו־ פי האיסוף, בין אלה שבתוך אמ"ן ובין מחוצה לו, בין אם זה עיסוק הראשי או עיסוק משני, הן לגופי המחקר השונים והן לשר הבטחון ולראש הממשלה.

● לבצע שינויים בהדיים יסו־ דיים במבנה אמ"ן וחיל המודיעין עצמם, שיבטיחו שמקיקה הסובר של המחקר וההערכה יהיו במחלקה המו־ דיעין הצבאי, [illegible]; שיבטיחו ביטוי נאות ואף עידוד לדעות שונות בקרב עובדי מחלקת המחקר, בהער־ כות אמ"ן המופצות לגורמים השו־ נים; שיציבו כח אדם מתאים [illegible] במחלקת המחקר [illegible] ושל ה־ ספיה מתאימה בתוך המחלקה ומחו־ צה לה; שיבטיחו בקורת שיטתית של הערכות המודיעין.

● יש להקים במחלקת „המוסד" יחידת הערכה של החומר המאסף על ידי „המוסד".

כל ההמלצות הנ"ל באות הן בכדי להביא [illegible] של פלורא־ ליזם בהערכה מודיעינית לסוגיה, והן בכדי לתת בידי ראש הממשלה את הכלים הדרושים כדי לוודא תפ־ קוד יעיל של כל קהיליית המודיעין [illegible] הערכות המו־ דיעיניות.

סא"ל גדליה לא מילא חובתו

לדעתנו לא מילא סגן־אלוף גדליה את חובתו המיוחדת כקצין מודיעין בחזית הבפתח, בימים שבהם היה זה חיוני במיוחד לעקוב על כוונות האויב המצרי. לפיכך אין עוד להעסיקו בתפקידי מודיעין.

אם ישנם נושאי תפקידים אחרים באמ"ן, באלה שלא הצליחו [illegible], שתרמו להערכה הלא־נכונה, יחליט [illegible] אילו שינויים פרסונליים נוספים יש לעשות בתוך שורות אמ"ן.

הרמטכ"ל - נושא באחריות

הגענו לכלל דעה שהרמטכ"ל, רב־ אלוף דוד אלעזר, נושא באחריות אישית למה שקרה ערב המלחמה, גם בעניין הערכת המצב וגם בענין כוננותו של צה"ל. אנו אומרים זאת בצער מיוחד, כי המדובר בחייל ש־ שרת את המדינה במסירות ובהצ־ טיינות במשך שנים רבות וזכה ל־ זכותו הישגים מפוארים במלחמת ששת הימים ולפניה. כן הכבידה עלינו העובדה שבדו"ח חלקי זה אין אנו עדיין דנים בנושא הלחימה מפתיחת האש ועד לעצירת האויב — והרי מן המפורסמות הוא שלמרות המשבר החמור בשלבים הראשונים של ה־ לחימה הוביל הרמטכ"ל את צה"ל דרך קרבות הבלימה עד לשערי ה־ אויב. אבל אפילו יימצא לבסוף ש־ בשלבים נוספים אלה עשה הרמטכ"ל אישית גדולות, אין בכך כדי למחוק את רישומן של השגיאות הראשונות.

הבאנו בחשבון במיוחד את הדברים הבאים — ונדגיש שלא על פי כל אחד מהם, היינו מגיעים למסקנה שאליה הגענו, אלא משקלם המצטבר הוא אשר הביאנו לכך: בענין הי־ דע, היתה לרמטכ"ל נטיה גדולה, יותר מתמיד, בתמיכה בהערכת אמ"ן, ביני־ המתיחות הקודמת במאי 1973. אילם [illegible] של אמ"ן, כאשר מתיחות זו עברה בשלום כפי שהעריך אמ"ן, החליט כפי שהוא את ערכתו על הרמטכ"ל בימים שקדמו למלחמת יום הכפורים, באופן שלא עלה בא־ מן על מנת להגיע להערכה [illegible] משלו. האמצעים לכך היו בידו, בין היתר בגודת מידע חשוב שהגיע ללשכתו [illegible], ושכנראה לא נשקל על ידו כראוי. הוא אף לא יצא בימי המתי־ חות של השבוע האחרון שלפני ה־ מלחמה לחזית, כדי להוציא בעצמו [illegible] אשר הגיעו לו [illegible] מן המפקדים בשדה ולהוועץ בהם. [illegible] שהוא הרים לגייס את מערך המלואים כולו ביום שבת ב־ בוקר.

ראש „התזמורת האדומה" טרפר הגשים חלומו והגיע לישראל

רב־המרגלים הסובייטי וראש „התזמורת האדומה", ד"ר ליאו־ פולד דומב־טרפר, הגיע אתמול אחה"צ לישראל.

טרפר, הקשיש והחולה, אשר ניהל את אחת מרשתות הריגול המעולות ביותר שפעלו נגד הנאצים באירופה במלחמת העולם השנייה, הגשים סוף סוף את חלומו ומאבקו והגיע בחזרה לישראל, בה ביקר בשנת 1926 בהיותו צעיר. „לא יכולתי לחכות יותר. אני בן למעלה מ־70 שנה, והחלטתי לפתוח בשביתת הרעב עד המוות כדי שיתירו לי לצאת מפולין" — אמר המרגל המפורסם בסקרו בפני עתונאים, בעברית רהוטה, את השתלשלות בואו ארצה. הוא יכול להסביר כ„נס" את העובדה, שהסובייטים התירו לבסוף לממשלת פולין לאפשר את צאתו בנובמבר אשתקד, והוסיף שהסובייטים התעייפו כנראה לבסוף מהצרות שגרמו להם ההפגנות והמכתבים והמאבק שהתנהל למענו על־ידי יהודים ולא־יהודים כאחד.

טרפר, שהגיע יחד עם רעייתו, סיפר, כי הוא בא הפעם לשלושה שבועות לבלות כאן את חג הפסח בחוג משפחתו הענפה, ולאחר מכן עוד יטוס לקופנהגן וללונדון, להמשך הטיפול הרפואי ברגלו החולה. „אני מקווה שעד סוף השנה — אוקטובר־נובמבר — אוכל לשוב ארצה הפעם על מנת להשתקע בישראל" — אמר טרפר.

כותב זכרונות

במשך שנים סירבו השלטונות הסובייטיים לאפשר את יציאתו בטענה שהוא עדיין חולש על ידיעות בטחוניות ומדיניות חשובות, ואמנם, כיום עסוק טרפר בכתיבת זכרונותיו, הן על פעלותיו כמוכן מטעם השלטונות הסובייטיים שחדר עמוק לתוך סודות המלחמה הגרמניים, וללא ספק גם על מה שקרה אתו לאחר מכן, כאשר נכלא בתום המלחמה לעשר שנים על־ידי השלטונות של סטאלין. כפי שצויין בספרים אודות חייו המופלאים, נעצר טרפר מחשש שיגלה את הצורה השפלה בה בגדו השלטונות הסובייטיים במרגליהם, אשר סיכנו את חייהם יום־יום למען המולדת הסובייטית.

טרפר היה נרגש עד למאוד בעת פגישתו כאן עם גיסו, בנו ובני משפחה אחרים. (ע.)

בין הפטיש והדוכן

להצלתם של יהודי סוריה

(אתמול בכנסת)

שוב ושוב ניתן במליאת הכנסת [illegible] שמצה, קיים חשש נורא כי אנו עומ־ [illegible] עת אלפים היהודים ששרדו בסוריה הוטבעה הורדה לקיומם הפיזי, נוכח רציחתן של ארבע הנערות היהוד־ יות, שני הצעירים ועלילות־הדם על שני יהודים שם שכאילו היו מעו־ רבים ברצח היהודיות...

את הבעייה העלו החכ"ים נסים אליעד ומשה שחל. הם תבעו מממ־ שלת ישראל לראות את בעייתם של יהודי סוריה כחלק בלתי נפרד ב־ כל מו"מ עם שלטונות סוריה, ולת־ ים שני הנאשמים היהודים לעצו־ רת מהם להרשות ליהודים לצאת מארץ דמים זו.

הלכאים ונדכאים ביהדות סוריה

בנאומו במליאת הכנסת גולל שר החוץ מקצת מייסוריהם של אחינו בסוריה, סיפר על רצח ארבע הנ־ ערות היהודיות מדמשק אותה סעד, ושלוש האחיות זגני, לורה ופרה ל־ בית זבה. גופותיהן נמצאו במקום נדח סמוך לגבול סוריה־לבנון ו־ נמסרו על ידי השלטונות לקהילה היהודית בדמשק, לקבורה.

קיים חשש רציני — אמר מר אבן — כי מעשים אלה אינם סוף פסוק בשרשרת הסבל של יהודי סוריה. עם גבור גל של מחאה ברחבי ה־ עולם — נאלץ שר־הפנים הסורי, עלי זאזא, להודות כי הצעירות אכן נרצחו בידי מי שהוא כינה: „כנו־ פיות פושעים פלילים אשר נתפסו, והודו בפשעיהם והועמדו בפני בית דין לבטחון המדינה". שר הפנים ה־ סורי הוסיף חטא על פשע באומרו כי בין חברי הכנופיה מצויים שני יהודים: יוסף שאלה ועזור זאלכא.

עלילת־דם נוסח דמשק

בפרוס ימי הפסח אין אנו יכולים להמנע מלזכור עלילה נוראה אז — המשיך שר החוץ — על יהודי סוריה לפני למעלה מ־130 שנה, היא „עלילת דמשק" הידועה לשמצה. קם חשש נורא כי אנו עומ־ דים בפני משפט ראווה במשמעו הגרועה ביותר, או משפט צבאי [illegible], שבמהלכו ובתוצאה ממנו [illegible] קשים ואף לגזר דין מוות.

כאן קרא שר החוץ לנושך ולח[illegible] את העולם הנאור לבלום את תרצח השפל האכזורי, לפעול להצ־ לתם של שני היהודים הקיימים [illegible] נפלו קרבן לעלילה ולהוציא [illegible] יציאתם המיידית של יהודי סוריה לפני שיתרחש עליהם שואה נוס[illegible].

מתשובותיו של רה"מ לשאלתות

● הולכתה של ממשלת ישראל (כרצועת עזה היא חלק ממדינת ישראל) בעינה עומדת. מר [illegible] שהבהיר ש„אין בכוונת ישראל לספח את רצועת עזה", לא [illegible] לבטא את עמדת ישראל.

● מטעם ממשלת ישראל [illegible] הצעה תכנית להקים ממשל צב[illegible] בגדה המערבית.

במשאל־עם על יהודה ושומרון קבוצת חכ"ים מהליכוד הגישו הצ־ עת חוק פרטית לעריכת „משאל עם": האם אתה בעד שלטון יש־ ראל על יהודה ושומרון? המציעים הם: מ. בגין, ד"ר ל. ליבלס, ד"ר ב[illegible]דר, מ. נסים, י. הורביץ, א. שוסט וא. יפה.

לפי ההצעה הנ"ל יש לערוך משאל־עם כנ"ל ביום ב' בתמוז תשל"ד (25 ביוני 1974).

[illegible]

הרמטכ"ל

(סוף מעמוד ראשון)

שקדם למלחמה, כדי לקיים את ה־ יחס הנכון בין כוחות האויב שהיו בכוננות מלאה וערוכים נגדנו, ל־ בין כוחותינו".

אני קובע: גם בתקופת הייתי ר־ מטכ"ל וגם בתקופה שלפני היותי רמטכ"ל לא קיים צה"ל את „היחס הנכון" בין כוחות האויב הערוכים לבין כוחותינו, בהתך שורת סיבות בסיסיות שהיו ידועות לכל הגורמים האחראים. בין השאר היתה הסתמ־ כות על התרעה מודיעינית. המעם, לא היתה ההתרעה כפי והוועדה לא קובעת שזו היה אשמתי.

הזכנת תכנית הגנה

אני כופר בקביעת הוועדה ש„לא הוכנה תכנית הגנה מעובדת כראוי לפרסיה, למקרה שהכוח הסדיר יצ־ טרך לעצור לבדו התקפה כוללת של האויב בחזית המצרית ובחזית הסורית בעת ובעונה אחת". האמת היא כי היתה תכנית כזו בפיקוד הצפון ובפיקוד הדרום. התכנית הי־ תה ידועה ומתורגלת גם בדרגים ה־ נמוכים.

ניתנו הנחיות לשני אלופי הפקודים

אני כופר בקביעה „גם לא נית־ נה באותו בוקר הנחייה ברורה ל־ אלוף פיקוד הדרום". האמת היא כי בנוסף לתכנונים האופרטיביים ה־ מוכנים מראש, הנחיתי את שני א־ לופי הפיקודים בבוקר של ה־6 ב־ אוקטובר ואף זימנתי אותם לפגישה בצהרים במטרה לוודא את היער־ כותם לקרב. הוועדה עצמה אינה מעירה דבר על ההנחיות שניתנו ל־ אלוף פיקוד הצפון, למרות שהן נתנו לשני אלופי הפיקודים באותה צורה.

אין זה מתפקידו של הרמטכ"ל, ואף אין ביכולתו, להכנס לפרטי פרטים טקטיים. אני מציין כי בהיו־ תי אלוף פיקוד הצפון בשנת 1967 הגשתי לרמטכ"ל דאז תכניות כלל־ יות ולא קבלתי הנחיות מפורטות — לא להגנה ולא להתקפה.

אני כופר בקביעת הוועדה כאי־ לו המחלוקת ביני לבין שר הבטחון, בבוקר ה־6 באוקטובר 1973 היתה בענין הכוחות הדרושים לצורך הג־ נה, כאשר אני כאילו דרשתי כוחות נוספים רק בגלל הצורך בהתקפה נגד. תביעתי לגיוס את מלוא המע־ רך נבעה אז מן התפישה הכוללת בדבר הצורך בכוחות למלחמה, כא־ שר ההתקפה הנגד היא חלק אורגני של הגנה יעילה. תביעתי זו מו־ כיחה שלא היה די „בבטחון מופרז ביכולת צה"ל להדוף בכל הנסיבות התקפה כוללת של האויב בשתי ה־ חזיתות באמצעות הכוחות הסדירים בלבד", כדברי הוועדה. זוהי טענה בלתי מבוססת להלוטין. מעולם לא אמרתי והבעתי כך. אמרתי דברים הפוכים מאלה. איני יודע על מה הוועדה מבססת הנחתה זו.

גיוס המילואים נעשה רק ע"י ראש הממשלה

תביעתי לגיוס מילואים בהיקף גדול יותר, אשר אושרה ע"י ראש הממשלה, התבררה כצודקת והיתה מכרעת למהלך המלחמה. ו־ אלמלא ההקבלה היה נגרם אסון ודאי, לפחות בפיקוד הצפון.

אין כל אמת „שהרמטכ"ל המתין להכרעה של ראש הממשלה בשאלת גיוס מלוא מערך המילואים". שר הבטחון לא איפשר כל גיוס מילואים באותו בוקר. [illegible] לאחר מכן בדיון אצל ראש הממשלה ועל בסיס הצעתי.

אני כופר בהנחה [illegible] שה־ וועדה נקטה בנושא [illegible] של שר הבטחון [illegible] הרמטכ"ל. [illegible] בלתי נכונה זו הטעתה את ה־ ועדה. במציאות, בפועל, שר הבטחון היה [illegible] והרמטכ"ל [illegible] לאשרור כל ההער־ כות האופרטיביות [illegible] לפני המלחמה. [illegible]

אינני מקבל את קביעת הוועדה שהרמטכ"ל „לא עשה מאמץ של מ־ מש להגיע להערכה [illegible]". [illegible] של ספק שהיה ברשותו לא יכולתי להגיע להערכה שונה מה־ ערכת אמ"ן. רק בוועדת החקירה הו־ בא לידיעתי מידע מודיעיני [illegible] ערך התרעתי שלא ידעתי על קיו־ מו, ואשר אם ידעתי יתכן והיה מבי־ אני להערכת מצב שונה מהערכת אמ"ן, כפי שאמנם קרה בחודשי אפריל — מאי 1973.

אני כופר בקביעת הוועדה [illegible] להתרכז קודם־כל [illegible]. אני [illegible] והיה זה תפקידי להנהיג את צה"ל כמה שלבים קדימה, וכן עשי־ תי במשך כל המלחמה.

[illegible] מבינותי [illegible] הווע־ דה שהייתי צריך להגיע למסקנה ש־ יש לגייס מילואים ביום 5 באוק־ טובר 1973, ואילו שר הבטחון לא היה יכול להגיע לאותה מסקנה, [illegible] אותו מי־ דע, וכאשר לא היה איש [illegible] אשר חשב אז הציע לגייס מילואים. אין זאת אלא שהוועדה לא [illegible] אל עניינו באותה אמת־מידה.

אין בשגיאות המיוחסות לי [illegible] היכולה להיות סיבה למה שארע ערב המלחמה. אף הוועדה קבעה „ונדגיש שלא על פי כל אחד מהם, היינו מגיעים למסקנה שאליה הגענו, אלא משקלם המצ־ טבר הוא אשר הביאנו לכך".

דו"ח הוועדה מתעלם מפעולות [illegible] כרמטכ"ל עד המלחמה, ומ־ עמידתי במבחן העליון של רמטכ"ל — וזה העמידה במלחמה.

אני מאמין שהשגיאות המיוחסות לי, והמשקל המיוחס להן, אינן מצ־ דיקות את המסקנות המחמירות ש־ הסיקה הוועדה לחובתי אך [illegible] זאת, בעקבות דו"ח זה, איני רואה אפשרות להמשיך בתפקיד כרמט־ כ"ל של צה"ל, ומבקש לשחררני מ־ תפקידי.

חבר הבונדסטאג — אורח חה"כ אברהם מלמד

מאת סופרנו בכנסת

הח"כ אברהם מלמד, יו"ר סיעת המפד"ל בכנסת, אירח אתמול בכנסת את מר הירבס, [illegible] חבר הבונדסטאג הגרמני. [illegible]

מר הירבס, [illegible] כבן 36 [illegible] ועדת התקציב (הכספים) של הבונדסטאג (הפרלמנט) [illegible]

[illegible]

מקור עשיר בנפט נתגלה בים הצפוני

לונדון, 2 (יונייטד) — מקור נפט, [illegible] בים הצפוני, ולפי המומחים זה הוא גילוי מקור הנפט הגדול ביותר [illegible] — על כך הודיעה היום חברת הנפט „[illegible]".

הרב אליהו בקשי — דורון

נבחר לרב ראשי ספרדי בבת"ים

מאת כתבנו „המצפה"

הרב אליהו בקשי־דורון נב־ חר אמש כרבה הראשי הספרדי של בת־ים.

הבחירות נערכו בהתאם לתקנות בחירת רבני הערים כאשר הגוף ה־ בוחר הורכב מ־14 חברי המועצה הדתית, 14 חברי מועצת העיריה ו־ 14 נציגי בתי הכנסת הגדולים. ה־ אסיפה הבוחרת התנהלה ע"י מנהל מחלקת הרבנות במשרד הדתות הרב יהודה גור.

לאחר נעילת הקלפי וספירת ה־ קולות נתבשר, כי הרב בקשי־דורון זכה ב־26 קולות לעומת 16 קולות בהם זכה הרב [illegible] חיים מזרחי.

הרב בקשי־דורון בן ה־32 מצעירי רבני הערים הגדולות בישראל. עד כה כיהן כרב שכונת רמת־יוסף, [illegible] בבת־ים והוא עומד בראש בית המדרש הגבוה לתורה והוראה בעיר. הרב דורון הוא בוגר ישיבת „הדרום" ו„חברון" ו־ בוגר כולל האברכים בית־ההלכה שליד מוסד הרב קוק בירושלים.

לפני כ־3 שנים נבחר כרב [illegible]. 2 הרבנים הראשיים הגר"ש גורן והגר"ע יוסף ומליאת מועצת הרבנות הראשית העניקו לו פה אחד כתר להכהנת רב העיר.

האסיפה הבוחרת נסתיימה בברכה חמה של הרב יהודה גור בשם שר הדתות הד"ר יצחק רפאל, שברך את תושבי בת־ים על בחירתם המוצלחת ואיחל לרב הצלחה בהרמת קרן ה־ תורה בעיר.

משלחת של ראשי כל המפלגות והסיעות בבת־ים יצאה לביתו של הרב כדי לברכו.

ביקור אבן בארה"ב, מצבם של יהודי סוריה בוועדת חו"ב

ועדת החוץ והבטחון של הכנסת קיימה אתמול דיון מדיני בהשתתפות שר החוץ, מר אבא אבן. הדיון נסב בין השאר, על הנושאים הבאים: הביקור שניהל שר החוץ בארה"ב עם מזכיר המדינה, ד"ר הנרי קיסינ־ ג'ר, בנושא הפרדת הכוחות בחזית הסורית, ההפרה המצרית של הסכם הפרדת הכוחות בין ישראל למצרים.

במסגרת הדיון המדיני נדונו גם ההצעות לסדר היום דלהלן, שהועברו לוועדה במליאת הכנסת: מצבם של יהודי סוריה לאחר מלחמת יום הכי־ פורים, של הח"כ גאולה כהן; הודעתו של הנשיא ניקסון על הקשר בין מדיניותה של ארה"ב ביחסי ישראל־ ערב ובין חרם הנפט הערבי על ארה"ב, של הח"כ [illegible]; ידיעות על עיסקה בין צרפת ללוב — נפט תמורת נשק וציוד אטומי, של הח"כ [illegible]; הידיעות על הס־ פקת טילים אוויר־קרקע מארה"ב ל־ ירדן — של הח"כ י. ארידור.

בתחלת הישיבה החליטה הוועדה להגיש לקריאה [illegible] את חוק להארכת תקנות שעת חירום (הארכת מועדים — הוראות נוספות), תשל"ד—1974.

חוק זה מאריך תקנות שעת חירום, לפיהן אפשר לגייס לשירות מילו־ אים לתקופה מעבר [illegible] ההתחייבויות בהן הוא חייב על פי דין או על פי הסכם. הוועדה החליטה להכניס שינוי בהצעת החוק. [illegible]

התנועה לבחירות אישיות ואזוריות יוצאת בקריאה לחברי הכנסת

אתמול נשלחו מברקים לחברי ה־ כנסת בקריאה לתמיכה בהצעת [illegible] לבחירות אי־ שיות ואזוריות.

המברק יצא בקריאה אישית להצ־ ביע [illegible] שיטת הבחי־ רות בכנסת. הציבור בישראל מ־ צפה מנבחריו שיתנו יד לבחירות אישיות ואזוריות בישראל.

דיין חזר מביקור בארה"ב

(סוף מעמוד ראשון)

[illegible] הביקור בארה"ב, [illegible] שני הצדדים, ישראל וסוריה, את עמדותיהן, ועל־ אף הפער הגדול ביניהן, [illegible] צד תנאי של הצד השני לקבל הסכמתו. „זהו המצב הנוכחי ל־ פתיחת [illegible]" — הוסיף.

המצרים לא הפרו את ההסכם

מר דיין דחה טענות, כאילו המצ־ רים הפרו את הסכם ההפרדה, בהס־ בירו כי על כמה ידיעות לו לא החדירו המצרים [illegible] נוספים ל־ אזור [illegible] ולא חלה כל התערות בכוננות של ההסכם שבינינו לבין המצרים.

יחד עם זאת, ציין שר הבטחון, קיימת אפשרות שאם לאורך ימים לא יגיע להסכם עם הסורים — ישפיע הדבר גם על האפשרות להתקדם ב־ מגעים עם מצרים. „אנחנו מקווים להגיע להסדר גם עם סוריה" — הבטיח השר.

יהיה עוד להמשיך [illegible]

[illegible]

בהווה הפרת ההסכם. „זה אינו חלק מההסכם ומה שהמצרים כבר ההירו [illegible]" [illegible] — אמר.

„[illegible]" קיבלנו „פחות או יותר מה שרציני"

[illegible] „פחות או יותר מה שרציני". [illegible]

בתשובה לשאלה אחרת אמר שר הבטחון, [illegible] בגזרה הסורית [illegible].

מר דיין נתקבל בנמל התעופה על ידי [illegible] הבטחון, לקבל דיווח על [illegible].

מר דיין השתתף אמש בישיבת הממשלה [illegible] על ביקורו בארה"ב.

הסכם הפרדה עם סוריה — המפתח להמשך שיחות השלום

מאת יעקב אדלשטיין

רת ההסכם על ידי מצ־ שלא הוציאה את התותי־ ארזכי המוזה מאנגוף הד והשאירה סוללות תות־ מעל למותר, בשלשת לבר רת לגבי מה שעלול ל־ יחש בעתיד. במצב זה יש ה על הצהרותיו של דיין טליס ובוואשינגטון, כי לכוונותיה התוקפניות של ם. הסכם ההפרדה הוא ון של המצרים לגבי כל ב בעתיד, ואם היא אינה ה לקיים הסכם כזה, מי ב לנו שהיא תקיים הסכ־ רציניים ויסודיים יותר יד. היתה זו מצרים, ש־ ה להיות מעוניינת בקיום של הסכם ההפרדה, שניתן לה אימון בעתיד. אתבדר שהיכר גבר על ה, בהתאם לאופי הערבי, הסכמים תוך פירוש של ההסכם.

בהסכם השאי כל צד להש־ סוללות תותחים באיזור קים בתנאי שהם לא יהיו מוזח שיכול להגיע גם לצד והנה מצרים השאירה תותח־ מוזה ירי של 27 ק"מ, ובמקום סוללות תותחים היא השירה וללות ויותר, בטענה שבתקן סוללה תותחים כוללת 12 ם ולא שש, לברות שהתקן עצמו כולל ששה תותחים. ת דיין לפיה ,,אין הבדל בתו־ הד פחות או יותר", היא קלות שכן הפרה זו חשיבותה בכך, מוכיחה, אם יהיה צד צורך ח, שאין היא כרטגר לקיום ים, ובעניין זה כל הפרה ר קלה ביותר, הריסת את כל ש של ההסכם.

בסבך היחסים

ור שמצרים נכנסה לסבך ב־ ז הבין־ערביים. כהיה מאשר־ אותה שהיא נהנה את הברית ים, ובעוד שבמלחמה יצאו שתי ום יחד, הרי את הפסקת האש זה הכחות רק צד אחד. זוהי ה נכונה שאין להכחישה. סו־ ה מנסה לכנס את שרי החוץ ה־ ים, כדי להריב את מצרים למ־ עבר מלחמתי, אך שר החוץ הצליח ביניהם לדחות את ם. יש להבין את דברי דיין קע של הצורך בהפרד ומשול. נה ישראלית, שוב שמצרים נמ־ במצב מגוטרל, ובמצב זה אין אם יש עוד כמה סוללות ים.

דיים מנסה לבסס את יחסיה על בין מזרח למערב. אמצעי ה־ את המצרים מבליטים את שי־ יחסי מצרים מדינות המערב. יקל אמריקאני שהיה ממונה על הוקשים מגמל הייפונג מת־ במצב פינוי המוקשים מתע־ סואן. אם מצרים תכנס לאי־ התשפעה האמריקאנית, בצפון או חלקי, יש לכך סיכוי וסו־ הסיכוי הוא שמצרים תשאף יום. הסיכון הוא שבסוקרה של מה, תהסס ארה"ב לרופא את

יחסיה עם מצרים לטובת ישראל ולא תוכל להגיש לה עזרה. דברי דיין מסרתם למוזח התוק. אבל אין צורך לתגבים ולקאר את המצרים במונחים של מדינה שוחרת שלום. הדרך לכך עדיין רחוקה.

הפרת הסכם ההפרדה, על ידי אי מילוי הסעיף בדבר הנשק שמותר לכל אחד להחזיק בתחום הדילול, יש לראות אותו גם על רקע היח־סים עם סוריה, שכן מצרים אינה יכולה לשבת בחיבוק ידיים כש־בצפון מתנהל קרב התשה. אבל הוא באמת אינו מבשר רעה, כי בצפון תיפתח הבעיה וכל עוד אין הסכם הפרדה עם סוריה, הרי גם ההסכם עם מצרים הוא רופף.

היחסים בין מצרים לבריה"מ הת־רופפו לאחרונה. מצרים מעמידה תנאי לסובייטים, שכל הנוק מעמדם במזרח התיכון וכל המגעים עם אר־צות ערב, צריכות לעבור דרך קהיר. ברית המועצות אינה יכולה לנהל במזרח התיכון מדיניות עם כל ארץ ערבית בנפרד. אלא יש להאם זאת עם קהיר ובהסכמתה. תנאי כזה אין ברית המועצות יכולה לקבל ומכאן היחסים הקרירים שנוצרו בין שתי המדינות. שגריר סובייטי חדש ב־קהיר עומד להגיע למקומו בימים הקרובים. השגריר יהיה ולאדימיר פולאקוב שיבוא במקום וינוגרדוב. כמה פקידים סובייטים שנודעו מ־מצרים בטענה שהפריעו יותר על המידה בענייני פנים, יוחזרו למצ־רים.

חשש מפני הסלמה

בצפון אנו עומדים עתה בפני חשש של הסלמת מלחמת ההתשה. כדוגמת מצרים כן סוריה הגיעה למסקנה שרק מלחמת התשה תביא לנסיגה ישראלית. מצרים הצליחה בכך במערב התעלה. כך סבורה סוריה. במלחמה זו היא רוצה לשבש גם את היחסים בין מצרים לארה"ב. לכן תומכת ברית המועצות בהסל־מה זו. סוריה רוצה למשוך את מצרים שוב לאיזור המלחמה. זוהי מטרה מלחמת ההתשה בצפון ומכאן הלחץ המצרי על ארה"ב להגיע להס־כם הפרדה בצפון. מצרים הציעה שהוועדה הצבאית המצרית ישראלית שהחלה בג'נבה, תדון גם בעניין הסכם הפרדה בסוריה. לכך אין מס־כימה ממשלת סוריה. מסכימה גם לא ממשלת ישראל. על רקע זה יש להבין שד"ר קיסינג'ר עשוי ללחוץ על ישראל להסכים להסכם הפרדה מרחיק לכת יותר עם סוריה, אפילו עד כדי מסירת קוניטרה לסורים, שכן לדעת קיסינג'ר יש בכך תמורה אמנם סוב־סיס, תולוך מצרים מן הלחץ הסורי והבין־ערבי. למעשה, סובר קיסינג'ר כי הסכם ההפרדה עם סוריה, הוא בשלב זה, המפתח להמשך שיחות השלום במזרח התיכון. בלי מציאת פתרון בגבול הצפון, אי אפשר ל־המשיך בשיחות עם מצרים. הבעיה הפרדה של דיין שהובאה לוואשי־נגטון, מצטמצמת בגבול המובלעת. דיין הדגיש שישראל אינה יכולה לסגת יותר. אלא אם מדובר בהסכם שלום. אבל בהסכם הפרדה אין טעם שישראל תמסור שטח ברמת הגולן, שכן אין לדעת אם ההסכם עם סו־ריה יחזיק מעמד.

בביקורו בלונדון ניסה קיסינג'ר למשוך את בריטניה לצד ארה"ב, כנגד מגמת צרפת להסית את מדי־נות אירופה לצד צרפת במגמה אנטי אמריקאנית. יש להניח שבענייני ה־מזרח התיכון, תטה יותר בריטניה לצד ארה"ב. שר החוץ הבריטי של ממשלת הליבור, ג'יימס קלאהן ה־ביע בנאום פוליטי הצהרתי על המזרח התיכון, כמה משפטים שיש בהם משום חשד לנטיה מדיניות פרו־ערבית. לבהות בבטחות הליי־בור לפני הבחירות לנקוט מדיניות מאוזנת. בנאום זה אמר קלאהן כי יתכן ודו־שיח אירופה־ערב יפגע ב־סיכויי השלום במזרח התיכון. נוטה נקודה לטובת ארה"ב. בריטניה — אמר — תמנע יחסי המסחר עם הער־בים. היא רוצה למלא תפקיד בהסכם. ובהסכם עם צרפת לא תוכל למלא את התפקיד. רק בהסכם עם ארה"ב יש לה סיכויים כאלה. אשר למשקי־פה ממשלת הליבור לגבי הפתרון אמר, כי הפתרון צריך להיות מבוסס על 242 שפירושה נסיגה ישראלית תוכנה לכל המדינות לחיות בבטחון ובשלום. כן עמד על הצורך להכיר בישות הפלסטינים. אלה הם ניסוחים בכבה כעונים.

הפירוש שנתן קלאהן לדבריו אלה, באוזני השגריר הישראלי, הוא שאין הכוונה אלא לשלב של כל סעיפי 242 לבלוק אחד, שסעיף הנסיגה קשור עם הסכם השלום. זהו פירוש בריטי חדש ל־242, או יותר נכון פירוש שצריך לספק את שני הצד־דים, דווקא בצורתו המעורפלת. יש להניח שממשלת הליבור חוששת ממשבר דלק ולכן היא זהירה. ממ־שלות ערב הזהירו אותה משינוי מדיניות, אך לא היה צורך באזה־רה. בכל אופן, ממשלת הליבור נוטה יותר להזדהות עם מדיניות ארה"ב במזרח התיכון מאשר עם מדיניות צרפת.

על רקע זה יש להבין את רצון צרפת למלא תפקיד במזרח התי־כון, באמצעות של נורמליזציה ב־יחסיה עם ישראל. המדיניות הנוכ־חית של איבה לישראל לא הביאה לה כבוד ומעמד. אם כי הביאה לה אהדה ערבית. חרם הנפט פגע גם בה, משום שהחרם הביא לעליית המחירים והתעשיה הצרפתית אינה יכולה לעמוד בזה. הזמנת שר החוץ אבא אבן לביקור רשמי בחודש הבא בפאריס הוא חלק ממדיניות זו של נורמליזציה. במעמד כזה תוכל צר־פת למלא תפקיד של תיווך, ולא להשאיר את התיווך בידי קיסינג'ר בלבד. יש בכך משום ההקרבה לעמדה הבריטית. גם הסובייטים יודעים את המגבלה שלהם במזרח התיכון כתוצאה מהעדר יחסים עם ישראל. צרפת יש לה יחסים עם ישראל, אך לא נוצלו אותם לשם ביסוס מעמדה כמדינה מאוזנת, אלא כמדינה הנוטה לצד אחד בלבד. הצלחת קיסינג'ר מוכיחה כי מדינה שאין לה יחסים מאוזנים עם שני הצדדים לא תוכל למלא תפקיד ב־הסדר, וצרפת רוצה למלא תפקיד כזה.

התמורות בעולם הערבי ובעולם המערבי, עשויות להביא בקרוב כמה שינויים דקים במדיניות הנוח, שי־נויים שלא יינשו בקרוב, אך יש בהם סיכוי לטווח ארוך. לכן יש להבין את דברי דיין בשבחה של מצרים כמבט לרחוק, אם כי בטווח קרוב אין להבין את העמדה של כ. דיין זאת ולוולו בהפרת הסכם ההפרדה על ידי מצרים.

לשם מצות מצווה

הוועדה לפניות הציבור בכנסת החלה בליבון תחומי פעולתה

מאת יונה כהן

חבר הכנסת א. אבטבי נב־חר אתמול על פי המלצת ועד־ת הכנסת ליושב ראש הווע־דה לפניות הציבור. בדברי פתיחה אמר יושב ראש הכנ־סת, כי יש לשלב מחדש את תכנה ומהותה של ועדה זו שעסקה עד כה בעיקר בעזרה ובהתערבות למען האזרח הז־קוק שלא בא על סיפוקו בבר־רות עצמו.

היו"ר הציע כי מעבר לטיפול זה יש להשוב על ,,פתיחה אשנבי־ ליוזמה התחיקתית המופנית לכנסת על ידי האזרח או קבוצת אזרחים. במקרה זה יוכל חבר הועדה או חבר כנסת אחר, לאחר בדיקת הפניה, לאמץ את ההצעה ולהביאה לכנסת כהצעת חוק פרטית. הכוונה היא, בעיקר, לחקיקה בתחום הסוציאלי.

יו"ר ועדת הכנסת, מר א. אנקורי־יון, הצביע על כך, כי כאן קום מוסד נציב תלונות הציבור, חל מפנה בעבודת הוועדה, כאשר קיים עתה מוסד שהוקם כחוק לטיפול בתלו־נות האזרח. לעומת זאת, צוין, כי הוועדה היבנה לטפל בשלוחות וב־הפגנות המגיעות לכנסת ולהיות ה־כתובת המוסכמת בנושא זה (החל־טת ועדת הכנסת מיום י"ז בשבט תשי"א — (13.2.51).

יו"ר הועדה, חבר הכנסת א. אבטבי, הודה ליו"ר הכנסת. סוכם כי הועדה תקדיש ישיבה מיוחדת לליבון תחומי פעולתה ודרכי עבודתה בעתיד. בעיקר בקשר ל־יוזמה התחיקתית. לשאלת הטיפול בשלוחות.

בתום הישיבה הוקרא מכתב ברכה של הגב' טובה סנהדראי, שעמדה ב־ראש ועדה זו בכנסת השביעית, הד־בעה הוקרה למזכיר הועדה, מר ע. צוריאלי על טיפולו המסור בכל מקרה.

בין הנושאים בהם התבקשה ה־ועדה להתערב הם: פיצויים מגר־מניה, בתאות על פיטורין, זכויות התנחלות של בני מושבים, איחוד משפחות, תביעה לשיפור הדיור, סכ־סוכים עם חברות שיכון, קביעות בעבודה, בקשות תגובה ועוד.

מהתשובות של משרדי הממשלה אליהם פנה יו"ר הוועדה, באמצעות המזכיר ע. צוריאלי, נראה שבחלק ניכר מהפניות נענו המשרדים לספר את טיפולם ולבוא לקראת הפונים. תלונות הועברו לנציב התלונות וב־מקרים אחרים נאמר: הנ"ל לא פנה אלינו...

בנות דתיות לא יפתרו הבעיה

בעיני רוחה צופה הגב' שושנה ארבלי־אלמוזלינו מהמערך ,,אלפי בנות דתיות משוחררות משירות ב־צה"ל ושלדבריה אפשר לקראן ול־חייבן ל,,שירות לאומי" בבתי החו־לים. בדרך זו אומרת היא לסייע בפתרון הבעיה של מחסור באח־יות.

ומה קל לשר הבריאות, וו. שם־טוב ממפ"ם מאשר להיענות לתביע־תה של נציגת ,,העבודה" הנ"ל ולו־מר: ,,אמנם כן, ,,לא נוכל לפתור את הבעיה מבלי לגייס אותן אלפי הבנות (! — י. כ.) הדתיות עפ"י חוק שירות לאומי"!

אותה שעה נתן השר יד לצער שיביא סירבול וקשיים רבים בבית החולים, קיצור שעות העבודה לאח־יות, שיתבטא בשבוע עבודה של חמישה ימים בלבד. אמר לי מנהל אחד מבתי החולים בבירה שהסכם זה, לקיצור שעות העבודה על אח־יות, וכאשר חסרות אחיות רבות, יחקע לאנדרלמוסיה רבה. ומי לידינו יחקע, שעובדים בתחומים אחרים, לא פחות קשים ומייגעים, לא יתבעו לאפשר גם להם להסתפק בשבוע עבודה בן חמישה ימים...

אולם הקושי והתמיהה הם בתחום אחר לגמרי. דבריהם של שר הברי־אות ושל הגב' ארבלי, שבניסון של ,,אלפי בנות דתיות" ניתן להיעזר לפתרון המחסור באחיות אינם רצי־ניים כלל. כל רופא וכל אחות יוד־עים כמה דברים אלה ריקים מתוכן ואין בהם ממש. כדי שתהבה תביא תועלת בעבודתה במוסד רפו־אי, צריכה לעבור קורסים של לא פחות משנה אחת לכל הפחות, וגם זה בקושי, וגם זה רק למספר בנות מוכשרות ביותר. אחיות מוסמכות צוחקו בשמען שהשר הנכבד מדבר על שירות בן שנה אחת והבה תע־בור ,,קורס קצר"... האמת היא ש־הכשרה תימשך פחות משנתיים תועלתה מועטת והפסדה מרובה. על כן עד שמחפשים נציגי ,,העבודה" הנ"ל ושר הבריאות הנכבדים פתרו־נות בלתי רציניים (אם לא לחשוב שלא איכפת להם להתנגח מעט עם החוגים הדתיים...), מוטב ויבקשו פתרונות יסודיים ושיטתיים לבעיה שהיא נחלתן של מדינות רבות.

הדיונים לסיום כנס החורף

סדרי־יום ארוך ומגוון מצפה ל־כנסת ביומיים (היום ומחר) שנותרו לעבודתה ערב צאתה לפגרת הפסח.

הדיון בהפרת הסכם הפרדת ה־כוחות ע"י המצרים, לפי הצעת סי־עות הליכוד ולע"ע, יהיה מחר (יום ד') בשוב שר הבטחון, מ. דיין מ־ארצות הברית.

מחר תבחר הכנסת את נציגיה לוועדת המינויים לשופטים ותשמע המלצה של ועדת הכנסת לדחות את ערעוריהם של חסן אל עוקבי וסל־מה אל הוזיל (הבידואים הקשורים לגח"ל), מאיר פעיל ויעיר מ. לס, שמואל גונאאג, עוזד קריב ואשר חסין.

לאחר מכן תדון (דיון מוקדם) בארבע הצעות חוק פרטיות לשינוי שיטת הבחירות לכנסת.

היום ישיבו ראש הממשלה וסגן רה"מ לשורה ארוכה של שאילתות. נראה שהיום תדון הכנסת גם בהצ־עות לסדר היום, אחת של ,,הליכוד", בנושא רצח יהודים ועלילת דם על יהודי סוריה, ואחת של לי"ע על ,,הסכנה האיומה הנשקפת למדי־נה מביטול שידורי טלוויזיה בשבת לפגה"ע (שהונהגו לאחר מלחמת יום הכיפורים).

היום מתחילה הישיבה ב־3 אחר הצהרים ומחר בתשע בבוקר.

תקציב ,,מחתרת" למדינה

לאחר דיונים פנימיים, מסובכים ומייגעים, בתוך סיעת הליכוד, הושלמה הדפסתו (השנייה!) של ,,התקציב האלטרנטיבי" מטעם הלי־כוד לשנת הכספים 1974 הגוגש ל־ידיעתם של חברי הכנסת והכתבים. מאחר שלא ניתן להם ,,להניח את התקציב על שולחן הכנסת" כאלו הובאו לידיעת האמיתים והכתבים כבמחתרת.

פגם עיקרי הוא שהצעת התקציב האלטרנטיבי הוגש באיחור רב מדי, שאם נציגי הליכוד יערכים את הצ־עתם להצעת הממשלה, היה אפשר להתייחס לזה, להקשות, לנתח וכ־דומה. עתה אפשר רק לומר: ,,עבר זמנו — בטל קרבנו".

עם כל זה, בעצם הנסיון הנועז של עיבוד הצעת תקציב מפורטת, והתחייות מדיניה כלכלית ע"י האו־פוזיציה, יש משום חידוש פרלמנטרי חיובי.

מצה זו שאנו אוכלים...

מאת חיים פיקרש

בפרוס הפסח נוהגים הזו לפרסם בהוצעות הערים כרזות ענק, שבהן פניה לצרכנים ל,,רכוש בהקדם" את המצות לפסח, וזאת על רקע של ,,המחסור" שנבע מבהלת הזמר של התושבים. ,,הגיעו הדב־רים לידי כך, שלא ידענו כמה מצות לאפות", אמרו בעלי המפ־עלים.

בשנים האחרונות, דומה המצב ,,קצת התאזן". ובמפעלי המצות, מזבנה כל המלאי, אך השנה? כשפנה הרב הראשי לישראל, הגר"ש גורן, וביקש מבעלי מפ־עלי המצות לנסות ולאפות ,,מצות עשירות", כדי לאפשר לתושבים להשתמש בהן, בשבת ,,הצמודה אל הפסח", דוו אלה את המש־אלה מתוך הסיבה ששום, גבר לפתע הלחץ בהזמנות למצות, י־שוב אין ביכולתם להיענות ב־חיוב לבקשה זו.

התברר, כי יהדות התפוצה ,,גי־לתה את ישראל" והשנה, במיוחד גברו הפניות למשלוחי מצות. ולא רק מארצות הברית ואירופה, כי אם גם מאוסטרליה ואמריקה.

הגיעו הדברים לידי כך, ש־מפעל מצות חדש הוקפל השנה, במושב הדתי, כפר פינס, שב־שותיו, ומנהלו מר י. וולוצקי כוותיקי הכפר לא הספיק, בדבריו, לערוך את ה,,פתיחה החגיגית" של המפעל..." מכל מקום, המפעל, המכוכן בחידושי הטכנו־לוגיה, עובד בקצב גובר והולך. כדי להספיק את אספקת כל מלאי המצות, לרבות מצות השמורה שהזמנו, מהארץ ומחוצה לה.

שיא באפיית מצות

במפעלי המצות, הפועלים ש־נים רבות בראשון לציון, פתח תקווה ובני ברק, מגיעה בימים אלה העבודה לשיאה. כבוחרת ד־בוהים עמלות, שוקדים מאות פו־עלים מאומנים על העבודה. עבו־דה זו, מסבירים לנו, נמצאת ב־עיצומה כבר יותר משלושה חד־שים, וזאת כדי להבטיח את ה־מלאי הנדרש.

מנהלי המפעלים עדיין זוכרים את אותם הימים, בהם קיים היה מחסור במצות, ו,,כל הארץ געשה ורעשה". לכן מצויים בעלי מפ־עלים להכין את המלאי הנדרש, אך לא תמיד הערכתם נכונה. ,,יש שנים שהביקוש למצות רב ויש שנים שהביקוש מתמעט, או־מרים הם, וכציינים כי השנה, מחד — גדלה האוכלוסיה. גם תיירים רבים הבטיחו שהותם ב־ארץ בתקופת הפסח, אך מאידך, כשהועלו מחירי חבילות המצות מ־2.40 ל"י ל־4 ל"י, נראה כי משפחות רבות יבקשו ,,לחסוך ב־הוצאות", ושוב לא ירכשו חבילות מצות ,,גם לאחר הפסח"...

יתירה מזו, הוברר כי תושבי הארץ, לאחר שבעת ימי הפסח, שוב אינם להוטים להכשיר ול־אכול מצות. הם ,,טורפים" ממש את הלחם... מבמחק שלמה לוי, מנהל עבודה באחד המפעלי ה־מצות שבמרכז הארץ, מציינו כי, כוסדרה הממשלה גם אינם רצים לערוב לבעלי המפעלים כי אם יאפו ,,יותר על המידה" וישאר מלאי, יקבלו את הפיצוי הזור לם. בכל כך ,,רבות ההששות אצל בעלי המפעלים, המפנים משאלת לב אל הצרכנים לרכוש בהקדם את המצות ,,כדי לדעת אם יהיה חסר או לא, מכל מקום, במפ־עלים, הכל ערוך ומוכן להשלים את כל ההזמנות הנדרשות, ו־בעל כך, הכשירו עובדים ביחו־דים, הנכונים לעבוד משמרות נו־ספות, ובלבד שלא יהיה מחסור.

מצות גם לצבא האמריקאי

ישראל, כאמור, הפכה למקור אספקה חשוב למצות עבור הצי־בור היהודי בפזורה, ולא אחת הגיעו הזמנות גם מהצבא האמ־ריקאי, שביקש להבטיח את אס־פקת המצות לחייליו היהודים, הנ־מצאים באירופה ובמזרח הרחוק.

האם קיימת תחרות בשטח זה?

,,מסתבר כי בארצות הברית קיימים עשה מפעלי מצות, אבה־ דים את עיקר התחרות. יתירה מ־זו, שם, באורח יחסי דורשים סכומים לא יקרים עבור חבילת המצות, ואילו השנה, כשהוזלו הסובסידיות, והמחירים עבור חב־ילות המצות עלו, נראה והת־חרות עם תוצרת החוץ, תהיה קשה יותר. בכלל, היצוא יקר ל־מפעלים הישראלים. אהה צרי־לחשב את השבון האו"ה, התו־בלה, את הובלת הרוחות לסו־חרים ל?התה הגישנה. לשלם את דמי האיכסון ועוד הוצאות אח־רות, ונמצאת למד כי לא אחת בבצעים משלוחים אלה של ה־מצות, בהפסדים ברורים.

אך מה לעשות, קובעים מנהלי המפעלים, כמתנצלים, אנו חייבים בחובה המוטלת עלינו להבטיח את אספקת המצות ל,,כל דיכפין". וגם ליושבי הפזורה...

תעלת הניקוז שחפרה הקק"ל על אדמות מושב פצאל, שבבקעת הירדן מונעה את הצפת השדות כפי שהיה בשנים הקודמות.

לבטים בתנועה הקיבוצית

מאת שאול שיף

,,התנועה הקיבוצית לקראת הימים הבאים" — על נושא זה קיימה ברית התנועה הקי־בוצית, הכוללת את נציגי כל הזרמים, שבע ישיבות פנימיות: ב־28 בינואר וב־4 בפברואר 1974.

בישיבות אלו, בחנה התנועה הק־יבוצית על כל גוניה האידיאולו־גיים את דרכה ,,לחשבון נפש ול־התוית דרך לעתיד". זאת בעיקר בעל הזעזוע שבא בעקבות מלחמת יום הכיפורים. בישיבות אלו עלה שוב הדיון לאיחוד כולל של ה־תנועה הקיבוצית, אך הנושא המר־כזי בכל הדיונים, היה הרגשה. כי התנועה הקיבוצית נתונה כיום ב־זעזועים פנימיים חמורים.

להלן קטעים נבחרים מדברי ה־מתווכחים שלא נועדו לפרסום פו־מבי.

ישראל מנחמי — יושב המסקיר — מזכיר ברית התנועה הקיבוצית: ,,... לא אנחנו אם נגיד שאין אנו מריצים מהמצב בפלנו החינוכי כיום. לאחר מאמץ איתנים של דור כחנכים ותיק. אנו ניצבים על פר־שת דרכים. איבדנו את הפרוכים של בית חינוך קיבוצי, מבלי לזכות ב־יתרונותיו של בית ספר תיכון רגיל לפחות בתחום הלימודים הפורמליים. לפני שני דורות נקבעה המטבע ,,המאה של הילד", זו היתה תגובה על מוסר אוטוריטאטיבי בחברה ה־קשוחה של סוף המאה הי"ט ותחילת המאה הי"ט כיום החברה היא סובה להלוכוך, זו חברה שפרצה כל סהר והורה להתרבות ולאוירה הג'ונגל מכוהו כאוירה זו דבק גם בנו. לכן יש צורך כיום בתגובה אחרת. נסח־פנו בזרם של החינוך החופשי המו־דרני, חינוך ללא הביתה, מתירנות, פסיכולוגיה של המבוכה כפילוסופיה בהקדמה, ובמקום להנך לערכים — היתר כל רסן והקהלם פלחץ הרצון הופשי של הפרט.

,,... כל עוד שלא נוחל לנוער כלנו את ההכרה הזו ואת כל ההכבירה המופלאה שאין לה דוג־מה בהסטוריה העולמית — יהיה חלוש בן הפם. גם בתחום זה הרב־לתיל מסכה. מיטב ילדינו והמחנ־כים חייבים לשבת על מהוכה כדי להוליל את השינוי".

שנות השפל ביישבו את התשתית הכופית

אביזר מזכיר ,,השומר הצעיר": ,,... לבעיה כה בקיים בחב־רה הישראלית וכל הרגשה אי ה־נחה כל בנה חלקם של מרבית האנשים אמנם קיבלה דחיפה יסו־דה צ"י בלידת יום הכיפורים. אך זה היה קיים — צמח יגדל גם קודם. גרמה לי שבנות השפל כירדמו את התשתית הכופית של ההכרה היש־ראלית וגב שלנו. כי אנחנו חיים בצ'לים פתות, כאני בנסה להקרין עליו אך בו בזמן אני גם מוכרך — באבר הולתי ,,האמין בבדיקת הדרכי ואני עומד בפני הכרה צינית בה קיימה הדנה כי יש להפסיק לקיים את ההכרה הקיבוצית בצירה זו. גם תיציאת תהבהירה ההלך הרה הכשולה מעבדים בכפס את עצם החיים של הקיבוץ ומצליים את הסב־נה הריחוקית של שלטון היבון שב־הכל לא תוכל התנועה הקיבוצית להתקיים. אני בהבם אמצעים הדי־ביב להבין קצר שיכנעו את הסכנה וגם יעבירו בחוש אמונה בסיכוי כביכולתו להשפיע על החברה ה־ישראלית ולהניה את כשקלה הבר־כרי התעשר בנושאים שונים.

נחמן רז מזכיר איחוד הקבוצות והקיבוצים: ,,... הענין הזה של רוו־חת, רווחת הפרט בעיקר, תוך מר־

פיה הולכה וגדלה של והתביעות מעצמנו, כולל הקיבוצים — קיצור שעות העבודה, דירוג גיל, השתתה עבודת הילדים, הגדלת שטח הדי־רות ועוד ועוד — ובמדינה בכלל: הוזרה של חיי רמאות, סידורים מ־תחת השולחן כנורמה חברתית, מש־כורות גבוהות, נורמות של עבודה.

שר ימין ושר שמאל

חיי ראוותנות — האם כל זאת אינו תהליך המנוגד עקרונית־מהותית ל־תפישת הקיבוץ בדבר אורח החיים של היחיד ושל החברה. ובמשך שנים היינו בחברה שהתפתחו בה גילויים של אנטי־סולידריות, של הסוף ר אכול, של לזוז והיכור. כל זה מנוגד לתפישה היסודית של חיי הקיבוץ. הקיבוץ לשמני הוקם מתוך געגועים לאופי חיים אחר לגמרי כאשר זה שאליו הגיעה החברה הישראלית לפני המלחמה — זהו, אגב, המצב שאליו היא מתחילה לחזור אחרי המלחמה. מה שקרה לנו הוא שהי־קיבוץ נסחף עם התהלך הכללי הזה... הסתגלנו לכך שהכל כאוהה בכשיר להישגים חמריים — כאן ,,הפיספוס" של הענין.

ועתה לענין חינוך הנוער — כאשר אומרים שאיבדנו את המושכות ואת המצפן צריך לענות על השאלה מדוע אין מחנכים? כיום שלמחנכים אין מה להגיד היום. צריך לתת תשו־בות לבעיות שמעלה הנוער — ואין להן הכובה. וכאשר אומרים ש־הכאנו בהתרת הרסנים ועונו ל־מתירנות להתפריע להשתולל — זה בא מבווס שלא היה לנו מה להגיד כל כך ואז עצינו כזה אידיאולוגיה של מתירנות, זה בא במידה מסויימת כריאקציה למצב של אינדוקטרי־נציה, של להן מתבגר. של נסיון שלא הצליח, לסגור את הנוער בפני העולם, ולראות את כל העולם כ־צריך.

יש משבר במסגרות וההנהגה הפוליטית

חיי היחידה מזכיר הקיבוץ המ־אוחד: ,,... איני מקבל את הטענה שעם עליית הימין לשלטון יש סכנה לקיומה של התנועה הקיבוצית. אני קובע שהסטרוקטורה שלנו יותר חז־קה מכל מערכת שלטונית. אבל אני סבור עם זאת שיש מצב אחד שבו התנועה הקיבוצית איננה יכולה ל־התקיים והוא אם החברה תחדל להיות דימוקרטית; אם החברה ת־היה בצורה זו או אחרת טוטאליטא־רית. במדינה אנגלית יש כרגע כל המרכיבים שמהווים תנאים אולי לא מספיקים להופעת שלטון טוטאליטרי בצורה זו או אחרת. יש משבר ב־מסגרות, יש משבר בהנהגה הפו־ליטית ויש משבר של אמינות. אין בטחון בגוף המקבל הכרעות. יש התרופפות ברקמות החברתיות ו־אנחנו נכנסים לעידן של משבר חב־רתי חריף. יש צפייה למנהיג שיבוא ויגיד לנו — ואפילו יקום ויאמר שמצבינו רע ועל העניים להיות עניים יותר והעשירים יעשו לעשי־רים יותר, — אם יגיד זאת בהחל־טיות — ישמעו לו. בקיצור, יש התרופפות של המסגרת הדמוקרטית ולא הייתי רוצה שייפקד מקומה של ההגנה הזו בתוכנו.

גם הדיונים שהיו לנו במסכ־ל בעניני הנח"ל ועתידו הסיבו לי דאגה חמורה. אני יצאתי לא שקט ולא בגלל הנח"ל אלא בגלל גורלו של הנושא הכולל יותר של הבטחון — כאן היינו עדים שוב למצב של אובדן כנהגות בצורה של מערכת כוח הנאבקת בתוכה ועם עצמה".

ישעיהו מבמלא מזכיר הקיבוץ הד־תי: ,,... יש כאן ,,עדות יסודית שיש להם השלכות יסודיות על הדו־רה. ואם אני רוצה להתעלם לגמרי מהשינוי בהשקפת העולם הדתית, הלא דתית או האנטי דתית — אני רוצה להגיד שגם בחינוך שלנו יש לנו בעיה וזה בבחינת הדברים בקשר לארץ־ישראל והקשר לציונות — והם שואלים אותנו השאלות: מה זכותנו? למה לנו? ובוי על אחת כמה וכמה שאני יכול להבין מה קו־רה בדור הצעיר שלכם. ואתם חיי־בים להגיע לכך במסגרות ואינני מדבר על קיום מצוות. אין מנוס מכך שאנחנו חייבים להקנות לנוער ערכים יהודיים ולא מספיק כאן ה־דיבור הכללי. אם לא נגיע לכך ההתרחקות תהיה במידה כזו של־אחר דור הבן הבא לא יידעו על שום מה עליהם להיות שייכים לעם היהודי והשבה בארץ ישראל..."

סיכומים ראשונים על תושבים יוצאים ונכנסים ברבע הראשון של 1974

בחודשים ינואר עד מרס 1974 יצאו את הארץ, למטרות שונות, 36.900 התושבים וחזרו — 31,100 זאת, לעומת 36.300 יוצאים ו־33.600 החוזרים בתקופה המקבילה בשנת 1973. על כך מוסר אהמול בירושלים דובר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בהסתמך על נתונים ארעיים שסוכמו ע"י הלשכה.

בחודשים אוקטובר—דצמבר 1973 יצאו את הארץ 33,400 התושבים וחזרו אליה 42,900 זאת, לעומת 37,700 יוצאים ו־41,300 החוזרים בתקופה המקבילה ב־1972.

במשך כל שנת 1973 יצאו מישראל 238,300 תושבים וחזרו אליה 224,800 תושבים.

		יוצאים	חוזרים	מאזן
אוקטובר — דצמבר	1972	37,700	41,300	+ 3,593
ינואר — מרס	1973	36,300	33,600	— 2,700
אפריל — יוני	1973	57,800	46,700	—11,100
יולי — ספטמבר	1973	110,700	101,600	— 9,100
אוקטובר — דצמבר	1973	33,400	42,900	+ 9,500
ינואר — מרס	1974	36,900	31,100	— 5,800
אוקטובר	1973	9,194	23,112	+13,918
נובמבר	1973	11,887	9,060	— 3,827
דצמבר	1973	12,337	10,755	— 1,582
ינואר	1974	12,063	10,122	— 1,941
פברואר	1974	10,518	9,188	— 1,330
מרס	1974	14,295	11,773	— 2,522

מחר - כנס שרי החוץ הסקנדינביים

מאת סופרנו המדיני בירושלים

נציגי ישראל בארצות סקנדינביה חוששים מאבכים למנוע קבלת החלטה פרו ערבית, בכינוס שרי החוץ ה־סקנדינביים, שיפתח ב־4 באפריל ב־קופנהאגן. שרי החוץ מתכנסים פע־מיים בשנה לדיונים. הכינוס האחרון נערך באוגוסט.

החשש הוא ששרי החוץ הסקנדי־נביים עלולים לקבל החלטה בדוגמת זו של שרי החוץ של אירופה שנת־קבלה ב־6 בנובמבר אשתקד, לפיה על ישראל לסגת מכל השטחים.

שגרירי ישראל בארצות סקנדינביה פועלים למניעת החלטה כלשהי. הם טוענים באוזני השרים המקומיים כי כל קבלת החלטה בעת כזו תפריע לסיכויי השלום.

בשלב זה אין לחזות ערבים על שרי החוץ לקבלת החלטה פרו־ערבית.

חוגים מדיניים מניחים, כי באחר ומדינות אלה שלהן יחידות לצבא החירום של האו"ם במזרח התיכון, לכן יהודי שלא להזדהות עם שום צד בסכסוך המזרח תיכוני.

בשיחה אלה הבכיה אחד משרי החוץ לפעול שלא לעשות מהחלטת מועצת הבטחון ולא לתת לה פירו־שים. שר החוץ אחר אמר שלדעתו הצהרת ה־9 של שרי החוץ האירופיים היתה כילדותית בלבד וישראל ייחסה לה חשיבות רבה מדי. לעומת זה אמר שר החוץ אחר של מדינה סקנדינבית קרוב לברית המועצה, שאין לראות מראש את ההתפתחויות בכינוס זה.

נפתח משפטו של המלך אידריס — שלא בפניו

ביירות (יונפ"א) — בית הדין העממי פתח היום את הדין במשפטו של לאידריס אלסנוסי, מי שהיה מלך לוב, במשפט שנערך שלא בפניו, כשאשם המלך בעשיית שחיתות שגבפו בבנא ובפגיעה באינטרסים של ה־מדינה. — על כך עוברת סכנות הדיפיות העיראקית. בבית המשפט הובהר גם כי במשפט של 55 אנשים אחרים. וביניהם כי שהיה ראש ה־ממשלה עבד אל המיד באקוש, עד ההגנה לשעבר האמד עוביידי וסגן הרמטכ"ל לשעבר עבד עזיז אל־שלמי.

צפייה בעולם הערבי לנאום שסאדאת עומד לשאת היום

משוט בעולם הערבי

מאת ניסים משעל

הנשיא אנואר סאדאת עומד לשאת ה־יום, יום רביעי, נאום לאומה בו ידון ביחסי מצרים ברית־המועצות וכן במצב בגבול הסורי־ישראלי.

ערשים בצביבים על האפשרות שה־נשיא ,,יגלה" פרטים נוספים על מעור־בותה של ברית־המועצות באיזור. זאת כפי שעשה בשבוע שעבר, כאשר חשף את התפקיד שמילא השגריר הסובייטי לשעבר במצרים וינוגראדוב, בנסיון ל־סכסך בין סוריה ומצרים, סביב קבלת הסכם הפסקת האש.

צעדיו אלה של סאדאת באים למעשה, כדי לקבוע את הנשיא הסורי אסאד להאמין ביוזמותיו של קיסינג'ר. זאת ועוד: סאדאת מקווה בכך להשפיע על אסאד להגן את מדיניותו ולהתרחק קימ־עא מהסכמתה של ברית־המועצות, ה־מדרבנת את דמשק לגילוי מדיניות קי־צונית, הכוללת חידוש הגבול עם ישר־אל בצורה הצינית ביותר.

בינתיים, מופעלים על הנשיא אסאד לחצים כבדים מצד לוב ועיראק הרדי־קאליות, שמטרתן לעכב את אסאד מל־התחיל במו"מ להפרדת כוחות עם ישראל ובד־בבד להמשיך בתקריות אש בגבול עם ישראל. הגורל קדפי שלח, למטרה זו, לדמשק את עוזרו לעניני אינפורמציה אחמד־ מוסבי כשבידיו איגרת משליט לוב.

במקביל שהה בדמשק שר המלחמה המצרי איסמעיל עלי בשליחותו של ה־נשיא סאדאת. מצרים נמצאת, על רקע התפתחויות אלו, במצב עדין. שכן, ללא שיושג הסכם הפרדת כוחות בין סוריה לישראל יקשה עליה להמשיך בשלב ה־שני של מו"מ עם ישראל. יתרה מזאת: הסלמה בגבול הצפון עד כדי מלחמה בין סוריה לישראל, יחייב אותה — לפחות הסולידריות הערבית — לסייע ל־,,אחות הלוחמת". ומצב זה של הגרירות אחר סוריה לא נראה, בשלב זה, לנשיא סאדאת המדבר על שיקום ערי התעלה והפניית משאבים לפיתוחה הכלכלי של מצרים.

כך שהמאבק על מדיניותה של דמשק יוצא מתחום הפנימי של שליטי הבעת' הסורי לתחום הבין־ערבי. כשמצרים מנ־סה לכוון את קיצוניותה של דמשק ול־הביא להפרדת כוחות עם ישראל, ואילו לוב ועיראק דוחפות אותה לגילוי עמדה קיצונית־מלחמתית נגד ישראל.

פרטים על הקומנדו הסורי ,,החיות" מתפרסמים בעתון לבנוני

על רקע קרבות הארטילריה והחדרת חוליות מיוחדות של הצבא הסורי למוב־לעת הישראלית ברמת־הגולן, מציינים לס־קור כתבה שהופיעה בעתון הלבנוני ,,אל צייאד" על ה,,חיות" — אלו הם אנשי הפלוגות המיוחדות של הצבא הסורי.

העתון מספר, כי כתבו סייר במוצבי ,,פלוגות ההגנה" הניצבים מול מוצבי האויב הישראלי. ,,החיילים היו בעמדות וערנות במשך 24 שעות ליממה, במוצ־בים עורפיים אחרים הפזורים פה ושם, עוסקים באמונים בלתי־פוסקים חיילי פלוגות ההגנה המכונים בפי הסורים בשם ,,החיות".

לדברי הכתב חיילים אלו, עוברים אמו־נים קשיחים ומפרכים על־מנת להפוך לחייל קומנדו. סיסמתם היא: ,,אנו חיות העיר והעמקים — אין עישון ואין גשמים".

מפקדם של אנשים אלו הוא רפעת אסאד, אחיו של הנשיא הסורי. הכתב מתאר אותו ,,כצעיר שקט אך נמרץ ו־אלגנטי. הוא בוגר הפקולטה לספרות בדמשק וכותב, זה ארבע שנים, את עבו־דת הדוקטורט בכלכלה מדינית, באוני־ברסיטת מוסקבה.

בספרו על חלקם של אנשיו במלחמת אוקטובר סיפר רפעת אסאד: ,,חלק מכו־חותינו נחת מאחורי קווי האויב, בבסיסי ובעמדות הפיקוד שלו. הצלחנו להשמיד בסיסים אלה ולהסב לאויב אבדות כב־דות בנפש וברכוש. כך המשכנו עד ל־הפסקת האש".

לשאלה על מבנה הרכב פלוגות אלה, ענה אסאד, כי ,,פלוגות ההגנה הם דימוי נאמן ונקי של הצבא האידיאליסטי ה־נאבק לבעיית העם ומפלגתו. אין אף לוחם אחד שאיננו נאמן וקשור לעקרונות ה־מפלגה".

לדבריו, המלחמה עם האויב הציוני מחייבת שינוי מהותי באופי האימונים בעל ומעבר לאמבתים הסגרתיים. ,,הכשרנו כל להם ביהודותינו לכחום בכל התנאים וה־נסיבות ובכל כלי הנשק, לרבות נשק האויב עצמו...".

ובאשר למצב בחזית: ,,אמונתנו חזקה, כי עלינו ללהיום באויב בכל מקום ול־השמיד את כוחותיו ככל האפשרי".

עתוני בגדד מפרסמים פרטים על עינויי שבויים

בבגדד פורסמה, בימים האחרונים, חקירה עתונאית על עינוי העצורים וה־שבויים הערביים, בבתי כלא ישראלים.

בחקירה נמסר, כי ,,העינויים כוללים: הרעבת השבויים והעצורים, אי־מתן שריה רפואי מספיק, אי־מתן צהוגים ומפל לכל — הבאה בגסיסים קורנים, הנק בבים ובידיים, עינוי בחשמל, שחרור כלבים טורפים לעצבים, הריסה גופנית ונפשית באמצעות תרופות וסמים, הטיפתם לזרמי אויר חמים וקרים לסרוגין וכו...".

בחקירה מצויין, כי ,,בכלא צריפין נמצאים כרגע עצירים ערבים יסי מחלקת ה־מודיעין הצבאי־הציוני, בפקודת עליו ישירות".

ועוד כדמויבב הפירה של חברי ,,ועדת החקירה": אחד העצורים, מוסיפים אנשי הועדה, תיאר את כלא אשקלון כגיהנום העצורים נשלחים לשם כדי שישברו. בכלא רמלה רופא כאלצים את העצורים לעבוד בשרות המאמץ המלחמתי של צבא האויב הציוני.

בכלא רמלה, מוסיפים, ישנו אגף מיו־חד לנשים ובו לא פחות מאשר... חדר רנטגן בו מתכננים לסטרוה ביוחדות. התקירה נבציעה על עינ"ה בתי כלא בישראל, הכוללים צינוקים ומרתפי עי־נויים...

שלושה קצינים בכירים מצריים פרסמו ספר על מלחמת אוקטובר

במצרים עומד לצאת ספר על מלחמת אוקטובר שנכתב על־ידי שלושה קצינים בכירים.

דגש בספר זה יושם על המחשבה ה־צבאית של שני הצדדים.

לדברי העתון המצרי ,,אלאהרם" עוסק הספר בפרוט ביצוע התפקידים השונים שהוטלו על יחידות הצבא. כמו־כן עוסק הספר בשיתוף פעולה עם הכוחות הער־ביים שלחמו בחזית הצפון.

כן עוסק הספר ברקע המדיני אשר קדם לפעולות מלחמת אוקטובר. וזאת כפתח לפעולות הצבאיות שהיו במלחמה.

דברי הקדמה לספר כתב הנשיא סאדאת ובהם הבטיח לספר בבוא העת את סיפורה המלא של המלחמה.

שיחות להרחבת סחר החליפין בין ירדן למצרים

שר הכלכלה הלאומית של ירדן עבר אלנאבלס, הודיע, כי משלחת כלכלית מצרית תבקר בקרוב בירדן, לצריכת שי־חות סביב אפשרויות הרחבת סחר החלי־פין בין ירדן ומצרים.

אלנאבלס מסר בשובו מקהיר לאחר שנכח שם בטקס פתיחת התערוכת השוק הבינ"ל. על ביקור המשלחת הוסכם ב־מהלך השיחות עם סגן רה"מ ושר ה־אוצר, הכלכלה וסחר החוץ הד"ר עבד אלעזיז.

המשלחת הכלכלית המצרית תבחן ב־מהלך ביקורה את הפעילויות הכלכליות השונות בירדן ואת התוכניות הכלכליות בתכנית הפתוח התלת־שנתית.

שיחותיו עם הד"ר הג'אזי נסובו גם בנושאים שידונו בפגישה הבאה של מועצת האחוד הכלכלי הערבי, שתערך במאי 74 ובעיקר בעניין תאום ההצ־שיחי בין המדינות החברות.

שגרירים ערביים מנצלים מעמדם לתועלתם האישית

בעתונות הלבנונית התפרסמו, לאחרו־נה, מספר כתבות על שגרירים ערביים במדינות המפרץ הפרסי המנצלים את מעמדם לטובת הנאתם האישית. העתון ,,אלחוואדית" אף כבנה זאת כ,,התנהגו־נה מוסרית בטיפול בנושא של אחריות כללים".

בין היתר מספרים העתונים כי, אחת ממדינות המפרץ הפרסי התנדבה לרהט ולצייד את שגרירותה של אחת ממדינות הערביות בכל הדרוש לה החל ממיטה, מכתביה, כסאות, תמונות וכלה במערכת כלים, בולגות וסכינים.

השגריר בא ועמו אשתו. לאחר סיור בשווקים אמרה האשה, שהיא מעדיפה לקנות את הרהיטים מביירות. השגריר בא לידי הסכם עם אחד הסוחרים, ש־ישלח לו קבלות מביירות והשגריר יחליף אותן בקבלות משלו בהוספת דמי עמלה שהוא רוצה. כך רוהטה השגרירות ברהוט שעלה כ־50 אלף דולר, בהם התחלקו הסוחרים בביירות, סוחרי המפרץ והסג־ריר. לברות שמדינת המפרץ ידעה כי כמחצית מן הריהוט הרשום בקבלות לא הגיעה לשגרירות, אלא נשאר בביירות היא שילמה את הסכום הרשום בקבלות והתעלמה כבה עקרה, מתוך יחס כבוד למדינה, שאותה מייצג השגריר.

שגריר ערבי אחר קיבל מכונית חד־שה ממדינה במפרץ הפרסי כדי להשת־מש בה בנסיעותיו, כפי שנהוג לגבי יתר שגרירי ערב. גם אשת השגריר ביק־שה מכונית מיוחדה עבורה. ובהתאם ל־גינוני האירוח ניתנה לה מכונית לשי־מושה. לאחר שרעיית השגריר למדה לנ־הוג במכונית דרסה למוות אחד התוש־בים, וכתוצאה מכך שילמה חברת הבי־טוח סכום של 24 אלף ריאל ליורשיו. השגריר ניסה להתחלק בכסף עם קרובי הקורבן בטענה שאשתו נחבלה ונפגעה בשיתוק ברגלה. ואילו האשה, מכרה את המכונית ושלשלה את הכסף לכיסה במק־קום להחזירו למדינה.

שגריר ערבי שלישי שהיה קצין מו־דיעין ניסה לנצל את מעמדו ואת אמון הממשלה בו. לכן התקשר עם השליט הקודם והציע לו את שירותיו תמורת סכום של 5,000 דינאר. הדבר הובא ל־ידיעת ממשלתו וזו החזירה אותו מיד, אך לא העבירה אותו למשפט. צריך לציין שהשגריר ביצע בעבר מעשה דומה באחת ממדינות אפריקה ולא ננקט נגדו צעד משמעתי כלשהו, כי מה שמותר לקציני מודיעין לשעבר אסור לאחרים.

שגריר ערבי רביעי, אף הוא קצין מודיעין לשעבר, נתפסו בידיו מסמכים המרשיעים אותו בריגול נגד המדינה בה הוא כיהן. אם כי המסמכים שהושגו אינם מכילים סוד ואין להם ערך, אך עצם העובדה, שהשגריר עסק בריגול במדינה, שבה הוא מייצג את ממשלתו הניעה את האחראים לדרוש את החזרתו מקום שהוא נגוע במחלת הריגול.

שגריר ערבי חמישי היה מנצל את מעמדו הדיפלומטי להשגת כמויות גדו־לות של ויסקי במטרה למכור אותן בשוק שחור.

אמר אחד האחראים במפרץ: האם שמעת את הספור על השיח' הכוויתי שנכנס לשותפות עם לבנוני? יסוד ה־שותפות היה, שהכוויתי יתן את הכסף והלבנוני את הידע. כעבור שנתיים הפ־כה החברה את הדגל. לאחר שהכוויתי למד את הידע והלבנוני השתלט על הכסף!

هكذا من الاجل

مكنز من الاهل

משק וכלכלה

התאוששות מואצת בתיירות

מאת ב. אדלר

ענף התיירות, שנפגע קשה בתקופת המלחמה והתאושש באיטיות לאחר ביצוע הסכם הפרדת הכוחות, נמצא עתה בתהליך מואץ של התאוששות ואם ימשך הקצב הנוכחי של גידול בתיירות, צפויה שנה טובה בענף. טוב במיוחד הוא המצב כיום, ערב הפסח, כשבתי־המלון, שהיו עד כה ריקים למחצה בחלקם הגדול, הולכים ומתמלאים לקראת החג וברבים מהם תהיה התפוסה מאה אחוז ואף למעלה מזה.

עדות להתאוששות בענף הוא זרם התיירות הגואה שהניע את חברות התעופה להוסיף 80 טיסות מיוחדות, ללוח הזמנים הרגיל שלהן כדי לספק את הדרישה הגדולה של נוסעים. לקראת החג יבואו לארץ גם שמונת אלפים תיירים ב־13 אניות סיור.

המספר הגדול ביותר של טיסות מיוחדות הוא של חברת התעופה הלאומית „אל על". זו תקיים בשבוע זה 90 טיסות, כולל 30 טיסות מיוחדות. האתרגנות מבוצעות כולן ע"י החברה עצמה והשנה היא לא חכרה מטוסים זרים, כפי שהיא נהגה בעבר בתקופת החגים. החברה, שתסיע בשבוע הפסח 15,700 תיירים מחו"ל, לעומת 12 אלף בתקופה המקבילה אשתקד עושה זאת ע"י הפעלת כל צי המטוסים שלה, כולל מטוס אחד שהיה בשיפוץ שהושלם השבוע בכדי שאפשר יהיה להפעיל את המטוס.

הטיסות ב„אל על" גדלו ב־20 אחוז

העלייה הכללית בתנועת התיירים של „אל על", בשיעור של 20 אחוז, אינו אחיד ויש ארצות שבהן העלייה גדולה ובאחרות — פחות. נראה, שרוב הבאים לארץ הם יהודים והדבר בא לידי ביטוי בארצות שמהן באים התיירים. כידוע, שמארה"ב רוב התיירים הם יהודים וממנה יגיעו בשבוע הפסח 4100 לעומת 3,800 אשתקד. מאנגליה שיעור העלייה גדל יותר 2600 לעומת 1700. עלייה ניכרת יש גם מגרמניה 2500 (1100), משווייץ המספר זהה לזה של אשתקד — 1100. מפתיע הגידול מאוסטרליה — 1700 (1200). מדרום אפריקה שיעור העלייה הוא הגדול ביותר 900 לעומת 600 אשתקד.

חברת „סויסאייר" השווייצרית לא זו בלבד שהוסיפה טיסות מיוחדות לקראת החג, 3 במספר, אלא שגם הכניסה השבוע לשירות מטוס נוסעים חדש וגדול מזה שהפעילה עד כה. החברה מפעילה עתה 5 פעמים בשבוע את המטוס „די. סי. 10 דגם 30" שבו 249 מקומות. מטוס זה טס לארץ, החל מה־1 באפריל 5 פעמים בשבוע. בנוסף לכך יש פעמיים בשבוע טיסה של מטוס „די. סי. 8" שבו רק 189 מקומות.

לוחות הזמנים של חברות התעופה כתוקפם ב־1 באפריל, לקראת עונת התיירות באביב ובקיץ. שינוי זה מלווה בדרך כלל בתוספת טיסות לשבוע הטיסה של החורף. עתה ה־1 באפריל הוא בשבוע הפסח ורק יש אצל חלק מחברות התעופה, בנוסף לטיסות המיוחדות של קבוצות תיירים, גם תוספת טיסות ללוח הזמנים הרגיל.

חברת „לופטהנזה" הגרמנית הוסיפה 2 טיסות ל־6 הטיסות השבועיות שלה. חברה זו מטיסה מלאים בשבוע הפסח והיא מוסיפה ב־15 בחודש טיסה מיוחדת של מטוס „די. סי. 10. הענק. חברת „אייר פראנס" הצרפתית פותחת קו חדש לליון — מרכז יהודי גדול בצרפת.

לתוספת זו של טיסות ע"י חלק גדול מחברות התעופה יש חשיבות רבה נוכח העובדה שחברות רבות צימצמו את מספר הטיסות שלהן לארץ בתקופת המלחמה והן לא הודרגו לחזור ללוח זמנים נורמלי גם זמן רב לאחריה. עתה, נראה כי הן באמינות שוב בעתידה של התיירות לישראל ומוכנות להשתלב בה. וכך מצד אחד מביא הגידול בתיירות להגדלת מספר הטיסות ומצד שני הגדלת מספר הטיסות הרחבת רשת הקווים מביאות עמן הגדלה נוספת של התיירות לארץ.

תפוסה מירבית באילת ובאיזור ים המלח

הנהנים העיקריים מההתאוששות בענף התיירות הם בתי מלון. הללו מצבם היה קשה ביותר בתקופת השפל ורבים מהם עמדו ריקים לגמרי או חלקית. במיוחד סבלו בתי המלון הקטנים ובתי המלון בערי השדה ורבים מהם ניצלו מהתמוטטות רק־תודות לכך שמשרד הקליטה שכר כמה עשרות בתי מלון לשיכון עולים. נפגעו קשה בתי המלון באילת, שרובם ככולם היו ריקים לגמרי והם גם לא נהנו מהשכרה לעולים. עתה בתי המלון באילת הם הנהנים העיקריים כתוצאה מזרם התיירות. התפוסה בבתי המלון בעיר זו היא עתה מאה אחוז ואין להשיג בהם בכלל חדרים. אותו דבר אמור גם לגבי בתי המלון באיזור ים המלח, שאף הם נפגעו קשה יותר מאחרים בתקופת השפל.

בשני איזורים אלה הושלמו ערב המלחמה בתי מלון חדשים — „לרוס" באילת ו„פאן אמריקן" בים המלח. בתי מלון אלה לא הספיקו ליהנות מקונייוקטורה שהיתה בעבר נחלת בתי המלון הוותיקים. הפגיעה של תקופת השפל בהם היתה, איפוא, קשה. בהרצליה נפתח מלון חדש „מגדל דניאל" לאחר המלחמה ואף הוא נכנס לשוק התיירות בתקופה קשה. לבתי מלון אלה ההתאוששות בתיירות כיום היא ברכה כי הפעלתם מביאה להם לקוחות שהם הנכס הגדול של בית מלון חדש, באם הוא מופעל לשביעות רצונם של האורחים.

נהירה גדולה של תיירי פנים

התפוסה הגבוהה של בתי המלון באילת, ים המלח ונתניה, הגיעה למאה אחוז, מוסברת גם בנהירה הגדולה של ישראלים לנופש בתקופת הפסח. רבים שירתו בצבא תקופה ארוכה והיו מנותקים ממשפחותיהם ועתה הם רוצים לפצות אותן ואת עצמן ולצאת לנופש. הישראלים מעדיפים את ערי השדה, כי הם רוצים להיות רחוקים מהערים הגדולות וכן משום ששם המחירים נוחים יותר. התיירות הפנימית הביאה גם לתפוסה גבוהה של עד מאה אחוז בבתי ההבראה.

תביעות העובדים

בינתיים יש חשש לשיבושים בשירותים לתיירות בעקבות איומו של איגוד עובדי המלון בהסתדרות להשבית את העבודה בחג הפסח אם לא יחתם עמם הסכם להנהגת פנסיה מקיפה. העובדים בחרו זמן זה להשבית את העבודה בידעם שבכך יש להם אמצעי לחץ טוב. התאחדות בתי המלון מוכנה עקרונית ללכת לקראת העובדים ולמנוע את הפגיעה הקשה בענף אם אכן יממשו העובדים את איומם לשבות. בינתיים האיומים הוא רק בשביתה בליל הסדר ואי עבודה של שעות נוספות בכל ימי החג. אולם, כניחום, כי בסופו של דבר ימצא הסדר ושמחת החג של האורחים בבתי המלון לא תושבת.

בינתיים ממשיך משרד התיירות לעזור לבתי המלון ולמצוא על הפגיעה בהם במלחמת יום הכיפורים.

אשראי נוח לבתי מלון

משרד התיירות הגיע להסכם עם בנק ישראל, שלפיו יעמדו לרשות המשרד מקורות למתן הלוואות להון־חוזר לבתי מלון, בסכום של 22.5 מיליון ל"י — מסר שר התיירות, מר משה קול, בהופעתו בוועידת המסחרי והתעשייתי בת"א. השר מסר כי ההלוואות מתחלקות לשתי קרנות: א) קרן בסך של 17.5 מיליון ל"י בריבית של 11 אחוז, שתינתן החל מ־1 במאי השנה ועד ה־30 באפריל 1975. ב) קרן חרום בסך של 5 מיליון ל"י בריבית של 16.5 אחוז, לתקופה ממוצעת של 6 חודשים. בתי מלון חדשים, שלא היו פעילים בשנת 1973, יקבלו הלוואות להון־חוזר עפ"י ממוצע ההכנסות בבתי מלון דומים, באותן דרגות ובאותם איזורים.

השר קול הבהיר, כי סכומים אלה ינתנו בנוסף לתמריצים של 17.5 אגורות לכל דולר הכנסה — לבתי מלון. היקף תשלומי התמריצים בשנה 1974/5 יגיע לכ־35 מיליון ל"י. בהקשר לכך, אמר השר כי משרדי האוצר והתיירות והתאחדות בתי המלון בודקים את טענות בתי המלון, כי גובה התמריץ החדש אינו מספיק וזאת לאור סכנה ירידת התפוסה ב־1974/5 ולנוכח התייקרויות בתשומות הייצור. עם זאת, הדגיש מר קול, כי לא נוכל לייקר את „חבילת הסיור" לתייר וכי הפתרונות חייבים לבוא לאחר מו"מ בין בתי המלון, הממשלה ויתר השותפים ב„מרכיבי החבילה".

בכביש תל-אביב—נתניה הולך ומוקם מחלף בצומת בית"ר „בבורי".

הגיאות והתקציב

הממונה על התקציבים במשרד האוצר מר ארנון גפני הביע דעתו — ביום עיון מטעם המרכז הישראלי לניהול — כי דרישת נגיד בנק ישראל לקיצוץ תקציב המדינה ב־1.5 מיליארד ל"י עלול לגרום למיתון ויזיק למשק ולחברה יותר מאשר אינפלציה.

עם זאת אמר כי „יש „לשים את היד על הדופק" ואם ההתפתחויות במשק תהיינה שונות מהמשוער, ידרוש הדבר נקיטת אמצעים. באותו יום עיון אמר מר דוד כרכב, היועץ הכלכלי של מערכת הבטחון, כי לפי כל הסימנים אין סכנה למיתון במשק ולו גם קטן. להיפך — יש עדויות ברורות לגאות במשק ולכן יש צורך בנקיטת אמצעים למנוע גאות זו. אמר. כן יש לציין שהיום — בניגוד לזמן שהוכן התקציב — גם הגי האוצר שותפים לדעה כי ההתאוששות במשק מהירה יותר משסבר[...]

על הפרק

[...]רז רבים ולכן קיים יותר חשש ללחצים אינפלציוניים מאשר למיתון.

ישנם סימנים שונים לאינפלציה ולגאות: עליית אמצעי התשלום והוב בנק ישראל לממשלה, חידוש ביקוש הצריכה בכלל ושל נכסי בני־קיימא בפרט; מחסור גובר והולך בכוח אדם.

אין גם להתעלם מן העובדה שההשפעה האינפלציונית של תקציב הבטחון בשנת הכספים שחלפה וזו שהתחילה ב־1 באפריל, היא גדולה בהרבה מאשר בשנים קודמות לא רק בגלל גודלו האבסולוטי היחסי לכלל תקציב המדינה ולתוצר הלאומי הגלמי, אלא שמרכיב ההוצאות במטבע ישראלי יגיע השנה ל־8.3 מיליארד ל"י מתוך סה"כ תקציב הבטחון על 14.5 מיליארד ל"י. זו עלייה של 7.5 אחוזים לעומת תקציב השיא של 1973, בעוד שבמרכיב במטבע החוץ — שאינו אינפלציוני ואף סופג מטבע מקומי מהמחזור — ירד ב־29 אחוז. זאת ועוד: הביקוש הניכר לכוח אדם במערכת הבטחון ובתעשיות ובשירותים אזרחיים העובדים לצרכי בטחון, מביאה להתחרות ניכרת בשוק העבודה וזה מגביר את האינפלציה הדרישות להעלאה שכר.

לכן נראה לנו שבכל זאת יש מקום לקצץ בתקציבים האזרחיים של המדינה, לספוג כספים בציבור ולרסן את הצריכה המופרזת של חלק מהציבור.

מדיניות השכר

הפגישה המשולשת בין השרים לענייני כלכלה לבין ראשי ההסתדרות וארגוני המעסיקים שנערכה ביום א' בתל אביב נסתיימה ללא תוצאה מאחר שנתגלו חילוקי דעות בין הצדדים ובאחר שנציגי ההסתדרות עדיין לא גבשו עמדתם.

עם זאת הביעו ראשי האיגוד הכלכלי בפגישה זו את עמדותיהם האיתנות. הם אמרו שהמגמה המרכזית היא השנה למנוע העלאת מחירים מעבר למתחייב מהתייקרות חמרי הגלם. אם יינקטו אמצעים לבלימת התייקרויות ותהיה ההסתדרות מוכנה לנקוט במדיניות מקצועית מרוסנת, הכרוכה תוספת יוקר ביולי לקראת סוף השנה העלאת תיקרת תוספת היוקר לאלף ל"י, העלאת שכר היסוד ב־50 ל"י לכל השכירים, בנוסף במפעלים רווחיים והתפתפות ברווחים.

ב. מיבביק, יו"ר לשכת התיאום של ארגוני המעסיקים הביע נכונות לקבל חלק מהתביעות כגון תיקרת תוספת יוקר של אלף ל"י, תשלום תוספת יוקר ביולי ובאוקטובר ופתרון בעית שכר המינימום; כן מתיחסים הארגונים לדעת ההסתדרות בעניין המשך המצב הקיים ביחס לספירות מקצועיות. אש"ל וכיו"ב. גם מזכיר חב' העובדים א. ידלין הוא בדעה דומה לזו של מושביק, אך הציע לקבוע את תקרת תוספת היוקר ל־1.200 ל"י ואת תגדל ההכנסה נטו של העובד בלי שיוגדל השכר ברוטו. לעומת זאת דורשים ארגוני המעסיקים הארכה הסכמי העבודה הקיימים לשנה. חייבו אין להעלות את שכר המיסוד.

שר האוצר פ. ספיר בשם הממשלה — הצלע השלישית של המשולש — מסכים לשמור על יציבות מחירי מצרכי היסוד. התחבורה. הדלק, החשמל והשירותים הציבוריים במשך שנה בתנאי שלא תהיה „ההשתוללות" בהעלאת השכר. אולם השר ספיר הזהיר שאם יפרוץ סכר השכר, תפיל הממשלה מסים נוספים.

נראה לנו שהשנה צפויה הגברת האינפלציה והעסיקה בלאה ולכן מוטל על כל הצדדים לשמור על יציבות יחסית של המחירים, השכר והמסים. מה עוד שאם אין ריסון בתחומים אלא הרי ב„אחריות" ביניהם. חביב מפסידים השכירים שאינם יכולים להשיג את קצב ההתייקרות. ש. מ. פויס.

מצפים לגידול ההשקעות בתעשייה

הנטייה: פחות מפעלים, אבל בסכומים גדולים יותר ✡ מפעלים חדשים מוקם בקריית ארבע ✡ בירושלים מוקם מפעל לסרטי טלוויזיה ✡ ביאגור יורחב מפ„לגיין" והוא ייצר קופסאות עם מכסים קל־פתח

מאת סופרנו הכלכלי בירושלים

במינהלת מרכז ההשקעות צופים להתאוששות ולגידול בהשקעות בתעשייה. ברביע הראשון של שנת 1974 ישנה עלייה בסכומי ההשקעה, בעוד שמספר האישורים להקמת מפעלים חדשים הוא קטן יותר מזה של השנה הקודמת.

בחדשים ינואר — מרץ 1974 אושרו 28 תכניות השקעה להקמת מפעלי תעשייה חדשים בהיקף של 105 מיליון ל"י, לעומת 45 תכניות בהיקף של 76 מיליון ל"י בתקופה המקבילה אשתקד. באותו זמן אושרו 36 תכניות הרחבה בהשקעה של 122 מיליון ל"י לעומת 47 מפעלים בהשקעה של 89 מיליון ל"י בתקופה המקבילה אשתקד.

מר יוסף מור, מנהל מרכז ההשקעות מסביר כי הגידול בסכומי ההשקעה לעומת צמצום במספר המפעלים נובע משתי סיבות: א) התייקרות הציוד והמבנים; ב) אישורן של תכניות השקעה גדולות.

ראוי לציין כי ברביע הראשון של השנה בוצעו הרחבות בכמה מפעלים גדולים. במפעל „סבקל" בכרמיאל, המייצר מוצרי פלסטיקה מושקעים בהרחבת המפעל כ־12 מיליון ל"י. סכום של 18 מיליון ל"י מושקע בהרחבת מפעל „אלקר" לחשמל ברמת גן. ב„להב־ישכר" בנהריה משקיעים בהרחבה כ־10 מיליון ל"י מתוך סה"כ האישורים למפעלים חדשים ולהרחבות ברביע הראשון השנה ישנן 10 תכניות בהן יושקעו 130 מיליון ל"י.

נימת האופטימיות השוררת עתה בחוגים ממשלתיים מוסברת בכך שישנן עתה ב„צנרת" של מרכז ההשקעות תכניות להשקעה בתעשייה בהיקף של יותר מ־1.7 מיליארד ל"י. בסכום זה כלולות 43 תכניות השקעה בתעשייה בהיקף של 10 מיליון ל"י ויותר כל אחת. לאור נתונים אלה ואחרים צופים כי היקף ההשקעות בשנת 1974 יעלה על זה שבשנה 1973, וזאת במונחים ריאליים.

קרית ארבע במפת האישורים

הנצה באישורי מרכז ההשקעות מלמדת אותנו כי קרית ארבע ממשיכה לתפוס מקום ניכר באישורים החדשים. להלן כמה דוגמאות:

● במפעל „צנורות חברון" תבוצע הרחבה בהיקף של 2.15 מיליון ל"י. מפעל זה, שהוא שותפות של משקיעים מקומיים וזרים, מייצר צינורות, אביזרים וציוד להשקאה.

● צמוד למפעל הקיים יוקם מפעל שייצר צינורות פוליאתילן ושפופות. למוצרים אלה ביקוש רב בשוק המקומי. המפעל יעסיק 25 עובדים.

● תוקם כריכייה משוכללת לכריכה ספרים וחוברות ולייצור קופסאות, קלסרים ומוצרי נייר. ההשקעה תסתכם ב־270 אלף ל"י ובמפעל יועסקו 10 עובדים.

● יוקם מפעל לייצור אבנים מלוטשות, עבודות עץ במגבון ספרדי ועבודות אמנות בצדפים. ההשקעה תסתכם ב־280 אלף ל"י. המפעל יעסיק 15 עובדים.

הקמת מפעל להפקת תכניות טלוויזיה

מינהלת מרכז ההשקעות אישרה תכנית להקים מפעל לאולפני הסרטה שיעסוק בהפקת תכניות טלוויזיה בשיטת הוידאו־טייפ. המפעל יוקם בירושלים בהשקעה של 11.5 מיליון ל"י.

בשלב הראשון יופקו סרטים בשחור־לבן. במרוצת הזמן יעברו גם לסרטים צבעוניים. המפעל יעסיק 30 עובדים. בהדרגה הוא יעבור גם לייצוא כדי רבע מכלל הייצור ולפי התחזית יסתכם הייצוא השנתי בכ־8 מיליון ל"י.

ייצור פחים עם מכסה קל פתח

אושרה תכנית הרחבת בית החרושת לגיגן לקופסאות ופחים במשק יגור.

ההרחבה מיועדת לייצור קופסאות עם מכסה קל־פתח. קופסאות אלה משמשות לאריזת מיצים ופירות מיובשים לייצוא בחו"ל. בשוק העולמי גובר הביקוש לקופסאות עם מכסים נוחים לפתיחה.

בשנים הקודמות ייבאו מכסים אלה מארה"ב ומאיטליה. בשנה האחרונה הגיע ייבוא זה ל־25 מיליון קופסאות. הביקוש בשנים הבאות ילך ויגדל. התלות בייבוא עלולה לגרום להאטת הייצור הייצוא. הדבר גם גורם להוצאה ניכרת במטבע חוץ.

לכן הוחלט לאשר ל„גיגין" תוספת השקעה של 3.5 מ' ל"י להרחבת המפעל. במבצע מפעל מאושר בייצור זה יו[...] 10 עובדים.

יורחב המפעל למצבעות חוטים בחולון

מינהלת מרכז ההשקעות אישרה תכנית להרחבת מפעל מצבעת חוטים בעיים בחולון בהשקעה של [...] מיליון ל"י.

ההשקעה מיועדת כדי להבטיח [...]רותי צביעה ברמה גבוהה למפ[...] הטכסטיל המיועדת לייצוא. ב[...] החדש שיירכש ובטיפון הר[...] סבר ניתן יהיה לספק את [...] צביעת החוטים ברמה הבדר[...] שוקי העולם. כתוצאה מה[...] יועסקו במפעל 25 עובדים [...]

בית אבות של חסידי בעלזא

בין השאר אושרה תכנית [...] בית אבות „ויזרע יצחק" ב[...] בית אבות זה מוקם ב[...] בעלזא והוא יכלול 48 [...] שירותים מתאימים.

ההשקעה בהקמת בית האבות [...] 2 מיליון ל"י. הוא נועד לקלוט סיונרים מבין חסידי בעלזא [...] הרוצים לחיות את שנותיהם [...]ונות בירושלים.

הקבלה בבית אבות זה תהיה [...]רת תשלום דמי כניסה בס[...] דולר ליחיד (בחדר זוגי) [...] חודשי של שלוש מאות דולר [...]דש.

אפשרויות רבות לייצוא הישראלי למדינות אמריקה הדרומית

על האפשרויות הרבות לייצוא מוצרים ישראליים למספר מדינות בדרום אמריקה, שוחח מר דוד הרפז, הנספח המסחרי של ישראל בוונצואלה, עם צבור יצואנים ואנשי מכון הייצוא הישראלי.

מר הרפז פתח את סקירתו בהסבר מהו „השוק האנדיני" והסביר כי זהו הסכם שנחתם בין צ'ילי, בוליביה, אקוודור, פרו וקולומביה ומטרתו יצירת אזור סחר חפשי באיזור. ההסכם מבטיח כי עד דצמבר 1980 תושג הבטחה של הקמת תוצרת מכסים מינימאליות בין ארצות החתומות על ההסכם. לאחרונה הצטרפה גם ונצואלה לאחוד האנדיני.

מר הרפז סקר במיוחד את האפשרויות הטמונות בשווקי ונצואלה ואקוודור. להערכתו עתידות שתי מדינות אלה לעלות בשנים הקרובות על מפת הייצוא הישראלי זאת, בעיקר, בזכות תפוקת הנפט הגדולה במדינות אלה.

ונצואלה — שוק פוטנציאלי עצום

בשנתיים האחרונות הפכה ונצואלה למדינה שהכנסתה מנפט היא בשיעור 11 מיליארד דולר, לעומת 2.5 מיליארד דולר קודם לכן. וכל זאת ללא הגדלת התפוקה.

כן מייצאה ונצואלה מתכות זהב, העליה התלולה במחירי המתכות מהווה, אף היא, מרכיב נכבד בהכנסות המדינה. עתה מטבע חוץ הביא למדינה יבוא ליברלי והשוק היא בבעלות הפרטי (כ־70 עד 30 אחוז מכס בלבד). השוק הוונצואלי משלם מחירים גבוהים ולא קיים בו פיקוח על המטבע ועל השקעות זרות. יש להדגיש גם את יציבות המשטר הדמוקרטי במדינה. ונצואלה היסכה בשנתיים האחרונות 3 פעמים את המטבע שלה על מנת למנוע אינפלציה. קיימת ציפיות להיסוף נוסף.

ונצואלה בעתידה מקיקים רבים להקים מפעלי תעשיה כבדים, שיכבשו בשנים הקרובות תכניות תעשייה טובה. דוגמה לכך — מפעלי פלדה ענקיים המוקמים כיום בונצואלה ואשר ינצלו את מרבצי הברזל העשירים שלה. נראה כי ההליך הזה יהיה שם גם בתחום התעשיה הפטרוכימית. יש יסוד להניח כי הייצוא הישראלי לוונצואלה עתיד להגיע, בשנה זו, ל־15 מיליון דולר לעומת מליון דולר אשתקד.

מצב דומה קיים גם באקוודור, בה גילו בשנים האחרונות מאגרי נפט ענקיים.

שתי המדינות אוהדות את ישראל ומוכנות לרכוש מאתנו מוצרים, בעיקר בתחום החקלאות וההתפתחות.

פרו וצ'ילה

בפרו, ציין מר הרפז, יש משטר צבאי נוקשה בקצת ואף קשיי מטבע, אך השוק שלהם מוכן לקלוט ולקנות.

בצ'ילה חל שינוי במצב הכלכלי עם שינויי המשטר. זוהי אחת המדינות המפותחות ביותר בדרום אמריקה ויש מקום להחזר לתוקפה, כל זמן שרוב אלה לאחר שעזבו אותה האבוקרטיה. נראה כי שינצל חלל זה, ויבטיח לעצמו שוק רב־היקף. סובבים רבים בצ'ילה משנעים בחוזים מאחר ובוטלו חוזיהם עם מדינות שונות בתקופת המשבר הפוליטי. גם בעיות המימון לשוק הצ'יליאני עומדות להפתר בעתיד הקרוב.

בעיות ההובלה

הבעיה המרכזית העלולה לעמוד בפני הייצוא הישראלי היא ההובלה. בזמנו היה קו ישיר מפרו לישראל (צים) שעסק בהובלת קמח דגים. מאחר וענף זה נמצא כיום במשבר, מצפים להתאוששותו הקרובה ולחידוש הקו. על אף כל ההקלות שניתן לקבל בייצוא לדרום־אמריקה מעיק יוקר ההובלה על הייצוא ומיכרייין.

מאחר וממשלת ישראל מגלה, לאחרונה, ענין רב בפיתוח השוק הזה, היא נרתמת לסייע לייצואן הישראלי.

בדיון שנערך בגמר סקירתו של מר הרפז הסתבר כי קיימת עזרה הדדית אד־הוק בנושאי הובלה ומכס, בין היצואנים הישראלים לדרום־אמריקה ויצואנים, שאינם מתחרים ביניהם, בודקים אפשרויות להתאגד ולהקים סוכנויות משותפות בחבל זה של העולם.

תערוכת מוצרי ישראל בקרקאס

בימים 22—30 ביולי 1974 [...] בקרקאס, ונצואלה, תערוכת [...] ישראל והענפים העיקריים בה [...] מתכת, אלקטרוניקה צבאית [...] מיכשור אלקטרוני, ציוד רפואי [...] ביורי למד באלקטרוניקה, [...] תקשורת, תשובות לחקלאות [...] ציוד השקיה, דשנים וכימיקלים.

במסגרת התערוכה יערך [...] דות־הכנון המעוניינות להציג [...] תיהן לתכנון בתי חולים [...] תעשיה. הירוד יהיה פתוח [...] קהל הרחב ד"ז ימים רק [...] שיומעו לקבלת דברי הסבר [...] וכד'.

הציוד לתערוכה חייב לבוא [...] רוכו, בסוף אפריל.

כבר קיימת היענות רבה [...] פות, והמעוניינים בקבלה פרטים [...] ספים יפנו לנתן הופק מחבר ל[...] רוכות וירידים ולדוד הרפז, [...] המסחרי של ישראל בוונצואלה [...] שוהה בימים אלה בארץ, ב[...] החב' לתערוכות.

חוגים בכלכלים: קיימת הפליה במס הכנסה-לרעת השכירים

בחוגים כלכליים עלתה לאחרונה השאלה אם אין בשיטה הנוכחית של תשלום מס משום הפליה בין שכירים לעצמאיים.

גבית מס הכנסה משכירים נערכת רובה כבולה בתוך שנת המס, וזאת כתוצאה מהניכוי במקור ע"י המעבידים. כאידך, משלמים העצמאיים פחות מ־50 אחוז ממס ההכנסה שלהם במרוצת שנת המס, ואת החלק הנותר משלמים הם על פני תקופה של 4 שנים נוספות. חשוב להדגיש שאין המדובר כאן בעבירות כלשהי על החוק, והדבר נובע מאיכויות עריכת שומות סופיות לעצמאיים.

היתרון שיש לעצמאיים בכך שהם משלמים את המס בפיגור של למעלה משנתיים בולט כיום שבעתיים על רקע האינפלציה המהירה בהווה וזו הצפויה לשנים הקרובות. בהנחה שבכל אחת משני שנות הפיגור תלה עליית מחירים של 25 — 20 אחוז, הרי שהאינפלציה, בהנים העצמאיים ברוות מהפחתה ממשית בתשלום מס שלהם בשיעור של 40—50 אחוזים על מחצית המס, או 25 אחוזים על כלל המס שהם חייבים. בגייה זו כפלה לרעה שכירים ומטילה עליהם מס ממשי גבוה יותר מאלו על עצמאים וחברות.

על כן, מצלים אותם חוגים הצעה להטיל תוספת מיסים או פטית על תשלומי המסים שבפיגור, או להנהיג הנהגה אוטומטית תשלום המס לאלה המשלמים [illegible] סיום תוך כדי השנה השוטפת, גם עצמאיים וחברות שמקדמות מס שלהם מגיעות קרוב לש[...] הוספות שלהם.

גידול ניכר ברווחי החב' לנכסים ובניין

המאזן המאוחד של החברה לנכסים ולבניין — השייכת לקונצרן אי. די. בי. דיסקונט — לשנת 1973 מראה על גידול ניכר בכל סעיפיו. במיוחד יש לציין את הגידול הרצוף ברווחיות מאז המיזוג בין החברה לבין חברות הבנייה של פי.אי. סי. החב' הכלכלית לישראל בשנת 1970.

בשנת 1973 הגיע הרווח הנקי לאחר המס ל־5.85 מיליון ל"י, גידול של 21 אחוז לעומת השנה הקודמת. הרווח הנקי למניה בת עשר ל"י הגיע ל־2.34 ל"י (23 אחוז) — עלייה של 330 אחוז מאז המיזוג. הרווח למניה הוא כחדד משמעותי ביותר עקב הגידול בהון המניות.

המאזן ליום 31 דצמבר 1973 הסתכם ב־124.8 מיליון ל"י לעומת 106 מיליון בסוף 1972 ו־52 מיליון בסוף שנת 1970. הסעיף „הון, קרנות ועודפים" הגיע ל־35.8 מיליון לעומת 21.6 מיליון ב־1970.

3,000 דירות בבנייה

הגידול ברווחיות משקף את התרחבה המתמדת של פעילות החברה. בשנה 1973 היו בבנייה כ־3,000 דירות בשטח כולל של 300,000 מ"ר. שטח מבני התעשיה המושכרים הגיע ל־130,000 מ"ר. בהרחבת הפעילות השוטפת של החברה והברות הבנות בולטת הבניה בשכונה חדשה של חברת „נוה־אמירים", הדירה לצעירים שבפתחה בימים אלה כבר מכה אלפי מבקרים שיכלו להת[...] מגישתה המקיפה המיוחדת של ה[...]רת נוה לפתה שכונת במדים. סיומה תכלול השכונה כ־680 יחידות דיור, כוהכן מוצעות לציו כ־100 דירות בשלב ראשון.

בנוסף לפעילות השוטפת השנה החברה באמצעים שהתמחד[...] הבנות משאבים לנושאים חדשים. השקעות החדשות של החברה הבי הבנות שבבעלותה המלאה מסתכמות ב־23.5 מיליון ל"י.

מיתקנים חדשים יגדילו התפוקה במפעלי ים המלח

במפעלי ים המלח החל ב"ה אלה בהרכבת מיתקנים חדשים, שעליהם יוכל המפעל להגיע להפקה שנתית של למעלה במליון טון א[...]. עבודות ההתקנה נעשות בש[...] בים ויימשכו עד החדש אוגוסט [...] בה. עד אז יושקעו בהרבבה כ[...] מיליון ל"י.

דובר מפעלי ים המלח, מר [...]מה דרורי, מסר לכתב עתיים [...] בכוונת המפעל לנצל בבצרה [...] כלית את מערכת הבריכות ב[...] כלח, הבהגלגות להפיק הכבר[...] בשיעור של מיליון עד מיליון [...] טון. בשנה, גם בבנת התקציב [...] כדית עבר המפעל להגיע לשיא [...] מיליון טון תפוקה, אולם המציאות בגלבה בחודשי המלחמה. בשנת [...] התקציב הקרובה כהכתכן המפעל [...] הגיע ל־1.2 מיליון טון, ולהגדיל התפוקה בשנה שלאחר מכן.

לשכת המסחר תיזום משלחת מסחרית לשווייץ

לשכת המסחר תל אביב — [...] תיזום שיגור משלחת מסחרית [...] יצרנים ויצואנים בענפי המבנ[...] החשמל והאלקטרוניקה לשוויץ במטרה להגביר את הייצוא הישראלי לארץ זו. על כך מסר נשיא לשכת המסחר בתל אביב, מר אב[...]נר ברקיק, בפגישה עם מר [...] א. סונינפלד, שגריר שוויץ בישראל, וכר סון ג. ליגדר, הנכפה הראשון החדש של השגרירות.

העדפה למטבעות כסף

מאת חיים לנגלבן

תערוכת הבולים הבינלאומית „ירושלים 73", נעלה אתמול את שעריה. אין ספק כי התערוכה הזאת נחשבת כמפעל הגדול ביותר שכמוהו לא היה בישראל, בשים לב לתנאים הקשים בהם היינו נתונים. יותר מחצי מיליון בולים הוצגו בתערוכה בשווי של מליונים ל"י. טרם רוכז במקום אחד חומר כה יקר ועשיר כפי שקרה בתערוכה הבולים בירושלים.

גליונות הזכרון שהופיעו לקראת התערוכה זכו להצלחה עצומה וביומים הראשונים הדנבו תורים ארוכים וצפופים של דורשי הגליונות. בימים האחרונים הרגישה הקלה בדרישת הגליונות שגבר אהבול עם נעילת התערוכה. קשה לדעת בדיוק את כמות הגליונות שנמכרו בתקופה התערוכה. נראה לנו כי לא יעברו את חצי המיליון. כבר כעת עם הפסקת המכירה הרגישה התאושה הוספה של שלוש ל"י לסידרה. במידה והמהדורה תהיה קטנה יותר כמה ששיערנו, הרי גליונות הזכרון יביאו לרוכשיהם תשואה גבוהה.

חברי משלחת נומיסמטית מארה"ב ביצעו קניות בארץ

משלחת חברי האגודות הנומיסמטיות בארצות הברית, ביקרה לא כזמן בארץ לסיור לימודי. במשלחת היו כשישים אספני מטבעות מארה"ב, בחסות האגודה האמריקנית ישראלית לנומיסמטיקה. הקבוצה כללה אספנים מכל השכבות. בין הקבוצה נמצאים מספר סוחרי מטבעות ידועים, אשר כבר ביקרו הראשונים להשהתם בארץ, קנו מטבעות בכל הבא ליד. זה גם מסביר הצדר היצעים מספיקים על אף הביקוש הגובר וכך גרם נזק רציני לענף המטבעות.

בשיחה אתנו לא הסתירו הסוחרים את השתכבותם מהמחירים הגבוהים הקיימים בשוק המקומי, אפילו מעל מחירי הקטלוגים השונים, הרגילים להפריך בחירי העתיד.

עובדת הדרישה למטבעות כסף

המשקיעים וכן אספנים מעדיפים מטבעות כסף מעל המתכות האחרות. בעיקר עולים בהכדה המטבעות בני המש ל"י מהשנים הראשונות. המטבעות נמצאים בפיזור מירבי בין אספנים רבים. עליות בוימיכות הסימו מטבעות כסף יוכאות, מוויאזן ואילה, בבידה יותר קטנה עלו גם מטבעות הכסף בני 10 ל"י.

נסיגה קלה נרשמה במטבעות הזהב כהנהג של כ"ה למדינה שירדו מהמחיר בשעור של כ־100 ל"י למטבע. וכן מטבע שלום — הפסד של כ־50 ל"י. יותר במטבעות הניגו יציבות, אולם ללא תנודה במכיה של ביקוש והיצע. בין כל מטבעות הזהב היציב ביותר הוא מטבע נצחון כי במחיר ביום 5000 ל"י היהודה.

להלן טבלה חלקית של מטבעות הזכרון, כפי שהסוחרים הודיעים כהקונה. במקרה כל מכירה, מגיע הפער למטבעות קטנים עד כ־20 אחוז, ולמטבעות יקרים עד כדי 10 אחוז.

מטבעות בני 10 ל"י

הנצחון 1967 רגיל — 95 ל"י, קשוט — 125 ל"י. ירושלים 1968 רגיל — 145 ל"י, קשוט — 300 ל"י. שלום 1969 רגיל 125 ל"י, המטבע בירודלים וסומן באות „ק" 180 ל"י, קשוט — 200 ל"י. מקווה ישראל 1970 רגיל — 90 ל"י, קשוט — 170 ל"י עתידות מדע 1971 רגיל — 170 ל"י, סומן במגן דוד — 180 ל"י, קשוט — 220 ל"י. שלח את עמי 1971 רגיל — 70 ל"י, קשוט — 175 ל"י. התעופה הישראלית 1972 רגיל — 100 ל"י, קשוט — 250 ל"י. כ"ה למדינה 1973 רגיל — 65 ל"י, קשוט — 160 ל"י.

פדיון הבן

פדיון הבן 1970 רגיל — 100 ל"י, קשוט — 180 ל"י; 1971 רגיל — 120 ל"י, קשוט — 200 ל"י; 1972 רגיל — 80 ל"י, קשוט — 165 ל"י, עם מגן דוד — 70 ל"י; 1973 רגיל — 70 ל"י, קשוט — 150 ל"י; 1974 רגיל — 55 ל"י, קשוט — 110 ל"י.

מטבעות פורים

חצי שקל 1961 רגיל — 150 ל"י, קשוט — 450 ל"י; חצי שקל 1962 רגיל — 110 ל"י, קשוט — 190 ל"י.

מטבעות זהב

הרצל 1960 — 3700 ל"י, הייכ־כן — 1962 הזב 4100 ל"י, בנק ישראל 1964 רגיל — 4000 ל"י, קשוט — 20,500 ל"י, נצחון 1967 — 5000 ל"י, ירושלים 1968 — 2800 ל"י, שלום 1969 — 2300 ל"י, שלח את עמי 1972 — 2800 ל"י, כ"ה למדינה 1973 הפס הזהב — 4600 ל"י, ביני סם — 2050 ל"י.

המוסד לחקר התפוקה וההכנסה:

היחס בין התמורה לעבודה לבין התמורה להון כמעט לא נשתנה בשנת 1973

נתוני דו"ח המוסד לחקר התפוקה וההכנסה, המתייחס ל־9 החודשים הראשונים של שנת 1973, מראים כי יחס בין התמורה לעבודה לבין התמורה להון בהכנסה הלאומית, כמעט לא השתנה — דברים אלה אמר בכנס המכון לכחקר כלכלי וחברתי של ההסתדרות י. ברזילי, בסקירה בפני מליאת המחלקה לאיגוד מקצועי.

הוא ציין כי נתוני הדו"ח מתייחסים אמנם להפעה החדשים בלבד (עד פרוץ מלחמת יום הכיפורים), אך הם התאמצו לבסיס שנתי.

בהתאם לנתוני המוסד, גדל התוצר לשעת עבודה ב־23.9 אחוז לעומת גידול של השכר לשעת עבודה ב־24.9 אחוז בשנת 1973. בהתאם לכך, גדל השכר בקצב מהיר בקצת מגידול התוצר לשעה עבודה, אולם בממוצע הל־שנתי, קיים עדיין פער של 2.5 אחוז לרעת השכר.

י. ברזילי ציין כי בשנת 1973 עלתה עתירות ההון יחסית לעבודה.

הרווחיות במשק לא עלתה — אך היא עדיין גבוהה מאד.

הרווחיות במשק בתקופה הנסקרה לא עלתה לעומת שנת 1972, אך עדיין היא טובה מאד, הכן הרווחיות ליחידה עבודה על רמה גבוהה.

הוא הוסיף כי ב־1973 ירדה התשואה ליחידת הון מעט מאד לעומת שנה הקודמת, אך יחס העבודה לעומת ההון בהכנסה הלאומית כמעט לא השתנה.

ב־1973 עלה השכר ב־25 אחוז בעירוב ובמחצית העליה הינה תוספת היוקר (כ־12 אחוז בערך). בשנת העבודה התחל קצב עליית המחירים. אך העליה בשכר לא היתה בשום פנים הגורם לעלייה המחירים שמקורה בגורמים שונים להלוהלה.

ברזילי ציין כי בתקופה הנסקרה הלה עליה מרובה בקצב גידול הפריון והחל בגבוה היחסית. על רקע המגמה המדאיגה לירידה בפריון, שאפיינה את השנים האחרונות.

פרעון משכנתאות ב„מפחות" חוזר למתכונת שלפני המלחמה

החזר המשכנתאות על ידי 80 אלף הלווים הקשורים לבנק „מפחות" חזר למתכונתו שלפני המלחמה — על כך מסר מנהל הבנק, מר משה מן, בסקירה בפני מועצת המנהלים.

מר מן ציין שמלחמה גרמה לשיבוש של החודשים בתשלום בהחזרי המשכנתאות. ואולם, [illegible] המשכנתאות [illegible] הוציאו את [illegible] ואין יותר גדול כלוחם, במעצר המבגרים.

עשרות אלפי הלווים קיבלו בימים אלה הודעות תשלום לשנה הבאה הכוללת [illegible] בהיקה „אין אנו נוטלים בלבד".

באגרת נמסר על אפשרות להירות לבנק [illegible] הלואה את הסוב להעביר אוטומטית את התשלום המגיע [illegible] בעקבות האגרת [illegible].

בנק „מפחות" [illegible] לאחרונה את דבי הבניה הכלולים [illegible] הבטחה יותר היתה [illegible] מהתוצאה [illegible].

תובע שבוע עבודה בן חמישה ימים

ראש המועצה המקומית של קרית אונו, עו"ד אביגדור הירשה, חזר על הצעתו בפגישה הכלכלי המקומי להנהיג שבוע עבודה מקוצר של חמישה ימים בקרב עובדי הרשויות הממשלתיות בארץ. לדבריו, היא ביכו לנקוט זאת כבר בקרוב, במיוחד היא.

לשאלה כבי עתיים השיב עו"ד הירשה, שאין זה נוגע למצב החרום במדינה, וכי בשבוע עבודה מקוצר ולא בפועל יש בשום יפעל וחירות גדול יותר לציבור. היא הוכיח, כי 45 שעות העבודה בשבוע בהן חייב כל עובד במשק יחולקו ל־5 ימים במקום 6.

חודש תו התקן לגפרורים

בגלל תקלות בתקופת המלחמה בבית החרושת לגפרורים „גורי", נפגם טיב התוצרת שיצאה באותו זמן מן המפעל ושחולקה נאגר, כנראה, ישודנו מגיע לשיבוש אף בימים אלה.

עקב כך נטל מאז מכון התקנים לבדיקה במעבדותיו מספר מגודל של דוגמאות גפרורים מן הייצור השוטף בבית החרושת ומצינורות השיווק.

התקן הישראלי, כמו כל תקן לגפרורים בעולם, קובע גבולות לאחוזי הפגמים השונים המופיעים בגפרורים. בבדיקות נמצא, כי הגפרורים המיוצרים עכשיו עומדים בדרישות התקן.

על סמך מימצאים אלה החליטה הכיהולה הציבורית של תו־התקן להאריך לשנת 1974/75 את ההיתר למכון גפרורי „גורי" בתו־תקן.

יצוא היהלומים במרס עלה ב־20 אחוז

מאת סופרנו הכלכלי

ייצוא היהלומים בחודש מרס הסתכם בשישים מיליון דולר, לעומת חמישים מיליון דולר בחודש המקביל אשתקד.

עלייה זו בייצוא נובעת מהתאוששות המהירה בענף. הייצור במפעלים חזר כמעט במלואו לרמה שלפני המלחמה, עם שובם לעבודה של רוב העובדים. הונג קונג חזרה לרשימת המדינות שבהן גולה הדריכה ליהלומים מלוטשים אולם יפן טרם התאוששה מהמשבר שפקד אותה אשתקד.

הירידה בערך הדולר והחזקות הפרנק הבלגי ורצונם של רבים להגן על כספם מפני ירידת ערכו מקנים הזהב יתרון לבורסת היהלומים הישראלית לעומת הבלגית — אומר מר ב. כנעבר, נשיא בורסת היהלומים.

שר השיכון יהושע רבינוביץ:

לממשלה חייב להיות מכשיר המווסת את ענף הבנייה

לממשלה חייב להיות מכשיר המווסת את ענף הבנייה והיכול להשפיע על רמת המחירים במשק ובעיקר בבניה לבגדים. אני עומד להפוך את חברה שיכון ופיתוח הממשלתית למכשיר כזה, על מנת לסייע בידי הממשלה באמצעיה לבלום את העלאת מחירי הדירות וליצבם — זאת אמר שר השיכון, מר יהושע רבינוביץ', בפגישה עם יו"ר מועצת המנהלים של ש"פ יוסף פרוץ והמנהל החברה אברהם כתנוב.

השר הוסיף, כי הוא שבע רצון מהעובדה, כי היקף הבניה לבגודים המבוצע בידי ש"פ הגיע לכדי 17 אחוז מכך הבניה לבגודים בארץ ולכדי כליש מהבניה הציבורית לבגודים. „ש"פ מתמידה לרשות משרד השיכון ומוכרה לו דירות במחירים המוכים ביותר לגבי דירות מסוגן ובאזור בכל זאת מגלה רווחים — אמר.

חב' „שיכון ופיתוח" בונה 19,000 דירות

במסרם פרטים על היקף פעילות החברה, לשר השיכון אמרו היו"ר פרוץ והמנכ"ל, כי הפרויקטים בבניה המבוצעים כיום על ידי החברה מקיפים 19,000 יחידות דיור והם כוללים דירות שהוחל בבנייתן במשך השנתיים האחרונות. 10,000 יחידות דיור מיועדות לזוגות צעירים, 3530 יחידות דיור לחוסכי מפעל החסכון לבנין, 2900 יחידות דיור — לעולים, כ־1700 יחידות דיור — לוותיקים באזורי פיתוח וכ־870 — להחלפת דיור פגום, למפוני מכבונות עוני ועוד. התחלות הבניה בשנת 1973—74 תגיעו לכדי 8000 ואת — למרות הפסקת העבודה שחלה בעקבות מלחמת יום הכיפורים.

בראשית השנה האזרחית הנוכחית נמצאו בשלבים שונים של בניה 30 מרכזים מיוחדים למסחר ושירותים ומרכזים שכונתיים.

בעמדת על קצב ההתפתחות החברה אמרו החוברים, כי במרוצת ארבע השנים האחרונות חלה התקדמות מרשימה בפעילותה: כדוי ההתפתחות כי במרוצת שנים אלו גדלו ההתחלות הבניה של החברה ב־250 אחוז ובנייה דירות בלמעלה מ־300 אחוז.

ההון הרשום של החברה הוא 25 מיליון ל"י והון הנפרע — 17.2 מיליון ל"י.

פועלי „דקל" דורשים זכויותיהם

מאת סופרנו בחיפה

עיכובים בהעברת מפעל הכתגת „דקל" במפרץ חיפה שבכרמל ע"י חברת צים לכון להעבירו לכרמיאל, הוולו כנראה כתוצאה מדרישתם של כמה פועלי חיפה להעביר את זכויות העובדים.

הנהלת המפעל הודיעה ל־40 העובדים כי עליהם לעבור למקום העבודה החדש ומי שלא יעבור יחשב כמתפטר ולא יזכה בתשלום פיצויים. ההסתדרות הודיעה שהיא תתנגד לפירוק המכונות והעברתם מהמפעל בטרם יושג הסדר מוסכם על זכויות העובדים.

70 אלף חוסכים בתכנית החדשה של בנק לאומי

מאז הופעלה במאי אשתקד תכנית החסכון כה 4000 — ולאחר מכן כה 6000 — הצטרפו אליה למעלה מ־70 אלף חוסכים. סכום הצבירה שלהם מסתכם בסך של 250 מיליון ל"י. זהו שיעור הגידול הגבוה ביותר שנרשם לתכנית חסכון כלשהי בארץ — בתקופה של 11 חודשים.

לאור הצלחה זו הועלתה תקרת סכום ההפקדון החל מ־1.4.74 ל־10 אלפים המבנק לעד 1000 ל"י. בהתאם לכך תקרא התכנית כה 10,000 עם הפעלתה בכל סניפי קבוצה בנק לאומי בראשית אפריל. בתכנית זו יש שילוב של היתרונות שהוכיחו את כוחם כתכניות לגבי שכבות רחבות של חוסכים: מענק מידי בשעור של 10 אחוז צובר ריבית והפרשי הצמדה מיום ההפקדה ראשון להוסף; ריבית בשיעור של 4 אחוז, שהיא היום הריבית הגבוהה ביותר על חסכון צמוד; הצמדה לאינדקס של הקרן והמענק; פטור ממס על המענק, הריבית והפרשי ההצמדה.

כרון להולכים

ד"ר אברהם ברנהלץ
(ליום השלושים)

הניצולים ממחנות ההשמדה ביים במלחמת העולם השניה היו שחוקים ומדוכאים, רצוצים ושבורים, שלא נשאר בהם לא ולא שאר רוח לעשות דבר ל עצמם, וקל וחומר בשביל שעמו נישאו ובשביל חבריי אבהם דבקו. כמרגלית נוצצת אבק שחוק התבלט בקבוצת ועבודהי שבאבאזה (ליד שבאיסליה) אברהם ברנשלמרות היותו גורלו שכול כגורלם של כל בני „שארית ה", זקף את קומתו הרוחנית, את ידיעותיו מגירסא דינקותיו את מחשבותיו אשר הגה בימיו, ועשה „תרבות'ניק" בלי שיהיה זקוק לשם זה מלמעלה או לבחירה מל...

נתן שעורים בלשון עברית, דינים ומשנה וגמרא — לכל לפי כוחו וצרכו — והיה ה המתמסים בסביבתו להשוב זה, ללבן בעיות ולהכנן עתיאפשר שעובדות היותו כוח בקבוצתו צבבה לזמן מה את לארץ ישראל, וכשהתרכזו בין המוני הגרים מארצות המעשנתפסו על ידי הבריטים מוחזי הארץ, הגיע לשם גם השוב נעשה בסביבתו החדשה ות מרכזית ולכוח מפעיל. כה לעלות לארץ שאיפותיו, שהוקמה מדינת ישראל, היה תהליך כחולם. היו התלאות שפקדוהו — ואת המשפחה אשר הקים לו ואלה גרמו לכך שצריך היה בוא. מועד לפרוש מן ולהשתקע הוא ואשתו תבבית אבות. גם פה התבלט ובדמותו והיתה השפעתו על כל סביבו. בויא באמר חיים וכל מי שהכירו מה פליא מעמקי הלבו.

נשמתו צרורה בצרור החיים.

א. אליעזר

שלום ברנדר ז"ל
(ליום הזכרון)

שלש שנים כשנלקח מאתנו פתאומי ר' שלום ברנדר ז"ל ביים הוותיקים של הפועל המזרחי, היה מראשוני ההגוצה הציומזרחי ברנוביץ וממיסדיה.

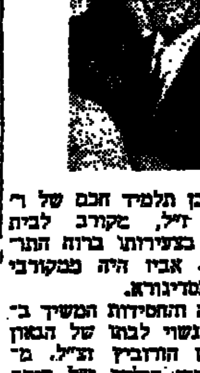

ביגה. כבן תלמיד חכם של ר' ברנדר ז"ל, מקורב לבית התחנך בצעירותו ברוח התורה החסידות. אביו היה ממקורבי הרב מסדיגורא. ... התורה והחסידות המשיך ביחוזו נשוי לבתו של הגאון איש הורביץ זצ"ל, מלני. אשתו הילדה ז"ל היתה מקום בעסקים והוא היה לעסוק בצרכי ציבור. מסורונאמנותו לסגנת הכלל נתן לו בחיים וראה בזה המסורת. פולחו בגרנוביץ בבוקרשטי ר' נחשב תמיד כאחד המכובדים.

שלום ז"ל היה איש שמח, עליו בכל מקום שהיה בא מ... אהב את לימוד התורה, בשעורי תורה כמשתתף שבת לשמוע ולהשמיע. מאתנו איש נעים הליכות, בעל מדות טובות ותלמיד שבתה.

על דאבדין ולא משתכחין.

ש. בנדר

מאיר וילנר ז"ל
(ליום השלושים)

ונה קשה קפה את חייו איש אהב על הבריות ואוהב אנמאיר וילנר ז"ל. איש צנוע רב ומעש, התפרנס כבפעיל תחלק, למרות גילו הקשיש סרב לגמלאות, המיד הזר על ה„אדם לעמל יולד". ספר ה' המיד בכיסו ובכל רגע פנוי בו. ותמיד מצא כוס תנחדברי עוזר בפרקיו. ארצה מרומניה אחרי מלחמת השלום השניה, התיישב בחיפה קשרים הדוקים עם הצבור הצטרף כמתפלל קבוע ושליח בבית הכנסת של הרב שלום שליט"א, במושבה הרמטיה שם שמש גם כבעל קורא. ורוהין וקובע עתים לתורה ומורבנן. היה פעיל במוסדות צדחסד מקיים במשך שנים רבות בקור חולים ויסוד של אבות. התמך בכל לב בנצרכים ועניים. בסגולות מיהודיות צין טובה. טוב ומטיב לכל לב טוב ואהבה ארץ ישראל.

על דאבדין ולא משתכחין.

ת.נ.צ.ב.ה.

משה קירשנבוים

הועלתה תקרת ההלוואות למשפחות המתגוררות בצפיפות

החל מהשבוע העלה משרד השיכון את תקרת ההלוואה למשפחות המתגוררות בצפיפות של שלוש נפשות ויותר בחדר, משבעים אלף ל"י לשמונים אלף ל"י. כמו כן הוחלט, שסכום ההשתתפות העצמית של המשפחות יהיה 70 אחוזים ולא 80 אחוזים מיהרת הסכום הנותר בידם לאחר מכירת דירתם הנוכחית ולאחר ניכוי המשכנתאות. על שתי הקלות אלו בתכנית המיוחדת של המשרד המבוצעת על ידי בנק „טפחות", הודיע שר השיכון, יהושע רבינוביץ, בישיבת הנהלת המשרד.

שר השיכון הטעים, שהקלות אלו באות להתאים את תנאי ההלוואות וגובהן לנעשה במשק, ובעיקר להקל על המשפחות עקב העלאת מחירי הדירות. השר רבינוביץ הביע בטחונו שהקלות אלה יביאו לידי כך שמשפחות רבות יותר, המתגוררות בצפיפות של שלוש נפשות ויותר לחדר, יבצלו את התכנית לפתרון מצוקתן. התכנית מאפשרת פתרון ממשי לכשפחות הזקוקות להטבת תנאי הדיור שלהן, הואיל והתכנית הותאמה לתנאים ולמחירים השוררים בשוק הדירות. התכניה מיועדת לרכישת דירה חדשה, רכישת דירה יד שניה, שכירת דירה בדמי מפתח, ובניית תוספת חדרים לדירה הקיימת.

שר השיכון הסביר שתכנית זו למתן הלוואות מיועדת למשפחה הגרה בצפיפות של שלוש נפשות ויותר בחדר, ובתנאי שהמשפחה גרה באותה דירה ובאותה צפיפות מיום 31.3.73. גודל כל הלוואה יקבע בהתחשב בתנאים הבאים:

● מספר הנפשות המתגוררות בפועל בדירה, אשר יבדק על סמך הרישום בתעודות הזהות של כל בני המשפחה ליום 31.3.73. נפש במשפחה תחשב כל מי שגר ולן בדירה ואינו משלם שכר דירה כדייר משנה, לרבות בני המשפחה שהינם חיילים.

● צרכי הדיור של המשפחה להקטנת הצפיפות מתחת לשלוש נפשות בחדר, והטבת תנאי המגורים שלה.

● מחיר הדירה הנוכחית — הן בבעלות והן בדמי מפתח — ומחיר הדירה הנרכשת.

שר השיכון הדגיש במיוחד כי חיילים משוחררים, על פי חוק החיילים המשוחררים, הזכאים להכלל בתכנית סיוע זו יקבלו הגדלת הלוואה ב־20 אחוזים כתוספת להלוואה לה הם זכאים על פי כללי התכנית, בתנאי שסך כל ההלוואה כולל ההגדלה לא יעלה על 95 אחוזים ממחיר הדירה הנרכשת. כמו כן יקבלו החיילים המשוחררים הנחה של 50 אחוזים על התשלום החדשי, למשך 12 חודשים רצופים מתוך 18 החודשים הראשונים מיום החתימה על הסכם ההלוואה בבנק, ובתנאי שסכום ההנחה לא יעלה על 200 ל"י בחודש.

הזמנת עולים לליל הסדר ע"י חברות תנועת האשה הדת"ל

ביוזמת חברות תנועת האשה הדתית הלאומית הושגו ממשרד הקליטה, רשימות עולים הגרים בדירות שכורות בודדות, בלי קשר למרכזי הקליטה וישובי השולים. המדור המרכזי לקליטה, ביקש מחברות הסניפים, להתענין בצרכיהם של העולים לקראת החג ולהזמינם כאורחי הכבוד שלהן ל„ליל הסדר". המתנדבות הדתיות קיבלו תפקיד זה, כמצווה, ולמרות טרדותיהן בערב החג, ערכו ביקורים אישיים והזמינו את העולים ליסוב בליל הסדר כהלכתו — יהודי.

המזמינות השתדלו להתאים את הרכב המשפחות עם מארחיהן, על מנת ליצור קשר אישי ובתקוה כי כתוצאה הימנו, יווצר קשר נפשי ויחסי שכנות ודעות בין תושבי הארץ לבין העולים, בחלקם בודדים ומבוגרים.

עצם ההזמנה הביאו רבים מהעולים להתרגשות רבה, כי הרגישו יחס חם ותשומת לב שכה חסרים להם.

המשפחות המארחות הודרכו כי קבלת העולים בשבת אחה"צ בתפילה משותפת והזמנתם הביתה ליסב ל„סדר".

מאמרי הסברה והגות על חג הפסח הג החרות.

סדרים צבוריים בצפון, מרכז ודרום

במקומות: בני־ברק, חדרה, חיפה נוה־שאנן, אשדוד, באר־שבע, פרדס־חנה יערכו סדרים צבוריים לעולים ע"י המועצות הדתיות, בביצוע, בארגון והבאת העולים ע"י פעילות הקליטה של התנועה במקומות השונים.

אותרו משפחות עולים מעוטות יכולת וסייעו במענקים כספיים שירוכזו למטרה זאת. כן הובטח סיוע קמחא דפסחא — שישלח למשפחות ע"י המועצות הדתיות המפד"ל.

מאות משפחות עולים נענו להזמנת המשפחות, חלק סודרו בסדרים ציבוריים. כן חולקו למעלה מ־1000 הגדות לפסח בשפה הרוסית—עברית, כוללת

נציגי בריה"מ התנצלו בקונגרס מלאגה על תקרית האוניברסיאדה

נציגי בריה"מ הביעו התנצלות פומבית על שלילת זכותם של נציגי העתונות, הרדיו והטלויזיה מישראל לסקר את משחקי האוניברסיאדה במוסקבה בקיץ 1973 — מצל בהרת הקונגרס הבינלאומי של עתונאי הספורט (א.י.פ.ס.), שהתכנס במאלאגה, ספרד, ב־25־29 במארס 1974.

ההתנצלות באה בעקבות שורת המחאות שהגיעו והשיחות שקיימו שני נציגי ישראל לקונגרס, העתונאים, משה לרר וצבי אלגה. הפגישות בנושא זה היו עם הנציגים הסובייטיים הבכירים, דיפלומטי סמירנוב, חבר הועד האולימפי הבינלאומי, ואלכסנדר קרסקו, חבר הועד האולימפי הסובייטי ומזכיר משה ההכנות לאולימפיאדת 1980. הפגישות נערכו בנוכחות נשיא האיגוד הבינלאומי של עתונאי הספורט, פרנק טיילור מבריטניה.

בהודעה משותפת נאמר: „נציגי בריה"מ מביעים צער על כך שנמנע מעתונאים, אנשי רדיו וטלויזיה מישראל, לסקר את משחקי האוניברסיאדה שנערכו במוסקבה באוגוסט 1973 ורואים את התקרית כאי־הבנה מצערת. נציגי בריה"מ מצהירים, כי מקרה דומה שוב לא יישנה וכי כל עתונאי הספורט החברים באירגון הבינלאומי, ללא הבדל, יוכלו לקבלת אשרת־כניסה למופעי ספורט שיהיו בבריה"מ. אם תקבל בריה"מ את אירגון המשחקים האולימפיים שנערכו ל־1980, ייעשה הקשר עם עתונאי העולם באמצעות הוועדים האולימפיים של כל מדינה".

נציגים מ־60 מדינות השתתפו בקונגרס ה־38 של (א.י.פ.ס.) שהתקיים במאלאגה לציון יובל ה־50 להקמת האירגון הבינלאומי של עתונאי הספורט אושרו בקשות קפריסין, קובה וארה"ב להצטרף לאיגוד, המונה עתה 70 מדינות ו־23 אלף חברים.

נציגים ממצרים, מרוקו, לבנון, אלג'יר, ועיראק, השתתפו בקונגרס.

בקונגרס חולקו תעודות הוקרה לעתונאים על תרומתם לתנועת הספורט. לנציג ישראל נבמרה תעודה הוקרה לאלכסנדר אלכסנדרוני ז"ל, שתועבר לאלמנתו.

הוחלט כי הקונגרס הבא ב־1975 יוזרה במכסיקו־סיטי או בקונטריאל.

חברות התעופה הגבירו מספר הטיסות לישראל

באה מדברו לעניני התחבורה להה זכבים חדש, הסביר את מספר השיכות לישראל ואה היקפן ע"י הנבגה ציוד חדש, נכנס לתוקף אתמול ע"י כמה חברות תעופה המעלות בארץ.

ההרחבה הגדולה ביותר היא בשירות „אל על". זו קבעה 60 טיסות לשבוע במקום 42 טיסות בעונה הקודמת. חברת „לופטהנזה" הגרמנית מתחילה להפעיל 8 טיסות לשבוע במקום 6 עד כה. חברה זו תפעיל החודש, בטיסה מיוחדת את מטוס הענק החדש „די.סי.־10", שבו כ־250 מקומות. חברת „סוויסאייר" השווייצרית מפעילה מאתמול בשירות קבוע לישראל מטוס „די.סי.־10" דגם „30".

ובכך היא מגדילה בהרבה את היצע המקומות. חבר ת„איר פרנס" הצרפתית עמדה להפעיל העונה קו חדש מלוד לליון שבצרפת.

ההרחבה בקשרי התעופה עם ישראל תוכננה עוד לפני המלחמה והיא לא לקחה בחשבון את הירידה בתיירות עקב המלחמה. עם זאת עתה יש התאוששות בתיירות והיצע המקומות המוגבר יגביר גם את התיירות לישראל.

מתנגדים להכפלת תקרת מס עסקים

העלאת תקרת מס עסקים מ־5,000 ל"י ל־10,000 ל"י הינה בניגוד גמור לכל הגיון משקי ותגרום רק להכבדות הנטל על ציבור העסקים הכלכלו במסגרת המחיר המוצרים — על כך התריעה לשכת התאום של הארגונים הכלכליים בפניה דחופה לשר הפנים.

מר דוד פינס, יו"ר הועדה לעניים מוניציפאליים, ידיש משר הפנים להביא לידי ביטול מוחלט של מס מעלה זה שאינו מוכל על כלל האזרחים ואינו נגבה בתמורה לשירותים כלשהם.

נפתחה שלוחה של מס־עזבון בתל־אביב

החל מהראשון לאפריל, נפתחה שלוחה של מחלקת מס עזבון באזור תל־אביב. עד כה פעלה יחידת מס עזבון בירושלים בלבד. על מנת להקל על תושבי מחוזות הצפון, חיפה ותל־אביב, הוחלט להפעיל שלוחה נוספת שכתובתה היא: בני־ברק, רח' ירושלים 25. היחידה בירושלים בדרך שכם 17 תמשיך לטפל בפניות הנוגעות למתן יתרשלים הדרום.

„המדיטציה הטיבטית" — שיטת ריפוי חדשה?

בחורתו של ד"ר ברוכוב היא רציון, גב' מנורה ברוכוב. שניהם עשו נפשות לשיטת הריפוי שלהם, וכן פעלו, לדבריהם, „להפיכת לאשלים יהודים ליהודים".

מקור כל המחלות נעוץ בשלושה סימפטומים: האוכל — כשאינו לו בסיס רציונלי, הנשימה — כשאינה נכונה, והנשמה — כשאינה בסדר.

תיאוריה זאת השמיע ד"ר ג'ורג' אבא ברוכוב במסיבת עתונאים שקיים אתמול בתל אביב. הוא הוסיף כי „בסיסי הרפואה הם של אברהם אבינו. עוד אמר, כי כל האנשים יכולים להיות בריאים אם יידעו איך לפתח את עצמם, את בריאות־גופם ונפשם.

ד"ר ברוכוב עומד לקיים סידרה של הרצאות בארץ, בהן יוסבר על „המדיטציה הטיבטית" ההבדל בין מדיטציה זו לבין „המדיטציה של הנשמה".

ד"ר ברוכוב מכיר את המדיטציה הטיבטית מכך, שבהיותו בגיל 8 חלה בלוקמיה, וכשלא נמצא מרפא למחלתו — יצא עם אביו לטיבט, שם קיבל טיפול אצל כת מסויימת, ונתרפא ממחלתו. בעת כשתמש הדובר בשיטה הטיבטית הזו — הוא מרפא על־ידי תרופות מצמחים סיבסניים וכן דואג שהחולה יבין מדוע הוא חולה. לדעתו הריפוי אינו ברפואה אלא בשינוי דרך החיים.

בוטלה תביעת פיצויים ב־6 מיליון לירות נגד משפחת אלרן

תביעת פיצויים בסכום של כששה מיליון ל"י, שהגיש כונס הנכסים של בנק אלרן נגד הבנקאי הרמן אלרן ובני משפחתו, בוטלה בימים אלה. בבית המשפט המחוזי בת"א, לאחר שהושג הסכם פשרה בין הכונס, עו"ד ל.ד. קומיסר, ובין פרקליטה של משפחת אלרן, עו"ד ד"ר אמנון גולדברג.

כונס הנכסים ציין בכתב התביעה, כי חלק מהתשלום של קבוצה אפשטיין בעד הבנק היה בצורת העברה של חלק ממנכסי הבנק עצמו למשפחת אלרן. מחיר הבנק בעת המכירה היה כ־8 מיליון לירות, ומזה שולמו כ־3 מיליון לירות מנכסי הבנק עצמו, שהוצאו ממנו בעת המכירה.

עו"ד קומיסר תבע מהמשפחה אלרן להחזיר נכסים שתים של הבנק, ובכללם החנות בחיפה וכניה בסכום ניכר, וכן לשלם פיצויים בסכום של 3 מיליון ל"י על האפשרות שניתנה לקבוצת אפשטיין לרכוש את הבנק. מטעם הנתבעים לא הוגש כתב הגנה.

בידי משפחת אלרן. בסוף 1966 נמכר הבנק לקבוצת יוסף אפשטיין, שהיתה אז בעלת בנק פויכטוונגר. לדברי כתב התביעה, ידעה משפחת אלרן על מצבה הכספי הגרוע של קבוצת אפשטיין וצל להיותה לרכוש את בנק אלרן, ולכן הפלתה את מחיר הבנק הנמכר.

לפי הסכם הפשרה, שהוגש לבית המשפט, התחייבה משפחת אלרן להחזיר לבנק אלרן חנות ברחוב הנביאים 17 בחיפה, והיא תקבל תמורת החנות את הסכום של 230 אלף ל"י, ששילמה בעת קנייתה מהבנק. מאידך, ההחייב הבנק לבטל את התביעה נגד המשפחה ולא לתבוע ממנה פיצויים נוספים בגין עסקי הבנק.

לכתב שתיים נודע, כי במהלך המו"מ העלו נציגי משפחת אלרן טענות נגד בנק ישראל בפרשה הנידונה. בסיכום הוחלט בהסכמה על ביטול התביעה.

רוב מניות בנק אלרן היו בשעתו

מקלף שוקל רימונות־יותר במפעלי הכימיקלים

מנכ"ל כימיקלים לישראל, מר מרדכי מקלף, שוקל אפשרות לריכוזיות יותר בהפעלת החברות הכלולות בחברת הגג הממשלתית שבראשה הוא עומד — נודע לכתב עתי"ם בבאר־שבע.

נמסר, כי ריכוז העניינים הפיננסיים והעניני הפיתוח ייגמס ויתן תנופה לפיתוח המפעלים.

ע' פי תכנית זו, אשר תובא ככל הנראה בפני הנהלת כימיקלים לישראל ובפני שר המסחר והתעשיה והפיתוח, יוכל מפעל אחד להסתייע בירוחי מפעל אחר במסגרת החברה.

מימוש רווחים לאחר הגיאות בשוק המניות

כפי שהיה צפוי מראש הופיעו בשלבי המסחר האחרונים של חדש מרץ להצי מכירות קלים במניות (אחרי עליות ניכרות) ומכירות נרחבות יותר במלוות הצמודים למדד — אך מעה מי שראה בכך חולשה של השוק, היו אלה רק מכירות „סכנותי" לשם ניקוי השבונות ופרעון אשראים לקראת סיום שנת המס.

השבוע בבורסה

אתמול הופיע בשוק המניות היציבים, שהתרפעו ללא ספק מהתחברות המצב בחזית הסורית, נרשמו ידידות בכל הקבוצות. המדד הכללי לשערי המניות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ירד ב־1.6 אחוזים לעומת היום הקודם והגיע ל־276.72. בשוק המלוות הצמודים נמשכה העליה במלוות פיתוח.

עם פתיחת שנת המס החדשה ושחרור הבורה הפדיוניות של מלווה הקליטה והבטחון הופיעו ביקושים ניכרים למלוות צמודים שהעלו את השערים של צמודי המדד תוך ימים ספורים ב־1% עד 3% בערכם. עליה זו בבואה גם את „האבות" הבא של המדד שי הדוע מרץ לב־ דד הצפוי של חדש אפריל — לאחר שנתרשכה הנפקת מילווה חדשים הצמודים למדד מרץ, גם הנפקות, אלו לבלו ממגבלת המכירות של סוף שנת הכספים ולא זכו להצלחה יתרה.

היום מתחילה ההפצה של סידרת פיתוח חדשים הצמודים למדד חדש אפריל — 100 מיליון ל"י סדרה 3004 ל־10 שנים (רבית צמודה) ו־50 מיליון ל"י סדרה 1003 ל־6 שנים (ריבית לא צמודה).

יש לצ"ין גם שיפור כללי במניות ההסתדרות והבנקים שיכציים — ב־עוד שדולר נהיר נשאר ברמה של 4.85 ל"י.

מחזור עסקים של 13 מיליון ל"י במלוות ו־5.7 מיליון ל"י במניות(!) בעיד על הפעילות הרבה בשבוע הנסקר בשני השווקים.

בשוק המניות נמשכה ואף גברה תנועת הקונים — ונראה כי מגמת העליה המסתיכת משכנעת חוגים הולכים וגדלים — כי העסם האת תנועה מבוססת יותר מאשר ב„בלימדי הקודמים וכי יש הקוה לשגשוגו של שוק זה. מגמת האינפלציה, והבאזונים הסובבים — אלה שפורסמו (בנק המזרחי) ואלה הצפויים (כגון של חברה הביטוח, של בנק ספחות, הבי ההשקעות אפריקה, פרגלים, אלרן, ויצמא חבי הצעשיה אתא, דובק, נייר חדרה, כבלים, ועוד) מהווים כגורם בסיס הגיוני לגבמה.

מניות שהיו ה„חביביה" בשבוע הקודם, הוסיפו השבוע רק במעט ליהשערים — 5%—1%, אך „כוכבים" הדשים כגון: הסנה, אפריקה, כבלים, צלית, אלרן, כלל העסיות, וכו עלו ב־8% — 13% בערכן וגם „קטנות" כ־נאות־אביב. אלגר, פריון, ויצוא עלו ב־10%.

בניות מוזרי השקעות עלו ב־12%; ליבנ; ביום 21 לח. ז. תמחרנה המניות „בלי דיבידנד" שישולם ביום 6.5.74 בשיעור 12% ברוטו. (והמע"י בנק המזרחי המאוחד בע"מ — בבחלקם לניירות ערך)

נ"ר ירה לביתו של מנהל בי"ס באילת כ„מהתלת 1 באפריל"

מהתלת 1 באפריל שביצע נער ... הולה בירית ונסתיימה ב־... של הנער.

... בי סמוך לשעה 11 בערב, ... עקרת בית באילת, שעה ש... וצפתה בטלוויזיה קול נפץ קל. ... המינה מיד כי נפצה שמשה ... המנה לעבר מגרש משחקים ... לאחר בדיקה קלה, ראתה כי ... תקע בחלון החדר בו ישנה. ... הזעיקה את המשטרה, ש... שוד בחקירה, וגילתה, כי ה... נורתה מרובה ספורט סוטו 22. ... ממנו נורתה הירייה והליך ... מגרש המשחקים הנבצא מעבר ... בחיפוש שנערך במקום נמ... בין השלפים, רובה כוטו ארוח ... בחיפוש נוסף במקום נמצא ... ריק בעל אותו קוטר.

בן 15, שהתגבב במקום ב... את תשודות והציע את עזרתו ... ורה, נעצר, ובחקירה הודה כי ... שירה ברובה אל כיוון הבית. ... זה בר מנהל בית הספר התיכון ... הנער.

הנער הסביר את מעשהו בכך, שרצה להפחיד את מנהל בית הספר כמהתלת ה־1 באפריל, ולכן לקח את הרובה השייך לאביו וירה לעבר הבית בו גר המנהל.

הנער נעצר להקירה, וכנראה יואשם בנסיון לרצח.

תקציב „ויצו" — 83 מיליון ל"י

תנועות ויצ"ו הגבירו אחרי כלות יום הכיפורים את הטיפול במשפחות שכולות — אמרה הגזברית העולמית של ויצ"ו, גב' כרים בן־פורת, בהציגה אתמול את תקציב ויצ"ו לשנת 1974/75, במסיבת עתונאים שנערכה ב„בית סוקולוב" בתל־אביב.

גב' בן־פורת ציינה, כי אלמנות ממלחמות הקודמות של ישראל מייעות לאלמנות מלחמת יום הכיפורים, על־ידי ייעוץ להכנה כל די בזיות אלמנות מלחמה, תע"י עידוד רוחני. הן גם עוזרות ומייעצות בטיפול בילדים שאיבדו את אביהם.

כן מסרה כי התקציב של ויצ"ו העולמית לשנת 1974/75 מגיע ל־83,3 מיליון, והוא אושר על־ידי הנהלת ויצ"ו העולמית.

זכו בהגרלת לוטו

הגרלת לוטו שהתקיימה אתמול ... בגורל המספרים הבאים: 03, 24, 27, 36, 38 והמספר הנוסף: ...

המחסור בעובדים — בעינו

● 21,950 פנו בפברואר ללשכות העבודה
● 6,038 הזמנות לעובדים לא בוצעו

21,950 דורשי עבודה פנו בחודש פברואר אל לשכות העבודה של שירות התעסוקה בהשוואה ל־22,495 בחודש הקודם. בין הפונים היו: 15,342 מבוגרים, 3,897 בני נוער, 697 ימאים, 1,187 סטודנטים ו־827 עובדות משק בית.

הירידה במספרם של הפונים היתה צפויה בחודש זה ודאת גם בשל הכעובדה כי חודש פברואר הוא חודש קצר ומספר ימי העבודה האפשריים נמוך יותר בהשוואה לחודשים אחרים.

הממוצע היומי של המובטלים בחודש פברואר הסתכם ב־904, בהשוואה ל־868 בחודש ינואר. לעומת העליה הקטנה בממוצע היומי של המובטלים, חלה ירידה בעומק אבטלתם של מובטלים עם 7 ימי אבטלה ויותר. מ־403 בינואר ל־368 בפברואר.

מספר ההזמנות לעובדים שהופנו אל לשכות העבודה למבוגרים בחודש פברואר הסתכם ב־24,134 בהשוואה ל־29,567. עיקר הירידה היתה בהזמנות לעובדים בלתי מקצועיים.

6,038 הזמנות לעובדים לא בוצעו בשל מחסור בכח־אדם

מספר ההזמנות לעובדים שלא בוצעו בשל מחסור בכח אדם נשאר ברמה כמעט דומה לזו של החודש הקודם. 6,038 הזמנות שלא בוצעו בחודש פברואר בהשוואה ל־6,506 בחודש הקודם. בין ההזמנות שלא בוצעו היו: 268 הזמנות לפועלי בנין מקצועיים, 1,670 לפועלי תעשיה ומלאכה, 87 למהגים, 265 לפקידים, 111 להנדסאים, טכנאים ושרטטים, 233 לעובדי שירותים ו־3,402 לפועלים בלתי מקצועיים.

תל־אביב

סדרי עבודה בפסח בעירית ת"א—יפו

משרדי עירית ת"א—יפו יהיו סגורים לקהל. בערב חג הפסח, מחרתיים, יום ששי, 5.4.74. בימי חול המועד (8.4.74 — 12.4.74) יהיו שעות העבודה בעיריה מ־7.30 בבוקר עד 12 בצהרים. לנוחות הקהל יהיו משרדי הגביה פתוחים לתשלום מסים ביום ששי (5.4) עד 12 בצהרים; בימי חול המועד עד 3 אחה"צ.

3 אחה"צ. לשכות הכודיעין העירוניות תפעלנה כרגיל — ביום ששי עד 2 אחה"צ ובימי חול המועד עד 7 בערב. שירותי החירום העירוניים שליד מגבי־ראש ת"א, טלפון 222222 יפעלו כרגיל — 24 שעות ביממה.

גן החיות בתל־אביב

הנהלת גן־החיות בת"א מודיעה, כי לרגל חג הפסח יהיה גן החיות בת"א סגור לקהל בערב החג — יום שבת, 6 באפריל; ביום החג — יום ראשון 7 באפריל; וביום שביעי של פסח — יום שבת— 12 באפריל.

שלמה שטבר — יו"ר

אגודת העתונאים בת"א

בישיבת ועד אגודת העתונאים את־מול הודיע יו"ר האגודה בת"א, מר דן פהיר, על פרישתו מתפקיד זה לרגל הבחרו ליו"ר האיגוד הארצי של עתונאי ישראל. ועד האגודה בחר במר שלמה שטבר כיו"ר אגודת־העתונאים בת"א.

טיול ל"ג בעומר לילדים של חברי אגודת העתונאים בתל־אביב

בל"ג בעומר, י"ח באייר, 10.5.74, שחל השנה ביום שישי, ייערך טיול מטעם אגודת העתונאים, לילדי החברים. הטיול מיועד לילדים גילאי 8 — 14 (ילדים למטה מגיל זה לא יורשו להשתתף בו). מסלול הטיול: הכרמל, עכו. יציאה מבית סוקולוב בשעה 7.30 בבוקר בדיוק. חזרה משוערת בסביבות השעה 3 אחה"צ. יש להצטייד בנעלים נוחות, סודר (בהתאם למזג ואוויר באותו יום), ואוכל לשלוש ארוחות. שתיה אין צורך להביא. אנו דואגים לשתיה.

המעונינים — יירשמו במזכירות האגודה כל יום מ־9 בבוקר עד 6 אחר־הצהרים (ביום שישי עד שעה 1.00 בלבד). ההרשמה עד יום שישי 3.5.74.

תורנות בתי מרקחת

ירושלים: „מוריה", דרך בית לחם 82, טל' 37531; „אל סוזו אל בידיזה", אל זהרא, טל' 182040.

תל אביב: „בני", דיזנגוף 174, טל' 222386; „גובשטיין", אחד העם 91, טל' 285301; „יאני", יהודה הלוי 67, טל' 612474.

פתח תקוה: „פישבייך", חפץ חיים 6, טל' 911541.

בת־ים: בת־ים, בלפור 45.

חולון: „דרור", ההסתדרות 80.

רמת גן והסביבה: „אסותא", ז'בוטינסקי 41, טל' 731874.

בני ברק: כמו ברמ"ג.

הרצליה והסביבה: „בריאות", סוקולוב 65.

נתניה: „גבעי", שער הגיא, טל' 22695.

רמלה־לוד: „המרכז", ז'בוטינסקי 13.

באר שבע: „רכבם".

בבית המשפט המחוזי בתל־אביב—יפו

תיק עזבונות 1569/74

בענין: חוק הירושה תשכ"ה־1965.

ובענין: עזבון המנוחה בסה פירשר, בת צבי ת.ז. 4351842 שנפטרה בתי תשרי תשל"ד—4.10.73, וכתובתה האחרונה היתה בבאר יעקב רח' דיזנגוף 14.

המבקש: יוסף פישרר מבאר יעקב רח' דיזנגוף 14 בעל ת. ז. 351841 ע"י ב"כ עו"ד א. שמילוביץ מתל־אביב רח' מזא"ל 65.

הזמנה

להווי ידוע כי הוגשה לבית המשפט בתיק הנ"ל בקשה ליתן צו הכבריז על ירושת המנוחה הנ"ל, ולמנוי מנהל עזבון, והנני מזמין בזה כל אדם הטוען שיש לו טובת הנאה בעזבון המנוחה דנ"ל הרוצה להתנגד לבקשה זו להגיש תוך 15 יום מיום פרסום הזמנה זו, התנגדות לאוהה הכרזה שאם לא כן יתן בית המשפט צו כסוב בעיניו.

דוד ולך, שופט
רשם בית המשפט המחוזי

בבית משפט השלום בתל־אביב—יפו

תיק עזבונות 1458/74

בענין: עזבון המנוח נחום ארנשטיין ז"ל, ת.ז. 0527739, שנפטר ביום 9.1.74 (ט"ו טבת תשל"ד), בבית חולים קפלן, ברחובות.

המבקשת: צפירה ארנשטיין, ממרשב נטעים ליד ראשון־לציון, ע"י ב"כ עוה"ד אמנון ארן (ארנשטיין) ו/או אליעזר מלניק, מרחוב בחלת־בנימין 75, תל־אביב.

הזמנה

להווי ידוע כי הוגשה לבית־המשפט בקשה למתן צו המכריז על ירשת המנוח הנ"ל והנני מזמין כל אדם הטוען שיש לו טובת הנאה בעזבון המנוח הרוצה להתנגד להכרזה, להגיש תוך 15 יום מיום פרסום הזמנה זו, התנגדות להכרזה המבוקשת, שאם לא כן יתן בית המשפט צו כטוב בעיניו.

דוד ולך, שופט
רשם בית המשפט השלום

בבית המשפט המחוזי בתל־אביב—יפו

תיק עזבונות 1095/74

בענין: עזבון המנוחה שוכמן חיה ז"ל.

המבקשת: מרים ארצי, מרח' צה"ל 102, קריאון.

להווי ידוע כי הוגשה לבית המשפט בקשה ליתן צו המכריז על ירושת המנוחה חיה שוכמן ז"ל, שנפטרה בהולון ביום 10.1.64 (מס' ת.ז. 0489726) ולמנוי מנהל עזבון.

כל אדם הטוען שיש לו טובת הנאה בעזבון המנוחה הנ"ל ורוצה להתנגד לה יגיש התנגדות להכרזה תוך ארבעה עשר יום מיום פרסום הודעה זו, שאם לא כן יתן בית המשפט צו כטוב בעיניו.

דוד ולך, שופט
רשם בית המשפט המחוזי

בבית המשפט המחוזי בתל־אביב—יפו

תיק עזבונות 1096/74

בענין: עזבון המנוח יעקב שוכמן ז"ל.

המבקשת: מרים ארצי, מרח' צה"ל 102, קריאון.

להווי ידוע כי הוגשה לביהמ"ש בקשה ליתן צו המכריז על ירושת המנוח יעקב שוכמן ז"ל, שנפטר בבי"ח אסף הרופא ביום 10.1.74 (מס. ת.ז. 0489725) ולמנוי מנהל עזבון.

כל אדם הטוען שיש לו טובת הנאה בעזבון המנוח הנ"ל ורוצה להתנגד לה יגיש התנגדות להכרזה תוך ארבעה עשר יום מיום פרסום הודעה זו, שאם לא כן יתן בית המשפט צו כטוב בעיניו.

דוד ולך, שופט
רשם בית המשפט המחוזי

בבית המשפט המחוזי בתל־אביב—יפו

תיק עזבונות 1574/74

בענין: עזבון המנוח ד"ר אברהם (אדמונד) שנפלד ז"ל בעל ת. ז. מס. 1/039754 אשר נפטר בתל־אביב־יפו ביום 28.2.1974.

המבקשת: רחל שנפלד ת. ז. מס. 0/8u2339 מרחוב שמריהו לוין 6 תל־אביב, ע"י ב"כ עו"ד ד"ר ר.פ. קפס. אשר כתובתו לכסירה כסמבים היא: רחוב לילינבלום 46 תל־אביב.

הזמנה

להווי ידוע כי הוגשה לבית המשפט בקשה למתן צו ירושה המנוח מנהל עזבון.

הריני מזמין בזה כל אדם הטוען נגד מתן צו ירושת המנוח בעזבונות של המנוח הנ"ל, הרוצה להתנגד למתן הצו, להגיש תוך 15 יום מיום פרסום הזמנה זו התנגדות למתן הצו שאם לא כן יתן בית המשפט צו כטוב בעיניו.

דוד ולך, שופט
רשם בית המשפט המחוזי

בבית המשפט המחוזי בתל־אביב—יפו

תיק עזבונות 1413/74

היום 19 לחודש מרץ 1974

בענין: הצוואה של המנוחה סרסיקובר חיה, מרחוב הראה 81, רמת־גן, שנפטרה ברמת־גן ביום 14.2.1974.

המבקש: סרסיקובר מרקו, מרחוב הראה 81, רמת־גן.

הזמנה

הריני מזמין בזה כל אדם להתייצב בבית המשפט תוך ארבעה עשר יום מיום פרסום הזמנה זו ולתת טעם, מדוע לא תוכח הקיום ולא תרשם הצוואה האחרונה של המנוחה, שאם לא כן יעשה בית המשפט ליתן צו כאמור.

דוד ולך, שופט
רשם בית המשפט המחוזי

הודעה לפי סעיף 123 לחוק הירושה תשכ"ה—1965

תיק עזבונות 4131/70

בענין: עזבון המנוח חיים רוזנצוייג ז"ל.

כל ההובע חוב מהעזבון הנ"ל יגיש הודעה בכתב על תביעה כזו למנהלי העזבון המפורטים להלן, לאחר תום שלושה חדשים מיום פרסום הודעה זו לא תתקבלנה הודעות כנ"ל.

מנהלי עזבון המנוח חיים רוזנצוייג שמואל ישראל רוזנצוייג

קבוץ נחלת 24/3

אשדוד

זאב לייזמן, עו"ד
אלנבי 118
תל־אביב

הודעה שניה בדבר מכירת נכסים

מוצעים בזה למכירה הנכסים המתוארים להלן לסילוק חוב המגיע מהחייב אריה מכנס, לזוכה בנק המזרחי המאוחד בע"מ, בתיק הוצל"פ תל־אביב מס. 32082/73.

על המעונין בקניית הנכסים להגיש להדים הצעה בכתב תוך 15 יום מפרסום הודעה זו. ההצעה תפרט את שמו, מענו ומספר זהותו של המציע, ואת הסכום המוצע, ויצורף להצעה ערבון בסכום של פחות מ־10 אחוז מהמחיר המוצע.

פירוט הנכסים:

1. מנית בכורה הנותנת לפדיון בת 1.— ל"י בחברת „פרדס חפציבה", המוחזקת בידי אריה מכנס.

2. 54 מניות בכורה הנותנות לפדיון בחברת מוצרי חקלאות ד. מ. בע"מ המוחזקת בידי אריה מכנס. תאור הנכסים, טובם, סיבוב רשיבוש בהם: —

מרבית המניות בחברה פרדס חפציבה בע"מ מוחזקות בידי חברה מוצרי חקלאות בע"מ, אשר מר אריה מכנס מחזיק כאמור בחברה זו 54 מניות בכורה.

על בסיס מאזן החברה פרדס חפציבה בע"מ ליום 31.3.1972, חלקו של אריה מכנס בתוקף המניות המוחזקות על ידו הן באופן ישיר בחברה פרדס חפציבה בע"מ (1 מניות בכורה) והן בעקיפין בהיקף בהחזיק ב־54 מניות בכורה בחברת מוצרי חקלאות ד. מ. בע"מ מוערכות כשהן המסיוה מכל חובת שעבוד או זכות צד שלישי, ע"פ הוות דעתו של שמאי מקרקעין כיום 3.1.1974 בסך 195,000.— ל"י (מאה תשעים וחמשה אלף לירות).

פרטים נוספים:

אפשר לקבל בלשכת ההו"פ, תל־אביב, לילינבלום 48 בשעות לפנה"צ.

תאריך: 2.4.74

מיכאל צבירי — עו"ד
כונס נכסים בהיק הוצל"פ ת"א 32082/73
תל־אביב לילינבלום 48

בית הדין הרבני האזורי תל־אביב—יפו

תיק 5935 לד

גב' מיזאי נדיה פול־יבסקי, פסי פורט 1208149—75 מבקשת כבבית הדין האזורי לתל־אביב—יפו לאשר את גרושיה כבר ארנסט יוסף שהתקיימו בפאריס, הי ניסן תשל"ד.

המזכירות

בבית המשפט המחוזי בירושלים

תיק עזבונות .../74

בענין: עזבון המנוח יוסף חיים ... שנפטר בירושלים 25.11.40.

ובענין: בקשתה של אסתר ... ע"י בא כוחה עוה"ד ש. ... אשר כתובתה להמצאת כתבי בי־דין הוא: רח' יהודה 4, ירושלים.

הזמנה

להווי ידוע כי הוגשה לבית המשפט בתיק הנ"ל בקשה ליתן צו המכריז על ירושת המנוח הנ"ל.

כל המתנגד לבקשה הנ"ל יגיש תוך ארבעה עשר יום מיום פרסום הזמנה זו, את טעמי התנגדותו, שאם לא כן יתן בית המשפט צו כאמור.

(—) יהודה וייס, שופט

נרשמו לנשואין

לשכת הרבנות אשקלון

יפור יוסף דוד בן כליפה (רוק) מרוקו—אשקלון; כוהאל סימי בת שלום (רוקה) מרוקו—אשקלון.

עמר ברודשי בן יצחק (רוק) מרוקו—אשקלון; רביבי רחל בת ישעיהו (רוקה) פרס—אשקלון.

עודעל יהודה בן כשה (רוק) מרוקו—אשקלון; איבני אסתר בת אליהו (רוקה) מרוקו—טבריה.

קסלר גרי בן חיים (רוק) ארה"ב—אשקלון; לוי רות בת אליהו (רוקה) רחובות—אשקלון.

אריאשוילי אבשה בן בנימין (רוק) ברה"מ—אשקלון; אריאשוילי רחל בת יעקב (רוקה) ברה"מ—אשקלון.

אלמרכלי דוד בן באדר (רוק) מרוקו—אשקלון; שבתון יפה בת מסעוד (רוקה) מרוקו—ראשון־לציון.

תדי עזרא בן סלמן (רוק) עיראק—אשקלון; אליק פריזה בת משה (רוקה) מרוקו—אשקלון.

איפרגן מתלוף בן סיבא (רוק) מרוקו—אשקלון; חלפון אסתר בת יהודה (רוקה) מרוקו—אשקלון.

חיזמה מרדכי בן יונה (רוק) מרוקו—אשקלון; אליאס שנטאל בת משה (רוקה) מרוקו—אשקלון.

כושוגו משה בן אליהו (רוק) מרוקו—אשקלון; דימי סבדר בת משה (רוקה) עיראק—קרית־מלאכי.

בן אלישע כאיר בן יוסף (רוק) מרוקו—אשקלון; בן אבו רות בת יוסף (רוקה) ירושלים—אשקלון.

אפשקר פנחס בן שלום (רוק) הודו—אשקלון; כוכבי קלכל שכחת בת דוד (רוקה) הודו—מושב־אחיעזר.

דינר אפרים בן מרדכי (רוק) פולין—אשקלון; ריסבר ציציליה בת הרמן (רוקה) ברה"מ—אשקלון.

טביר אלין בן יוסף (רוק) רומניה—אשקלון; טטרנברג בלכה בת וולף (רוקה) רומניה—אשקלון.

דורקר דרור נלעד בן אברהם (רוק) טבריה—כרשב בית־זרע; מרחב מרים בת צבי (רוקה) טבריה—יד־בנימין.

בלוז אלמנצור בן שלום (רוק) בודרה—אשקלון; חלפה מזל בת יהודה (רוקה) כריבולי—אשקלון.

לשכת הרבנות — רמת־גן

אופיר אהרן בן צבי (רוק) ישראל—ר"ג; הומבך סילביה בת דב (רוקה) ברה"מ—באר־שבע.

אלוש יונה בן מרדכי (גרוש) טוניס—רמת־גן; כהן צפורה בת אריה (רוקה) ישראל—רמת־גן.

אליה שלמה בן יוסף (רוק) ישראל—ר"ג; גודל"ר שושנה בת משה (רוקה) ישראל.

הורכין ברוך בן יוסף (רוק) אוסטריה—קרית־ים; קרובכיין אסתר בת אהרן (רוקה) אוזביקה—רחובות.

חלוואה שלמה בן שמואל (רוק) לוב—ר"ג; שויקי דורית בת דוד (רוקה) באר־שבע—פתח־תקוה.

יליין זאב בן יהושע (רוק) כפר־סבא—ת"א; הוזמל בלה בת יוסף (רוקה) כפר־סבא—רמת־גן.

לוזון גבריאל בן אבריש לוקץ (רוק)

לשכת הרבנות אשקלון (המשך)

רומניה—ירושלים; זהרין מרים בת דב (רוקה) לטביה—רמת־גן.

לורסקי אורי בן לאון (רוק) רומניה—מגדל־העמק; סגל שולמית בת יצחק (רוקה) כפר־סבא—רמת־גן.

כמיסא אוריאל בן אלכסנדר (רוק) רומניה—רמת־גן; ברמן פנינה בת אפרים (רוקה) ישראל—רמת־גן.

בימבת צוריאל־ויסמויך בן בינו (רוק) לוב—רמת־גן; גרדה רות אליס בת בנציון; (רוקה) לוב—רמת־גן.

כהן אורי בן עובדיה (רוק) ישראל—ר"ג; עבודי אודם בת יעקב (רוקה)

עמר רפאל בן אלי (רוק) מרוקו; סרוסי יהודית בת צדוק (רוקה) יפו.

צוקר לוד בן מיכאל (רוק) ישראל־סבית; יחזקאל אוה בת קכיל (רוקה) ר"ג.

קנואן יקותיאל בן משה (רוק) רומניה—ברזיליה; הרשכון תמר בת אריה (רוקה) ישראל—רמת־גן.

קוהמן דוד בן זוסל (רוק) ארגנטינה—כפר־סבא; גולדברג אורית בת משה (רוקה) תל־אביב—רמת־גן.

קוריאל כיכאל בן שמואל (רוק) מרוקו—ירושלים; שוקר לילה בת עואר (רוקה) עיראק—רמת־גן.

קלינר משה בן מרדכי (רוק) פולין—רמת־גן; גולדשטיין אוסקה־קילה בת סלכה (רוקה) יפו—רמת־גן.

רוזן אהוד בן יצחק (רוק) כפר־סבא—רמת־גן; ברמי מרים בת כלם (רוקה) פתח־תקוה—גדרה.

שכוואלי יהושע בן שלכה (רוק) ירושלים—רמת־גן; ספיר חנה בת כרמל (רוקה) חולון—רמת־גן.

ספיר יהודה בן מרדכי (רוק) ת"א—ר"ג; שפירא ברוריה בת בני (רוקה)

הרבנות הראשית והמועצה הדתית לפתח־תקוה והמחוז

ספה שכעון בן יואב (אלמן) ישראל—פ"ת; ביסרן רינה בת מיאגו אלי סאול (אלמנה) יוון—תל־אביב.

בירואני גבריאל בן יוסף (רוק) מרוקו—רמת־אביב; קלוד אליגו (דבורה) בת אברהם־אבינו (סבייד) צרפת—רמת־אביב.

ברזאני סביר בן יחזקאל (רוק) עיראק—פ"ת; עיני כרכלה בת מיכאל (רוקה) ישראל—פתח־תקוה.

אהרוכל אליעזר בן גרשון (רוק) ישראל—לוד; לאופר פנינה בת זאב (רוקה) ישראל—פתח־תקוה.

דורון פרומסר בן שמעון (רוק) מרוקו—קיבוצ; קרעבי ברכה בת יפת (רוקה) ישראל—פתח־תקוה.

רונובו שלמה בן שמעון (רוק) מרוקו—פ"ת; והגונו תמר בת פנחס (רוקה) מרוקו—חולון.

תי רפאל בן נאים (רוק) עיראק—פ"ת; עמר מרים בת עבודה (רוקה)

חוני עזרא בן צלח (רוק)

רחכבי הבריאש בת פרבוש (רוקה) פרס

קאנו זרבב בן אליהו (רוק) פרס—ב"ב; בריגה מרים בת שלכה (רוקה) ישראל—פ"ת

המועצה הדתית קרית־אתא

חיים יוסף בן יהודה (רוק) מרוקו—ק.אתא; כיטון בת שבע בת חנניה (רוקה)

אזרי נסים בן יצחק (רוק)

דוון חנה בת יהיא (גרושה)

איפרגן יצחק בן אברהם (רוק)

ברנס ברים חיה בת יוסף (רוקה) ישראל—קרית־סבעון.

פיליפ אילן בן ברוך (אלמן) רומניה—קרית־אתא; קליין מרים בת לוי (רוקה) רומניה—קרית־אתא.

לשכת הרבנות מעלות תרשיחא

ליבליה חיים בן נסים (רוק) מעלות; לוי ריימונה בת אליהו (רוקה) מעלות שלמה

לוח הצופה

● פילים הקונה רהיטים, אנטיקות, פריגידרים, ריהוט משרדי וכל חפצי בית אורחים. טלפון 864938, 874245 בערב 876852.

האופרה הישראלית
רחוב אלנבי 1, תל־אביב
טל. 57227

נסיכת הקרקס מאת קאלמן
תל־אביב, בשעה 6 3.4

נסיכת הקרקס תל־אביב
בשעה 8.30 7.4

נסיכת הקרקס בנייני האומה ירושלים, בשעה 6 8.4

מדם בטרפליי תל־אביב
בשעה 6 9.4

נסיכת הקרקס תל־אביב
בשעה 6 10.4

לה טראוויאטה מאת ורדי
חיפה, אולם ארמון בשעה 7 11.4

כרמן אופרה מאת ביזה
עם כוכבת המטרופוליטן בידית דהישל
תל־אביב, בשעה 8.30 13.4

נסיכת הקרקס תל־אביב
בשעה 6 14.4

כרמן תל־אביב
בשעה 6 15.4

נסיכת הקרקס תל־אביב
בשעה 6 16.4

נסיכת הקרקס נצרת עלית
בשעה 8.30 18.4

כרמן תל־אביב
בשעה 8.30 20.4

נסיכת הקרקס באר־שבע
אולם קרן בשעה 8.30 21.4

נסיכת הקרקס תל־אביב
בשעה 6 22.4

כרמן תל־אביב
בשעה 6 24.4

נסיכת הקרקס תל־אביב
בשעה 6 25.4

ריגולטו מאת ורדי
תל־אביב ב־8.30 27.4

נסיכת הקרקס תל־אביב
בשעה 6 28.4

כרמן תל־אביב
בשעה 6 29.4

נסיכת הקרקס תל־אביב
בשעה 6 30.4

בתי קולנוע ירושלים

ארנון — אורות הכרך (3)
הבירה — האסלם הגדול בעולם
אורין — רבי יעקב

בתי קולנוע תל־אביב

אסתר — האריה בחורף החור
גורדון — הבלונדינית עם הנעל השחורה (45)
גת — פיט וטילי (28)
פאר — אהבה והחיים (4)
סינרמה — איש הצות (3)
דרייב אין — 7.00, שירת הדרום 9.30, ללא מעצורים (3)

בתי קולנוע חיפה

אורה — המתיון
אכספיתיאטרון — מתוקה היא הנקמה
ארמון — נשיא על הכוונת
בירון — תיבה האליטות
עצמון — רבי יעקב
הן — האסלם הגדול בעולם
פאר — סיקרופיו
אורלי — לידי קרולין למב

מחזור הגרלת מפעל הפיס
בשעה 19.00
מפעל הפיס

היום

יום רביעי י"א ניסן תשל"ד 3.4.74

פרי צו

הפרק: עמוס א—ב; המשנה: חולין יב, א—ב; הדף: מנחות סו; ההלכה: או"ח שכד, ב—ד.

שידורי ישראל

חדשות בעברית — בגלים א, ב, צ — כל שעה.

(א) חדשות באנגלית 09.55
(א) חדשות בצרפתית 10.55
(א) חדשות באנגלית 5.55
(א) חדשות בצרפתית 6.50

שידורי תכניות לעולים (ב)
עברית — 19.00; יידיש — 19.30; לאדינו — 20.00; מוגרבית — 20.15; רומנית — 20.30; רוסית — 20.45.

רשת א'

08.05 „אנתולוגיה" 10.05 „באוצר הברכה — הקלטות בגינה 12.35 „קונגרס החיים" 14.10 לאב הילד 13.05 „דידות" 15.30 „לנהור" 15.50 באוצר הספרים 16.05 רגע של עברית 16.06 „מליכס מבדלהך" 17.05 „צליל" ג"ר 17.30 „רליקה" 18.05 עזרה אלון כבפר על נוף הארץ 18.10 „על עבודה ותעודה" 18.40 תמיסת הירוכה 19.00 חדשות ו„היום הזה" 19.30 „בה מצמע באוצר" 19.40 צעיכות קלות 19.50 פרקי היום בתנ"ך, פרקים א', בי קריאה בסי מסה ניקן תיקוה כאת פרופ' בשה ברנץ־בנשטיין והלוי אש 20.45 „כאן בבית" פרקי חזנות ב„ב 22.05 „עולם המבני" 21.30 „ריסי" 22.05 „בגיניא" 23.25 מוסארם: קונצ'רטו מס. 5 בלה בגיר ק. 219 לבנור ולהזכרת 00.05 רגע של שיר.

רשת ב'

08.10 „בוקר טוב" 08.55 „בעקבות החדשות" 10.05 „כאן בבית" 11.50 לאן הערב וכוסיקה קלה 12.05 „בהקבע יומי" 12.30 „הן חיות" 13.25 עידים מסלנו 14.10 „כאן אהוד בבוקר" 15.05 „לי ולך" 15.53 „הדרך" 16.05 רגע של עברית 16.06 „בשירי הכסף הגדול" 16.30 „בהקוזה שתבין את הזכרי" 16.35 „בשירי הכסף הגדול" — הכסף 17.05 „בכל הבא לגלי" 17.50 צעיכות קלות 18.05 „שירים כבית אבא" 21.05 „הבו זמר" 21.30 „פינה הגיאור" 22.05 „הסוד הנבגבי" 22.50 צעיכות קלות 23.25 „אדם עתיק".

גלי צה"ל

06.05 צלילי בוקר 07.55 מה בשמש 08.05 יומן הבוקר 08.30 דיים עם שיר 10.55 בידות הערן 11.05 חיים ומעים 11.55 הפקום שלי 12.05 יומן הצהרים 12.30 חמים ומים — המכך 13.30 כי יבנה וכי יסמיך 13.35 חכים ומים — המכך 13.55 הדעות לחיילים 14.05 קיכות קל 14.55 בה בשמש 15.05 קיבות קל — המשך 16.05 מעבר הברכנית 17.05 יומן הערב 17.40 זובורונם לכולכם 18.05 האם יש מדינות צעצאיות בינינו 19.05 עם הקלה אתת 20.05 כרבנוכם 21.05 בימת רדיו 21.05 — כה אבר עגנואל 22.05 הליליה עם יעקב אבונוו 23.05 הלילה — המשך 23.45 שיחות הצרה 00.05 יומן חצות 00.30 ציפורי לילה 03.05 פובונים אל תוך השחר.

טלוויזיה לימודית

16.00 „אמן הדינו ובונות הסבוך" 16.14 „הזמר שסף" — 16.25 תכנית בר אנגלית 16.39 „בשקים לאב הילד" — 17.00 פיתוח העגלים".

טלוויזיה כללית

17.30 חדשות תכנית ילדים 17.32 ידידור פליקה 17.55 סירי אלף־בית תכניות ערבית: 18.30 קיצור החדשות 18.32 „הטוהם האב" 19.00 להיסה ויקטור בביב ובלית סופר ישראל פרקי שירה ביר 19.05 קייקנה' 19.30 ה תדשות 20.00 האוהבה העוקטו 20.30 מבס לחוקיות 21.00 מעמש אבנים 21.55 סרס קולנוע מסוקו של יום מדברי חו"ל על מקום ישוב — חדשות.

עירית ירושלים

הועדה המקומית לתכנון ולבניה ירושלים

הודעה

לפי סעיף 149 לחוק התכנון והבניה תשכ"ה — 1965 (להלן: „החוק").

ניתנת בזה הודעה בהתאם לסעיף 149 לחוק, כי ד"ר ברנרד דיסקין הגיש לועדה המקומית לתכנון ולבניה, ירושלים (להלן „הועדה המקומית") בקשה להתרת שימוש חורג ו/או הקלה בגוש 30112 חלקה 78 ברחוב כספי 11, שכ' צפון תלפיות בירושלים דהיינו: הפיכת שטח מחסנים לקליניקה (מרפאה).

את התנגדויות להתרת השימוש החורג ו/או ההקלה הנ"ל אפשר להגיש תוך שבועיים מתאריך הודעה זו לועדה המקומית במשרד מהנדס העיר ברחוב הלל 23, ירושלים.

ע. יפה
מהנדס העיר
ב/יו"ר ראש הועדה המקומית

תיאטרוני ישראל

3.4.74 הערב

הבימה:

דיבוק — דוופקות:
תל־אביב, האולם הגדול בשעה 8.30

תו, תו, ילידה:
תל־אביב האולם הקטן בשעה 8.30 בערב

שלום שלום: ואין שלום: צה"ל

הקאמרי:
נעורי ורדה'לה:
תל־אביב
מלון כלוזה:
צה"ל

התיאטרון העירוני חיפה:
סילבסטר 72:
חיפה

הצפה
עתון יומי
HATZOFE
DAILY

המו"ל: הצופה בע"מ. עורך: ש. דניאל. מערכת ומנהלה תל־אביב, רח' המספר 66 טל. 35421, ת"ד 2045. תשבון בבנק הדואר 41144 ✱ סניף ירושלים: רח' בן יהודה 3, ת"ד 1148, טל. 234910, בערב טל. 528344 35609 ✱ סניף חיפה רח' ארלוזורוב 1, טל. 663628. דפוס העשור בע"מ, ת"א, רח' המספר 66, טל. 31554.

אין המערכת אחראית לתוכן המודעות לסוגיהן

هكذا من الأصل

مكتز من الاحل

שר השיכון יציע העלאת שכר הדירה

מאת סופרנו הכלכלי בירושלים

שר השיכון עומד להביא בקרוב להחלטת השרים לענייני כלכלה, הצעה להעלות את שכר הדירה בדירות מוגנות עפ"י חוק הגנת הדייר.

במסיבת עתונאים בירושלים אמר שר השיכון יהושע רבינוביץ, כי משרדו הכין הצעה בדבר שעור ההעלאה, אך הוא סירב לפרט אותה. כמו כן אמר כי דרישת בעלי הבתים בעניין ביטול חוק הגנת הדייר תיבדק במקביל למבצאי סקר בעניין זה הנמצא עתה בהכנה.

שר השיכון הודיע כי בשנת 1974 הגיע לשיא בגמר בניית דירות. הושלם הקמתן של כ־60 אלף דירות. עם זאת הוא רואה כאחד מתפקידיו הראשונים את הנעת גלגלי הבנייה, לאחר שהיה שיתוק מסוים בעקבות המלחמה והבחירות ועיכובים בהתחלות בנייה יכולים להשפיע על מצב הדיור בסוף השנה.

היעד — רבע מיליון דירות בארבע שנים

אשר לעתיד אמר כי היעד שהוא הציב לעצמו הינו בניית רבע מיליון דירות בארבע השנים הקרובות, לעומת 200 אלף דירות בארבע השנים הקודמות. בנייה זו תכלול 150 אלף דירות ליעדים סוציאליים. לדעתו סבלה הבנייה בעבר מחוסר תכנון לטווח ארוך והדבר השפיע גם על העלייה הגדולה במחירים. עליית מחירי הדירות היתה בשיעור גבוה בהרבה מעליית מחיר התשומות בבנייה.

בעניין זה הודיע מר רבינוביץ כי הוא מחייב את הצעת שר האוצר להקים ועדה שתבדוק את הגורמים לעלייה הגדולה במחירי הדירות. ממצאי ועדה כזו יוכלו ללמד על תיקון הדברים בעתיד.

בעניין התכניות להקטין את גודל דירות המגורים לזוגות צעירים ולעולים חדשים, אמר שר השיכון שבשנה הנוכחית אי אפשר לעשות זאת. תכנון הדירות כבר הושלם ושינויים עלולים לגרום לעיכובים. הוא ציין שבראש עיר חייב דירות גדולות יותר, אך עתה בראותו את הבעייה מהצד התקציבי הוא שוקל את העניין. הדבר יידון בפגישה בינו לבין שר האוצר לגבי השנים הבאות.

900 כלי נשק הוחזרו לצה"ל

ביניהם מקלעים רוסיים, סירות גומי וטרקטור

מקלעים רוסיים נגררים על גלגלים, מרגמה, טרקטור ואופנוע — נכללים בין אלפי הפריטים שהוחזרו ע"י אזרחים, חיילי מילואים וחיילים לנקודות "איסוף" שפורסמו ברבים, מגלה „במחנה".

בין השאר הוחזרו טרקטור רוסי, שני מקלעי גוריונב נגררים על גלגלים, 12 סירות קומנדו, מרגמה 52 מ"מ, 900 כלי נשק מסוגים שונים, 80 אלף כדורי תחמושת קלה, 30 מכשירי קשר שונים, שלושה גנרטורים, אופנוע צבאי, מקלט טלוויזיה, רשמקול, 1000 חולצות ו־1000 זוגות מכנסיים, 800 מעילים, 100 סרבלי שריונאים, 1500 מחסניות לכלי נשק, 1000 פריטי תנור, ארבעה מצפנים, 20 משקפות, 100 פריטים אופטיים כמו פריסקופים, ציוד אינפרא־אדום "מגבירי אור כוכבים".

כל האנשים שהחזירו את הציוד קבלו אישור מסירה ולא ננקטו נגדם כל אמצעים משמעתיים. מה־1 באפריל יערכו סריקות לאיתור ציוד צבאי ונשק שלל שעדיין לא הוחזר. נגד המחזיקים בהם יינקטו אמצעים משמעתיים.

הנגמ"ש הסובייטי החדיש ביותר בעולם — בידי צה"ל

נגמ"ש אמפיבי סובייטי, בעל כוח אש רב ומגוון שאין דומה לו במערב ובעל יכולת לחימה רב־תכליתית והמהווה מהפכה בסוג זה של כלי נשק נפל שלל בידי צה"ל במלחמת יום־הכיפורים. עובדת היותו בידי צה"ל הותרה השבוע לפרסום — מוסר „במחנה".

הנגמש הסובייטי בי.אם.פי־1 מייצג תחילתו של דור חדש בסדרת הנגמשים הסובייטיים המוכרים. הנגמש הופיע לראשונה בפומבי במצעד במוסקבה בשנת 1967 ומאז הוכנס בהדרגה לשירות בכמה מדינות, ביניהן מצרים, סוריה ולוב.

לנגמ"ש כוח אש שאין דומה לו בנגמשים מערביים חדישים. הבי.אם.פי־1 תוכנן לאפשר לחימה מתוך הנגמש, באמצעות חרכי ירייה, לשלושה אנשי הצוות ולשמונה לוחמים הפעילים סוגי נשק מגוונים נגד טנקים וחי"ר כאחד.

מערכת החימוש של הנגמש כוללה תותח 73 מ"מ (קנה חלק) לטווח קצר יחסית ומשגר טילי נ"ט סאגר לטווח ארוך יותר. מקלע מקביל 7.62 מ"מ ונשק אישי לחיילים.

הנגמש מצוייד בהגנת אב"כ המתבססת על יצירת „על לחץ" בנגמש למניעת חדירת אויר מזוהם בשילוב עם מסננים. מערכה זו היא משוכללת וחדישה.

צלליתו הנמוכה של הנגמש, בגובה שני מטר, בשילוב עם כושר הניידות הטוב — מקנים לנגמש כושר שרידות גבוה בשדה הקרב, יתרון לנגמשים רבים אחרים.

מערכת החימוש בנגמש מתבססת על הנשק שבצריח ועל הנשק האישי של כיתות הלוחמים, המקנה לנגמש עצמה אש רבה, שאין דומה לה בנגמשים מערביים בעולם. למעשה, בנגמש זה באה לידי ביטוי מגמה כללית בפיתוח נגמשים בעולם — הגברת עוצמת החימוש ושיפור יכולת הלחימה. כיום, קיימים בעולם נגמשים חדישים, שחלקם נושא טיל נ"ט ואחרים הנושאים תותח בקליבר 20—30 מ"מ — אולם לא ניתן למצוא נגמש מקביל לבי.אם.פי־1 הנושא טילי נ"ט ותותח בקליבר 73 מ"מ.

בנגמש שלושה אנשי צוות: מפקד, נהג ותותחן, ושמונה לוחמים המהווים כיתת חי"ר הקנית — היכולה לפעול מתוך הנגמש ומחוצה לו.

בבי.אם.פי־1 קיימת מערכת מיסוך עשן המבוססת על הזרקת דלק למפלט המנוע בדומה לזו הקיימת בטנקים טי־55 וטי־62. מיסוך העשן מאפשר היחלצות ממצבים קשים, הסתר מפני מפעילי נשק נ"ט ולעתים גם כהגנה ממטוסי אוייב.

כבשדה הקרב הסובייטי האחר, גם נגמש זה מצוייד במערכות ראייה תת־אדומה להנהגה ולירי בלילה.

לנגמש כמה מגבלות: מספר הלוחמים המוסעים קטן, הוא יקר מאד, הפעלתו דורשת רמה מאומנות גבוהה והכשרת צוות ממושכת. נראה, כי הנגמש בי.אם.פי־1 מהווה צעד חשוב בפיתוח נגמשים בעולם ויש לצפות לבנית נגמשים, לפי תפיסה דומה, במערב.

הקק"ל ממשיכה בעבודות פיתוח ליישובי הבקעה

למעלה מ־5400 דונם קרקע יוכשרו על ידי הקק"ל בבקעת הירדן בשנת 1975/74, מהם כ־2450 דונם למטעים. תוכניות הניקוז שתתבצענה על ידי הקק"ל בבקעת הירדן יכללו שטח של 700 דונם, ועבודות תיעול לאורך של 9.8 ק"מ. להכשרת הקרקע והניקוז מוקצב על ידי הקק"ל סכום של שלושה מיליון ל"י.

בארגמן יוכשרו 400 דונם למטעים, בחמרה שטח של 720 דונם, 350 דונם, בפצאל 1100 דונם שלחין. מרבית עבודות הניקוז יבוצעו עבור משואה (6.8 ק"מ). גם בגיתית, נערן, מחולה, מכורה ובוקעת תבצע הקק"ל עבודות הכשרה של מאות דונמים.

בארגמן בסייעת הקק"ל בימים א־ לה את עבודות התשתית השיכונית עליה יקים משרד השיכון בשלב זה 33 יחידות דיור.

תעלת ניקוז באורך של 1300 מטר בבקעת פצאל שהוקמה על ידי הקק"ל, עבדה במבחן הגשמים הפזים, ולמרות שהתמלאה, מנעה סכנת סחיפות המים הרבות להציף את שדות המושב. תעלת הניקוז תוביל את מי הגשמים אל תוך ואדי אחמרה.

חומר נפץ התפוצץ בירושלים

מטען קטן של חומר נפץ התפוצץ אתמול בבוקר בתוך גינה מול בית ברחוב קיבוץ גלויות בירושלים. איש לא נפגע אולם אדם אחד קיבל הלם כתוצאה מההתפוצצות. שני חשודים מבני המיעוטים, שהיו בקרבת מקום, נעצרו לחקירה.

המטען נאמד במשקל חצי קילוגרם. הוא התפוצץ בגינה שבכניסה לבית ברחוב קיבוץ גלויות 3, בשכונת בקעה בירושלים. עובר אורח נפגע בהלם, ומספר שמשות בדירות סמוכות התנפצו מהדף האוויר.

מיד לאחר ההתפוצצות הגיעו למקום כוחות משטרה תגבורה הבטחה, בראשותו של מפקד מרחב ירושלים תת־ניצב ה. ברייטנפלד, ופתחו בחקירה. כאמור, נעצרו מיד שני ערבים שהיו בקרבת מקום.

חבלן המשטרה שבדק את מקום הפיצוץ, הביע דעתו כי המטען היה במשקל של חצי קילוגרם הופעל באמצעות מנגנון השעיה. לאחר שהטמין בפח אשפה אשר בגינה הבית.

60 אלף תיירים בחודש מרס

בחודש מרס השנה הגיעו ארצה 60,600 תיירים ובכך נרשמה עלייה כדי 5% לעומת החודש המקביל אשתקד (בו הגיעו 57,900 תיירים). הגיעת התיירות מסתכמת ב־126,100 ניס של שנה זו, לעומת 128,800 תיירים בשלושת החודשים הראשונים בתקופה המקבילה אשתקד (ירידה של 2%). על כך מסרה אתמול בירושלים הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ומשרד התיירות.

רמת התיירות (בהתחשב בגורמי עונתיות רגילה) הורה בחודש מרס 1974 לרמה הממוצעת בחודשים אוקטובר־ספטמבר 1973 (שני החודשים שלפני המלחמה).

שר הדתות יפעול להמשך הבנייה של ישיבת הכותל

מאת כתבנו „הצופה" בירושלים

שר הדתות ד"ר יצחק רפאל הבטיח לפעולת כמנהל ישיבת הכותל את עזרתו ואת עזרת משרדו להמשך עבודות הבנייה של בנין „ישיבת הכותל". הוא הביע תקוותו שהישיבה תשוב לעניין של הנופה מקגבוה בהרבצת תורה והרחבת הבית.

כן נפגש שר הדתות עם משלחת הישיבה „בית באייר" בירושלים ודן עמה על הדרכים להרחבה בנייני הישיבה היסודיות.

חיילים פצועים, נכים וחולים בבתי־החולים יהיו אורחי משרד הדתות בפסח

שר הדתות ד"ר יצחק רפאל הורה למחלקה לענייני [illegible] במשרד הדתות, להזמין כאורחי המשרד בחול המועד פסח, קבוצות חיילים פצועים ונכים במלחמת יום הכיפורים וקבוצות [illegible] מבתי הבראה. הבן [illegible] יאפשר לחיילים ולעולים קיום מצוות עליה לרגל לירושלים.

● 8 שמיים, 10 קמיכות וגלילי בד שונים בשווי של 24 אלף ל"י נגנבו אחר לייל ב' מבית הכנסת [illegible] של מר יונה בנטה ברחוב אצ"ל 14 בשכונת התקוה.

מו"מ בין הולנד לישראל להובלת סחורות במשאיות

מו"מ להובלה של סחורות בכלי־רכב בדרכים בין הולנד לישראל נפתח אתמול בירושלים בין משלחה הולנדית שבאה אתמול ארצה לבין משלחה ישראלית.

דובר משרד התחבורה שמסר על כך ציין, כי מטרת המו"מ היא להגיע להסכם שיאפשר הובלה של סחורות בין שתי המדינות באמצעות כלי רכב ישראלים והולנדים. הסכם בכלי־רכב המובילים את הסחורה מנקודת המוצא בכל ארץ, כשאותן משאיות — המוסעות על אוניות — מובילות את הסחורה ישירות ליעד בנקודה האחרת, ללא ביקורת מכס, ללא רישיון מיוחד [illegible] הקלות בטיפולים הח־דיות.

המשלחת ההולנדית, המייצגת את ממשלת הולנד, מונה נציגים ממשרד התחבורה, האוצר, ההסתדרות והגוף המ[illegible] הבין־לאומית של כלי־רכב [illegible] הולנד בישראל. חברי המשלחת הם: א. ת. פ. ורי ביק, [illegible] הבין־לאומית — הולנד, א. ה. ריונברג מנהל בהלכת ההתחבורה הבין־לאומית בהולנד. ד"ר ר. פ. זאן לואי, עוזר יועץ במחלקה [illegible] ממשרד האוצר.

המשלחת הישראלית, המייצגת את ממשלת ישראל, כוללת נציגים ממשרד התחבורה, היא י. הפרי (יו"ר), ע. ראב, י. קרילין וכן ד"ר א. דואק ממשרד החוץ.

תקציב הפיתוח של קופ"ח במחוז חיפה — 15 מיליון ל"י

נ. מ. סופרנו בחיפה

15 מיליון ל"י הוא תקציב הפיתוח של קופ"ח במחוז חיפה לשנת 1974. בשנה זו יתחילו בבניית מרפאות חדשות בקריית ים, קרית שמואל [illegible] יורחבו מרפאות [illegible]. על כך מסר מנהל המחוז ד"ר בנימין בראון במסיבת [illegible] לעיתונאים [illegible] בקופ"ח.

הועדה הקבועה [illegible] 51 צוות חדשים, [illegible]. בין החדשים יש 29 רופאים, 11 אחיות, 11 רוקחים ועוד. [illegible] ל־3000 עובדי קופ"ח במחוז חיפה שהוא הגדול בארץ ובו 75 מרפאות.

● ארבעה חדשי מאסר הוטלו אתמול, בבית המשפט [illegible] על אליעזר עוזי, 2 [illegible] לידידו השבר.

הוקמה ועדת תיאום של ערי גוש דן למלחמה ביתושים

ועדת תיאום בה ישתתפו הרשויות המקומיות בגוש דן למלחמה בנגע היתושים הוקמה הבוקר. בישיבה ע"י הנהלת עיריית תל־אביב. בישיבה בה לקחו חלק נציגים מעיריות ת"א, רמת־גן, פתח־תקוה, [illegible] הוחלט להקים ועדה עליונה בה ישתתפו 6 נציגים מאיגוד ערים דן לתברואה, איגוד ערים שרון לתברואה ומשרד הבריאות. במסגרת ועדה זו תבצע אשר תורכב מנציגי [illegible] המקומיות. [illegible]

ת"א (י. כספי וא. קרקר) ונציגי עיריית רמת־גן (ד. פלמדוביץ וי. [illegible]) כי [illegible] להכשרת דרך לאורך נחל הירקון, בין גשר הרצליה לאיזור [illegible] להקלת הפעולה למלחמה ביתושים.

נציגי הרשויות הבטיחו כי כל אחת מהן תפעל לביצוע הנגע בשטח [illegible]. כל הנציגים יצאו [illegible] לנקוט בכל ה[illegible] הנדרשים למניעת התוצרות מוקדי יתושים.

בהקשר לכך פנתה עיריית ת"א לציבור, לחסל מוקדי מים עומדים בגינות ובחצרות, בבורות [illegible] ולבדוק במערכות ביוב ולהחזיק [illegible] דולקים.

אורי מאיר, ממתנחלי „רמה־המגשימים", מעניק לנשיא המדינה פרופ' אפרים קציר, תעודת הרשמה ב„ספר הזהב" של הקק"ל בשם מושבי רמת־הגולן, במעמד הכרזת שנת המגבית המאוחדת בישראל במשכן הנשיא. באמצע — יו"ר המגבית ד"ר א. להמן. (צילום: יצחק פריידין)

נציג המתנחלים ברמת מגשימים לנשיא המדינה וראשי המגבית המאוחדת:

„אנו איתנים בהחלטתנו להכפיל אוכלוסית ישובינו ברמת הגולן"

„לפני 24 שעות הופגז משקנו. נשינו וילדינו עודם במקלטים. אולם אנו איתנים בהחלטתנו להכפיל את אוכלוסית ישובינו ברמת הגולן כדי להבטיח את קיומנו שם" — הצהיר אורי מאיר, ממתנחלי רמת מגשימים, באוזני נשיא המדינה, פרופ' אפרים קציר, ראשי המגבית המאוחדת בישראל וראשי פעילים, שהתכנסו אתמול במשכן נשיאי ישראל בירושלים.

הכנס נועד להכריז על פתיחת פעולות המגבית המאוחדת בישראל. נשיא המגבית בארץ ד"ר א. ליהמן הציג את היעד שהציבה לעצמה המגבית לקראת שנת הכספים החדשה, שהוא הכפלת מיכסת התרומות, תוך שיתוף תושבי ישראל במאמצי ההתיישבות וההנחלות ובחיזוק מערך ישובי הספר.

המגבית גייסה 32 מיליון מתושבי הארץ — מאז מלחמת יום הכיפורים

נמסר, כי מאז מלחמת יום הכיפורים גייסה המגבית המאוחדת בישראל סכום של כ־32 מיליון ל"י מתושבי הארץ. מנכ"ל המגבית מר ש. בכר ציין, כי התרומות באו מכל שכבות המתרנסים וכן ממפעלים כלכליים וההתיישבות העובדת.

יו"ר הנהלת הסוכנות היהודית בפועל מר א. דולצ'ין ציין, כי המאמץ היהודי העולמי שואב עידוד רב מן העובדה שגם תושבי מדינת ישראל הם בעיבצד של נותנים ולא רק של מקבלים.

הנשיא קציר, הביע בדברי ברכתו קורת־רוח על־כי גם בארץ נעשית פעולה באה בהיקף, שבו פועלים כה רבות יהודי התפוצות.

בודקים תוואי רכבת לנחל צין בדרך לאילת

מומחים ממעב רכבת ישראל, ערכו בימים האחרונים בדיקות־שטח במרכז הנגב, לצורך איתור תוואי המסילה לנחל צין, שיגיע בסופו לאילת.

בהנהלת רכבת ישראל קיבלה כזכור החלטה עקרונית בעניין הקמת מסילה ברזל לאילת. על פי התכנון תושלם תוך שלוש שנים מסילת הברזל לנחל צין, משם יעבור תוואי המסילה במקביל לכביש הערבה לאילת.

המומחים שבדקו את תוואי המסילה, בירדו אם אין הוא עולה על מרבצי פוספטים האצורים בנחל צין, כיום מובלים הפוספט הגולמי ממרבצי אורון באמצעות רכבת המגיעה עד למפעל, שבדרכו לדימונה. כתוצאה מכך, לא הוזקקו במפעלי הפוספטים בעת המלחמה למשאיות, אשר גויסו לצה"ל, תקבל הרכבת ברכבת לא הוזו מרכבים בתעבורת המטענים למתחמי הפוספט שבנגבלים.

השלב הראשון של הביצוע יהיה בסילות הברזל, יבוצע בנחל צין. במקום זה יצויין מרבצי פוספט ערטויות, וזה גם בקום הפיצבר הכיהיבון של המסילה לדימונה לאילה.

דרישה להכרה בינ"ל ב„מגן דוד אדום"

מאת סופרנו בחיפה

דרישה להכיר במגן דוד אדום כמו הצלב האדום ו„הסהר האדום" [illegible] רפאי [illegible] בינלאומי — הועלה בפני נציג הצלב האדום הבינלאומי מישל קונור בג'נה בפגישה שהתקיימה עם מנהל מד"א בחיפה ד"ר ר. הכט בנוכחות [illegible] בישראל ד"ר ה. ג. הס.

צוין כי זוהי משאלתו הנהפה של עם ישראל שלאחר כל שנה קיום מדינת ישראל יזכה מגן דוד אדום הישראלי באותה מידה של הכרה כמו ארגונים דומים אחרים בעולם. מר קונור [illegible] הבנה לבקשה זו, הסביר את הקשיים הקיימים והביע תקוה כי יימצא לכך פתרון בעתיד. [illegible] ההודעה של אגודת הידידות [illegible] ישראל־שוויץ.

השר רבינוביץ תמך במינויו החדש של זאב שרף

היתמה למינויו של מר זאב שרף לכהן כיו"ר מועצת המנהלים של „בנק טפחות" באה מצד האוצר ונתמכה כלאה של שר השיכון, מר יהושע רבינוביץ. זאת כרו אתמול דובר משרדי האוצר והשיכון בתגובה לפירסום על התנגדות למינוי מר שרף לתפקיד בעל־צת המנהלים של הבנק.

84 מילגות לבני ישיבות בבני־ברק

מאת סופרנו בבני ברק

84 מילגות בסך של קרוב ל־20 אלף ל"י חילקה אתמול המועצה הדתית בבני־ברק בטכס הנציג לבני ישיבות [illegible] העיר. בטכס נכחו [illegible] בגבוהות, ביבבה השבוד [illegible] בגבוהות אחרות בארץ.

בטכס הולקו המילגות לבני הישיבות נכחו רבנים, חברי המועצה הדתית ותלמידים.

פתח וניהל את הטכס יו"ר המועצה הדתית [illegible] יכול של בני הישיבות שנטלו בלהבה של התורה. [illegible] לשכת הרבנות בבני־ברק. הרב י. [illegible], מנהל הישיבה הח[illegible] בבני־ברק וחברי הנהלת המועצה הדתית [illegible] הרב עזריאל צדוק ור. באאל.

80 אגודות לקשרי ידידות עם ישראל — ברחבי העולם

מאת סופרנו בחיפה

80 אגודות לקשרי ידידות עם ישראל פועלות ברחבי תבל ובארץ 30 אגודות דומות — מסר מנהל המחלקה ליחסי חוץ של ההסתדרות הציונית העולמית מר ז'אן כהן במפגש של חברי הסתדרן [illegible] לטיפוח יחסי חוץ, [illegible] כן ל־17 אגודות ידידות בינלאומיות הפעלות בחיפה.

ראש עיריית חיפה יו"ר יוסף אלמוגי שקדם את [illegible] ראשי האגודות והקונסולים שהשתתפו בפגישה אמר כי בתקופה זו של [illegible] בשכבות [illegible].

כל קורבנו של זוהו להענקת ה[illegible] קשרים והאחוה של ישראל בין העמים. היא הבניה שחיפה תשקיע באמצעים לפיתוח הפעולות של אגודות הידידות בכנוף לקידום העניינים של ישראל והעירות בחיפה. היא עשה להקמת בית באמה כך על הכרמל לשכון אורחים ובינלאומי לאירוח בינלאומי.

ברכו הבנייה על המהות דיר [illegible] אילתי. המכהן כיו"ר מרכז האגודות לפיתוח יחסי חוץ בחיפה, [illegible] האגודה ד"ר צבי איתן יו"ר [illegible] המחוז ע. סלהים.

הגיע לכנס בי"ל של משפטנים יהודיים

מר ברנארד קצן, נשיא האגף האמריקני של הארגון הבינלאומי של משפטנים ועורכי־דין יהודיים, הגיע אתמול ארצה לישראל, כדי להשתתף במושב ביומו של הארגון הבי"ל, שיפתח ביום ה' בירושלים בהשתתפות היהודים בבריה"מ ובבוריה. „אל פאגיר" יוסף נאצר באסרי, הדובר ובעניין שבויי המלחמה הישראליים בסוריה.

מסלול חדש ללימודי יהדות בבר־אילן

מסלול חדש ללימודים כלליים במדעי היהדות, יפתח באוניברסיטת בר־אילן בשנת הלימודים תשל"ה. דיקאנו האוניברסיטה, פרופ' מנחם צבי קדרי, שהודיע על כך הסביר שהלימודים הכלליים במדעי היהדות ביועדים עבור סטודנטים המבקשים עצמם להוראה בבתי־ספר על־יסודיים. בבגרות לימודים אלה יקבל הסטודנט תעודה מקפת ויסודית על מדעי היהדות.

המסלול החדש מיועד לתלמידים לתואר ראשון ואפשרה בו הבחירה בין מקצוע מורחב, מקצוע ראשי או מקצוע משני. הסטודנטים יוכשרו להוראה בארבעה מקצועות עיקריים: תנ"ך, תורה שבעל־פה, לשון וספרות עברית והסטוריה. נוסף על התוכנית הקבועה, ילמדו הסטודנטים לימודי בחירה במדעי היהדות הכלליים ויהיו חייבים בתוכנית השלמות של בית־הספר להינוך כדי לקבל תעודת הוראה לבתי־ספר תיכוניים.

אלף חבילות מזון לפסח חולקו ע"י המה"ד בבני ברק למשפחות נזקקות

מאת סופרנו בבני ברק

1,000 חבילות מזון חילקה המועצה הדתית בבני־ברק באמצעות מנהלי בתיה"ס בעיר ובשתוף אחות סוציאלית למשפחות נזקקות לקראת פסח. כן חילקה המועה"ד תמיכות כספיות למשפחות נזקקות מסגרת חלוקת מעות חיטין.

לקראת פסח אירגנה המועה"ד ביצוע פעולות שונות. בין היתר הופעות בבתי־כנסת לקראת פסח בהם הופיעו כעשרה מרבני העיר. מטעם לשכת הרבנות ליד המועה"ד, בבתים מבתי הכנסת בעיר מתקיימים מכירת חמץ מטעם הרבנות ליד המחלקה הדתית. כן נערכת מכירת חמץ במשרדי הרבנות והמועה"ד.

בליל החג יערך סדר פסח מסורתי לעולים חדשים ברוחניה מטעם המועה"ד באולם הגדול של ביה"ס הדתי מקצועי לבנות בקרית הרצוג. בתוכנית מהקיימת עליה לרגל הבנויה לירושלים שאורגנה ע"י המועה"ד וגבאי בתיה"כ.

כנס לתולדות הרפואה נערך בתל־אביב

הכינוס הארצי הי"ב של החברה לתולדות הרפואה ומדעי הטבע, התקיים אתמול ב„בית הרופא" בתל־אביב.

פרופ' י. ליבוביץ הירצה על נהגים רפואיים בספר „הכוזרי" לרבי יהודה הלוי, וד"ר ד. מרגליות הירצה על כתב יד „בקיץ נרדמים" מאת יוסף הכהן, רופא בזמנה, בנגלה־כתוב, המאה ה־16. על שבתאי צבי, אישיותו ומחלתו הירצה ד"ר י. מ. רם, ואילו פרופ' מוריס לייבקור הירצה על תולדות המחקר הרפואי במאה ה־20. על מהלכו של כנס מבולשון הירצה פרופ' א. בראנדן אורבן.

ד"ר אריה שסון הירצה על הרפואה, הכירורגיה והרפואה בקימנה, ואילו ד"ר צבוס קדד הירצה על זהבה לאחר הכשת צפע. כן הירצה ד"ר מרדכי צצועי על נתן בן יואל אלפקירא וספרו „צרי הגוף", וד"ר ח. קוה הירצה על הרמב"ם בעיני [illegible].

סא"ל עמיר — מושל טול־כרם

סגן־אלוף שלמה עמיר, מונה בארוגנה למושלה הצבאי של העיר טול כרם, בבקומו של סגן אלוף עמי כאולם שכיהן בתפקיד זה קרוב לשנתיים. עם כניסתו לתפקיד, נפגש סגן־אלוף עמיר עם נכבדי האיזור לשיחות היכרות.

ביום ששי זה יעבדו בבנין 6 שעות

הסתדרות פועלי הבנין מביאה לידיעת המעסיקים בבנין ובעבודות ציבוריות שביום ששי הקרוב לפני ערב פסח יעבדו פועלי הבנין לפי [illegible].

יוקמו מיבני ציבור בנגב

70 מיליון ל"י יושקעו בהקמת שני מבני ציבור במשלהים בנגב.

בבאר־שבע יוקם בית חולים פסיכיאטרי בהשקעה של 50 מיליון ל"י. הקמתו תושלם תוך שלוש שנים. בית החולים, הבוקם בצפונה של העיר ישתרע על־פני 26,800 מ"ר ויאה העבודה מבצע סולל בונה.

מנהל מחוז הדרום של בצ"ע, ינגיינר דב איזנברג האחראי על ביצוע הפרוייקטים, מסר עוד, כי בדימונה הולך ומושלם בעון למסגרים שנבנה עבור משרד הסעד, על שטח של 8300 מ"ר. הבנין ביועד לקליטה 350 ילדים מוכי גורל.

רכבות נוספות בחוה"מ פסח

מאת סופרנו בחיפה

רכבות נוספים נוספות יופעלו בחול המועד פסח ע"י רכבת ישראל. הרכבות הנוספות תפעלנה מירושלים לתל־אביב בשעה 6.15 בערב, מת"א לי"ם בשעה 12.00 בצהריים מת"א לחיפה שעה 12.20 וב־16.17 ומחיפה לת"א ב־8.25 ובשעה 14.10. כולם רכבות חצי אקספרס.

הנהלת הרכבת פירסמה לוח זמנים מיוחד לימי חול המועד ולאיסור חג.

הוקמה אגודה לשקום נפגעי סמים

אסיפת יסוד של האגודה לשיקום נפגעי סמים, בהסותו של שר הבריאות ובהשתתפות חברי כנסת, רופאים ואישי ציבור, נערכה ביום ב' בבניין עירית תל־אביב.

לאסיפת היסוד קדמה פגישה עם ראש עירית תל־אביב מר שלמה להט שהבטיח לאגודה את עזרת העירייה והודיע, כי כבר עתה נבדקים כמה מיבנים בעיר במטרה להתאים אחד מהם כבית גבילה לנפגעי סמים. בבית זה יופעלו רופאים, פסיכולוגים עובדים סוציאליים ומתנדבים.

מנכ"ל משרד הבריאות פרופ' ברוך פדה הודיע, כי משרד הבריאות ו־3 משרדי ממשלה אחרים יושיטו עזרתם הכספית לאגודה, וכבר נתקבלו הקצבות בסך מאה אלף ל"י ממשרדי הממשלה התחייבות על סך 300 אלף ל"י נוספות.

נסיון להצית רכב משטרתי

בקבוק שנזרק לתוך מיניבוס משטרתי, אשר חנה בשיכון שביב בהרצליה, גרם נזק למושב הנהג ולהגה המכונית.

נסיון ההצתה היה ביום ב' ב־10 בערב, כאשר המיניבוס חנה במקום. צעיר נראה מסתלק מהמקום אולם לא נתפס. החקירה נמשכת.

כרטיסי הגרלה למען החייל — כשי לפסח

ועדי העובדים של רשות השידור רכשו כרטיסי הגרלה של האגודה למען החייל כשי פסח לעובדים בסכום של 10,000 ל"י.

אישים ומוסדות

— ראש הממשלה, הגב' גולדה מאיר, קיבלה אתמול את מר מישל קונואיר, ראש משלחת הצלב האדום בישראל, המסיים את כהונתו, ואת מר פרנסיס פאיין, שנתמנה לתפקיד הכתפנה.

— יו"ר הכנסת, מר י. ישעיהו, ורעייתו אירחו אתמול לארוחת צהריים בכנסת את הגב' ג'יימס דה רוטשילד ואת מר יעקב רוטשילד. עם האורחים באו הגב' מ. ברסי ד מר מ. ראו.

— מר דוד ויסברוד, מנהל הלשכה המהוזית של משרד העבודה בתל־אביב והמרכז חבר הנהלת משרד העבודה, פרש לגימלאות לאחר שירות בתפקידים בכירים במשרד הסעד מאז הקמתו. עד אשר ימונה מנהל חדש, הסכים מר י. שיף, מנהל האגף לשירותי רווחה ושיקום במשרד, להיענות לפנייה ולמלא תפקיד מנהל הלשכה המחוזית.

— העדה הרשמה בספר הזהב של הקק"ל הוגשה למר שלמה חבריר, יו"ר האגודה למען החייל בחיפה, על פעלו בימי הבלחמה הקמת בית החייל החדש בחיפה שיפתח אחרי חג הפסח.

— ר' יהודה קרויצר, הנודע כבעל רחבי ארצות־הברית כמהנדס הראשי של „הדואר", השבועון העברי היחידי בתפוצות הגולה, הגיע ביום ב' מניו־יורק, הגיע עם רעיתו לחוג את חג הפסח בירושלים. הוא מתאכסן במלון „בית הבשבע", ויבלה בארץ כמספר שבועות.

— בבית הגולים „שערי צדק" ניערך אתמול טקס הכנסתו בבריתו של אאליף, לבנם של מרדכי אליישיב ואחדים קנהל, בכר לדוב ושר שנה קנהל. במהל כמה המועצה הדתיות במשרד הדתות ומוותיקי כפר עציון. בסנדקאות נתכבד הרב צבי יהודה קוק, ראש ישיבת מרכז הרב. לרך הנולד ניתן השם, נחום רפאל.

— מר שרגא עזיאל, המנהל הכללי של עליית־הנוער יצא להויל בעניני עליית־הנוער.

משרד החינוך והתרבות
המחלקה לתרבות תורנית ירושלים

אולפן עקיבא נתניה — המרכז לליכודי הקשת הקבורית ויודע הנפשות באר"ץ
המחלקה לחינוך מבוגרים משרד החינוך והתרבות

ממשנתו של
הרב אברהם יצחק הכהן זצ"ל
(„פשר הימים האלה.לאור משנתו של הרב")

4 ימי עיון וצותא

ימי העיון יתקיימו בפנימית „אולפן עקיבא"
(תושבי נתניה והסביבה יתקבלו באקסטרנים)

מיום א' י"ג באייר — יום ד' ט"ז באייר (5.5.74—8.5.74)

בתכנית
* הרצאות
* עיון בפרקים ממשנת הרב
* מפגש וצותא

המרצים והמנחים מבין תלמידיו וחוקרי משנתו של הרב

פרטים והרשמה (בכתב או טלפונית).
אולפן עקיבא נתניה (מלון „הדרי" חבצלת השרון).
פלפון (בשעות 8.00—16.00): 053-23947
053-24506

סיום ההרשמה א' דר"ח אייר (22.4.74).

למכובדנו — גבאי בית הכנסת

ר' ישראל פאר ורעיתו

ברכת מזל־טוב לבבית

לנשואי הבת רחל עם ב"ג

תזכו לשבוע רב נחת מהם ומכל יוצאי חלציהם

הועד ומתפללי בית הכנסת המרכזי
שכוני קרית־אתא

חלב ותוצרת חלב
טרה

הננו להודיע
לציבור לקוחותינו
כי המחלבה הוכשרה לפסח
וכל מוצרינו כשרים לפסח
למהדרין מן המהדרין

בגליון פסח של
במחנה

✡ מפ"ים שואלים — והרמטכ"ל משיב. קטעים משיחת רב־אלוף דוד אלעזר עם חניכי קורס מפקדי פלוגות.
✡ הצד הרוסי של הדטאנט. איך רואים הרוסים את יחסיהם עם ארה"ב ואת ביקור קיסינג'ר במוסקבה.
✡ ארוחת בוקר בארמון אליזה. סדר יומו האישי של נשיא צרפת, פומפידו, מאז שנודע על מחלתו.
✡ יציאת מצרים הראשונה. חוקרים ישראליים דנים בקריעת ים־סוף ובמסע בני ישראל במדבר.
✡ אהבותיו של נפוליון. סדרת טלוויזיה בריטית, החושפת פרשיות רומנטיות בחייו של הקיסר.

ועוד כתבות וצילומים רבים.
המחיר 1.50 ל"י

המועצה הציבורית לתרבות ולאמנות
ליד משרד החינוך והתרבות

בשיתוף עם:
שרות הסרטים הישראלי — משרד ההסברה
מרכז הסרט הישראלי — משרד המסחר והתעשיה

מודיעה על
פתיחת ההרשמה
לתחרות הסרט
הישראלי הקצר
תשל"ד

בתחרות שהיא נושאת פרסים זכאים להשתתף סרטים קצרים עלילתיים ודוקומנטריים ב־16 מ"מ וב־35 מ"מ שהופקו לאחר ה־1.7.72, ומשך הקרנתם 8—45 דקות.

ההרשמה לתחרות תסתיים ב־30.4.74.

לקבלת תקנון וטופסי הרשמה נא לפנות לפי הכתובת:
המועצה הציבורית לתרבות ולאמנות, משרד החינוך והתרבות בנין הדר דפנה, שד' שאול המלך 39, תל־אביב.

מרחב תכנון מקומי כפר־סבא
הודעה עפ"י סעיף 149 לחוק התכנון והבניה
תשכ"ה—1965
בדבר בקשה לסטיה מתכנית

הועדה המקומית לתכנון ולבניה כפר־סבא מודיעה בזה כי הוגשה בקשה להתיר על חלקה 256 בגוש 6426 רחוב התקוה הפרש הקלה בבניה בתכנית ההיבטה רחוב שהשתלה הבקשה של 3,9 במקום של 1.0 מ'.

כל מעונין יכול לעיין בבקשה הנ"ל והבניה המצטרפה אליה, במשרדי הועדה המקומית כפר־סבא רחוב הרצל 51 פנת רחוב ויצמן בשעות קבלת קהל, ללא כל תשלום, וכן רשאי להגיש התנגדות למתן ההיתר המבוקש.

ההתנגדויות מנומקות ובשני עותקים אפשר להמציא לועדה המקומית לתכנון ולבניה כפר־סבא עד לתאריך שבועיים מיום פרסום זה.

זאב גדר
יו"ר הועדה המקומית
לתכנון ולבניה כפר־סבא

מלון המרכז
ירושלים

אפשר לסעוד
בליל שבת ושבת בצהריים
ערב פסח
וכן בליל הסדר הראשון והשני
וגם ארוחות לכל ימי חג הפסח

* מאכלי חג טעימים ומשובחים
— כשר למהדרין —
* אווירה קדושה ומסורתית
* שמירת שמיטה כהלכתו
* מצה שמורה (לא שרויה)

משפחות שמעוניינות להקל על עצמן ולסעוד במלון המרכז בארוחות בליל שבת ושבת בצהריים — מתבקשות להודיע במועד.

ירושלים
רח' פינס 6, כבר הדוידקה • טל. 223111 • ת. ד. 1351

תר"מ מוסד לתורה ומקצוע
ישיבה תיכונית — מקצועית
קרית-אתא — רח' ירושלים 20
ת. ד. 12, טל. 04-722600

החלה ההרשמה לשנת הלימודים תשל"ה
למגמות חשמל — מכניקה

מתקבלים בוגרי כיתות ח' ט'
(וכן בוגרי כיתות י' של בתי-ספר מקצועיים)
הנרשמים חייבים להביא:
1. תעודת שליש ב'
2. תעודת זהות של ההורים
3. שתי תמונות
4. —15 ל"י דמי רישום
5. אישור לימודי הרץ

ליד בית הספר קיימת פנימיה מחנכת
לפרטים יש לפנות במקום.

ארבעה פסחים

מאת יונה כהן

[א] פסח ראשון בצבא ישראל
לפני היות צה"ל

שנת תש"ח בירושלים הנצורה. על ההרים אשר מסביב לירושלים הציב האוייב תותחים והעיר מופגזת. קרב ובא חג הפסח, הוא חג החרות הראשון בארץ ובעיר משוחררת מעול זרים, באין מדינה וגם צה"ל עוד לא הוקם, השגת כל פרוסת לחם וכל כלי מים בעייה קשה. הנה באחד המחסנים שבבית הרושת למצות נמצאו כאלף וחמש מאות חבילות מצות. חלקם ניתנו לאזרחים והשאר למגיני העיר על הטיבותיהם השונות. ומרור כניין ניקה, הרי אין להשיג חאסה בשום מקום. חיפשו ומצאו שבחצר הבניין ששימש בית דין צבאי בריטי, בקריית שמואל, גדלה „האסה". מיד נשלחו חיילים לקטוף בזהירות וללקט כל עלה והברכה שורה בהם.

מי יטפל בהכשרת הכלים שבמטבחי הלוחמים? בחורי ישיבות, שבמרוצת הזמן היו לאנשי „הרבנות הצבאית", למדו בבהילות את הילכות הכשרת הכלים. עתה התעוררה בעייה חדשה: מניין יקחו מים להגעלת הכלים, כאשר כל טיפה יקרה? בדקו ומצאו בתעלות כלי בית הרשים, בחלקם משלל האוייב, שבכמות לא גדולה של מים הוכשרו לפסח. ממקור חיים הגיעה קריאה: שילחו מיד אנשים להכשרת המטבח לפסח. מהו של הקצין הבריטי לא תפש מה הדחיפות שבדבר, עם כל זה הסכים להעביר במכוניתו, דרך השכונות הערביות, את הרב וכמה בחורי ישיבה למקור חיים. במחנה שנלר נערך המחנה המרכזי. בשעות אחרי הצהריים הגיע „פרימוס", הוא המטוס הקטן והמרעיש, והביא את בן גוריון שעוד לא ניתן לו תואר מיוחד ורשמי כזהג. מתקופת מצרים לא נערך „סדר" כזה, רוביהם בידיהם והגור מלא עליהם ישבו הבנינים וסיפרו ביציאת מצרים. להללו שיצאו ישר לעמדות הקרב מזגו את היין בכוס. אחד מנערי הגדנ"ע שאל את ארבע הקושיות. הרב השיב. בן גוריון קם ונשא נאום נלהב על חרות ועצמאות שצמנו כמה זקוק להם מאז היה לעם. מי מהקהל קרא: תחי ההגנה! יחי עם ישראל! וכולם השיבו בהתלהבות: יחי עם ישראל! ה„סדר" לא תם עדיין והאוייב מעמדותיו בשייך ג'ראח פותח בהתקפה על ירושלים. הרב קרא לחיילים לעלות על המכוניות ללא היסוס ולמהר לעמדות. תוך שעה קצרה השיבו חיילינו אש חזקה לעבר האוייב, כאשר מן הבתים בירושלים העברית נישאת שירה „לשנה הבאה בירושלים הבנוייה".

*

[ב] סדר על הר ציון מול הר הבית

פסח בשנת תש"ט, הוא הפסח הראשון במדינת ישראל. כפיצוי מה וארעי לניתוקנו מירושלים העתיקה ומשריד מקדשנו, הכותל המערבי, ערך צה"ל „סדר" של פסח על הר ציון, בסמוך למערת קבר דוד המלך. רק ליהודים מכש, שמשנים רבות היו רגילים לומר בערב הפסח את „קרבן פסח" ליד הכותל המערבי, הורשו להגיע להר-ציון ולומר תפילה זו שם, במקום הסמוך ונראה לעבר הכותל המערבי. לאור נרות גדולים נערך סדר של פסח. חייל צעיר התכבד בשאלות „מה נשתנה". חיילים מעדות שונות קראו קטעים, כל אחד לפי הניגון של בית אבא. מפקד הגדוד הירושלמי קם ונשא נאום נלהב לכבוד החג ולכבוד המקום והחיילים. הרב הצבאי דיבר על ראשית שיחרורה של ירושלים והצפייה לשיחרורה של ירושלים כולה. החיילים קמו ושילבו זרועות בשיר ובמחול: דוד מלך ישראל חי וקיים!

*

[ג] פסח על גדות ים סוף

היה זה בשנת תש"י. סדר של פסח באילת, על גדות ים סוף, לפי שבאותה שנה חל ערב פסח בשבת, הוקדמו כל ההכנות ונעשו בערב השבת. משלא נמצא אולם מרווח הוחלט לערוך את הסדר תחת כיפת השמים, ולאורם של לפידים שהוכנו לפני השבת והודלקו מאש בצוייה בגבור לאחר צאת השבת. משלא נמצאו מים מתוקים בכמות מספקת להגעלת הכלים, הגעילו את הכלים בבנזין שהוצק לתוך הכלים והובער. את האסה ל„ברוך" שלחו מוצפן במטוס מיוחד. ה„סדר" במוצאי השבת התחיל בשעה מאוחרת יותר, כדי לאפשר לכל החיילים מן הסביבה להגיע ברגל למקום. לאחר יום שכולו סופות חול ורוחות סוערות זיכן לנו אלקים ים רוגע ומזג אוויר שקט ורגוע. הירח ניבט בים סוף, כמו לבן אור לקראת חג יציאת מצרים. ודאי, גם אז, בשנה בה יצאו אבותינו ממצרים, נשקף ירח זה במימי הים הזה, ים סוף — הרהר האורח. חיילים הצמידו את רוביהם ואת מבטיהם שילחו לעבר אניית הקרב החונה בעקאבה שבחוף הירדני ממול. הרב הצבאי פתח בהסבר החג וסמליו. התעכב על עשר המכות שהוכו המצרים בימים ההם ועל מבצע „עשר מכות", בו שוחררה אילת, בזמן הזה. לפי שבסדר זה לא יכלו החיילים לקיים מצוות „הסבה", נהגו לפי הלכה שיש להיסעד איש על ברכי חברו. כשיטות בההיות חיים שלא להאריך. סיימו את ההגדה כדת וכדין, בעוד את הלב, אמרו פרקי „הלל" ובשמחה גדולה ובדבקות שרו את השיר: „שירה חדשה שיבחו גאולים, לשמך הגדול על שפת הים!"

*

[ד] פסח על הגבול הסורי:
תשי"א

בגבול ישראל—סוריה, בחורשת זיתים עבותה, סמוך לגדה המערבית של נהר הירדן, חגגה בשנה תשי"א, פלוגה של חילי צה"ל. הלילות הושים רוחי מיתה והקרבות התנהלו בתופעות קצרות. את הסדר ערכו החיילים בטיסלם כרכוי ובקדה הפתות. יריעות אוהלים רבים חוברו יחדיו, נמתחו במפל ושימשו „קורת גג" לראשיהם של מאות החיילים שהסבו לסדר כאן. שולחנות לא היו. מה עשו? הכינו „שולחן אדמה". תעלות ארוכות נחפרו מארבעה צדדים. בתעלה ישבו המסובים והאדמה היתה ה„שולחן". נפרסה מפה לבנה וצליתן מחוד צדדי בר בשלל צבעים. בכל שעה התחלפו המסובים לשולחן הממונים בעמדות ועיניהם הרות ובולשות אחר הנעשה במחנה האויב. ביום שלפני כן נפתחו ארובות השמים וגשם עז ניתך ארצה. מה יהיה? הבילוהו מצפי ויריעות האוהל כבר הזילו דמעות. בערוב יום ערב החג נטהרו השמים מעבים וירח במלוא אורו טייל ברקיע השמים. האורות עומעמו משעבר בחוחן. רק פנס אחד האיר במלוא אורו ליד הרב הצבאי שקרא את כל ההגדה בקול רם. על אף כל אמצעי הזהירות וההוראות החמורות נתנו החיילים דרור לקולם ומזמן לזמן פרצו בשירה אדירה. לחיילים יוצאי תימן ניתן לקרוא את הפרק בהגדה שאחינו האשכנזים אינם נוהגים לקרוא: „אמרו רבותינו, כשירד הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים". הכל עשו אותם כאפיקבבה לשמע פרקי „הלל" מפי של החייל יוצא תימן בניגון תימני־בדואי. לפתע, בטרם יגיע הסדר לסיומו, צרורות של יריות הזהר בהולל. חיילינו השיבו להם כפל כפליים. הד היריות התמזג עם הד קולם של אומרי ה„הגדה". קיצרו בפיוטים, אך לא ויתרו על הפיוט האחרון המבטא את סרסרת ההשגחה על העולם ועל העם: חד גדיא, דזבין אבא בתרי זוזי, וכל אשר עבר על הגדי הכחפט מגוחה לו ולעולם כולו מהכוים צליהם לרשה.

מכפר דרום לבני דרום /

מאת ש. אהרוני

מעגל אדם, חיילים ואזרחים, הקיף את האפריון ריקוד, כאשר יד אוחזת בכתף, התקרב לעבר ראש ...ה. בתוך, מתחת לאפריון עשוי ארבעה כלונסאות ...ים בסיד ועליהם טלית מצוייצת, צעדה הפמליה ...א מחזיקה בספר־תורה.

ובעוד נשמעת הלמות הפטישים, בהקמת הצריף ...שון, נעמדו הכל לתפילה. פרשו טלית על שולחן, ...ו עליו את ספר התורה ופתחו בתפילת שחרית, ...ה ראשונה בקיבוץ החדש שקם זה עתה על אדמת ...אל סוקריר — משק „בני דרום".

זה לפני 25 שנה.

השתנו דברים רבים ב„בני דרום". הראשונים — כמעט כולם את המשק והמשכו בארץ ד... באו במקום. הפהיקו את מראש הגבעה ובנו את ה... על צלעה, בשטח שבו עמד מצהיב, ולאחר מספר שנים, למסגרת של משק שיתופי. ...באו כן היום. הרעיונות שהנ... הראשונים עוד בימי „כפר־... בקיום „תורה ועבודה" הל...עשת, נשארו רעננים בעינם.

...ן מכפר הנוער הדתי

...ו של „בני־דרום" אינו מת... הגבעה שליד ערב אל סוק... הוא מתחיל בכפר הנוער ה... אשר ערב פרוץ מלחמת ה...ת, יצאו כסיימי המחזור הר... של הכפר, לבארות יצחק.

מספר לנו יצחק שביר, ממקימי כפר־דרום ומגיניה, ובין הבעסים שנשארו ב„בני דרום" של היום: „היינו כשלושים חברים, חניכי כפר הנוער הדתי, שיצאנו כגרעין לבארות־יצחק שנועד כחנה ראשונית להשלים את המשק. באותו זמן עלה ביישוב ענין הקמת אחת עשרה נקודות כדי ליצור עובדות בשטח ההתיישבותית היהודית במדינה, ל„הפועל־המזרחי" הוקצבו שתי נקודות התיישבות. ראשי התנועה פנו אלינו וביקשו כי אנו נקים את אחת הנקודות. כמובן שהסכמנו. וללא הכנות מוקדמות יצאנו במוצאי יום הכיפורים, לאדמות דיר אל־בלח שברצועה עזה להקים את כפר־דרום".

הצטרפו אליהם עוד חניכים, גם הם חניכי כפר הנוער הדתי, שעדיין לא סיימו את לימודיהם. מספר אחד מהם, רפי רוזם, העובד כיום במוסך הגדול של המשק: „היה זה הנוך אחיכן, שבא אלינו ואמר לנו שהתנועה מאפשרת לנו לעלות על הקרקע. ביד המקצנו את הליכוד ויצאנו לבארות יצחק להתכונן לעלייה. אני זוכר היטב את אותו יום הכיפורים במשק. התארגנו בו ארבע קבוצות שהתכוננו לעלות על הקרקע בארבעה מקומות שונים בנגב. היתה זו תפילה בהתרוממות רוח, בשמחה ובהתרדה".

סלילת הכביש החדש לאשדוד, גרמה שייקחו 300 דונם קרקע של המשק לצורך הכביש. „פנינו לכל הגורמים בנושא זה, אולם לא יכלנו לשנות את ההחלטה".

*

25 שנה עברו מאז עלו חמישים חברים אל מעלה הגבעה השוממה. עתה נראית הגבעה, כמעט כמו אז — עשבים ועצים מצהיבים. שביניהם עומדים עדיין מספר צריפים. אבל במדרון — פינת חמד, ארבעים בתים, עטורים פרחים ועצי נוי. וילדים קטנים, חובשי כיפות, משחקים בגן בינות לעצי האורן. מכבול מזדקרים הבניין הגבוה של ישיבת „נווה־הרצוג" ובתיו היפים של משק ניר־גלים — איחוד שהושבים מקיימים „תורה־ועבודה" הלכה למעשה.

18 חודשים בנו החברים את כפר דרום. 18 חודשי מתח — תחילה מאורבים והתנכלויות, עם פרוץ מלחמת השחרור, ההתקפות הגדולות של הצבא המצרי, ומבצעי הגבורה של מגיניה, עד שנתקבלה הפקודה לפנות.

החברים שבעי קרבות הגיעו לקבוצת יבנה ושם התארגנו מחדש, כאשר גרעין אמריקאי — דרום אפריקאי, „נתיבות־ציונה", מצטרף אליהם.

בנייה מחדש

„היתה נכונות לבנות מחדש את כפר דרום" — מספר יצחק שביר, „ואכן, בסוף חודש אדר, עלינו 50 חברים לגבעה שממול".

אולם, כבר מתחילה נתקלו החברים בבעיות. היה זה איזור שומם ובודד, והיה מחסור במים. שתי הבארות, שהיו במקום, פוצצו קודם לכן ע"י ה„הגנה", לאחר שאנשי הכפר הערבי הרגו, בבאר, 11 אנשי חייש.

ברם, הבעיות הקשות ביותר הולו שנה לאחר מכן, כאשר העלייה הגדולה של שנות 51 — 1950, והמשק נענה לפנייה לקלוט עולים חדשים. תוך כמה זמן, הפך המשק למיגוון של עדות, לא היה בו כל גיבוש חברתי, עולים היו באים למשק נשארים בו תקופה קצרה ועוזבים אותו. היה זה נסיון קליטה של עולים מעשרות ארצות, „מכל הבא לידי". הדבר הביא כמעט לידי פירוק המשק. המצב הלך והחמיר. בשנת תשט"ו הוחלט לצרף את גרעין „איתנים" של „בני עקיבא". גרעין זה הוא אשר החזיר את שיווי המשקל למשק והמהווה גם כיום את רובו של „בני־דרום".

מספר לנו אליעזר בינגפלד (ביני) המשמש כמרכז המשק: „באותם הימים היתה כאן חקלאות קלאסית — גן ירק, לול, רפת, מטעים, כמו בכל הקיבוצים של שנות החמישים, כבנו של המשק היה קשה, לא היתה שביעות רצון, החלה תסיסה מלווה בגל־עזיבות. חברים לא היו מרוצים מהשירותים המשותפים, החלו בירורים נוקבים להמשך הדרך. בסופו של דבר נתקבלה ההחלטה על הפיכת המקום למשק שיתופי, ביום שהקמנו את המשק השיתופי נשארנו רק 18 משפחות. היה זה לפני 13 שנה".

כיום מונה „בני־דרום" ארבעים משפחות. ארבעים בתים, בצילם של עצים בינה. כרי דשא, שבילים רחבים שמצידיהם צמחים ועצי נוי. ובתווך — גן ילדים בצל חורשת אורן מקסימה.

מספר ביני: „עם הפיכת המקום למשק שיתופי החלה ההתאוששות. התחלנו להתפתח. קלטנו מספר משפחות, בקצב איטי, כדי שתהיה אינטגרציה. חזרו אלינו גם כמה משפחות שעזבו את המקום לפני שהפך למשק שיתופי. מאז לא היו אצלנו עזיבות, והתחילה יציבות בענפי המשק. המצב הכלכלי השתנה לטובה, המשק החל לשאת את עצמו — בפעם הראשונה מאז 14 שנה".

כיום, מבוססת פרנסת המקום על חקלאות: אלפיים דונם כותנה, פרדס, לול עבק לרביה, גידולי שדה לתעשייה, ומטע זיתים עם התחלה של נטיעות כביוה הפולים יפה. בצד המשק החקלאי, כמפר מפעלי תעשייה: כמו „ברזל־צין" מפעל לעירגול ברזל בשותפות עם משק ניר־גלים רצוד.

המושג „מושב־שיתופי" אינו קליט כאן, „אנחנו משק שיתופי, החיים לפי העקרונות הסוציאליים הקיבוציים, מחוץ לנושא חדר האוכל והלנת ילדים" — טענו בפניך החברים, ויוסיפו „אלה הבאים לכאן, יוכחו עד כמה אנו רגישים לנושא השוויון לעקרונות הקבוציים".

לבעיית העבודה השכירה הקדישו תשומת לב. אומר ביני: „בינו את הענפים החקלאיים לעידן המיכון, כדי להשתחרר עד כמה שאפשר מהנושא של עבודה שכירה. דבר זה הביא, בין היתר להצבת חברים לענפים קבועים, ולאפשר להם להתמחות בתפקידם. „שלחנו אנשים שלנו להתמחות במוסדות גבוהים, חלקם אף לחוץ־לארץ, להתמחות בענפים עליהם הם אחראים", — אומר לנו מרכז המשק, אשר סיים את „בר־אילן" ורכש תואר שני במינהל־עסקים באוניברסיטה ניו־יורק. מוסיף ביני. „יש אצלנו מספר חברים, הנחשבים למומחים בקנה־מידה ארצי, בנושאים שונים, כמו בנושא המים והכותנה".

המעבר מקבוצה למשק שיתופי

המעבר מחיי קבוצה למשק שיתופי לא היה קל. „לא ידענו בדיוק, כיצד יתייצב המשק, כיצד יסתדרו הדברים. מצד אחד רצינו לשמור, עד כמה שאפשר, על ערך השוויון, ומצד שני, לתת לחבר את הפרטיות שלו. כל זה כאשר נשמר הכלל — חבר נותן לפי יכולתו ומקבל לפי צרכיו. כיום התקציב מוכתב לפי גודל המשפחה, ורמת הדיור לפי מספר בני הבית. רק הבית, התא המשפחתי, נתון לרצונו של כל חבר".

החינוך הוא אחיד. הוחלט עליו בוועדת־החינוך. התחילה גן־ילדים, הנמצא ב„בני־דרום" עצמו. לאחר מכן בבית הספר האיזורי, ואח, הבנים לומדים בישיבה־התיכונית „אור־עציון". והבנות בבית הספר התיכון בקבוצת יבנה.

הבנים עדיין צעירים, ולא הגיעו לגיל גיוס. (פרט לבנה אחת, של חבר מכפר־דרום), „אולם החלטנו עקרונית לאפשר חינוך גבוה לחדר ראשון לכל בן המעוניין להמשיך אצלנו" — אומר לנו אליעזר. המוסיף: „יש לנו מקום להכפיל ואף לשלש את האוכלוסיה שלנו. לא תהיה לנו בעייה בנושא זה".

נושא הדת מעסיק מאד את בני המקום. עד היום לא הוקם בניין בית הכנסת והחברים מתפללים באולם בית המדרש.

„הכנגו להניח אבן הפינה של בית הכנסת החדש בשבוע. אולם המלחמה שיבשה את כל התכניות. „אנו חושבים לעשות זאת בעוד כחודשיים" — אומר ביני. כשהוא מראה לנו את הדגם בית הכנסת העומד לקום.

אולם, גם בבית המדרש ישנה פעילות. כל החברים משתתפים בתפילה מידי יום. גם ילדים באים יום להתפילה שחרית, לפני שיוצא לבית הספר.

ואם כי קיימת יחידה לעניני דת, הפעילה בכל הנושאים הדתיים, ומתפקד אף פעולה ועדת שמיטה מיוחדת שהורתה לחברים כיצד לנהוג, עלה כחדש השאלה של כהונת רב במקום. „ישנה קבוצה ניכרת של חברים, התובעת להביא רב למקום. הבעייה אינה עקרונית אצלנו, אלא מעשית. אנו זקוקים לאדם שיוכל להשתלב במשק, אילו יכולנו למצא רב שיהיה גם חבר — היינו מקבלים אותו בשתי ידיים. יש לנו נסיון כזה. בתקופת ה„קיבוץ" — היה לנו בחור אמריקאי, בעל סמיכה לרבנות שידע לחלק היטב את זמנו בין עבודת המשק ותפקידיו הדתיים.

גם כיום, היינו מוצאים דרך כיצד לשלב אדם כזה במשק. היינו מותירים לו זמן פנוי ללמוד ולהשתלמות. הוא היה נותן שיעורים לנוער ולמבוגרים, ואולי משלים מספר שעות בבית הספר המשותף בכפר יבנה. אולם העיקר הוא למצוא אדם, בעל אוטוריטטה. אישיות שתוכל להקרין על החברים. היינו מקבלים אדם כזה בברכה".

העובדה שהבנים הבוגרים לומדים בישיבה תיכונית משפיעה על המצב הדתי של כלל הנוער ב„בני־דרום", המשתדל ללכת בעקבותיהם.

דגם בית־כנסת החדש שיוקם במקום

המצב החברותי שפיר. ישנו גיבוש של חברה, של אורח חיים. אם כי גם כיום פתוחות עדיין הדלתות לקליטה נוספת של משפחות. אומרת היה אליאב, האחראית על קליטת משפחות: „אנו קצת סלקטיביים, ורצים שהמשפחה הנכנסת תתערה היטב בחיי החברה של המשק".

הזיקה לכפר דרום

ואם כי עבר המשק שינויים רבים מאז הקמתו, עדיין קיימת הזיקה אל כפר־דרום. כשעלינו לקרקע, ביקשנו כי ישאירו לנו את השם כפר־דרום, אולם, ועדת השמות לא אישרה לנו זאת. בלית ברירה בחרנו בשם בעל צליל דומה — בני־דרום, כשאנו מצרפים במרכאות את השם הקודם — כפר דרום".

„לא רק „בין הסוגריים" נשמרה הזיקה לכפר דרום. על הגבעה הנטושה הוקם לוח אבן לציון ועתה מתכננים הקמת אולם־תצוגה במשק. הילדים ביקרו מספר פעמים במקום שבו היה קיים המשק ואף למדו היטב קורות אותם הימים. בכל אופן דבר אחד נשאר כמורשה מאותם הימים: — נוסח התפילה שהובא מכפר הנוער לכפר־דרום, נשאר גם כאן בבני דרום.

אבל בבית כל אחד וה„נוסח" שלו, כל אחד וטעמו, יש המוסיף על הריהוט, ויש המרבה בקישוט או בקניית ספרים. „עתה מתקינים טלפונים לכל משפחה, כאשר דמי השימוש ייזקפו על חשבון כל חבר".

„החלטנו גם שאם חבר ירצה לרכוש מכונית פרטית, נאפשר לו זאת", אומר מזכיר המשק.

עם זאת עדיין נפגשים יחדיו ליד שולחנות ערוכים, בצוותא, אבות ובנים כמו בתקופת הקיבוץ. בספרית היה: „לאחר שהפכנו למשק שיתופי, ערכנו את ה„סדר" הראשון יחדיו, אולם זה לא עלה יפה, מאז הפסקנו זאת, ורק סעודת בר־מצווה וסעודות שמחה אחרות אנו עושים יחדיו".

„רק פעם בשנה חוזר „בני־דרום" לתקופת חדר האוכל המשותף — בליל יום העצמאות. אחרי התפילה החגיגית, יוצאים הכל לאולם לארוחת־ערב חגיגית בצוותא, ושם כבלים בליווי זמירות.

אכן, הרבה השתנה מאז הקמת בני דרום, שוב הם אינם במרחבים מרוחקים מישוב, בלב פרדסים וחולות. מסביב צמחו בתים ועיר גדולה ומתועשת כמעט „בולעת" את המשק.

„עצם הקירבה לאשדוד אינה גורמת נחת. היום אנו סובלים מריחות ומפליטת עשן, אולם, מצד שני, ישנה ברכה בקרבת העיר. עתה, למשל, אנו מבצעים פרוייקט גדול, לניצול מי הביוב של אשדוד להשקיית שדות הכותנה שלנו. חבר שלנו, שהתמחה בנושא המים, מבצע את חיבור הביוב אל אגני ההיטכון של אשדוד".

בני דרום ביום העליה על הקרקע

מראה כללי של בני־דרום

מיסיונרים בלבוש גורו מהראג'י בעיר הכרמל

מאת יהודה עוריאלי

...מבידושת קמצא, אבל החל... נכנסה הנערה ובפיה מש... לדבר עם עתונאים. ...להציג את העליכות הנב... לספר לכם על השלום שלווה המובטחים לבני תמו... אם ימצאו דרכם הנכונה. ...שו להעביר לכם את דרכו את ...יש הנצלה, גורו מהראג'י, ...נשיח לנו לחיות בעולם ש... טוב, אבל בעולם־הזה... ...כה כאילו מעולם אחר, שיפ... הנערה, שאינה עוסקת בב... פרש להפצתה של „תורת ...הדי", שיש בה אור מימי בנה. ...בל עסיפרה על ההתכנסויות ... הצעירים הללו בחיפה, בר... ...מן ובירושלים, כן גולה ...צינו אחת הפרשיות המסתורה ...מסתודדת בארץ, המוספת ...ירות הצעירים להתחברות ...תי־רציונאלית. מעין אבדן ...ים ואבדן דרך. תוך כדי ...ישה בחברה, בהורים, בבית ...משפחה, ובגילאי תיכון. גור... להתדרדרות בלימודים ויר... ...מכר.

הורים כואבים

...גא בעקרה של אותה אם כר... שבאה לתנות בפנינו את ... מולה וגורל בתה, תלמידת ...ים הריאלי, בת 15, שנהלה ...חמוד בתורה ובמביבתה, עד ...תגלה מקור התנהגותה המוז... האם גילתה בין מחברותיה ...הב, חומר פרסומי של הא...ת לראג'י יוגה, מלא דברים ...קים, באבים האינטנציליים ... האדם ושלימותו בחיים. ... להשיג שלוות ולהתגבר ...ערות של זמננו, כדי שלא ... מלנו לבתי מחסה, או נמ... שמותינו ברשתות הנוגאב... ולהתלמידים התכימים ...ירים, הם נאכיגים, כי אם ...רש. לאקדמיה „יגלו גלים ...דים שיפתחו פתח בפלא לד... חיים של הבנה ואהבה"...

...אם היתה המומה והאב הסר... הבת הודיעה „כי תעזוב ... הבית הלימודים כבר לא ...ניין..." האבות האחיות ה...ורים ניסו להשפיע ולשכנע. ...לכם מתוקים", טענה הצעי...ת, שנמשכה אחרי צעיר, אמ... אני הבטחתי בבמוצא הודי. ...ל פנים שמנבמים והכבועים, שהצליח להשליט את „אמונתו" בחמש יבשות, מחוף אל חוף, בעיקר בקרב צעירים.

מחפשים שלווה

האקדמיה פעילה ביותר והיא מפיצה את תורת־היוגה של הראג'י בשלושה מרכזים בארץ, שכתובתם ידועה: בחיפה, רחוב אילנות 25א, על הכרמל המערבי. ברמת־גן, רח' מבדע 3־א, תל־השומר. ובירושלים, בקריית משה, רחוב ימין אבות, 14. בחיפה ניסו לשכור אולם גדול, להרצאה פומבית על „תורה הנסתר" של הגורו מהראג'י. המרכזים פועלים בכל יום בשעות הערב, עם הרצאות כספיה ניכרות, הממומנות כולן על־ידי החברים הישראליים. „תורת היוגה" שלהם מטיפה להתערבות נפשית תמדית. אין צורך לרכוש ולכסף, ולכן, כדאי להביא כל פרוטה שיש לכם אל הגורו, כדי שיוכל להרחיב את פעילותו בארץ ובעולם, נאמר לצעירים.

הם מתקבצים במרכזים וכמי שמספרת התנהגותם, הם חולים לחיות בחברה המקובלת עליהם, שוקעים בחלומות, הוזים בהקיץ „ומחפשים את השלווה בעולמות עליונים"... הגורו עצמו מכונה „המורה המושלם". וכל מילותיו קודש: „כל סאבאנגה הוא דיון בנושא אחד של ידיעת האמת, והביאה שלווה נפשית. קדושים רבים זכו לתחיות מפלאות כתוצאה מידיעה מופלאה זו שרצו להפיצה בין האנשים. ובכל דור ודור נולד על פני האדמה קדוש גדול כמו כורת, קרישנה, בודהה, מוחמד ואותו האיש, לכבו מורה זו של בתן יוע לאנשים צמאים. מפני שבר זמנם נשתכחה האמת. אבדה ההבנה הרוחנית, על פי עקי כיתה רותנים, ואלה דורות של חשיכה, כמו בדורנו"... עד כאן דברי הגורו הגדול.

המשטרה חוקרת

למעשה, אין לדעת מה מסתתר מאחורי המפעל של הגורו ופילוסופיה. האם מטרתו לקבל כספים ממאמיניו, האובדים כל תחושה לערך הכסף ומוכנים לוותר על הכל כדי לשמור ולשמוע בקולו?!

ידוע כי משפחת הגורו היא עתירת נכסים וכספים, והמופקדים בבנקים בשוויץ ובארה"ב.

נראה, שהמהראג'י אינו בוחל במה שאחרים, מתוך למאזיניו, אוהבים ומורים להשיג. אבל צצה הפולחנים ונעיבת הדעת של צעירים תמימים אלה היא מסוכנת וצריכה להדאיג לא רק את ההורים והמשפחות. במשטרת חיפה נתקבלו כמה תלונות ונפתחה חקירה מפורטת על נסיונות לשתוף צעירים „לפולחן אלילי" וערעור נפשם של ילדים. תלמידים מתדרדרים בלימודים ומתנכרים לחברתם ובגביית העדויות נתגלו סיפורים מדהימים של כללי המקס הפולחן המתנהלים ... בים על כריות או מוצלות עם רגלים מקופלות ומהרהרים... המטיף נושא את דבריו, שרבים מהם בלתי מובנים, על שבים הארץ ונעבוה, אוקיינוסים אין סופיים של גלים, גלי נשבות וצוד פסוקים מסוג זה. החדר מקושט בפרחים וריח קטורה בושם את האוויר ויוצר אווירה נינוחה לבלבול מוחות ושכטוכם. הבעיה היא שהמשטרה מוגבלת בתוקף החוק, או כתוצאה מהיעדר חוק, האוסר בארץ פעולות מיסיונריות הספה בדרך של פולחן, עדיין מפקפקים, אם יש בידיה נושר כזה בגיל של קטינים הניתנים להשפעה זרה, משום עבירה על החוק החינה מכללי החברה שיש לטפל בה מכח החוק. ובינתיים נגרמים השברים חברתיים ומשפחתיים, נפגעים צעירים, כדי להתבודד עם המהראג'י. הפגע ממשיך להשתולל. בניגוד למיסיונרים אחרים, אשר מאחוריהם עומדות מדינות וכנסיות רבות־השפעה בעולם המדיני, שמשרד־החוץ הישראלי מהירא לפגוע בהם ומבליך בפני מוסדות השלטון המקומיים להתפלה כהם, אין גורם מדיני או לאומי בעל־משקל שעומד מאחורי „האקדמיה לראג'י יוגה". זהו סחר־מכר של איש פרטי ומשפחתו, שבקסמו האישי הבלתי־מובן, מודרך צעירים במסגרות חייהם המתוקנות ועצבוים על דעתם. תופעה זו יש בה ללמד על הכלל. המדינה הפכה להיות קרקע פורייה לפעילות מיסיונרית ענפה המעבירה רבים על דעתם ודתם ובאין חוק שיבלום את הסחף, כל איש הגורם בא ומסית ליוגות רוחניות שאינן מפתוקת. אבל משרתן ברורה, על המדינה למנוע הופצת תולדיות אלה, הכרוכות במשברים נפשיים וחברתיים, שאין לבנותן בתנאי החיים ההלכתיים העוברות על המדינה והחברה הישראלית.

אוניברסיטה בר אילן

מודיעה על

המשך ההרשמה של מועמדים
לשנת הלימודים תשל"ה (1974/5)
לפקולטות ולבתי הספר דלקמן:

- מדעי היהדות
- מדעי הרוח
- מדעי החברה
- משפטים
- מדעי הטבע
- בית הספר לעבודה סוציאלית
- בית הספר לחינוך
- המחלקה לקרימינולוגיה
- המגמה למתורגמנות
- שלוחת האוניברסיטה באשקלון
- שלוחת האוניברסיטה בצפת
- שלוחת האוניברסיטה בעמק הירדן
- קורסים אוניברסיטאיים בנהריה

טפסים ופרטי הרשמה ישלחו לכל דורש לפי פניה בכתב.

נא לפנות לפי הכתובת: המשרד לקבלת תלמידים, אוניברסיטה בר־אילן, רמת־גן.

המתעניינים בשלוחה באשקלון, בצפת ובעמק הירדן. וכן בקורסים האוניברסיטאיים בנהריה, מתבקשים לפנות לפי הכתובת: משרד השלוחות, בנין הנהלה, אוניברסיטה בר־אילן, רמת־גן.

מספר המקומות מוגבל.

ההרשמה תסתיים ביום רביעי ה' ניסן תשל"ד, 31 במרץ 1974

W H O I S A J E W ?

David Ben-Gurion asked 43 foremost jewish scholars of the world this question. Their answers are all recorded in the book :

JEWISH IDENTITY

a Documentary Compilation by Baruch Litvin, edited by Sidney Hoenig. The work includes articles of analysis and evaluation, a Halachic-Historic study by Solomon Zeitlin, a summation of "The Battle for Jewish Unity" by Zvi Bernstein, indices and profiles of the contributors.

436 pages **IL 35.00**

FELDHEIM PUBLISHERS
39 Rehov Tachkemoni,
Jerusalem

PHILIPP FELDHEIM INC.
96 East Broadway,
New York, 10002

هكذا من الاحل

יומן ניו־יורק

מאת ד"ר הלל זיידמן, סופר „הצופה" בארה"ב

יהדות ארצות הברית מתאוששת

ערב חג הפסח מורגשת התאוששות רצון נוכח מצבה של ישראל. עד כמה חזקה השפעתה של מדינת ישראל ושל המתרחש בה וסביבה, על יהדות אמריקה, נוכחנו לדעת בחדשים אחרונים. המועקה ששרה, וששוררת בארץ, הסתננה גם בין יהודי אמריקה. להמבוכה בארץ השלכות על יהודי ארץ זו בשטחים ובממדים שונים. המבקרים בארץ באחרונה, שנסעו לעודד ישראלים לא יצאו מעודדים בעצמם בבקורם.

והנה בפרוס החג חלה תמורה ניכרת במצב רוח — תמורה לטובה. יהודים מאמינים התחילו להתאושש. זה טבעי. אוירת ערב חג הגאולה והתחושה שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו והקב"ה מצילנו מידם, והבטחון במובן של „פרס המדינה", כל אלה מסייעים בכוון זה.

תרמו להתאוששות הרצאתם של אישים דתיים מישראל, שבקרו פה בחדש זה. לדוגמה, הרב ד"ר אהרן ליכטנשטיין, ר"מ אור עציון, מצא שפה משותפת עם נוער ישיבתי כמו עם נוער בקולג'ס, (שחלק ניכר ממנו הם אותם הצעי־רים.), הרצאותיו בברוקלין קולג' וקמפוסים אחרים, שהצטיינו בעומק ומעוף השאירו רושם רב.

בין ביקור לביקור

כיום היהדות הדתית פה נמצאת בין ביקור לביקור, שאחד עבר בהצלחה ותרם בהרבה לאו־רה התאוששות שאנו עדים לה; ולשני מחכים תוך צפיה לתוצאות רבות וחשובות. הראשון היה של הרב ר' פנחס מנחם אלטר, ר"מ ישיבת „שפת אמת" בירושלים. דבריו השקולים היו על דרך החיוב. האנשים שבאו במגע אתו הושפעו לטובה. בין האישים שנפגש אתם היה האדמו"ר מליובאביץ' אתו שוחח שעה ארוכה בידידות, והגאון הרב יוסף דוב סולוביצ'יק. כפי שמסר לי הרב התרשם מאוד מאישיותו ומגדולתו בתו־רה, — ומותר לי להוסיף שהתרשמות אותה הדדית.

עתה עוסקים בהכנות לקבלת פניו של הרב הראשי הגאון ר' עובדיה יוסף.

הראשון לציון יופיע בכמה מסיבות וכנוסים, וגם בחגיגת יום העצמאות, הוא יגיד שיעורים בישיבות, יפגש עם ראשי הצבור. הוא גם יופיע במסיבת המגבית המאוחדת. בקבלת פנים ע"י הרבנים ישתתף הגאון הרב יוסף דוב סולוביצ'יק, החושב שנוסף על הענינים החשובים האחרים שלמענם בא הרב הראשי, יש לנצל את ההזדמנות להתקרבות הדדית של העדה האשכנזית והספר־דית בארץ זו, גם למען שיתוף פעולה בחינוך.

הרב הראשי עומד להפגש עם המזכיר הכללי של או"ם ד"ר קורט ואלדהיים, עם סגן־נשיא ארה"ב ג'רלד פורד, ועם אישים אחרים בדבר הקהלה היהודית בסוריה, ושרידי הקהלות בארצות ערביות אחרות.

מאורע ללא תקדים

היה זה רב־שיח מאלף. גם דבר בעתו. רק חבל שקשת המשתתפים לא היה יותר רב־גוני ולא כולל דוברים של חוגים אחרים. כמה בעיות נדונו בשעתיים אלה, וכולן חשובות, וכמה דברים הושמעו שראויים לחשוב עליהם על מה דובר ועל מה לא דובר! על היחסים בין ישראל להפוצות, בב־שורים רבים ושונים. על ההשפעות ההדדיות וטיבן; על שאלת נאמנות כפולה אצל יהודי אמריקה; על עמדתם של אינטלקטואלים יהודיים כלפי ישראל; על העליה מאמריקה, וכמובן על בעיית „מיהו יהודי" וגיור כהלכה.

המשתתפים: הרב מנחם רקמן, יו"ר ועד הפועל של המזרחי—הפועל־המזרחי; ראבאי זאב קילמן, סגן נשיא הרבנים השמרנים, ראבאי בלפור בריק־נר, מנהיג הריפורמים, ומר נורמן פודהורץ, עורך „קומנטרי" ומחשובי אנשי רוח ועט באמ־ריקה.

הם לא הרצו רק השיבו לשאלות. והשואלים היו אנשי הצוות הקונסולרי עם הקונסול שלמה לווין בראשם, פקידי מוסדות ושליחויות ישרא־ליות בארה"ב, סטודנטים אורחים ותושבים יש־ראליים. הרב־שיח התקיים ביזמתו של הקונסול הכללי דוד ריבלין שישב בראש.

שלושה מתוך ארבעת המשתתפים בסימפוזיון ענו בשלילה על השאלה אם קיים חוב ואם קיימים סכויים לעליה של יהודים אמריקאנים. הראבאיים קילמן ובריקנר ונורמן פודהורץ השיבו כולם, כל אחד בסגנונו, ובהבדלים דקים, שציונות מש־מע לדעתם, תמיכה במדינת ישראל והו לא. ראבאי בריקנר הדגיש את החובה לדאוג לקהלה היהודית באמריקה. כשלעצמה, ואפילו מבחינת האינטרסים של ישראל. הוא גם העיר שלמשל לאדם כמוהו אין מקום לישראל, כיוון שאינו יכול להשיג משרה כראבאי ריפורמי, בעוד שכאן באמריקה הוא עסוק הרבה למען ישראל.

הרב רקמן בלבד השיב בחיוב מוחלט בהדגישו שחובת עליה היא מצוה, המחייבת יהודים בתוקף מצוות התורה.

הישראלים, שכמובן, תומכים בעליה ורואים בה צורך חיוני לישראל, אוכזבו מתשובותם של שלושת השוללים אותו. והתרשמו מאוד לחיוב מעמדתו של הרב רקמן. וגם מהנמקתו. רק אצלו. אמרו. מצאו הזדהות מוחלטת עם ישראל ללא סייג ובאופן מעשי.

שינוי לטובה אצל אינטלקטואלים

אשר ליחס של יהודים חילוניים לישראל אין לזלזל בתמורה שחלה בנידון זה, ביחוד אצל האינטלקטואלים היהודיים. בנידון זה כוונתי ב־מיוחד למר נורמן פודהורץ, שהוא אחד מאלה (אם כי שונה מרובם, היות שבתואר „אינטלקטו־אלים יהודיים" מכנים פה אינטלקטואלים מתמחים בכמה וכמה שטחים פרט — ליהדות !...)

בתשובתו מסר מר פודהורץ שעד עתה יחסם של אלה היה או מלא הסתייגויות ואף התנגדות בגלל נטיות שמאלניות, חל שנוי בולט בעקבות מלחמת יום הכפורים. כי היא הוכיחה את הסכנה לקיומה של מדינת ישראל, סכנה הנוגעת גם לקיום היהודי בכללו. סופרים כאלפרד קאזין, במאמרו ב„אטלאנטיק מונטלי" (מרץ 1974) כ־אירווינג האו, וכדומיהם הצהירו הזדהותם הכות־לסת עם המדינה בבצור.

יזמתו של דוד ריבלין ראויה לשבח גם מבחינה אחרת. כי נעשתה כבר אופנה לסוע לחוץ־לארץ להדייטה מעין זה, על חשבון הקהל. כמובן, סופרים ו„אינטלקטואלים יהודיים" מסוג הנ"ל והם דשים באותן הבעיות ובאותן התוצאות, שהן אפסיות, ביחוד בחדשי הקיץ החמים, שעה שכל אחד עם „קשרים" טס לאיזה ארץ שהיא הבה „למען היהדות".

והנה קבע ריבלין תקדים („בסוכך", לדעתם של „הנפגעים"...), שאפשר להתווכח על ענייני יהדות ויהודים גם בניו יורק, שגם פה נמצאים אנשי רוח ודעות.

הקונגרס היהודי — סוכנות נסיעות

ברם תקדים זה לא השפיע במאומה על הקונ־גרס היהודי העולמי, שהפך לסוכנות נסיעות מוצלחה מאוד — לציריו ורעיותיהם. כל הישיבות של הארגון מוקדשות ברובן המכריע או לתיכנון נסיעות להבא או לדו"חים על התכנסויות בעבר. (השאר מוקדש לדו"חים על „מצב היהודים" ב־ארצות שונות, שהם בדרך כלל חזרה על דברים ידועים מקריאה בעתונים...).

עד עתה הכל עבר בסדר. הקהל הרחב לא שם לב לכנוסים אלה. העתונות הכללית התעלמה מהם כליל, ורק פה ושם הצליחה המחלקה ליחסי ציבור להחדיר איזו הצהרה של „מנהיג" זה או אחר לעתונות אידיש או אנגלו־יהודית. כמובן, שהפרסומים של הקונגרס היהודי מלאים עמו־דיהם עם נאומים שבהתכנסויות אלה, ויש להם פחות קוראים מאשר מקשיבים.

אולם באחרונה קרה „הרה־ה". הכינוס של הקונגרס שתוכנן משך חדשים ארוכים ושהיה צריך להתקיים בהאג באפריל, — נדחה. עד היום לא ברורה הסיבה האמיתית... לפי התיכנון היתה זאת צריכה להיות אסיפה המונית, 1,200 „צי־רים" עם רעיותיהם, ונוסף על אלה אורחים, מזכירים, פקידים וסתם יהודים האוהבים „להש־תתף" בכל מאורע רעשני. — שעודדו ע"י המאר־גנים בלבד, להרבות בשאון... מובן, שכל אלה, שמזוודותיהם היו מוכנות נחלו אכזבה שאחרי ההכנות הרבות עליהם להשאר בבית.

במקום האג — ציריך. אבל לא ירושלים

המארגנים לא אמרו נואש. לפחות הם יפסידו סימה. אלא במקום לסוע להאג ליום 28 לאפריל, יתכנסו בציריך באותו התאריך של 28 לאפריל, בכדי לדון שם על מקום ההתכנסות החדש. שנדחתה אבל לא בוטלה, חלילה. הכנוס בציריך נקרא בשם ישיבת המועצה („גוברנינג קאונ־סיל").

מחלה זו להרחיק לדון ליעץ, להתווכח, אינה חדשה. בתקופת כהונתם של הראבאיים יואכים פרינץ ומקס נוסבאום המטרה היתה גרמניה מפרי־בית — שם כהנו מקודם כראבאיים, — בכדי לחקור אם כבר חלפה האנטישמיות מארץ הדמים, כלומר, אם הגרמנים שרצחו ועינו מליונים מאחי־נו, עוד שונאים אותנו... תחת נשיאותו של הרב יוסף קאראסיק פסקו הנסיעות לגרמניה אבל לא פסקו לארצות אחרות.

והנה נבחר נשיא חדש, ג'יק טורצ'ינר, הידוע ברצנות ואומץ, והיה מקום לקוות שהקונגרס יפסיק להיות סוכנות נסיעות. אבל לא. יצר הנסי־עות לא נפש אות.

פניתי לכן כחבר האקזקוטיבה של הקונגרס היהודי לנשיאו החדש, בשאלה והצעה: אם ברצונכם לעשות למען ישראל — ואין לי ספק בזה — עשו משהו שתועלתו מובטחת. כי אם תתאספו בהאג או בציריך או במיאמי ביץ', כפי שהנכם מתדיינים, — ספק אם הנאומים על „בעיות" ישראל יפתרו את הבעיות, אבל אם תתכנסו בישראל לפחות תרבו תיירות לארץ.

הרי ארגונים רבים, מועידת רבנים חרדיים עד לריפורמיים, והשמרנים באמצע, ובני ברית וכדומיהם, נועדו דווקא בישראל. — לשם הידוק הקשרים, לשם עידוד וכיו"ב — למה לא תלכו בעקבותיהם ?

ההון שבידי שליטי ערב

ההון שבידי שליטי ערב מהווה סכנה לישראל, וגם לעולם המערבי בכללו, מכמה בחינות. זהו נשק מסוכן, ולא רק בגלל המשחק עם האמברגו על הדלק, מאמרו המקיף של מר רוברט שואן, ידיד הערבים והעמולן למענם ב„ניו יורק טיימס" (מ־24 למרץ) צריך לשמש אזעקה גם לארה"ב.

נעיר על שני צדדים נוספים שמר שיואן התעלם מהם. יתכן בזדון, (משום שאי אפשר שהעובדות לא תהיינה ידועות לו !). סוכנים ערביים בארה"ב מזמינים סינטורים להרצאות בעד שכר מוגזם. אין זאת עבירה על החוק, — אבל — נזכיר רק דוגמא אחת: הסינטור ג'יימס אבוריזק, דימוקרט ממדינת דרום דקוטא, קבל שכר הרצאות ממקורות ערביים סכום של קרוב להמישים אלף דולאר (בדוק: —.49,425) בשנת 1973.

עובדה שניה: „יוניצ'ף", הסוכנות לעזרה לילדים ע"י או"ם, מקציב סכומים עצומים למטרה זו בארצות איסלמיות — ואין רע בזה. — אבל השליטים הערביים שלרשותם מיליארדים דולא־רים מסרבים לתרום לקרן זו !...

כדאי ששר ההסברה החדש יסביר גם זאת... אבל אין זה הדבר היחידי הזקוק להסברה. יהודים מאמינים מוצאים „הסברה" במקורות, באמונה, ובתולדותינו. ביחוד בימי חג הגאולה של יציאה מאפילה לאור גדול.

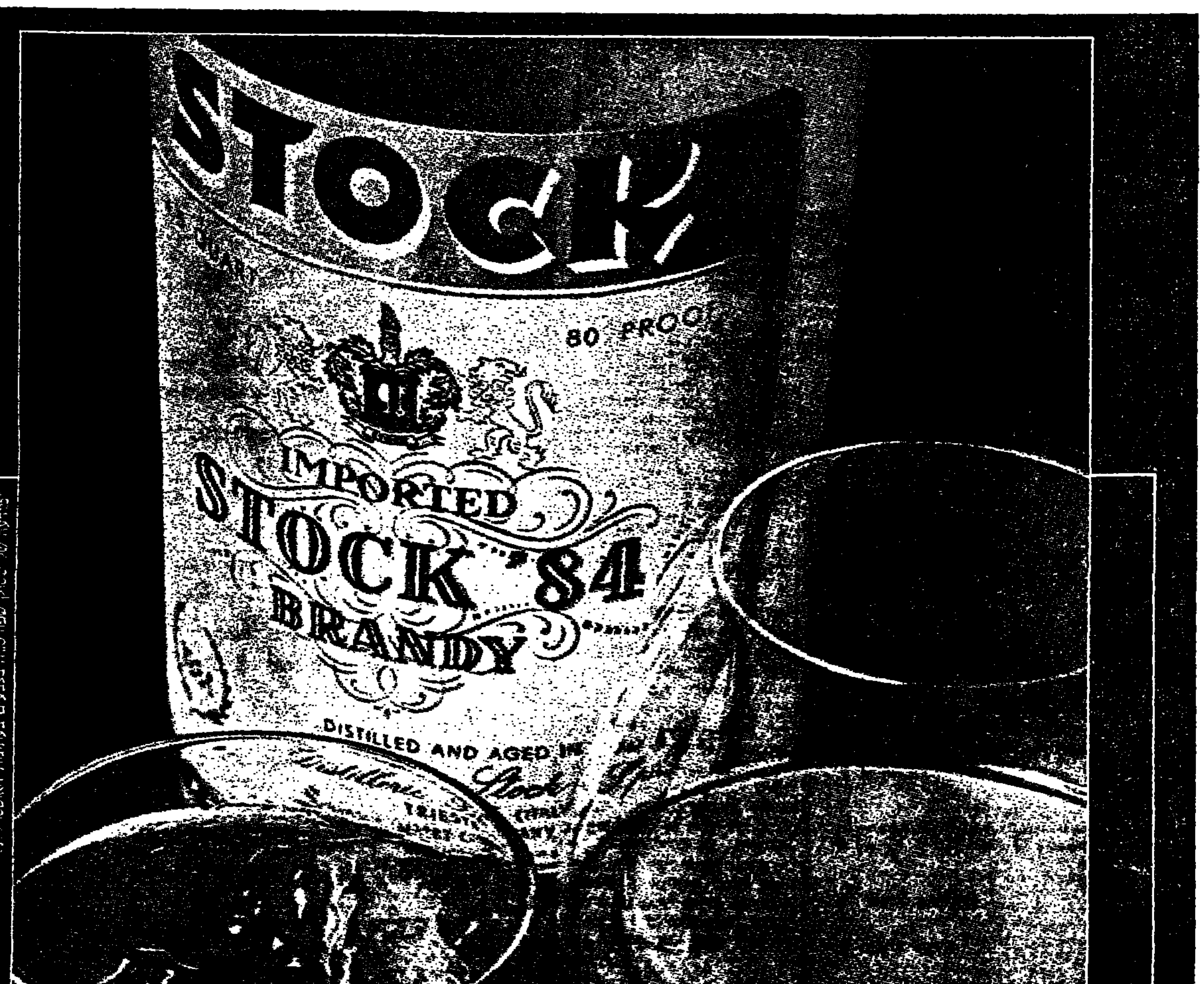

The brandy is imported. The price isn't.

Perhaps you've always thought imported brandy was a minor extravagance. And perhaps that's why you've been drinking a perfectly good, but domestic brandy. Well, while Stock '84 Brandy isn't very expensive, it's very imported. From Italy. Where the sun and the soil and the Stock family's skill combine to produce a brandy of unique smoothness. So smooth [illegible] served at The Vatican and the Royal House [illegible]. How come our price is as easy to swallow as our brandy? It's simple. [illegible] anyone in the world, [illegible] afford to charge a little less.

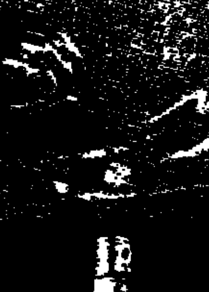

STOCK'84

Taste the difference in the world's largest selling brandy

STOCK'84 גם באוסטרליה:
״הברנדי מיובא. המחיר... לא!״

אותו משקה באותו בקבוק ב־123 מדינות־וגם בישראל
STOCK '84 הברנדי הנמכר ביותר בעולם

ברנדי, ורמוט, וליקרים STOCK
משקאות בינלאומיים המיוצרים גם בישראל.

© פרסום אל־רון בע"מ

האם היה מחדל מדיני?

מאת יעקב אידלשטיין

האם היה מחדל מדיני לפני מלחמת יום הכיפורים? הדעות בענין זה חלוקות. המחדל היה בכך שבמשך שש שנים, לא נקטה הממשלה, כל יוזמה מדינית של ממש, לפתיחת מו"מ עם הערבים. אין לומר שלא היו נסיונות של תיווך. יארינג, רוג'רס, כל אלה פעלו כמתווכים. אך נכשלו. יארינג נכשל משום שתבע בישראל התחייבות מראש לנסיגה. רוג'רס נכשל משום שהביא תכנית מוכנה לנסיגה ולא השאיר את הענין למו"מ בין הצדדים. הממשלה נתונה היתה למגמה „ניצית" ונראה היה לה, כי מצב זה כבו אנו נמצאנו עד ליום הכיפורים. נוח יותר מאשר נסיגה והמצב על שלום שאיננו שלום.

מיד לאחר מלחמת ששת הימים, הצהיר דיין את הצהרתו המפורסמת: „אנו מחכים לצלצול מן הערבים". הצלצול לא הגיע. איש לא הרים את השפופרת ולא צלצל לצד השני. זו היתה הטעות המדינית של יש־ראל. הערבים התכוננו למהלך הבא. הם היו מוכנים למו"מ בתנאי של נסיגה מוחלטת. אבל לא היו מוכנים לכרים הדדיים. יש סבורים שזה נשוב הבעיה הפסיכולוגית של ה־פגיעה בכבוד הערבי, יש סבורים שבאמת לא היה איש מהאיש לשלום. לברית שליטתו בעולם הערבי הוא רכבא על גלי הלאומנות הערבית. זה היה בסיסו המדיני. אילו הסכים לשלום היה הבסיס נשמט מידיו.

המערכה בחזית הדיפלומאטית

מלחמת יום־הכיפורים חלצה את הפקק מן הבקבוק. נוצר מצב שה־ערבים ראו את עצמם כמנצחים. כביים הסכימה להסכם הפרדה משום שזה היה כדאי לה. ההסכם נחתם משום שזה היה כדאי לשני הצדדים. עד למלחמת יום הכיפורים לא ניתן היה להגיע לידי פגישה משותפת. המדיניות המצרית התבס־סה על שליטה הלאוים של חארטום: לא כלים, לא הכרה, לא הסכם.

מה היה בכל זאת על ישראל לעשות במצב זה? לא לשבת בחי־בוק ידים, לנהל מו"מ במישרין בכל הדרכים, בכל האמצעים כדי לא להשאיר חלל ריק, למען לא להביא את הערבים לידי יאוש. להסכים לתיווך זה מדים שונים ואפילו את בית־המיעצות. לנסות יוזמות ולא להשאיר מצב של קפאון. ליצור את הרושם שיש מו"מ, הדרגתי, כפותל, מכאיב. אבל המדינה נמינת. אם בתיווך ארצות אפריקה ואם בתי־ווך אמריקאים, סוביטים. החלל הריק שנוצר הביא את המלחמה. זה היה המחדל המדיני היסודי.

אבל היו מחדלים נוספים בתחום הפיפול בארצות אפריקה, בתחום ה־מדיניות באמריקה הדרומית. ואף בתחום המדיניות בארה"ב, שלא לד־בר על המחדל בתחום ההסברה ה־מדינית.

באפריקה ניתן היה לראות את הנעשה כיד בראשית הסכנה הערבית, לאחר שאוגנדה ניתקה את היחסים, בהשפעתה של לוב. המהלך הלובי של חדירה לאפריקה ופיזור כספים רב, צריך היה להחריד את המדיניות הישראלית באפריקה. אבל כבעי ה־דבר שקשה היה להתחשב במשבר הקאסי שמהלכיו המדיניים נראו כ־מטורפים. באפריקה הצליח קדאפי עם המדיניות המטורפת שלו. זו ה־הצלחה היחידה שלו, שלא לדבר על ההצלחה של חרם הנפט.

כאשר נפתחה מלחמת יום הכיפו־רים, התברר כי הזירה האפריקאית היתה מוכנה למלחמה זו. 28 מדינות אפריקאיות ניתקו את היחסים ה־דיפלומאטיים עם ישראל בשנה ה־אחרונה. זה היה הישג של המדיניות הערבית. אבל חתרה לכך כל השנים ולא יכלה להגיע אל המטרה הזו. הנברר כי הארגון לאחדות אפריקה, שמושבו באדיס אבבה, שקיבל כל הזמן החלטות אנטי־ישראליות, הת־קדם עד כדי כיבוש החלטות אלה, שנציגנו באפריקה ראו אותן הגיד כביצות נייר בלבד שאין להתייחס אליהן ברצינות יתירה.

הגל הראשון של ניתוקים

הגל הראשון של הניתוקים התחיל עם הארצות המוסלמיות באפריקה, צ'אד, ניג'ר. יש לזכור כי הניתוק של אוגנדה שהיה בעל אופי מיוחד, סלל הדרך לניתוקים נוספים. ישראל החלה את הפעולה האפריקאנית ב־מחצית השניה של שנות החמישים. הפעולה הראשונה היתה בגאנה ובי־מנה התפשטה לארצות אחרות. ה־ערבים לא היו פעילים באפריקה. רשת הייצוג הדיפלומאטי הישראלי התרחבה באפריקה והגיעה למ"כרם של ייצוג מצפמ"י. שכן רק מדינות בגודל של ביצמה יש להן נציגות בכל מדינה באפריקה. ואילו ארצות כמו בפקרדינביה מסתפקות בייצוג בכמה בירות מרכזיות בלבד.

הכבוד הישראלי ההכבן באפרי־קה כבר לפני מספר שנים. היא היה הלך בין הכבוד לבין מדינות מפג־רות לבין מדינה מפותחות, לאחר שרוב מדינות אפריקה השתחררו מעול הקולוניאליזם. החלו מדינות אלה לבקש סיוע מכבר במדינה מפו־תחה. הצפיות בעבר הצדדים היו מגזומות. האפריקאים ציפו לבונדים לא ריאליים של סיוע. ואלה שהגישו את הסיוע ציפו לתוצאות. האכזבה היתה הדדית. ישראל היתה בהכרה מכובדת של מדינות שהיו כותנות לאסימה. מהן מדינות עם עבר עשיר באפריקה ונסיון רב. הסיוע הישר־ראלי לא היה כספי והתרכז במספר שטחים בלבד. הכשרת קאדרים של אנשים לחקלאות, להדרכת נוער וכו'.

האכזבה גרמה לכך שמדינות אפ־ריקה זולזו באפשרויות הסיוע ה־טכני. לכן נתגע מעמדן של מדינות אלה אשר הגישו סיוע טכני. ישראל היתה שגיעה לאכזבה זו יותר ממדי־נות אחרות. שכן מדינות ערב לחצו על מדינות אפריקה להמנע מלהת־קשר ביחסים כלכליים ומדיניים עם ישראל. לכן ניתן לומר שמדינות אפריקה עשו כל הנתן על ישראל, כתוצאה מן האכזבה שלהן לגבי הסיוע הטכני באה המדיניות המפו־רות.

ניתן להצביע על כמה ממדינות אפריקה שהחליטו לנתק את היחסים עם ישראל, והיתה קשורה באכזבתן מהסיוע הטכני בארה"ב, או מארצות אחרות. ישראל היתה בציפיתן בנגיעה ביטחונית של הערבים. המדינות האפריקאיות בניתקו את היחסים עם ישראל התחילו לבצעי סיוע. הסוג הראשון שקיבל את ההחלטה על הניתוק, בתוך ההקשרות עם הערבים וקבלת סכומים כלים. הסוג השני שקיבל את ההחלטה על הנתי־תוק, כדי לא להשאר בודדים בזירה האפריקאית, ובתוך צורך של הזדהות עם הכושת. אבל לא מתוך הזדהות עם מדינות ערב. לסוג השני שייכות מדינות כמו קניה, חוף השנהב, שהיו אחרונות לניתוק היחסים ועשו זאת משום שלא היתה להן היכולת הנפשית להחזיק מעמד בודדה. אך עשו זאת בלב כבד ובהביע התקוה שאין זו אלא אפיזודה בלבד.

הכשלון באפריקה

האם ניתן היה לקדם את פני הרעה? האם היה כאן מחדל מדיני? התשובה אינה חד משמעית. עבור־רים ישראליים שהורו באפריקה סבו־רים כי כדאי היה לעשות את המא־מץ באפריקה. הדברים בשהגים במדיניות. הקשרים שנקשרו יעזרו להבא כבבסיס באן ברזל. עשרות אל־פים אפריקאנים השתלמו בישראל. אלפי ישראלים פעלו באפריקה. שמה של ישראל נפוץ שם. אבל כמובן היתה נעית ביחס להתוצאות. ההליכה לאפריקה הצליחה כל עוד לא נוצר לחץ ערבי כבד. ברגע שבא לחץ ערבי נגדי במימדים גדולים, הח־ביבסו מעבדה של ישראל. לערבים היו אמצעים יחבים יותר להכניע את מדינות אפריקה. לעומת זה סבו־רים שגרירים אחרים כי ישראל עלתה על הגל האפריקאני בממדים לא מתאימים לעבודה. צריכה היתה, לפעול בפרופיל נמוך. לא להתבלט יותר על המידה. לפעול רק בארצות מרכזיות ולעזוב מיד ארצות שבהן המשטר הפך לרדיקאלי וכתוצאה מזה אנטי ישראלי. כלומר, ישראל היתה צריכה לרופף את היחסים בעוד מועד כאשר החל הגל האנטי־ישראלי. או מלכתחילה לא להכנס לאותן ארצות בעלות נטיות שמאלי־ניות. בכל אופן, ההשקעה הישראלית עצומה ירדה לטמיון במלחמת יום הכיפורים.

המחדל השני נוצר באירופה. אך מחדל זה לא צפוי כפי שהוה צפוי באפריקה. כאן פעל נשק הנפט כגור־רם מכריע. מדינות אירופה קמצו על עבלת המדיניות הצרפתית, שר־מאבקו נגדה בצורה רופפת קודם לכן. הצהרת ה־9 בזכות הפירוש הערבי של החלטה 242, מיד לאחר מלחמת יום הכיפורים, היא „ילדת תנינים" כפי שהגדירה ד"ר קיסינג'ר. במקום לארגן את ארצות יבוא הנפט כנגד הקרטל של ארצות הנפט הערביות, נקטה כל מדינה במדיניות משלה והתבה הסכמים בנפרד עם מדינות ערב על ייצוא נפט. מדיניות זו התבקע באירופה האשם העיקרי בה היא צרפת. לא ניתן היה לחזות את התפרצות משבר הנפט במימדים כאלה. מאבקה של ישראל ב־מדיניות הצרפתית הפרו־ערבית נחל כשלון. ישראל נכנסה לסבך היחסים בין אירופה לארה"ב ונפלה קרבן להתחרות בין צרפת לארה"ב על ההגמוניה באירופה. צרפת משתמשת בערביה לשם רכישה הנבונה ויש־ראל היא רק חלק מן המערכה הזו, או יותר נכון, אמצעי שבה משתמשת צרפת כדי לגנח את ארה"ב. דעת הקהל באירופה ממשיכה לאהוד את ישראל. אחוז התומכים בדעת הקהל בעמדה הישראלית גדול כמעט פי הבב מאחוז התומכים בעמדה פרו־ערבית. אולם הרוב המכריע סובר גם באירופה צריכה להיות ניטראלית בסכסוך. צרפת ממשיכה במדיניותה אם כי בסגנון אחר. תוך ראייה תפ־קיד התיווך בזוית־ההיכנן, רק ב־סיוע היחסים עם ישראל בעתיד. השלב הבא שהערבים יבקשו להשיג יהיה. ניתוק יחסים בין ארצות אי־רופה לישראל. אין להניח ששלב זה ייגב. זאת תהיה השפלה גדולה. אבל במצב הנוכחי באירופה, כאשר כל מדינה דואגת לאינטרסים שלה בספקנות, גם דבר זה יתכן.

הסכנה בדרום אמריקה

היחסים בין ישראל למדינות אמ־ריקה הדרומית לא נפגעו באותו הזור. אבל מתרבים הסימנים ש־צפויה סכנה למעמדה של ישראל ביבשת זו. גם כאן החלו להפעיל את נשק הנפט בצורת השקעות בנכ־סים וברכישת ידידים. כמה ממשלות באמריקה הדרומית, כגון ארגנטינה, מכסיקו וברזיל פרסמו הצהרות בי־ניהם ההואבת את הקו הערבי. יש־ראל חייבת להקדיש בדחיפות תשו־מת לב כיוונית לחדירה הערבית לאמריקה הלאטינית, אחרת יבוא המחדל גם כאן.

השאלה אם היה מחדל מדיני או לא שנויה במחלוקת, כשם ששנוי במחלוקת אם היה מחדל צבאי הכ־הה. אבל ישראל קיבלה במלחמת יום הכיפורים מכות מדיניות בלתי צפויות. וזה נבע מכך שהערבים הכינו את המלחמה גם בזירה המדי־נית. לישראל אין הרבה אמצעים להלחם נגד נשק הנפט הערבי. אבל היא צריכה לקלוט את אותות האז־הרה מראש, ובבקרה דנן, לא נקלטו אותות האזהרה בעוד מועד. מכאן הכשלון באפריקה שהוא כשלון היס־טורי מדיני, שילמד לקח את מדיניות החוץ. ומכאן הכשלון באירופה, שניתן היה לראות אותו מראש, אם כי לא במימדים כאלה. דומה שה־ערבים כבר קצרו את כל ההצלחות, ושה עוד נשאר להם. אך בתיחות נוספת צפויה להביא גם הפתעות נוספות בתחום המדיני.

רק בתחום אחד, הוכיחו היחסים הדיפלומאטיים את אמינותם, זה היה בתחום היחסים שבין ישראל לאר־ה"ב. המהלך המדיני שישראל נכ־נסה בו, בשעת האיום על ירדן מצד סוריה, כאשר השתלבה במערך אמ־ריקאני מדיני וצבאי נגד ההשתלטות על ירדן מצד סוריה וארגוני המחב־לים, הוכיח את עצמו. אלא שלהצ־לחה זו היו יתרונות אובייקטיביים. ההשפעה של יהודי ארה"ב, המבטל של הנשיא ניקסון שהיה והנו אוהד לישראל, וגורמים נוספים.

עיסורי

סופרים וספרים

שיחה עם ר' אברהם יעקב ברוור בן התשעים

מאת נעמי גוטקינד

תשעים שנותיו של ד"ר א. י. ברוור, הגיאוגרף הגדול, לא [כפפו] את קומתו הזקופה, לא הרעידו את קולו הברור וההחלטי [ולא] החלישו את כתב ידו הנמרץ והברור להפליא. עסוק בכתיבת [מאמרים פובל]יציסטיים המתפרסמים אף כיום בעתונות היומית, ונסער [מן] המבוך הפוליטי שבו מהלכת המדינה, מצאנוהו חריף דיבור

[...]שבה כמטיבי, צמוד למקלט הרדיו שעה קלה לפני חדשות הערב.

[...] פרט להליכה שקשתה עליו לאחרונה ובכך נמנעה ממנו התפילה [ב]בכנסת, לא השתנה דבר בסדר יומו הקבוע, גם על סף העשור [...]ישי לחייו.

[...]בות — סיימו ש"ס כמה פעמים ואני לא"

[...] עדיין הוא לומד יום יום פרק מפרשת השבוע, שניים־שלושה [...]ם בנביאים וכתובים ומשניות. גומר „יום" בתהלים ואם נותר [...] עוד כוח גם דף בזוהר. „אבל אני הומץ בן יין", אמר לנו [...] מן היוקר. „אבותי סיימו בחייהם כמה פעמים את הש"ס — ולי [...] עומדים בחוותי."

בספרי הביוגרפיה הקלאסיים שלו, המעולים שנכתבו על א"י [...] אשית המאה שלנו מאז חיבר אדוארד רובינסון, אבי הטופוגרפיה [...]דעית של א"י את חיבורו בתחילת המאה ה־19 — אין הוא מעיין [...]ב. אבל מדי פעם הוא קורא מחדש בספר זכרונותיו, כותב את [...]ערות „תיקוני לשון במקרא ובתרגומיו הקדומים", שהשניה בהן [...]רכת עתה בדפוס (וכה שוב הוכחה, למי שזקוק לה, לידיעותיו [...]פליאות בשפות השמיות הקדומות, בצד יוונית ולטינית, פרסית [...]רקית) וזכה בתוארי כבוד כגון „חבר כבוד של האקדמיה ללשון [העבר]ית לשנת תשל"ג, כותב מאמרי תגובה וקורא מכתבים המגיעים [אל]יו: „אני שמח שאינני עובר ובטל", אמר לנו כשהראה, לדוגמה, [מכת]ב שהגיע אליו בתנובה השנה.

[...]ין המדען הישיש לדור הצעיר

הכותב, בחור בן עשרים ושלוש, חייל מארי"ם, כותב: „יודע [...]י, בחודש ניסן יציף אותך גל ברכות ואז לא תהיה לך הזדמנות [...]ים לב לברכתו של חייל אלמוני, אחד מאלפים מבני הדור הצעיר [...]קוראים בשמחה ובעניין כל מאמר שלך..."

מכתבו של החייל, המעיד על עצמו שהוא חוזר וקורא בספרים [...]ובק דרכים" וספר מסעותיו של ד"ר ברוור בסוריה, פרס ושאר [א]צות המזרח התיכון, בראשית המאה) ו„זכרונות אב ובנו", כמו [...]בל את הקשר האיתן שבין המדען הישיש ובין ילידי הארץ [הצ]עירים, ומוסיף נופך מיוחד להערותיו של ד"ר ברוור על [...]ים הללו.

„אינני רוצה לחוות דעה על היחסים שבין הרבנות הראשית [...]זכויות לבין המפד"ל, משום שהתנגדתי בשעתו לדתיות הרבנים [...]ישיטים" הוא אומר, למשל, על פרשת „מיהו יהודי" „אבל תמיהני [...]יע נזעקו רק עכשיו למנוע מן החרדים הצרפתים למבשלה, ולא [...]רו מלכתחילה כל מגע עם ממשלה שרומסת את השבת, והרמה [...]הרוריה שעד שמי שמים מגיעה, בכך שמרגינתו מפורסמת בעולם [...]דתית מחללי שבת.

[...]רס השבת"

הלא השבת נרמסת במפעלים שברשות הממשלה, וכאשר [...]ברים על בזבוז והשחתת המידות, מדוע לא מזכירים את הפשע [...]הועצב של אנשי ההסתדרות המוכנים לשלם אלף ל"י לכל שיעבוד [ב]שבת, באשדוד. מה זאת אם לא שחיתות? גם מחטיאים את ישראל [...]ם בבזבוזים כספי ציבור..."

בפרס השבת רואה ד"ר ברוור סימפטום חריף יותר לקלקלתה [...]ירידתה של ישראל בדת מאשר בכל עניין אחר, כולל הגיור. [...]א אכנם מחוק את ידי הנכנסים לתקן חוק „מיהו יהודי" ועם זאת [...]דה שבשעת הירום, כשחיינו וחיי בנינו תלויים בהחלטות [...]שלטון, יש להרשות מצין היתר עיסקה ציבורי למנהיגים דתיים [...]השתתף בממשלה.

[...]עיית הפליטים

האם „היתר" זה כולל גם גמישות בעניין „יהודה ושומרון"? — [...]אינני חשוד בחוסר אהבת ארץ ישראל" הוא אומר בתוקף. „כאז [...]ונת 1911, לא הייתי באירופה, ומאז 1935, שנת ביקורי בפרס, [ל]א יצאו רגלי מתחומי ארץ ישראל ואינני מתגעגע לשום ארץ [...]חרה בעולם, אבל אני אומר שהקוקי שלנו אינגו בדרישות טריטור[...]יאליות כי אם בהחזרת הפליטים. אני מכיר את השוללים החזרת [...]טחים. עליהם לזכור שארץ ישראל בשנגה כוללת שלוש ארצות: [י]הודה, הגליל ועבר הירדן. הנה, גם לדעתם של הללו — אינגו [י]ושבים את עבר הירדן, ומוכנים לחיות בלעדיה.

ובכן, לדעתי, על איזה שטח לוותר או לא לוותר, לא יוכל [...]חליט הרב צבי יהודה הכהן אלא שרי הצבא, שעיסוקם בכך, [...]ם החשמונאים לא ירשו את כל הארץ, ובכלל, כתוב בס' דברים: [...]י ירחיב ה' גבולך ונתן לך את כל הארץ אשר נשבע לאבותיך [...]י תשמע את כל המצווה — כל המצווה נאמר? די לי אם אני [...]ואה את סרס המכוניות העוברות בכביש בשבת, ליד הבית הזה, [...]לבי נשבר. אינני חוש שאנו ראויים לקבל את כל הארץ או להתעקש [...] השאירה בידינו...

[...]ותחלתא־דגאולה

אני מסכים עם דרכו של הרב ר' צבי יהודה הכהן, אכנם [...]להכה השחרור והעליה ההמונית הם נס מהשמים, אתחלתא דגאולה

— אבל מצד אחר, רובו של העם עזב את ה', גם יהודים שבגולה [ע]זבו מצוות — דחקא באי"י הרגילו אותם למגרשי ספורט. ובכך [...]נחנו, שומרי הדת, אשמים, בזה שלא עלינו בהמון לא"י. על כן [...]ני אומר — עוד רחוקים אנו מלשאוף לכל ארץ ישראל או לראוה [...]אהיינו דור זכאי לה".

[...]לכף זכות

כדי לרכך את בקורתו על חילול הדת בדורנו, כוהה ד"ר ברוור, [...]י כפי שאמר לו פעם הרב קוסובסקי: „אולי הנס הוא בכך [...]שהאמינים". הנה, מפרש: „גם על אלישע בן אבויה נאמר שיצא [ל]תרבות רעה רק אחרי שראה את לשונו של חוצפית בן תורדיון [...]וציה כפיו. אחרי כה שעבר עלינו, אחרי ברגן־בלזן, אולי אנחנו [...]דור של אלישע בן אבויה, ויש לדון גם את המחללים לכף זכות [...] לפחות להבין כמה מהם... דבר זה יש לזכור היטב. אסור לשכוח [...]ה אשר עשו לעמנו אומות העולם בהשמדה — אסור לשגות בהזדיות. [...]סור להאמין להבטחות פוליטיות של הערבים ולערובות של כל [...]ם אחר. כבר התנסינו ביותר מדי, הנה במשך שנות חיי, כמה [...]בר על עמנו, כמה רדיפות ופוגרומים ולהכות. ורק בטחוני בה' [...]א שכוחו את לבי לקוות שלא יהיה חורבן שלישי ולא נבוא שוב [...]ולה, אעפ"י שאיננו זכאים, ודוגבו כופרים בעיקר..."

שלושה דורשים לציון במשפחה אחת

מאת ג. קרסל

חקר הציונות הדתית התקדם הסתעף כנודע בדור האחרון. מראשית מצערה של יחידים „פלש" המקצוע לקתידראות ורבים דורשים לו ובו. ברם, מצער לציין את העובדה, שאני עד לה זה שנים, שחקר זה יש בדרך כלל במסלול הסלול ללא כל נסיון לפלוש לצדדים ולנתיבים לא סלולים. ואין לי הדגמה נאותה לכך, והוהי אך דוגמה מני רבות, מאשר משפחה זו של „דורשים לציון", שאישיה מרובי־זכויות היו, ואפילו הייתי אומר: זכויות היסטוריות להם, בתחום התנועה הלאומית־הדתית בראשית צעדיה וימים רבים לפני קום תנועת „המזרחי".

עד כה נשארו שלושת אישיה של משפחה זו עלומים ושכוחים, אף שספריהם נודעים ומפורסמים. אכן ידעתי, מעט מוער נתפרסם עליהם בדפוס — ואף זה נעלם מעיני אלה, שחייבים וצריכים היו „לרגל המלאכה אשר לפניהם" לדעת זאת. אלא, שהחומר המודפס אינו מספיק ומכל שכן שאינו מספק. לשם השלמה נאלצתי, כעין המעשה שעשיתי לרבים כסוג זה, שלראשונה הצבתי להם ציונים בלכסיקון שלי לספרות העברית בדורות האחרונים, הייגו להידרש ל„בילושי" אחרי צאצאיהם של האישים האלה בארץ עד שהצלחתי לצרף ידיעה לידיעה ולהציב ציון לשלושה אלה בני משפחת ה„דורשים לציון", מקץ עשרות שנים של שיכוח והיעלמות ומה שקשה מכל — השלמה עם אי־ידיעה זו — הרי בגינה חסרה תמונת התנועה הלאומית־דתית בראשיתה נדבכים חשובים.

חשיבות מיוחדת לשלושת האישים במשפחה זו, שהם פעלו בימים ובשנים, שעולם־הרבנות־והתורה עמד בדרך כלל, מלבד אי אלה יוצאים מן הכלל, מנגד לתנועה הלאומית ונרובנו הגדול אף היה עוין ומתנגד לה. משום כך תגדל הפליאה — כיצד נעלמו ונשתכחו חוליות אלה, שהוסיפו לא מעט עידוד וכוח לאותם שעמדו בבחינת מעטים מול הנגד הרבים? הרבה עושה השיגרה ויותר מכך תוסר־האונים לתרוג מהשיגרה והקובלת המוסמכת — והדברים ארוכים.

א. ר' יהודה אידל ציולינג

ספרו של ר"י ציולינג „ילקוט ארץ ישראל" נודע ומפורסם, שכל כן היה זה ספר קלאסי בראשית התנועה הלאומית־דתית. אולם מה יודעים אנו על מחברו? במידה שיכולתי לבדוק אין הוא וכן שניים האחרים מופיעים בשום ספר־שימוש ליהודות, ציונות וכו', סוג ששפער הרב־לשוני ירד עלינו כגשם נדבות בשנים האחרונות. אכן רק זה מקרוב הוצב לציולינג ציון־מה בספר הזכרון לקהילת אושמינה *) (תל־אביב, תשכ"ט) על ידי אחד מתלמידיו, משה בקר (וכן צוין זכרו באותו ספר בעמ' 57־58). אולם משונה ביותר שמערכת ספר־העיר בה פעל ציולינג לא טרחה להשלים דברי העריכה אלה בנתונים של ממש ויהיו האלמנטאריים ביותר (לפחות ניתנה בעמ' 73 תמונתו). אולם לפני שנים כשפתחתי ב„מערכת בילוש" פרטית שלי גם זה לא היה.

„בצר לי פניתי לאהרן ציולינג ז"ל, איש עין־חרוד ושר־החקלאות הראשון של מדינת ישראל, בידעי שסבו היה אחיו של ר"י ציולינג. ואכן לא הכזיבני אהרן ציולינג והיפנה אותי לבנו של ר"י ציולינג, מר משה ציולינג, הוא עמנו עד היום, לאורך ימים ושנים בתל־אביב. התקשרתי מיד עם הבן, שלאחר שיחה קלה נתברר, שלנו ידידים משותפים והוא, כדרך כל הצאצאים של אישים נשכחים, הופתע ושמח שנתעורר מישהו לפקוד זכר אביו. אולם שכן הוא כבר חי בארץ שנים רבות וכן בן זקונים היה לר"י ציולינג, גם הוא לא ידע הרבה על אביו, לעומת זאת הוא היפנה אותי לאחיו, ה' חיים ברוסיה. באותם ימים לא קל היה ביצועה של פניה זו. ואף על פי כן פנה משמו האח שבכאן לאחיו ברוסיה — התשובה לא איחרה לבוא ובעברית נפלאה, שרק בני רוסיה המושרשים בכל נימיהם בתרבות העברית מסוגלים לה. אולם לפני שנבוא תנספר בר"י ציולינג נפנה לרגע קט לספרו זה „ילקוט ארץ ישראל", שפירסומו הרב כאז הופעתו היה, כאמור, ביחס הפוך לכחברו.

הספר „ילקוט ארץ ישראל" יצא בווילנא בשנת תר"ן (1890) ועניגו מפורש בשער: „קובץ כל דברי חז"ל המדברים בעניני ארץ ישראל, עם ביאור דבריהם וגילוי מקוריהם, הנקובים בשמות: ארץ יהודה, עין יוסף וגם הערות בשם: יריעות ארץ". שתי החטיבות המלוות את הספר, ככל שהן שתות אחת כריצותה הרי הן משלימות אחת את השניה ושתיהן גם יחד מלמדות מה רבה היתה ידו של ר"י ציולינג בכל חדרי ה' תורה שבעל פה ובנוסף לכך, ואולי מתוך כך, בעל עין ואוזן לנוסח בעל הדיוק המירבי. את החטיבה הראשונה, שכל כולה ועיקרה הפירוש לדברי רז"ל קרא „ארץ יהודה" על שמו הוא עצמו ואילו לחטיבה השניה, שכל עצמה בירורי נוסחאות קרא „עין יוסף" על שם אביו, „אשר עינו, עין יוסף, היתה שומה על צאצאיו שיהיו לגדלם ולחנכם בתורת ד' כל הימים".

ואכן מובנת „הסכמותיהם" של שניים מראשותי הרבנים ומגדולי ה' רבנות בימים ההם, הלא הם ר' נפתלי צבי יהודה ברלין (הנצי"ב) ור' שמואל מהזילובר. וכבר אנו נרמזים בדברי הנצי"ב על הבעיה הגדולה שניצבה לפני הרבנות בבואה להתייצב לימין תנועת שיבת־ציון, הלא היא השיבה הטבעית לארץ־ישראל לעומת השיבה הניסית, בעיה שהעיקה בכל כבדה כבר על ראשוני הראשונים, כנודע ומפורסם. וכך לשונו בזו ההסכמה:

והנה בעת הזאת הננו שומעים דבר ה' ע"י מה שאנו רואים כמה סיבות הוצאות מאת המסבב יתברך, כי כך ברצונו שתתישב הארץ לאט לאט ע"י בני ישראל, והדבר מושכל, שעלינו למלא אחר רצון ה' ית' בכל אופן שיזדמן לפנינו, אם בפעולה חמרית או בפעולה רוחנית, היינו להעיר ולהפיח רוח אהבת הארץ בקרב ישראל. ומי מישראל, שיזכהו ה' להתישב שמה ולעשות בה איזה ישוב מדיני, בעבודת האדמה, או בחרושת המעשה או במסחר, יהיה יודע, שכרוך מצוה ומילוי רצון ה' בזה ויקוה שכר טוב מאלוקי הארץ.

הוא משבח את הילקוט ומחברו וכן נוהג גם ר"ש מהזילובר, המאחל לו ש„ישיג מטרתו: שייכנסו הדברים הגם בלב הקוראים, לזכור את ארץ קדשנו ואת היושבים עליה...". הוא הדין בהסכמים האחרים, רבנים נודעים אף הם, הכורכים את מחבר הספר במגמתו להעיר בלבות הרבים חיבת ציון וישוב ארץ־ישראל. אכן קלע יפה ר"ש מהזילובר בהסכמתו הקצרה, שגוף הספר אינו צריך כלל וכלל להסכמה, שהרי כל כולו „רק אסיפת דברי חז"ל הקדושים, בעלי התלמוד והמדרש עם ביאור דבריהם הקדושים עפ"י דרך הפשוט והישר". אלא הוא בא להסכים למגמת הספר: „לעורר בלב עמנו אהבת וחביבה ציון וירושלים — — —". אף ה' מחבר עצמו אומר בהקדמתו, שספרו זה אינה חכמה אלא מלאכה, אלא שחובה להודות, לאחר העיון בספר, שילקוט זה חורג הרבה הרחק מעבר לתחומה של המלאכה, כי כן בסדור הוא על דרך ענין וענין והמעבר הנינוי מענין לענין, אם במדור אחד עצמו ואם ממדור למדור. ועל הכל — שני פירושיו שהם צלילה בים הגדול של דברי רז"ל תוך הבנת דבר מדבר ועניין מעניין.

ואל יפליאנו גדלו בתורה, שכן הוא מספר שקיבל תורה מרבו ר' נחום מהורודנא, הוא רבי נחום בי"ר עוזיאל קפלן, סמכות תורנית גדולה באותם ימים, שזכה כבר לפני ששים שנה ומעלה לספר מונוגרפי („תולדות מנחם" לישראל דוד מילר, — פיוטרקוב תרע"ג. וראה עתה בספר גרודנה לדב רבין, עמ' 92 ואילך). ואם הוא זיכה את אביו בקריאת שמו על אחד מפירושיו, הרי הוא מספר בהקדמתו שהרבה הוא חב למורו ורבו ר' נחום מהורודנא, „אשר זכיתי בבחרותי לצקת מים על ידו ולשמשו בשימושה של תורה כחמש שנים רצופות, משנת תרל"א עד תרל"ו". הוא שימש איפוא גדולים בתורה וידע על כן להשתמש בתורתו זו, כפי שאנו חשים זאת בכל עמוד ועמוד בפירושיו השניים.

פירוש לדברי רז"ל אינו מניח כנודע מרחב מחיה רב לביטוי עצמי. ואף על פי כן מבצבצת אישיותו של ר"י ציולינג לא פעם בפירושו זה. אתה מוצא ביטוי אישי־נפשי זה כבר בעמוד הראשון לפירושו: „מתנת ארץ ישראל היא שורש ועיקר לחיים הנפשיים — — — וגם שורש ועיקר לחיים הגופניים. הוא מביא בפירושיו גם מדבריהם של אחרים תיכף, שהוא חי את הדברים ואת כל הספרות הזאת ומעל הכל פרעמת בספר זה אהבה ללא מצרים לארץ ישראל מזה וישובה מחדש מזה. לכאורה דברי רז"ל אלה שגורים היו, ובימים ההם ודאי שהיו שגורים, על כל פה ולשון. אולם בליקוטם אחד לאחד ובסידורם ה' עניני הרי הספר אפוס נעלה ונורד כם לארץ ישראל וזיקת עמנו אליה. למעשה הדברים אינם מצריכים פירוש כלשונו, שכן הם מדברים בעדם. אולם הפירוש ממשיך את שורת דברי רז"ל לספרות המאוחרת ואף מקבילה את הדברים למקורות אחרים, במידה שמסכת זו בכללותה ובשלימות מאירה באור יקרות.

ואפייני הדבר, שעל אף הדברים המובאים לעיל מאת הנצי"ב בענין הגאולה הטבעית, שיש לעשות למענה, וכי אין היא סותרת את האמונה בגאולה הנסית, ענין שהיה למוקש בעולם הרבני בבואו לנקוט עמדה ביחס לחיבת ציון וישוב ארץ ישראל, הוכך בכך ר"י ציולינג, משל חושש הוא לפסוק הלכה זו לפני רבותיו. באחד מפרקי הספר: „שער עתידות הארץ" הוא מגלה לבו בענין זה (עמ' 87):

אמר המלקט: בכלל יראה כל מעיין בתוך פרקי זה, המכונה בשם „עתידות הארץ" — מכל המון המדרשים שלקטתי ואספתי בענין זה, יש מהם מוכח, שקיבוץ גלויות קודם לביאת המשיח ויש מהם להיפך ואין הכרע כ' דבר (ההדגשה שלי — ג. ק.). וכבר האריך בענין זה הגאון ד"ר קאלישער זצ"ל, שדעתו נוטה: קיבוץ גלויות ובנין בית המקדש קודם ביאת המשיח.

לכאורה יש באמירה זו מעין סתירה לכל מגמת הספר. אולם מסתבר, שסמך ידו על גדולים וטובים ממנו ולפיהם נהג תוך גילוי כן, שאין במקורות ראיה מוכחת לכך. וראויים הדברים לאומרם, כי כן יש בהם נאמנות למקורות מזה ונאמנות לרעיונו מזה, ללא כל סתירה פנימית.

בחתימת הספר אנו שומעים, שעתיד להופיע חלק ב' לספרו זה: „קובץ דברי הזוהר הקדוש ותיקוני זוהר ובירוהו מענייני ארצנו הקדושה". אולם המשך זה לא הופיע. לעומת זאת יצא לאחר כמה שנים ספרו של יעקב גולדמן: „ילקוט ארץ־ישראל השלם", שלו ולמחברו אני מתכונן להקדיש במדומן דברים לחוד.

עתה מותר לגלות ולספר, כי מאז הכביסני מר משה ציולינג בסוד (סוף בעמוד 10)

משל העצים של ריהל ורמב"ם בלבלוב חדש

מאת אלעזר שרביט

לד"ר יהודה אבן־שמואל, בהוקרה

א

כְּבַל עֲצֵי הַפְּרִי וְאִלָּנֵי הַסֶּרֶק
יוֹמָם לָהֶם שֶׁמֶשׁ בְּעָצְמַת לַהֲטָהּ
וְלַיְלָה מְלִילוֹת הַצְּמִיחָה הַשְּׁקֵטָה
עוֹרְכִים הִתְחַדְּשׁוּת־עָצְמָם בְּמִדְקְדָּק
לְבַל יְהִי שִׁיר־מִזְמוֹר־חַג לִבְלוּבָם
וְהֶמְוֹן אֲבִיבָם
לְפִזְמוֹן נְבוּב־תּוֹכֶן וּמְפֻקְפָּק.

עֲצֵי שֶׁל ריהל ז"ל. גַּם פִּרְחָיו בִּכּוּרֵי
לְשַׁדְּדוּ אֶת דָּמִי בִּקְרָבִי וְאִתִּי
עַל רוּחוֹת אֵימִים וּשְׁטָנִים נִסְעָרִים
הָלְכוּ אֶת שְׁ־וּם בְּגֵיאָיוֹת וְהֶהָרִים
פִּלְחוּ לְבָבוֹת וְעוֹרְקִים נִרְדָּמִים.
וְקָפְאוּ בָּם רֵיחוֹת וּסְמָמִים.

וְעוֹד לְבוּשִׁים הֵמָּה. אֵלֶּה עֵצִים.
לְבוּשׁ רָאשֵׁיהֶם שֶׁבִּתְחִלַּת בְּרֵאשִׁית.
בֶּן־בַּאֲנָה־הַקְּדוּמוֹת שֶׁמִּשְּׁאֵל־לָעוּנָה,
שֶׁאוֹן חַיֵּיהֶם בֶּחֳדָשִׁים וּבְקִיצִים
כְּבֹהַק עָסְקָם וְתֻמָּם.
וְעוֹד תְּחוּשָׁתָם כִּתְמִיד אֱמוּנָה
לְחֻמָּם
וּלְקוֹרָם
שֶׁל גָּזְעָם הֵנָּה וְשֶׁל עוֹרָם.

ב

הִרְהִיב עֵץ־הַדַּעַת שֶׁל רַמְבָּם אֶת הַדַּעַת
בְּגַנּוֹ שֶׁמִּלְּאוֹ כָּל עָרְבוֹ לְשָׁדַיִם.
הִצְמִיחוֹ קְצִיצִים שֶׁהָיוּ לְבַדִּים.
שָׁנָיו נִהְיָה כְּפוּפִית וְנִכְנַעַת
אֶל צַמַּרְתּוֹ בָּהּ רוּחוֹת רַק לוֹטְפוֹת
וְאֵין מַסְמֵרוֹת.
וְתַפְרֵי רוֹן בִּשְׁלוּת קְטוּנָן
אֶת עֲנֻגוֹת יָמֵינוּ עוֹטְפוֹת
וְהֵן מְזַמְּרוֹת: —

שִׁיר־בֹּקֶר מַרְגִּיעַ מוּל קֶצֶף הַזְּמַן
וּבְגִיל
הַמַּכְנִיעַ בְּחֶדְוַת הַצְּלִיל
כָּל קַדְרוּת עָנָן.

ג

וְעוֹד מַלְבִּישֵׁי מַלְבּוּשׁוֹ הַיָּשָׁן
כְּוָתִיקֵי מוּמְחֵי עֵץ וְגַן
חוֹשְׂפִים בְּחֻקֵּי כָּל גִּזְעוֹ וּשְׂעִיפָיו
לִזְקוֹף עִקּוּמֵי כָּל עֻלְעָל וְעָנָף.
לְלִיט סַף סְיוּ שִׂמְחִים הַצְּמִיחוֹתָם
דוֹק־עוֹר וְגוֹן־קְרוּם
פְּאֵרָה תִּפְאַרְתּוֹ שֶׁל הָעֵץ וְהוֹלֵם
אֶת מִזְגָּם שֶׁל הַיָּמִים הָהֵם. —

וְלִבְלוּב מְחֻדָּשׁ בֶּן־יוֹמוֹ וְעִתּוֹ
כְּשֶׁב לְהַמְקִיד יוֹ יֹעַד
מִעַצְמָם עַל עָצְמָם הֶעָנֵד.
כְּבִגְלִימַת אוֹר שֶׁל יְרִיקוּת מְרַנִּינָה
מוּל כָּל חוֹפֵשׂ אוֹר לְגַלּוֹי אֲמִתּוֹ
קוֹלָפָה מִזְּיוּם שֶׁל אַחֲרוֹן הִתְבָּרְקוּת
וּמַעֲלָה צְרוּפִים לְתַכְלִית הַזְּכוּת,
נִקְרֶנֶת בָּם וּמַקְרִינָה.

כִּי לָהּ מִזְגֵי יֵשׁ עִם נִמְצָא וְעִם אַיִן
וּמַה הַיּוֹם יִכָּרַע לְכַבֵּר כָּל עֲדַיִן,
וְלִתְלַף תְּמוּלִים אוֹדֵי פָּנִים וְנֵכָר
בְּמַשְׁבֵּי נְחוֹחִים בְּשִׂמְחֵי הַמָּחָר.

כִּי פֹּה הַיּוֹם כָּל עֵץ־שָׂדֶה־וָגַן
וְשִׂיחַ הַמִּדְבָּר
שָׁתוּל עַל כָּל פַּלְגֵי חַיִּים וּזְמַן
בִּזְכוּת חֶדְוַת רִאשׁוֹנִים לִנְבוֹט
וְאַחֲרוֹן נְגִהֵי הִתְלַבְלְבוּת
שֶׁל הַיּוֹם וְשֶׁל הַמָּחָר.

אלול תשל"ג

רומנטיקה ומרי

מאת י. עמוס

זכות נתגלגלה לקוראים העברים על ידי תרגום ספרו של פרופ. יעקב טלמון „רומנטיקה ומרי", העוסק בשנים הגורליות של אירופה במחצית המאה הי"ט. בקיאותו וחריפותו של המחבר עוקבות אחר ההתפתחויות והתמורות המדיניות, הלאומיות, החברתיות, ומעלות מחקר מאלף על גוי ועל אדם ביחוד. על הגויים יאמר בספר, הכוונה למעצמות הגדולות של אותן השנים: אוסטרו־הונגריה, צרפת ואנגליה, כולל גם את הנסיונות הגדולים שנכשלו להקמתה של גרמניה גדולה ומאוחדת.

הנסיונות לא נפלו לים, הם הכשירו את בואו של ביסמארק, וזמן קצר לאחר מכן, הוא הצליח במה שנכשלו קודמיו. אך לא פחות מן הגויים מדובר במחקר על האדם ועל גורלו ומצוקתו, על תקוותיו ואשליותיו, ועל השבתו נפשו והשרבן עולמו גם יחד.

נס המרד

פרופ' טלמון מתחיל מן המהפכה הצרפתית, אשר היתה נקודת מפנה בדברי ימי העמים. אך גם מהפכה זו היתה מעוגנת ומושרשת במציאות המדינית הסוציאלית וינקה משרשים רוחניים שקדמו לה, ובראש ראשונה ממעשהו של לותר, אשר הרים את נס המרד נגד הכנסיה הקאתולית. היום קשה להעלות על הדעת עד כמה עמוקה היתה המהפכה של „כופר" זה, אשר התמודד עם שלטונו של האפיפיור ברומא, ועד כמה השפיע מעשהו על מחשבתם והגותם של אנשי רוח במאות השנים שלאחר ימי הביניים. התמוטטותו של „העולם האחד האחיד" במשכה שנים רבות ועוררה משברים רבים, אשר הריסת הבסטיליה בשנת 1789 היתה שיא השיאים שלה. גם נפוליאון, שבא לסתור את הישגי המהפכה ונעשה, למעשה, שליח שלה בארצות כיבושו הרבות, הביא את בשורתה לאנשים רבים. טובי ההוגים, המשוררים, והאמנים נתפסו לרעיונותיהם של המהפכנים, והעולם התרבותי של מרכז אירופה ומערבה נתמלא זעזועים ועיוותים, אשר את תוצאותיהם אנו מרגישים עד עצם ימינו.

בצדק מציין המחבר, כי מעשהו של לותר היה הפרק הראשון במרד שבה המשוחררת ולאחריו בא דיקארט, אשר הטיל ספק בכול והחלו חיפושי האמת של היחיד. מכאן המבוכה שבלבבות, כתוצאה מן הטראומה של המהפכה, אשר הלכה והחריפה עם התקרבותה של המהפכה התעשייתית, ועוררה ניגודים וסתירות במישור הפוליטי והסוציאלי. הדרמה האנושית, אשר ניתן לקרוא לה טראגדיה, היתה מלאה גבורים ועלילות גבורים. ואת פעלם וכשלונם והיאבקותם מעלה ההיסטוריון במסות מזהירות וממצות, אשר חוט החן העיקרי המשוך עליהם הוא ה„בינה לעתים". אותה הבנה מעמיקה וחודרת למציאות, הנקבית לחוקר, לא רק בזכות ידיעותיו הרבות, אלא בזכות תחושותיו המופלאות. התודעה, שבאנשים חיים עסקינן, המבקשים את קיומם הפיזי הרוחני כאחד, היא המיוחדת בגישתו של פרופ' טלמון, לעומת גישתם של חוקרים רבים אחרים. הללו רואים לפניהם את עושי ההיסטוריה בצורת מלכים, אפיפיורים, מצביאים ומנהיגים פוליטיים, ואילו אצל טלמון נישאת ההיסטוריה על גבו של כל יחיד, כל פרט, הוא גיבורה האמיתי והריאלי.

ניידות חברתית

כתוצאה מכך מופנה החוקר של ההיסטוריון אל האדם באירופה במחצית הראשונה של המאה שעברה. הסיסמאות הגדולות של „מירב האושר למירב בני האדם" מתורגמות לשפת המציאות והמעשים המאבקים הפוליטיים והסוציאליים. האנשים ביקשו להיעזר בהתפתחויות הטכנולוגיות ולזכות בעזרות, בשוויון ובפרנסה גם יחד. „המסר כולו — כותב המחבר — נתפרש עקב ה' המורה המוחלטת שחלה בתודעתם של בני האדם". פירושה של התמורה היה, ראשית כל, ניידות חברתית. האנשים האמינו, כי המדינה לא נגזרה עליהם משמים, והיא מוסד חילוני, וכי כל בינה של החברה האנושית הוא ענין שבהסכמה, אמנה מוסכמת, ולא, כהשקפה המסורתית, ענין של סטאטוס. המלחמה בין „כרוזת המחר" לבין סדרי החברה ה' ישנים הקיימים במשך דורות רבים, היא אשר הולידה את הסוציאליזם.

המחשבות הסוציאליסטיות נולדו בגרמניה. צורתן הכלכלית עוצבה באנגליה, ודחפיהן המהפכניים נתקיימו בצרפת. את השורש לכל אלה רואה פרופ' טלמון, בנוסף למהפכה הצרפתית, במשנתו של עמנואל קנט. תלמידי־מתנגדיו פויארבך ומארקס הפכו את התנגדותם לרבם לשיטה הקיימת ועומדת בזכות עצמה. במעין זה שתה קארל מארקס, וממנו יוהדה פינה להשקפתו על המאבק שבין הקאפיטאליזם לבין הפרולטאריון ועל נצחונו של זה האחרון בקרב הסופי. אלא שקרב זה היה צריך להיערך בארצות המפותחות, שכבר היה בהם פרולטאריון לוחם, כגון גרמניה או צרפת. מארקס סמך על ההמונים הגרמניים בעיקר, אשר נאבקו קשות מעולם של בעלי האחוזות, הכמרים, הרודנים בנסיכויות הרבות והקטנות, השליטים הגב' אים שלא ידעו רסן בתאוות שלטונם.

מאבק לחרות

עם כל הכבוד ללחם לאכול ולבגד ללבוש לא היה די בכך, כדי להרים את המשא הכבד של מאבק האדם לחרות. הרוח שבאדם — מה שפרופ' טלמון קורא לה הרומנטיקה — היא שעשתה את המלחמה, והיא ששיוותה לה את צביונה הבורר. דווקא כיבושיו של נפוליאון, אשר עבר על אירופה בסערה, הוציאו מן ה' מחתרת ומן הסתרים את הלאומיות הדחוקה המרודה. פתאום קמו לתחיה מעשיות כבי קדם, אגדות־עם וסיפורי־אבות אשר טבעו במרץ ובגאווה להוות עצמית וליחוד לאומי של העמים הנדכאים. המשכילים שבאומות נתפסו לרעיונות האלה והם אשר ראו את שליחותם לפתוח ולקדם את האידיאה של הלאומיות של כל עם ועל כל לשון.

הגדיל לעשות יוהאן גוטפריד הרדר, שהיה גרמני לפי מוצאו ורוסי לפי אזרחותו. הוא חי בריגה, שבא את עמו, את הפרוסים, והעריץ את יקטרינה, קיסרית רוסיה, מן הבאלטיקום דווקא זרח האור, והוא אשר האיר החימם לבבות רבים של אנשים רבים, בני אומות שונות. הרדר ייחס חשיבות לכל פולקלור שהוא של כל שבט ושל כל קבוצה אתנית, וחזל לחשוף היסטוריה, שנקברה מזמן ולהקימה לתחיה. בהשפעתו החלו מלומדים וחוקרים לדובב שפתי ישנים ולהחיות מסורות לאומיות שאבד עליהן הכלח. „מעולם — כותב פרופ' טלמון — לא ראה דור אחד מבול כזה של מילונים היסטוריים, מסות דיקדוקיות למדינות, אנתולוגיה של שירה עתיקה, רומנים היסטוריים, אוספי כרוניקות ומקורות, ובכלל שגשוג כזה של המחקר ההיסטורי והשירה הלאומית". גלים של תודעה לאומית גאה ומיוחסת ירדו לעולם.

על הגלים האלה נישאו תנועות לאומיות רבות, שביקשו לשוב אל התחושה הלאומית והדחוקה. רומנטיקה זו נשתלבה עם המרי המהפכני והדימוקראטי. ההמונים הבזויים הרימו ראש. מן המהפכה הצרפתית למדו שאפשר אפילו לערוף ראשו של מלך. מן המסורת העממית למדו שהם אנשי תרבות ורוח. התסיסות האלה פשטו בארץ, ובמקומות שבשלו התנאים לכך באו מרידות ופעולות מהפכניות, שחיפשו להם פורקן ומוצא. היהודים ניסו לפרוץ את הכלא ולצאת כנגד הכהות ה' משעבדים והמדכאים.

המרד הראשון היה ביוון השנייה ברומא. כמו בימי קדם חזרה ההיסטוריה האנושית על סדרה ואל ביתה.

יוון ורומא

יוון היתה דחוקה בקרן זווית. הטורקים שעבדו אותה שעבוד אכזרי, אשר אוצרותיו המובהקים היתה תלוית בישופים אורטודוכסים בשערי הכנסיות. העם היווני נפק בענין הדתי, בירכון הפוליטי, ובדלותו הרוחנית. פתאום עברה הרוח בהודנה. „העולם" נזכר במסורת הגדולה של חכמי יוון, אשר נתנו כל כך הרבה לתרבות המערבית. המשורר האנגלי ביירון ואחרים הביעו את הזדהותה של אירופה עם יוון המשועבדת. והנה זכתה יוון לעצמאות חלקית. מטרניך, שר החוץ האוסטרי, מגדולי המדינאים של הסדר הקיים, אמר על יוון לא פחות ולא יותר מאשר „יפה נהג המטה הבינלאומי של המהפכה האירופית שבחר ביוון כנקודת ההתלקחות של המהפכה". לאחר יוון בא תורם של עמי איטליה אשר היו קרועים ושסועים מפלגות־ענים ומשלטונות חוץ, ובראשם — מדינת האפיפיור, אשר לא השלימה עם ירידת קרנה ועשתה הכול כדי להחזיר גדולה לעצמה. איטליה אחזה, ובגרמניה נעשו מאמצים כדי לאחד את העם ולהתגבר על היסודות המפרידים והמבדילים בין האזורים השונים ובין הנסיכויות הרבות.

סערת התלהבות והתרגשות, הי' תקוות והאשליות, של רומנטיקה היא היא אשר אחזה בציצית ראשם של מדינות ושל עמים. אך הסוף היה מר. כל המאבקים שכללו את מרד הדיקאבריסטים ברוסיה, ההפיכות של 1831 ושל 1848 בפאריז, נסיון המרד של הפולנים בשנת 1831, ה' הפיכות בוינה, בברלין ובהונגאריה, נכשלו. אותו „אביב העמים" שהב' טיח כל כך הרבה, נסתיים בשנת המרה והנמהרת — 1848.

מה ביקשו הלוחמים?

מה ביקש האדם הנאבק הלוחם? בתחום האישי ניסה להתיר לאותנטיות שלו, ובמישור החברתי ביקש להיות חפשי, להשתחרר מכבלי ה' כנסיה, מן האבסולוטיזם הפוליטי, מסדרי החברה המכבידים והנבזלים. כל הגילויים האלה מצאו את ביטויים בהגותם וברעיונות שפשטו בארצות רבות. גם את תנועת החסי' דות שהורוהה באותם הימים בצדך, מתנה הכהבר בין אותן תנועות ה' שחרור. בני האדם ביקשו להיות את המציאות בדרך בשלום, באמצעות ההרהרות, הדמיון, התשוקות, ההל' כות וההכרוגות. „סורי" וורטר הצ' עיר" של גיתה, היא, אולי היצירה, שביטאה יותר מאחרים, את נאווי הדור הצעיר. ערגה וכיסופים מבל' אים את הלב. בטהובן ביטא זאת בצלילים שלו, ושלי כתב על מלודיה שמייחדת המכלאה את הנפש, והבינותיה בהזהה את האדם עם כל הקוסמוס... הרומאנטיציזם של התקופה הביאו להערצתו לאיזה גן־עדן אבוד לעבר הרחוק והיפה ולהציר החזון פל המכוון. כבו בתקוימות כל ה' תקוות וההכגבועים כל המאוויים.

בסופו של הספר מספר פרופ' טלמון על אלכסנדר הרצן, אשר הגיע בשנת 1847 לפאריז „לב העולם, מוח ההיסטוריה, ערש אחוות העמים השלום האוניברסלי". ורק עברה שנה אחת, שנה אחת בלבד, והוא איש זועק בכר נפשו: „ארורה את שנת הדם והטירוף, נצחון השפלות, ה' הייקיות והטפשות..." ולא עוד. אלא שעבר והו ובהתפכך עליו נמשו זרק הרצן דברי נבואה, אשר הש' תלבו בהם נגעים לארצו רוסיה הצארסית, שממנה ברח ואליה התגעגע שוב, לאחר באתהה של הריאקציה במערב. הרצן ניבא, כי רוסיה תצטרך לחתנה המהפכה, וכי צירוף זה יהיה במישור הסוציאליזם. ניבא הרצן ידע מה שניבא...

יעקב טלמון, רומנטיקה ומרי, אירופה 1815—1848. תורגם מאנגלית בידי יונה שהר לוי, הוצאה עם עובד, תל־אביב, 1973.

מעבדות לחרות

מאת אברהם ביק

בראשון של פסח נאם עזרא סטיילס, בכנסיה של ניופורט על עצמאות וחרות הריפובליקה, על סגולת עם ישראל ויציאת מצרים. בשעת הדרשה נוכח החכם יצחק קאריגל מעיר הקודש חברון (ג. א. קאהוט „עזרא סטיילס והיהודים").

ניו־פורט, ראוד איילאנד, תקל"ג.

שמש בוקר של אביב האירה את המפרץ נאראגאנזאט באנגליה החדשה. ברחוק השתרע הים האטלאנטי בלי חוף ובלי סוף. ערוגות גלים התיזו על האניות רצועות־כסף לבנים. מעל הספינות צרחו שחפים. אחד מהם הקיף הקפות באוויר ונח על ראש הכנסיה ששימשה מגדלור לאניות הנכנסות ויוצאות.

ברציף הגמל עמד הישיש אהרן לופז, פרנס הקהלה היהודית „ישועת ישראל" בניופורט, בעל קומה ממוצעת ותלסתר פנים של אציל, ועיניו שוטטו מאניה לאניה. סבלים שחורי עור, שחומי עור הורידו חביות מלאות קני־סוכר, ריבה וטאבאק מהודו. הוא חיכה עד גמר פריקת הפרקמטיה. הפרנס עתיר הנכסים, בעל שלושים אניות המהלכות בימי האטלאנטיק והקאריבי, התגאה לא רק ברכושו אלא גם בשמות הספינות הלקוחות מהתנ"ך: „רחל", „תרשיש", „אביגיל". סבו של אהרן לופז גר במאדריד והיה בן למשפחה מהכירה כאנוסים ולא מרצון. אם הסבא נשאה לקברה את סימני החבלים שחוקרי האינקוויזיציה הידקו לפרקי ידיה. אחרי שעברו על משפחת אבותיו כמה הפתקאות מחמת „כלבי השכירה" של הכנסיה הקאתולית הגיעו לבראזיל, ומשם עברו לארץ החדשה.

בניופורט נשא אהרן לופז את אחותו של הסוחר יעקב רודריגז, רחלין. צאצאיהם של מגורשי האינקוויזיציה וקרבנות העריצות נעשו בא־ארץ החדשה הוכבי „בני חירות", אגודה מחתרתית שפעלה לשחרורים של ה„מושבות" באנגליה החדשה מעול המלך ג'ורג'.

אור החמה נפלה על בתיה הלבנים הבנויים נוסח הולאנד האירה את בית הכנסת ואת האריות החכ'ים שמעל לארון הקודש. אחרי התפילה נצפו האנשים עיגול.

— הכומר ידרוש על נושא יציאת מצרים, חרות ארצנו. נושא הדרשה: „המורד בעריצות — לומר מצוות אלקים?"

— כך. חסיד אומות העולם הוא. חברו של המלומד בנימין פראנקלין.

מכיר השמש הקהילה ראובן לופאטו עובר חיוך תגיגי על פניו.

— ומה חדשות בקהל?

— השליח מארץ הקדושה שוהה בביתו של עזרא סטיילס ומשוחח עמו על הלשון העברית ועל ביאת המשיח

— בפעם הראשונה לאחר מאות שנה שליח מארץ הקודש עם נוכרי תורתנו הקדושה, אולי ירום על ידי כך כבוד עמנו.

בעלי בתים ו„יהודים", היינו בני הקהלה יוצאים מבית הכנסת. גם ה„מיניאנאס" — המתפללים השכורים להשלים תמיד את מנין העשרה, אחד מהם מבעים:

— הביטו, הנה הוא הולך!

ר' חיים יצחק קאריגל, שד"ר (שלוחא דרבנן) מעיר הקודשה חברון, בעל קומה, לבוש גלימה ירוקה, חבוש כובע־פרווה וחגור אבנט בכמה צבעים, פוסע מנושב־הרוח כאילו לא שליח הוא אלא משיח.

*

זה חודש שד"ר חיים יצחק קאריגל, שליח הקהלה הספרדית בחברון, הגיע לניופורט מהולנד. קודם שבא ל„עולם החדש" עבר אורחות רבים בארץ ישראל למצרים, כשם לטוניס, איטליה, עד שירד לספינה שהביאה אותו לנבל הכפרך.

המחקרים „חלקו" כדור הארץ לכמה חלקים. הוזרבות מ„עבר לאוקינוס" הם חלק מהכדור. אומרים על ארץ זו שהיא ארץ אופיר, שכינם יוצא רוב הזהב לעולם. והמורכב שיש מדינה בדרום ששמה פירו כשם אופיר אלא בהיפוך האותיות. כיוון שהטילו עליו חכמי חברון שליחות המצווה למען עניי העיר, גבר בלבו להצפין, כתוב: 'כצפון זהב יאתה', ופירשו חז"ל „הרוצה להעשיר — יצפין".

כשבא לניופורט הציגו פרנס הקהלה לפני הבומר, בן השלושים והדור הפנים ובכן ביחם של אלו עכמים שהגיעו לכאן באניה „הייפלאואר" (פרח מאי), ומיד נשא חן לפניו ועכשיו לומדים שניהם בתנ"ך במקורו העברי, והנוצרי מתהלך כאח וכריע עם השליח היהודי.

כמה מאנשי הקהל לא הבינו מה ראה החכם מארץ הקדושה בכומר זה? כלום אפשר לספר להם שהכומר אינו נוהד כל עיקר, כמחזיק הוא באמונה כי הכסיה, משיח האמת עדיין לא בא, שעתיד הוא לבוא, וכי השורש לכל הדתות היא תורת משה. שנה שהוא, חכם קאריגל, עושה בהכרעתו של הכומר הרי לא זו בלבד שאינו מוכיר דבר על הנצרות, אלא דן בעיקר בתופעי הדתות. רעיון זה הביע עזרא סטיילס בדרשה שנשא לכבודו של מהיג ולהם לחופש המחשבה וכינון ארצות הבריה, ביניהן פרנקלין. לא בכדי אין אתה מוצא אפילו איקונין או צלב אחד בחדרו על גבי קירות ספריה.

בוקר אחד תלה בו הכומר עיניו הבהוכמות מבעורפלות וסיפר לו שהוק הרהבת הדינה:

— כנהיגנו החכם והוגה דעה ג'פרסון מווירגיניה הציע שהותמת ארצות הבריה, של הריפובליקה היחידה של החופש, תראה בצד אחד את תמונת פרעה יושב במרכבה פתוחה: כתר לראשו חרב בידו, והוא הוצה את מי הים ברדפו אחרי בני ישראל, ומהצד השני — בכוה העומד על החוף בשקרני אור בעמוד האש מאירות פניו וידיו מרוששות אל כעבר לים.

סטיילס פסע אילך ואילך בחדר ודיבר ארוכות על תכנית מייסדי הממשלה לעתיד:

— הנה לפי החוקה שלנו לא תהיה ממשלה לאומית מה דהיה מיוחדת. ארצות הבריות לא תהיה מיוסדת בשום פנים על הדת הנוצרית, ושום טענה אשר תתעורר מפני דעות שבאמונה לא תפסוק לעולם את ההרמוניה הקיימת בין כל היושבים. — כן, רבי, — חיבקו הכומר בעשה הבר — מאמין אני שבא אותה זו כעם הנבחר בעבר, כבני ישראל בימיהם, נבחרה להות לעולם חופש ושכל הישר, להיות ארץ כנפן מגיהה לכל יוצאי מצרים ביבינו.

— אבל כבודו — צפף קאריגל גבותיו עם כצהו הרחב הצנת — היהודים קבורים באלפי גיבים אל ארצם על אדמת הקודש. ואת המשיח לא יבקשו פה אלא בארץ אשר לנו היא, ואשר ניתנה לנו לאחוזת עולם.

— הדין עכך — הניחו הכומר רשהה אצלו בידיים פרוחה — מאמין אני שבגלל דגלנו יתנו מחסה למיליונים וגם תעזור לכם לגבש קהלכם להיות עם בין העמים.

בדבריו קנה סטיילס לבו של השד"ר. בשבת הגדול בא סטיילס לבית הכנסת. ישב במחיצתם של הפרנס והשליח בכותל המזרח, סמוך לארון־הקודש, וכאשר בעל הקורא קרא בתורה עיין בחומש הקטן תוך כלחש אחר כל תיבה ותיבה. היהודים בבית הכנסת נהנו הנאה מרובה.

*

ליל הסדר. לילה של ניר. ירח מאיר את הים באור כחלחל. בבית יעקב רודריגז, שחלונותיו נשקפים אל המפרץ, מקבל בעל הבית את פני האורחים. שולחן ארוך מכוסה מפה לבנה כשלג, ומעל לשולחן תלויה בשרשרת נברשת בה שבעה קנים הקורנת כאספקלריה. בכותל המזרח תלוי־ציור שבו בגפף יעקב לרחל בינות לכבשים צחורים. בעלת הבית מקושטת בבגדי משי לבנים, צוארה מלא פנינים, מציגה גביע כסף ובקבוקי יין, כורכת בזהירות שלוש מצות בברוקאט ומניחתם על גבי סס כסף. עיניה גדולות־כחות הילוכה קליל וגמיש וחיוך הכרוך מסביב לשפתיה אומר בנינעות: — אנא שבו!

ישבו בעל הבית ואורחיו בראש השולחן בימינו השד"ר לבוש בגלימת משי לבנה, ובשמאלו — עזרא סטיילס. שלשתם על גבי כרים רקומים. הקשה בן את הקושיות ופתח השד"ר „עבדים היינו", המסובים ענו במקהלה. חזרו מלה במלה על דברי החכם.

גמרו אמירת „ההגדה" היו יושבים ומאריכים בסעודה. בין שסיימו אכילת הדגים התחיל השד"ר מספר מנסיונותיו בארצות השפלה, באיטליה ובדרום אפריקה ושילב סיפוריו בפסוקי תנ"ך ובמאמרי חז"ל. נמשכו המסובים אחר דבריו עד שהסיחו דעתם מן היין ומן הבשר.

*

השעה מאוחרת. המים מכפילים את אורה של הלבנה. עזרא סטיילס נפרד באהבה מבעלי הבית ומידידו החכם מארץ הקודש. כשולהב מהיינות, מהמאכלות ומדברי התורה שנאמרו על השולחן, פסע בליל שימורים זה שבו התבשרו בני ישראל מפי אלקים בשורת גאולתם משעבדם, וגם מפי אותות השמים.

עזרא הרד היה לקסמי הריחות שנשא עמו מבית הפרנס ונשא בחובו לטיפת ידו של הרב החכם, תמימות אצבעותיו, לחן קולו במזמור שיר צאת בני ישראל מארץ מצרים. הרקיע מעל הים היה זרוע כוכבים. כוכבים נופלים בלילה מן השמים — האין זה אות ומופת לאנשי החירות, לכל תושבי המושבות ליום גאולתם כי קרוב לבוא, — עדות ליציאה מעבדות לחרות.

مكرر من الاصل

هكذا من الأصل

הלכות פסח של ר' חיים בנבנשתי

(300 שנה לפטירתו)

מאת ד"ר יהושע הורוביץ

בספר כנסת הגדולה נכללו „כל פרטי הדינין המחודשין שבאו בספרי תשובות גדולי האחרונים מזמן הרב המשביר (= ר' יוסף קארו) עד זמננו זה. איש לא נעדר. מהתשובות שמצאה ידי מדפוס ומכתיבת יד וגם קצת דברים שהשמיט הרב המשביר מהקודמים אליו"; במלים אלה תיאר ר' חיים את תוכן חיבורו שמגמתו היתה לסכם את דעות הפוסקים על כל דין ודין תוך הוספת הערות משלו המאפשרות להגיע לפסק הלכה.

דרך חיים

ר' חיים בר' ישראל בנבנשת נולד בקושטא בשנת שס"ג (1603), למד בישיבתו של ר' יוסף מטראני (מהר"ימ"ט) וקבל ממנו את רוב תורתו. בשנת שפ"ד התחיל לחבר פירוש על הסמ"ג; בשנת 1655 עבר לאיזמיר ובשנת 1662 התחיל לכהן כרבה של העיר כיורש מקומו של ר' יוסף אישקפה. ר' חיים היה מעורב בפולמוס הגדול מסביב לשבתי צבי; על רקע זה מובן סכסוכו עם ר' אהרן לפפא; ר' חיים לא הראה תקיפות מספקת להתנגד לאלה מבני ציבורו שנמשכו אחרי שבתי צבי. אחרי סיומו את חבורו „כנסת הגדולה" על או"ח, יו"ד וחו"מ (החלק על או"ח נדפס ליוורנו תי"ח), נצטבר חומר חדש על אותם הדינים ואת החומר הנוסף הזה קרא בשם „שיירי כנסת הגדולה" (החלק על או"ח נדפס איזמיר תל"א), תוך עיסוקו בעבודת ספרו על הסמ"ג בשני חלקים — לאוין ועשין בשם „דינא דחיי" (קושטא תקי"ב ותקי"ז) נוכח לדעת שרצוי היה לחבר ספר שיכלול את כל הפוסקים לפי סדר השו"ע; כשחזר שוב לספרו על הסמ"ג קיצר את דבריו בהסתמכו על ספרו הכולל על השו"ע — כנסת הגדולה.

הספר — כנסת גדולה

ספר כנסת הגדולה כולל גם פירושים לטור, הב"י, והשו"ע תוך הבאת חידושים ופלפולים בדברי הראשונים והאחרונים על סדר סימני השו"ע: ר' חיים רגיל להקדים להספותיו את המלה „אמר המאסף" ובכינוי זה רמז שהוא כעין מאסף לכל המחנות של שו"ת שהופיעו אחרי מפרשי השו"ע. את מטרתו זו בחבור ספרו הוא מדגיש בהקדמתו הגדולה לכנסת הגדולה (= כנה"ג) שבה הוא מסכם בהרחבה את התפתחות תורה שבע"פ בתקופת הרי"ף, רמב"ם, בעל הטורים, בית יוסף עד זמנו: „וקראתי שם הספר הזה כנסת הגדולה להיות שזה כנוס וקבוץ בזול כל הדינין המתחדשין הנמצאים בספרי תשובות גדולי האחרונים ז"ל". את שו"ע הוא מכנה בשם „השתר הקצר" ובמיוחד מסתמך הוא על פסקי השו"ע הרמ"א בהדגישו: „ומיהו לענין הלכה הוא"ל ונפק מפומייהו דרבוותא רבינו והמחבר והרב בעל המפה ז"ל הכי נקטינן" (כי הס"ו).

דיני פסח

בהלכות פסח דן ר' חיים בכנה"ג בסי' תכ"ט עד סי' תצ"ו. הלכותיו כוללות לא רק לקט של שו"ת אלא גם פירושים ודיונים שונים על דיני פסח. הוא מציין מנהגים שונים בהדגישו שמנהגן של ישראל תורה הן (כנה"ג סי"ז ד'), מנהגי האשכנזים [טור סי' תל"ב (סי"א א', סי"ג ב')]; הוא מביא (סי"ב ג', סי"א א') השגות אשכנזיות = הגה' מהרי"ל סי' ב"ס, כנהג קושטנדינא (כ"א ג', סי"ד ב), צומד על נוסחאות שונות (כגון בדברי הגאונים) ומייחד את הדיבור על דיני ליל הסדר ובמנהגיו.

פסח מעובין

יש לציין את פירושו על הגדה של פסח הידוע בשם „פסח מעובין" הכולל סכום הדינים השייכים לפסח וליל הסדר (וויניציאה תנ"ב, קושטא תק"ב). לפי דברי ר' חיים בהקדמתו כולל חבור זה „סדר פסח בקצרה על פי דעות הפוסקים חדשים גם ישנים מלוקט מחבורי הגדול ספר „כנסת הגדולה". הוא קראו „פסח מעובין על שם שהוא בלול ומעורב ומעובה בסברות רבות ובמשך הוא בכנוי זה אחרי דברי הגמרא פסחים ס"ד ב': פסח מעובין ומפרש רש"י שם: צב, על שם שהעם רב. פירושו זה וסכום הדינים שמגיע למספר שס"ה מצורף יחד עם סדר התפילה לפסח „ואיידי דזוטר על חיקו ישאהו כרוכה ומונחת על לוח לבו". בשיירי כנה"ג הל' פסח סי' תל"א (ע"ס א') מזכיר הוא את „פסח מעובין". פירושיו הקצרים מקיפים את כל דיני פסח (דיני ערב פסח, בדיקת חמץ ודיני ליל הסדר). ר' חיים מזכיר את בעל הטורים, ר' יונה גירונדי, הרמ"א, הלבוש, הב"ח, כשתדל להביא לידי פשרה בין שיטת הרמב"ם והראנ"ח [= ר' אליהו בר' חיים מקושטא] ומצטט את דרשות המהרי"ל. הסתמכותו על בעל הטורים משתקפת מתוך הערתו: „ולא נגיה דבר המפורש בדברי על הטורים מפני הספק שיש לנו בדברי הר"י יונה". כך נמשך הוא אחרי בעל הטורים כאשר הרמ"א, הלבוש והב"ח פוסקים כמותו בקשר להפסקת הלימוד אם הגיעה שעת בדיקת חמץ. ר' חיים פוסק בדין זה — תוך הכרעת סברות הפוסקים — שבלימוד שיש לו גבול [= שזמנו מוגבל] לא יפסיק אבל בלימוד שאינו קבוע יש להפסיק, לבדוק ואח"כ יחזור ללימודו.

מצב היהודים בתקופתו

מזכיר את הגיטו האיטלקי בוויניציאה באמרו: „בשכונת הקהל בעיר ויניציאה ועיירות אחרות שכונת היהודים סגורת ומסוגרת והוסיף שהכבר לוהל בקהל וביתו רחוק מן הקהל אי אפשר לו להתעכב שם וכן רב „מפני פחד פטורי קרתא הסובבים בעיר שמסבבים לתפוס כל היוצא מפתח ביתו אחר זמן הסוגבל. ואם גם אנשי הקהל גרים רחוק הם יפסיקותו בכתר אלה כי הם רוצים להוזר לביתם ולכן אז אין לחשוש שישכח את בדיקת חמץ.

בחיבורו זה עוסק ר' חיים גם בפירוש „נוסחאות בתפילה". בנוסח תפילת ליל יו"ט — המצורף להגדה שלו — כתוב: ותתן לנו חגים וזמנים לששון את יום המנוח הזה את יום חג המצות הזה. בהערתו שם סי' קל"ב מעיר ר' חיים שבנוסח זה — לומר יום המנוחה — מיוסד על רש"י ביצה י"ז א' ד"ה אם הי' בשל שבת: ותתן לנו את יום המנוחה הזה ואת יום חג פלוני זה. ר' חיים מעיר שקצת מהמדקדקים היו מתנגדים לומר יום המנוח או יום המנוחה והיו אומרים: יום השבת. לפי דעתו ודאי לסמוך על רש"י שאומר בפירוש: יום המנוח הוא מסיים את הערתו באמרו: „בקושטא נתגדלתי ואין גם שאחד שיאמר את יום השבת אלא כולם אומרים את יום המנוח וכן שמעתי לכל הרבנים וכן הוא מורגל בפי". וראה הגדה שלמה (הוצ' כ. כשר) שרומז לבעל עקדת יצחק שהעיר „הקפידו אנשי כנה"ג וכל חז"ל אשר מעולם בכל התפילות לפרש ולומר את יום המנוח הזה ולא לזכור שבת שהם וכו'". וראה גם מצוה שר"ת ויטאל התנגד לזה באמרו: מנות עם הארץ היה, ובסדר עבודת ישראל (עמוד 347/48) מביא את הגירסא: מנות ודברי רח"ו ר' מדגיש שאם „נשקול הענין במאזני הלשון" נכונים דברי הרח"ו..." גם הראבי"ה בס' פסחים סי' תקכ"ה (הוצאת אפטוביצר חב' עמ' 154) גורס: את יום המנוחה הזה. וראה הערות שם סי' 14. במשנה ברורה סי' תפ"ז ר: המנהג טובם לומר את יום השבת הזה.

בעל כנה"ג מרבה לדון במנהגי אשכנזים — ספרדים, כגון החומרא שנוהגים בקושטא האשכנזים שלא לאכול שום פירות בשני ימים הראשונים של פסח ור' חיים דוחה כנוהג זה שאין לו טעם (שם סי' קכ"ג) ומסעים שבליל שני וביום שני אוכלים כל צרכם. — וכגון זה בהערתו שם סי' שס"ה בסוף ההגדה. — בכמה סימנים דן הוא בהלכות ערב פסח שחל להיות בשבת: התענית בע"פ (סי' מ"ו), הוא מאריך בסכום הסברות בקשר לעשיית מלאכה ביום ששי אחר חצות כשחל פסח ביום א' (סי' צ"ג) והמנהג שלא להאריך בתפילה בע"פ שחל להיות בשבת (סי' קכ"ו). — כמו־כ עוסק הוא בעניני דקדוק (סי' ל"ד) וביאורי לשון.

בדיקת גירסאות

שאיפתו לבדוק את הגירסאות ותוך סיכומו לעמוד על מידת נכונותן ולקבוע את הגירסא הנכונה והמקובלת — משתקפת מתוך הערתו לדברי הטור סי' תע"ג. — אלה הם דברי הטור: „חז"ל ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים שצריך להקדים זבח דהיינו חגיגה קודם הפסח שהוא נאכל על השובע". גם הב"י הביא רומזים למרדכי פסחים (סוף פ' ע"פ — סדר של פסח) שאומר: „ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים הב' זבחים קודם פסחים משום דחגיגה היתה באה קודם הפסח... כדי שיהא נאכל על השובע". הביא תוספת ר' מביא את פסקו של מהרי"ל שאם חל פסח במוצאי שבת אומרים מן הפסחים ומן הזבחים דאין חגיגה קריבה בשבת ובליל שני יאמר מן הזבחים ומן הפסחים דחגיגה נאכל קודם הפסח. בעל כנה"ג מביא בסיכומו לפסק זה את הל' הרמב"ם בהל' חמץ ומצה (פי"ח ה"ז) שבראשונה מברך על אכילת הזבח ר' אח"כ על אכילת הפסח. וגם את דברי הרמב"ם בפי"ח מהל' קרבן פסח שבראשונה אוכל משלמי חגיגה ואח"כ אוכל מבשר הפסח כדי לשבוע ממנו. לעומת זה מציין מאבודרהם שבזמן שבית המקדש קיים בתחילה מביאין הפסח ומברכין על אכילת הפסח ואוכלים ממנו כזית ואח"כ מביאין את החגיגה ומברכין עליו את אכילת הזבח ושגמרו לאכול החגיגה מביאין הפסח ואוכלין אותו על השובע. בעל כנה"ג משיג על דבריו אלה של האבודרהם כי לפי דעתו הפסח נאכל תחילה ולכן הגירסא: מן הפסחים ומן הזבחים היא לאורה הנכונה. לעומת זה כתב האבודרהם בסדר ההגדה שהגירסא הנכונה: ונאכל שם מן הפסחים ומן הזבחים היא טעות כי הזבח דהיינו החגיגה הוא קודם לפסח. בעל כנה"ג מבהיל להרץ את הקושי ומסיק בסוף: בכאר יכולת ההנה או ביום שני של פסח יאמר מן הזבחים ומן הפסחים אבל ליל ראשון של פסח שחל להיות בשבת יאמר מן הפסחים ומן הזבחים (הגה"ג סי' ב'). וכגון זה בשיירי כנה"ג (צ"ד א') בהביאו את דברי הב"ח בשם מהרי"ל וריל. בחבורו פסח מעובין (סי' רס"ח) נותן ר' חיים סכום המצבהו של בירור כל הגירסאות הנ"ל בהזכירו שלש סברות וקובע את מנהגו שתמיד יש לומר מן הזבחים ומן הפסחים שקרבן חגיגה היה נאכל קודם קרבן פסח שהוא נאכל על השובע. (וראה סדור אוצר התפילה — עיון תפילה עמ' ת"ק והגדה שלימה עמ' 142—143).

על ר' חיים שידוע בכינויו: הרב החביב (= חיים בן ישראל בנבנשת) העיד החיד"א: „בלעדו לא ירים איש מורה הוראה הבקי בדרכי הוראה והוא מיראי הוראה עד ידו בשום הוראה עד שילך מהרה לבית הכנסת (= לס' כנסת הגדולה) ויראה מה בפיו ומה ירמוזון עיני חכמתו ואחר צאתו מבית הכנסת בנחת רוח ישרה יורה יורה".

פירוש הרשב"ם להגדה

(שמונה מאות שנה לפטירתו)

מאת חיים ראובן רבינוביץ

א

ר' יוסף חייב אזולאי (החיד"א) כותב בספרו „שם הגדולים" שראה כתב יד שעליו היה רשום „פירוש הרשב"ם על ההגדה לפסח". מר דוד ראזין, חוקר הרשב"ם, סבור שאין הפירוש הזה להרשב"ם כי חורג הוא בכמה פירושים מדרך הפשט, ומפרשן לפי הדרוש. כידוע היה הרשב"ם חותר לפשוטו של מקרא וכתב שבני דורו הורגלו בדרשות חז"ל „ולא הורגלו בפשוטו של מקרא". ומספר הרשב"ם כי נתווכח עם אבי אמו ר' שלמה בר' יצחק (רש"י) „והודה לו רש"י שאילו היה לו פנאי היה צריך לעשות פירושים אחרים לפי הפשטות המתחדשות בכל יום" (בראשית ל"ז, ב'). מאמרם „אין מקרא יוצא מדי פשוטו" (שבת ס"ג ב') הוא נר לפירושו על התורה. ומתוך אהבתו לפשט הסיח דברים קשים על רש"י זקנו כמו „המפרש (רש"י) „בראשית מובנו כמו תחלת דבר ה' בהושע כלומר בתחלה ברא אלהים את השמים היו המים תוהו"... „גם זה הבל" (בראשית א', א').

ובמקום אחר הוא אומר בענין „מי אנכי כי אוציא את בני ישראל ממצרים" (שמות ג, י"א) „ומי שרוצה לעבוד על עיקר משוטו של מקראות הללו ישכיל בפירושי זה כי הראשונים (רש"י) לא הבינו בו כלל, וכל שמפרשים את המקראות הללו על ענינים אחרים אינם אלא טרפים גמורים" (רשב"ם שמות, ג, י"א).

„הפשטים המתחדשים בכל יום" נגרמו על ידי הוכוחים שחכמי היהודים הוכרחו מטעם השלטונות להתווכח עם הכמרים. הם היו מביאים פסוקים בענין שדת הנוצרים היא הנכונה. הרשב"ם השתתף בויכוחים אלה והוכיח כי דבריהם הם מנוגדים לפשוטו של המקרא.

מטעם זה סבור מר ראזין כי אין הפירוש הזה להרשב"ם. אך לפי דעתי יש פנים לכאן ויש פנים לכאן. ישנם הרבה פירושים שהם מפליאים בפשטותם, ואילו אלה הפסקאות שנתפרשו על דרך הדרוש אולי נשתרבבו בפירושו של הרשב"ם. זה דבר ידוע שהמעתיקים היו מכניסים דברים ממפרשים אחרים. על כל פנים יש הרבה ענינים מענינים בפירוש זה. הפירוש מצטיין בצמצומו כדרכו של הרשב"ם. אין בו אריכות דברים כמו בפירושיהם של אברבנאל והמהר"ל מפרג.

ב

הפסקא „הא לחמא עניא" העסיקה את כל פרשני ההגדה לפסח. הרשב"ם דורש סימוכין. הפעולה הקודמת לאמירה „הא לחמא עניא" היא „יחץ"; שבירת המצה לחצאין. התנוקות תמהים מדוע אנו מביאים את הלחם בערב זה שאינו רגיל לעשות כן בלילות אחרים. ולכן אומר האב „הא לחמא עניא". דרכו של עני לפרוס את הלחם בדאגה ליום המחר אולי לא ימצא לו (להם) עבדים אנחנו כלומר עניים, ומפני התפנוק אומר אחד לחבירו „כל דכפין ייתי ויכול", אולי אין לך לפי שעה כן המוכן אכול מלחמי. וכדי להפיס את דעתו של המקבל הוא מבאר כי השתא עבדי — בשנה הבאה נהיה בני חורין בארץ ישראל, ואז נפצה כרצוננו. פירוש נאה זה ראוי להיאמר מפרשן כמו הרשב"ם. אם נשווה את פירושו זה לפירושו של רש"י נראה כה גדול ההבדל ביניהם. רש"י מפרש כל דכפין „שצריך אדם בישראל שיהיה רעב בערב פסח כדי שיאכל מצה לתיאבון". נראה, שהרשב"ם השכיל לפרש את הפסקה לפי פשוטה.

לפסקא „עבדים היינו" מעיר הרשב"ם כי זהו תשובה על „מה נשתנה" כמו שאמרו: בהיותם עבדים במצרים אכלו מצה ומרור כך גם אנו עושין הלילה. ואם תאמר באכל מצה ומרור למה לנו לספר את ההגדה? עונה בעל ההגדה „ואפילו כולנו חכמים מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים" כמו שנאמר בתורה „והגדת לבנך".

הערה חריפה מעיר הרשב"ם לפסקא מעשה ברבי עקיבא ורבי אליעזר, כשעה זה נאמר „אחרי הפסח" דהיינו כי הרב אסור לאפיקומן באכל עכה כפני חמר התינוקות שלא ישנו. שמעתי מפי מורי ר' לוי גינצבורג ז"ל שעקירת השולחן שנזכרה בתוספתא לסדר, היתה באצה כך כפני שאכלו את הסעודה בראשונה ואחר כך נגשו אל אמירת ההגדה.

ג

תמוה היא כי אין הרשב"ם מקדיש דברים לשאלות של ארבעת הבנים. האברבנאל מפרש את הפסקא בארוכות. הרשב"ם מדלג לגמרי על הבן שאינו יודע לשאול. השאלה של החכם, לפי דעתו, מוסבה להלכות הקליות והאגוזים לפני הסעודה. דברים אלה היו רגילים לבוא אחרי הסעודה כהם קנוח סעודה. הרשב"ם סבור כי שאלת החכם היא מדוע אנו אוכלין את הקליות והאגוזים לפני הסעודה, ובעל ההגדה משיב כי „אין מפטירין אחרי הפסח אפיקומן". הרשב"ם מדייק מן המלה אפיקומן שהיא קנוח סעודה כי השאלה היתה מדוע אנו מקדימים את האפיקומן לפני אכילת הפסח, והתשובה היא כי ישאר טעם הפסח בפינו. פירוש זה הוא חריף כי אחרי כל אלה חסר העיקר מן הספר. קשה לומר כי העדות, החוקים והמשפטים הם בענין אכילת הקליות והאגוזים. מדוע אין „המגיד" מביא את התשובה הנמצאת בתורה „ואמרת לבנך עבדים היינו במצרים" (דברים ו, כ"א) וגם על שאלת הרשע „ואמרת זבח פסח". היו יודעים גם לבן החכם וגם לבן הרשע. רצה „המגיד" לדרוש את משיב הרשב"ם כי הפסוקים האלה הפסוק „בעבור זה עשה ה' לי" לי ולא לו. ב.„הקהה את שיניו" מפרש הרשב"ם דברי אליו דברים קשים בנידון מלשון תהגית. החכם והרשע אינם נזכרים בפירוש בתורה. החכמים חלק את הבנים לסוגים ידועים, ולכן השתמש בעל ההגדה במדרשי פסוקים. יש חריפות בדברי הרשב"ם. הרשב"ם מדלג לגמרי על התם ושאינו יודע לשאול.

ד

על הפסקא „ברוך שומר הבטחתו" מעיר הרשב"ם כי החשבון של ארבע מאות שנה מתחיל מתולדת יצחק, ומדייק הפרשן מן הפסוק „כי גר יהיה זרעך", וזרע הוא יצחק; כי ביצחק יקרא לך זרע". רש"י גם כן מפרש כי החשבון מתחיל מלידת יצחק, אך הוא מדייק את זה מן המלה גר. נאמר אצל אברהם „ויגר" וכך גם אצל יצחק ויעקב נאמרה המלה גירות.

„אנוס על פי הדיבור" מדייק הפרשן מן הפסוק „אל תירא מרדה מצרימה" „וגם אנכי ארד עמך" משמע שיעקב לא ירד למצרים מרצונו, אלא היה מוכרח על פי דיבורו של הקב"ה.

„שהיו ישראל מצויינין שם" מפרש הרשב"ם שהשתנו במלבושיהם. היה זה סימן להם שלא להתערב בין המצרים. רש"י מפרש שנתאספו במקום אחד ולא נתפזרו ומפני זה היו לגוי גדול.

על פי הפסוק ביחזקאל (ט"ז) „ואת עירום ועריה" מעיר הרשב"ם כי לא היו מצוות בידם ונתן להם הקב"ה שתי מצוות דם פסח ודם מילה, וזהו מובן הפסוק, ומתבוססת בדמייך שתי דמים. כאן נכנס הרשב"ם להתווכח הדרוש, ומטעם זה סבור מר ראזין כי אין הפירוש להרשב"ם.

גם פירושו על הפסקא „וירא את ענינו זו פרישות דרך ארץ" הוא על פי דרך הדרוש. הוא מביא את דברי חז"ל שהמצרים הכריחו אותם לפרוש מנשותיהם. שהם היו ישנים בבתיהם היו מאחרים לקום ולא היו מספיקים להשלים את סכום הלבנים. ולכן לנו בשדות אך נשותיהם באו אל השדות ונזקקו להם והולידו בנים. הרשב"ם מדייק את דרשת חז"ל שזו היה פרישות מדרך ארץ מן המלה וידע אלהים. מלה זו נזכרת אצל אדם ואשתו וגם אצל אלקנה וחנה. ומשמעותה היא חבור איש אל אשתו. רש"י גם כן מפרש ככה, אך דיוקו הוא מן המלים דרך ארץ. „בנות לוט אמרו" „ואיש אין בארץ לבוא עלינו כדרך כל הארץ" (בראשית, י"ט, ל"א).

„ובזרוע נטויה — זו החרב" מפרש הרשב"ם על פי האגדה שבכורי מצרים הרגו את אבותיהם שנאמר „למכה מצרים בבכוריהם" (תהלים קל"ו, י').

„גילוי שכינה" — יכול היה לעשות את הדבר על ידי שליח אך הקב"ה נגלה עליהם בעצמו. רש"י מפרש גלוי שכינה מהמלה מוראים שהיא לשון ראיה.

ה

בענין סימני ר' יהודה לעשר המכות מבאר הרשב"ם כי המכות חלוקות לסוגים שונים. דצ"ך מהארץ, עד"ש — באו מתוך באוה"ב, מהאויר, ושתי מכות [illegible] עם תשעת המכות. רש"י מפ[illegible] ר' יהודה נתן סימנים משום [illegible] תהלים הסדר הוא אחר, בחושך ואחר כך מכת [illegible] דם, ולכן אמר ר' יהודה סימ[illegible] כות שידעו כי זה הסדר בתור[illegible] אה לי פירושו של רש"י מת[illegible] הדעת מזה של הרשב"ם.

„אילו לא נתן לנו ממונם" [illegible] הרשב"ם שהכוונה היא לב[illegible] מפני שהובטח לאברהם שי[illegible] ברכוש גדול ממצרים. „רבן ג[מליאל] היה אומר כל מי שלא אמר ב[illegible] אלה בפסח לא יצא ידי ח[ובתו]" מעיר הרשב"ם אע"פ שאכל פסח מצה ומרור לא יצא י[illegible] עד שיאמר את הטעמים [illegible] באכילה. הטעם הוא כי המצוה [illegible] פירה על האמירה ועל ההג[דה] שכתוב „ואמרתם" „והגדת[illegible] את הבקר", כדי שתהיה לו [illegible] לשבעת הימים.

בהלל מפרש הרשב"ם [illegible] עבדי ה'" כלומר שאין [illegible] עבדי פרעה. ממזרח שמש [illegible] מהולל שם ה', כי על יד[illegible] מצרים נודע שם ה' בכל[illegible] מקימי מעפר דל מאשפות [illegible] אביון, מוטב לבני ישראל ש[illegible] לים וישבו באשפות; עם [illegible] זה משה ואהרן „נדיבי עמ[ו]" הם הזקנים. „מושיבי עקרת [הבית]" מפני שהיו בטלים מפריה [illegible] ועכשיו היא „אם הבנים שמחה" [illegible] היו הרבה בנים קטנים שיצא[illegible] רש"י מפרש „עקרת הבית" זה [illegible] „אם הבנים שמחה" כי מתו[illegible] גם ילדה ציון את בניה" ([ישעיה] ס"ו, ח').

ישנם פירושים נאים שראויי[ם] להאמר מהרשב"ם. ואולי הפס[קאות] שהן על פי הדרוש נשתרבבו מ[illegible] אחר.

הגדת רש"י

(ערוך ע"י מאיר דוד בן־שב)

מאת א. אביגד

הגדה של פסח, מקורותיה ומסורותיה, הוא נושא לכל חוקר ורבו בה הדעות. יש המקדימים את סדר ההגדה לאנשי כנסת הגדולה ויש המאחרים עד לסוף תקופת האמוראים. גם פירושים נתחברו לה למאות.

בהגדה זו טרח המלקט והביא לפנינו פירוש רש"י, אבי הפרשנים, על כל ההגדה.

כמוטו לליקוטו, הוא מביא את דברי הרמב"ן בהקדמתו לתורה „פירוש רבנו שלמה עטרת צבי ותפארת תפארה, מוכתר בנימוסו במקרא במשנה ובגמרא, לו משפט הבכורה".

מקורי הוא המלקט בשלושה דברים. א) באספו וסידורו של פירוש רש"י השלם, מכל המקורות שבידנו מפירושו של רש"י בכל התורה והנ"ך שפסוקיהם מובאים בהגדה, ולא רק פסוקים שלמים אלא אפילו מלים בודדות שיש להן מקור בתנ"ך כמו „ואפילו כולנו חכמים כולנו נבונים, כולנו זקנים". הנגדה של נבונים (מבינים דבר מתוך דבר, רש"י דברים), זקנים (מיוחדים לישיבה, רש"י שמות): פירוש רש"י על כל הקטעים המובאים בהלמוד; פרשנות כפזורות בכל ספרי רש"י הלמודיים: האורה, הפרדס, איסור והיתר, מחזור ויטרי וסידורו של רש"י, רבן של ישראל.

שיבץ הרב המלקט את כל החומר הרב ועשה אותו חטיבה אחת כאילו יצא מידיו של אבי הפרשנים עצמו. עם ציון המקורות.

ב) בהדגשתו, שנוסף למצות סיפור יציאת מצרים, יש גם מצוה לעסוק בלילה זה, בהלכות פסח ומביא לשון התוספתא „חייב אדם לעסוק בהלכות פסח אפילו בינו לבין עצמו, בינו לבין בנו, בינו לבין תלמידו. מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו עסוקין בהלכות פסח עד קרות הגבר". ולדעת המחבר יש בחובה זו שני גדרים אחד כחייב בפני עצמו ומקורו מהכתוב „זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים וגו'" בהקבלה ל„זכור את יום השבת לקדשו" שדורשים בתורת כהנים „שתהא שונה בפיך" ומפרשים בבארים שהכוונה היא שתהא שונה — לומד הלכותיהן. ולפי זה גם „זכור את היום הזה" האמור בפסח אותו הדין, חייבים ללמוד הלכות פסח.

ועוד חיוב לעסוק בהלכות פסח, כחלק ממצות סיפור יציאת מצרים, כלשון המכילתא המובאת בהגדה „מה העדות החוקים אשר צוה ה' אתכם" — בשאלת הבן החכם — אף אתה אמור לו כהלכות הפסח וכו'" היינו שחייבים ללמדו הלכות פסח. לכן צירף המחבר לכל קטע בהגדה, את הדינים הקשורים אליו מתוך ה„משנה ברורה" שנתקבל בכל תפוצות ישראל כפוסק אחרון. ההלכות סודרו כלמונם תוך צירוף לשון השו"ע („המשנה ברורה") לחטיבה אחת, בתוספת קטעים מספר „יסוד ושורש העבודה" של המקובל ר' אלכסנדר זיסקינד מהורודנא, אשר מבאר כל מצוה עם כוונתה הראויה לה בדמים הנכונים אל הלב.

לעצם ההגדרה אפשר לומר כהלכות פסח, ליכותן אינו חלק ממצות סיפור יציאת מצרים, אלא להפך, סיפור יציאת מצרים הוא חלק מהלכות פסח, אבל בקורי הוא הרב המחבר בהדגשתו זו, בפרט שהלכות אלו אינן שגורות כל כך אפילו בפי תלמידי חכמים.

ג) בהוסיפו — לכל קטע בהגדה — כדור בכם: „והכי דברים" הכולל מאמרים מהמשנה והתלמוד ובמדרשי חז"ל, שיש בהם מקור לבאורי ההגדה ופותח בהם אפקים רחבים למבוכין להזן בהם ולעסוק ב„יציאת מצרים" כל הלילה.

ויתר הילו של המחבר על עבודתו זו שהשקיע בה עמל רב להעביר את ההגדה על ניסוחה וביקודה הב[illegible]

בהשקעה הבטוחה ביותר היום:
דירת "מראות נוף"
חברת הבניה לדירות יוקרה
פתח-תקוה
נתניה
כפר-סבא
ירושלים

תכנון מרשים ופרקטי
פיתוח סביבתי מושלם
איכות בניה מעולה
אוירה נעימה
והעיקר:
יחס אישי
וייעוץ מקצועי

מראות
MAROT - NOF

פתח-תקוה: רח' גורדון 7, טלפון 903882/3 (03)
נתניה: אנגלו סכסון, רח' העצמאות 7, טל. 28290 (053)
ירושלים: לין דר, רח' עמק 12ב, טל. 233778 (02)

משרד החינוך והתרבות
המחלקה להכשרת עובדי הוראה
בית-מדרש המ"ד ל—
מורים למוסיקה
מכשיר מורים/ות למוסיקה בבי"ס היסודי והעל-יסודי
התמחות מיוחדת
למורות לריתמיקה

מתקבלים: לשנה א': בוגרי י"ב שנות לימוד (בגרות או גמר).
לשנה ג': מורים למוסיקה ובוגרי אקדמיה וההוג למוסיקולוגיה באוניברסיטה.

עזרה כספית תינתן לזקוקים לכך באמצעות הלוואות מותנות.
לחייבי גיוס יידחה שירותם באמצעות בית-מדרשנו.

עולים חדשים מתקבלים לקורסים מיוחדים, שבמסגרתם יינתן להם טיפול אינדיבידואלי וקידום מזורז.

הרשמה ופרטים במשרד בית-המדרש, רח' הרב הרצוג, פתח-תקוה, טל' (03)911257

הבישוף הטוב שהציל את הנער

מאת אהרן הלוי פיצ'ניק

בימי הבעש"ט חי בעיר אחת זוג צעיר טהורה וגדולה על שלתם. הוא היה סוחר עשיר, תלמיד־חכם ובעל לב־טוב. כלכל על הכבונו לומדים עניים, כל מר נפש וחסר־אמצעים פנה אליו והוא מילא תמיד מחסורם. אף רעייתו אשה כמכללה חביבה לב וכל עובר אורח ועני הגון היה מוזמן תמיד לבא ולסעוד על שולחנם.

דבר אחד העכיר את רוחם ונפשם, לא היו להם ילדים. הסתובבו בכל מיני הרופאים וביקרו אצל רופאים וידעונים ולא נפקדו. בזמן ההוא נתגלה הבעש"ט בעולם ושמו הלך לפניו בהזר איש קדוש שכל היוצא מפיו יעשה. התחילו ידידים וקרובים על האיש העשיר לפצור בו להסע אל הבעש"ט להזכר בזכרון טוב לפניו, אולי בזכותו ובבקשתו יזכו לזרע של קיימא. תחילה סירב לבלא את בקשתם ולא נכה לבקש עזרה בבעקתי אצל האיש הפלאי. אך כאשר אשתו התחננה לפניו שיסע לחלות פני ידוע העליונות, נעתר לבקשתה.

האיש נסע אל העיר מזיבוז' מקום מושבו של הבעש"ט ושהה שם שבוע ושבועיים. ואכן שמע נפלאות גדולות מפעולות הצדיק ותלמידיו. התהלך הרבה בסביבת מכונו של הבעש"ט וראה את התלמידים הרבים המצהורים אצלו. אף ראה אותם נעלמים כמהן לזמן ביותר עם רבם למקומות נסתרים. אך לא עלה בידו להכנס פנימה ולדבר עם הבעש"ט בעצמו. פעם אחת, אחרי התהדלויות רבות, גילה את לבו לפני אחד מתלמידי הבעש"ט וחשב שאולי יזכה על ידו שיוכל לקבל את ברכתו, אולם הוא השיב פניו ריקם ונאלץ לחזור הביתה בפחי נפש.

אשת העשיר נוסעת לפסח למזיבוז'

אחר הדברים האלה החליטה אשת העשיר לנסוע את כולה ולנסוע בעצמה למזיבוז'. הימים היו לפני חג הפסח וגמרה בדעתה לנסוע בפסח דווקא לימי החג. כשהגיעה למזבוז' התהילה באכסניה כלה להקור אחרי הנעשה בביתו של הבעש"ט ובעיקר על הרבנית ובני ביתה.

ימים אחדים לפני החג הגיעה לבית הרבנית ושפכה לפניה את מר לבה ואמרה שיש לה בקשה אצל הרב אף שיודעת שלא תוכל בנקל לגשת אליו, אך היא מבקשת מאת הרבנית שתרשה לה להיות אצלם בליל הסדר והיא מוכנה להשתתף ולשלם בעד כל הדרוש. הרבנית נעתרה לה והסכימה אותה להשתתף איתם בליל הסדר.

בליל הסדר התאספו רבים לחגוג את החג בהתרוממות הנפש בבית הבעש"ט. המנהג היה שרוב התלמידים לא נשארו אצלו ונסעו לביתם להיות עם משפחותם בחג. רק אחדים מתלמידיו המקורבים נשארו ואף הביאו הנה את משפחותיהם. כאשר הסבו לשולחן, סבבו התלמידים את הבעש"ט כחומה ועסקו ברזין דאורייתא בעצות כשפר. היה נדמה כאילו אף הנשים היו באותו אולם מסביב לשולחן ביחוד.

בן־זכר בעת־חיה

כאשר נגמר חצי הראשון של הסדר והמסובים התכוננו לסעודה, הגישו לבעש"ט כיס ראשונים לבבל את ידיו הוא בירך בכוונה את שתי הברכות „המוציא" ו„אכילת מצה". האורחת, אשת העשיר, פרצה פתאום בצעקות ובבכיות ובעצה רעש גדול בבית. אחרי שהרגיעו אותה היא ביקשה שהבעש"ט יברך אותה בבן־זכר ואם היא ובעלה אינם זכאים לכך לפי מעשיהם יואמר לה שיוכלו לכפר את בעציהם ולזכות בזרעא חייא וקיימא.

הבעש"ט ענה ואמר שאמנם זכותם גדולה לפני המקום, אך הילד שיוולד להם יהיה בסכנה גדולה ואם האשה מקבלת עליה לשמור עליו מכל משמר ולא לעזבו אף לרגע, לפחות עד אחרי עבור הבר־מצווה שלו, הוא מבטיח להם בן־זכר, כעת חיה. כיוון שהאשה קיבלה עליה בלב שלם ובנפש חפצה כל מה שהבעש"ט ציווה עליה והיא חזרה הביתה בלב שמח. כהבטחת הבעש"ט נולד להם בן זכר ביום ראשון של פסח הבא. והאם מסרה עצמה כליל לבנה ולא נטשה אותו אף לרגע קט, כמצוות הרבי. לא רק בהיותו תינוק אלא אף כשהתחיל לגדול לא עזבה אותו אף לרגע. שכרו לו מלמדים טובים והיא היתה יושבת אצלו תמיד ומלווה אותו בכל דרכיו. ואמנם הוא נתעלה בלימודיו ובהליכותיו והיה נער חכם ומלומד. מחונן בכל המעלות הטובות.

שמחה גדולה ואבל כבד

כשהגיע הנער קרוב לגיל הבר־מצוה התכוננו בבית העשיר לחגיגה נהדרה. בערב פסח בבוקר הניח הנער בראשונה את התפילין שלו. בליל הסדר הנער הגיד דברי תורה בחריפות ובבקיאות רבה. האמא, לישבה בכל משך חגיגת ה„סדר" על יד בנה, היתה מאושרת כאם מבנה המתחנן. גם זכרה את דברי הבעש"ט שהוא צריך שמירה מעולה לפחות עד אחרי עבור חגיגת הבר־מצוה. הנה כבר הגיעו, ברוך השם, לחגיגת הבר־מצוה, אולי כעתה לא תהיה כבר הסכנה גדולה ועול השמירה על בנה הרך יוקל קצת מעליה.

אחרי חצות הלילה נגמרה החגיגה והאורחים החלו להפרד מההורים ומחתן הבר־מצוה. והנה היתה צפיפות רבה, היו נוכחים קרוב למאות איש ואשה וכולם אצו הביתה. מפאת הדוחק והצפיפות שהאנשים הצפופים העתירו עליהם מכל צד, נפרדה האמא מבנה לשעה קלה. כשהתפנו את בכבה אליו נעלם ממנה. היא הבקיעה לה דרך למצוא אותו, צעקה צעקה גדולה וקראה לאנשים לפנות לכל צד ולמצוא את הבן, אבל לשוא. אחרי כל החיפושים בבית ובסביבה לא נמצא עקבותיו.

השמחה נהפכה לאבל כבד. הביאו את המשטרה. השתמשו בכל מיני אמצעים למצוא את הבן הנעלם וכל מאמציהם עלו בתוהו. האמא נזכרת כראתה בין המסובים כמה אנשים שלא הכירה אותם אך חשבה שאולי הוזמנו על־ידי קרובים וידידים.

ההורים נוסעים למזיבוז'

אחרי המאמצים למצוא את הבן האבוד שלא הביאו שום תוצאות, החליטו ההורים לשים פעמיהם למזיבוז', שהרי בלי הבן חייהם אינם חיים והיחידי שיוכל למצוא להם פתרון ותרופה למכתם הוא הבעש"ט.

קנו להם עגלה וסוס ושכרו בעל־עגלה שיוביל אותם למזיבוז'. הדרך היתה רחוקה וקשה. בדרך נפל הסוס והיה צורך לקנות סוס אחר ושוב נשברה העגלה וארך שבוע שלם לתקן אותה. הנה, בעוד שבוע ימים יגיע כבר חג השבועות והדרך ארוכה למזיבוז'. הם האיצו מאד בנהג שיביא אותם לחג למזיבוז'.

בערב חג השבועות בבוקר הגיעו למקום שהוא רק עצירה מילין ממזיבוז' והם היו בטוחים שיגיעו עוד היום לפתח הצבא, אולם לא כך עלה בגורלם. באמצע היום נתגלגלה הקלה באופן העגלה ובקושי הגיעו לכפר אחד ועד שתיקנו את הגלגל כבר התקדש החג. באין ברירה נשארו לחוג את חג השבועות אצל היהודי היחידי שגר בכפר.

ההורים איחרו את המועד

באסרו־חג השבועות כאשר היום מהרו בעגלתם להגיע למזיבוז' בהקדם האפשרי. כאשר קרבו לבוא העירה ראו המוני אנשים באים לקראתם בבגדים קרועים, בהספד ובכי. אוי ואבוי שוד ושבר! נודע להם פתאום שצהרים ומגינים ה' בעש"ט, נפטר והלך לעולמו בחג שבועות וכבר חוזרים עתה מהלווייתו. נשברים ונדכאים נכנסו בני הזוג לעיר מזיבוז מבלי לדעת היכן לפנות ומה לעשות. האבל בעיר היה כבד מאד, כולם הרגישו כיתומים בלי אב, כספינה שאבד קברניטה. הם ניסו לדבר לתלמידי הבעש"ט אך גם הם היו טרודים באבל כבד. אחרי שהתעוררו קצת מהמהלומה הגדולה התחיל הזוג לכנס עצה בינם לבין עצמם על צעדם הבא ואחרי שיקול דעה ארוך ורציני באו לידי הכרה כי יש להם רק דרך אחת, לעלות על קבר הבעש"ט ולא לסור משם עד שיקבלו אות מלמעלה מה להם לעשות ואיך לצאת מן הקטאון.

שוב נע ונד בארץ

שלושה ימים ושלשה לילות השתטחו על קבר של הבעש"ט ולא סרו ממנו, להם לא אכלו ומים לא שתו, עד שבלילה האחרון נראה הבעש"ט בחלום לשניהם וקרא בשם עיר אחת שעליהם לנסוע לשם. שם העיר לא שמעו בעולם וגם האנשים ששאלו אותם לא ידעו היכן עיר זו נמצאת. בכל זאת החליטו לנסוע ממקום למקום עד שיגיעו לעיר.

שוב התחילו בנסיעות מיגעות מאד. היו נע ונד בארץ, קודם כל עד שיכלו לקבוע את מקום העיר, מחוץ הפצם, ועד שנודע להם שזה מקום רחוק מאד, קרוב לעיר פרנגא. לפי מה שהבינו ממראה החלום היה הכרח שיגיעו לעיר בהקדם האפשרי, אך לא היה בגדר האפשרי. ימים ולילות, שבועות וחדשים עברו עד שהגיעו סוף סוף לעיר. בבואם למקום מצאו שהרחובות מלאים אדם כאילו איזה מאורע חשוב עומד לקרות שמה בכל רגע. סברו, שיהודי בבא רב יהודי בעיר ואם יגיעו אליו יוכלו לדעת מה נעשה בה ואולי ימצאו אצלו איזה תשובה למה שמעיק עליהם.

הכנסת נער יהודי תחת כנפי הנצרות

בקושי רב מצאו את הדרך לביתו של רב העיר. היהודים המעטים שבעיר הגרו את בתיהם על מסגר מפחד של פרעות מצד ההמון. אצל הרבי שלא הכיר אותם ולא נתן להם לכתחילה להכנס לביתו, נודע להם שבכנסיה המקומית ייערך היום טקס חגיגי של הכנסת נער יהודי תחת כנפי הנצרות ושלהכלית זו נאספו כל נכבדי הכנסיה וגם הבישוף הגדול של כל הפלך יגיע הנה במיוחד לטקס.

אחרי שההורים סיפרו לרב את כל הקורות איתם ומראה החלום של הבעש"ט, אמר להם: אף ששמע האיש הקדוש הזה לא הגיע לאזני, אני מבין ומשוכנע שבאתם בזמן להציל את בנכם. הדבר הוא קשה מאד איך להוציא את הילד מצפרני הכנסיה הקתולית, אולם אם באתם אחרי דרך ארוכה וקשה כזו, [illegible] ההשגחה, הבה נכנס עצה ביחד איך להגיע [illegible].

לבסוף הגיעו לידי מסקנה שהבישוף צריך [illegible] שאז יתחיל הטקס. אין [illegible] לפעול באופן אחר. [illegible] הגדול עם הפמליה [illegible] קה גדולה ומרה. ואולי [illegible] הבישוף לשאול [illegible] סיבת הצעקה ויוכלו להודיע שהם הורי הילד. יש סכנה שההמון יפגע בם, אבל אין ברירה אחרת.

„מי היה ה„בישוף הטוב"

וכן עשו ההורים. עמדו על [illegible] שם היתה ההכנה לבישוף הגדול ולפמליה שלו. וכאשר עברו [illegible] הגיעו לכבודה, [illegible] צעקה רעש גדול עד שההמון רצה לפגוע בהם. הנה נפתחה מרכבה אחרת ואיש יצא ממנה ושאל אותם לסיבת הצעקה, הם התחילו לספר לו שהם יהודים, הורי הילד [illegible].

האיש הלך וחזר ואמר שהבישוף [illegible] אתם. הוכנסו לתוך המרכבה [illegible] הבישוף התחיל לחקור איתם מאין הם [illegible] שהנער הזה שעומד להתנצר הוא בנם וההורים הולכו [illegible] עד הגיעו לכאן [illegible] הבישוף אמר להם [illegible] ואם לא ירצה הנער להתנצר ויבחר ללכת עם ההורים, לא יעכבו בידו.

כל הכבודה הגיעה [illegible] שם חיכו כבר הכמרים [illegible] בסביבה. גם ההורים [illegible] הכניסו את הנער היהודי [illegible] אותם את בנם נשבר לבם [illegible] כרוב צער. אך הבליגו [illegible] יראה אותם. הבישוף הגדול התחיל בתפילה קצרה ואחר־כך פתח ואמר בקול גדול: „הכנסיה רוצה לקרב את הנפשות התועות ולהביאן תחת כנפי המשיח. אך אין ברצוננו להכניס את הנשמה בתוך כפיה אלא ברצונם הטוב. כאן נמצאים הורי הנער [illegible] בכפיה, על כן נשאל את הנער אם הוא רוצה להשאר בכנסיה או ללכת עם ההורים".

[illegible] לקח הבישוף בידו את הנער [illegible] אותו מה [illegible], והוא ענה בקול [illegible] לחזור אל ההורים. ואז מסר הבישוף את הנער להורים והראה להם על דלת, דרכה יוכלו לעזוב את המקום. הם יצאו עם הבן ומצאו בחוץ [illegible] עגלה עם נהג, ששאל אותם אם [illegible]. ודאי שהסכימו. [illegible] לעזוב את המקום [illegible] בהדהמה [illegible] על כל מה שעבר עליהם ברגעים האחרונים.

והנהג מיהר לנסוע ולעזוב את הסביבה. [illegible] פתאום על־ידי [illegible] הבישוף הגדול [illegible] תחת כנפי הנצרות. אז הבינו את [illegible] כי היה „הבישוף הטוב" שהשיב את הבן לחיק תורתו.

פרשת המתנדבת איידה / יעקב חורגין

קרוב משלי, מפקד טנק צעיר, נפצע אנושות בדרום, עוד בשלב הבלימה של מלחמת כיפורים. במשך ימים ארוכים לא הורשה לבקר את הפצוע בבית החולים. אף לא היו הלכו עומדים יום יום שעות מאחורי דלת חדרו של בנם הפצוע בבית החולים, שתוקים, היו תולים עינים חרדות במבטי שאלה ברופא או באחות, מדי צאתם מן החדר, ממהרים לסגור אחריהם בהחלטיות את ... התשובה המהוססת היתה אחת יום אחר יום ליאוש: אין שינוי.

נסתבר, שרסיס של בזוקה פגע בראשו, ... של קרב שיך־בשיך, ומאותו רגע נטולה הכרתו. הוא הובא לבית החולים. נותח מיד, ... הוצא בהצלחה מגלגולתו, אלא שהכרתו ... לחזור, עד שהתחילו רופאיו לחשוש ... ניסיתי גם אני לבקרו — אך, כמובן, ... נשארה דלת חדרו של הפצוע סגורה. ... מצטרף להורים, שותק אתם שעה קלה, ... ק לי בניד ראש. וכי מה יכולתי לומר ... ם, שכל חיותם מפרפרת על חוט דק של ... , שגם הוא מידקק והולך מיום ליום, עד ... ע? כל מלה עלולה היתה רק לשבור את ... קה, שהיתה כולה תפילה שבלב לנס ... עה. בינתיים נפלתי למשכב. רק לאחר ... מים יכולתי לגשת לבית החולים. הכתי מיטלטל בין תקווה למורא, וכאשר לא ... בפרוזדור את ההורים, ועוד מרחוק הב... שדלת חדרו של הפצוע היתה פתוחה, המורא שלי לאימת אסון כבידה. ואולם, ... מדתי בפתח החדר נתגלה לפני מראה, ... מניה־וביה את חששותי לשלום הפצוע ... בי התרגשות של שמחה, עד דמעות. ... , הוא עמוס, היה מיושב במיטה, שעון על ... של כרים, ראשו נתון עד עיניו ואזניו ... ושת לבנה, כסבול מזרחי. בחורה בלונדית ... בלובן מבהיק של אחות, עמדה עליו למראה ... המיטה השקתה אותו מרק בכף מתוך ... ה שבידה. ההורים, עדיין צעירים למראה, ... ושבים על כיסאות, לצד המיטה, כשהם ... ים בכל תושיהם, במבט של אושר, כל כף ... היכנסה לפיו של הבן מלאה ובצאתה משם ... ת.

בן חדש ניתן לנו

הראשה, שהבחין בי בפתח, היה הפצוע ... , הוא ניפנף לקראתי בידו, התחיל לומר ... , אך האחות מיהרה וסתמה את פיו בכף ... נוספת, עם שמרוזה את פניו בחיוך מצטדק ... ה. רק יותר מאוחר נתבהר לי, שהרופא ... עליו את הדיבור למשך כמה ימים. ניפנוף ... הסב אלי את עיניהם של ההורים — פני ... סיפרו לי בין רגע את כל שמחתה בחיוך ... וקרן, ואילו האב קידמני בקריאה נירגשת: ... גדול היה פה. בן חדש ניתן לנו! — ... מדוי אצלו הוסיף — לא תאמין אם אספר ... זה שעשיתי למחרת אותו יום, כשהורשינו ... הותה להיכנס אל בננו ומצאנו אותו במצב ... מרומם והכרה מלאה, ואז באה גם בשורתו ... ה של הרופא, כי בננו יצא מכלל סכנה, ... עוד אלא שקיימים כל הסיכויים, כי ייצא ... שלו בריא ושלם בכל גופו. ובכן, ... ית בבוקר, כמעט בלי מחשבה, מתוך דחף, ... היום לא עמדתי על טיבו, הלכתי לבית־ ... את הקרוב ביותר. התעטפתי בטלית ובתפילין ... המלאי של בית הכנסת וברכתי "הגומל" ... בד! תאר לעצמך: אני, חניך האידיאלוגיה ... ז־דתית של השומר־הצעיר, וברכת "הגומל" ... נראה רגעים בחיי האדם, שעה שהוא ניצב ... הגורל, ששום תורה מן התורות הרציונליות, ... עם בהן, לא תוכל להושיעו. ואז עולה מתוך ... מקי הזיכרון איזו אמונת ילדות ישנה ונש... , ורק היא עשויה להלל את פלא הישועה".

בינתיים כילתה האחות להאכיל את הפצוע, ... אחד של ההורים: "לבריאות!" היא קינחה ... פיו במגבת שעל זרועה, גפנתה ונטלה מעל ... הלילה מגש, שעליו עמדו שאר כלי הסעודה. ... הלילה היה משופע עד אפס מקום בצלוחית ... ם, שהיו תקועים באגרטלים מאולתרים ... המיטבה. האחות הזהירה את הפצוע ... לית אמריקאנית שלא ידבר, הצטחקה אלי ... ראש קל ויצאה. עמוס הביט אחריה בשתיקה ... ואז קרא בנעימה של מי שפורק ... משא כבד:

— אופא... ברוך שפטרני — יותר משבוצעים ... אילם —

— סבלנות, עמוסי'ל — קיטעתו אמו בלשון ... שידול — עליך לשמוע בקול הרופא!

— אם כך מוטב שאסתלק ולא אוציא אותך! ... אמרתי לעמוס — הגד לי רק איך אתה ... ש?

— מצויין! כלל לא חשבתי להתפגר! הי, ... עוד! — הרים קולו כשנפניתי לצאת ... ש לי משהו שיעניין אותך.

— עמוס'ל, בבקשה... — משדלת האם.

— עמוס, מספיק! — פוקד האב.

— אופא... השתלטו עלי שלושה דיקטטורים ... הגד לי: אתה ממשיך בגלריה האמריקנית ... , או שמיצית את כל רשמיך מארצות הברית ... אחד?

— למה אתה שואל?

— כי יש לי בשביל הסידרה הזאת שלך ... ד "עלה־כיפך?" ודאי שמת לב לאחות —

— כמובן; לא מתנדבת מארצות־הברית?

— בדיוק כך! אבל מה שיעניין אותך במיו... זוא היחוס שלה. האם השם ראוזמן משיקאגו ... לך משהו?

— ראוזמן, אמרת? רגע אחד! — אימצתי ... זכרוני מימי שהותי בשיקאגו — איננ... ון לאותו ארהארד ראוזמן המיליונר?

— בהחלט, לו אני מתבונן! אותו זולל ציו... מן המועצה למען היהדות, שבמסע שערך ... כמה שנים בארצות ערב נשא בהתנהגות ... י שלהן באומים ארסיים נגד ישראל.

— והמתנדבת שלך מה לה ולאותו טיפוס?

— היא בתו, בת יחידה, איידה ראוזמן שמה!

— באמת מעניין!

— ויש לזה סיפור, שכאילו נוצר בשביל ... ייה האמריקנית שלך. אה! — פלט, תוך ... גיו מזדקף. פתאום מול פתח חדרו. הפתוח ... מיסדרון צר וארוך מנגד, שבקצהו הרזווק ... עה המתנדבת — המירשעת כבר באה!

— נו, באמת, עמוסי'ל! — נחלצה אמו להגן ... כבודה של המתנדבת — זה לא מגיע לה! ... ה של מלאך... — זאת המתמסה הפגנתה ... ומות לבי.

... נראה, שעוד מרחוק הבחינה בעמוס, שמפר ... צום הדיבור, שכן בהגיעה לפתח ניפנפה ... ד ניפנוף של התראה באצבעה, תוך שהעלתה ... שיה הבעה רצינית של תוכחה. אך הבעה ... נבלעה מניה־וביה בהצטחקות משועשעת ... אל עמוס, שהתכווץ בין כריו והעמיד פנים ... ת־מתחננות, כילד שסרח והוא מחכה לעו... מירה.

המיליונר ראוזמן ובתו

... הייתי מסוקרן מאוד לשמוע את סיפורו של ... ם על פרשת המתנדבת. בהיותי לפני שנים ... קאגו שמעתי רבות על מיסטר ראוזמן עתיר ... סים ועל איבתו החריפה המוצהרת לציונות ... שראל — ומשום כך היה תמוה בעיני למצוא ... בתו, וכפי ששמעתי היחידה, מסייעת כאן ... נדבת לציונים ולמדינתם, שנואי נפש אביה. ... ם לשוא תכפו ביקורי אצל קרובי הפצוע. ... עם לא נתפנה אלי במיוחד. ככל ששמעת ... ה הידיעה על החלמתו הנסית של עמוס, ... רבו והתכו מבקריו — בני משפחה, שכנים ... ידים, ובעיקר חברים לנשק מיחידתו, שקיבלו ... שה אפילו לשעות ספורות ומיהרו לבקרו. ... אלה הציפוהו בקופסות ממתקים, בבירות ובפרחים, וגם בספרים. כל פעם שהייתי נכנס לחדרו בשעת הביקור הקבועה הייתי מוצא סביב מיטתו כעשרים איש, גברים נשים וילדים, בהמולת דברים, עמוס נראה קודר, המתנדבת מגלה סימני עצבנות ואי רצון. באחד הביקורים האלה שלי נתקלתי במיסדרון באמא של עמוס, שהתפרצה כנגדי:

— איך זה אינם מבינים, שהם מזיקים לבני בביקורים ההמוניים?! אחרי כל גל כזה של מבקרים עמוס פשוט חולה. לא אתפלא אם פעם אחת לא תוכל המתנדבת שלנו להתאפק והיא תגרש את כל הטרדנים האלה עם המתנות שלהם!

רק לאחר, שלבקשתו של עמוס השיגה בשבילי האחות הקבועה של המחלקה היתר מיוחד לבקרו בשעות שלפני הצהרים, שלא בשעת הביקור הרישמית, באה סקרנותי על סיפוקה. היה זה ביום שמש חמים, לאחר כמה ימי סגריר רצופים. מצאתי את עמוס על המיר־פסת שטופת השמש, הצמודה לחדר החולים שלו. הוא היה משוקע בכיסא נוח, מכורבל היטב בשמיכה מתחת לבתי שחיו ועד כפות רגליו, עדיין התחבושת הלבנה לראשו, ומתחתיה פנים חוורים בתוך עיטור של זקן שחור, צעיר. איידה המתנדבת, כרגיל בלבוש הלבן של אחות, היתה יושבה על כיסא רגיל למרגלותיו ועיניה במגזין אמריקאני מצוייר שבין ידיה. עיניו של עמוס היו עצומות בתנומה קלה, אך הן נפקחו לאמירת ה"שלום" שלי. רק עכשיו נזכר עמוס להציג לפני את איידה, מה שהיה מיותר לאחר כל ביקורי אצלו. דבר ראשון סח לי בהתעוררות, כי איידה קיבלה היום ידיעה טלפונית מאביה בשיקאגו, שהוא מתעתד לטוס בקרוב לישראל, כדי להתראות אתה. הבת בטוחה, כי מגעגועים על בתו היחידה החליט אביה לבקר בארץ חרמה. ואילו הוא, עמוס, סבור, כי יש לבקש את המניע לביקורו באיזו תמורה סמויה ברתיעתו העיקשת מהמדינת ישראל, והעניין יתברר לי בהמשך סיפורו. קודם שפתח שאל את איידה באנגלית, אם אינה מתנגדת לכך, שיספר לי את קורות חבירוהם. בלא שהרימה את ראשה מהמגזין פלטה שני תנאים: שלא ידבר יותר מרבע שעה, ושלא יעז להשמיץ את אביה. מיד הסבה אליו את פניה והוסיפה באיום מעושה:

— אהרוג אותך אם תשמיץ את אבא שלי!

— או קיי, המפקדת! — נענה בטון מבודח, עם שהצדיע צבאית.

עוד רגע — ואני יושב על כיסא לצדו ומאזין לסיפורו של עמוס. כעבור רבע שעה בדיוק קפצה איידה מכיסאה וקיטעה את הרצאתו בפקודה דיקטטורית:

— מספיק הפעם, השאר בפעם אחרת!

עמוס ניסה להמרות את הפקודה ולהמשיך, אך למען השלום מיהרתי להסתלק, וכך, במנות מנודות על ידי איידה, אשר הקפידה נוקרצות על כך, שעמוס לא יעבור על רבע שעה, שהוק־צבה לחופש הדיבור שלו בכל אחד מביקורי אצלו, ובמשך כמה ביקורים, נגולה לפני פרשה יהודית־אמריקאנית סיפורית.

עיסוקו של לאטיף

כידוע לך — פתח עמוס — עשיתי את שלוש השנים האחרונות בלימודים בארצות־הברית. שנה ראשונה למדתי באוניברסיטה "קולומביה"; מוסד רב יוקרה, אלא שהלימודים בו לא היו לפי אפשרויותי הפיננסיות. בגימלה לא זכיתי. שכר הלימוד היה גבוה, שכר דירה היה מעבר לכל קנה מידה ישראלי. לפי עצתו של קרוב שלי, איש שיקאגו, עברתי לשנת הלימודים השניה לאוניברסיטה של עירו, שגם לה מוניטין מכובדים בין בתי האולפנה הגבוהים שבארצות־הברית. כאן שיחק לי מזלי: הצלחתי יפה בקונקורס, וכתוצאה מהצלחתי זכיתי במילגה שהקטינה במידה מרובה את שכר הלימוד. נוסף לכך זכיתי גם לשיכון ב"בית הבינלאומי", שהוא מעון סטודנטים מיוחד לבני חו"ל. שכר הדירה באותו מעון הוא כמעט סימלי, רק שלא כל אחד מסוגל לעמוד בתקנות החמורות באשר למישמעת ולהתנהגות בתוך כותלי המעון. ניתן לי חדר בה, בשותפות עם עוד שני סטודנטים, בני חו"ל, האחד ערבי סורי, כפי שנודע לי יותר מאוחר, והשני בן מדינה כל שהי באיזור, שנקרא לפנים הודו־סין. היה זה אישון בעל פרצוף מונגולי טיפוסי, שנראה כנער בקוצר קומתו וברזונו ובחלקות פניו. שכן זה שלי כמעט שלא הורגשה נוכחותו בחדר. שתקן ומתרחק מן הבריות היה, ומלבד ניד ראש קל, מלווה בת־בתו של חיוך, מדי היתקלו בי, לא היה כל מגע בינינו. תמיד הייתי מוצא אותו ישוב על מיטתו בין ערימות ספרים, שקוע בספר, עד שהיה נרדם בישיבה בין ספריו.

הסטודנט השני היה ניגודו הגמור — יהיר, מרבה דברים, רעשן, לילה־לילה, מרגע היכנסו לחדר, היה פותח את הטרנזיסטור ומציף את החדר במוסיקה מחרישה אוזן של פופ או ג'אז, בלי להתחשב בשכניו הישנים, ורק לאחר שעה ארוכה היה משתיק את המקלט וישן עד למחרתו בצהרים. לפי התנהגותו והתלבשותו הטרזנית ניכר בו, שהוא בן להורים עשירים, שהגיע לאוניברסיטה זאת אם לשם יוקרה משפחתית, או כשליח של התעמולה הערבית. מכל מקום ככל הנראה לא כשוחר דעת, שכן כמעט שלא נראה לא בחדר ההרצאות ולא בספריה. מהיותו גם בחור נאה וגם נוח ביותר לפזור כספים, דבקו בו סטודנטיות ושאר נערות, כדבוק דבורים בדבש. השם לטיף היה בן בית בפיהן. ברם, מינהגיו האישיים לא עניינו ביותר את הסטודנ־טים הישראליים באוניברסיטה זאת. מה שהדאיג אותנו, ואתנו גם את מרבית הסטודנטים היהודיים האמריקאניים, היה החלק הציבורי שבעיסוקיו.

וזה היה חלקו הרב בתעמולה הערבית האנטי ציונית והאנטי ישראלית. נאמר לי, שמיום בואו של לטיף לאוניברסיטה של שיקאגו, שנה לפני, באתה התעמולה זאת באינטנסיביות ובחוצפה ואף לבשה מהר ציביון אנטישמי מובהק. גיאות זאת נתבטאה במיגוון עשיר של פעולות, כגון: הדבקת פלקטים בכל פינה בקמפוס הנירחב של האוניברסיטה, ובהם כרוזים של אירגון ה"פתח", מלאים עלילות וכזבים מהועים על יחסם של שלטונות ישראל לערביי המדינה והשטחים; חלוקת חוברות ועלונים מצויירים בצבעים, שבהם דובר בגנות הציונות וישראל, מתוך גישה מדעית כביכול; עריכת מסיבות ומשתאות חברו־תיים לחוגים הנייטראליים של הסטודנטים ואנשי ההוראה המרובים, שהיו משופעים באכילה וב־שתיה ובהיתוליות, אגב באומי תעמולה. על כל הפעולות האלה בחוכו הון רב, שבא, כפי ששמע־תי, משני מקורות: מכיסו של לטיף עצמו והמתן בסתר מצד כמה קונסוליות ערביות בשיקאגו. בבואי לעיר זאת כבר מצאתי את לטיף בראש הוועד של הסטודנטים הערבים, המנצח על כל פעולות התעמולה, שתואר לפני כשונא ישראל מסוכן. מסוכן — על שהטיב להסתיר את שנאתו מתחת יחס חייכני אדיב, גם כלפי הסטודנטים ישראלים. בכל פגישה בינינו, בחדר או בקמפוס, היה מעכבנו בגינוני ידידות — להוצאת יד חברית ושאלה כאילו ברוב עניין לשלומי ולמצבי בלי־מודים, בקיצור: חבר טוב ומסור.

התועמלנים הערבים נעזרו הרבה על ידי קבוצות של שמאלנים קיצוניים, שבינן לבין עצמן עמדה יריבות קשה בעניני דעות. ואולם היו הביבהה דקים בשלילתן את הציונות וישראל, שהיתה פועל־יוצא משלילתן את המימסד האמ־ריקאני לכל שלוחותיו, והיא שהביאה אותם לידי הזדהות עם עקרונות התעמולה הערבית. קבוצות אלו, שרשעותיהם חיפתה על מיעוט מיס־פרם היחסי בתוך כלל אלפי הסטודנטים של אוניברסיטת שיקאגו, היו מורכבות ברובן מכושים קיצוניים ומיליטנטיים. חברו אליהם גם מכסיקנים־אמריקניים, פורטוריקנים, אמריקנים לבנים עם כמה עשרות יהודים שמאלנים; כולם טיפוסים היפים דוחים בפרעות ראשיהם וזקניהם. בין היהודים נבלטו גם שני פרצופים ידועים ודוברי עברית, שהגדירו את עצמם ישראלים, דווקא ילידי הארץ, יוצאי קיבוצים כסוציאליסטים מהפכנים ההודו להלכה ולמעשה עם התוכנית של אירגוני החבלנים להיסול מדינת ישראל והמרתה במדינה פלשתינית. בין הבחו־רות, שמיספרן לא היה קטן בקבוצות האלה, בלטה בחורה בלונדית נאה, יהודיה. אז שמעתי לראשונה, כי היא בת יחידה למיליונר יהודי, חבר פעיל ב"מועצה למען היהדות", האנטיציונית והאנטי־ישראלית, תולל ציונות ומדינת ישראל בזכות עצמו. שאלנו את עצמנו: מה הביא בת מיליונרים זאת אל מחנה השמאל הקיצוני, ומהם אל הערבים? אולי השפעת האב, שהיה לפי השמועה, קומוניסט סלוני: אולי בקשת גרויים הרפתקניים מצד בחורה משועממת משפע, שאינו חסר דבר בעולם. ואולם נסתברה לי יותר הגיר־סה, כי פשוט שמה עין בלטיף הנאה, שכן נראתה תכופות לצדו, ולא פעם ראו אותה מחלקת את החוברות והעלונים משל אנשיו. "כן, כן, זאת היא! — מיהר עמוס לאשר בחיוך, כשרמזתי בעיני לעבר איידה, שעדיין היתה מעיינת במגזין, אך לרגעים היתה מציצה בשעון היד שלה; מן הסתם, כדי לדעת בדיוק מתי לקטוע את סיפורו של עמוס, עם תום ארכת הדיבור, שהואילה להעניק לו — איך עשתה תפנית כזאת והגיעה לישראל ואל מיטתו של איש צה"ל פצוע — הוסיף עמוס — זה יתברר לך בהמשך הרדיה שלי".

ה"פרוטוקולים" ושריפתם

זמן מה לאחר פתיחת שנת הלימודים באוניברסיטה נקראתי לאסיפה דחופה ב"בית הילל". לאסיפה הוזמנו כל הסטודנטים הישראלים והיהודים־האמריקנים, שהזדהו אתנו, ביחד כחמש מאות איש, ובאו מרביתם, קרוב לארבע מאות איש. אגב, מלים אחדות על המוסד הסימפתי והיעיל, הקרוי "בית הילל", מיסודם של "בני ברית" באמריקה. מוסד זה שם לו למטרה לתת לסטודנט היהודי בית, שימצא בו עניין מבחינה חברתית, ואגב כך גם יחזק בו את התודעה היהודית. היתה בו ספריה עשירה למדי בלשונות שונות, וכמובן גם בעברית, ברובה על נושאים יהודיים, ציוניים וישראליים: מועדון מרוהט בטוב טעם ובו מיזנון שווה לכל נפש, מערכות מישחקים שונים, עיתונים אמריקנים וכמעט כל העיתונים העבריים מישראל; ואולם גדול להר־צאות ולהופעות אמנותיות שונות, ובשני השטחים נעשה בו שימוש רב.

על סדר היום של האסיפה עמדו שלושה ענינים: דו"ח של הוועד היוצא על הגיאות בתעמולה הערבית, דרכי תגובה, ולבסוף בחירת ועד חדש. הדו"ח היה מדכא. נתברר לשומעים, כי למחנה הערבי עדיפות עצומה עלינו במשא־בים כספיים וביזמות לפעולה. אנשי הוועד הקודם פנו בקריאה ס.או.ס. לקונסוליה הישראלית בשיקאגו ולמשרד החוץ בירושלים, וביקשו עזרה פיננסית, כדי להגיב כיאות על הפעולות של התועמלנים הערביים. הם קיבלו חומר תעמולה באנגלית ביחד עם כמה סרטים תיעודיים קצרים, ובמקום כסף ניתנו להם הבטחות. סוף סוף נכנסו סכומים מסויימים ממקורות יהודיים וציוניים וגם מפרטיים, ואולם הפער בין היכולת הכספית שלנו לבין זו של הערבים עדיין היה עצום.

באסיפה הוצעו כמה הצעות למלחמה בתע־מולה הערבית. בין הסטודנטים היו כמה עשרות מאנשיו של הרב כהנא, חברי ה"ליגה היהודית להגנה". ואלה התנגדו להצעה לשגר משלחת אל דיקן הסטודנטים של האוניברסיטה ולדרוש ממנו לאסור את התעמולה הערבית בקמפוס, שכולה השמצה והסתה אנטישמית במסווה של אנטי־ציונות. הם טענו, וטענתם זו היתה נכונה, שדיקן הסטודנטים, שהוא במוצאו לבנוני, הוא פרו־ערבי בסתר, שהרי עד עתה לא נקף אצבע, ולו לפחות כדי לאסור בגבולות הקמפוס כל השמצה לאומית או הסתה אנטישמית, על אף המחאות והתלונות, שהוגשו אליו בעניין זה מצד הסטודנטים היהו־דים והאירגונים היהודיים בשיקאגו. הם הציעו לתכנן הפרעות בכוח לתעמולה הערבית, כגון: הסרת המודעות והכרוזים מעל הלוחות והקירות ופיזורים על מחלקי החוברות והעיתונים. המטרה של השימוש בכוח איננה בהוצאה הארצית, אלא זו, הסבירו המציעים: אין ספק, שהשימוש בכוח יגרור אחריו היגררות בין הסטודנטים יהודים וערבים, דבר שיכריח את שלטונות האוניברסיטה להרחיק את ... לצורה של תעמולה שבגבולות הקמפוס. השיקול של המציעים היה סביר — בכל זאת החלטנו להימנע לפי שעה משימוש בכוח. החלטנו לנסות תחילה בהידברות עם הדיקן, ואם זו לא תיתן פירות נצטרך לשוב ולשקול את הצעתם של אנשי ה"ליגה".

באותה אסיפה נבחר ועד חדש, ובין חבריו החדשים נבחרתי גם אני. כן נבחרתי כחבר במשלחת, בת המישה סטודנטים, שעליה הוטל להיפגש עם הדיקן. בינתיים הודלף לוועד, כי הוועד של הסטודנטים הערבים קיבל מאחת הקונסוליות הערביות שבעיר מספר רב של עות־קים מה"פרוטוקולים של זקני ציון", בתרגום אנגלי, על מנת לחלקם חינם בשטח הקמפוס. ידיעה זו נתנה היזוק לתביעתנו לאסור כל תעמולה בקמפוס. הדיקן, טיפוס מזרחי מובהק, בפניו הכהים ובשחור עיניו ושערותיו, חלקלק במינהגיו ובעל גינוני נימוס מופרזים, עד לרושם של מלאכותיות, קיבל את המשלחת שלנו בלשכתו, בשעה שנקבעה לפגישה בשיחה טלפונית קודמת. הוא האזין בסבלנות לטענותינו, אבל מה שחששנו בא: הוא סירב, בשם חופש הדיבור והדימוקרטיה, לאסור את התעמולה הערבית. לא קיבל את הצעתנו לפחות לאסור השמצות והסתה, בטענה שאינו רשאי להנהיג צנזורה על פעילות מילולית של סטודנטים, ורק התיר לנו להגיב בתעמולה נגדית. ואולם בעניין חלוקת ה"פרוטוקולים" הבטיח להריץ עוד באותו יום מכתב אל ועד הסטודנטים הערבים, שבו יאסור עליהם לחלק את הספר בשטח הקמפוס.

נודע לנו, כי הדיקן קיים את הבטחתו עוד באותו יום, אלא שבו במקום החליטו אנשי הוועד הערבי לבצע את חלוקת ה"פרוטוקולים" מחוץ לשטח הקמפוס, ליד הכניסה הראשית (יותר מאוחר נגלה לי הסוד, כי מקור ההדלפות והידיעות מהנעשה והנשמע בוועד הסטודנטים הערבים היה איש משלנו, או יותר נכון בחורה, שנשתלה עוד בשנה שעברה במחנה השמאל, ועלתה לה להגיע לתפקיד של מקשרת בין האר־גונים השמאלנים וועד הסטודנטים הערבים. מסירת הידיעות היתה נעשית בדרכי מחתרת מתוחכמים. ובדרך הזאת התגלתה עם הבחורה, שכינינו אותה בשם "יעל", על שמה של הורגת סיסרה. היתה זאת נערה כבת עשרים, שגילתה בתפקידה זה כישורים מצויינים של ריגול ושתקנות באחד!). הוועד שלנו נקרא לישיבת חירום, לדון כיצד לסכל את חלוקת ה"פרוטוקו־לים". הפעם אושרה תוכנית איסטרטגית של חברי ה"ליגה".

בדרך הידועה קיבלנו בעוד מועד את התא־ריך, שבו נקבעה החלוקה, וכך ניתן לנו לארגן על הצד היותר טוב את מיבצע הסיכול. הכניסה הראשית לשטח האוניברסיטה דרך שער נחושת מסוגנן, גבלה עם פארק רחב ידים. ליד השער, מבחוץ, התנשא מיבנה לבנים, בסיגנון קולוניאלי ששימש קפטריה ובית קפה. כאן בילו סטודנטים ליד שולחנות עגולים, בבואם לאוניברסיטה ובצאתם ממנה, משום כך לא עוררה תשומת לב מיוחדת קבוצה של כעשרה בחורים, שישבו על המירפסת הצופה על הכניסה הראשית, כשהם טובלים בעשן סיגריות ובהמולת דברים קולנית. זה היה ביום המיועד לחלוקה. בתחילה לא ניכרה כל תכונה מיוחדת בסביבות השער — כדבר יום ביומו. סטודנטים, בחורים ובחורות, נכנסים ויוצאים ותיקיהם בידיהם. פתאום נשתתקו היוש־בים על המירפסת וכל העינים נשתלחו אל משאית מכוסה ב"ברזנט", שנעצרה מול השער. מתוך המשאית קפצו כחמישה עשר בחורים, הורידו תחילה מהמכונית שולחן מלבני נמוך וארוך, ואחריו ארבע תיבות כבידות, שנישאו בשנים. השולחן הוצמד ניצב אל פינת השער, ומתוך התיבות הוצאו ספרים בכריכות רכות וצבעוניות. הוצגו ציבורים־ציבורים, בזה על זה, על פני השולחן. משהורקו כל התיבות מנינו כ־15 ציבורים ובכל ציבור כחמשה עשר עותקים.

הבחורים, רובם ערבים למראה, אך היו ביניהם גם כושים וטיפוסים אמריקנים־לבנים אחדים, התייצבו, מעשה זבנים, לאורכו של השולחן, והתחילו לחלק עותקים לסטודנטים וסטודנטיות באים ויוצאים. פתאום בא ביעף מצד הקפטריה, איזה חפץ מוארך, שחור, שנחת על השולחן, בין ציבורי הספרים, בקול נפץ חזק, ומיד עלתה עננת עשן שחור, שבתוכה הבהיקו לשונות אש. תיכף לכך הועפו בזה אחר זה עוד כמה פצצות תבערה, ואש הזיקה אחזה בשולחן ובספרים. עם קול הנפץ הראשון נשארו המחלקים הכומים תחתיהם, אך עד מהרה הפכו וברחו דרך השער אל תוך שטח האוניברסיטה. לא יצאו שניות וציבורי הספרים הפכו לעמודי אש־עשנה. עשרות מן הסטודנטים היוצאים והבאים השתהו בסקרנות מבוהלת מול הדליקה, אך איש לא טרח לעשות משהו.

יכולנו להסתלק בלא שתיוודע זהותנו. בעלי הקפטריה עמדו ליד הדלפק ולא ראו כלום. עמדנו וצפינו בדליקה, ותוך כדי כך הבחנו, כי שני ציבורי ספרים לא נגעו באש, והיה לנו החשש שיינצלו. יצאנו מן המארב לטפל בהם, ועוד אנו עושים כה וכה הופיעה ניידת מישטרה, שכפי הנראה הוזעקה הנה על ידי אחד הסטודנטים הצופים. אחדים מאתנו הס־פיקו להסתלק, המישה מאתנו, ובתוכם אני, נעצרנו והוסענו במכונית אל תחנת המישטרה הקרובה. שם נחקרנו על ידי קצין התחנה. עוד בדרך הסכמנו בינינו לספר את האמת, תוך שנדגיש את חומרת הפרובוקציה של חלוקת חומר קריאה אנטישמי בפרהסיה. ממעצר ה־מישטרה הוסענו לבניין בית המשפט, לפני שופט תורן לשיפוט מהיר. האשמה היתה רצי־נית: הצתה זדונית של רכוש זרים, שדינה התמיד מאסר. טענו גם כאן כפי שהוסכם בינינו — ונסתבר, שההדגשה של ההתגרות שבהפצת ספ־רות אנטישמית אמנם השפיעה על השופט. פסק הדין התמיד היה קנס של מאה דולר על כל אחד מאתנו. כיון שלא היה בידנו סכום של חמש מאות דולר הוחזרנו לתא המעצר של תחנת המישטרה, עד אשר יימצא מוצא לכסף הקנסות. הורשה לנו להתקשר בטלפון עם ועד הסטודנטים היהודים, שבישיבתו משיכון ב"בית הילל". נתברר לנו, שהכל ידוע להם, וגם פסק הדין. הם מתאמצים עתה להשיג את הסכום, שהיה גדול למדי לגבי הקופה שלו, ונתבקשנו להתכות בסבלנות. ואולם, כעבור זמן קצר נפתחה הדלת הנעולה של תא המעצר שלנו, ושו־טר שהופיע בפתח הודיע, כי הקנס שולם ואנ־חנו חופשיים. הדבר היה תמוה בעינינו. ברור, שאנשי הוועד שלנו לא הספיקו עדיין לגייס את סכום הקנס, ואמנם עד מהרה אושר לנו, כי לא הם ששילמו את חמש מאות הדולרים; ובכן מי שילם סכום נכבד כזה? והגדיל את התמיהה שלנו מזכיר בית המשפט, שאלנוהו בטלפון למיהותו של המשלם. תשובתו היתה: בחורה צעירה, סטודנטית לפי דבריה, שביק־שה להישאר בעילום שם. רק כעבור שבועות מיספר נגתר לנו הסוד.

מול שלושים מלכים ואחד

מאת מאיר בוסאק

שמש בגבעון – דום,
סלדי שירת דבו,
הס ירח בעמק אילון
ורון כוכביך!
רק לפני ימים אחדים –
אהלים צדי אפקים,
הירדן לפני. מעברו
טבועה בדממה יריחו.
מול שחקים פתוחים – פז דגן,
בתים וכפרים בלבן
– אתה תנחיל את העם
הזה את הארץ.
שדות בזהב. בתים בלבן
תנצבי –
יפו אם –
מול חומות העיר
הלנו אם לצרינו!
לאמר:
שר צבא א־דני אני...

שמש בגבעון, דום
ירח –
ורוחות ממזרח וים,
מתימן יצפון –
כי זה הגורל – מול שלושים
מלכים ואחד
חרגותינו צור
של אחר על בית וקן
לתעיה במדבר.
רק אתה. רבוני. יודע
מה צר לי. מה צר – – –
– – – עד שלא נכנסתי לארץ
מכתבים שלושה שלחתי:
הרוצה לברוח – יברח,
להשלים – ישלים.
לעשות מלחמה – יעשה...
עתה ידעתי תשובתם,
ועצת דמנו. דמם
ומוצא אין. אין...

בין סטודנטים ישראלים לערבים

תקרית ה"פרוטוקולים", כפי שכונתה בכל אמצעי התיקשורת, נודתה קשות כמעט מפי כל פרשני החדשות והעיתונאים, בכל רחבי ארצות הברית. הגיעני כוח במפורש אל ההועמכים הערבים על הניסיון להשתמש באמצעים אנ־טישמיים שפלים בתעמולתם האנטי ישראלית. במשך כמה ימים לאחר התקריה לא באה כל תגובה מן הצד הערבי. והנה יום אחד מופיעה מודעה על פני עמוד שלם באחד העיתונים הנפוצים ביותר בשיקאגו, בחתימת ועד הס־טודנטים הערבים באוניברסיטת שיקאגו. ב־מודעה, שנוסחה גבוה ביותר, מתנער הוועד מכל קשר עם תקרית ה"פרוטוקולים", שום יד ערבית או פרד ערבית לא היתה בתקרית זאת, שאינה אלא פרובוקציה ציונית, להשחיר בעיני דעת הקהל את העניין הערבי ה־טהור. מלחמתנו מתנהלת אך ורק בציונות, שהיא תנועה גזענית, אשר אפילו חלק גדול מן היהודים רואה בה אסון לעולם בכלל ולעם היהודי עצמו בפרט. אנחנו ראינו בפירסום המודעה הזאת, עם כל ניסוחה הידוע לנו, תוצאה חיובית מן התקרית, שלאחריה שוב לא יעזו הערבים להשתמש עוד באמצעים כאלה, ונתגלתה מהר עוד תוצאה חיובית: הקצב ב־תעמולה הערבית, שהיה מורץ ביותר לאחרו־נה, הואט במידה ניכרת מאחרי התקרית. רק הכרוזים שלהם, על הזרותיהם וסיסמותיהם ה־מיושנות, הוסיפו להופיע בקמפוס, ואולם ב־עוד הדבק שלהן לח הוסרו בידים נעלמות מעל לוחות הפירסום.

כמה שבועות יותר מאוחר קיבל הוועד שלנו הזמנה מאת החוג למדעי המדינה של האוניברסיטה להשתתף בסימפוזיון על הנושא של הסיכסוך הישראלי־ערבי. ראש החוג היה פרופיסור יהודי, שכדאי להקדיש לו מלים א־חדות. ובכן, פרופיסור זה הוא בנו של מחנך וסופר עברי, עסקן ציוני, שנתן לבנו יחידו חינוך יהודי־לאומי "בישיבות" ידועות בניו־יורק, והשלימו, על כל תאריו, ב"ישיבה־אוני־ברסיטה", אף היא בניו־יורק. הבן, בעל שם פרטי ציוני מובהק, נתגלה כבעל כישרונות בלתי רגילים. בגיל צעיר מאוד זכה לדוקטורט שלו. זמן קצר לאחר מכן נתמנה במעט "בזוסף" על ידי האוניברסיטה בשיקאגו ונתמנה בה מרצה למדעי המדינה. כאן התקדם מהר בדרגות ה־הוראה האקדמית, עד שעלה לדרגת פרופיסור מלא וראש החוג החשוב למדעי המדינה. בת־קופה זאת פירסם את דעותיו בעניייני הציונות וישראל, שלא היו רחוקות מדעותיהם של ה־מתבוללים הפלשתינים, בעשרות מאמרים, שראו אור בכתבי עת חשובים בלשון האנגלית, טען לחיסול הציונות, כתנועה לאומנית־גזענית, ל־ניתוק הקשרים הלאומיים בין היהודים בישראל ליהודי התפוצות, ולצימצום גבולות המדינה בגבולות החלוקה, במעמד מדינת חסות של ארים, בלי צבא ובלי כלים מדיניים עצמאיים. ברם, על אף דעותיו הקיצוניות, שהכאיבו מ־אוד לכולנו, היה לו מיספר רב של סטודנטים ישראלים וציונים, ובתוכם גם אני, כיון שנ־נודע כמרצה מצויין וכבעל תיאוריות מקוריות ביותר במיקצועו.

נשוב לסימפוזיון. במכתב ההזמנה, שהיה חתום בשמו של הפרופיסור הנזכר, פורטה גם הצעת תוכנית; אמורים להשתתף בסימ־פוזיון ארבעה מרצים, שנים מהצד הישראלי ושנים מהצד הערבי. אחד ידבר על נושא ה־סיכסוך הישראלי־הערבי על היבטיו ההיסטו־ריים, המדיניים והמשפטיים, והשני יגולל תוכ־נית לשלום. כתום ההרצאות יסכם את הרעיו־נות וההדעות, שהובעו בהן, הפרופיסור המזמין, שישמש גם מנחה. לחלק זה של התוכנית לא יכולנו להסכים. לא יכולנו לסמוך על הפרופי־סור, שיהיה מסוגל להגיע לפחות לאובייקטי־ביות בסיכומו. לא הסתרנו את דעתנו זאת בתשובתנו להזמנה, וכתנאי להשתתפותנו ב־סימפוזיון דרשנו לבטל בכלל את הסיכום. הפרופיסור ניאות לתנאי שלנו. מבין חברי הוועד נבחרו שני המרצים, שאני הייתי אחד מהם. כיון שהיינו בקיאים בטענות הערבים, מרוב שהזרו עליהן בכל דרכי התעמולה ש־להם, יכולנו להכין לפחות את התיזות העיק־ריות בהרצאותינו.

הסימפוזיון נערך באודיטוריום הגדול של האוניברסיטה, שנתמלא כמעט לשעת הפתיחה. הערבים ואוהדיהם, שהקדימו לבוא, הצליחו לתפוס את הספסלים הקדמוניים, כולם פניהם צוהלים, בטוחים בניצחונם. ביניהם הבחנתי ב־"יעל" "המיסתורית" שלנו: פנים ילדותיות ותמי־מות. בשום פנים לא יכולת לשער, כי תמי־מות זאת היא עשויה, וכי אינה אלא כיסוי ל־מלאי עצום של עורמה והתכיסנות. אחרי הער־בים ואוהדיהם ישבו אנשינו, ואולם את מרבי־תו של האולם תפס גוש הסטודנטים הגדול, ה־מכונה נייטרלי, ולאמיתו של דבר לא־איכפתי, רובם הגדול לבנים ומיעוטם כושים. על הבמה, לאורך שולחן מלבני גדול, מעוטף כולו במפה ענקית, כחולה, ועליו כמה רמקולים, ישבו ה־מנחה וארבעת המרצים. הערבים לימינו, אני וחברי לשמאלו. לפרופיסור היתה דמות של בחור ישיבה מסוגף — צנום, כפוף קימעה, מ־משקף, שבניגוד משעשע לכל מראיתו המכור־עטת היה לו קול אדיר. אחד משני המרצים הערבים היה לטיף, מי שהיה שכני ב"בית ה־בינלאומי". אני אומר מי שהיה, שכן זמן קצר לאחר "התכנתי" בחדר, עקר הוא מהמעון הזול, שכנראה לא הלם את מעמדו, והשתכן במלון מפואר בעיר. פניו נצטהלו ונעתמקו כ־אשר גילה אותי, כאילו התראה עם ידיד נפש, שנפרד ממנו מזמן. הוא הושיט לי את ידו, מ־אחורי כיסאו של הפרופיסור, תוך ששאל כאי־לו בעניין רב, לשלומי ולמצב לימודי.

מכת פטיש על השולחן השתיקה באחת את ההמולה באולם. תיכף לכך ניסר קולו של המנחה, שהוגבר פי כמה ברמקולים, בבקשה מהנאספים לא להפריע ולהניח לכל מרצה לגמור את אשר עם לבו. המרצה הערבי הראשון היה לטיף. גינוני הידידות, שהוכיח לי זה עתה, לא מנעו אותו לשפוך מפיו קיתונות של ארס ושקרים על הציונות ועל ישראל בפרט. הר־צאתו נתקבלה בתרועות אדירות, מלוות מחי־אות כפיים רועמות, מצד הסטודנטים הערבים ואוהדיהם, אנשינו כמובן לא נעו, ורק יחידים מן האחרים נתלו במחיאות כפיים של יציאת ידי חובה. המרצה השני היה חברי, בחור רצי־ני מירושלים. הוא גולל לפני השומעים באנ־גלית רהוטה, לעומת האנגלית המשובשת של קודמו, את הרקע הדתי הלאומי של הציונות, את תולדות ההתיישבות היהודית בארץ יש־ראל, ובבקיאות מרובה הזים אחד לאחד את השקרים של לטיף. הרצאתו זכתה לרקיעות ב־רגלים ולקריאות "בוז", שהן קריאות בוח, מצד הערבים, עד שהמנחה השתיקם. לעומת אלה היה מיספרם של מחאי הכפיים מן הגוש הרבה יותר גדול מאשר לקודמו. המרצה הערבי הש־ני היה לפני השומעים, במבטא אנגלי מגור־חך דווקא, את תוכנית השלום של אירגוני המחבלים, והיא: כינון מדינה דימוקראטית ב־שם "פלשתין", דווקא לפי ההיגוי הערבי, ש־לא יהיה בה זכר לא לישיון יהודי ולא לציו־נות, אבל היא תהיה מולדת משותפת לכל מוס־למים, יהודים ונוצרים. כאן קמתי וביקשתי מ־המנחה רשות לשאול את המרצה שאלה. הרשות ניתנה לי, בתנאי שהשאלה תהיה מעניין נושא ההרצאה. אז שאלתי את המרצה, אם מיספר היהודים במדינה הדימוקראטית יישאר, כפי ש־יהיה ביום כינונה? המרצה ניסה להתחמק מ־התשובה, אבל אני לא הנחתי לו. הוספתי ושאל־תי: האם מסכים המרצה להצהרות ברורות של מנהיגי האירגונים הפלשתינאיים, שבמדינה ה־מתוכננת בפלשתין יורשו להישאר רק אותם היהודים, שהיו בה עד 1917, לפי הצעת הקי־צונים, או עד 1947, לפי הצעתם של ה"מתונים"? כל שאר היהודים, מאות אלפים, יגורשו לארצות המוצא שלהם, או של אבותיהם ואפילו של אבות אבותיהם? שוב ניסה להתחמק בני־מוק, שענין זה לא הוחלט עדיין. ואולם, משלא ויתרתי ותבעתי תשובה ברורה, גילה המרצה את קלפיו: כל היהודים, שהיגרו לישראל מ־ראשית המאה, בלי רשותם של בעלי הארץ החוקיים, הם הערבים, דינם כדין מבריחי ג־בול. נוסף לחטא ההברחה יואשמו גם בפשעים של גזל ורצח, שגרשו את תושבי הארץ הער־בים, הרגו בהם וגזלו את אדמותיהם, כפריהם ועריהם. אין ספק, שבמדינה הדימוקראטית יצ־טרכו לדאוג לכך, שהפושעים יחזירו את כל הגזל ויבואו על עונשם.

נאה היתה התשובה הנוחה לי, ששימשה לי מוצא, מאולתר אמנם, אך ברור להרצאתי. הכ־חשתי בעובדות את שקריו של המרצה, הדגשתי את האכזריות שבמזימות הערבים כל־פי מאות אלפים יהודים. בהקשר זה עברתי ל־בעית הפליטים הערבים. הוכחתי בעובדות, שהמנהיגים הערבים הם שפקדו על אחיהם לנטוש את בתיהם ולברוח, כדי להקל על לוחמיהם את המלחמה ביהודים. תיארתי את ה־מישחק הפוליטי, שמשחקות מדינות ערב בפלי־טים, והדגשתי את העובדה, שבו בזמן שמדי־נות הנפט הערביות גורפות ביליארדים, הן מפקירות את הפליטים לחסדיהן של מדינות מערביות. על כל הרקע הזה יכולתי לפרוש את תוכנית השלום הישראלית, המבוססת על שכנות טובה ופוריה עם המדינות הערביות, שתהפוך את המזרח התיכון למרכז תרבותי וטכנולוגי משגשג לכל קידמת אסיה. זכיתי למחיאות כ־פיים סוערות מצד מרבית השומעים. אפילו ה־מנחה לחץ את ידי. זה היה כנראה הניצוץ ש־הצית את זעמם של הערבים ואוהדיהם. הם קפצו מן הספסלים, ותוך טילטול פרוע של זרו־עות מעל לראשיהם וקריאות בוז צרחניות הת־קדמו בצורה מאיימת עד לרגלי הבמה. כאן השתהו, אלה מסיכים בטילטול זרועות ובקר־יאות בוז, אלה מאשימים, בעירבוביה של צע־קות, את המנחה בקנוניה עם המרצים הציונים להחליש את רושם דבריהם של המרצים מהצד הערבי. הלמות הפטיש הרצוף שביד המרצה עם קולו החזק לא הרגיעו את המתפרעים. תוך כך נוספו אל הבמה כמה עשרות מאנשינו, על מנת להגן עלינו במקרה של פעולה אלימה מצד ה־ערבים. עוד מעט ופרצה תיגרה בין שני המח־נות, אילמלא התערב לטיף, שקרא למתפרעים לא להכתים בהתנהגות פרועה את טוהר העניין הערבי. הקריאה פעלה — הזרועות הורדו עם שהשתתקו הצעקות, והמתפרעים חזרו איש ל־מקומו. רק אז ניתן למנחה לקום על רגליו ולסיים רישמית את הסימפוזיון. פתח בהטפת מוסר לצד הערבי, שגילויי קנאות ואי סובל־נות מצידם כלפי מתנגדים, מעמידים בספק את צידקת טענותיהם. הודה למרצים והביע תקווה, שהשומעים הבלתי משוחדים ישקלו במחש־בתם את הרשמים המנוגדים, שהעלו מן הד־ברים ששמעו. אולי יגלו את האמת, שמקומה תמיד אי שם, באמצע, בין הקוטבים. לבסוף ביקש מהנאספים להתפזר בשקט. עצתו לכל צד, להרהר בדעות של הצד שכנגד, במגמה לשקול, ואולי גם להבין.

משמאלנות לציונות

שעה קלה לאחר סיום הסימפוזיון, ואני ליד הכניסה ל"בית הבינלאומי", שמעתי קול קורא בשמי מתוך מכונית חונה, מאופלת. תיכף לכך יצאה דמות של נערה מתא הנהג, ולאור הפנס הסמוך היכרתי בה את הבחורה הנאה, ידידתו של לטיף. בלב כל אנשינו, היתה שמורה טינה על יהודיה זאת מן המחנה האויב, ובלי כל מחשבה הטחתי כנגדה במרירות:

— לטיף כבר איננו גר כאן! — אמרתי, ופניתי ללכת.

— עצור לי רק לרגע, מיסטר, אם לא איכפת לך! — משכה, תוך שהיא מתקרבת אלי בצעדים איטיים וחיוך על שפתיה — אני באתי אליך ולא אל לטיף.

סקרנותי עצרה בי, עד שעמדה כנגדי. היא הבחינה, כנראה, בהבעה של דחיה על פני, ומשכה:

— אל תיבהל, מיסטר, אינני טורפת ציונים, כפי שאתם, הציונים, בודאי חושבים עלי! מה שקרה הוא זה, שיצאתי מן האולם מלאה רש־מים חזקים ביותר משתי ההרצאות שלכם: ב־יחוד התרשמתי מן ההרצאה שלך, שממש שיכ־נעה אותי בצידקתכם. פשוט, חשתי צורך לו־מר לך כל זאת!

עוד אני תוהה, שמא מסתתרת איזו מלכו־דת במחמאתה זאת, שקשה היה לי לתת אימון בידידתו של לטיף, הוסיפה: בעצם חלה הת־רופפות רבה בזיקתה עם לטיף ואנשיו עוד מ־אז תקרית ה"פרוטוקולים". היא לא ידעה דבר על החלוקה. במיקרה היתה היא בין הסטודנ־טים הראשונים, שקיבלה עותק מידי המחלקים. גם אז לא ידעה עדיין מה זה. התיישבה על ספסל בקמפוס — די היה לה לעבור על שם הספר כדי לדעת מה בידה. גל של עלבון וזעם עברה, שכן ידעה מזמן את טיבו של ספר תו־עבה זה. העלבון היה להודעתה היהודית, שלא דעכה בה. ואילו זעמה היה מופנה כלפי לטיף ואנשיו, על שעיקרה לה. עשרות פעמים הב־טיחו לה, שהם מתעבים אנטישמיות, שהרי ה־ערבים עצמם הם בני שם, וכל מלחמתם מכ־וונת נגד הציונות, שהיא החטא הקדמוני, שהו־ליד את מדינת ישראל. תוך כך שמעה את קולות הנפץ וראתה את העשן והאש. חזרה אל השער, ובראותה את האש אוחזת בספרים — הטילה גם היא את העותק שלה לתוך האש. היא הספיקה לראות את המחלקים בורחים ל־תוך שטח האוניברסיטה, וכמה בחורים, ואני בתוכם, מגיחים מבניין הקפטריה ומטילים ל־תוך הלהבות ספרים, שהאש פסחה עליהם. פת־אום מופיעים בזינוק, בזו אחר זו, שלוש מכו־ניות מישטרה. מתוכן הבהכו כמה שוטרים. הם לכדו בבהירות חמישה מן הבחורים והסיעו אותם במכוניותיהם.

היא הבינה, שהלכודים יובאו לחקירה מ־הירה ומכנה למשפט מהיר. שכן ידעה מן הנ־יסיון את ההליכים האלה ביחס לסטודנטים מת־פרעים, שכבר פעמים אחדות נתפסה על ידי שוטרים ונדונה על השתתפות בהפגנות סטודנ־טים. היא נסעה במכוניתה אל בניין בית המשפט וחיכתה, עד שהבחורים הובאו והוכנסו פנימה. נכנסה אחריהם אל האולם, נכחה בזמן המשפט, וכששמעה קריאת פסק הדין חשה שעליה לשלם את הקנס, כמחווה מצפוני של הזדהות עם מלחמתנו באנטישמיות. ביוק, שלא היה איתה פינקס הצ'קים שלה. אנוסה היתה לבזבז שעה ארוכה, עד שהביאה מביתה המרוחק את פינקס הצ'קים שלה. עד ששילמה במזכירות בית ה־משפט את סכום הקנס וקיבלה את כתב השחר־ור, חתום על ידי השופט. מכאן מיהרה לתח־נת המישטרה, שבה היינו עצורים, ומסרה את הכתב לידי הסמל התורן. התכנסה במכוניתה וחיכתה, עד שראתה אותנו יוצאים מן המעצר. היא נעלבה כאשר הערתי, כי סכום הקנס יוחזר לה מקופת הוועד שלנו. לא נתכוונה להעניק לנו לא הלוואה ולא נדבה — אמרה בתוקף, זה היה מצידה מחווה של הזדהות עם מלחמתנו באנ־טישמיות, כפי שכבר הגדירה את המעשה ש־לה. מעתה זה היתה נכונה תמיד לשתף פעו־לה אתנו, לא רק כיהודיה, אלא כבני שרואה בשנאת היהודים את חרפת המין האנושי. היא רוצה, שלטיף ואנשיו ידעו מה שעשתה ו־מדוע. כבר מחר תיפגש עם לטיף, תאמר לו דברים קשים על השימוש הבחוש בחומר אנ־טישמי, ואגב תודיע לו על ניתוק יחסיה אתם. "כן, קראתי!" — הגיבה על שאלתי, אם ראתה את המודעה של ועד הסטודנטים הערבים ב־עיתון — "אינני מאמינה עכשיו אף במלה א־חת מתוכה".

(סוף בעמוד 10)

مكتز من الاحل

המפתח לאוצרות

מאת מיכאל שַׁשַר

למורי ורבי ישעיהו ליבוביץ במלאת לו שבעים שנה.

ההתרפקות על הלשון העברית, בתהליך לדת, וכ„לשון קודש" חילונית, היתה, כידוע, מסימני ההיכר הבולטים של עולם התרבות המשכילי, שעבר זמנה. תמה על כן מאוד שיר המזמור ללשון העברית כ„תרופת פלאים" לשימור היהדות בקרב יהודי ארה"ב, כפי שהוא בא לידי ביטוי אצל סופרת מתקדמת כשולמית הר־אבן במאמרה „עיונים בתרבות אחרת" (מעריב, י"ד באדר תשל"ד (8.3.74).

יתר על כן: מתוך דוסר נכונות נפשית — שקל להסבירה מבחינה פסיכולוגית — מגיעה הכותבת לנ־יתוחים ולמסקנות על מקומה של ה־עברית בדברי ימי עם ישראל, שספק רב אם מקומם יכירם בספר היס־טוריה אלמנטרי.

עתון עברי

בסיורה בארה"ב גילתה שולמית הר־אבן ש„יהדות אמריקה היא ה־תפוצה הראשונה בהיסטוריה שלנו שאינה יכולה להשתמש בלשון העב־רית כב„לינגואה פראנקה", תופעה המייבת, בצדק להדאיג כל יהודי. מכאן כמסקנה „אני חושבת שצריך לתת להם עתון מן הארץ" וזה מה ש־ייביל, לדעתה, את יהדות אמריקה מהתבוללות, מנשואי תערובת ובסופו של דבר גם מהתנכרות ממדינת היהודים.

דומה שעל מצבה הקשה והחולני של יהדות ארה"ב, מבחינה יהודית, אין חולק בקרב מי שמסוגל לראות את המציאות ללא כחל ושרק. רק מי שמתעלם ממציאות מדאיגה זו — מבחינה יהודית — יכול לדבר על „בבלי" חדשה הנוצרת בארה"ב, כברכו רוחני יהודי מקביל למדינה ישראל. ובכך בוודאי שאיני בא לחלוק על „רשמים" של סופרת ב־ארה"ב" שבהם זיכתה אותנו ש. הר־אבן ברשימתה. עם זאת דומני ש־חובה להעמידה על טעויות עובד־תיות גסות ברשימה ובניתוחיה, ש־כתוצאה מהם גם לא יצא מנוס ממסקנות שגויות לחלוטין על דרכי תריפוי של יהדות זו, שלהן בוודאי לא יביא „עתון עברי" ארוכה ו־מרפא.

למעשה ניתן להמשיל על דברי ש. הר־אבן את שנאמר על רבי מאיר, אם כי בשינוי נוסח, לאמר: „רמון מצאה, תוכו זרקה, קליפתו אכלה".

למה כוונתי? כמי שרתוקה מן היסוד הדתי ביהדות — מבחינה נפשית, אבל כנראה גם השכלתית — כעניקה ש. הר־אבן ללשון העב־רית, שאינה אלא מפתח לאוצר התרבות היהודית, את מעמד האוצר עצמו. כמעט שספק אם ניתן לה בהדרת עברו, אפילו אם נביא ב־חשבון כהעברית ההיא ליהודי — ולא לישראל כש. הר־אבן — „לשון קודש". אין זה נכון — מבחינה היסטורית — שב„כל עת... שבה נפשם של היהודים משתי גלויות, לשונם היתה עברית". עבדותית דברו היהודים, כבר החל בתקופה העתי־קה, בעיקר את לשון המדינה בה ישבו (ארמית, יוונית, לטינית, אידיש, אידיש, לאדינו וערבית וכיום בצי־קר אנגלית ורוסית) ולא היתה זו הספה העברית שאיחדה אותם. אלא, היסוד הדתי שביהדות — ה„סידור התפילה! לשונם אמנם היתה עברית, אלא כלא היתה מובנה לרוב ההמון — כשם — שלהבדיל — עד היום אין התפילה בכנסיה הקתולית — הגאמרת, כידוע, בלטינית, מובנת לרוב הקהלים ואף־על־פי כן קיימת זיקה אליה בכל אתר ואתר. כל כך למה? כיכום שהסוב התוכן ולא הבירה, והלכון — ובמקרה שלנו העברית — איננה אלא אמצעי להבעה איתו תוכן. אלא שהוא עקא: כתוכן זה רחוקה, רחוקה מאד שולמית הר־אבן וכרבים מאד מבני העם היהודי בחו"ל, ועל כן מבטים, בכנות, לבנית את יסודות תרבותנו על אדני הדיבור. השאלה היא כמובן אם „תריפות" כגון אלה שמציעה לנו

הכותבת הנכבדת ברשימתה, נוסח „לתת להם (ליהדות ארה"ב את העתון מן הארץ", אכנם תרופות של ממש הן, או שמא אינן אלא מקסם שוא?

יוון וישראל

יתר על כן: גם אם נקבל, לצורך הויכוח, את הטיעון בדבר מרכז־יותה הבלעדית של הלשון העברית בתרבות היהודית של דורנו, כפי שביקש למשל ד. בן־גוריון — שב־נאומיו ומאמריו עשה אבחנה ברורה ומכוונת בין תרבות עברית לתר־בות יהודית — כי אז עלולים אנו להגיע למסקנה שאין עתיד ליחסי ישראל והתפוצות. דבר זה נכון הן כבחינת יחסה של יהדות ארה"ב כלפי מדינת ישראל ותרבותה העב־רית, אבל גם מבחינת יחסו של הישראלי, בעל התרבות העברית, ליהדות העולם.

שאין בשפה כשהיא לעצמה להוות מלט תרבותי בין בני עם אחד ב־תקופות שונות, העמידנו ישעיהו לייבוביץ במשלו — תחזיתו הקד־רה על ישראל ויוון. ביוון של היום — כך כתב — מדברים שפה הקרובה ליוונית הקלאסית. האנשים נקראים סוקראטס, אפלטון, סופקלס וכו' ובכל זאת קיים ־יק קשר מוער־—אם כלל — בין תרבותה של יוון הקלאסית לתרבותה של יוון בהווה. גם בישראל מדברים שפה הקרובה לעברית המקראית והאנשים בה נק־ראים אברהם, משה וישראל ובכל זאת — הדבר מוכח בין היתר במאמרה של ש. הר־אבן — עומד הקשר בין ישראל והיהדות בעבר ובהווה בסימן שאלה.

כותבת ש. הר־אבן: „ניסלו מהם ערכי הדת שכללו בשעתם ערכי לשון ומושגי ערך הקשורים בלשון (כאילו שזה העיקר — מ.ש.) ולא נתנו לכם בתמורה את האוצר הגדול ביותר שלנו, את העברית החילונית, היום־יומית". הבה לא נשלה את עצמנו. מדוע ירצה צעיר יהודי בארה"ב ללמוד עברית? כפי שרו־צה ש. הר־אבן ואתה בוודאי רבים מאתנו. כדי לקרוא עתון מן הארץ? יש לו — עם כל הכבוד לעתוני ישראל — ה„ניו־יורק טיימס"; כדי לקרוא את עמוס עוז או א. ס. יזהר? — יש לו חיים פוטוק וסול באלו ופיליפ רות והרמן ווק (כדי למנות רק אחדים מן הסופרים היהודיים באמריקה), הדוברים אל לבו הרבה יותר; בוודאי מהכבש השפה אבל גם מן ההיבט התוכני. ומדוע — באמת — עליו לעשות ימים כלילות כדי ללמוד עברית, אם רק יצירות עבריות אלו — שלהן שהכוונת בעצם ש. הר־אבן — ולא היצירות הקלא־סיות של היהדות שונן דהיות בעיקר — יפארו אחר כך את ארון הספרים שלו??

הוא הדין בביוון הפוך. כשאנו מנהדיב את שלכו התרבותי־רוחני של הישראלי. הוא אמנם דובר עב־רית יגדל על ברכי תרבית זו (מהי בעצם?). אך מהבורר — והדבר הוכח כלפיה לא־פעם — שברגע שהוא יוצא לעולם הגדול הוא מה־נכר דוקא לאחיו היהודים, ואפילו לאלה הדוברים עברית, הם בכל זאת מצויים פה ושם.

השפה והתוכן

הבעיה איפוא עמוקה הרבה יותר

ולא תיפתר באמצעות השפה כשר לעצמה. אדגים זאת במעשה שאירע לי לאחרונה בבית־ספר תיכון, מן הידועים בארץ, בשעת הרצאה לפני תלמידי כתה י"ב. נושא ההרצאה היה „לסכסוך הישראלי־ערבי". כש־גמרתי הגיע תור השאלות. קם אחד התלמידים ואמר: „שמענו על ה־סכסוך, אך אולי כבר יבוא פעם מישהו לבית־ספרנו וידבר אתנו על זכותנו על הארץ! אין צורך לומר שנדהמתי מן השאלה. הנה לפנינו צעיר ישראלי שחינוכו כולו עברי (אולי עברי מדי ופחות מדי יהודי) ובעוד מספר חודשים יידרש להתגייס כדי להגן על הארץ הזאת ובעצם

אינו יודע מדוע? כלום אין זה מצביע על כשלון חרוץ של מערכת החינוך בארץ, שהדגישה, הדגישה מאד את הלשון העברית — ברוח המשכילים — עד שבוגר בית־ספר תיכון בארץ נדרש לצטט על־פה פרקים שלמים מן התנ"ך (דבר שרבים מגדולי ישראל לא יכלו להתברך בו), אבל את הרוח — רוח היהדות — הוציאה מנשמתו. הוא — אם לא מוריו — מרגיש כיום בכך, תוהה, בוהה ושואל שאלות יסוד. אך אם זהו עולמו הרוחני של צעיר ישראלי, מה לנו כי נלין על צעיר יהודי באמריקה שאינו נחפז לעלות ארצה? כלום באמת

(סוף בעמוד 12)

מבט לאחור: פסח על סף השואה

(פסח תרצ"ט)

מאת גרשון הל

כאשר אנו מקיימים ברשימה זו את ו„הגדת לבנך" על המצב בארץ בפסח מלפני 35 שנים, על אירועיו המדיניים והמאבקים הבטחוניים של הישוב דאז בן כ־450 אלף יהודים המגמה היא להצביע על כמה סיטואציות זהות בימינו אלה, כשהמושג „בדמיך חיי" מלווה את מדינת ישראל מאז תקומתה. גם עמידתנו מול מזימות מדיניות של אויבים וידידים־מאזונים, לרבות הוויכוחים הפנימיים על הדרך בה גלכה, שהם מנת חלקנו בהודש האביב השתא, מחזירנו לא פעם למצבים דומים של פסח תרצ"ט.

באירופה הנאצית הוחל מעשי השמדה הראשונים. מספר קהילות יהודיות בארצות מסויימות נחרבו ונהרסו על ידי צבאות הנאצים עוד כחצי שנה לפני פרוץ מלחמת העו־לם השניה, היא מלחמת השואה, בה הושמדו בגיטאות ובמחנות־מוות ששה מיליון מבני עמנו. ואילו בארץ ישראל נכנס המאבק המדיני לעתידו של הישוב ל„הילוך גבוה", כשהחזון של אתחלתא דגאולה שוב אינו מושג מופשט.

לא בכדי נחר המדרש־רבה איכה הקבלה בין ליל־חג־הפסח לבין ליל ט' באב; לפי הלוח העברי לילו של פסח ולילו של תשעה באב חלים באותו יום בשבוע, ויש ביניהם קשר רוחני פנימי; כלומר, החורבן וה־תקומה, השיעבוד והפדות ידחו כרד־כים יחדיו.

גלי הטירור

כשנכנס אדר תרצ"ט (1939) גברו גלי הטירור הערבי בארץ, שנמשך ברציפות זו השנה השלישית, נגד הישוב העברי. יום־יום ללוויות; יום־יום סוגרות מסגרות שחירות בעתותי הארץ את שכותרות על קרבנות הטירור הערבי. במקביל תכפו ה־מזימות המדיניות של השלטון ה־בריטי בדבר עתידה המדיני של ארץ־ישראל. מאחורי הקלעים של „שיחות לונדון" בארמון סנט. ג'יי־מס (מהדורת „ועידת ג'ינבה" מלפני 35 שנים), השיחות שראשי מינס־טריון הכושבות ניהלו בנפרד עם היהודים ובנפרד עם הערבים (הער־בים סרבו להסב עמנו למו"מ ישיר וסירבו בעקשנות מלהכיר בסוכנות היהודית כנציגי הישוב העם ה־יהודי) — התגבש סיכום בריטי של הפקרת הישוב העברי בידי שלטון ערבי פלסת־נאי.

בשבוע של ערב חג הפסח (תר־צ"ט) מוסרים העתונים, כי ב„שי־חות לונדון" הגעו נציגי כל מדינות ערב (מצריים, עיראק, תימן, עבר־הירדן) ממשלת בריטניה להרעגות להביעת הופעתי העליון בירושלים להקים „מדינה ערבית בפלשתינה". בה נציגי ערב „מתחים" סוענים שיש לתת ערביות למיעוט היהודי ולהבטיחו שלא יהיה גורלו כגורל היהודים שנסבלו בבגדריה.

נציגי הסוכנות היהודית והוועדה המייצגת מטעם מוסדות הישוב שו־ללים פריבה מ„שיחות לונדון". ב־אותו בעתוני הארץ פורסמה ידיעה, כי נציגי הבוזרה כבר פרשו מה־שיחות. עתוני בריטניה מדווחים

ששיחות השלום בלונדון ייפסקו מ־כיוון שהמו"מ של המיניסטרים ה־בריטיים עם היהודים והערבים הגיע למצב של קפאון. הדעה המתגברת והולכת בעתונות הבריטית היא ש־ממשלת בריטניה תיאלץ לכפות על ארץ־ישראל תכנית „מדינית משלה, מבלי להיזקק להסכמתו של צד זה או משנהו.

כאמור סירבו הערבים להסב עם היהודים למו"מ ב„שיחות לונדון", וכאשר הבריטים, שהסבו עם כל צד בנפרד, זימנו פעם אחת פגישה כל־לית של כל המשלחות משני הצד־דים, מסרה סוכנות „רויטר", בשם הערבים, שהפגישה היא „בלתי פור־מלית", שכן הם אינם מכירים ב־סוכנות היהודית. ואילו המשלחת של ערביי הארץ לא השתתפו אפילו בפגישה „הבלתי פורמלית" (נא ל־היזכר בשולחן הירוק של הפרדים בועידת ג'ינבה).

„לא תקום גולה עברית בארץ העברים!"

העמדה הבלתי פשרנית של הער־בים הניעה את ממשלת בריטניה ל־לחציתם בדבר מדינה ערבית עצמ־אית בארץ־ישראל, תוך הבטחה ה־זכויות של המיעוט היהודי. המשל־חת היהודית כודיעה על הסתלקותה מהדיונים ב„שיחות לונדון".

בארץ התעורר נחשול של מחאות נגד ממשלה בריטניה. יו"ר הנהלה הסוכנות, דוד בן גוריון מסר בלונ־דון לפרסים את גילוי הדעת הבא לישוב העברי בארץ: „לישוב! המ־מים להסל את הבית־הלאומי ולהס־גירנו לשלטון מנהיגי הכנופיות. המזימה הזאת לא תקום. גבורת ה־ישוב, מבוקת המוני ישראל בגלות, המצפון של אנגליה הישרה, והעז־רה הבוסרית והפוליטית של אומות העולם ישימו לאל את נגלי צוררינו. אל בהלה! בציגי העם עומדים על המשמר בבטחון כלא, שכל אחד מכם יעמוד בניבחן העליון מתוך נאמנות, התלכדות, משמעת ועוז".

הועד־הלאומי פרסם את הכרוז הבא: „הידיעה על דבר המזימה לחסל את הבטחת הבריטי של ארץ־ישראל המיוסד על הצהרת־בלפור, הקמת מדינה הנתונה לשלטון רוב ערבי — פירושו: התנקשות בנפש הבית־הלאומי. כזימה זו תוסר בכוח ההגבורתם המלוכדת של הישוב ו־העם העברי. הישוב יעמוד כאיש אחד נגד כל נסיון להכניל על־ביצמד של מיעוט ולכבול את גידולו הישוב. בהחלטות הכנס נאמר: „לא

[illegible]

(סוף בעמוד 12)

שלושה דורשים לציון

(סוף מעמוד 7)

חליפת המכתבים עם אחיו זה, ש־בינתיים הלך לעולמו, לא ידעתי נפשי מרוב ההפעמות למקרא העב־רית הנהדרת ולא פחות מהתוכן המכ־תבים. לפניך נתגלה בן הדור שהיה אח ורע לראשי הספרות העברית ההתנועה הלאומית הציונית ברוסיה ובמשך שנות הכיבוש הבולשביסטי גיתק מכל זה וניזון מפירורים שה־גיעו אליו באקראי. או, לפני ארבע עשרה שנה עשיתי מעשה ופירסמתי קטע קט באחד המכתבים שלו, הנו־גע לאהרון ציזלינג, נכד דודו, דב־רים שנכתבו לרגל פטירת אמו של אהרון ציזלינג. פירסמתי את הקטע ב„דבר" (י"ח בסיון תש"ך (13.6.60), בלא לגלות את מיהות הכותב ואף את חתימתי הצנעתי בכינוי: „ק"ל". הרי הקטע לפניכו:

הידיעה על דבר מותה (של אם אהרון) עורר בקרבי מלבד רגש תוגה על מות אדם קרוב, גם רגש קנאה. אכנם במשך ימי היה הארציים ראתה לא מעט עצב ויגון. אבל זהו גורלם של כל בני־אדם. לעומת זה, תלף כל עמלה, היא זכתה לזיקנה טובה, העמידה דור שלם של בנים ובני בנים, כולם מסביב לה, בנים טובים, אורחים נכב־דים. עי"ד (על דבר) בנה אהרון (שם זה נשמט ברשימתי אז) קראתי רשימה קצרה באנציקלו־פדיה יודעאל, המדברת על פעו־לותיו הרבות לטובת הארץ. מל־בד זאת כצאתי התימהו, בין יתר בחירי העם, תחת ההצהרה על הקמת מ"י (מדינת ישראל). הקיצור הוא מקום עינא בישא). ואחר כל אלה כמאמר הכתוב: שבעת־ימים נאספה אל עמה. ואנו מה? עלינו ועל כמותינו נאמר: ונכרתה הנפש ההיא מק־רב עמה. אכן יש בכה להתקנא. משנפגשתי, כבה ימים לאחר פירסום רשימתי זו, עם אהרון ציזלינג, שהכיר כמובן את תכנו של המכתב לפני כן, אמר לי שהיתה לי בלבו למקרא הרשימה. אף שלה לי קונ־טרס של סבו, במידה שידוע לי יהיד בעולם ולא נודע גם למובהקים שב־ביבליוגרפים, שאפרסכו בהמשך ה־סידרה (כסרתיו לאחר כותו של ציזלינג לבית הספרים הלאומי בירד שליב למשמרת עולם).

באמצעותו של מר משה ציזלינג קיבלתי איפוא באחיו הנזכר ביוגר־פיה של אביו, בעל „ילקוט ארץ־ישראל", שהיא כשלעצמה תעודת יקרת ערך לא רק להולדות אחד הראשונים של ה„דורשים לציון" אלא גם לדור יהודי כושרש ברוסיה הסובייטית, ששמר על עצמו בתוך כל המערבולות של הרדיפות, גירושים ועוד בשל זיקה לעברית ולציונות. בשל צמצום הידיעה אני מדפיס כאן את הדברים בהשמטות:

ר"ח אייר תש"ך

אחי אהובי משה שלמה שלום!

...בנוגע לבקשתו של מר קר־סל להמציא לו לצורך עבודתו הספרותית הוכר להולדות אבינו ז"ל — שולח אני לך בזה נקרו־לוג על מותו, שנתפרסם בשעתו בעתון אורתודוקסי בווילנא כאת מ. כ"ץ (הכותב הוא כנראה מיכל כץ, אחיו של הרב ראובן כ"ץ, הרב בפתח־תקוה). במאמר זה הוא נותן סקירה נאמנה ומקפת מכל פעליו הציבוריים וציור אופיו בהכינה נפשו הנ־אצילה.

...מדי דברי בו אזכור נסב־תות, כשהיה בא בבקרה לעירנו איזה אורח השוב, רב, מגיד או מטיף, ביד היה סר לביתנו להתוודע אל ר' איזל ציזלינג. [illegible]

אחיו של המגיד בווילנא, הנודע בשם: „המגיד משקלוב". לפני שנים רבות הגיע לאושמינה, כחתנו של בעל־בית חשוב. עוד בהיותו רך בשנים הוא נעשה ראש המדברים בעיר ומראשיה. באותו זמן שימש ברבנות אושמינה הגאון ר' מרדכי סלאנימסקי (הוא ר' מרדכי רוזנבלט. ראה עליו בספר אושמינה, עמ' 30 ואילך, שם גם תמונתו. ג. ק.). הוא רוכש מיד את אימונו של הרב, נתקרב אליו ביותר ונעשה יוצא ונכנס בביתו ומעין נושא־כלים שלו. הנפטר הוא שהוציא בזמנו את ספרו של הגאון הנ"ל „הדרת מרדכי" ומוסיף לו הקד־מה נאה בסגנון רבני ובעברית מפוארת. הנפטר היה גם יוצר בתחום הדרוש והוציא את הספר הנודע „קול אומר קרא", בהוסי־פו לו ביאורים מרובים שלו לאימרות חז"ל.

הנפטר היה אוהב־תורה גדול וביחוד קינגה בו תשוקה להרבי־ץ תורה. עוד בשחרית ימיו יסד באושמינה חברה ש"ס בשם: „חברת לומדי גמרא" ועד ערוב ימיו היה מגיד שיעור, בהוסיפו לו הסברה בהירה, שעל ידי כך משך לשיעורים אלה קהל־שומ־עים גדול. הוא גם המייסד של „הלכוד־תורה" העירוני. בידי־עותיו המופלגות בעברית ובר־תנ"ך ובכישרונו הפדגוגיים הצ־ליח להעלות את ה„תלמוד תו־רה" לרמה מאוד נעלה, באופן שלמוד במוסד זה לא רק ילדי עניים אלא גם ילדיהם של בע־לי־הבתים „הגבירים".

מאז קמה תנועת חיבת ציון ומתחילים להופיע ספרים, שמגב־מתם לעורר על אהבת ארץ־ישראל, ראה הנפטר שאלה הם ספרי־חול ועל כן השפעתם מר־עטת. משום כך ראה לטוב לש־רת מגמה זו באימרות חז"ל, הפיפופים הום נלבב ומסוגלים יותר לקלוע ללבות ההמונים. הדפיס בשנת תרי"ז את הספר „ילקוט ארץ־ישראל"...

פטירתו עוררה בעיר אבל כבד ועשתה רושם רב בעיר וסביב־הה. ללוויה הגיעו הרבנים מערי הסביבה: כמורגון, אולשן ועוד ועוד. נישאו הספדים על ידי הרבנים הנזכרים ובכולם הודג־שה העובדה, שעם פטירתו של דמות מפוארת זו נתתמה תקופה, שכן בימינו נעשו אישים כמותו לדבר נדיר ביותר.

מ. כ"ץ

לכל הנתונים האלה מוסיף הבן, מר משה ציזלינג את הדברים הבאים: את פרנסתו הוציא ציזלינג מהוראת. לסב כך גד לגד למרחקים, ללודז', בפר־לין, בה הקים יחד עם גיסו ר' חיים יעקב קרמר (עליו יסוב כאמ־רנו הכבן) בית ספר. שם לימדו לא רק מקצועות עבריים אלא גם כלליים והיה זה מעין בית־ספר יהודי מתקדם ביחס למושגים היהו־דיים באותם ימים. כלודז' הוזר לאו־שמינה, בה בילה את מרבית שנותיו.

...מדי דברי בו אזכור [illegible]

[illegible]

(ראה ביום י"ג באב שנת תר־נ"ז/1855).

נפטר ביום כ"ח בשבט תרצ"ז / 1937.

מוסד הרב קוק

מוסד הרב קוק

ת. ד. 642 ירושלים

יצאה לאור חוברת תנ—תנא של

„סיני"

ירחון לתורה ולמדעי היהדות

בעריכת

ד"ר יצחק רפאל

בתוכן:

דבר שלא בא לעולם / פרופ' שלום אלבק. הערות הב... בצלאל רשבורג לספר פרדס דוד / הרב שילה רפאל על מנהגים של יהודי ציפורי במאה השלישית / פרופ' ... משה בר. בית שערים והנבטים / ד"ר יהושע בראנד. מ... מראות העין / ד"ר אברהם ארזי. לחקר האגרות ... ר' אליעזר מווירמס / פרופ' יוסף דן. הוראת הפעל ... בלשון חכמים / פרופ' ישראל פרבנש. תקופת הסבורא... וספרותה / שלמה טל. הריא"ה הרצוג זצ"ל ושאלת ... הכמיבה / ד"ר דוד תמר. „החסידות" מאת יצחק אלפסי ... נפתלי בן־מנחם. בשולי המאמר האחרון / ד"ר יצחק רפאל ... ספרים חדשים.

דמי התיקה לשנה: —.12 ל"י

משרד ההפצה: תל־אביב, רח' אלנבי 87, טל. ...036

כפר הנוער הדתי

דאר כפר חסידים

דרושים

לפנימיה:

אם בית מרכזית

מדריכים ואמהות בית

שומר לילה

למשק החקלאי:

עובד לגידולי תעשיה

(כותנה וכו')

לולן

למנהלה:

מנהל(ת) חשבונות

מזכיר — אמרכל

מועמדים דתיים מתבקשים לפנות אך ורק בכתב בצרוף קורות חיים, תעודות והמלצות לכפר הנוער הדתי דאר כפר חסידים.

האוניברסיטה העברית בירושלים

המחלקה למינהל תלמידים — המשרד לקבלת תלמידים

רישום מועמדים לשנת הלימודים תשל"ה (1974/75)

החל ביום א', כ"ה בשבט תשל"ד (17.2.74)

ויסתיים ביום ו', כ' בניסן תשל"ד (12.4.74)

מתקבלות בקשות לפקולטות/בתי-ספר:

מדעי הרוח	הכשרת מנהלים	מתימטיקה ומדעי הטבע
חינוך	למרכזים קהילתיים	מדע שימושי
הכשרת מורים	משפטים	וטכנולוגיה
(תעודת הוראה)	קרימינולוגיה	הוראת המדעים
מדעי החברה	רפואה	חקלאות
מינהל עסקים	רפואת שיניים	מדעי התזונה והבית
עבודה סוציאלית	רוקחות	ספרנות

בעלי תעודת בגרות ישראלית או מי שלמד במוסד להשכלה גבוהה בארץ שנה אחת לפחות יפנו אישית או בכתב ל„אקדמוך", ת.ד. 41, גבעת רם, ירושלים, ויקבלו את „המדריך לתלמיד החדש" וטפסי הרשמה תמורת —.5 ל"י (ללא צירוף המחאה על הסך הנ"ל לא יישלח המדריך). חיילים בשרות חובה יקבלו המדריך חינם, אישית או לכתובתם הצבאית.

בעלי תעודת בגרות שאיננה ישראלית ושטרם למדו במוסד להשכלה גבוהה בארץ, יפנו למשרד לתלמידי חו"ל, הר הצופים, ירושלים 95621.

תלמידי האוניברסיטה העברית המבקשים להוסיף/להחליף תחום לימודים, יקבלו טפסים במזכירות הפקולטה או במשרד לקבלת תלמידים.

מועמדים ללימודי „מוסמך" ותעודה — ימציאו גליונות ציונים למזכירות הפקולטה אליה הם מבקשים להתקבל.

מועמדים ללימודי מוסמך לפקולטות: מדעי הטבע, מדעי הרפואה, רוקחות, ספרנות ועבודה סוציאלית — חייבים לפנות לפקולטה לייעוץ מוקדם לקבלת טפסי ההרשמה.

מועמדים מגוייסים שחל עליהם „חוק החייל המשוחרר":

1. למועמדים כנ"ל יינתנו זכויות יתר בקבלתם לאוניברסיטה.
2. מועמדים שהתקבלו ללימודים בתשל"ד מחזור א' ומפאת גיוסם נבצר מהם ללמוד בשנה זאת, קבלתם תקפה לשנת הלימודים תשל"ה באותו תחום. לימודים אלה התקבלו בתנאי שיפנו בכתב במועד ההרשמה למשרד לקבלת תלמידים, בבקשה לכימודש קבלתם לתשל"ה, בציון תחום הלימודים המבוקש. מועמדים שלא יפנו במועד — קבלתם לתשל"ה אינה מובטחת.

המעוניינים להתקבל על־סמך חוק החייל המשוחרר חייבים לצרף לבקשתם אישור משלטונות הצבא לזכאותם במסגרת חוק זה.

— מועדי הרישום שלעיל חלים על כל המועמדים לשנה א' —

המרד בליל הסדר

מאת פ. פלקסר

הנאצים היכגו את המזימה השט־נית לחיסול גיטו ורשה ולהעברת אחרוני היהודים של הגיטו למחנות המוות — לערב פסח תש"ג.

היה זה שיא בתכניות הרוצחים הגרמנים — לכוון את השמדתו הסופית של המרכז היהודי הגדול ביותר בפולין הכבושה, בליל חג החרות של העם היהודי.

הבזיכה הגרמנית להשתרעות בגיטו על הגיטו היתה ידועה לארגוני ה־מרד היהודים. ימים לפני המועד הקבוע התריעו גורמים פולניים שו־נים, התחלה ה„אקציה", נקבעה ל־19 באפריל שחל אותה שנה ביום ב־ בר.

כבבניין המוזה אחרון חילקו הנאצ־ים ערב החג כמעט קמה לאפיה. במות מצה, ובבת־אלה מצרכים כמתנת חג. אחרוני היהודים בגיטו המדולדל שמחו, כמובן, על שאריות המזון הזה שקיבלו מידי הנוגש ועשו את ההכנות לליל הסדר, מתוך עצב ופחד לבאות.

אולם אור ליום י"ד בניסן דיווחו כבר המשמרים היהודים שהוו מוצ־בים על הגגות ובנקודות תצפית אח־רות, על תנועות חשודות של שוט־רים בסביבות המבקר המקיף את ה־גיטו.

בשתיים אחר חצות הקיפו שוט־רים פולנים, אוקראינים וגרמנים את חומות הגיטו בחגורה צפופה. עתה נמוג הספק האחרון. היה ברור כי הגרמנים עומדים להסתער על הגיטו.

אז החליטו ארגוני המרד לפתוח בהתנגדות הגלויה נגד הרוצחים.

על השעות הראשונות לפרוץ ה־מרד כסבר לנו ישראל גוטמן בספרו „מרד הנצורים", בו הוא מתאר ב־עיקר את פעולות הארגון של השומר הצעיר בראשו עמד מרדכי אנילביץ.

ששים אלף הנותרים

בהודיו של מרדכי אנילביץ, ב־רחוב מילא 29, נערך אותה שעה ביעקר של הכוחות באזור הגיטו המרכזי. פעם נוספת נקבעו ונבחנו פרטי ההיערכות. הולקו ריקונים ו־נקבעו סימבאות קרב והוראות קשר. במספר היהודים בגיטו הנצור ה־

מקובץ היה בסיה 60 אלף, לאחר שבמשך הגירושים הקודמים הוצאו כזורשה למעלה כארבע מאות אלף יהודים שנשלחו להשמדה.

הידעו הגרמנים כי צפויה להם התנגדות מזויינת?

בגמר מלחמת העולם השניה ערך הגיים האמריקני השבעיי חיפוש ב־ווילה של הגנרל יורגן שטרופ ב־ויסבאדן. בעת החיפוש נמצאה תצר־דה יהודה בכיסה. היה זה אלבום ובו 101 גליונות של דפי נייר, קרטון וצילומים — דו"ח צבאי. בשער האלבום התנוססה כתובת: „אין עוד רובע כגורים יהודי ב־ורשה". הערה זו שהוגשה כמיסמך התביעה במשפט נירנברג ובמינוי „דו"ח שטרופ" נודעת כאחת התעו־דות המאלפות ביותר של זוועות הנאצים.

היה זה דו"ח רשמי שמסר המפקד הנאצי על „המבצע הגדול של הה־ברת הכרד בגיטו ורשה". מדוו־הכבון זה אנו יודעים פרטים רבים על הכנות הגרמנים ודרכי לחיכתם לדיכוי המרד ולחיסול הגיטו.

שטרופ הגיע לורשה ב־17 לאפ־ריל. לפי דבריו, בעת החקירה, לא ידע כלל על התארגנות הצפויה בגיטו, ורק לפי המידע שקיבל סמוך להתחלת המבצע נמסר לו כי צפויה התנגדות מזוינת.

אולם היה זה שקר גס. הגרמנים התכוננו למבצע חיסול הגיטו זמן רב. לשם כך הם ריכזו למעלה מאל־פיים חיילים של הס.ס., הוהרכאנכם יכוחות משטרה מוגברים. כבר המבוא הראשון שהחדר לגיטו מנה כ־900 חיילים בחימוש קרבי מלא.

ראשית המרד

על התחלת המרד מספר לנו י. גוטמן:

בשעה שש בבוקר, ערב החג, צעדו הטורים הראשונים של החיי־לים הגרמניים את שער הגיטו, צפו־פים וערוכים בצעד קרבי כלא. הם נעו בכיוון לרחוב נאלבקי. הלוחמים היהודים שהיו מרוכזים בעמדותיהם המיסוות ראו את הכח הפורץ לגיטו והתכוננו לקרב.

הרחובות הדוממים יצרו את הרו־שם כאילו אין נפש היה בכל הסבי־בה. אך כהרף עין נשתנתה התמונה. הגיטו לא תפסו הלוחמים בעצמם בלא הכרתם מה הם עומדים לעשות.

לפתע נפתחה האש היהודים מ־כיוונים שונים. החל המרד.

צוביה בורזקובסקי ממשתתפי ה־מרד מתאר את הקרב הראשון כך:

„יחידות ראשונות של החיילים הגרמניים בפסיעות על אדמת הגיטו לכיוון נאלבקי, מתקרבות והולכות למשולש נאלבקי—גנשה—פראנצ'יס־קאנסקה. לא חיכינו לאויב שיתא כתחיל בפעולת הרצח. מכל צמתר ־הינו ניתך עליו ברד של כדורים ורימונים. הגרמנים השאירו אחריהם במכת האש הראשונה עשרות חל־לים ופצועים. בקרבם קמה מהומה גדולה. הם אולצו לסגת".

אולם הלוחמים האמיצים ידעו הי־טב, כי ההתמודדות עם הכוחות ה־גרמניים המרובים נידונה מראש לכשלון. הם היו בטוחים כי האויב יתאושש במהירה ויתחיל בהתקפה מוחצת על הכוחות הנצורים בכוחות עצומים ובנשק כבד.

הם לא טעו.

בדו"ח רשמי בכתב, המופנה אל מפקדו „המפקד הגבוה של ס.ס. והמשטרה במזרח" מוסר שטרופ על מהלך המבצע בגיטו ב־19.4.43 כך:

„כיתור הגיטו משעה 3.00. בשעה 6.00 הפעלת ואפן ס.ס לסריקת שארית הגיטו. מיד להיערכות ה־יחידות — התקפת אש עזה ומתוכ־ננת מצד היהודים והבריונים, על הטאנק שהופעל ועל שתי מכוניות משוריינות השליכו בקבוקי מולו־טוב. ההתקפה אש זו של האויב גרמה בתחילה לנסיגת הכוחות המופעלים. אבדותינו בפעולה הראשונה 12 איש. בשעה 8.00 בקירוב הפעלה שניה של היחידות. לכרות הישנות הת־קפה־אש כזעכה, הצליחו בפעולה זאת לסרוק את גושי הבתים כ־מתוכנן.

הרכנה נסיגה האויב מהגגות ומן העמדות הגבוהות אל המרתפים, או אל הבונקרים והניקבות. בשעה 17.30 בקירוב נתקלנו בהתנגדות עזה מאד מצד גוש בתים, מלווה אש מקלעים. היהודים והפושעים ההגנתו בכל מקום, עמדה תעמדה, וביג־על האחרון חמקו־ברחו בעל על־

יות גג דרך מעברים תת־קרקעיים..."

ביום הכליכי למרד עברו הנאצים לשיטות להחמה חדשות. מעתה אין הם מופיעים בגושי חיילים גדולים, אלא פוקדים ביחידות קטנות יותר חלקים של הגיטו. כבסים לבער את קני הלהיבה ולתפוס את האוכלוסיה היהודית המסתתרת.

הגרמנים החלו לפוצץ בונקרים ולזרוע אש לתוכם כדי לאלץ את המסתתרים לצאת מהם.

הגיטו הבוער

על הכצות והאחרונות של הגיטו הבוער מוסר בתיאור דראמטי ומוע־זע חיים זור ליואני בספרו „מצדה של ורשה":

„שריפת הגיטו, המצבה הרצשי־תי הצבירה את מלחמת המורדים מעל פני השטח אל מתחת לפני האדמה, לבעירת הבונקרים ותצלת הבדוב העצפה.

גם הלוחמים ובמיוחד המוני ה־יהודים הכלואים בבתים, נאלצו לרדת, במדה הסמיק, אל המרת־פים ואל מתחת לפני הקרקע.

אולם הגרמנים הזלו בהצפה פי־טתיה של תעלות הביוב. הורימו בהן גז וחמרים חימיים חריפים שהרעילו את האוויר ואילצו את המתחבאים לצאת מכתבואיהם ולי־פול ישר לידי המרצחים, או למות בתוך התעלות מיתת חנק".

„אלפי יהודים שנחשו על ידי עשן הדליקות מהמקלטים, הבונקרים ומקומות מחבוא אחרים נהרגו בין ים של להבות. אנשים קפצו מבתים בוערים ונשרפו חיים. המעטים ש־הצליחו להתחמק ולצאת את הגיטו לצד הארי, נהסגו על ידי מסרולים של דנדרמים שארבו להם על יד היציאות מן התעלות"...

על החיים בגיטו וורשה בשנות המלחמה ועל ימי המרד מנקודה ראות היהדות הדתית מוסר לנו ד"ר הילל זיידמן בספרו „יומן גיטו ור־שה".

ספרו של ד"ר הילל זיידמן היה לעשה הדו"ח האישי הראשון מה־גיטו, כי נמסרו גם פרטים רבים ובלתי ידועים על חיי הציבור הדתי, קורותיהם של רבנים, אדמו"רים ו־עסקנים דתיים ידועי שם.

על ההתמודדות הפצילה של הרב־נים בהתנגדות האקטיבית מספר ה. ז. פרטים אלה:

ב־13 באפריל נתפרסמו כרוזים בהתיבה בשם מועצת היהודים („היודנראט" מארק ליכטנבלום ו־הבנהלים היהודיים של בתי המלאכה טבנס ושולץ, לאוכלוסיה היהודית שיתנדבו מרצון לנסוע לפוניאטוב

ולטראבניק ליד לובלין, לשם יו־עבדו גם בתי המלאכה הגדולים שנשארו בגיטו. מבטיחים להם כשם יעבדו ותנאי העבודה יהיו טובים.

נתבונה המועצה הלאומית היהו־דית והחליטה: לא לנסוע!

חולקו כרוזים מודפסים לאוכלו־סיה. הם הודבקו ברחובות, במשרדי הקהילה, בבתי המלאכה. בכרוזים אלה הודיע הועד הלאומי „שהיה לכעשה הגוף כוכוה של ארגון ההתנגדות) את ההודעה הבאה:

„יהודים אל תתנו להשלות אתכם בבטחות שווא, כבר ריכזו אותנו די והותר. כבר בגדו בנו לכדי ... הגיוספר, כל בנהלי בתי ... [illegible] המלאכה, השולצים והטבנסים... לא בטפקים 450 אלף הללים. לא ... מכאן, כבר ידענו מה זאת ... „מרוחה". בוזת בתאי הגז. ... טאטוב וטראבניק אינם אלא ... טרבלינקה"...

הרבנים שעוד נשארו בגיטו — מספר ה.ז. — צוו גם כן לא לציית לכרוז של היודנראט ולהשאר בתוך הגיטו.

החלטה זו נתקבלה בכינוס של הרבנים שהתכנס ברחוב קופיצקה, בו גר הרב מנחם זמבה, בדירת בן אחיו יצחק זמבה. בישיבה הידים זו השתתפו: הרב גודלבלאט בפר־פון, הרב דוד קפירא והרב שמשון שטוקאמר מרבנות ורשה, הרב אריה לנדאו מקולומי, הרב אריה פרוטר מקודיקלוב, הרב בר מרוביי סקה־וולה, הרב אליעזר יצחק כמייר סכבן מלודז, הרב דוד האלברשטאם מסוסנוביץ, הרב סמגר בפזון, הרב ראובן הורוביץ, הרב זמלבן, הרב ד"ר אפרי סומנשטין בביגוגוסק, הר־רב ד"ר גליבנשטין בכוחות ואחרים.

הרבנים ההליטו לאחר דיון ארוך לייעץ לאוכלוסיה לא לנסוע לפו־ניאטוב ולטראבניק, כפי שדרש ה־יודנראט, והדבר נתקבל כאות עידוד אצל הארגנים הכרד כצד המנהיגים הדתיים.

על ליל סדר האחרון בגיטו מוסר ה. זיידמן תיאור מלהן: בקיבוצים של הקרבנות בהתקרב ליל החג, כהספים בבונקרים מצות אחדות שנאפו במסירות נפש — ויושבים לערוך את ה„סדר". ברחוב זמנהוף 21, כמול רחוב קופיצה — בפקדה הראשית של ה„ארגון" כסובין הרב ראובן הורוביץ, הרב זמלבן, א. זכי בה, צבי זילברברג, יוסף פנגביס, פוגל, פינקלרויב, אנילביץ, „כוס־ז'י" ועוד. הרבנים אינם דורשים דרשות, אלא עודדים את היוצאים לקרב עם הגרמנים...

אך פסוקי ההגדה נקטעים לאחר מטחי האש התכופים של המתפרצים הגרמנים.

פרשת המתנדבת איידה

(סוף מעמוד 9)

בעוד אנו מבוהתים כמעט בלחישה, בתוך האור הרב בליד שער הכניסה אל החצר של „בית הבינלאומי" — עברו על פנינו, באים ויוצאים, בדיירי הבית, ובהוכם גם משלנו. הללו לא הכזירו הבעה כל תביהה מבוהלת לראות איתי מבוחה כמעט בקירבה אינטימית עם ידידתי של לפיף, שהיתה מתחזקת קלת דעת דעה, הנכתי אי נעימות. היא הרגישה בכך וה־ציקה להסביך את מיותהנו בתוך המכונית ש־לה, אגב נסיעת טיול. והכמא יש ברצוני לבקר בקיבוצים תחת ניפת הכסים של התיזמורת הר־פילהרמונית הכיקאבאיה? עוד מעט ואנו ניי־באים בדרך הארוכה אל שפת האגם, שבה ביגרש הקיבוצים הקיציצים. ידיה בוטחות על ההגה, ואגב כך היא מספרה לי על חייה, ש־אבא מהה עליה עוד בילדותה. אביה בשאר באלמנות עד היום, והיא בדידה בחברת אומ־בית נערות מצדרות. מעט־מעט נתהוה הד־מיונה של נערה זאת בעיני. לא עוד בת עשירים כקובבכה, כרוב לאינה חסרה דבר, ומרדפה כל ביכוי הרפתקנה. אלא נערה סולידית, רצי־נית מאוד. בעלת רגישות חריפה לגבי כל עוול ואי צדק. רגישות שאה הביאה אותה בתהילה אל עדות הבריים הקיצוניים, אל כיתות הכי־מאלכים למיניהן. מאלה, כיון שבביה שורה ה־ביב אזיידה אנטיציונית ואנטי ישראלית, ועל הציונות ידעה רק כה שכמעה בחוגי השמאל, הכתוק המיד על דרך הפליליה והביזוי — היתה הדרך קצרה אל קבלת הטיעון הערבי, שבעיקיבתיה באה ההתקרבות אל המוגה ה־ערבי ואל לסיף.

בדרך הזרה מן הקונצרט בא' שתי בקל שלה: האחת — שאתן לה רשימה של ספרי יסוד על נושא הציונות באנגליה, ב' שהתגבשה מהרצאתי בצידקת הטיעון ה... אבל כדי לשמור על הסיכונים שלא ייתפש רושם תוקף, עליה להוכיח בדיוק יסודי על ... דות הציונות ומפרוחיה הבטחתי, כמובן ... ציא לה רשימה כזאת בהקדם. בקשתה השנ... הפתיעה אותי: היא רוצה, שאסבים ... עם אביה, על מנת שאגנסה עליו את ... נע שלי. והיא הסבירה: מאז ומתמיד ... רדת מן העובדה, שהתנגדות אביה ... חוזרת מתחומה של דעה בעניין ... קרבה לגבול ה„אובססיה". לא התנגדות ... שלילה רגילה, אלא מין שנאה זואולוגית ... איזה מישקע התרתודעתי יכול להצמיה ... פסיכיאטור היה יכול להגיע עד חיקר ... מישקע זה. אבל היא לא תעז להציע ... שיפנה לפסיכיאטור. יש לה הרהור, שבשה ... היו המרובות בארצות ערב, שבהן ... ביה דברי ההווה עם ההעסוקה הערבית ... ני עיתונאים, לא באו אלא במבון להכאיב ... הקנים: את מי? את מה? — ייתכן ... עצמו אינו יודע. אם אצליה אפילו ... שנאתו להתנגדות רגילה, אקל ... אביה, שכן היא רואה ביחסו זה לציונות ... מחלה רוח, שמדאיגה אותה. בלי כי ... דעותיה הקודמות על הציונות. בעה ... הוא דוקא גדיב ואוהב לבני אדם ... מה לי וסיקרנה אותי, אבל מצאתי, שעלי ... ועץ בתברי תחילה.

(המשך יבוא)

קיבוץ גלויות וגאולה שלימה

מאת הרב חיים-דוד הלוי

„קבוץ גלויות" הוא יעוד המפורש בתורה, כשם שהגלות עונש מפורש בתורה. נאמר בקללות שבפרשת „כי תבא" המרמזות לחורבן בית־שני: והפיצך ה' בכל הגוים מקצה הארץ ועד קצה הארץ. וזו באה כביא העונש שהועידה תורה לישראל בהפרם את הברית אשר כרת ה' אתם. וכאשר יחזרו ישראל בתשובה באחרית הימים, נאמר: ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו וגו' ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלקיך שמה. אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלקיך ומשם יקחך והביאך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה וגו'.

דברים נכתבו ברמב"ם כפסק לגבי אמונת ביאת המשיח וז"ל: המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות בית־דוד ליושנה לממשלה הראשונה ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל וכו' (הרמב"ם הל' מלכים פרק י"א ה"א). ולגבי בית־המקדש תחלה, ואחר־כך קבוץ גלויות, עיין ברכות מט. ד"ה ... (האכמ"ל).

והרמב"ם שם וכתב: בימי המשיח כשתתישב מלכותו ויתקבצו אליו כל ישראל, יתיחסו כולם על פיהם וכו' (פי"ב ה"ג). בראה שלמה... ים שיתקבצו „כל" ישראל, מן ... שנטמעו לעיל, ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך שמה.

השירים, אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז, אם עשיתם עצמכם כחומה ועליתם כולכם בימי עזרא נמשלתם ככסף שאין רקב שולט בו, עכשיו שעליתם כדלתות נמשלתם כארז שהרקב שולט בו.

אילו עלו בחומה

על פסוק זה עצמו דרשו בשיר־השירים רבה: מה נעשה לאחותנו ביום שידובר בה, מה נעשה ביום שיגזור כורש „די עבר פרת עבר, די לא עבר לא יעבור", אם חומה היא, ישראל עלו כחומה מבבל לא חרב בית־המקדש פעם שנית. הרי שבית־שני חרב, וגאולת עזרא לא היתה שלימה מפני שלא עלו „כל" ישראל ארצה.

(אגב, על גזירה זו של כורש „דעבר פרת עבר דלא עבר לא יעבור" מסופר בשיר־השירים רבה פר' ה' ד': יצא כורש לטייל במדינה וראה המדינה שוממת, אמר מה טיבה של מדינה זו שוממת, היכן הם הזהבים, היכן הם הכספים, אמרו לו ולא אתה הוא שגזרת ואמרת כל היהודים יצאו ויבנו בית המקדש, באותה שעה גזר ואמר, מי שעבר פרת עבר מי שלא עבר לא יעבור).

שני פירושים נאמרו במדרש. יש מי שפירש שישראל נענשו על שהחמיצו עת ההיתר שניתנה להם לעלות בהמוניהם, עד שנגזרה הגזירה. אבל יש מפרשים שנענשו על שלא התמרדו בכורש ולא עלו בחומה גם אחרי שגזר את גזירתו. אילו עשו כן, היו זוכים דרך נס לעלות כולם ארצה, ובית־המקדש לא היה חרב פעם שנית.

הוכחנו מעבר לכל ספק, שגאולה שלימה לא היתה אפשרית במצרים, עם גילוי שכינה ושפע נבואה כפי שהיה, אלמלא יצאו „כל" ישראל ממצרים. וכן נמנעה גאולה־שלימה מישראל שבבית־שני רק מפני שלא עלו „כל" ישראל מבבל.

ניתן ללמוד מכאן בבהירות לגבי הגאולה השלישית, שכבר הובטח לישראל שתהיה לא גאולה שלימה בלבד, אלא גם גאולה נצחית שאין אחריה חורבן (עיין בתנחומא סוף פרשת משפטים, ובספרי דברים א' ח), שבודאי לא תושג ללא „קבוץ גלויות" מלא, ולכן נאמר „ולא אותיר עוד מהם בגוים" אף לא אחד כפירוש רש"י ואפילו אנוסים ומתבוללים שהם בחזקת גוים גמורים, ישובו אל חיק האומה באחרית הימים וכמו שנתבאר.

דינם של עשרת השבטים

לפי כל האמור נבין שיטתו המוזרה לכאורה של ר' עקיבא שסובר שגם בגאולה העתידה יהיו יוצאים מן הכלל שלא יזכו לשוב אל חיק האומה וכמו ששנינו: עשרת השבטים אינן עתידין לחזור שנאמר וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה, מה היום הולך ואינו חוזר אף הם הולכים ואינם חוזרים דברי ר"ע. ר"א אומר כיום הזה מה יום מאפיל ומאיר אף עשרת השבטים שאפילה להם כך עתידה להאיר להם (סנהדרין קי"ז).

פירש"י: עשרת השבטים שהגלה סנחריב לחלח וחבור וערי מדי אין עתידים לחזור ממקום שגלו... שכך גזר הקב"ה... שנאמר וישליכם... משמע שיהיו גולים במקום אחד אל ארץ אחרת. אבל שני השבטים לא גלו למקום אחד, אלא נתפזרו בכל הארצות ועליהם הוא אומר אשרקה להם ואקבצם.

בברייתא שבגמרא שם שנינו: עשרת השבטים אין להם חלק לעולם הבא. פירש"י, היינו לימות המשיח שלא יקבלו משיח עם שאר גלויות, לפי שספרו בבנות ארץ ישראל (כמבואר בגמרא שם בד). ולכן לא יזכו לחזור. יוצא בכל זה כפורש שלדברי ר' עקיבא יהיו עשרת השבטים שהגלה סנחריב יוצאים מן הכלל לגבי „קבוץ גלויות".

סברתו של ר' עקיבא לא נתקבלה על דעת חבריו ותלמידיו. ר' אליעזר חלק עליו בגוף המשנה. ר"ש בן יהודה בשם רבי"י אמר שם בברייתא: אם כמעשיהם כיום הזה (רש"י) אינם חוזרים ואם לאו חוזרים, רבי אומר באים הם לעולם הבא. ומצאנו כמו כן בספרי (ויקרא כו' לח) על הפסוק, ואבדתם בגוים, ר' עקיבא אומר אלו עשרה שבטים שגלו למדי. אחרים אומרים אין אבדן אלא גלות וכו'. והוסבר לנו שיטה זאת של „אחרים" לפי דברי הגמרא (במסכת מכות כ"ד.) על פסוק זה: אמר רב מתפחדנא מהאי קרא ואבדתם בגוים, מתקיף לה רב פפא דילמא כאבידה המתבקשת דכתיב תעיתי כשה אובד בקש עבדך. ובכן, גם „אחרים" הוא ר' מאיר כידוע, תלמידו של ר' עקיבא חולק עליו.

ר' יוחנן בגמרא (סנהדרין שם) הולך: שבקה ר' עקיבא לחסידותיה, הכוונה לשיטתו השוללת חזרתם של בני עשרת השבטים לחיק האומה באחרית הימים.

נראה, ללמד זכות על ר' עקיבא מפני מה בעניין זה סבור כך. שהדבר בא לו מתוך המציאות אותה חי והאמונה אותה האמין. ידוע שר' עקיבא האמין בבר־כוכבא שהיה משיח, כדברי הרמב"ם: ר' עקיבא חכם גדול מחכמי המשנה היה והוא היה נושא כליו של בן כוזיבא המלך, והוא היה אומר עליו שהוא המלך המשיח (הלכות מלכים פי"א ה"ג), ובתור נושא כליו הפיץ את האמונה במשיחותו של בר־כוכבא, כמבואר בירושלמי תענית (פ"ד ה"ה) תני ר' שמעון בן יוחאי אומר, עקיבא רבי היה דורש דרך כוכב מיעקב דרך כוזיבא מיעקב. ר' עקיבא כד הוי חמי בר כוזיבא הוא אמר דין הוא מלכא משיחא. ובהפצת יעוד זה נסע ר' עקיבא לארצות רחוקות וזה שאמר ר' עקיבא כשהלכתי לערביא וכו' כשהלכתי לגליא, כשהלכתי לאפריקה (במסכת ראש השנה כו.) וכן מה שאמרו ר' עקיבא איקלע לגינזק (עבודה זרה לד.). ואף שבמסכת תענית (י"א:) נאמר בר עוקבא תנייה ברש"י. הנה התוס' בע"ז שם דחו דברי השאילתות גירסת ר' עקיבא. וכך בפרקים בבראשית־רבה (פל"ג ה"ז) ר' עקיבא דרשה מעשה דור המבול בגינזק שבמדי. והדברים ארוכים והאכמ"ל יותר.

יוצא שר' עקיבא בסיוריו להפצת אמונה בביאת־המשיח, הגיע עד גינזק שבמדי מקום גלותם של עשרת השבטים, ונוכח כנראה שאין כל אפשרות או רצון בצד הנדחים הגולים שם לחזור לארץ־ישראל, וביודעו שהאמין בהם לב שאכן בר־כוכבא הוא המשיח, בא למסקנה הגיונית, שאין הם עתידים לחזור, וגאולת ישראל השלימה לא תתעכב בגללם.

כך, כפי שראינו, כל חבריו ותלמידיו של ר' עקיבא חלקו עליו. וברייתא מפורשת (בב"ב קכב.) הביא שעתידה ארץ־ישראל שתתחלק לשלשה עשר שבטים שבתחילה נתחלקה לשנים־עשר וכו'. הרי מפורש שלעתיד לבוא ישובו גם עשרת השבטים (ודחוק עצום הוא לפרש שהכונה לאותם כפסים מבני עשרת השבטים שהחזיר ירמיה כמבואר בערכין ל"ג. ודוק היטב והאכמ"ל).

חבלי עקירה וקליטה

„קבוץ גלויות" הוא לדברי רבותינו מהדברים הגדולים והקשים כביכול. דורנו שזוכה ורואה את הרעיון בהתגשמותו מבין כמה קשה עקירה מארץ בה מושרש אדם, וחבלי קליטה בארץ חדשה. וזאת ביטאו רבותינו במאמרם: גדול קבוץ גלויות כיום שנבראו בו שמים וארץ, שנאמר ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדו ושמו להם ראש אחד ועלו מן הארץ כי גדול יום יזרעאל, וכתיב ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד (פסחים פח.). רש"י העמיד הדגש על מלת „יום" המופיעה בשני המקורים, ואילו מהרש"א בח"א שם משיגו, ותוכן פירושו הוא, כי במעשה בראשית נברא ביום הראשון החומר הראשוני שהוא יש מאין... ולכן נכתב בו השינוי „אחד", שאז היה ה' אחד ושמו אחד, וביום השני החלו השניות כך ביום קבוץ גלויות יהיה גדול הפלא בבריאה חדשה יש מאין, שכן באותו יום נאמר ראש „אחד", המיותרת לכאורה, אבל באה לרמוז כי אותו יום יהיה מיוחד במעלתו כיום ראשון מימי בראשית שנאמר בו „אחד".

מעשה־בראשית וקבוץ־גלויות מפליאים כבריאה חדשה. יש מאין, אך גם קשים הם כביכול. נאמר בתורה ביעוד קבוץ־גלויות: ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים וגו' (דברים ל'). רבותינו דרשו מלת „ושב", ללמוד שבכל מקום שגלו שכינה עמהם, ואף כשהן עתידין ליגאל שכינה עמהם (מגילה כט.). אך רש"י בפירושו עה"ת פירש המקרא וזו לשונו: „שגדול יום קבוץ־גלויות ובקושי, כאילו הוא עצמו צריך להיות אוחז בידיו ממש איש איש ממקומו כענין שנאמר ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל (ישעיה כ"ז). וקושי זה צריך ביאור, האם באמת יש קשיים לפניו יתברך?

נראה, שקבוץ־גלויות בעתיד יבוא ביד חזקה, וכבר ניבא יחזקאל בבואת ועם על אותם ימים באמרו: והוצאתי אתכם מן העמים וקבצתי אתכם מן הארצות אשר נפוצותם בם ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה (יחזקאל כ' ל"ד). והוצם מכוון כולו נגד ישראל הדבקים בגלות, כפירוש המצודת־דוד, „אכביד ידי עליהם ואשפוך עליהם חמתי בתת בלב העמים לגרשם ולהוציאם מארצם". גם רבינו סעדיה גאון הבין מקרא כך, וכתב: „הצרות הרבה מן האומות עד שיגרשום..." גדולות יבואו על האומה באותו הזמן כאמרו והיתה עת צרה אשר לא נהיתה ושנאה תפתח ביניהם ובין (האמונות והדעות, מאמר שמיני, עמוד רכ"ו לפי תרגומו של הרי"ק קפאח).

מכאן כנראה הקושי הגדול בקבוץ גלויות. ידע הקב"ה הצופה ומביט עד סוף כל הדורות, כמה ידבקו ישראל בארצות גלותם (מסבות שאינן מתחום נושאנו), וקשה לו יתברך להציק לבניו, בני אברהם יצחק ויעקב, קשה לו לעורר נגדם שנאת העמים, ולגרום לגירושם מארצות גלותם, כדי לאלצם לעלות לארץ־ישראל. ומכאן הקושי הגדול ביום „קבוץ גלויות".

כאן אנו נפגשים בהיסטוריה כשהיא חוזרת על עצמה, הנביא ממשיך ביחזקאל: כאשר נשפטתי את אבותיכם במדבר ארץ מצרים, כן אשפט אתכם נאם ה' אלקים. כך מצאנו את המלה „גירושי" גם ביציאת מצרים, וגם בעת „קבוץ גלויות" לעתיד.

ברחמים גדולים

גאולת ישראל העתידה, תבוא ב„קבוץ גלויות" מתוך רחמים גדולים, כאמור: ברגע קטן עזבתיך וברחמים גדולים אקבצך (ישעיה נד–ז). ועוד נאמר: הנני מביא אותם מארץ צפון וקבצתים מירכתי ארץ... בבכי יבואו ובתחנונים אובילם... כי הייתי לישראל לאב (ירמיה לא־ח). ואין מכאן שום סתירה לכל האמור לעיל, כי כך גזרה חכמתו יתברך, ששני שלבים יהיו לגאולת העתידה, הראשון דרך טבע, והוא מלווה ביסורין ובשנאת ישראל, והשני נסי ברחמים גדולים. וכבר ביאר זאת הרמב"ן, שהגאולה „לא תהיה בפעם אחת, כמו שמצאנו בבית שני שהיה בין בנין הבית ופקידת כורש י"ח שנה, ויציאת מצרים עד כניסת הארץ ארבעים שנה... ובעת ההיא יגברו המלחמות והמהומות... (בין שני השלבים) ויגיעו ימי הנחמה וההבטחות (כתבי הרמב"ן חלק שני עמוד תקס"ו).

קבוץ גלויות זאת האחרונה תהיה על ידי אליהו והמשיח לפי קבלת רבותינו, וכפי שתרגם היונתן בן עוזיאל, כגדולי התנאים, את המקרא, אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' וגו' „אין יהון מבדריכון בסיפי שמיא מתמן יכנוש יתכון מימרא דה' אלהכון על ידי דאליהו כהנא רבא ומתמן יקרב יתכון על ידי דמלכא משיחא. וכך יש ללמוד מדברי הרמב"ם בהלכות מלכים שהעתקנו בראשית דברינו, ה' יזכנו לראות בגאולת ישראל השלימה ובקבוץ־גלויות מלא ושלם, בחסד וברחמים גדולים.

בית הספר לאחיות מוסמכות
שע"י ביה"ח „שערי צדק", ירושלים
נמשכת ההרשמה
לשנת הלימודים תשל"ה
מתקבלות בנות דתיות
בוגרות בי"ס תיכון
ההרשמה בכל יום בין השעות 11.00—13.00, במשרד בית-הספר בביה"ח, רח' יפו 161, ירושלים.
ההרשמה תסתיים ביום 30.4.74

ארבע פרשיות

מאת הרב כ. פ. טכורש

חג הפסח אוצר בקרבו מקור המאורעות ההיסטוריים של עמנו. הוא משמש לנו ספר יסודי. ספר הגאולה. מקור האמונה ויסוד הקיום של עם ישראל. יציאת מצרים מלווה אותנו בכל מדרך כף רגלינו במרכב הדורות — „למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים".

ספר הגאולה, פתוח לפנינו בכל הדרו ותפארתו, הוא נקרא ונשנה ללא הפסקה כל שהוא, פרוש וערוך לפנינו ביריעתו הרחבה ובדפיו המזהירים. שואבים מקור תיותנו, עד היום הזה, בחינה „ולמען תספר באזני בנך ובן בנך", „והגדת לבנך" עד סוף כל הדורות.

דרושה התכוננות נפשית אדירה כדי שנו נגשים לקריאה, להבנה ולהעמקה בספר הגאולה. הוא זקוק להקדמה, כדי שהספר בעצמו יהיה מובן לנו במלואו. בהתאם לפתגם הידוע: „ספר בלי הקדמה כגוף בלי נשמה".

נראה לנו יסוד ושורש של ארבע הפרשיות המסורות אותנו בפרוס חג הפסח: שקלים, זכור, פרה, החודש, שחובה עלינו לקרוא בהן, ולשנגן בתורה בשבתות הקודמות לחג הפסח. לאמר: תוכן הפרשיות, מהותן ומגמתן, משמש מדגם, הקדמה מבוארת־מבהרת לספר הנצחי, ספר יציאת מצריים, ספר הגאולה (בעקבות הרמב"ן בריש שמות, המכנה את כל ספר שמות: „ספר הגאולה").

חכמינו ז"ל, מרמזים כדי למצות את עומק הגאולה, למען הבן צרך יסודותה, שרשה ומגמתה, אנו צריכים לעבור בסקירה עיונית על ארבע הפרשיות הללו, ורק אחרי התסבלות חודרת בהן, וקיומן למעשה או אז יכולים לגשת לקריאת ספר הגאולה בעצמו, לשינונו ולהבנתו המלאה.

*

בארבע פרשיות אגורים תנאי הגאולה וגורמי היסוד לקראת הגאולה האמיתית ואלה הם:

א) האחדות החטיבתית של העם, הליכוד השבטי, החישול והחישוק של כל חלקי העם לקראת עתידו, עצמאותו, חרותו, תקומתו ובניינו.

ב) התנופה למען גאולת העם ושחרורו, ההתנערות כעפר הגולה, לקראת התחיה הלאומית. ניתוק כבלי השעבוד של הגולה באיזה צורה שהיא והבעת הרצון העז להיחלץ מיוחו הכניעה והנחיתות בתפוצה הגולה.

ג) טיהור המחנה, לשמור על צביונה הטהור והאציל של האומה, להיטהר ולהתקדש מתהום „ארץ העמים", מכל ניק של „כל הגוים בית ישראל", מכל „יצרא דעבודה זרה", של תורות חדשות ואידיאות זרות לרוח ישראל ויחוד עם זה, לא להיתפס לבולמוס עגל הזהב, להמרנות גסה, ולהשתוללות המותרות.

ד) חידוש החיים העצמיים בהורנת, „חדש ימינו כקדם", התאמצות משותפת אדירה גוברת והולכת יוצאת מן הכלל לביסוס קבע וליציבות עד: התחדשות חיי האומה על אדמת ארצה, במולדתה־מכורתה.

לאלה היסודות רומזות לנו ארבע הפרשיות האמורות, פרשת שקלים מעמידה אותנו על שתי משמעויות: א) של שיתוף הממון המלא בבנין המשכן־המקדש והארץ, לא נגרע אף אחד. כולם נכללים בתרומה כספים למען הבנין המשותף; ב) על האחדות הפנימית בהתאם לרעיון הנפלא של מחצית השקל, המסמל את אחדות האומה, שלימותה וחטיבותה. לאמור: כל יהודי הוא רק „מחצית", אני והוא, הם יחידה שלמה. הראה הקב"ה למשה מטבע של אש כזה יתנו. זו אש של אחדות ישראל, היתוכו של המטבע בא על ידי האש. פרשת זכור, מראה על עמדה גאה ותקיפה הקומה של העם; מזכירה לנו את המאבק המר עם עמלק והעמלקיות, אשר מתובחנו להתגבר עליהם ולמחות את שמם. ושלש מצוות נצטוו ישראל בכניסתם לארץ והראשונה בהן — מצוות מחיית עמלק. הפרשה הזאת פרשת עמלק נקראת עובר לפורים, באשר מתגלה במגלת אסתר, העוז של מרדכי שלא יכרע ולא ישתחוה. הגבורה של מרדכי־היהודי, אב־טי־פוס, המשמש דוגמה של מנהיג העשוי לבתי תת, לשמור על כבוד ישראל, ולא להראות שום נחיתות בפני עמלק.

פרשת פרה אדומה, כוללת בתוכה — טיהור המחנה והתורתו למקור הקודש. פרה אדומה מכפרת על מעשה העגל על שתי המשמעויות: הצמדה לאלילים ולתורות זרות וריקוד מסביב לעגל הזהב, הרכוש והממון המעבירים את האדם משווי משקלו המוסרי. עניין הפרה בכלל כמוס ממנו. אלא מגמתה היסודית שריפתה וכל העניינים הכרוכים בה, הזאת הדם שבע פעמים אל נוכח פני אוהל מועד ועוד, ערוכים ומיוחדים — לטהרה ולקדושה, פרה אדומה אלו ישראל (ילקוט שמעוני) — זיכוך, איצול וטיהור של עם ישראל — המטוהר ומתקדש בהעמק שרשי קיומו בארצו.

פרשת החודש, מראה על התחדשותה, וצביונה של האומה בארצה „ולא היתה התורה צריכה להתחיל אלא מהחודש הזה לכם ראש חדשים" (רש"י בראשית) שממנו ובו סוד קיומנו וסוד קיום התורה, ללא הפרעה ומעצור, הציווי „החודש הזה לכם ראש חדשים" נאמרה עם יציאת מצרים, לאמר שם במצרים הייתם נכבשים ומשועבדים לפרעה ולעמו. ומעתה עם ניתוק כבלי העבדות והשיעבוד, עם הניצול המחריד לשם בנין פיתום ורעמסס היכלי פאר לפרעה ולעמו. הרי מעתה מתחילה תקופה של התחדשות הזמן, היצירה והבנין, יהיה „לכם לעצמכם" אתם, ולעצמאותיכם הרוחנית המדינית והמשקית גם יחד.

*

כל הפרשיות המגוונות את תנאי הגאולה וגורמיה, מקשטות יפור איתן והקרבה לספר הגאולה עם כל השמות, חג החרות, המצות, חג האביב, המציינים את אביב האומה, התחדשותה וגאולתה השלמה, בשבת חירותה ותפיסת עצמותה.

בתוספת ארבע הפרשיות הללו באה שבת הגדול, המסמלת את התקומה הרוחנית והלאומית, שהראו בני ישראל במצרים, בשחטם בפומבי את אלילי מצרים ועל ידי כך הפגינו את מסירות נפשם למען ה' ועמו. ארבע הפרשיות ושבת הגדול מוגדרו יחד להקדמה אחת בעל משקל אדיר לספר הגאולה של חג הפסח.

זכינו ברצות ה' להתנוצצות אור ה„אתחלתא דגאולה". לפנינו מגוללים והולכים דפי ספר הגאולה, המכיל סיפור יציאת מצרים ומעללי הבורא בניסיו הגלויים. אנו חשים ומרגישים בהיותנו קשורים ומעורים בחיק המדינה, ששים ושמחים על התפתחותה והתרחבותה. והגענו ב"ה למעלה כחצי יובל השנים לקיומה.

בהביטנו היטב באירועים התכופים שבחיינו — הצבוריים והפרטיים במדינה, הרי יש לקבוע לצערנו, כי עדיין לא זכינו לקיים את ההקדמה של ספר הגאולה, ומתוך חוסר הקיום הזה. ממילא גם המרוץ הטבעי והרוחני של מירקם הגאולה מואט ואף נפגם זה ושם. השרשים של ארבע הפרשיות נחלשים והולכים באופן שיש לחשוש בפגיעה בעצם ספר הגאולה בהתאם לכלל: „וי למאן דעביד דרתא, ותרעא לדרתא לא עביד". לצערנו, אין לציין שיפורים במערכת־האחדות הישראלית. הנגנו עדי ראיה לפלגנות, ואף לשנאת אחים.

גם בפרשת הטהרה יש להרגיש פגימות ומחדלים. אנו שרויים במאבק עז יחד, למען תיקון חוק השבות, לאמר שכל גיור בישראל, צריך להיות לפי ההלכה — באשר זה היסוד החיוני של היהדות ופרום מצאנו אוזן קשבת בממשלה, להביא את החוק לידי תיקון, כאשר לפנינו רובצת סכנת טשטוש היחוד הישראלי הנאמן. גיור על ידי „ראבייס" רפורמים הנערך ללא יסודות הלכה בלי טבילה ומילה אין לו כל תוקף ואם ישנם בין הראביים אלה המסדרים נשואי התערובות, ולפעמים נערכים על ידי „ראביי" וכומר ביחד, הרי גורם ממש להתבוללות המשפחה.

*

פרה אדומה באה כאמור לכפר על מעשה העגל, שהרי תוכנה ומהותה „לטהר טמאים ולטמא טהורים", הנה שני קטבים. מצד אחד, מטמאים הראביים הריפורמיים טהורים, מסדרים נשואי תערובות יהודיים עם גויים, ומצד שני — רוצים „לטהר" כביכול טמאים. בסידור־הגיור שלהם, הדבר זה מביא לחטא העגל — על ידי הערב רב וביטוים, אמרו „אלו אלקיך ישראל". בלשון רבים, לקשר הטומאה והטהרה כביכול ביחד אם לא יתוקן החוק כדבעי הרי נעמוד בפני גל של התבוללות. כן יש להתריע על מצב שמירת השבת בארצנו המחוללת בראש כל חוצות, בהעדר כל חוק־השבת. היתרי עבודה עדיין ניתנים ביד רחבה ופועלים יהודים עובדים בשבת אי־פה אי־שם והשבת נהרסת ומובטלת, המיסיון משתולל בארץ, ואנו עדים להתפרקות המוסר לכיעור החיים — לפגיעות, לזוללות ולשביעה, אף בימי המיתון.

אנו צריכים לעשות חשבון הנפש איך להסיר מקרבנו את הפגמים והליקויים הנראים בחיי הצבור והפרט. צריכים לשמור על ספר הגאולה שלא יפגם, ושלא יכהה זהרו. שומה עלינו להורות ולשנן לנו את ההקדמה, תוכן ארבע הפרשיות ושבת הגדול בהתקרבנו אל ספר הגאולה.

בשערי האגדה

יצא „בשערי האגדה" — הליכות ועיקרים במדרשי חז"ל, מאת מרדכי פירון, תל־אביב, הוצאת דון, 285 עמ'.

מאת מ. אונגרפלד

לפנינו המשך לספרו הראשון של המחבר „בנתיבי אגדות חז"ל", שבו הוליך את הקוראים במסתרי האגדה ופירש להם משנתם של ראשונים ודן בנושאים רעיוניים שונים, כמו בריאת העולם, מהותה של האומה הישראלית, יעודו של האדם, פיקוח נפש, ארץ ישראל, לשון הרע, גבורה, שלום ומלחמה, אחרית הימים ועוד.

אלה אוצרות הרוח, שעיצבו את דמותה של כנסת ישראל לדורותיה והעיון בהם חושף לפנינו את יסודות מהותנו הלאומית. בספרו החדש מוסיף המחבר להבהיר את הרעיונות העיקריים של ההגות היהודית הקדומה ומנתח את קוויה הכלליים, מתוך מגמה למצוא בהם גם תרומה נצורה ללבטי תקופתנו. הרי עיקר ענינה של האגדה לתת משמעות לישות האנושית ביחסים שבין האדם לאלוקים ובין האדם לרעהו ובינו ליקום כולו.

תולדות החברה האנושית. הרעיון הראשי הבא לביטוי כאן במחזור זה התפילות, הוא העיקרון של הסליחה והמחילה המיוחד על הכתוב בתורה: ונסלח לכל עדת בני ישראל ולגר הגר בתוכם, וכאן באה התביעה לכל אדם, לשוב אל ה' בקדושה ובטהרה, כפי שבא לידי ביטוי בדברי ר' עקיבא (משנה, יומא, פ"ח) אמר ר' עקיבא: אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם? אביכם שבשמים! שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם". מה מקוה מטהר את הטמאים, אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל.

השנה היהודית

הספר נפתח בפרק על „השנה היהודית", שבו מדובר על הבדלי גישה אל נושא זה שבינינו ולבין העמים. בעוד שלגבם הרי כאן מצע מוסכם לחלוקת מימדי הזמן לעתים קבועות למסגרת של חדשים ושל שבועות, כדי לשמש בסיס לסדרי חברה מתוקנים, הרי לפי השקפת היהדות, הזמן הוא אמצעי להנך אדם מישראל לקראת הבנת יתר של הערכים הרוחניים והקניניים. המוטורים המיוחדים המשווים לאומה את דמותה היהודית. עצם העיבורה, קידוש החדשים ועיבור השנים, נמסרה לסמכותה של הסנהדרין הגדולה, המוסד הדתי המשפטי העליון של האומה, מראה באופן ברור על אופייה המקודש של העצרה זו. למהותה הרוחנית של קביעת עתות השנה ניתנה צורה על־ארצית, שלפי משמעותה כפופים לה כביכול גם הקדוש ברוך הוא ומלאכי מעלה. כמו שנאמר במדרש תנחומא הישן ובילקוט שמעוני: באמר „החודש הזה לכם (שמות י"ב)... הקדוש ברוך הוא היה מקדש חדשים ומעבר שנים. כיון שעמדו ישראל, אמר להם: עד עכשיו חשבון של חדשים ושל שנים בידי, מכאן ואילך, הרי הן מסורין לכם שנאמר: „החודש הזה לכם".

התג וסמליו

וכך משלב המחבר מאורעות היסטוריים בביאוריו על „ניסוך המים" בחג הסוכות, לפי שמובא במסכת ראש השנה ט"ז: ומפני מה אמרה תורה: נסכו לפני מים בחג (הסוכות)? מפני שהחג זמן גשמי השנה. אמר הקדוש ברוך הוא: נסכו לפני מים בחג, כדי שיתברכו לכם גשמי שנה". וכאן ממשיך המחבר ומביא גם מקורות אחרים על יחוס העם לגבי שמיני עצרת, כאשר קיוה לקבל בשורה על גשמי החורף הקרב, ולפי שמדובר במסכת יומא כ"א: אמר רבי יצחק בר אבדימי: במוצאי יום טוב האחרון של החג (שמיני עצרת) הכול צופים לעשן המערכה (על המזבח בבית המקדש) נוטה כלפי צפון — עניים שמחים ובעלי בתים עצובים, מפני שגשמי שנה מרובין ופירות מרקיבין (וממילא יימכרו בדמים מועטים); נוטה כלפי דרום — עניים עצבין ובעלי בתים שמחים, מפני שגשמי שנה מועטין ופירות משתמרין (ויימכרו ביוקר); נוטה כלפי מעלה — הכל שמחין (כי תהיה שנה כתיקונה), נוטה כלפי מערב — הכול עצבין (כי רוח קדים מגרשת את העננים מאין גשם כליל).

ימים נוראים

תמצית השקפת עולמה של היהדות מול התרבות ההילינית האנטרופוצנטרית של הגויים, אנו מוצאים בתפילת ראש השנה: „מלוך על כל העולם כולו בכבודך..." כאן מכריזה היהדות בעלת השיטה הרעיונית התיאוצנטרית, על הכוח האלוקי כמרכז של העולם והמכוון ומנהיג את כל היקום. וכפי שזה בא לידי ביטוי בדברי ראש ישיבת פומפדיתא במסכת ראש השנה ט"ז: אמר רבה: אמר הקדוש ברוך הוא: אמרו לפני בראש השנה מלכויות זכרונות שופרות — מלכויות כדי שתמליכוני עליכם; זכרונות כדי שיבוא לפני זכרונכם לטובה, ובמה? בשופר.

בפרק על הנושא קדושת יום הכיפורים מסביר לנו המחבר: יום הכיפורים מוקדש כולו למחשבה ולהתבוננות, שבו עומד האדם בתפילה מול אלוקיו, תוך חקרי נסתרות הלב וחשבון הנפש. ונחקר כאן עתידו של היחיד ומשמעות חייו וכן

ביאורים למקורות

המחבר מלווה בביאוריו סיפור סתום אחד המופיע בסוכה מ"ח: „מעשה בצדוקי אחד שניסך על גבי רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהם..." וסיפור אגדי סתום זה מבואר בסיפורו של יוספוס פלאביוס על מאורע זה: בימים ההם קשרו היהודים על ינאי המלך קשר, ובחג הסוכות, בעלות המלך לתפקיד כוהן גדול על המזבח ופנימי להקריב עולת החג, השליכו עליו רבים מבני העם את אתרוגיהם ויחרפהו ויתנו עליו בקולם: צא, צא בן חללה, לא לך לגשת אל מזבח ה'", ויקצוף המלך מאד ויקרא אל גדודיו שומרי ראשו: חרב על הפרושים!" וישלפו גדודיו חרבותיהם ויהרגו בעם כששת אלפים מכת הפרושים..."

מכאן ציינו חוקרים, כי גינוני השמחה שנהגו הפרושים בטקס ניסוך המים בבית המקדש שרשם בשמחה על התגברות הפרושים וניצחונם על הכת של המלך ינאי.

ומאלפים בירורי המחבר למה שמסופר מפי רבן שמעון בן גמליאל השני במשנה תענית ד': „לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וביום הכפורים שבהם בנות ישראל יוצאות ומחוללות בכרמים. ומה היו אומרות? בחור שא עיניך וראה מה אתה בוחר לך! אל תתן עיניך בנוי, תן עיניך במשפחה. „שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל". וכאן שולח המחבר את הקורא למאמר חז"ל אחר באותו מקור: תנו רבנן: יפהפיות שבהן מה היו אומרות? תנו עיניכם ליופי, שאין אשה אלא ליופי. מיוחסות שבהן מה היו אומרות? תנו עיניכם למשפחה, שאין אשה אלא לבנים. מכוערות שבהן מה היו אומרות? קחו מקחכם לשם שמים ובלבד שתעטרונו בזהובים.

כך הולך מחברנו ומבאר בטוב טעם ובשפה נלבבת בהסברה ענינית עשרים ושש אגדות חז"ל ושופך אור על מאורעות היסטוריים הקשורים עם אגדות אלה.

מנהיגות ביהדות

הנה אנו לומדים מדברי המחבר בפרק המנהיגות. אמנם גישתה של היהדות בנושא זה היא תיאוקרטית ביסודה ומנהיגי הציבור נדרשו לעבוד לאו דווקא לרצונו של הציבור, שלא לרצון האלוקים ובכל זאת אנו מוצאים במקורות, על נטיה ברורה להימלך בדעת הקהל בדבר המנויים לשררות ציבוריות. כשם שלמדנו במסכת ברכות נ"ה: „אמר ר' יצחק: אין מעמידים פרנס על הציבור, אלא אם כן נמלכין בציבור (הקהילה) שנאמר: ויאמר משה אל בני ישראל: ראה קרא ה' בשם בצלאל". אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: משה, הגון עליך בצלאל?... ועל חובת ההתחשבות בדעת הקהל במינוי מנהיגים, אנו לומדים בספרי, פרשת בהעלותך: „אשר ידעת כי הם זקני העם" — העם צריך לידע. אם ברורים ומקובלים הם לפני העם. נאמר „זקני העם", מלמד שאין אדם יושב בישיבה עד שהבריות מרננים ואומרים: איש פלוני כשר וחשוב ונאה להיות חכם". וראוי להבליט כאן את דברי הרמב"ם על יחסי הגומלין המבורהים שבל השליח מאכבו עליהם: (רמב"ם, הלכות סנהדרין, כ"ה) „אסור לאדם לנהוג בשררה על הציבור ובגבהות הרוח, אלא בענוה ויראה, וכן אסור לו לנהוג בהם קלות ראש, אף על פי שהם עמי הארץ ולא יפסיע על ראשי עם קדוש...

והננו מסיימים את סקירתנו על הספר במובאות מתוך הפרק האחרון על מעלת השלום: ר' אלעזר אומר: גדול הוא השלום, שלא נטעו הנביאים בפי כל הבריות אלא שלום. (אבות דרבי נתן) אמר ר' יודן: גדול השלום ששמו של הקדוש ברוך הוא נקרא שלום...

כאמור הצליח כאן המחבר לאסוף מימרות ידועות בתלמוד ובמדרשים, ולהאיר עליהם באור חדש.

לפרשת צו - שבת הגדול

צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה (ו–ב')

ביותר צריך לזרז במקום שיש חסרון כיס (רש"י). יבואר לפי חז"ל (במ"ר, פי"ב–ח'): למה נקראים נכסים, שנכסין מזה ונגלים לזה. לכאורה צריך היה לקרותו נגלים, על־שם מי שיש לו נכסים? אלא שעיקר החשיבות במצונו של אדם הוא, משום שאינו אצל כל אדם, ולכן יש לזה חשיבות אצל מי שיש לו. ומשום כך נקראים נכסים — שיש לו בזה שמכוסה מאחרים. חז"ל קראו לעשירים: בעלי נכסים, שיש להם דברים המכוסים. ורמזו חז"ל: ביותר צריך לזרז במקום שיש חסרון כיס — להורות שעיקר קנינו של אדם בכל מה שיש לו בתורה, הוא רק כשהוא מכוסה ונעלם — אפילו ממנו עצמו — שלא ירגיש כלל, שיש לו דבר־מה, ואז הוא באמת עשיר בתורה.
(הרי"ם — דגל יהודה)

*

במד"ר: שאלו תלמידיו את ר"י בן קיסמא: אימתי בן-דוד בא? א"ל: זאת תורת העולה.

יבואר לפי הכתוב: „במה אדע כי אירשנה... קח לי עגלה משולשת..." (בראשית ט"ו, ח'). הרי שבזכות הקרבנות ירש את הארץ. לכן שאלו: אימתי בן־דוד בא? הרי עכשיו אין לנו מזבח להקריב קרבנות, ובזכות מה נחזור לארצנו? א"ל: זאת תורת העולה, כדברי חז"ל, שכל הלומד תורת עולה כאילו הקריב עולה וכו'. אם כן יבא בן־דוד בזכות לימוד תורת הקרבנות. (לחם אשר).

*

ויעשה משה כאשר צוה ה' אותו ותקהל העדה (ח–ד')

כאשר הצדיק עושה כאשר צוה ה' אותו — מתעורר לבם של ישראל להתקרב אליו, ללמוד מדרכיו. (ר"מ מקוצק — עמוד האמת)

*

ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים — ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים (ח–ל"ג–ל"ה)

למה שינה הלשון. באזהרה נאמר רק שבעת ימים, ובציווי אומר גם יומם ולילה? יובן לפי חז"ל (מכילתא, צו) שכל שבעת ימי המילואים היה משה מעמיד את המשכן, כל בוקר ובוקר ומקריב את הקרבנות עליו — ומפרקו. בשמיני העמידו ולא פירקו. ואם כן הרי נטלה הקדושה באמצע. בין פירוק להקמה. אולם יש ב' גדרי זמנים: א) זמן ש ט ח י, שאין לו הפסק, והוא בגדר נקודה. ללא התחלקות כלל. ב) זמן ח י ב ו ר י — כשיש הפסק יום ולילה — שני גדרים, ויש רק חיבור ביניהם. והנה יש דבר שצריך להיות בפנים ויש דבר שפוסל בחוץ. פנים הוא פנים — רק כשהוא פ נ י ם ממש. וכיון שנפסק אין עליו שם פנים. אבל מכל מקום אינו חוץ. כיון שאין מקום אחר. על כן הלאו שלא יצאו מפתח אהל מועד — כלומר: שלא יצאו ל ג מ ר י מן המקום הזה — זהו זמן ש ט ח י. וכל שבעת הימים הם נקודה אחת, לכן נאמר רק „לא תצאו שבעת ימים". כי הכוונה לזמן ללא הפסק; אבל הציווי: „ופתח אהל מועד תשבו" — הוא רק בזמן שמקימים את המשכן. אחר שפירקוהו — וזה היה לילה ויום גדר חיבור. על כן נאמר: „תשבו יומם ולילה שבעת ימים". (לפי צפנת פענח לרי"ץ רוזין)

*

עטורי חג

טוב לבער החמץ בערב שבת קודם חצות
(שו"ע, או"ח, תמ"ד—ב')

העולם הזה הוא הכנה לעולם הבא. ולכן נקרא ערב שבת. שיטרח בו כדי שיאכל בשבת לעולם הבא. ו„מפני שיבה תקום". קודם שתגיע לימי הזקנה והשיבה, תקום לעשות תשובה — ועל כל פנים לא יעבור העת לילה בשינה — כלומר: חצי שנותיו בעולם הזה, הנקרא לילה. וזהו: טוב לבער חמצו, זהו היצר הרע, בערב שבת. בעולם הזה קודם חצות, קודם שיגיע לחצות שנותיו. (תולדות יעקב יצחק, שמות)

*

הבודק צריך שיבטל (פסחים ו:)

ניתן לרמוז: כשבודק אדם את עצמו מעבירות שבידיו, צריך לבטל עצמו, שיהיה כעפרא דארעא. „חיישינן שמא ימצא גלוסקא יפה ודעתו עליה" — פירוש: שימצא את עצמו נקי מעבירות, ודעתו עליה — שתהיה לו הרחבת הדעת וגאוה. לכן יבטל את עצמו מכל וכל. (לפי „עטרת ישועה"). (הערת הכותב: השמטתי מספר מלים ממה שכתוב בספר, כי נראה בעליל שיש שם טעות בציטוט הגמרא).

הרי אני כבן שבעים שנה... ימי חייך הימים כל ימי חייך הלילות. וחכמים אומרים... להביא לימות המשיח (הגדה של פסח)

שואלים לחכמים שאומרים שכל לרבות ימות המשיח — מנין לרבות לילות? ניתן לומר, כשבנין למה נאמר: „יום צאתך מארץ מצרים", ולא אמר סתם: „צאתך מארץ מצרים"? אלא משום שנאמר לימות המשיח, שאז תהיה יציאת מצרים טפלה ובטלה בנסים גדולים יותר. וגדולות ישראל התרבה בימים אלה. ואולם יום ורגע היציאה ממצרים — שאז היתה ההתחלה והמקור לכל הנסים והנפלאות, שיהיו אחר־כך — הם חשובים ביותר. כי ההתחלה היא חצי־הכל. על כן יזכרו רק את יום היציאה, וכל מה שהיציאה נוגע, שתהיה בטלה לעומת נסי ימות המשיח. נמצא שממלת „יום" — כלומר: שיזכרו רק את היום שהיתה התחלת הגאולה — כבר יש לנו ראיה לימות המשיח, ונותרה מלת „כל" לרבות הלילות.
(דרשות חת"ס, ע' רמ"ס)

*

בעולם הזה נקראים החיים רק ימי חייך סתם, כי בעולם הזה

אין החיים אמיתיים ושלמים. כי בכל יום ויום מתקרב למוות ונחסר חלק מחיותו. אבל לימות המשיח, שיבולע המות לנצח, יהיו החיים שלמים ואמיתיים. ולכן יהיו נקראים כל ימי חייך.
(ברכת השיר לרא"ל צונץ)

*

תם מהו אומר? מה זאת!

התם, בראותו מצד אחד אור גדול ובהירות, ולעומתם התגברות היצר, שואל בתמימות: „מה זאת" — שני הפכים בנושא אחד? ואמרת אליו בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים — צריך חוזק יד ומלחמה גדולה להתגבר על היצר, ולהגיע להשגת הבהירות.
(„תפארת שמואל" לרש"צ מאלכסנדר)

*

שהקב"ה חשב את הקץ לעשות.

פירשו בזה, כי היה להם להשתעבד במצרים ארבע מאות שנה, ולא היו שם אלא רד"ו שנה. ונחסרו קי"ץ. כי לא יכלו להתמהמה ויצאו בחפזון חשב להם ה' את הק"ץ — כאילו היו גם קי"ץ שנה החסרים. והנה מצ"ה במילוי: מ"ם, צד"י, ה"א, בגימטריא קי"ץ. וזהו הרמז בנתינת הטעם למצה: כי בחפזון יצאת.
(רצ"א מדינוב בהגדה של פסח — בני יששכר)

*

שלשה עשר מי יודע.

מי יודע ידיעה כזאת, שהיא מגופה בשלש־עשרה גפות? זהו סוד העובר, שהיה בגופה בי"ג גפות. (הרי"ם)

*

נהגו לפתוח הדלת בליל פסח, להראות שהוא ליל שמורים (שו"ע, או"ח)

לכאורה צריך היה לפתוח את הדלת בתחלת הסדר, כשאומר: כל דכפין וכו'. ולא אחר ברכת המזון, כשכבר אכלו כולם: יובהר לפי הגמרא, שמקשה: למה תיקנו ארבע כוסות שהן זוגות ואפשר לבוא לידי סכנה: ואחת התשובות היא, שהלילה הזה הוא ליל שמורים ואין לחשוש. לכן כשמגיעים לכוס רביעית פותחים את הדלת, להראות שלא חוששים לזוגות משום שליל שמורים הוא.
(בית הלוי לרי"ד מבריסק)

*

איסור דאורייתא ו„איש קטן"...

פעם אחת באכדי־תג של פסח, נתכבד ר' צדוק הכהן מלובלין בסנדקאות, אצל מוכר יי"ש אחד, שהיה מחסידיו. פתאום נעלם אבי הילד וחזר לאחר־זמן, בכתהו. אמר לצדיק: הלכתי להביא לרבי יין חדש, שלא נמכר לגוי בפסח. אמר לו ר' צדוק: מכירה שכזו יפה לגבי איסור חמץ דאורייתא, כזה יפה גם נגד איש קטן במוני — הכוונה ליין ישן... („חסידים מספרים", תק"ס)

ליקט: שלמה והלזמי

מענין לענין

מאת טוביה פרשל

„אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו"

דברי ראשונים היו למליצות בפי אחרונים. הוציאו דברי מקרא או מאמר חז"ל מכוונתם הראשונה ותלו בו רעיונותיהם הפרטיים הם. אך דומה שלא רבים הם המקרים שפסוק או מאמר שלם ילבשוהו ארבעה חלישה סובבים שונים.

מאמר התלמוד „אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו" (פסחים נ, א וב"ב י, ב) הפכו והפכו בו אחרונים ואחרוני אחרונים.

בין הראשונים לפרש אותו בדרך המליצה היה מהרש"א. אשרי האיש שתלמודו בידו, שלימודו אינו רק בפה אלא בידו, יד ממש. כותב הוא דברי תורה, ועל ידי כך יורד לעומקם, כי „עיקר התלמוד... הוא הלימוד שבא בכתיבת יד, על כן נקראו החכמים סופרים" („חידושי אגדות" ב"ב, י, ב).

כמאה שנה לאחר המהרש"א היה מי שדרש המאמר באופן דומה, אך בשינוי. אשרי האיש שלימודו אינו רק בפה, אלא בידו — כלומר, מנענע הוא ידיו ומראה באצבעות בשעת לימודו מתוך להט פלפולו ועומק עיונו. וכך כותב ר' זליגמן מרגליות בהקדמתו לספרו „חיבורי לקוטים" (וויניציאה תע"ה): „וכבר אמרו חז"ל אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, וקשה למה אמר תלמודו בידו, ולא בפיו, אלא קאי על לימוד הש"ס שצריך עיון גדול וצריך לפלפל בו היטב... כי דרך הפלפול הוא בידיו, שמכין והקשקשין זה לזה..."

ושוב נדרש המאמר באימרה עממית, שבציצותיה כפי ר' ישעיה ברגר ז"ל: ה„לימודו בידו — ערכה, מקיים הוא לימודו. בחינת „נאה דורש ונאה מקיים".

*

והיו שדרשו: „תלמודו" — ספר הלימוד, אשרי האיש אשר ספרי הלימוד, הספרים שהוא צריך ללימוד, בידו — ברשותו. גם אשרי האיש אשר ספר הלימוד בידו, ידבים, הספר בכפו תמיד ויכול הוא לעיין בו בכל רגע שהוא פנוי. גם דרשו אשרי האיש הבא אלינו ובידו ספר שאנו מצפים ומחכים לו.

ר' יעקב חביב כתב בהקדמתו לספרו „עין יעקב", כי לא היו ספרים לו לכל ספרי התלמוד עם מפרשיהם עד שבא לסאלוניקי לבית החכם דון יהודה בן השר דון אברהם בן באן בנשת אשר „היו באוכלי שולחנו ימים רבים סופרים מובהקים כותבים בכתיבה תמה כל ספרי משנה ותלמוד פעמים רבות, הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו שזכה וזיכה את הרבים. ואמרתי אשרי שבא לכאן ותלמודו בידו, הלא הוא החכם הנזכר, בן יכבד אב, והיום הזה נמצאים אתו ספרי שיתא סדרי משנה ותלמוד עם פי' רש"י פעם ופעמים..."

*

בשנת תפ"ג החלו להדפיס בוילהרמסדארף גמרות בתבנית קטנה, „כרך קטן" בלשון הזמן ההוא. מהדורת כיס בשפה זכנו. כתבו בשער המסכת (הנני לצטט לפי מסכת ביצה, תפ"ד): „...ונדפסו בכרך קטן למען ישא כל אדם בחיקו. ואשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו...". פירוש, אשרי האיש שספר תלמודו תמיד עמו, תחת ידו.

בשנת תקי"ד נדפס בקושטא הספר „מנחת יהודה", ביאור על פירוש רש"י לתורה מאת ר' יהודה איילינבורג. בדברים שמעבר לשער כספר המגיה כיצד הגיע הספר לקושטא. רגיל היה ללמוד אותו בארץ פולין „שפתותיו דובבים וכו מכתסים". לאחר בואו לקושטא ביקש „ברחובות ובשווקים את שאהבה נפשי הספר הלז ולא מצאתי אפילו אחד". והנה זמן אותו ה' הגיע לקושטא מהר"ר דוד יפהה „והביא זה הספר עמו". המגיה קורא עליו: „אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו".

אסיים בחידוד על אותו מאמר ששמעתיו בשם הרב אלימלך פ־שמאן הי"ד, מקרסטור, הונגריה, בעל „לחם אבירים" על התורה. „אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד" (חגיגה ט, ב). „לכאן" — בגימטריא קי"א. אמור מעתה: אשרי מי שבא לכאן (קי"א פעמים) ותלמודו בידו — תלמודו שמור אצלו.

חדש — הופיע — חדש
תחונים וחותם
מאת אברהם בלאט
(בחונות בספרות לאור ערכים)
ספר ב'
להשיג בכל החנויות
מכירה ראשית: בית עלים, ת"א, קרל נטר 3

هكذا من الاصل

שויונות בחבורה החסידית

מאת מאיר־אורין

המלה «שויונות» תוכנה הקמאי, השורשי, היה רוחני מובהק, היא מבטאת במקוריותה אב־אידיאה, שבמרוצת הזמן הובילה בהכרח לידי יצירת חברה אנושית מתוקנת. אם תורת משה מצווה פעם אחרי פעם «תורה אחת תהיה לאזרח ולגר הגר בתוככם» (שמות יב, מט); «משפט אחד יהיה לכם ולגר הגר אתכם» (במדבר טו, טז), הרי הציוויים הללו הם פרי שורשין אידיאי קדם להם והצמיח אותם.

שויונות כאידיאה וכצוו מעשי

השויונות כאידיאה, היא שנעשתה לעקרון מנחה לצוויים. האידיאה ה־מופשטת היא ה„בראשית", והצו ה־מעשי הינו הפועל יוצא מהאידיאה, והוא אינו אלא העור והגידין שה־אידיאה לובשת בחיי יום יום. השויונות כאידיאה באה לידי ביטוי בעצם תואר הכבוד שהתורה מעניקה לאדם מיד עם בריאתו — התואר של „בצלם אלקים ברא את האדם". בצורה מוחשית מבליטים את השויונות חכמי האגדה בתלמודים ובמדרשים. כדי להדגיש את רעיון השויון של האנושות מתבטא חכם מחכמי המשנה — הוא ר' מאיר — בלשון ציורית: כאשר «אדם הראשון מכל העולם כולו הוצבר עפרו» (סנהדרין ל"ח) בדיבור זה בא לידי ביטוי הצד האתי־האוניברסלי של רעיון השויון וההשלכות ביחס בין אדם לאדם, בניגוד לדוגלים באי שויון כאידיאה; הסוברים, כי יש שבתחילת בריתם נולדו להיות עבדים ויש שנולדו להיות אדונים.

ובמפורש יותר מודגשת השויונות בדברי חז"ל הבאים. בתורה נאמר: „אתם ניצבים היום כולכם לפני השם אלקיכם: ראשיכם, שופטיכם, וזקניכם ושוטריכם. כל איש ישראל". מוסיף המדרש: „אף על פי שמניתי לכם ראשים ושופטים, זקנים ושוטרים — כולכם שווים לפני, שנאמר: „כל איש ישראל".

הדברים הללו מבטאים את יחס השויון שהבורא מעניק לאדם. כאן, בעולמנו זה, יש תוארי כבוד שונים. יש ראשים ושופטים, אך לפניו הכל שוים.

בעם ישראל לא היה רעיון השויון חזון אסכטאלוגי של אחרית הימים. הוא היה נחלת העם בשחר ימיו כשלח את שרשיו לבראשית של היהדות. ביטוים שהדינו עדיין בבית העבדים, כבר אז נצטוינו כפי מכה: „לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעיט".

התהירה לשויון היתה פאת ומתגיד בחלתם של טובי ההוגים גם אצל עמים אחרים.

גם התאורטיקנים הראשונים של הדימוקרטיה הפוליטית ביוון, ערש הדמוקרטיה, ביטאו את הדימוקרטיה המעשית, על האידיאה של שויון, אם כי דיברים על שויון היה מכוון על חוג מצומצם של [illegible]

רעיון השויון כאידיאה כופסת נעלת, שיכם כוח מפעיר לאבקים הבלתי פוסקים שדברי ימי האנושות כשופטים בהם [illegible] ועד ימינו. [illegible] מרד העבדים באדונים, [illegible] מרד כושים לבנים, [illegible] — הרקע לכל זה היה השאף לשויון. [illegible]

חזון הקיבוץ — שויונות

אך בבריתה הרודית התגלגל רעיון השויון בגלגולים שונים.

במדינת ישראל, אלה החרדים לבדק סוציאלי, כשהם מדברים על שויון בחברה הישראלית [illegible]

[illegible]

מקומה של החבורה בחסידות

החבורה, הינה גורם ראשוני במעלה בחסידות, וכשאשאל: כלום ערכה החסידות? אענה: לא כשרבי ישראל בן אליעזר ירד מן ההרים שבין קוסוב וקיטוב והתגלה לעולם כבעל־שם־טוב; אף לא כשתלמידיו הגדולים הכירוהו כצדיק והכתירוהו על עצמם כרבם ומנהיגם, אלא ביום שבו התכנסה לראשונה החבורה החסידית. ביום זה נוסדה החסידות, כי בן. עובד השם הבודד באהלו, גם אם דבק בצדיק, נקרא „ירא שמים" קיל לו אמונת צדיקים, אך חסיד — לא. חסיד מכונה רק זה המשתייך לחבורה החסידית החיה; רק זה שחי את חיי החבורתא. [illegible] ללא צדיק חי, אך לא יתכן שלב חסידי ללא חבריה חיה.

בסוגריים נציין: גם על תנועה החסידית עבר התהליך [illegible] ההולכים של פריחה, גידול ובכישה. החבורה החסידית עליה אנו בדיונים [illegible] היינו עד הדור השלישי או הרביעי).

כן החובה להדגיש, כי כשם שרוב הפרטים המרכיבים את [illegible] החסידות לא חידשה החסידות הם, אלא רק נתחדשו על ידה — כך גם ערך החבורה.

על הצורך בהשתלבות האדם בתוך חיי יחידיו של חברה, מדברים גם הפילוסופים הראשונים. אריסטו, בספרו „פוליטיקה" מתבטא: „מי שאין ביכלתו להיות בחבורה או מי שאין לו צורך בה, הריהו אחד משני אלה או חיה או אל". מאידך יש דעה בקרב הפילוסופים המאוחרים, לפיה הנטייה לחבורה איננה אלא שריד מהחברה הקדומה, הפרימיטיבית, כשחיי האדם היו תלויים ביחדיו. משום שבחיי צוותא היה מרבה כוחה מפגעים שהיו אורבים לו מבחוץ. ועם התקדמות החברה האנושית וההפתחות, רק אדם שרמתו התרבותית נמוכה יש עוד צורך בכך. ואילו — הלשון היא לשונו של שופנהויר — «אדם בעל שאר רוח ישתדל לפרוש מן הבריות... שכן כל שמרובה עשרו של אדם מבפנים כך זקוק הוא פחות לחוץ». (הגיונות, 27). ואילו ביהדות יש לחיי צוותא ערך חינוכי רב. כבר רבי יהודה הנשיא רואה בחבורה אחד הערכים הרוחניים החשובים, והוא מונה במשנה שבמסכת אבות, דיבוק חברים כאחד מארבעים ושמונה הדברים שהתורה נקנית בהם.

הרמב"ם, במורה נבוכים חלק ד' פרק מ"ט אומר: „אדם צריך לאוהבים כל ימיו. בעת בריאותו והצלחתו — יהנה לחברתם; בעת צרתו — יצטרך אליהם; ובעת זקנתו וחולשת גופו — ייעזר בהם". אך שעה שאלה מדברים על התועלת הצומחת מדיבוק חברים, החדירה החסידות את התודעה שאהבת חברים היא צורך נפשי כשלעצמה ואינה משמשת שום מטרה אחרת. החבורה החסידית יצרה אצל המשתייכים אליה נפש שיתופית במשמעה המודרנית. חברה בעולם של זמננו, הינה מושג טכני־מסגרתי־חיצוני, ואילו חבורה בעולבה של החסידות הינה מושג נפשי־איכותי־פנימי המוסיפים לחברה מסויימת, אף על פי שיעוד משותף מקשר אותם — מדיני, חברתי או סוציאלי, נשארים זרים זה לזה. גם כשהמארגנים באותה החברה יושבים צמודים זה לזה ואף שרים יחד „מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד" אין זו ישיבה של שבת־יחד. כל אחד יושב ליד חברו כגרגר הפונה ליד גרגר. ואילו בחבורה החסידית עיקר כוחה במזיגה האישית־נפשית, בהפלת מחיצות שבין אדם לחברו. שכן לא קירוב רעיונות יש כאן, אלא קירוב לבבות. זוהי חבורה שנפש האדם מתעלה על ידה. מצורה שויונית זו של החבורה החסידית [illegible] לראשונה את אורח חייה. [illegible] לבטא את אפייה של החבורה החסידית בהגדירה: „שהמשתייכים אליה אינם יודעים „זה בצדו של זה, אלא זה עם זה".

שלדים ומחיצות

עם זה נראה לי, כי בנקודת מבט שויונית כפי שהיא נתפסה אצל האדם בן זמננו, יש בחבורה החסידית הרבה פחות שויונות מהמקובל בחברה המודרנית והרבה יותר מהמקובל באותה התקופה. ואין בכך כל סתירה. משום שהשויונות בחבורה החסידית מהותה היא אחרת, משום שנקודת המוקד שבחבורה מגמתה השויונית היא אחרת. שכן אחרת היא השויונות כשהיא נושאת אופי חילוני, כשנקודת המוקד האדם או החברה, ואחרת היא השויונות כשנקודת המוקד שלה הוא הבורא ועבודתה עבודת הבורא. [illegible]

בחבורה החסידית יש פחות שויונות מאשר בחברה דמוקרטית [illegible] שגם בחברה קולקטיבית שויונית. הגורם הקובע בה הוא הרוב. שלטון הרוב הוא [illegible] של כל חברה שמסגרתה דמוקרטית. שהרי לא תיתכן דימוקרטיה ללא הכרעת דעת הרוב. ואילו בחבורה החסידית [illegible] בה לא קבע הרוב. היתה בה הירארכיה רוחנית של איש אחד. של יחיד [illegible] בעל שיעור קומה רוחני — הצדיק. הוא היה הסמכות העליונה ואיש לא העז להרהר אחרי דעותיו [illegible] לערער עליה.

[illegible]

רבי ברוך הכהן, מהחוגים המתנגדים לחסידות, [illegible] כותב בספרו כך:

— — — [illegible]

[illegible] כי גם בבית המדרש החסידי היו שלבים עליונים, בינונים ותחתונים, אך שלבים אינם מחיצה. היתה חשיבות רבה לידיעת התורה, ודאי שהחשיבו אדם שהגיע למדרגה בעבודת השם, אך להסיר בעל המדרגות לא היה רגש עליונות בשל כך. נמצא שגם במשנת החסידות לא סולק הסולם על שלביו. גם בבית מדרש זה היתה הירארכיה רוחנית, אך היתה זאת הירארכיה ללא כותל מורה. ההבדל במדרגות לא יצר הבדל של מעמדות.

נפש שיתופית

ומכאן להגדרת אופיה המהותי של השויונות בחבורה החסידית. לשם כך נביא מובאה מספר «אור המאיר» שמחברו הוא רבי זאב וולף מזיטומיר:

— — — כשבעשינו הסידים —

כותב רבי זאב — עשינו שותפות לעבוד יחד את הבורא. ושותפים צריכים להכניס לתוך השותפות כל אחד את חלקו. אף אנו הכנסנו את חלקנו לתוך השותפות. הלמדן הכניס את למדנותו, המיוחס את יחוסו, החכם את חכמתו, העשיר את עשרו — היינו, שכל אחד מאתנו לא ישאיר לעצמו את הלמדנות, את החכמה, את היחוס, את העושר וכו'".

במובאה זו בא לידי ביטוי הנפש השיתופית שבחבורה החסידית. נעלם רגש הבעלות. שום קנין לא נשאר רכושו הפרטי של האדם, כל אחד הכניס את חלקו אל תוך כלל החבורה.

נמחיש את הנאמר:

שויונות בחבורה החסידית אין משמעה קולקטיב. לא מסגרת של חיים קומונאליים, לא כיס אחד לכולם. אם כי היה נסיון כזה בבית־המדרש של רבי מנדל הקוצקאי, למען הדיוק, בחונה לפני קוצק. זה היה בטומאשוב, כשרבי מנדל היה עדיין צעיר לימים, מלהוט הונן של גיבוש גרעין של שלש מאות יהודים בובחרים, שיקשש פקע שממנו יצמח עולם חדש, עולם של אמת, ופרחי החסידים שהצטרפו אל רבי מנדל היו גרופים על גלי הכיסופים המראה לברומים. שם בטומאשוב, היה שויון בכל. בענינים שבחומר ובענינים שברוח. היתה קופה משותפת והסעודות היו משותפות. ההפרנסו בעבודת כפים, מעבודת בבנין פשוטה. הם הסיעו לבנים ובלוו טיט. כל יום נשלחה קבוצה אברכים אחרת לעבודת הבנין, לפנות ערב הביאו עמם שכרם והסרוהו לממונה על הקופה, ובערב סעדו יחדיו סעודה דלה של פת קיבר ומעט יי"ש, כשהרבי היה שרוי בתוכם.

יתר על כן, חסידי רבי מנדל אף הכניסו את המצוות והעבירות שלהם אל תוך של אחד ותיקנו תקנה, שגם חלקם בעולם הבא יהיה משותף. הם בכלו את החלוקה של „שלי ושלך" לא רק בעניינים של עולם הזה. גם בעולם שיבוא, מן הדין שהמגיע להם יתחלק בין כולם שוה בשוה.

בני החבורה הזו היו בטוח רוחני גבוה. הם שכחו עולם ומלואו ושקעו את עצמם בעולם שכולו רוח. אך החיים מורכבים משבעה ימים, שרק אחד מהם הוא יום השבת. והשאר הם „ששת ימי המעשה". והכח החמרי של החיים גרם שהנסיון לא יאריך ימים. נסיון זה היה יוצא דופן בחסידות. הבעל, רבי מנדל עצמו היה אחד מענקי הרוח בעולם, אך הוא לא היה דמות התנהגת, וגם הדרך של בני החבורה שהצטרפו אליו לא היתה בעצם, אלא נתיב [illegible], שלא השאיר אחריו עקבות לאורך ימים.

החבורה החסידית שהיא נושא דיוננו, לא היתה תלושה מן החיים ולא התבודדה בקנינים שבחומר — דוגמת חבורה האיסיים אצלנו בפנים או חבורת הנזירים בתוך. היא לא היתה גם ביכלוד אוטופיסטי ולא נגלה את הרכוש מן העשירים ומסרה אותו לעניים. כוחה היא בזה, שהיא שינתה את המושגים של עושר ועוני. [illegible] בקיבוץ החסידי היו יושבים חסידים עניים [illegible] ליד עשירים בבגדי שיראים. היו אביונים והיו אביונים, אך לא היו עליונים ונחותים. העשיר לא היה חש בחשיבות יתר בגלל עשרו והעני לא ראה עצמו נדכא בגלל עניו. [illegible] ערכים אחר לגבי המושגים עוני ועושר. אין אדם עני באין לו כסף, ואינו נעשה עשיר אם בעל כסף הוא. לעושר ועוני ניתן פירוש אחר: עני במדרגות שבריה ועשיר במדרגות שברות.

החסיד העני נעקר כל שמץ של נחיתות דרגה. כשהיה נתון במצוקה, יכל היה ללא נקישה בדלת, [illegible] אל ביתו של רעו העשיר, ובין שניהם היתה התקשרות שיחה כשוה אל שוה, בכח ההשתייכות של שניהם אל אותו הצדיק ואל אותה החבורה. [illegible] בין העשיר הנותן ובין העני המקבל. ואם המקבל היה עולה על רעו העשיר בדרגות החסידות, היה העשיר מאיר לו פניו כאילו הוא המקבל, והיושב מולו — הנותן.

איזהו חכם — המכיר את «מקומו»

כאן אנו מגיעים לנקודת החכצית, שהיא היא שהעניקה לשויונות בחבורה החסידית את התווים של יחוד. השויון בחברה המודרנית, פרי רוחם של ג'ון לוק האנגלי וז'אן ז'אק רוסו הצרפתי — משמעו משטר חברתי שיאפשר לכל אדם החי בו ליהנות מזכויות שוות. היינו שפלוני לא יהא כופלה לרעה על פני אלמוני. אך גם בחברה שכל המשתייכים אליה הם בעלי שוה־זכויות לא נעקרה אי השויונות. בלבו של האדם ממשיך לקנן הרגש הדוחה אותו לא להיות שוה לזולתו. גם בחברה שויונית נשארה אצל האדם השאיפה להתנשא על פני חברו, דבר המכונה בחברה המודרנית בכינוי „מאבק על מעמד", או מאבק על יוקרה אישית. משום כך אנו עדים לעובדות של [illegible], באותו האדם שרק אתמול כשעמד בשלב הנמוך של הסולם התברתי היה בין הלוחמים לשויון. כשהוא עצמו הגיע למצב של שויון נעשה השויון לוח קפיצה לאי שויון חדש; הוא עצמו נעשה [illegible] לאי שויון הפוך. זה שהיה אתמול נשלט על ידי העליון ממנו, חותר להיות שולט על התחתון ממנו.

מאידך, לא הסכילה החברה השויונית לעקור את רגש הנחיתות אצל האדם, שהמזל לא העלה אותו לשלבים העליונים בסולם החברה. וכל עוד הרגש זה נשאר, יהיה קיים אי השויון גם בחברה שויונית. וכל זאת, משום שתורת השויונות הצליחה אמנם לשבור מסגרת חברתית ולהמירה במסגרת חברתית אחרת, אך היא לא הסכילה לשנות בנפש האדם את עצם המושגים של עליונות ונחיתות, משום כך גם בחברה שויונית נשארה הבעיה החברתית [illegible] באי־שויון.

בחבורה החסידית, בתקופת השריה שלה, איש לא הרגיש בנחיתות, הן לעומת העשיר ממנו בקנינים שבחומר והן לעומת הגדול ממנו בקנינים שברוח. הרצון להתנשא מעל הזולת היה זר לאנשי החבורה. שם היתה שולטה האמירה „איזהו חכם — המכיר את מקומו". אין המשמע שהחסיד השלים עם „מקומו", עם המדרגות הרוחניות שהגיע אליהן ולא שאף להגיע למדרגות גבוהות יותר בתורה, בחסידות וביראת שמים. ההיפך הוא הנכון. אך הוא תמיד ידע את מקומו שלו ואת מקומו של זולתו. תמיד שאף להיות מה שהנהו. היינו שהמדרגות אליהן הוא חותר להגיע, תהיינה הולמות את מבנה הנפשי שלו.

וכך היו מפרשים בחסידות את התפילה „ותן חלקנו בתורתך": לכל יהודי שמור חלקו בתורה לפי הכונותיו הנפשיות. יש יהודי שעיקר חלקו בתורה הוא חלק המצוות וההלכות שבה, ויש שהנפש מופעמת מחלק הסיפורי שבתורה ומאגדות חז"ל; יש הנפש מתעלה על ידי עיון בשאלות הבריאה והבורא ב„מורה נבוכים", ויש שהלב נחרד מדברי המוסר וההתעוררות שבספר „ראשית חכמה". התפילה שהיהודי מתפלל היא: „ותן חלקנו בתורתך" — תן לי בתורה את החלק השייך לי, ולא אפלוש אל חלקו של זולתי; שאמצא בתורה את עצמי, את השורש התואם את הכונות הנפשיות שלי, ולא את השורש של זולתי. את הרצון הזה יש לראות כאבן פינה בחסידות. כל אדם מצווה להיות מה שהנהו; הוא חייב להכיר את עצמו, ולא לרצות להיות מה שאין בכוחו להיות.

רבי דוב בר, בנו של רבי שניאור זלמן מליאדי כתב לאנשי שלומו ב„קונטרס התפעלות": „כל אחד יכיר את מקומו ומדרגתו וישגיח על עצמו ולא יטעה את עצמו לילך בגדולות ממנו. ואיש את רעהו לא יחשבו וגם לא יקנאו במעלתו וטובו, כי לכל אחד יש מקום בייחוד וכל אחד יעשה כפי שהוא בעצם". (באידיש: זיין נאטירליך, נישט נאכגעמאכט!).

שויונות ושוניות

נמצא, שתנועת החסידות, זו התנועה שהריכה על נס את השויונות בחבורה, הבליטה יותר מכל תנועה רוחנית אחרת ביהדות את השוניות שבין בני האדם. ושוב, אין בכך [illegible] שהוא שונה מהגדול, אך עם זאת לא חש בנחיתות הנובעת מהשוני. [illegible] סמן השויונות.

תורת השוניות, כהשלמה לתורת השויונות, אף היא תורה שלימה בחסידות.

בחסידות הודגשה הדגשת יתר היחודיות של האדם כיצור עצמאי, חושב ומרגיש. [illegible] החסידות איננה אחידות (סטנדרטית) היא לא ניתנה סימנים־סימנים וסעיפים־סעיפים. את זאת עשו רבנו יוסף קארו בספר [illegible] שלו, הספר המסדיר את [illegible].

[illegible] הר"י קארו מסלולים רחבים, עליהם צעדו יהודים ובסך שבטי ישראל מארבע רוחות העולם, משום שמעשיו של אדם נתונים להיות מכוונים באחידות. ואילו במרומי ההרים הקרפטיים שבין קסוב וקיטוב היה רבי ישראל [illegible] לבבות, ולא כל לב ניתן על ידי אותו הנך. יש מנורה, השולחת אורה בלב האחר, ואינה מאירה כלל בלבו של האחר. ליד המסלולים הרבים של ה„שולחן ערוך", תבע [illegible] של בעש"ט [illegible] יהודים. יהודי־יהודי [illegible] משלו. הבעש"ט בא אל כל יחיד ויחיד ואמר לו: לכל אדם מדרגה כשלו והוא חייב לשמור על „שלו". המבקש להיות הנפש בדרגתו של חברו ולהגיע את שלו, [illegible] קירח מכאן וקירח מכאן. את השלו איבד ושל זולתו לא השיג. וזה שנאמר (ברכות ל"ה) „הרבה עשו כרבי שמעון בן יוחאי ולא עלתה בידם". הדגש הוא על „עשו". [illegible] ואת של זולתו לא השיג. [illegible] אך הם לא היו בבחינה זו, הם רק עשו כרבי, על כן הדבר לא עלה בידם.

וביותר חריפות התבטא, כדרכו, החכם שבאדמו"רים, רבי בונים מפשיסכא.

בירושלמי סנהדרין פרק ד', משנה ט' נאמר: „אדם יחידי נברא". האמירה הזו באה לבטא את רעיון השוויונות שבבני האדם. ש„המשפחות לא יתגרו זו בזו". בא רבי בונים האומר: אדם יחידי נברא — לא רק שהאדם נברא יחידי, אלא נשאר תמיד ביחידותו. לא השויונות, אלא השוניות דוקא, עושה את האדם יחיד בעולמו.

בספר שירים של משורר הודי כתוב:

למה נותקו מיתרי נבל ?
התאבצתי להלב ממנו
קול אשר לא היה בו —
לכן נותקו מיתרי נבל...

תלמיד בא לפשיסכא, אל בית־מדרשו של רבי בונים, שאל אותו הרבי:

— לשם מה באת אלי, מה אתה מחפש כאן ?

— את השם־יתברך אני מחפש — השיב התלמיד.

— כדי לחפש את השם לא היית צריך לטרוח לבוא לפשיסכא. אותו, כביכול, יכול אדם למצוא בכל מקום שהרי מלוא כל הארץ כבודו. אל בית המדרש שלנו בא אדם המחפש את עצמו.

בכך הטיל רבי בונים על תלמידו את העבודה שבחובות המוטלים על האדם — את החובה לדעת את עצמו, להכיר את עצמו, להכיר את מהותו [illegible], ללא טישטוש עצמי וללא כחש פנימי. שכן קל לו לאדם להיות דומה לאחר מאשר להיות הוא עצמו. הכרה עצמית נכונה, הינה שלב להכרה נכונה של הבורא, בבחינת [illegible] — אתה ב„א־לוה".

היחיד והיחידו

מכאן אנו למדים, כי החבורה החסידית לא היתה מעין תא קולקטיבי במובן של זמננו. [illegible] של החבורה לא טישטש את יחודו של היחיד.

אחזור על סיפור שסיפר [illegible] הסובייטי, [illegible] יצחק באבל — סיפור שיש בו גרעין [illegible] נגד הקולקטיב, [illegible] את קלסתר פניו האישי של היחיד שבחברה.

מיד אחרי המהפכה הבולשביסטית [illegible] היכה את אשתו מכות [illegible]. נזעקו השכנים [illegible]. אמר אחד השכנים: [illegible] — כסה אשה! [illegible] מקומו בבית האסורים. אמר השכן השני: חולה נפש האיש הזה — מקומו בבית החולים לשגעונים; בא השכן השלישי ואמר: לכל הסדרים והיחות, לא איש [illegible] הוא האיש ולא חולה נפש, פרצל זה הוא פשוט קונטר־רבולוציונר ויש להעבירו [illegible] אנטי־מהפכן.

אותו השכן השלישי, שהתקומם נגד האקט האנטי [illegible] ראה את הקולקטיב השוויוני [illegible] ולא את האדם. לא באשה פגע המכה אלא במהפכה.

החבורה החסידית, בניגוד לחברה הכרכית, איננה כור היתוך ליחיד. החבורה איננה בולעת את היחיד ואיננה פוגמת בצלמיותו. עם היותו נתון בתוך היהודי הוא נשאר יחיד בכל עת. היחיד אמנם מחובר ליחידיו הוא חלק ממנו. אך היהודי איננו [illegible] את הנקודה היחודית של היחיד. כל יחיד נשאר עם עצמו, עם העולם הפנימי שלו.

ההוגה הדני סרן קירקגור אמר: אם האדם שרוי בתוך ההמון — ההמון מפקיע ממנו את האחריות, או לפחות מחליש את אחריותו, משום שאין ההמון [illegible] לו, ליחיד, אלא במקצת מן האחריות.

ואילו האדם השרוי בתוך קיבוץ חסידי, החבורה מגבירה את אחריותו. החבורה היא המצמיחה את אישיותו. קוי היחוד האישיים מקבלים את עיצובם במסגרת זו. האדם הימצאו בתוך החבורה איננו בורח מעצמו, להיפך, בה, בחבורה, הוא מוצא את עצמו ובה הוא מכיר את מהותו של עצמו.

ערך החבורה בימינו

בהדרת התודעה החבורתית קנתה החסידית את עולמה כבר בימי [illegible] שלה, אך ערכה של התודעה הזו כוחה יפה ביתר שאת בדור שלנו [illegible] בדור האחרון. לכן בדורנו יש הרבה מאד מן החברה ומעט מאד מן החבורה: הדברים הרבה על צוות ומעט על צוותא.

מצוקת הדור היא לא רק בהפער [illegible] בין אדם לזולתו, המצוקה היא גם בניכור שבין אדם לאדם. ככל שהחברה מתקדמת יותר כך גוברת יותר הזרות בין אדם לאדם, וככל שהפער גדל יותר נעשית ההתבודדות כבדה יותר. [illegible] אהבת רעים.

המפתח לאוצרות

(סוף מעמוד 10)

סבורה ש. הר־אבן: שכמותה של־מוד הצבריות, שאותו היא מעלה לדרגת פאטיש, והוא בלבד, ישנה את המצב. אהבתה.

דומני שבמצבנו כיום נתנפצו חלומות והזיות רבות שהיו מקובלות על חוגי הציונות. נתברר, לצערנו, שלא רק העבריה אין בכוחה לקשר בין היהודים בכל אתר ואתר, אלא שאף המדינה איננה מקרינה עליהם אותה עוצמה יהודית והיכרכזיות רוחנית, התברוחים לצהיר העם היהודי.

ש. הר־אבן מספרת ברשימתה על פציל המגבית שכל מה שהיה לו לומר לבני קהילתו, לאחר ביקור בארץ, בעקבות מלחמת יום הכיפורים, היה ש„ישראל היא בית קברות". גם אם יש לגנות גישה זו, [illegible] שבא לידי ביטוי גם בתכניות טלויזיה על יהדות ארה"ב בעקבות המלחמה, שהוקרנו אצלנו) ולא נכסה להבינו. דומני שהוא מצביע על יחס פסיכולוגי אמביוולנטי למדינה שמתבטא מחד בשותפות גורל עם המדינה, אך מאידך גם ברגשות פחד מפני השמדתה וכתוצאה מכך ברצון לבנות „בבלי" בארה"ב, בחינת „אם יבוא עשו אל המחנה האחד והכהו והיה המחנה הנותר לפליטה". התהיינה, ההולכת וגוברת, מצד מנהיגי המדינה לתרומות כספיות של יהודי אמריקה, ולא לעליה ולהתרבות רוחנית־תרבותית (כלומר עברית והגברת החינוך היהודי), תורמת ללא ספק רבות לכך שגישה כזו קונה לה שביתה אצל יהודים באמריקה.

גם כאן יפה האבחנה בין האמצעי לתכלית, או בין המפתח לאוצר. מצות הצדקה למען א"י רווחה בין היהודים בכל הדורות, אך בשעה שבעבר היתה אמצעי להזדהות עם ארץ־ישראל, לא רק באופן פיזי אלא גם, ובעיקר, הזדהות דתית־רוחנית, הפכה התרומה למגבית כיום באמצעי למכרת אצל רבים ביהודי אמריקה, וישראל כיציה רוחנית־תרבותית כלל אינה מדברת אל ליבם.

«תולשתי» הדת

הפזכון כאילו עבר זמנה של הדת [illegible] אין היא דוברת אל ליבם של בני דורנו. [illegible] שהיה אף הוא מקובל על המשכילים, דומה שהוא צריך בדיקה מחודשת. אין ספק שהדת בכלל, ודת ישראל בפרט, נתונים במשבר (בסוגריים יאמר שקביעה זו כוחה יפה לא רק כלפי הדת, אלא כלפי ערכים רוחניים והברתיים רבים בתקופתנו), הן במדינת ישראל והן בתפוצות. ואף־על־פי־כן, מתברר שהמסגרת הדתית היא בכל זאת החזקה ביותר — באופן יחסי — [illegible] על יהודי העולם. הן גם ש. הר־אבן כותבת „אני יודעת שבתוהנו בכל מקום באמריקה ה' הקהילה" [illegible] זה הוא, כידוע, בראש וראשונה הארגונית הדתית, יהא זה על בסיס אורתודוכסי, ספרדי או רפורמי.

יתר על כן: כל יותר והתארגנויות כמו המפלגות הציוניות, ותנועות הנוער החלוציות — שבשל קשריהן האידיאולוגיים עם מדינת ישראל היו צריכות למלא תפקיד מרכזי ביהדות ארה"ב — [illegible] — היהודי אמריקאי והאמריקאי היהודי והקונגרס היהודי האמריקאי ו„בני־ברית" — ממלאים למעשה תפקיד הרבה פחות מרכזי בחיי היהודי האמריקאי מאותם מוסדות קהילתיים דתיים „עלובים". שאמנם כן הוא ניתן ללמוד מכך שאף פעולות המגבית והבונדים, נעשות בעיקר במסגרות בתי־הכנסת ולא במסגרות אירגוניות אחרות.

גלגול זה בכוחה של הדת, שהיא כביכול אשמה גם בחולשת העברית באמריקה, עולה מדבריה הבאים של ש. הר־אבן „החינוך לעברית הצמוד למוסדה דת ברובו הגדול אינו מושך, הרוח של עליבות שורה בו". אכן, שוב קביעה שצריכה הבהרה ובינתה, נכון הוא שמי שאינו מתייחס לדת ברצינות, גם לא יתייחס לעברית ברצינות (כי בלי קשר ביניהם אין, לפחות בגולה, קיום לעברית) והמדובר ביחוד באותם יהודים — והם הרוב למרבה הצער — המסתפקים ב„היבור סקול" של יום ראשון שאותם מתארת ש. הר־אבן ברשימתה. אבל אצל אותם יהודים השולחים את ילדיהם ל[illegible] עברי יומי, המצב שונה [illegible] למרות תנאי התורות הבלתי [illegible] ניתן בהחלט לומר [illegible] ספר אלה — שכולם [illegible] מקנים לתלמידיהם עולם [illegible] יהודי ואמריקאי — [illegible] הם אלה שזיקתם למדינת [illegible] ולעם ישראל עמוקה וחזקה [illegible] למה? משום שבמסגרת אלה [illegible] העברית לא רק שפה [illegible] שאותה יש ללמוד, אלא [illegible] אוצר היהדות, בעיקר במובן [illegible] שאותו יש להיות.

*

המסקנה מן האמור [illegible] קשה; קשה לא רק ליהודי [illegible] המתעקש לבנות לו „יהדות" [illegible] שלא על יסודות הדת אלא [illegible] יהודי ההוני העומד על [illegible] שבאמונה הדתית שאינה [illegible] אוטומטי, בחלת כל יהודי [illegible] הוא יהודי, לפחות לא [illegible] יהודי. זה היה רוצה [illegible] ודאי תהא תשובה מגיעה [illegible] על מהות יהדותו — תשובה [illegible] קשה למצוא. בכל מקום [illegible] שהפלאה בלעדית של הלשון [illegible] לדרגת פאטיש כפי [illegible] בדברי רבים ובתוכם ש. [illegible] בודאי שאין בה תשובה.

מבט לאחור:

(סוף מעמוד 10)

כלית והו מותית. נישול כלכלי, אימת פרעות, יאוש ודכדוך נפשי הם מנת חלקם של למעלה משלושה מיליון יהודי פולין"; „הצבא הגרמני נכנס לממל — השסה שברשות ליטא, אלפי יהודי ממל נמלטו על נפשם והמכי לפליטים, הרבן מוחלט של קהילה ממל, בתי הכנסת נהרסו על ידי הנאצים"; „הרעה פראומית ביחס שלטונה איטליה כלפי היהודים"; „הנאצים עורכים ציד על עסקים יהודיים ברחובות וינה".

התודה לגורל היהודים בארצות מסויימות שנכבשו על ידי היטלר עוד לפני המלחמה העולמית, היתה מלווה רוגז רב על גירוש (על ידי הבריטים) אנית מעפילים מנמל חיפה — אניה שהובילו פליטי התופת הנאצי מצ'כיה ואוסטריה.

«מה נשתנה פסח תרצ"ט»

ביסוי לחרות, מצוקה ובאידך תקוה לפדות וגאולה. ניתן בעתוני הארץ. בגליונות החג. „מה נשתנה פסח תרצ"ט מלילות הסדר הקודמים, שאנו זוכרים", פותח זאב ז'בוטינסקי את מאמרו שראה אור בגליון החג של „המשקיף". „הבדל עיקר, סובר אני: פרעה אינו יותר רק מכשלה אחת, אלא הצי התבל הכביל למעלה כתריסר עמים המתייחסים אלינו כשם שהתייחס פרעה לאבותינו... מכת בכורות בשעת

עלינו כל יום לשנן [illegible] באפספי"...

תחת הכותרת „מאפלה ל[illegible]דולי", באמר במאמר הראש[illegible] „הצפה" בגליון ערב פסח [illegible] אר: „גדולה היא האפלה [illegible] אפילת מצרים, „ויגש [illegible] כותנת ההשכה [illegible] [illegible] „מיליונים־מיליונים. [illegible] ישראל נתונים בצרה [illegible] ייקובי ישראל מדור [illegible] התורה והחכמה, [illegible] בחייהם ויותביהם. [illegible] מדרשות נשרפים באש [illegible]

„וגם ארצנו, ארץ [illegible] מולדתנו, נעולה שערי[illegible] סה יהראל, פליטי [illegible] מתדפקים עליהם [illegible] כבף על פתחי [illegible] אסירי תקווה, שבי [illegible] לה, הנודדים על [illegible] בין שמים ומים.

„יודעים אנו, יודעים [illegible] שלא אחד בלבד ולא [illegible] בלבד עמדו לכלותנו, אלא [illegible] דור ודור כמה צרים וכמה [illegible] עומדים עלינו — והקדוש ב[illegible] מצילנו מידם. „נצח [illegible] ישראל לא ישקר". [illegible] היה זה לפני 35 שנים. [illegible] השואה, ועל כף [illegible]

הכל עולה — גם ערך רכושך!

זו עובדה — רכושך עולה בערכו מדי יום ביומו...

עצור לרגע וחשוב:
כמה שווה היום ביתך ומה ערך תכולתו?
מה שווין של המפעל, הציוד והמלאי אשר בו?
מה ערך המלאי בחנותך היום?

ובכמה אתה מבוטח?
בדוק את פוליסת הביטוח שלך.
כדאי לך לוודא שאינך נמצא בתת-ביטוח.
דאג לכך שהכיסוי יהיה ריאלי.

סוכן הביטוח של "מגדל בנין"
איש מקצוע רציני ומהימן יעזור לך בהערכה ויתאים את הביטוח שלך לערך הריאלי של היום.

מגדל-בנין
חברה לביטוח בע"מ

40
1934-1974

משרד העבודה | משרד החנוך והתרבות

המכון הממשלתי להכשרה טכנולוגית
המזכירות האקדמאית
מודיעה על הרשמה לשנת הלימודים תשל"ה

מגמות הלימוד:
* פיזיקה ואלקטרו־אופטיקה * מדעי המחשב
* אלקטרוניקה ומכ"ם * ראיית חשבון

בית־הספר מיועד לתלמידים בעלי תעודות בגרות ובעלי רקע יסודי (לאחר שירות צבאי).
לאחר שלוש שנות לימוד יקבלו התלמידים תואר הנדסאי (להוציא תלמידי ראיית חשבון).
התלמידים שיצטיינו בדרישות הלימודים של בית הספר יהיו זכאים, לאחר שנת לימודים נוספת, לקבל תואר במדעי הטבע והטכנולוגיה B. SC.
אפשרות מגורים במעונות לתלמידים שאינם גרים בירושלים.
בימי הרישום יש לפנות למזכירות האקדמאית של בית הספר, ת. ד. 16031, ירושלים, טל. 531181—02, 534127—02.
הרשמת חיילים: בלשכה להכוונת חיילים משוחררים, רח' אבן גבירול 10, תל־אביב.

בית ספר גבוה לטכנולוגיה ירושלים

ספרים חדשים

אנשי ספר ואנשי מעשה, תולדותיהם ועניניהם של סופרים, חוקרים, ביבליוגראפים ומוכרי־ספרים, מאת א. מ. הברמן
המחיר —.32 ל"י

תשובות ופסקים, מאת חכמי אשכנז וצרפת, יו"ל עפ"י כ"י בודליאנה, בצרוף מבוא והערות מאת אפרים קופפר (מקיצי נרדמים).
המחיר —.36 ל"י

הרייך הגרמני וארץ־ישראל, בעיות ארץ־ישראל במדיניות הגרמנית בשנים 1889—1945, מאת דוד ישראלי (אוניברסיטה בר־אילן)
המחיר —.25 ל"י

מהדורות חדשות

דיני משפחה, מאת ד"ר בנציון שרשבסקי
הדפסה רביעית המחיר —.32 ל"י

ספר האנטומיה והפיסיולוגיה, מאת ד"ר אלחנן רבינוביץ, הדפסה שמינית מתוקנת. בצרוף 195 תמונות ושלד האדם.
המחיר —.22 ל"י

רפואה פנימית לאחיות, מאת ד"ר אלכסנדר רבינא
מהדורה מתוקנת ומורחבת המחיר —.22 ל"י

אוצר ראשי תבות, בלשון ובספרות מימי קדם ועד ימינו, מאת שמואל אשכנזי ודב ירדן,
מהדורה רביעית המחיר 23.50 ל"י

הבדוים, מוצאם, חייהם ומנהגיהם, בצרוף תמונות טבלאות ומפות, מאת טוביה אשכנזי, מהדורה שניה
(ספרית דני למדע והשכל) המחיר —.7 ל"י

גרפולוגיה, תורת הכתב ואופי האדם, מאת אמנון אלוני, מהדורה חמישית
(ספרית דני למדע והשכל) המחיר 7.50 ל"י

ספר השחמט, יסודות, בעיות ושיטות, בצרוף מילון למונחי שחמט, עברית—צרפתית—ספרדית—גרמנית—רוסית, מאת משה צ'רניאק, מהדורה רביעית
(ספרית דני למדע והשכל) המחיר 10.50 ל"י

קיצור תולדות הציונות, מראשיתה עד ימינו אלה, מאת ישראל כהן וד"ר נ. מ. גלבר, מהדורה רביעית
(ספרית דני למדע והשכל) המחיר —.7 ל"י

ספר המדע לרמב"ם (משנה תורה, ספר א'), יו"ל עפ"י כתבי־יד, בצרוף מבוא, הערות וכו'. ע"י שמעון ראבידוביץ, מהדורה חדשה.
המחיר 3.50 ל"י

דקדוק הלשון הערבית, לבתי־ספר עבריים, ספר ראשון: הכתב וצורת המלים, מאת מאיר מ. פלסנר,
מהדורה שלישית המחיר 3.50 ל"י

ישראל, עשרים יצירות גראפיות של בני־נוער יהודים וערבים, יו"ל ע"י ד"ר פועה מנצ'ל, עם הקדמות בעברית, ערבית, אנגלית וגרמנית.
מהדורה שניה המחיר —.20 ל"י

להשיג בכל חנות ספרים
[illegible]
הוצאת ראובן מס, ירושלים

מכפר דרום לבני דרום / מאת ש. אהרוני

מעגל אדם, חיילים ואזרחים, הקיף את האפיריון ריקוד, כאשר יד אוחזת בכתף. התקרב :עבר ראש ה.

בתווך, מתחת לאפריון עשוי ארבעה כלונסאות ם בסיד ועליהם טלית מצוייצת, צעדה הפמלייה א מחזיקה בספר־תורה.

ובעוד נשמעת הלמות הפטישים, בהקמת הצריף וון, נעמדו הכל לתפילה. פרשו טלית על שולחן, עליו את ספר התורה ופתחו בתפילת שחרית, ה ראשונה בקיבוץ החדש שקם זה עתה על אדמת אל סוקרייר — משק „בני דרום".

זה לפני 25 שנה.

השתנו דברים רבים ב„בני הראשונים — כמעט כולם את המשק והמפורז בארץ ד באו במקומם. העתיקו את מראש הגבעה ובנו אם ה על צלעה, בשטח שבו עמד מצהיב. ולאחר מספר שנים, למסגרת של משק שיתופי. אף כן היום, הרעיונות שהנ הראשונים עוד בימי „כפר בקיום „תורה ועבודה" הל נשמה, נשארו רעננים בעינם.

מכפר הנוער הדתי

של „בני־דרום" אינו מת הגבעה שליד ערב אל סוקי וא מתהיל בכפר הנוער ה אשר ערב פרוץ מלחמת ה , יצאו מסיימי המחזור ה של הכפר, לבארות יצחק.

מספר לנו יצחק עמיר, ממקימי כפר־דרום ומבוניה, ובין המעטים שנשארו ב„בני דרום" של היום: „היינו כשלושים חברים, חניכי כפר הנוער הדתי, שיצאנו כגרעין לבא־רות־יצחק מתוך כוונה ראשונית ל־השלים את המשק. באותו זמן עלה ביישוב עניין הקמת אחת עשרה נקודות כדי ליצור עובדות בנפה ההתיישבותית היהודית במדינה. ל־„הפועל־המזרחי" הוקצבו שתי נקר־דות התיישבות. ראשי התנועה פנו אלינו וביקשו כי אנו נקים את אחת הנקודות. כמובן שהסכמנו. וללא הכנות מוקדמות יצאנו במוצאי יום הכיפורים, לאדמת דיר אל־בלח שברצועת עזה להקים את כפר־דרום".

הצטרפו אליהם עוד חניכים, גם הם חניכי כפר הנוער הדתי, שע־דיין לא סיימו את לימודיהם. מס־פר אחד מהם, רפי רותם, העובד כיום בכוסף הגדול של המשק: „היה זה תנוך אוזימן, שבא אלינו

ואמר לנו שהתנועה כאפשרת לנו לעלות על הקרקע. מיד הפסקנו את הלימודים ויצאנו לבארות יצחק ל־ההכנות לעליה אני זוכר היטב את אותו יום הכיפורים בכשק. ההארג־נו בו ארבע קבוצות שהתכוננו לעלות על הקרקע בארבעה מקומות שונים בנגב. היתה אז תפילה ב־התרוממות רוח, בשמחה ובהודיה".

סלילת הכביש החדש לאשדוד, גרמה שיילקחו 300 דונם קרקע של המשק לצורך הכביש. „פגינו לכל הגורמים בנושא זה, אולם לא יכ־לנו לשנות את ההחלטה".

*

25 שנה עברו מאז עלו חמישים חברים אל מעלה הגבעה השוממה. עתה נראית הגבעה, כביום כמו אז — עשבים ועצים מצהיבים. שביני־הם עומדים עדיין מספר צריפים. אבל במדרון — פינת המד, ארבעים בתים, עטורים פרחים ועצי נוי, ד ילדים קטנים, חובבי ביפוח, משח־קים בגן בינות לעצי האורן. מבוה מודרקים הבניין הגבוה של ישי־בה „נווה־הרצוג" ובתי היפים של משק ניר־גלים — איזור שהושביו מקיימים „תורה־ועבודה" הלכה ל־מעשה.

18 חודשים בנו החברים את כפר דרום. 18 חודשי כתח — תחילה בארבים והתנכלויות. עם פרוץ מל־חמת השחרור, התקפות הגדולות של הצבא המצרי, ומבצעי הגבורה של מגיניה. עד שנתקבלה הפקודה לפנות.

החברים שבעי קרבות הגיעו ל־קבוצת יבנה ושם התארגנו מחדש.

כאשר גרעין אמריקאי — דרום אפריקאי, „נהיבה־שורשה". מצטרף אליהם.

בנייה מחדש

„היתה נכונות לבנות מחדש את כפר דרום" — מספר יצחק שמיר. „ואכן, בסוף החדש אדר, עלינו 50 חברים לגבעה שממול".

אולם, כבר מהתחלה נתקלו ה־חברים בבעיות. היה זה איזור שו־מם ובודד, והיה מחסור במים. שתי הבארות שהיו במקום, פוצצו קודם לכן ע״י ה„הגנה", לאחר שאנשי הכפר הערבי הרגו, במארב, 11 אנשי חייש.

ברם, הבעיות הקשות ביותר הגלו שנה לאחר מכן, כאשר החלה הע־לייה הגדולה של שנות 51 — 1950, והמשק נצנה לפנייה לקלוט עולים חדשים. תוך כמה זמן, הפך המשק למיגוון של עדות, לא היה בו כל גיבוש חברתי, עולים היו באים ל־משק נשארים בו תקופה קצרה ו־עוזבים אותו. היה זה נסיון קליטה של עולים מעשרות ארצות, „מכל הבא לידי. הדבר הביא כמעט לי־די פירוק המשק. המצב הלך והח־מיר. בשנת השטיי הוחלט לצרף את גרעין „איהנים" של „בני עקי־בא". גרעין זה הוא אשר החזיר את שיווי המשקל למשק והמהווה גם כיום את רובו של „בני־דרום".

מספר לנו אליעזר בינגפלד (ביני) המכשש כמרכז המשק: „באותם ה־ימים היתה כאן חקלאות קלאסית — גן ירק, לול, רפת, מטעים, כמו ב־כל הקיבוצים של שנות החמישים. מצבו של המשק היה קשה, לא הי־תה שביעות רצון, היילה תסיסה מלווה בגל־עזיבות. חברים לא היו מרוצים מהשירותים המשותפים, הח־לו בירורים נוקבים להמשך הדרך. בסופו של דבר נתקבלה ההחלטה על הפיכת המקום למשק שיתופי. ביום שהקמנו את המשק השיתופי נשארנו רק 18 משפחות. היה זה לפני 13 שנה".

כיום מונה „בני־דרום" ארבעים משפחות. ארבעים בתים, בצילם של עצים בינות כרי דשא, שבילים רחבים שמצידיהם צמחים ועצי נוי. ובתווך — גן ילדים בצל חורשת אורן מקסימה.

מספר ביני: „עם הפיכת המקום למשק שיתופי החלה ההתאוששות. התחלנו להתפתח. קלטנו מספר כשר־פחות, בקצב איטי, כדי שתהיה אינטגרציה. הורו אלינו גם שש משפחות שעזבו את המקום לפני שהפך למשק שיתופי. מאז לא היו אצלנו עזיבות, וההחלה יציבות ב־ענפי המשק. המצב הכלכלי השת־נה לטובה, המשק החל לשאת את עצמו — בפעם הראשונה מאז 14 שנה".

כיום, מבוססת פרנסת המקום על חקלאות: אלפיים דונם כותנה, פר־דס, לול עגל לרבייה, גידולי שדה להעשייה, ומטע זיתים עם החוזה של נטיונות כבישה הנולים יפה. בצד המשק החקלאי, מספר מפעלי תעשייה: כמו „ברזל־אץ" מפעל ל־עירגול ברזל בשותפות עם משק ניר־גלים ועוד.

המושג „מושב־שיתופי" אינו קליט כאן. „אנחנו כשק שיתופי, החיים לפי העקרונות הסוציאליים הקיבו־ציים, כהוץ לנושא חדר האוכל ו־הלנת ילדים" — יטענו בפניך ה־חברים, ויוסיפו „אלה הבאים לכאן, ייוכחו עד כמה אנו נגישים לנו־שא השוויון ולערכיו החברתיים".

לבעיית העבודה השכירה הק־דישו תשומת לב. אומר ביני: „בני־ינו את הענפים החקלאיים לעידן המיכון, כדי להשתחרר עד כמה שאפשר מהנושא של עבודה שכי־רה". דבר זה הביא, בין היתר להי־צבת חברים לענפים קבועים, ול־אפשר להם להתמחות בתפקידם. „שלהנו אנשים שלנו להתמחות ב־כוסדות גבוהים, חלקם אף לחוץ־לארץ, להשתלמות בענפים עליהם הם אחראים", — אומר לנו מרכז המשק, אשר סיים את „בר־אילן" ורכש תואר שני במינהל־עסקים ב־אוניברסיטת ניו־יורק. מוסיף ביני. „יש אצלנו מספר חברים, הנחשבים למומחים בקנה־מידה ארצי, בנוש־אים שונים, כמו בנושא המים ו־כותנה".

המעבר מקבוצה למשק שיתופי

המעבר מחיי קבוצה למשק שי־תופי לא היה קל, „לא ידענו בדי־יוק, כיצד יתייצב המשק, כיצד יס־תדרו הדברים. מצד אחד רצינו לשמור, עד כמה שאפשר, על ערך השוויון, ומצד שני, לתת לחבר את הפרטיות שלו. כל זה כאשר נשמר הכלל — חבר נותן לפי יכולתו ומקבל לפי צרכיו. כיום התקציב כוכתב לפי גודל המשפחה, ורמת הדיור לפי מספר בני הבית. רק ה־בית, התא המשפחתי, נתון לרצונו של כל חבר".

החינוך הוא אחיד. הוחלט עליו בוועדת־החינוך. תחילה גן־ילדים, הנמצא ב„בני־דרום" עצמו. לאחר מכן בבית הספר האיזורי, ואז, ה־בנים לומדים בישיבה־התיכונית „אור־עציון", והבנות בבית הספר התיכון בקבוצה יבנה.

הבנים עדיין צעירים, ולא הגי־עו לגיל גיוס (פרט לבה אחת, של חבר מכפר־דרום). „אולם החלטנו עקרונית לאפשר חינוך גבוה לתו־אר ראשון לכל בן המהעוניין להישאר אצלנו" — אומר לנו אליעזר, ה־מוסיף: „יש לנו מקום להכפיל י־אף ליהלים את האוכלוסיה שלנו, לא תהיה לנו בעייה בנושא זה".

נושא ההת מעסיק מאד את בני המקום. עד היום לא הוקם בניין בית הכנסת והחברים מתפללים ב־אולם בית המדרש.

„תכננו להניח אבן הפינה של בית הכנסת החדש בכוכות, אולם המל־חמה שיבשה את כל התוכניות. „אנו חושבים לעשות זאת בעוד כחוד־שיים" — אומר ביני, כשהוא מר־אה לנו את דגם בית הכנסת העומד ליקום.

אולם, גם בבית המדרש ישנה פעילות. כל החברים משתתפים ב־תפילה מידי יום. גם הנוער בא יום יום לתפילת שחרית, לפני שיצא לבית הספר.

ואם כי קיימת ועדה לעניני דת, המטפלת בכל הנושאים הדתיים,

ואשתקד אף פעלה ועדת שמיטה מיוחדת שהורתה להחברים כיצד לנ־הוג, עולה מחדש השאלה של כהונת רב במקום. „ישנה קבוצה ניכרת של חברים, התובעת להביא רב למ־קום. הבעייה אינה עקרונית אצל־נו, אלא מעשית. אנו זקוקים לא־דם שיוכל להשתלב במשק, אילו יכולנו למצא רב שיהיה גם חבר — היינו מקבלים אותו בשתי ידיים. יש לנו נסיון כזה. בתקופת ה„קיבוץ" — היה לנו בחור אמריקאי, בעל סמיכות לרבנות שידע לחלק היטב את זמנו בין עבודת המשק והמקי־דיו הדתיים.

גם כיום, היינו מוצאים דרך כי־צד לשלב אדם כזה במשק. היינו מותירים לו זמן פנוי ללמוד ולהש־תלמות. הוא היה נותן שיעורים ל־נוער ולמבוגרים; ואולי משלים מס־פר שעות בבית הספר המשותף ב־כפר יבנה. אולם העיקר הוא לב־צוא אדם, בעל אוטו־יסטה, איש־יות שתוכל להקרין על החברים. היינו מקבלים אדם כזה בברכה".

העובדה שהבנים הבוגרים לומדים בישיבה תיכונית כשפיעה על המ־צב הדתי של כלל הנוער ב„בני־דרום", המשתוקק ללכת בעקבותיהם.

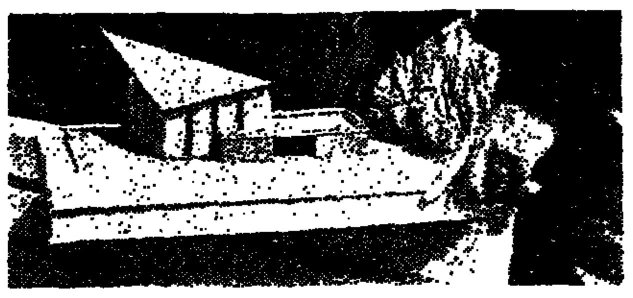

דגם בית-כנסת החדש שיוקם במקום

קשה כי ישארו לנו את השם כפר־דרום, אולם, ועדת השמות לא איש־רה לנו זאת. בלית ברירה בחרנו בשם בעל צליל דומה — בני־דרום, כשאנו מצרפים בסוגריים את השם הקודם — כפר דרום".

לא רק „בין הסוגריים" נשמרה הזיקה לכפר דרום, על הגבעה הנ־טושה הוקם לוח אבן לציון ועתה מתכננים הקמת אולם־הנצחה במ־שק. הילדים ביקרו בכפר פעמים במקום שבו היה קיים המשק ואף למדו היטב קורות אותם הימים. בכל אופן דבר אחד נשאר כמורשה

משק שיתופי. ערכנו את ה„סדר" הראשון יחדיו, אולם זה לא עלה יפה, מאז הפסקנו זאת, ורק סעודת בר־מצווה וסעודות שמחה אחרות אנו עושים יחדיו".

רק פעם בשנה חוזר „בני־דרום" לתקופת חדר האוכל המשותף — בליל יום העצמאות. אחרי התפילה החגיגית, יוצאים הכל לאולם ל־ארוחת־ערב חגיגית בצוותא, ושם מבלים בליווי ובירות.

אכן, הרבה השתנה מאז הקמת בני דרום, שוב הם אינם במרחבים

בני דרום בעת העליה על הקרקע

המצב החברתי שפיר. ישנו גי־בוש של חברה, של אורח חיים. אם כי גם כיום פתוחה עדיין הדל־תות לקליטה נוספת של משפחות. אומרת חיה אליאב, האחראית על קליטת משפחות: „אנו קצה סלק־טיביים, ורוצים שהמשפחה הנבח־סת תתערב היטב בחיי החברה של המשק".

הזיקה לכפר דרום

מאם כי עבר המשק שינויים רבים מאז הקמתו, עדיין קיימת הזיקה אל כפר־דרום. כשעלינו לקרקע, ביר־

מאותם הימים: — נוסח התפילה שהובא מכפר הנוער לכפר־דרום, נשאר גם כאן בבני דרום..

אבל בבית כל אחד ה„נוסח" שלו. כל אחד ומנהגו. יש המוסיף על הדיהוס, ויש המרבה בקידוש או בקניית ספרים. „עתה מתקינים טלפונים לכל משפחה, כאשר דמי השימוש ייקפו על חשבון כל חבר".

„החלטנו גם שאם חבר ירצה לר־כוש מכונית פרטית, נאפשר לו זאת", אומר מזכיר המשק.

ועם זאת עדיין נפגשים יחדיו ל־יד שולחנות ערוכים, בצוותא, אבות ובנים כמו בתקופה הקיבוץ. מספרת חיה: „לאחר שהמכנו ל־

מרוחקים מיישוב, בלב פרדסים ו־חולות, מסביב צמחו בתים ועיר גדולה ומתועשת כמעט „בולעת" את המשק.

„צעם הקירבה לאשדוד אינה גו־רמת נזק. היום אנו סובלים מרי־חות וכפליטה עשן. אולם, מצד שני, ישנה ברכה בקרבת העיר. עתה, למשל, אנו מבצעים פרוייקט גדול, לניצול מי הביוב של אש־דוד להשקיית שדות הכותנה שלנו. חבר שלנו, שהתמחה בנושא המים, מבצע את הדבר המשק אל אגני ההימצות של אשדוד".

מראה כללי של בני-דרום

אוניברסיטה בר אילן

מודיעה על

המשך ההרשמה של מועמדים לשנת הלימודים תשל"ה (1974/5)

לפקולטות ולבתי הספר דלקמן:

* מדעי היהדות
* מדעי הרוח
* מדעי החברה
* משפטים
* מדעי הטבע
* בית הספר לעבודה סוציאלית
* בית הספר לחינוך
* המחלקה לקרימינולוגיה
* המגמה למתורגמנות
* שלוחת האוניברסיטה באשקלון
* שלוחת האוניברסיטה בצפת
* שלוחת האוניברסיטה בעמק הירדן
* קורסים אוניברסיטאיים בנתניה

טפסים ופרטי הרשמה ישלחו לכל דורש לפי פניה בכתב.

בא לפנות לפי הכתובת: המשרד לקבלת תלמידים, אוניברסיטה בר־אילן, רמת־גן.

המתעניינים בשלוחה באשקלון, בצפת ובעמק הירדן, וכן בקורסים האוניברסיטאיים בנתניה, מתבקשים לפנות לפי הכתובת: משרד השלוחות, בניין המנהלה, אוניברסיטה בר־אילן, רמת־גן.

מספר המקומות מוגבל.

ההרשמה תפתח ביום רביעי ח' ניסן תשל"ד, 31 במרץ 1974

W H O I S A J E W ?

David Ben-Gurion asked 43 foremost jewish scholars of the world this question. Their answers are all recorded in the book :

JEWISH IDENTITY

a Documentary Compilation by Baruch Litvin, edited by Sidney Hoenig. The work includes articles of analysis and evaluation, a Halachic-Historic study by Solomon Zeitlin, a summation of "The Battle for Jewish Unity" by Zvi Bernstein, indices and profiles of the contributors.

436 pages **IL 35.00**

FELDHEIM PUBLISHERS
39 Rehov Tachkemoni,
Jerusalem

PHILIPP FELDHEIM INC.
96 East Broadway,
New York, 10002

מיסיונרים בלבוש גורו מהראג'י בעיר הכרמל

מאת יהודה עזריאלי

בושת קמצא, אבל והול־ , נכנסה הנערה ובפיה מש־ : לדבר עם עתונאים. בר־ להציג את השלימות הנפ־ , לספר לכם על השלום ולוה המובטחים לבני תמו־ . אם ימצאו דרכם הנכונה. י להסביר לכם על דרכו את יש העולה, גורו מהראג'י, בטיח לנו לחיות בעולם ש־ ו טוב, אבל בעולם־הזה... כה כאילו מעולם אחר, סיפ־ הנערה, שאינה עוסקת בכ־ ה, פרט להפצתה של „תורת די", שיש בה אור פניכי גנת. ל שסיפרה על ההתכנסויות הצעירים הללו בחיפה, בר־ גן ובירושלים, כן נגולה ינו אחת הפרשיות הנבהרות הפעילות בארץ, המוחפות ידות וצעירים להתמכרות יר־ציונאלית. מעין אבדן ים ואבדן דרך. תוך כדי ־ שה בחברה, בהורים, בביה שפחה, ובבילאי תיכון. גהד־ להתדרדרות בלימודים ויר־ בכך.

שהצליח להשלים את „אמונתו" בכמה יבשות, מחוף אל חוף, בעיקר בקרב צעירים.

מחפשים שלווה

האקדמיה פעילה ביותר והיא מפיצה את תורת־היוגה של הי־ ראג' בשלושה מרכזים בארץ, שכתובתם ידועה: בחיפה, רחוב אילנות 25־א, על הכרמל המע־ רבי. ברמת־גן, רח' מגדס 3־א, תל־השומר. ובירושלים, בקרית משה, רחוב ימין אבות, 14. ב־ חיפה ניסו לשכור אולם גדול, להרצאה פומבית על „תורת ה־ נסתר" של הגורו מהראג'י. ה־ מרכזים פועלים בכל יום בשעות הערב, עם הרצאות כספיות ניכ־ רות, הבמומנות בולן על־ידי החוברים הישראליים. „תורת הדיבור" שלהם מטיפה להתער־ סלות נפשית והמרית. אין ערך לרכוש ולכסף, ולכן, כדאי להי־ ביא כל פרוטה שיש לכב אל הגורו, כדי שיוכל להרחיב את פעילותו בארץ ובעולם, באמר לצעירים.

הם מתקבצים במרכזים וכפי שמספרת התנהגותם, הם חדלים להיות בחברה המקובלה עליהם, שוקעים בחלומות, החיים בהקיץ „המחפשים את השלווה בעולמות עליונים"... הגורו עצמו מכונה „המורה המושלם". וכל מילד־ תיו קודש: „כל מאמצנו הוא דיון בנושא אחד של ידיעת הד אמת, הבביאה שלווה נפשית. קדושים רבים זכו לחוויות נפ־ לאות כתוצאה מידיעה מופלאת זו שרצו להפיצה בין האנשים. ובכל דור ודור נולד על פני האדמה קדוש גדול כמו כורה, קרישנה, בודהה, מוהמד ואותו האיש, למען כמסרה זו של מתן ידע לאנשים אחרים. מפני שב־ זכנם נשתכחה האמת, אבדה ההבנה הרוחנית. על פי קני מידה רוחניים, היו אלה דורות של חשיכה, כמו בדורנו"... עד כאן דברי הגורו הגדול.

המשטרה חוקרת

למעשה, אין לדעת מה מס־ תתר מאחורי המפעל של הגורו ופעולותיו. האם מטרתו לקבל כס־ פים מכאמיניו, המאבדים כל תחושה לצרך חמרי ומוכנים לוותר על הכל כדי לשמור ולש־ כיע מוצא פיו ?!

ידוע כי מטפחת המנהל הוא עתירת נכסים וכספים, המופק־ דים בבנקים בשווייץ ובארה"ב.

נראה, שהמראג'י אינני בחזו בכמה שאהרים, מחוץ למאזיניו, אוהבים ומורחים להשיג. אבל עצם הפולחנים ונביבת הדעת של צעירים תמימים אלה היא מסו־ כנת וצריכה להדאיג לא רק את ההורים והמשפחות. במשטרת חיפה נתקבלו כמה תלונות ונפ־ תחה חקירה מפורשת על נסיונות להחוף צעירים „לפולחן אלילי" וערצוד נפשם של ילדים. תלמי־ דים מהדרדרים מלימודים ומת־ נכרים להברתם ובגבעית הצדד־ יות נתגלו סיפורים מזהימים של כללי הטקס והפולחן המתנהלים ... ביה על בריזה או במצלות עם רגלים מקופלות ובהרהורים... ה־ מסיף נושא את דבריו, שרבים בהם בלתי מובנים, על שמים וארץ וכוכבות, אוקיינוסים אין סופיים כל גלים, גלי נש־ מות ועוד פפפוסים מסוג זה. החדר מקושט בפרחים וריח קטו־ רת מבשם את האוויר ויוצר אווירא נינוחה לבלבול מוחות וסמטומים. הבעיה היא שהמס־ טרה מוגבלת בהוקף החוק. או בהוצאה מההיעדר חוק, האוסר בארץ פעולות כמיסיונריות המסה בדרך של פולחן. עדיין מפק־ פקים, אם יש בידיהן נוער כזה בגיל של קטינים הניתנים להש־ פעות זרות, משום עבירה על החוק הדיגה מכללי החברה שיש לטפל בה מכח החוק. ובינ־ תיים נגרמים משברים חברתיים ומשפחתיים, נפגעים צעירים, כדי להתבודד עם המהראג'י. הפגע ממשיך להשתולל. בני־ גוד למטיפים אחרים, אשר מאחוריהם עומדות מדיניות וכ־ נסיות רבות־השפעה בעולם המ־ דיני. שמשרד־החוץ הישראלי מתיירא לפגוע בהם ומכליך בפ־ ני מוסדות השלטון המקומיים להתעלם מהם, אין גורם מדיני או לאומי בעל־משקל שעומד מאחורי „האקדמיה לראג' יו־ גה". זהו סחר־מכר של איש פרטי ומשפחתו, שבקסמי הא־ שי הבלתי־מובן, מדרדר צעירים ממסגרות חייהם המתוקנות וכע־ בירם על דעתם. תופעה זו יש בה ללמד על הכלל. המדינה הפכה להיות קרקע פורייה לפ־ עילות מסיונריה עניפה המצבי־ רה רבים על דעתם ודתם ובאין היכ שיבלום את הסחף. כל איש וגורם בא ומוסיף ליגונות רוח־ ניות שאיכותן מפוקפקת, אבל מטרתן ברורה. על המדינה למ־ נוע הופעות הולביות אלה, המ־ נבלות משברים נפשיים וחבר־ תיים, שאין למנען בתנאי הקיים ההלבטה העוברות על המדינה והחברה הישראלית.

הורים כואבים

במקרה של אותה אם כו־ , שבאה לתנוה בפנינו את גורלה גורל בתה, תלמידת ם הריאלי, בת 15, שהחלה מרד בהוריה ובסביבתה, עד לה מקור התנהגותה המו־ האם גילתה בין מחברותיה , חומר פרסומי של הא־ ה לראג' יוגה, מלא דברים ים, באיבים ואינטלקטואליים את האדם ושלימותו בחיים: להשיג שלווה ולהתגבר דרידות של זמננו, כדי שלא כלנו לבתי מחסה, או נפ־ מותינו ברשיכת המתאב־ ולתלמידים התמימים ידים, הם מאמינים, כי אם רעו לאקדמיה „יגלו גלים רים שיפתחו פתח נפלא לד־ ורים של הבנה ואהבה"...

אם היותה המומה האם חסר בת הדריצה „כי תעזוב הבית וחליכותיה כבר לא בים..." האחים והאחיות ה־ ים ניסו להשפיע ולשווא. לסם כחומים", סבבה הצעי־ , שנמשמה אחרי צעיר, אמ־ אני תבהתי ממוצא הודי, פנים שמנמנים ומכורעים.

ארבעה פסחים

מאת יונה כהן

[א] פסח ראשון בצבא ישראל לפני היות צה"ל

שנת תש"ח בירושלים הנצורה. על הרים אשר מסביב לירושלים הציב האוייב תותחים והעיר מופגזת. קרב ובא חג הפסח, הוא חג החרות הראשון בארץ ובעיר משוחררת מעול זרים, באין מדינה וגם צה"ל עוד לא הוקם, השגת כל פרוסה לחם וכל כלי מים בעייה קשה. הנה באחד הבתסנים שבבית הרושה למצות נמצאו כאלף וחמש מאות חבילות מצות. הלקם ניתנו לאורחים והשאר למגיני העיר על חטיבותיהם השונות. ומרור מבניין ניקח, הרי אין להשיג חאסה בשום מקום. חיפשו ומצאו שבחצר הבניין ששימש בית דין צבאי בריטי, בקריית שמואל, גדלה „ואסה", מיד נשלחו חיילים לקטוף בזהירות וללקט כל עלה והברכה שרתה בהם.

מי יספל בהכשרת הכלים שבמטבחי הלוחמים? בחורי ישיבות, שבמרוצת הזמן היו לאנשי „הרבנות הצבאית", למדו במיוחד את הילכות הכשרת הכלים. עתה התעוררה בעייה חדשה: מניין יקחו מים להגעלת הכלים, כאשר כל טיפה יקרה? בדקו ומצאו בחצרות כלי בית הנשים, בחלקם משלל האוייב, שבכמות לא גדולה של מים הוכשרו לפסח. ממקור חיים הגיעה קריאה: שילחו מיד אנשים להכשרת המטבח לפסח. מוהו של הקצין הבריטי לא תפס מה הדחיפות שבדבר, עם כל זה הסכים להעביר במכוניתו, דרך השכונות הערביות, את הרב וכמה בחורי ישיבה למקור חיים. בהתנה שנלר בערך המחנה המרכזי. בשעות אחרי הצהריים הגיע „פרימוס", הוא המטוס הקטן והמרעיש, הביא את בן גוריון שעוד לא ניתן לו תואר מיוחד ורשמי שהוא. מתקופת מצרים לא נערך „סדר" כזה, רוביהם בידיהם והגור מלא עליהם ישבו המגינים וסיפרו ביציאת מצרים. להלן שיצאו ישר לעמדות הקרב מזגו את היין בכים. אחד מנערי הגדנ"ע שאל את ארבע הקושיות. הרב השיב. בן גוריון קם ונשא נאום נלהב על חרות ועצמאות שעמנו כמה זקוק להם מאז היה לעם. מי מהקהל קרא: תחי ההגנה! יחי עם ישראל! וכולם השיבו בהתלהבות: יחי עם ישראל! ה„סדר" לא תם עדיין והאוייב מעמדותיו בשייך ג'ראח פתח בהתקפה על ירושלים. הרב קרא לחיילים לצלות על המכוניות ללא היסוס ולמהר לעמדות. תוך שעה קצרה השיבו החיילים אש הוקה לעבר האוייב, כאשר מן הבתים בירושלים העברית נישאת שירה „לשנה הבאה בירושלים הבנוייה".

*

[ב] סדר על הר ציון מול הר הבית

פסח בשנת תש"ט, הוא הפסח הראשון במדינת ישראל. כשיצאו מה שארעי לניתוקנו מירושלים העתיקה ומקריד המזוזנו, הכותל המערבי, ערך צה"ל „סדר" של פסח על הר ציון, בסמוך למערת קבר דוד המלך. רק ליהודים ממש, שמשנים רבות היו רגילים לומר בערב הפסח את „קרבן פסח" ליד הכותל המערבי, הורשו להגיע להר־ ציון ולומר תפילה זו שם, במקום הסמוך הנראה לעבר הכותל המערבי. לאור נרות גדולים נערך סדר של פסח. חייל צעיר התכבד בשאלות „מה נשתנה". חיילים מעדות שונות קראו קטעים, כל אחד לפי הניגון של בית אבא. מפקד הגדוד הירושלמי קם ונשא נאום נלהב לכבוד החג ולכבוד המקום והחיילים. הרב הצבאי דיבר על ראשית שיחרורה של ירושלים והצפייה לשיחרורה של ירושלים כולה. החיילים קמו וסילבו ברשעות בשיר ובמחול: דוד מלך ישראל חי וקיים!

*

[ג] פסח על גדות ים סוף

היה זה בשנת תשי"ג. סדר של פסח באילת, על גדות ים סוף. לפי שבאותה שנה חל ערב פסח בשבת, הוקדמו כל ההכנות ונעשו בערב השבת. משלא נמצא אולם מרווח ההולם לערוך את הסדר תחת כיפת השמים, ולאורם של לפידים שהוכנו לפני השבת והודלקו מאש מצויית בתנור לאחר צאת השבת. משלא מצאו מים מתוקים בכמות מספקת להגעלת הכלים, הגעילו את הכלים בבנזין שהוצק לתוך הכלים והובער. את החאסה ל„מרור" שלחו מהצפון במטוס מיוחד. ה„סדר" בבוצאי השבת התחיל בשעה מאוחרת יותר, כדי לאפשר לכל החיילים מן הסביבה להגיע ברגל למקום. לאחר יום שכולו סופות חול ורוחות סוערות זימן לנו אלקים ים רוגע ומזג אוויר שקט ורוגע. הירח ניבט ביום סוף, כבו לבש אור לקראת חג יציאת מצרים. הדאי, גם אז, בשנה בה יצאו אבותינו ממצרים, נשקף ירח זה בטימי הים הזה, ים סוף — הרהור האורח. חיילים הצמידו את רוביהם ואת מבטיהם שילחו לעבר אבייה הקרב ההוגנה בעקאבה שבחוף הירדני כמול. הרב הצבאי פתח בהסבר ההג וסמליו. התעכב על עשר המכות שהוכו המצרים בימים ההם ועל מיבצע „עשר מכות", בו שוחררה אילת, בזמן הזה. לפי מבסדר זה לא יכלו החיילים לקיים מצוות „הסבה", נהגו לפי ההלכה שיש להיסבן איש על ברכי חברו. כשימות בהמתניה חייב שלא להאריך. סיימו את ההגדה כדת וכדין, הצרו את הלב, אמרו פרקי „הלל" ובשמחה גדולה ובדבקות שרו את השיר: „שירה חדשה שיבחו גאולים, לשימך הגדול על שפת הים!

*

[ד] פסח על הגבול הסורי: תשי"א

בגבול ישראל־סוריה, בהורשת זיתים עבותה, סמוך לגדה המער־ בית של נהר הירדן, חנתה בשנת תשי"א. פלוגה של חיילי צה"ל. הלילות הזמים רוויי מתיחה הקרבות התנהלו בהפוגות קצרות. את הסדר ערכו החיילים בשלט מרמי ובשדה הפתוח. יריעות אוהלים רבים חוברו יחדיו, נמתחו מבעל ושימשו „קורת גג" לראשיהם של מאות החיילים שהסבו לסדר כאן. שולחנות לא היו. מה עשו? הכינו „שולחן אדמה". תעלות ארוכות נחפרו כארבעה צדדים. בתעלה ישבו המארכה היתה ה„שולחן". נפרשו מפות לבנות ועליהן פוזרו פרחי בר בשלל צבעים. בכל שעה ההולכו המסובים לשולחן העמודים בעבודה ועיניהם תרות ובולשות אחר הנעשה במחנה האויב. ביום שלפני כן נפתחו ארובות השמים וגשם עז ניתך ארצה. מה יהיה? השולחן מוצף ויריעות האוהל כמו הזילו דמעות. בערוב יום ערב החג נישהר השמים מעננים וירח במלוא אורו הייל ברקיע השמים. האורות עובעו בעמבי במחנן. רק צבא אחד האיר בבלוא אורו ליד הרב הצבאי שקרא את כל ההגדה בקול רם. על אף כל אמצעי הזהירות וההוראות המבוררות נתנו החיילים דרור לקולם ומזמן לזמן פרצו בשירה אדירה. החיילים יוצאי המזרח ניהו לקרוא את הפרק בהגדה שאחינו האשכנזים אינם נוהגים לקרוא: „אבירי רבותינו, בשירד הקדוש ברוך הוא על המצרים במצרים". הכל עשו אותם כאפרכבה לסכוב פרקי „הלל" כפי של החייל יוצא תימן בניגון תימני־ בירוזאי. לפתע, בטרם יגיע הסדר לסיומו, צרורות של יריות יהוד בחלל, החיילים השיבו להם כפל כפליים. הד היריות התמזג עם הד קולם של אומרי ה„הגדה". קיצרו בפיוטים, אך לא ויתרו על הפיוט האהוב המבטא את דרשות ההשגחה על העולם ועל העם: הד גדיא, גדי אחד שקנה אבא בתרי זוזי, וכל אשר עבר על הגדי המהפכ מנוחה לו ולעולם כולו מהמכים עליהם לרעה.

مكذا من الاحتل

יומן ניו־יורק

יהדות ארצות הברית מתאוששת

מאת ד"ר הלל זיידמן, סופר „הצופה" בארה"ב

ערב חג הפסח מורגשת התאוששות ורצון נוכח מצבה של ישראל. עד כמה חזקה השפעתה של מדינת ישראל ושל המתרחש בה וסביבה, על יהדות אמריקה, נוכחנו לדעת בחדשים אחרונים. המועקה ששררה, ושוררת בארץ, הסתננה גם בין יהודי אמריקה. להמבוכה בארץ השלכות על יהודי ארץ זו בשטחים ובממדים שונים. המבקרים בארץ באחרונה, שנסעו לעודד ישראלים לא יצאו מעודדים בעצמם בבקורם.

והנה בפרוס החג חלה תמורה ניכרת במצב רוח — תמורה לטובה. יהודים מאמינים התחילו להתאושש. זה טבעי. אוירת ערב חג הגאולה והתחושה שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו והקב"ה מצילנו מידם, והבטחון בטובו של „מרם המדינה", כל אלה מסייעים בכוון זה.

הרמז להתאוששות הדעתם של אישים דתיים מישראל, שבקרו פה בחודש זה. לדוגמה, הרב ד"ר אהרן ליכטנשטיין, ר"מ אור עציון, מצא שפה משותפת עם נוער ישיבתי כמו עם נוער בקולג'ס, (שחלק ניכר ממנו הם אותם הצעי־רים..), והרצאותיו בברוקלין קולג' וקמפוסים אחרים, שהצטיינו בעומק ומעוף השאירו רושם רב.

בין ביקור לביקור

כיום היהדות הדתית פה נמצאת בין ביקור לביקור, שאחד עבר בהצלחה והרם בהרבה לאח־תה התאוששות שאנו עדים לה; ולשני מחכים תוך צפיה לתוצאות רבות והשובות. הראשון היה של הרב ר' פנחס מנחם אלטר, ר"מ ישיבת „שפת אמת" בירושלים. דבריו השקולים היו על דרך החיוב. האנשים שבאו במגע אתו הושפעו לטובה. בין האישים שנפגש אתם היה האדמו"ר מליובאביץ' אתו שוחח שעה ארוכה בידידות, והגאון הרב יוסף דוב סולוביצ'יק. כפי שמסר לי הרב התרשם מאוד מאישיותו ומגדולתו בתו־רה, — ומותר לי להוסיף שההתרשמות היתה הדדית.

עתה עוסקים בהכנות לקבלת פניו של הרב הראשי הגאון ר' עובדיה יוסף.

הראשון לציון יופיע בכמה מסיבות וכנוסים, וגם בחגיגת יום העצמאות, הוא יגיד שיעורים בישיבות, ויפגש עם ראשי הצבור. הוא גם יופיע במסיבת המגבית המאוחדת. בקבלת פנים ע"י הרבנים ישתתף הגאון הרב יוסף דוב סולוביצ'יק, החושב שנוסף על הענינים החשובים האחרים שלמענם בא הרב הראשי, יש לנצל את ההזדמנות להתקרבות הדדית של העדה האשכנזית והספר־דית בארץ זו, גם למען שיתוף פעולה בחינוך.

הרב הראשי עומד להפגש עם המזכיר הכללי של האו"ם ד"ר קורט ואלדהיים, עם סגן־נשיא ארה"ב ג'רלד פורד, ועם אישים אחרים בדבר הקהלה היהודית בסוריה, ושרידי הקהלות בארצות ערביות אחרות.

מאורע ללא תקדים

היה זה רב־שיח מאלף. גם דבר בעתו. רק חבל שקשת המשתתפים לא היה יותר רב־גווני ולא כולל דוברים של חוגים אחרים. כמה בעיות נדונו בשעתיים אלה, וכולן חשובות, וכמה דברים השמעו שראויים לחשוב עליהם על מה דובר ועל מה לא דובר? על היחסים בין ישראל לתפוצות, במישורים רבים ושונים. על ההשפעות ההדדיות וכיוצא; על שאלת נאמנות כפולה אצל יהודי אמריקה; על עמדתם של אינטלקטואלים יהודיים כלפי ישראל; על העליה מאמריקה, וכמובן על בעיית „מיהו יהודי" וגיור כהלכה.

המשתתפים: הרב מנחם רקמן, יו"ר ועד הפועל של המזרחי—הפועל־המזרחי; ראבאי זאב קילמן, סגן נשיא הרבנים המסורתיים, ראבאי בלפור בריק־נר, כמהיג הריפורמיים, ומר נורמן פודהורץ, עורך „קומנטרי" ומחשובי אנשי רוח ועט באמ־ריקה.

הם לא הרצו רק השיבו לשאלות. והשואלים היו אנשי הציות הקונסולרי עם הקונסול שלמה לוין בראשם, פקידי מוסדות ושליחויות ישרא־לים בארה"ב, סטודנטים אורחים ועתונאים יש־ראליים. הרב־שיח התקיים ביזמתו של הקונסול הכללי דוד ריבלין שישב בראש.

שלושה מתוך ארבעת המשתתפים בסימפוזיון ענו בשלילה על השאלה אם קיים חוב ואם קיימים סכויים לעליה של יהודים אמריקאים. הראבאיים קילמן ובריקנר ונורמן פודהורץ השיבו כ־לם, כל אחד בסגנונו, ובהבדלים דקים, שציונות מס־כע לדעתם, תמיכה במדינת ישראל והו לא. ראבאי בריקנר הדגיש את החובה לדאוג לקהלה היהודית באמריקה, כשלעצמה, ואפילו מבחינת האינטרסים של ישראל. הוא גם העיר שלכשיל לאדם כמוהו אין מקום לישראל, כיוון שאינו יכול להשיג משרה כראבאי ריפורמי, בעוד שכאן באמריקה הוא עוסק הרבה למען ישראל.

הרב רקמן בלבד השיב בחיוב מוחלט בהדגישו שחובת עליה היא מצווה, המחייבת יהודים בתוקף מצוות התורה.

הישראלים, שכמובן, תומכים בעליה ורואים בה צורך חיוני לישראל, אוכזבו מתשובותם של שלושת השוללים אותו, והתרעמו מאוד לחיוב מעמדתו של הרב רקמן, וגם כהנבקהו. רק אצלו, אמרו, מצאו הזדהות מוחלטת עם ישראל ללא סייג ובאופן מעשי.

שינוי לטובה אצל אינטלקטואלים

אשר ליחס של יהודים חילוניים לישראל אין לזלזל בתמורה שחלה בנידון זה, ביחוד אצל האינטלקטואלים היהודיים. בנידון זה כוונתי ב־מיוחד למר נורמן פודהורץ, שהוא אחד מאלה (אם כי שונה מרובם, היות שבתואר „אינטלקטו־אלים יהודיים" מכנים פה אינטלקטואלים מהמוהים בכמה וכמה שטחים פרט — ליהדות!...)

בתשובתו מסר מר פודהורץ שעד עתה יחסם של אלה היה או מלא הסתייגויות ואף התנגדות בגלל נטיות שמאלניות, חל שנוי בולט בעקבות מלחמת יום הכפורים. כי היא הוכיחה את הסכנה לקיומה של מדינת ישראל, סכנה הנוגעת גם לקיום היהודי בכללה. סופרים כאלפרד קאזין, במאמרו ב„אטלאנטיק מונטלי" (מרץ 1974) כ־אירווינג האו, וכדומיהם הצהירו הזדהותם המוח־לטת עם המדינה במצור.

יזמתו של דוד ריבלין ראויה לשבח גם מבחינה אחרת. כי נעשתה כבר אופנה לטוס לחוץ־לארץ לדו־שיח מעין זה, על חשבון הקהל. כמובן, סופרים ו„אינטלקטואלים יהודיים" מסוג הנ"ל הם דשים באותן הבעיות ובאותן התוצאות, שהן אפסיות, ביחוד בחודשי הקיץ החמים, עצה שכל אחד עם „קשרים" מוטס לאיזה ארץ פוהה חבה „לבצן היהודית".

הנה קבע ריבלין תקדים („מסוכן", לדעתם של „הנפגעים"...), שאפשר להתווכח על עניני יהדות ויהודים גם בניו יורק, שגם פה נמצאים אנשי רוח ודעה.

הקונגרס היהודי — סוכנות נסיעות

ברם תקדים זה לא השפיע במאומה על הקונ־גרס היהודי העולמי, שהפך לסוכנות נסיעות מוצלחת מאוד — לציריו ורעיותיהם. כל היציבות של הארגון מוקדשות ברובן המכריע או לתיכנון נסיעות להבא או לדו"חים על ההתכנסויות בעבר. (השאר מוקדש לדו"חים על „מצב היהודים" ב־ארצות שונות, שהם בדרך כלל חזרה על דברים ידועים מקריאה בעתונים...).

עד עתה הכל עבר בסדר. הקהל הרחב לא שם לב לכנוסים אלה. העתונות הכללית התעלמה מהם כליל, ורק פה ושם הצליחה המחלקה ליחסי ציבור להחדיר איזו הצהרה של „מנהיג" זה או אחר לעתונות אידיש או אנגלו־יהודית. מובן, שהפרסומים של הקונגרס היהודי ממלאים עמו־דיהם עם נאומים שבהתכנסויות אלה, שיש להם פחות קוראים מאשר משתתפים.

אולם באחרונה קרה „הקריה". הקונגרס של הקונגרס שהוכנן משך חדשים ארוכים והיה צריך להתקיים בהאג באפריל, — נדחה. עד היום לא ברורה הסיבה האמיתית.. לפי התיכנון היתה זאת צריכה להיות אסיפה המונית, 1,200 „צי־רים" עם רעיותיהם, נוסף על אלה אורחים, מזכירים, פקידים וסתם יהודים האוהבים „להש־תתף" בכל מאורע רעשני, — שעודדו ע"י המאר־גנים בלבד, להרבות בשאון... מובן, שכל אלה, שכזוודותיהם היו מוכנות נחלו אכזבה שאחרי ההכנות הרבות עליהם להשאר בבית.

במקום האג — ציריך

אבל לא ירושלים

המארגנים לא אמרו נואש. לפחות הם יפסידו טיסה. אלא במקום לטוס להאג ליום 28 לאפריל, יתכנסו בציריך באותו התאריך של 28 לאפריל, בכדי לדון שם על מקום ההתכנסות החדש. שנדחתה אבל לא בוטלה, חלילה. הכנוס בציריך נקרא בשם ישיבת המועצה („גוברנינג קאונ־סיל").

מהלה זו להרחיק לדון ליזין, להתווכח, אינה חדשה. בתקופת כהונתם של הראבאיים יואכים פרינץ ומקס נוסבאום הכטורה היתה גרמניה מצר־בית — שם כהנו מקודם כראבאיים, — בכדי לחקור אם כבר חלפה האנטישמיות מארץ הדמים, כלומר, אם הגרמנים שרצחו ועינו מליונים מאחי־נו, עוד שונאים אותנו... תחת נשיאותו של הרב יוסף קאראסיק פסקו הנסיעות לגרמניה אבל לא פסקו לארצות אחרות.

והנה נבחר נשיא חדש, ג'ק טורצ'ינר, היודע ברעננות ואומץ, והיה מקום לקוות שהקונגרס יפסיק להיות סוכנות נסיעות. אבל לא. יצר הנסי־עות לא נטש אותו.

פניתי לכן כחבר האקזקוטיבה של הקונגרס היהודי לנשיאו החדש, בשאלה והצעה: אם ברצונכם לעשות למען ישראל — ואין לי ספק בזה — עשו משהו שתועלתו מוכחשת. כי אם תתאספו בהאג או בציריך או במיאמי ביץ', כפי שהנכם מתדיינים, — ספק אם הנאומים על „בעיותי" ישראל יפתרו את הבעיות, אבל אם תתכנסו בישראל לפחות תרבו תיירות לארץ.

הרי ארגונים רבים, מועידות רבנים וחרדים עד לריפורמים, והשמרנים באמצע, ובני ברית וכדומיהם, נועדו דווקא בישראל. — לשם הידוק הקשרים, לשם עידוד וקירוב — למה לא תלכו בעקבותיהם?

ההון שבידי שליטי ערב

ההון שבידי שליטי ערב מהווה סכנה לישראל, וגם לעולם המערבי בכללו, מכמה בחינות. זהו נשק מסוכן, ולא רק בגלל המשחק עם האמברגו על הדלק. מאמרו המקיף של מר רוברט שואן, ידיד הערבים והעמולן למענם ב„ניו יורק טיימס" (מ־24 למרץ) צריך לשמש אזעקה גם לארה"ב.

נעיר על שני צדדים נוספים שמר שואן התעלם מהם, יתכן בזדון, (משום שאי אפשר שהעובדות לא הגיעה ידועות לו!). סוכנים ערביים בארה"ב מזמינים סינטורים להרצאות בעד שכר מגזם. אין זאת עבירה על החוק, — אבל — נזכיר רק דוגמא אחת: הסינטור ג'יימס אבורזק, דימוקרט ממדינה דרום דקוטא, קבל שכר הרצאות ממקורות ערביים סכום של קרוב לחמישים אלף דולאר (בדוק: —49,425.) בשנת 1973.

עובדה שניה: „יוניצ'יף", הסוכנות לעזרה ליל־דים ע"י או"ם, מקציב סכומים עצומים לטובת זו בארצות איסלמיות — ואין רע בזה, — אבל השליטים הערביים שלרשותם מיליארדים דולא־רים מסרבים לתרום לקרן זו!...

כדאי ששר ההסברה החדש יסביר גם זאת... אבל אין זה הדבר היחידי הזקוק להסברה. יהודים מאמינים מוצאים „הסברה" במקורות, באמונתנו ובתולדותינו. ביחוד בימי חג הגאולה של אמונה מאפילה לאור גדול.

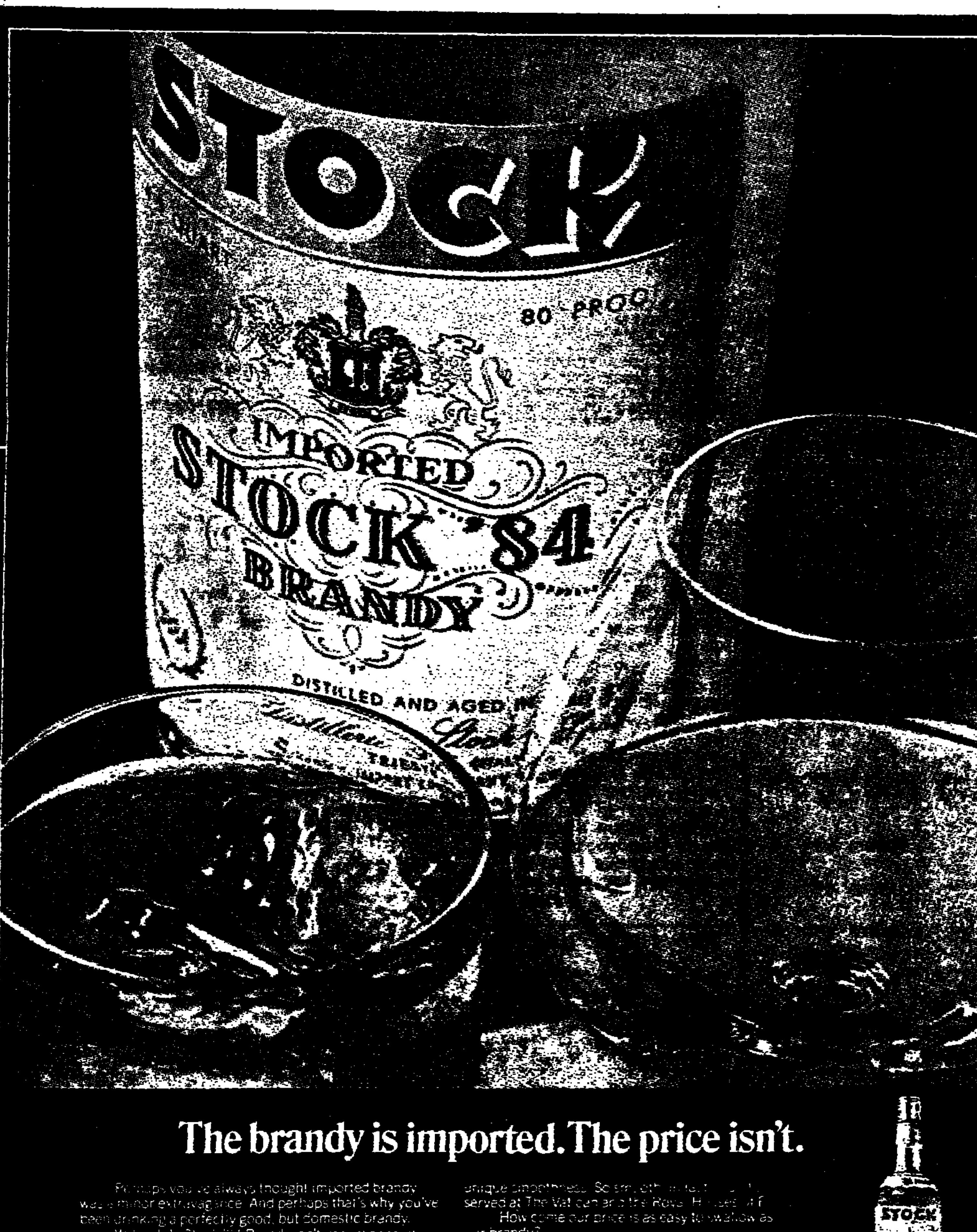

STOCK '84 גם באוסטרליה:
„הברנדי** מיובא. המחיר... לא!"
אותו משקה באותו בקבוק ב־123 מדינות — גם בישראל
STOCK '84 הברנדי הנמכר ביותר בעולם
ברנדי, וורמוט, וליקרים STOCK
משקאות בינלאומיים המיוצרים גם בישראל.
פרסום אל־רון בע"מ

האם היה מחדל מדיני?

מאת יעקב אילשטיין

האם היה מחדל מדיני לפני מלחמת יום הכיפורים? הדעות בענין זה חלוקות. המחדל היה בכך שבמשך שש שנים, לא נקטה הממשלה, כל יוזמה מדינית של ממש, לפתיחת מו"מ עם הערבים. אין לומר שלא היו נסיונות של תיווך. יארינג, רוג'רס, כל אלה פעלו כמתווכים. אך נכשלו. יארינג נכשל מכיון שתבע מישראל התחייבות מראש לנסיגה. רוג'רס נכשל משום שהביא תכנית מוכנה לנסיגה ולא השאיר את הענין למו"מ בין הצדדים. הממשלה נתונה היתה למגמה „ביצית" ונראה היה לה, כי מצב זה שבו אנו נמצאנו עד ליום הכיפורים, נוח יותר מאשר נסיגה ומצב של שלום שאינו שלום.

מיד לאחר מלחמת ששת הימים, הצהיר דיין את הצהרתו המפורסמת: „אנו מחכים לטלפון מן הערבים". הטלפון לא הגיע. איש לא הרים את השפופרת ולא צלצל לצד השני. זו היתה הטעות המדינית של יש־ראל. הערבים התכוננו למהלך הבא. הם היו מוכנים לשו"ם בתנאי של נסיגה מוחלטת. אבל לא היו מוכנים למו"מ הישיר. יש סבורים שזה משום הבעיה הפסיכולוגית של ה־פגיעה בכבוד הערבי, ויש סבורים שבאשר לא היה איש בתאים לשלום. לבריות שליטתו בעולם הערבי הוא נישא על כלי הלאומנות הערבית. זה היה הבסיס המדיני. אילו הסכים לשלום היה הבסיס נשמט מידיו.

המערכה בחזית הדיפלומאטית

מלהבת יום־הכיפורים חלצה את הפקק מן הבקבוק. נוצר מצב שה־ערבים ראו את עצמם כמנצחים. מצרים הסכימה להסכם ההפרדה משום שזה היה כדאי לה. ההסכם נחתם משום שזה היה כדאי לשני הצדדים. עד למלחמת יום הכיפורים לא ניתן היה להגיע לידי פגישה בישירות. המדיניות המצרית התבס־סה על שלושת הלאווין של חארטום: לא שלום, לא הכרה, לא הסכם.

מה היה בכל זאת על ישראל לעשות במצב זה? לא לשבת בחי־בוק ידים, לנהל מו"מ כמיטב בכל הדרכים, בכל האמצעים כדי לא להשאיר חלל ריק, למען לא להביא את הערבים לידי יאוש, להכשים להיווך זה נידמים שונים ואפילו את ברית־המועצות. לנקוט יוזמות ולא להשאיר מצב של קפאון. ליצור את הרושם שיש מו"מ, הדינמי, בפועל, מכאיב. אבל הכרים נמשך. אם בתיווך איצות אפריקה ואם בתי־ווך אמריקאי, סובייטי. החלל הריק שנוצר הביא את המלחמה. זה היה המחדל המדיני היסודי.

אבל היו מחדלים נוספים בתחום הכישלון בארצות אפריקה. בתחום ה־מדיניות באמריקה הדרומית, ואף בתחום המדיניות בארה"ב, שלא לד־בר על המחדל בתחום ההסברה ה־מדינית.

באפריקה ניתן היה לראות את המשבר כבר בראשית השנה שעברה. לאחר שאוגנדה ניתקה את היחסים בהשפעתה של לוב. המהלך הלובי של חדירה לאפריקה ופיזור כסף רב, צריך היה להדריך את המדיניות הישראלית באפריקה. אבל כמעט ה־דבר שקשה היה להתחשב בבוכסר קדאפי שמהלכיו המדיניים נראו כ־מטורפים. באפריקה הצליח קדאפי עם המדיניות המטורפת שלו. זו הי־תה הצלחה היחידה שלו, שלא לדבר על הצלחה של חרם הנפט.

כאשר נפתחה מלחמת יום הכיפו־רים, התברר כי החדירה האפריקאית היתה מוכנה למלחמה זו. 28 מדינות אפריקאיות ניתקו את היחסים ה־דיפלומאטיים עם ישראל בשנה ה־אחרונה. זה היה הישג של המדיניות הערבית. אשר התרה לכך כל השנים ולא יכלה להגיע אל המטרה הזו. התברר כי הארגון לאחדות אפריקה, שכינסו באדיס אבבה, שקיבל כל הזמן החלטות אנטי־ישראליות, הת־קדם עד כדי מימוש החלטות אלה, שנציגנו באפריקה ראו אותן תמיד כהצהרות נייר בלבד שאין להתייחס אליהן ברצינות יתירה.

הגל הראשון של ניתוקים

הגל הראשון של הניתוקים התחיל עם הארצות המוסלמיות באפריקה, צ'אד, ניג'ר. יש לזכור כי הניתוק של אוגנדה שהיה בעל אופי ביזוני, סלל הדרך לניתוקים נוספים. ישראל החלה את הפעולה האפריקאנית ב־מחצית השניה של שנות החמישים. הפעולה הראשונה היתה בגאנה ומ־שם התפשטה לארצות אחרות. ה־ערבים לא היו פעילים באפריקה. רשת היחסים הדיפלומאטי הישראלי התרחבה באפריקה והגיעה לכיוונים של יצוג מעצמתי. שכן רק מדינה בגודל של מעצמה יש להן נציגות בכל מדינה באפריקה. ואילו ארצות כמו בסקנדינביה מסתפקות בייצוג בכמה בירות מרכזיות בלבד.

המשבר הישראלי המסתמן באפרי־קה כבר לפני מספר שנים. הוא היה חלק מן המשבר שבין מדינה מפגר־רית לבין מדינה מפותחת, לאחר שרוב מדינות אפריקה השתחררו־ת מעול הקולוניאליזם. החלו מדינות אלה לקבל סיוע טכני מכני מדינות מפו־תחות. הצפיות משני הצדדים היו דינמיות. האפריקאים ציפו לניסים לא ריאליים של סיוע. ואילו מעניקי הסיוע ציפו לתוצאות. האכזבה היתה הדדית. ישראל היתה בחברה כליכבת של מדינות שהיו שותפות לאכזבה, כמו מדינות עם עבר עשיר באפריקה ונסיון רב. הסיוע הישר־אלי לא היה כמיבי ההרכב בהסבר משחים בלבד. הכשרה קאדרים של אנשים לחקלאות, להדרכת נוער וכו'.

האכזבה גרמה לכך שמדינות אפ־ריקה זלזלו באפשרויות הסיוע ה־טכני. לכן נפגע מעמדן של מדינות אלה אשר העניקו סיוע טכני. ישראל היתה פגיעה לאכזבה זו יותר ממדי־נות אחרות. שכן מדינות ערב לחצו על מדינות אפריקה להמנע מלהת־קשר ביחסים כלכליים ומדיניים עם ישראל. לכן ניתן לומר שמדינות אפריקה שפכו כל חמתן על ישראל. כתוצאה כן האכזבה שלהן לגבי הסיוע הטכני מאת המדינות המפו־תחות.

ניתן להצביע על כמה מדינות אפריקה שהחליטו לנתק את היחסים עם ישראל. היתה קשורה כאכזבתן לקבל סיוע טכני מארה"ב, או מאר־צות אחרות. ישראל היתה בעיניהן נציגה מובהקת של המערב. המדינות האפריקאיות שניתקו את היחסים עם ישראל התחלקו לשני סוגים. הסוג הראשון שקיבל את ההחלטה על הניתוק, מתוך התקשרות עם הערבים וקבלת מענקים מלוב. הסוג השני שקיבל את ההחלטה על הני־תוק, כדי לא להשאר בודדים בזירה האפריקאנית, ומתוך צורך על הזד־הות עם הרבים, אבל לא מתוך הזדהות עם מדינות ערב. לסוג השני שייכות מדינות כמו קניה, חוף השנהב, שהיו אוהדות לניתוק היחסים ועשו זאת משום שלא היתה להן היכולת הנפשית להחזיק מעמד בבדידות. אך עשו זאת בלב כבד ומתוך תקוה שאין זו אלא אפיזודה בלבד.

הכשלון באפריקה

האם ניתן היה לקדם את פני הרעה? האם היה כאן מחדל מדיני? התשובה אינה חד משמעית. סבר־ים ישראלים שחזרו מאפריקה סבו־רים כי כדאי היה לעזוב את המא־מץ באפריקה. הדברים כשהנים במדיניות. הקשרים שנקשרו ישארו להבא כבסיס לאן ברזל. עשרת אל־פים אפריקאנים השתלמו בישראל. אלפי ישראלים פעלו באפריקה. שמה של ישראל נפוץ שם, אבל כמובן היתה בעיה ביחס לתוצאות. ההליכה לאפריקה הבליטה כל עוד לא נוצר לחץ ערבי כבד. ביום שבא להן ערבי בגדי בכיסים גדולים, הה־מיפס מעמדה של ישראל. לערבים היו אמצעים טובים יותר לשכנע את מדינות אפריקה. לטובה זה סבו־רים שבעידים אהדים לישראל עלתה על הגל האפריקאני בכיסים לא מתאימים למעמדה. צריכה היתה לפעול בפרופיל נמוך. לא להתבלט יותר על המידה. לפעול רק בארצות מרכזיות ולעזוב מיד ארצות שבהן המשטר הפך לרדיקאלי וכתוצאה מזה אנטי ישראלי. כלומר, ישראל היתה צריכה לרופף את היחסים בעוד מועד כאשר החל הגל האנטי־ישראלי, או מלכתחילה לא להכנס לאותן ארצות בעלות נטיות שמאל־ניות. בכל אופן, השקעה ישראלית עצומה ירדה לטמיון במלחמת יום הכיפורים.

המחדל השני נוצר באירופה. אך מחדל זה לא צפוי כפי שהיה צפוי באפריקה. כאן פעל נשק הנפט כבר רם מכריע. מדינות אירופה קפצו על עגלת המדיניות הצרפתית, ש־מאבקו נגדה בצורה רופפת קודם לכן. הצהרה ה־9 בזכות הפירוש הערבי של החלטת 242, מיד לאחר מלחמת יום הכיפורים, היא „יללת הגנים" כפי שהגדירם ד"ר קיסינג'ר. במקום לארגן את ארצות יבוא הנפט כנגד הקרטל של ארצות הנפט הערביות, נקטה כל מדינה במדיניות משלה והוהבה הסכמים בנפרד עם מדינות ערב על יצוא נפט. מדיניות זו התבקם באירופה והאשם העיקרי בה היא צרפת. לא ניתן היה לחזות את התפרצות משבר הנפט במימ־דים כאלה. כמאבקה של ישראל ב־מדיניות הצרפתית הפרו־ערבית נחל כשלון. ישראל נבכנה לסבך היחסים בין אירופה לארה"ב ונפלה קרבן להתחרות בין צרפת לארה"ב על ההגמוניה באירופה. צרפת משתמשת בערבים לשם רכישת הגמוניה ויש־ראל היא רק חלק מן המערכה הזו, או יותר נכון, אמצעי שבה משתמשת צרפת כדי לנגח את ארה"ב. דעת הקהל באירופה ממשיכה לאהוד את ישראל. אחת ההוכחות בדעת הקהל באהדה הישראליה גדול כבעם פי חמש מאחוז התומכים בעמדה פרו־ערבית. אולם הרוב המכריע סובר גם שאירופה צריכה להיות נייטרלית בסכסוך. צרפת ממשיכה במדיניותה אם כי בסגנון אחר. תוך ראיית תפ־קיד התייך במזרח־התיכון, רק ב־סיוע היחסים עם ישראל בעתיד. השלב הבא שהערבים יבקשו להשיג יהיה, ניתוק יחסים בין ארצות אי־רופה לישראל. אין להניח שהשלב זה יושג. זאת תהיה השפלה גדולה, אבל במצב הנוכחי באירופה, כאשר כל מדינה דואגת לאינטרסים שלה בקפדנות, גם דבר זה יתכן.

הסכנה בדרום אמריקה

היחסים בין ישראל למדינות אמ־ריקה הדרומית לא נפגעו באופן חמור. אבל מתרבים הסימנים ש־צפויה סכנה למעמדה של ישראל ביבשת זו. גם כאן החלו להפעיל את נשק הנפט בצורת השקעות בבנ־קים וברכישת ידידים. כמה ממשלות באמריקה הדרומית, כגון ארגנטינה, מכסיקו וברזיל פרסמו הצהרות ב־מגינה התוקפנות את הקו הערבי. יש־ראל חייבה להקדיש בחדישות תשו־מת לב למגמה לחדירה הערבית לאמריקה הלאטינית, אחרת יבוא המחדל גם כאן.

השאלה אם היה מחדל מדיני או לא שנויה במחלוקת, כשם ששנוי במחלוקת אם היה מחדל צבאי הכ־רהי. אבל ישראל קיבלה במלחמת יום הכיפורים מכות מדיניות בלתי צפויות. וזה נבע מכך שהערבים הכינו את המלחמה גם בזירה המדי־נית. לישראל אין הרבה אמצעים להלחם נגד נשק הנפט הערבי. אבל היא צריכה לקלוט את אותות האז־הרה בראש, ובמקרה דנן, לא נקלטו אותות האזהרה בעוד מועד. מכאן הכשלון באפריקה שהוא כשלון היס־טורי מדיני, שילמד לקח את מדיניות ההיך, ומכאן הכשלון באירופה, שניתן היה לראות אותו מראש, אם כי לא במימדים כאלה. דומה שה־ערבים כבר קצרו את כל ההצלחות, וכה עוד נשאר להם. אך מתיחות נוספת עשויה להביא גם הפתעות נוספות בתחום המדיני.

רק בתחום אחד, הוכיחו היחסים הדיפלומאטיים את אמינותם, זה היה בתחום היחסים שבין ישראל לאר־ה"ב. המהלך המדיני שישראל נכ־נסה בו, בשעת האיום על ירדן מצד סוריה, כאשר השתלבה במערך אמ־ריקאני מדיני וצבאי נגד ההשתלטות על ירדן מצד סוריה וארגוני המחב־לים, הוכיח את עצמו. אלא שלהצ־לחה זו היו יסודות אובייקטיביים. ההשפעה של יהודי ארה"ב, המשקל של הנשיא ניקסון שהיה והנו אוהד לישראל, וגורמים נוספים.

עיטורי

סופרים וספרים

שיחה עם ר' אברהם־יעקב ברוור בן התשעים

מאת נעמי גוטקינד

תשעים שנותיו של ד"ר א. י. ברוור, הגיאוגרף הגדול, לא ו את קומתו הזקופה, לא הרעידו את קולו הברור וההחלטי ההלישו את כתב ידו הנמרץ והברור להפליא. עסוק בכתיבה ים פובליציסטיים המתפרסמים אף כיום בעתונות היומית, תנסער מבוך הפוליטי שבו מתלבטת המדינה, מצאנוהו הרוצה דיבור

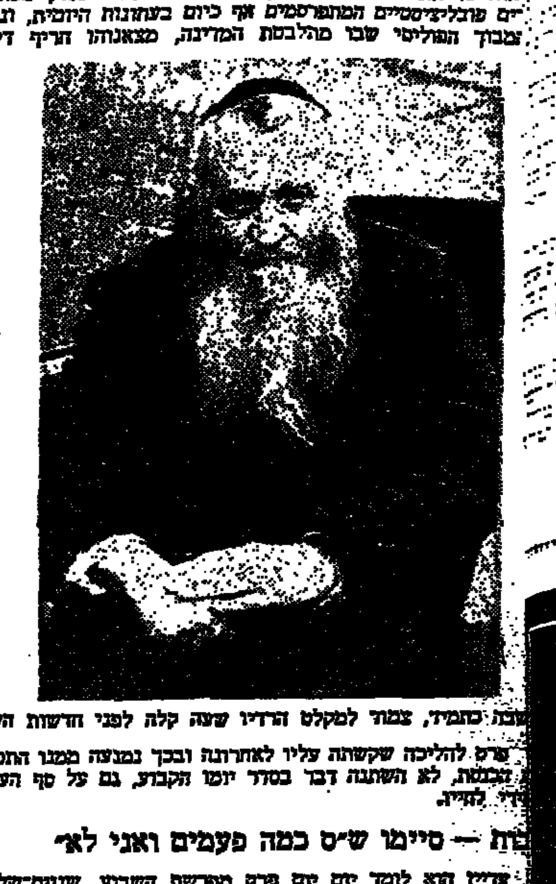

שבת כתמיד, צמוד למקלט הרדיו שעה קלה לפני חדשות הערב.

פרס להליכה שקשתה עליו לאחרונה ובכך נמנעה ממנו התפילה הכנסת, לא השתנה דבר בסדר יומו הקבוע, גם על סף העשור ירי לחייו.

ות — סיימו ש"ס כמה פעמים ואני לא־

שריין הוא לומד יום יום פרק מפרשת השבוע, שניים־שלושה ם בנביאים וכתובים ומשניות. גומר „יומי" בתהילים ואם נותר עוד כוח גם דף בזהר. „אבל אני זמנץ בן ידי", אמר לנו ך חיוך. „אבותי סיימו בחייהם כמה פעמים את הש"ס — ולי עומדים כוחותי".

בספרי הגאוגרפיה הקלאסיים שלו, המעולים שנכתבו על אר־ יה המאה שלנו מאז חיבר אדוארד רובינסון, אבי הטופוגרפיה עית של א"י את חיבורו בתחילת המאה ה־19 — אין הוא מעיין . אבל מדי פעם הוא קורא מחדש בספר זכרונותיו, כותב את יות „תיקוני לשון במקרא ובתרגומים הקדומים", שהשגיה בהן בת עתה בדפוס (ובה טוב הוכחה, למי שזקוק לה, לידיעותיו אלאות בשפות השמיות הקדומות, בצד יוונית ולטינית, פרסית יקה) וזכה בתארי כבוד כגון „חבר כבוד של האקדמיה ללשון דית לשנת תשל"ג, כותב מאמרי תגובה וקורא מכתבים המגיעים ו: „אני שמח שאינני עובר ובטל", אמר לנו כשהראה, לדוגמה, ב שהגיע אליו בחנוכה השנה.

המדען הישיש לדור הצעיר

הכותב, בחור בן עשרים ושלוש, חייל מאי־שם, כותב: „יודע , כחוש נסיון יצוף אותך גל ברכות ואז לא תהיה לך הזדמנות ים לב לברכתו של חייל אלמוני, אחד מאלפים מבני הדור הצעיר דאים בשמחה ובעניין כל מאמר שלך..."

מכתבו של החייל, המעיד על עצמו שהוא חוזר וקורא בספרים ק דרכים" (ספר מסעותיו של ד"ר ברוור בסוריה, פרס ושאר ות המזרח התיכון, בראשית המאה) וב„זכרונות אב ובנו", כמו ל את הקשר האיתן שבין המדען הישיש ובין ילידי הארץ ירים, ומוסיף נופך מיוחד להערותיו ודעותיו של ד"ר ברוור על ים הללו.

„אינני רוצה לחוות דעה על היחסים שבין הרבנות הראשית כחית לבין המפד"ל, משום שהתנגדתי בשעתו לזהויות הרבנים ישיש" הוא אומר, למשל, על פרשת „מיהו יהודי" „אבל המיהני ע נופקו רק עכשיו למנוע מן החרדים הצטרפות לממשלה, ולא מלכתחילה כל מגע עם ממשלה שרומסת את השבת, וגזרוכת רוריה שעד שמי שמים מגיעה, בכך שמדינתנו מפורסמת בעולם ינת מחללי שבת.

ים השבתי

הלא השבת נרמסת במפעלים שברשות הממשלה, וכאשר ריע על בזבוז והשחתת הכידות, מדוע לא מזכירים את הפשע תועב של אנשי ההסתדרות המוכנים לשלם אלף ל"י למי שיעבוד בת, באשדוד. מה זאת אם לא שחיתות? גם מחטיאים את ישראל מבזבזים כספי ציבור..."

בהרס השבת רואה ד"ר ברוור סימפטום חריף יותר לקלקלתה ידתה של ישראל בדת מאשר בכל עניין אחר, כולל הגיור. אמנם מחזק את ידי המנסים לתקן חוק „מיהו יהודי" ועם זאת ה שבשעת חירום, כשהיינו חיי בינינו תלויים בהחלטות לכון, יש להרשות מעין היתר עיסקה ציבורי למנהיגים דתיים שתתף בממשלה.

ציית הפליטים

האם „היתרו" זה כולל גם גמישות בעניין „יהודה ושומרון"? — יגני השוד בחוסר אהבת ארץ ישראל" הוא אומר בתוקף. „מאז ה 1911, לא הייתי באירופה, ומאז 1935, קנת ביקורי בפרס, יצאו רגלי מתחומי ארץ ישראל ואינני מתגעגע לשום ארץ רת בעולם, אבל אני אומר שהקושי שלנו איננו בדרישות טריטו־ וליות כי אם בהחזרת הפליטים. אני מכיר את השוללים ההחזרת חים. עליהם לזכור שארץ ישראל במשנה כוללת שלוש ארצות: דה, הגליל ועבר הירדן. הנה, גם לדעתם של הללו — אינמו שים את עבר הירדן, ומוכנים לתתו בלעדיה.

ובכן, לדעתי, על איזה שטח לוותר או לא לוותר, לא יוכל ליט הרב צבי יהודה הכהן אלא שרי הצבא, שעיסוקם בכך, החשמונאים לא ירשו את כל הארץ, ובכלל, כתוב בס' דברים: ירחיב ה' גבולך ונתן לך את כל הארץ אשר נשבע לאבותיך תשמע את כל המצוה — כל המצוה נאמר? די לי אם אני ה את סיס המכוניות העוברות בכביש בשבת, ליד הבית הזה, ף נשבר. אינני חוש שאנו ראויים לקבל את כל הארץ או להתעקש שאירה בידינו...

אתחלתא־דגאולה

אני מסכים עם דרכו של הרב ר' צבי יהודה הכהן. אמנם הכה השחרור והעליה ההמונית הם גם מהשמים, אתחלתא דגאולה

אבל מצד אחר, רובו של העם עזב את ה', גם יהודים שבגולה פד מצוות — דווקא בא"י הרגילו אותם למגרשי ספורט. ובכך מצו, שומרי הדת, אשמים, בזה שלא עלינו בהמון לא"י. על כן אומר — עוד רחוקים אנו מלשאוף לכל ארץ ישראל או לראוה ורנו דור זכאי לה".

כף זכות

כדי לרכך את בקורתו על חילול הדת בדורנו, מודה ד"ר ברוור, כפי שאמר לו פעם הרב קוסובסקי: „אולי הנס הוא בכך אפיגים", והוא מפרש: „גם על אלישע בן אבויה נאמר שיצא רבות רעה רק אחרי שראה את לשונו של חוצפית בן חרדיה אירה מפיו. אחרי מה שעבר עלינו, אחרי ברגן־בלזן, אולי אנחנו יד של אלישע בן אבויה, ויש לדון גם את המחללים לכף זכות לפחות להבין כמה מהם... דבר זה יש לזכור היטב. אסור לשכוח אשר עשו לעמנו אומות העולם בדורנו — אסור לשגות בחסדיהם, ור להאמין להבטחות פוליטיות של הערבים ולערבונות של כל אחר. כבר התנסינו ביותר מדי, הנה במשך שנות חיי, כמה ר על עמנו, כמה רדיפות ופוגרומים ומלחמות. רק בטחוני בה' א שמחזק את לבי לקוות שלא יהיה חורבן שלישי ולא נצא שוב גולה, אעפ"י שאיננו זכאים, ורובנו כופרים בעיקר..."

שלושה דורשים לציון במשפחה אחת

מאת ג. קרסל

חקר הציונות הדתית התקדם הסתעף כנודע בדור האחרון. מראשית מצערה של יחידים „פלש" המקצוע לקתדראות ורבים דורשים לו ובו. ברם, מצער לציין את העובדה, שאני עד לה זה שנים, שחקר זה דש בדרך כלל במסלול הסלול ללא כל נסיון לפלוש לצדדים ולנתיבים לא סלולים. ואין לי הדוגמה באותה לכך, והוי אך דוגמה מני רבות, מאשר משפחה זו של „דורשים לציון", שאישיה מרובי־זכויות היו. ואפילו הייתי אומר: זכויות היסטוריות להם, בתחום התנועה הלאומית־הדתית בראשית צעדיה וימים רבים לפני קום תנועת „המזרחי".

עד כה נשארו שלושת אישיה של משפחה זו עלומים ושכוחים, אף שספריהם נודעים ומפורסמים. אכן ידעתי, מעט מזער נתפרסם עליהם בדפוס — ואף זה נעלם מעיני אלה, שחייבים וצריכים היו „לרגל המלאכה אשר לפניהם" לדעת זאת. אלא, שהחומר המודפס איננו מספיק ומכל שכן שאינו מספק. לשם השלמה נאלצתי, כעין המעשה שעשיתי לרבים מסוג זה, שלראשונה הצבתי להם ציונים בלכסיקון שלי לספרות העברית בדורות האחרונים, היינו להידרש ל„בילושי" אחרי צאצאיהם של האישים האלה בארץ עד שהצלחתי לצרף ידיעה לידיעה ולהציב ציון לשלושה אלה בני משפחת ה„דורשים לציון", מקץ עשרות שנים של שיכחה והיעלמות ומה שקשה מכל — השלמה עם אי־ידיעה זו — הרי בבינה הסרה תמונת התנועה הלאומית־דתית בראשיתה נדבכים חשובים.

חשיבות מיוחדת לשלושת האישים במשפחה זו, שהם פעלו בימים ובשנים, שעולם־הרבנות־התורה עמד בדרך כלל, מלבד אי אלה יוצאים מן הכלל, מנגד לתנועה הלאומית וברובו הגדול אף היה עויין ומתנגד לה. משום כך הגדל הפליאה — כיצד נעלמו ונשתכחו חוליות אלה, שהוסיפו לא מעט עידוד וכוח לאר־הם שעמדו בבחינת מעטים מול תנגד הרבים? הרבה עושה השיגרה ויותר מכך חוסר־האונים לחרוג מהשיגרה המקובלת והמוסכמת — והדברים ארוכים.

א. ר' יהודה אידל ציולינג

ספרו של ר"י ציולינג „ילקוט ארץ ישראל" נודע ומפורסם, שעל כן היה זה ספר קלאסי בראשית התנועה הלאומית־דתית. אולם מה יודעים אנו על מחברו? במידה שיכולתי לבדוק אין הוא וכן שניים האחרים מופיעים בשום ספר־שימוש ליהדות, ציונות וכו', סוג ששפעו הרב־לשוני ירד עלינו כגשם נדבות בשנים האחרונות. אכן רק זה מקרוב הוצב לציולינג ציון־מה בספר הזכרון לקהילת אושמינה *) (תל־אביב, תשכ"ט) על ידי אחד מתלמידיו, משה בקר (וכן ציון זכרו באותו ספר בעמ' 57־58). אולם משונה ביותר שמערכת ספר־העיר בה פעל ציולינג לא טרחה להשלים דברי־הערכה אלה בנתונים של ממש ויתיר האלמנטאריים ביותר (לפחות ניתנה בעמ' 73 תמונתו). אולם לפני שנים כשפתחתי ב„מערכת בילושי" פרטית שלי גם זו לא היה.

„בצר לי" פניתי לאהרן ציולינג ז"ל, איש עין־חרוד ושר־החקלאות הראשון של מדינת ישראל, בידעי שסבו היה אחיו של ר"י ציולינג. ואכן לא הכזיבני אהרן ציולינג והפנה אותי לבנו של ר"י ציולינג, מר משה ציולינג, והוי עמנו עד היום, לאורך ימים ושנים בתל־אביב. התקשרתי מיד עם הבן, שלאחר שיחה קלה נתברר, שלנו ידידים משותפים והוא, כדרך כל הצאצאים של אישים נשכחים, הופתע ושמח שנתעורר מישהו לפקוד זכר אביו. אולם שכן הוא כבר חי בארץ שנים רבות וכן בן זקונים היה לר"י ציולינג. גם הוא לא ידע הרבה על אביו, לעומת זאת היפנה אותי לאחיו, ה"ר חיים ברוסיה. באותם ימים לא קל היה ביצועה של פניה זו. ואף על פי כן פנה משמו האח שבכאן לאחיו ברוסיה — והתשובה לא איחרה לבוא ובעברית נפלאה, שרק בני רוסיה המושרשים בכל נימיהם בתרבות העברית מסוגלים לה. אולם לפני שנבוא תנספר בר"י ציולינג נפנה לרגע קט לספרו זה „ילקוט ארץ ישראל", שפירסומו הרב כאז הופעתו היה, כאמור, ביחס הפוך למחברו.

הספר „ילקוט ארץ ישראל" יצא בווילנא בשנת תר"ן (1890) ועניינו מפורש בשער: „קובץ כל דברי חז"ל המדברים בעניני ארץ ישראל, עם ביאור דבריהם וגילוי מקוריהם, העקובים בשמות: ארץ יהודה, עין יוסף וגם הערות בשם: ירפתי אריה". שתי החטיבות המלוות את הספר, ככל שהן שונות אחת מריעותה הרי הן משלימות אחת את השניה ושתיהן גם יחד מלמדות מה רבה היתה ידו של ר"י ציולינג בכל חדרי התורה שבעל פה ובנוסף לכך, ואולי

מתוך כך, בעל עין ואוזן לנוסח בעל הדיוק המירבי. את החטיבה הראשונה, שכל כולה ועיקרה הפירוש לדברי רז"ל קרא „ארץ יהודה" על שמו הוא עצמו ואילו לחטיבה השניה, שכל עצמה בירורי נוסחאות קרא „עין יוסף" על שם אביו. „אשר עינו, עין יוסף, היתה שומה על צאצאיו שיהיו לגדלם ולחנכם בתורת ד' כל הימים".

ואכן מובנת „הסכמותיהם" של שניים מראשוני הרבנים ומגדולי הרבנות בימים ההם, הלא הם ר' נפתלי צבי יהודה ברלין (הנצי"ב) ור' שמואל מוהליבר. ובכבר אנו נרמזים בדברי הנצי"ב על הבעיה הגדולה שנציבה לפני הרבנות בבואה להתייצב לימין תנועת שיבת־ציון, הלא היא השיבה הטבעית לארץ־ישראל לעומת השיבה הנסית, בעיה שהעיקה בכל כבדה כבר על ראשוני הראשונים, כנודע ומפורסם. וכך לשונו בזו ההסכמה:

הנה בעת החיה הננו שומעים דבר ה' ע"י מה שאנו רואים כמה סיבות היוצאות מאת המסבב יתברך, כי כך ברצונו שתתישב הארץ לאט לאט ע"י נדחי ישראל, והדבר מושכל, שעלינו למלא אחר רצון ה' יו' בכל אופן שיזדמן לפנינו, אם בפעולה חמרית או בפעולה רוחנית, היינו להעיר ולהפיח רוח אהבת הארץ בקרב ישראל. ומי מישראל, שזיכהו ה' להתישב שמה ולעשות בה איזה ישוב מדיני, בעבודת האדמה או בתרושת המעשה או במסחר, יהיה יודע, שכרוך מצוה ומילוי רצון ה' בזה ויקווה שכר טוב מאלוקי הארץ.

הוא משבח את הילקוט ומחברו וכן נהג גם ר"ש מוהליבר, המאחל לו ש„ישיג מטרתו: שיכנסו הדברים ההם בלב הקוראים, לזכור את ארץ קדשנו ואת היושבים עליה...". הוא הדין במסכימים האחרים, רבנים נודעים אף הם, הכורכים את מחבר הספר במגמתו להעיר בלבות הרבים חיבת ציון ויישוב ארץ־ישראל. אכן קלע יפה ר"ש מוהליבר בהסכמתו הקצרה. שגוף הספר אינו צריך כלל וכלל להסכמה, שהרי כל כולו „רק אסיפת דברי חז"ל הקדושים, בעלי התלמוד והמדרש עם ביאור דבריהם הקדושים עפ"י דרך הפשוט והישר". אלא הוא בא להסכים למגמת הספר: „לעורר בלב עמנו אהבת וחביבות ציון וירושלים — — —". אף המחבר עצמו אומר בהקדמתו, שספרו זה איננה חכמה אלא מלאכה, אלא שחובה להודות, לאחר העיון בספר, שילקוט זה חורג הרחק הרחק מעבר לתחומה של המלאכה, כי כן מסדרו הוא של דרך ענין וענין ובמעבר הגיוני מענין לענין, אם במדור אחד עצמו ואם ממדור למדור. ועל הכל — שני פירושיו שהם צלילה בים הגדול של דברי רז"ל ותוך הבנת דבר מדבר וענין מענין.

ואל יפליאנו גדלו בתורה, שכן הוא מספר שקיבל תורה מרבו ר' נחום מהורודנא, הוא רבי נחום בי"ר עוזיאל קפלן, סמכות תורנית גדולה באותם ימים, שנה כבר לפני ששים שנה ומעלה לספר מונוגרפי („תולדות מנחם" לישראל דוד מילר, — פיטרקוב תרע"ב, וראה עתה בספר גרודנה לדב רבין, עמ' 92 ואילך). ואם הוא זיכה את אביו בקריאת שמו על אחד מפירושיו, הריהו מספר בהקדמתו שהרבה הוא נב למורו ורבו ר' נחום מהורודנא, „אשר זכיתי בבחורותי לצקת מים על ידו ולשבתו בשימושה של תורה כחמש שנים רצופות, משנת תרל"א עד תרל"ו". הוא שימש איפוא גדולים בתורה וידע על כן להשתמש בתורתו זו, כפי שאנו חשים זאת בכל עמוד ועמוד בפירושיו השניים.

פירוש לדברי רז"ל איננו מניח כנודע מרחב מחיה רב לביטוי עצמי. ואף על פי כן מבצבצת אישיותו של ר"י ציולינג לא פעם בפירושו זה. אתה מוצא ביטוי אישי־נפשי זה כבר בעמוד הראשון לפירושו: „מתנת ארץ ישראל היא שורש ועיקר לחיים הנפשיים — — — וגם שורש העיקר לחיים הגופניים. הוא מביא בפירושיו גם מדבריהם של אחרים תיכר, שהוא זה את הדברים ואת כל הספרות הזאת ומעל הכל

פועמת בספר זה אהבה ללא מצרים לארץ ישראל מזה והיישובה מחדש מזה. לכאורה דברי רז"ל אלה שגורים היו, ובימים הם ודאי שהיו שגורים, על כל פה ולשון. אולם בליקוטם אחד לאחד וכסידורם העניני הרי הספר אפוס נעלה ומרומם לארץ ישראל וזיקת עמנו אליה. למעשה הדברים אינם מצריכים פירוש כלשהו, שכן הם מדברים בעדם. אולם הפירוש ממשיך את שרשרת דברי רז"ל לספרות המאוחרת ואף מקבילה את הדברים למקורות אחרים, במידה שמסכת זו בכללותה ובשלימות מאירה באור יקרות.

האפייני הדבר, שעל אף הדברים המובאים לעיל מאת הנצי"ב בענין הגאולה הטבעית, שיש לעשות למענה וכי אין היא סותרת את האמונה בגאולה הנסית, ענין שהיה למוקש בעולם הרבני בבואו לנקוט עמדה ויחס לחיבת ציון ויישוב ארץ ישראל, חוכך בכך ר"י ציולינג, משל חושש הוא לפסוק הלכה זו לפני רבותיו. באחד מפרקי הספר: „שער עתידות הארץ" הוא מגלה לבו בענין זה (עמ' 87):

אמר המלקט: בכלל יראה כל מעיין בתוך פרקי זה, המכונה בשם „עתידות הארץ" — מכל המון המדרשים שלקטתי ואספתי בענין זה, יש מהם מוכח, שקיבוץ גליות קודם לביאת המשיח ויש מהם להיפך ואין הכרע בדבר („ההדגשה שלי — ג. ק.). וכבר האריך בענין זה הגאון ר"צ קאלישער זצ"ל, שדעתו בדמה: קיבוץ גליות ובנין בית המקדש קודם ביאת המשיח".

לכאורה יש באמירה זו מעין סתירה לכל מגמת הספר. אולם מסתבר, שסמך ידו על גדולים וטובים ממנו ולפיהם נהג תוך גילוי כן, שאין במקורות ראיה מוכחת לכך. וראויים הדברים לאומרם, כי כן יש בהם נאמנות למקורות מזה ונאמנות לרעיונו מזה, ללא כל סתירה פנימית.

בחתימת הספר אנו שומעים, שעתיד להופיע חלק ב' לספרו זה: „קובץ דברי הזוהר הקדוש ותיקוני זוהר ובירורהו מעניני ארצנו הקדושה". אולם המשך זה לא הופיע. לעומת זאת יצא לאחר כמה שנים ספרו של יעקב גולדמן: „ילקוט ארץ־ישראל השלם", שלו ולמחברו אני מתכונן להקדיש במוזמן דברים לחוד.

עתה מותר לגלות ולספר, כי מאז הבכיתני מר משה ציולינג בסוד (סוף בעמוד 10)

משל העצים של ריהל ורמב"ם בלבלוב חדש

מאת אלעזר שרביט

לד"ר יהודה אבן־שמואל, בהערצה

א

ככל עצי הפרי ואלוני הפרק
יומם לחש שמשם בעצמת להטה
ולילה מלילות הכמיהה השקטה
עורכים התחדשות־עצמם במדקדק
לכל יהי שיר־מזמור־יחג לבלובם
והסתיו אביבם
לפזמון גבוב־תוכן ומפקפק.

עצי של ריהל ז"ל. גם פרחיו כפרי
לשדו את דמי בקרבי ואתי
על רוחות אימים ושטנים נסערים
הלכו את שיגם בגיאיות וההרים
פלחו לבבות ועורקים ערגמים,
ולטו בם ריחות וטעמים.

ועוד לבושים המה. אלה עצים.
לבוש ראשיתם שבתחלת הראשית.
בן־גאות־הקדומות שמעל־לגונה,
שגון חייהם בחרפים ובקיצים
כלהק עסקם ותמם.
ועוד תושיתם כתמיד אמונה
לחמם
ולקורם
של גזעם הגא ושל עורם.

ב

הרקיב עץ־הדעת של רמבם את הדעת
בגזעו שמלאו כל קרבו לשדים.
הצמיתו עפיפים שהיו לבדים.
שגזעו נהיה כסופית ונכנעת
אל צפרתו בה רוחות רק לוטפות
ואין מסמרות.
וצפרי רון בשלות קונן
את ענות ימינו עוטפות
והן מזמרות: —

שיר־בקר מרגיע מול קצף הזמן
ובגיל
המכניע בחדות הצליל
כל קדרות ענן.

ג

ועוד מלבישי מלבושו הישן
כותיקי מומחי עץ וגן
הוספים בחקי כל גזעו וסעפיו
לזקוף עיקומי כל צלעל וענף.
ללים סקיסיו שימים הצמיחום
דוק־עור וגון־קרום
מרבה תפארתו של העץ והולם
את מזגם של הימים ההם. —

ולבלוב מחדש בן־יומו ועתו
כשב להפקיד יו יעד
מעצמם על עצמם העבר.
כבגליפת אור של ירקות מרגינה
מול כל חופש אור ללוי אמתו
קולפה מזוים של אחרון התברקות
ומעלה צרופים לתכלית הזכות,
נקרנת בם ומקרינה.

כי לה מוני יש עם נמצא ועם אין
ופה היום יקרע לבבר כל צדיין,
ולטף תמולים אודי פנים ונכר
במשבי נוחים בשמי המחר.

כי פה היום כל עץ־שדה־וגן
ושיח המדבר
שתול על כל פלגי חיים וזמן
בזכות חדות ראשונים לנבוט
ואחרון נגהי התלבלבות
של היום ושל המחר.

אלול תשל"ג

רומנטיקה ומרי

מאת י. עמוס

זכות נתגלגלה לקוראים העברים על ידי תרגום ספרו של פרופ. יעקב טלמון „רומנטיקה ומרי", העוסק בשנים הגורליות של אירופה במחצית המאה הי"ט. בקיאותו וחריפותו של המחבר עוקבות אחר ההתפתחויות התמורות המדיניות, הלאומיות, החברתיות, ומעלות מחקר מאלף על גוי ועל אדם ביחד. על הגויים יאמר בספר, הכוונה למעצמות הגדולות של אותן השנים: אוסטריה־הונגאריה, צרפת ואנגליה, כולל גם את הנסיונות הגדולים שנכשלו להקמתה של גרמניה גדולה ומאוחדת.

הנסיונות לא נפלו לים, הם הכשירו את בואו של ביסמארק, זמן קצר לאחר מכן, והוא הצליח במה שנכשלו קודמיו. אך לא פחות מן הגויים מדובר במחקר על האדם ועל גורלו ומצוקתו, על תקוותיו ואשליותיו, ועל חשבון נפשו וחשבון עולמו גם יחד.

נס המרד

פרופ' טלמון מתחיל מן המהפכה הצרפתית, אשר היתה נקודת מפנה בדברי ימי העמים. אך גם מהפכה זו היתה מעוגנת ומושרשת במציאות המדינית הסוציאלית וינקה משרשים רוחניים שקדמו לה, ובראש וראשונה ממעשהו של לותר, אשר הרים את נס המרד נגד הכנסיה הקאתולית. היום קשה להעלות על הדעת עד כמה עמוקה היתה המהפכה של „כופר" זה, אשר התמודד עם שלטונו של האפיפיור ברומא, ועד כמה השפיע מעשהו על מחשבתם והגותם של אנשי רוח במאות השנים שלאחר ימי הביניים. התמוטטותו של „העולם האחד והאחיד" במשכה שנים רבות ועודדה משברים רבים, אשר הריסת הבסטיליה בשנת 1789 היתה שיא השיאים שלה. גם נפוליאון, שבא לסתור את הישגי המהפכה והעשה, למעשה, שליח שלה בארצות כיבושו הרבות, הביא את בשורתה לאנשים רבים. טובי ההוגים, המשוררים, והאמנים נתמסרו לרעיונותיהם של המהפכנים, והעולם התרבותי של מרכז אירופה ומערבה נתמלא זעזועים ועיוותים, אשר את תוצאותיהם אנו מרגישים עד עצם ימינו.

בצדק מציין המחבר, כי מעשהו של לותר היה הפרק הראשון במחשבה המשוחררת ולאחריו בא דיקארט, אשר הטיל ספק בכול והחלו חיפושי האמת של היחיד. מכאן המבוכה שבלבבות, כתוצאה מן הטראומה של המהפכה, אשר הלכה והחריפה עם התקרבותה של המהפכה התעשייתית, ועודדה צעודים וסתירות במישור הפוליטי והסוציאלי. הדרמה האנושית, אשר ניתן לקרוא לה טראגדיה, היתה מלאה גבורים ועלילות גבורים. ואת פעלם וכשלונם והיאבקותם מעלה ההיסטוריון בססות מהירות ומבמצות, אשר חוט החן העיקרי המשוך עליהם הוא ה„בינה לעתים". אותה הבנה מעמיקה חודרת למציאות, הנקנית לחוקר, לא רק בזכות ידיעותיו הרבות, אלא בזכות תחושותיו המופלאות. התודעה, שבאנשים חיים עסקינן, המבקשים את קיומם הפיזי הרוחני כאחד, היא המיוחדת בגישתו של פרופ' טלמון, לעומת גישתם של חוקרים רבים אחרים. הללו רואים לפניהם את עושי ההיסטוריה בצורת מלכים, אפיפיורים, מצביאים ומנהיגים פוליטיים, ואילו אצל טלמון נישאת ההיסטוריה על גבו של כל יחיד, כל פרט, והוא גיבורה האמיתי הריאלי.

ניידות חברתית

כתוצאה מכך מופנה הזרקור של ההיסטוריון אל האדם באירופה במחצית הראשונה של המאה שעברה. הסיסמאות הגדולות של „מירב האושר למירב בני האדם" מתורגמות לשפת המציאות המעשים המאבקים הפוליטיים והסוציאליים. האנשים ביקשו להיעזר בהתפתחויות הטכנולוגיות ולזכות בחרות, בשויון ובפרנסה גם יחד. „המסד כולו — כותב המחבר — נתערער עקב התמורה המהולכת שחלה בתודעתם של בני האדם". פירושה של התמורה היה, ראשית כל, ניידות חברתית. האנשים האמינו, כי המדינה לא נגזרה עליהם משמים, והיא מוסד חילוני, וכי כל בנינה של החברה האנושית הוא ענין שבהסכמה, אמנה מוסכמת, ולא, כהשקפה המסורתית, ענין של סטאטוס. המלחמה בין „כוחות המרד" לבין סדרי החברה הישנים הקיימים במשך דורות רבים, היא אשר הולידה את הסוציאליזם.

המחשבות הסוציאליסטיות נולדו בגרמניה, צורתן הכלכלית עוצבה באנגליה, ודחיפתן המהפכניים נתקימו בצרפת. את השורש לכל אלה רואה פרופ' טלמון, בנוסף למהפכה הצרפתית, במשנתו של עמנואל קנט. תלמידיו־מתנגדיו פויארבך ומארקס הפכו את התנגדותם לרבם לשיטה הקיימת ועומדת בזכות עצמה. ממעיין זה שתה קארל מארקס, וממנו יותר הפונה להשקפתו על המאבק שבין הקאפיטאליזם לבין הפרולטאריון ועל נצחונו של זה האחרון בקרב הסופי. אלא שקרב זה היה צריך להיערך בארצות המפותחות, שכבר היה בהם פרולטאריון לוחם, כגון גרמניה או צרפת. מארקס סמך על ההמונים הגרמניים בעיקר, אשר באנקו קשות מעולם של בעלי האחוזות, הכמרים, הרודנים בנסיכויות הרבות הקטנות, השליטים הצבאיים שלא ידעו רסן בתאוות שליטתם.

מאבק לחרות

עם כל הכבוד ללחם לאכול ולבגד ללבוש לא היה די בכך, כדי להרים את המשא הכבד של מאבק האדם לחרות. הרוח שבאדם — מה שפרופ' טלמון קורא לה הרומנטיקה — היא שעשתה את המלחמה, והיא שעירה לה את צביונה המורד. דווקא כיבושיו של נפוליאון, אשר עבר על אירופה בסערה, הוציאו מן המחתרת ומן הסתרים את הלאומיות הדחוקה והמרודה. פתאום קמו לתחיה מעשיות מני קדם, אגדות־עם וסיפורי־אבות אשר טענו במרץ ובגאווה להיות עצמיות ולייחוד לאומי של העמים הנדכאים. המשכילים שבאומות נתפסו לרעיונות האלה והם אשר ראו את שליחותם לפתח ולקדם את האידיאה של הלאומיות של כל עם ועל כל לשה.

הגדיל לעשות יוהאן גוטפריד הרדר, שהיה גרמני לפי מוצאו ורוסי לפי אזרחותו. הוא חי בריגה, שנא את עמו, את הפרוסים, העריץ את יקטרינה, קיסרית רוסיה, מן הבאלטיקום דווקא זרח האור, והוא אשר האיר וחימם לבבות רבים של אנשים רבים, בני אומות שונות. הרדר ייחס חשיבות לכל פולקלור שהוא של כל שבט ושל כל קבוצה אתנית, והחל לחשוף היסטוריה, שנקברה מזמן ולהקימה לתחיה. בהשפעתו החלו מלומדים וחוקרים לזובב ספרי ישנים ולהחיות מסורות לאומיות שאבד עליהן הכלח. „מעולם — כותב פרופ' טלמון — לא ראה דור אחד מבול כזה של מילונים היסטוריים, מסות דיקדוקיות למדינות, אנתולוגיה של שירה עתיקה, לזמנים היסטוריים, אוספי כרוניקה ומקורות, ובכלל שגשוג כזה של המחקר ההיסטורי והשירה הלאומית". גלים של תודעה לאומית גאה ומיוחסת ירדו לעולם.

על הגלים האלה נישאו תנועות לאומיות רבות, שביקשו לשוב אל התחושה הלאומית והדחוקה. רומנטיקה זו נשתלבה עם המרי המהפכני הדימוקראטי. התמהים הבוזים הרימו ראש. מן המהפכה הצרפתית למדו שאפשר אפילו לערוף ראשו של מלך. מן המסורת העצמית למדו שהם אנשי תרבות ורוח. התסיסות האלה פשטו בארץ, ובמקומות שבשלו התנאים לכך באו מרידות ופעולות מהפכניות, שחיפשו להם פורקן ומוצא. הרצים ניסו לפרוץ את הכלא ולצאת כנגד הכוחות המשעבדים המדכאים.

המרד הראשון היה ביוון השני ברומא. כמו בימי קדם חזרה ההיסטוריה האנושית על סדרה ואל ביתה.

יוון ורומא

יוון היתה דחוקה בקרן זווית. הטורקים שעבדו אותה שעבוד אכזרי, אשר אותותיו המובהקים היתה תלית בישופים אורטודוכסים בשערי הכנסיות. העם היווני נמק בעניין החמרי, בדיכוי הפוליטי, ובדלותו הרוחנית. ותאום עברה רוח במחנה. „העולם" נזכר במסורת הגדולה של חכמי יוון, אשר נתנו כל כך הרבה לתרבות המערבית. המשורר האנגלי ביירון ואחרים הבינו את החובה של אירופה עם יוון המשועבדה. והנה זכתה יוון לעצמאות חלקית. מטרניך, של החוק האוסטרי, מגדולי המדינאים של הסדר הקיים, אמר על יוון לא פחות ולא יותר מאשר „יפה נהג המטה הבינלאומי של המהפכה האירופית שבחר ביוון בנקודת ההתלקחות של המהפכה". לאחר יוון בא התרום של עמי איטליה אשר היו קרועים ושסועים ממלכות־ענים ממשלטונות הזר, ובמרכזם — מדינת האפיפיור, אשר לא השלימה עם ירידת קרנה ועשתה הכל כדי להחזיר גדולה לעצמה. איטליה אוחדה, ובגרמניה נעשו מאמצים כדי לאחד את העם ולהתגבר על היסטרות המפרידים ובודלים בין האזורים השונים ובין הנסיכויות הרבות.

סערת ההתלהבות וההתרגשות, התקוות האשליות, של רומנטיקה היא היא אשר אחזה בציבית ראשם של מדינות ושל עמים. אך הסוף היה מר. כל המאבקים שכללו את מרדן הדיקאבריסטים ברוסיה, המהפכות של 1831 ושל 1848 בפאריז, נסיון המרד של הפולנים בשנת 1831, ההפיכות בוינה, בברלין ובהונגאריה, נכשלו. אותו „אביב העמים" שהבטיח כל כך הרבה, נסתיים בשנת המרה והנמהרת — 1848.

מה ביקשו הלוחמים?

מה ביקש האדם הנאבק הלוחם? בתחום האישי ניסה לתתור לאוטנטיות שלו, ובמישור החברתי ביקש להיות חפשי, להשתחרר מכבלי הכנסיה, מן האבסולוטיזם הפוליטי, מסדרי החברה המכבידים ומבצלים. כל הגילויים האלה מצאו את ביטויים בתנועות וברעיונות שפשטו בארצות רבות. גם את תנועת החסידות שהורתה באותם הימים בערך, מונה המחבר בין אותן תנועות השחרור. בני האדם ביקשו לחיות את המציאות בדרך משלהם, באמצעות ההזיות, הדמיון, התשוקות, החלומות והזכרונות. „יסורי ורתר הצעיר" של גיטה, היא, אולי היצירה שביטאה יותר מאחרים, את מאווי הדור הצעיר. ערגה וכיסופים ממלאים את הלב. בטהובן ביטא זאת בצליליו שלו. ושלי כתב על מלודיה „שמיימית הממלאת את הנפש, ומעגיגותיה מאחדות את האדם עם כל היקום... הרומנטיקה של התחושות הביאו לגעגועים לאיזה גן־עדן אבוד, „עבר הרחוק והיפה ולעתיד הבעור של ההווה". שבו בתקיימה כל התקוות והתגשמם כל המאוויים.

בסופו של הספר מספר פרופ' טלמון על אלכסנדר הרצן, אשר הגיע בשנת 1847 לפאריז „לב העולם, כור ההיסטוריה, ערש אחוות העמים והבלוב האוניברסלי". ורק עברה שנה אחת, שנה אחת בלבד, והוא איש זועק בכאב נפשו: „ארורה את שנת הדם והטירוף, נצחון השפלות, החייתיות הטפשות...". ולא עוד, אלא שבבר רוחו והתעטף עליו נפשו זרק הרצן דברי נבואה, אשר הסתלבו בהם געגועים לארצו רוסיה הצארית, שממנה ברח ואליה התגעגע שוב, לאחר נצחונה של הריאקציה במערב. הרצן ניבא, כי רוסיה תצטרף למחנה המהפכה, וכי צירוף זה יהיה במישור הסוציאלי. ניבא הרצן וידע מה שניבא...

יעקב טלמון, רומנטיקה ומרי, אירופה 1815—1848. תורגם מאנגלית בידי יונה שהר לוי, הוצאת עם עובד, תל־אביב, 1973.

מעבדות לחרות

מאת אברהם ביק

בראשון של פסח נאם עזרא סטיילס, בכנסיה של ניופורט על עצמאות וחרות הרפובליקה, על סגולת עם ישראל ויציאת מצרים. בשעת הדרשה נוכח החכם יצחק קאריגל מעיר הקודש חברון (ג. א. קאהוט „עזרא סטיילס והיהודים").

ניו־פורט, ראוד איילאנד, תקל"ד. שמש בוקר של אביב האירה את המפרץ נאראגאנזאט באנגליה החדשה. מרחוק השתרע הים האטלאנטי בלי חוף ובלי סוף. ערגות גלים התיזו על האניות רצועות־כסף לבנים. מעל הספינות צרחו שחפים. אחד מהם הקיף הקפות באוויר ונח על ראש הכנסיה ששימשה מגדלור לאניות הנכנסות ויוצאות.

ברציף הנמל עמד הישיש אהרן לופז, פרנס הקהלה היהודית „ישועת ישראל" בניופורט, בעל קומה ממוצעת וקלסתר פנים של אציל, ועיניו שוטטו מאניה לאניה. סבלים שחורי עור, שחומי עור הורידו חביות מלאות קני־סוכר, יינות וטאבאק מהחוף. הוא חיכה עד גמר פריקת הפרקמטיה. הפרנס עתיר הנכסים, בעל שלושים אניות המהלכות בימי האטלאנטי והקאריבי, התגאה לא רק ברכושו אלא גם בשמות הספינות הלקוחות מהתנ"ך: „רחל", „תרשיש", „אביגיל". סבו של אהרן לופז גר בפורטוגל והיה בן למשפחה מהאנוסים מאונס ולא „ברצון". אם הסבא נשאה לקברה את סימני החבלים שחוקרי האינקוויזיציה הידקו לפרקי ידיה. אחרי שעברו על משפחת אבותיו כמה הרפתקאות בחמת „כלבי השמירה" של הכנסיה הקאתולית הגיעו לבראזיל, ומשם עברו לארץ החדשה.

בניופורט נשא אהרן לופז את אחותו של הסוחר יעקב רודריגו, רוחלין. צאצאיהם של מעוני האינקוויזיציה וקרבנות הרדיפות נעשו בארץ החדשה" תוככי „בני חירות", אגודה מחתרתית שפעלה לשחרורם של ה„מושבות" באנגליה החדשה מעול המלך ג'ורג'.

אור החמה נפלה על בתיה הלבנים הבנויים נוכח הלואנד האירה את בית הכנסת ואת האריות הזהב בים שמעל לארון הקודש. אחרי התפילה נעצו האנשים עיגול.

— הכומר ידרוש על נושא יציאת מצרים וחרות ארצנו. נושא הדרשה: „המרד בעריצות — שומר מצוות אלקים!"

— כן. חסיד אומות העולם הוא. חברו של המלומד בנימין פראנקלין.

מזכיר ושמש הקהילה ראובן לופאמו עובר חיוך חגיגי על פניו.

— ומה חדשות בקהל?

— השליח מארץ הקודשה שוהה בביתו של עזרא סטיילס ומשוחח עמו על הלשון העברית ועל ביאת המשיח

— בפעם הראשונה לאחר מאות שנה לומד שליח מארץ הקדושה עם נוצרי תורתנו הקדושה. אולי ירום על ידי כך כבוד עמנו.

בעלי בתים ו„יהודים", היינו בני הקהלה יוצאים מבית הכנסת. גם ה„מנינמאכר" — המתפללים השכורים להשלים תמיד את מנין העשרה. אחד מהם מצביע:

— הביטו, הנה הוא הולך!

ר' חיים יצחק קאריגל, שד"ר (שלוחא דרבנן) מעיר הקודשה חברון, בעל קומה, לבוש גלימה ירוקה, חבוש מצנפת־פרווה חגור אבנט מכבה צבעים, פוסע מנושב־הרוח כאילו לא שליח הוא אלא משיח.

*

זה חודש שר' חיים יצחק קאריגל, שליח הקהילה הספרדית בחברון, הגיע לניופורט מהולנד. קודם שבא ל„עולם החדש" עבר אורחות ימים מארץ ישראל למצרים, משם לטוניס, איטליה, עד שירד לספינה שהביאה אותו לנמל המפרץ.

המחקרים חלקו כדור הארץ לכמה חלקים. המרחבות מ„עבר לאוקינוס" הם חלק מהכדור. אומרים על ארץ זו שהיא ארץ אופיר, שמשם יוצא רוב הזהב לעולם. ואומרים שיש מדינה בדרום ששמה פרו לשם אופיר אלא בהיפוך האותיות. כיוון שהטילו עליו חכמי חברון שליחות מצווה למען עניי העיר, גמר בלבו להצפין. ככתוב: 'מצפון זהב יאתה'. ופירשו חז"ל „הרוצה להעשיר — יצפין".

כשבא לניופורט הציגו פרנס הקהלה לפני הכומר, בן השלושים הדור הפנים ומבן בניהם של אלו עצמים שהגיעו לכאן באניה „מיי־פלאואר" (פרח מאי), ומיד נשא חן לפניו ועכליו לומדים בניהם בתנ"ך בבקורו העברי, הנוצרי מהלך כאה וכריע עם השליח היהודי.

כמה מאנשי הקהל לא הבינו מה ראה החכם מארץ הקודשה בכומר זה? כלום אפשר לספר להם שהכומר אינו נוצרי כל עיקר, שמחזיק הוא באמונה כי המשיח, משיח האמת עדיין לא בא, שעתיד הוא לבוא, וכי השורש לכל הדתות היא תורת משה. שמה יהוא, חכם קאריגל, עושה בהרצאתו של הכומר הרי לא זו בלבד שאינו מזכיר דבר על הנצרות, אלא דן בעיקר בתופעי הדתות. רעיון זה הביע עזרא סטיילס בדרשה שנשא לכבודו של מנהיג ולוחם לחופש הכרעבות ובנין ארצות הברית, בנימין פרנקלין. לא בכדי אין אתה מוצא אפילו איקונין או צלב אחד בחדרו על גבי קירות ספריו.

בוקר אחד תלה בו הכומר עיניו המתוכמות הבעורפלות וסיפר לו מתוך הרחבת הדעת:

— בנהיגנו החכם והוגה דעות תומאס ג'פרסון מווירג'יניה הציע שחותמה ארצות הברית. של הריפובליקה היהודית של החופש, תראה בצד אחד את תמונת פרעה יושב במרכבה פתוחה: כתר לראשו והרב בידו, הוא הוצה את מי הים ברדפו אחרי בני ישראל, ובהצד השני — משה העומד על החוף כשקרני אור בצמצם האש מאירות פניו וידיו מושטות אל מעבר לים.

סטיילס פסע אילך והילך בחדר ודיבר ארוכות על תכנית מייסדי הממשלה לעתיד:

— הנה לפי החוקה שלנו לא תהיה הממשלה לאיזו כת דתית מיוחדת. ארצות הברית לא תהיה מיוסדת בשום פנים על הדת הנוצרית, ושום מצגה אשר תתעורר מפני דעות שבאמונה לא תפסוק לעולם את ההרמוניה הקיימת בין כל התושבים. — כן, רבי, — תיבקר הכומר השיבה חבר — מאמין אני שגם אומה זו בעם הנבחר בעבר, כבני ישראל בשעתם, נבחרה לתת לעולם חופש ושכל הישר, להיות ארץ כנען שניה לכל יוצאי מצרים בימינו.

— אבל כבודו — צפק קאריגל נביחוד עם מבחו התרבל הזה — היהודים קשורים באלפי נימים אל ארצם על אדמת הקודש, ואת המשיח לא יבקשו פה אלא בארץ אשר לנו היא, ואשר ניתנה לנו לאחוזת עולם.

— הדין עמך — הניהו הכומר ושהה אצלו בידים פרושות — מאמין אני שבשל דגלנו ינתן מחסה למיליונים וגם תעזור לכם לבנות הקוהכם להיות עם בין העמים.

בדבריו ענה סטיילס לבו של השד"ר. בשבת הגדול בא סטיילס לבית הכנסת. ישב במחיצתם של הפרנס והשליח בכותל המזרח, סמוך לארון הקודש, וכאשר בעל הקורא קרא בתורה עיין בחומש הקטן וחזר בלחש אחר כל תיבה ותיבה. היהודים בבית הכנסת נהגו הנאה מרובה.

*

ליל הסדר. לילה של גוי. ירח מאיר את הים באור כחלחל. בבית יעקב רודריגו, שחלונותיו נשקפים אל המפרץ, מקבל בעל הבית את פני האורחים. שולחן ארוך מכוסה מפה לבנה כשלג. ומעל לשולחן תלויה בשרשרת נברשת בה שבעה קנים הקורנת כאספקלריה. בכותל המזרח תלוי ציור שבה בגפה יעקב לרחל ביצוה לכבשים צחורים. בעלת הבית מקושטת בבגדי משי לבנים, צוארה מלא פנינים, מציגה גביעי כסף ובקבוקי יין, כורכת בזהירות שלוש מצות בברוקאט ומניחתם על גבי טס כסף. עיניה גדולות־כחות והילוכה קליל כגביש התחיל הרגיל מסביב לספחיים אומר בביצועה: — אנא שבו!

ישבו בעל הבית והאורחים בראש השולחן כשבינ־ השד"ר לבוש בגלימת משי לבנה, ומשמאלו — עזרא סטיילס. שלכותם על גבי כרים רקומים. הקטן בן את הקושיות ופתח השד"ר „עבדים היינו", המסובים ענו בבלמול חזרי מלה במלה על דברי החכם.

גמרו אמירת „ההגדה" היו יושבים ומאריכים בסעודה. כיון שסיימו אכילת הדגים והבר התחיל השד"ר מספר בנסיעותיו בארצות השפלה. באיטליה ובדרום אפריקה ובילב סיפוריו בפסוקי תנ"ך ובמאמרי חז"ל. נמשכו המסובים אחר דבריו עד שהסיחו דעתם מן היין וכן הבשר.

*

השעה מאוחרת. הכיב ככפילים את אורה של הלבנה. עזרא סטיילס נפטר מאת בעלי הבית ומידידו החכם מארץ הקודש. כשולהב מהיינות, מהמאכלות ומדברי התורה שנאמרו על השולחן, פסע בליל שימורים זה שבו הגאיבור בני ישראל מפי אלקים בחורת מאולתם משעבדם, וגם מפי אותות הכמים.

עזרא חרד היה לקספי הריחות שנטל עמו מבית הפרנס תסא בתעבו לפיפת ידו של הרב החכם, חמימות אצבעותיו, לחן קולו במזמור שיר צאת בני ישראל מארץ מצרים. הרקיע מעל הים היה זרוע כוכבים. כוכבים נופלים בלילה מן השמים — הארץ זה אות ומופת לאנשי החירות, לכל תושבי המושבות ליום גאולתם כי קרוב לבוא, — עדות ליציאה מעבדות לחרות.

صكذا من الاصل

مكان من الاصل

הלכות פסח של ר' חיים בנבנשתי

(300 שנה לפטירתו)

מאת ד"ר יהושע הורוביץ

בספר כנסת הגדולה נכללו „כל פרטי הדינין המחודשין שבאו בספרי תשובות גדולי האחרונים מזמן הרב המשביר (= ר' יוסף קארו) עד זמננו זה, איש לא נעדר, מהתשובות שמצאה ידי מדפוס ומכתיבת יד וגם קצת דברים שהשמיט הרב המשביר מהקודמים אליו"; במלים אלה תיאר ר' חיים את תוכן חיבורו שמגמתו היתה לסכם את דעות הפוסקים על כל דין ודין תוך הוספת הערות משלו המאפשרות להגיע לפסק הלכה.

דרך חיים

ר' חיים בר' ישראל בנבנשת נולד בקושטא בשנת שס"ג (1603), למד בישיבתו של ר' יוסף מטראני (מהרי"ט) וקבל ממנו את רוב תורתו. בשנת שפ"ד התחיל לחבר פירוש על הסמ"ג; בשנת 1655 עבר לאיזמיר ובשנת 1662 התחיל לכהן כרבה של העיר כיורש מקומו של ר' יוסף אישקפה. ר' חיים היה מעורב בפולמוס הגדול מסביב לשבתי צבי; על רקע זה מובן סכסוכו עם ר' אהרן לפפא; ר' חיים לא הראה תקיפות מספקת להתנגד לאלה מבני עירו שנמשכו אחרי שבתי צבי. אחרי סיומו את חבורו „כנסת הגדולה" על או"ח, יו"ד וחו"מ (החלק על או"ח נדפס ליוורנו תי"ח), בצטבר חומר חדש על אותם הדינים ואת החומר הנוסף הזה קרא בשם „שיירי כנסת הגדולה" (החלק על או"ח נדפס איזמיר תל"א), תוך עיסוקו בעבודת ספרו על הסמ"ג בשני חלקים — לאוין ועשין בשם „דינא דחיי" (קושטא תק"ב ותק"ה) נוכח לדעת שרצוי היה לחבר ספר שיכלול את כל הפוסקים לפי סדר השו"ע; כשחזר שוב לספרו על הסמ"ג קיצר את דבריו בהסתמכו על ספרו הכולל על השו"ע — כנסת הגדולה.

הספר — כנסת גדולה

ספר כנסת הגדולה כולל גם פירושים לטור, הב"י, והשו"ע תוך הבאת חידושים ופלפולים בדברי הראשונים והאחרונים על סדר סימני השו"ע: ר' חיים רגיל להקדים להערותיו את המלה „אמר המאסף" ובכינוי זה רמז שהוא כעין מאסף לכל המחנות של שו"ת שהופיעו אחרי מפרשי השו"ע. את מטרתו זו בחבור ספרו הוא מדגיש בהקדמתו הגדולה לכנסת הגדולה (= כנה"ג) שבה הוא מסכם בהרחבה את התפתחות תורה שבע"פ בתקופת הרי"ף, רמב"ם, בעל הטורים, בית יוסף עד זמנו: „וקראתי שם הספר הזה כנסת הגדולה להיות שזה הספר כנוס וקבוץ גדול מכל הדינין המחודשין הנמצאים בספרי תשובות גדולי האחרונים ז"ל". את כה"ג הוא מכנה בשם „הכסף הקצר" ובמיוחד מסתמך הוא על פסקי השו"ע והרמ"א בהדגישו: „ומינהו לענין הלכה האיל ונפק מפומיה דרבוותא רביבי המחבר והרב בעל המפה ז"ל חבי נקטינן" (סי' הס"ו).

דיני פסח

בהלכות פסח דן ר' חיים בכנה"ג בסי' תכ"ט עד סי' תצ"ד. הלכותיו כוללות לא רק לקט של שו"ת אלא גם פירושים ודיונים שונים על דיני פסח. הוא מציין מנהגים שונים בהדגישו שמנהגן של ישראל תורה הן (כנה"ג סי' ד'), מנהגי האשכנזים [שיר סי' תל"ג (סי' א', סי' ג')]; הוא מביא (סי' ג' — סי' א') השובות אשכנזיות = תשו' מהרי"ל סי' כ"ט, מנהג קושטנדינא (ס"א ג', סי"ד ב), עומד על נוסחאות שונות (כגון בדברי הגאונים) ומייחד את הדיבור על דיני ליל הסדר ומנהגיו.

פסח מעובין

יש לציין את פירושו על ההגדה של פסח הידוע בשם „פסח מעובין" הכולל סכום הדינים השייכים לפסח וליל הסדר (ויניציאה תנ"ב, קושטא תק"ב). לפי דברי ר' חיים בהקדמתו כולל חבור זה „סדר פסח בקצרה על פי דעות הפוסקים חדשים גם ישנים מלוקט מהחבור הגדול ספר „כנסת הגדולה". הוא קראו „פסח מעובין על שם שהוא בלול ומעורב ומעובה בסברות רבות ונמשך הוא בכנוי זה אחרי דברי הגמרא פסחים ס"ד ב': פסח מעובין ומפרש רש"י שם: נב, על שם שהעם רב. פירושו זה וסכום הדינים שמגיע למספר שס"ה מצורף יחד עם סדר התפילה לפסח „ואיידי דזוטר על היקו ישאהו כרוכה ומונחת על לוח לבו". בשיירי כנה"ג הל' פסח סי' תל"א (ע"פ א') מזכיר הוא את „פסח מעובין". פירושיו הקצרים מקיפים את כל דיני פסח (דיני ערב פסח, בדיקת חמץ ודיני ליל הסדר). ר' חיים מזכיר את בעל הטורים, ר' יונה גירונדי, הרמ"א, הלבוש, הב"ח, משתדל להביא לידי פשרה בין שיטת הרמב"ם והראנ"ח [= ר' אליהו בר' חיים מקושטא] ומצטט את דרשות המהרי"ל. הסתמכותו על בעל הטורים משתקפת מתוך הערתו: „ולא בניה דבר המפורש בדברי על הטורים מפני הספק שיש לנו בדברי הר' יונה". כך נמשך הוא אחרי בעל הטורים כאשר הרמ"א, הלבוש והב"ח פוסקים כמותו בקשר להפסקת הלימוד אם הגיעה שעה בדיקת חמץ. ר' חיים פוסק בדין זה — תוך הכרעת סברות הפוסקים — שבלימוד שיש לו גבול [= עוסקו מוגבל] לא יפסיק אבל בלימוד שאינו קבוע יש להפסיק, לבדוק ואח"כ יחזור ללימודו.

מצב היהודים בתקופתו

מזכיר את הגיטו האיטלקי בדיני־ציאה באמרו: „בשכונת הקהל בעיר ויניציאה ועיירות אחרות ששכונת היהודים סגורת ומסוגרת ומוקף מחבם הלוחר בקהל וביתו רחוק מן הקהל אי אפשר לו להתעכב שם וכן רב „מפני פחד פסורי קירחא הסובבים בעיר שמסבבים לתפוש כל היוצא מפתח ביתו אחר זמן הכוגבל, ואם גם אנשי הקהל גרים רחוק הם יפסיקוהו מפחד אלה כי הם רוצים לחזור לביתם ולכן אז אין לחשוש שישכח את בדיקת חמץ.

בחיבורו זה עוסק ר' חיים גם בביוזר בתפאורת התפילה. בנוסח תפילת ליל יו"ט — המצורף להגדה שלו — כתוב: ותתן לנו חגים וזמנים לששון את יום המצות הזה את יום חג המצות הזה. בהערתו שם סי' קל"ב מטעים ר' חיים שנוסח זה — לזכר יום המנוחה — מיוסד על רש"י ביצה י"ז א' ד"ה מתחיל בעל שבת: ותתן לנו את יום המנוחה הזה ואת יום חג פלוני זה. ר' חיים בעיר סקבת מהמדקדקים היו מתנגדים לומר יום המנוח או יום המנוחה והיו אומרים: יום השבת. לפי דעתו כדאי לסמוך על רש"י שאומר בפירוש: יום המנוחה הוא מסיים את הערתו באמרו: „בקושטא נתגדלתי ואין גם שאחד שיאמר את יום השבת אלא כולם אומרים את יום המנוח וכן שמעתי לכל הרבנים וכן הוא מורגל בפי". וראה הגה"ה שלמה (הצ' מ. כשר) שרומז לבעל עקדת יצחק שהעיד: „הקפידו אנשי כנה"ג וכל חז"ל אשר מעולם בכל התפילות לפרש ולומר את יום המנוח הזה ולא לזכור שבת סתם וכו'". וראה נגוד ומצוה שרית ויסאל התנגד לזה באמרו: מנוח עם הארץ היה, ובסדר עבודת ישראל (עמוד 347/48) מביא את הגירסא: מנוח ודברי רח"ו ר' מדגיש שאם „נשקול העניין במאזני הלשון" נכונים דברי הרח"ו..." גם הראב"ה בס' פסחים סי' תקכ"ה (הוצאת אפטוביצר חב' עמ' 154) גורס: את יום המנוחה הזה. וראה הערות שם סי' 14. במשנה ברורה סי' תפ"ז ד: המנהג סוכם לומר את יום השבת הזה.

בעל כנה"ג מרבה לדון במנהגי אשכנזים — ספרדים, כגון החומרא שנוהגים בקושטא האשכנזים שלא לאכול שום פירות בשני ימים הראשונים של פסח ור' חיים דוחה מנהג זה שאין לו טעם (שם סי' קכ"ג) ומטעים שבליל שני וביום שני אוכלים כל צרכם. — וכגון זה בהערתו שם סי' שס"ה בסוף ההגדה. — בכמה פוסקים דן הוא בהלכות ע"ב פסח שחל להיות בשבת: התענית בע"פ (סי' מ"ו), הוא מאריך בסכום הסברות בקשר לעשיית מלאכה ביום שישי אחר חצות כשחל פסח ביום א' (סי' צ"ג) והמנהג שלא להאריך בתפילה בע"פ שחל להיות בשבת (סי' קכ"ז). — כמו כן עוסק הוא בעניני דקדוק (סי' לי"ד) וביאורי לשון.

בדיקת גירסאות

שאיפתו לבדוק את הגירסאות ותוך סיכומו לעמוד על מידת נכונותן ולקבוע את הגירסא הנכונה המקובלת — משתקפת מתוך הערתו לדברי הטור סי' תע"ב. — אלה הם דברי הטור: „וחז"ל ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים שצריך להקדים זבח דהיינו החגיגה קודם הפסח שהוא נאכל על השובע". גם הב"י והב"ח רומזים למרדכי פסחים (סוף פ' ע"פ — סדר של פסח) שאומר: „ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים הזבחים קודם פסחים משום דחגיגה היתה באה קודם הפסח... כדי שיהא נאכל על השובע". הב"ח מוסיף ר' מביא את פסקו של מהרי"ל שאם חל פסח בשבת אומרים מן הפסחים ומן הזבחים דאין חגיגה קריבה בשבת ובליל שני יאמר מן הזבחים ומן הפסחים דחגיגה נאכל קודם הפסח. בעל כנה"ג מביא בסיכומו לפסק זה את הל' הרמב"ם בהל' חמץ ומצה (פ"ח ה"ו) שבראשונה מברך על אכילת הזבח ואח"כ על אכילת הפסח. וגם את דברי הרמב"ם בפי' הוא מהל' קרבן פסח שבראשונה אוכל משלמי חגיגה ואח"כ אוכל מבשר הפסח כדי לשבוע ממנו. לעומת זה מציין האבודרהם שבזמן שבית המקדש קיים בתחילה מביאין הפסח ומברכין על אכילת הפסח ואוכלים ממנו כזית ואח"כ מביאין את החגיגה ומברכין עליו את אכילת הזבח וכשגמרו לאכול החגיגה מביאין הפסח ואוכלין אותו על השובע. בעל כנה"ג משיב על דבריו אלה של האבודרהם כי לפי דעתו הפסח נאכל תחילה ולכן הגירסא: מן הפסחים ומן הזבחים היא לכאורה הנכונה. לעומת זה כתב האבודרהם בסדר ההגדה שהגירסא הנכונה: ונאכל שם מן הפסחים ומן הזבחים היא טעות כי הזבח דהיינו החגיגה הוא קודם לפסח. בעל כנה"ג מבהיל לתרץ את הקושי ומסיק בכוף: בשאר ימות השנה או ביום שני של פסח יאמר מן הזבחים ומן הפסחים אבל ליל ראשון של פסח שחל להיות בשבת יאמר מן הפסחים ומן הזבחים (הגה"ג סי' ב'). וכגון זה בשיירי כנה"ג (ציר א') בהביאו את דבר הב"ח בשם מהרי"ו ז"ל. בחבורו פסח מעובין (סי' רס"ח) נותן ר' חיים סכום תמציתו של בירור כל הגירסאות הנ"ל בהזכירו שלש סברות וקובע את מנהגו שתמיד יש לומר מן הזבחים ומן הפסחים שקרבן חגיגה היה נאכל קודם קרבן פסח שהוא נאכל על השובע. (וראה סדור אוצר התפילה — עיון תפילה עמ' ת"ק והגדה שלימה עמ' 142—143).

על ר' חיים שידוע בכינויו: הרב החביב (= חיים בן ישראל בנבנשת) העיד החיד"א: „בלעדו לא ירים איש מורה הוראה הבקי בדרכי הוראה והוא מיראי הוראה את ידו בשום הוראה עד שילך מהרה לבית הכנסת (= לס' כנסת הגדולה) ויראה מה בפיו ומה ירמזון עיני חכמתו ואחר צאתו מבית הכנסת בנחת רוח יערה יורה יורה".

פירוש הרשב"ם להגדה

(שמונה מאות שנה לפטירתו)

מאת חיים ראובן רבינוביץ

א

ר' יוסף חיים אזולאי (החיד"א) כותב בספרו „שם הגדולים" שראה כתב יד שעליו היה רשום „פירוש הרשב"ם על ההגדה לפסח". מר דוד ראזין, חוקר הרשב"ם, סבור שאין הפירוש הזה להרשב"ם כי חורג הוא בכמה פירושים מדרך הפשט, ומפרשן לפי הדרוש. כידוע היה הרשב"ם תותר לפשוטו של מקרא וכתב שבני דורו הורגלו בדרשות חז"ל „ולא הרגלו בפשוטו של מקרא". ומספר הרשב"ם כי נתווכח עם אבי אמו ר' שלמה בר' יצחק (רש"י) „והודה לו רש"י שאילו היה לו פנאי היה צריך לעשות פירושים אחרים לפי הפשטים המתחדשים בכל יום" (בראשית ל"ז, ב'). מאמרם „אין מקרא יוצא מידי פשוטו" (שבת ס"ג ב') הוא נר לפירושו על התורה. ומתוך אהבתו לפשט המיח דברים קשים על רש"י זקנו כגון „והמפרש (רש"י) „בראשית" מובנו כמו תחלת דבר ה' בהושע כלומר בתחלה ברא אלהים את השמים היו המים תחלה", „גם זה הבל" (בראשית א', א').

ובמקום אחר הוא אומר בענין „מי אני וכי אוציא את בני ישראל ממצרים" (שמות ג, י"א) „ומי שרוצה לעמוד על עיקר פשוטו של מקראות הללו ישכיל בפירושי זה כי הראשונים (רש"י) לא הבינו בו כלל, ומי שמפרשים את המקראות הללו על ענינים אחרים אינם אלא טועים גמורים" (רשב"ם שמות, ג, י"א).

„הפשטים המתחדשים בכל יום" גרמו על ידי הוכוחים שחכמי היהודים הוכרחו מטעם הפולמוס להתווכח עם הכמרים. הם היו מביאים פסוקים בענין דת הנוצרים היא הנכונה. הרשב"ם השתתף בוויכוחים אלה והוכיח כי דבריהם הם מנוגדים לפשוטו של המקרא.

מטעם זה סבור מר ראזין כי אין הפירוש הזה להרשב"ם. אך לפי דעתי יש פנים לכאן ויש פנים לכאן. ישנם הרבה פירושים שהם מפליאים בפשטותם, ואילו אלה הפסקאות שנתפרשו על דרך הדרוש אולי נשתרבבו בפירושו של הרשב"ם. זה דבר ידוע שהמעתיקים היו מכניסים דברים ממפרשים אחרים. על כל פנים יש הרבה ענינים מעניינים בפירוש זה. הפירוש מצטיין בצמצומו כדרכו של הרשב"ם. אין בו אריכות דברים כמו בפירושיהם של אברבנאל והמהר"ל מפרג.

ב

הפסקא „הא לחמא עניא" העסיקה את כל פרשני ההגדה לפסח. הרשב"ם דורש סימוכין. הפעולה הקודמת לאמירת „הא לחמא עניא" היא „יחץ"; שבירת המצה לחצאין. התינוקות תמהים מדוע פורס אבא את הלחם בערב זה שאינו רגיל לעשות כן בלילות אחרים. ולכן אומר האב „הא לחמא עניא". דרכו של עני לפרוס את לחמו מדאגה ליום המחר אולי לא ימצא לו לחם) עבדים אנחנו כלומר עניים, ומפני ההפזון אומר אחד לבני „כל דכפין יתי ויכול", אולי אין לך לפי שעה כן המוכן אכול מלחמי, וכדי להפיס את דעתו של המקבל הוא מבאר כי השתא עבדי — בשנה הבאה נהיה בני חורין בארץ ישראל, ואז נעשה כרצוננו. פירוש נאה זה ראוי להיאמר בפומבי כמו הרשב"ם. אם נשווה את פירושו זה לפירושו של רש"י נראה בה גודל ההפרש ביניהם. רש"י מפרש כל דכפין „שצריך אדם בישראל שיהיה רעב בערב פסח כדי שיאכל מצה לתיאבון". נראה, שהרשב"ם השכיל לפרש את הפסקה לפי פשוטה.

לפסקא „עבדים היינו" מעיר הרשב"ם כי זוהי התשובה על „מה נשתנה" כמו שאבותינו בהיותם עבדים במצרים אכלו מצה ומרור כך גם אנו צריכין הלילה. ואם האב יאכל מצה ומרור למה לנו לספר את הדברים? עונה בעל ההגדה „ואפילו כולנו חכמים מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים" מפני שנאמר בתורה „והגדת לבנך".

הערה יפה מעיר הרשב"ם לפסקא מעשה ברבי עקיבא ורבי אליעזר, כתבו זה נאמרה „אחרי הסעודה" כי חז"ל אמרו „וחוטפין מצה בליל פסח בשביל התינוקות שלא ישנו". לעמדתי מפי מורי ר' לוי גינזבורג ז"ל שקושיה הזאת שנזכרת בהוראה לסדר, היתה בגמרא כך מפני שאכלו את הסעודה בראשונה ואחרי כן נגשו אל אמירת ההגדה.

ג

תמה הוא כי אין הרשב"ם מקדיש דברים לשאלה של ארבעת הבנים. ואברבנאל מפרש את הפסקא באריכות. הרשב"ם מדלג לגמרי על התם שאינו יודע לשאול. שאלתו של החכם, לפי דעתו, מסבבת לחלוקת הקליות והאגוזים לפני הסעודה. דברים אלה היו רגילים לבוא אחרי הסעודה שגם קנה סעודה. הרשב"ם סבור כי שאלת החכם היא מדוע אנו אוכלין את הקליות והאגוזים לפני הסעודה, ובעל ההגדה משיב כי „אין מפטירין אחרי הפסח אפיקומן". הרשב"ם מדייק מן המלה אפיקומן שהיא קנוח סעודה כי השאלה היתה מדוע אנו מקדימים את האפיקומן לפני אכילת הפסח, והתשובה היא כי ישאר טעם הפסח בפינו. פירוש זה הוא חריף כי אחרי כל אלה חסר העיקר מן הספר. קשה לומר כי העדות, החוקים והמשפטים הם בענין אכילת הקליות והאגוזים. מדוע אין „המגיד" מביא את התשובה הנמצאת בתורה „ואמרת לבנך עבדים היינו במצרים" (דברים ו, כ"א) וגם על שאלת הרשע „ואמרת זבח פסח" היו יודעים גם לבן החכם וגם לבן הרשע. רצה „המגיד" לדרוש את משיב הרשב"ם כי הפסוקים האלה הפסוק „בעבור זה עשה ה' לי" לי ולא לו. ב„הקהה את שיניו" מפרש הרשב"ם דברי אליו דברים קשים כגידין מלשון והגדת. החכם הרשע אינם נזכרים בפירוש בתורה. החכמים חלקו את הבנים לסוגים ידועים, ולכן השתמש בעל ההגדה במדרשי פסוקים. יש חריפות בדברי הרשב"ם. הרשב"ם מדלג לגמרי על התם ושאינו יודע לשאול.

ד

על הפסקא „ברוך שומר הבטחתו" מעיר הרשב"ם כי החשבון של ארבע מאות שנה מתחיל מהולדת יצחק, ומדייק הפרשן מן הפסוק „כי גר יהיה זרעך", וזרע הוא יצחק; כי ביצחק יקרא לך זרע". רש"י גם כן מפרש כי החשבון מתחיל מלידת יצחק, אך הוא מדייק את זה מן המלה גר. נאמר אצל אברהם „ויגר" וכך גם אצל יצחק ויעקב נאמרה המלה גירות.

„אנוס על פי הדבור" מדייק הפרשן מן הפסוק „אל תירא מרדת מצרימה" „וגם אנכי ארד עמך" משמע שיעקב לא ירד למצרים מרצונו, אלא היה מוכרח על פי דיבורו של הקב"ה.

„שהיו ישראל מצויינין שם" מפרש הרשב"ם שהצטיינו במלבושיהם. היה זה סימן להם שלא להתערב בין המצרים. רש"י מפרש שנתאספו במקום אחד ולא נתפזרו ומפני זה היו לגוי גדול.

על פי הפסוק ביחזקאל (ט"ז) „ואת עירום ועריה" מעיר הרשב"ם כי לא היו מצוות בידם ונתן להם הקב"ה שתי מצוות דם פסח ודם מילה, וזהו מובן הפסוק, ומתבוססת בדמייך שתי דמים. כאן נכנס הרשב"ם לתחום הדרוש, ומטעם זה סבור מר ראזין כי אין הפירוש להרשב"ם.

גם פירושו על הפסקא „וירא את עניינו זו פרישות דרך ארץ" הוא על פי דרך הדרוש. הוא מביא את דברי חז"ל שהמצרים הכריחו אותם לפרוש מנשותיהם שהם היו ישנים בבתיהם והיו מאחרים לקום ולא היו מספיקים להשלים את סכום הלבנים, ולכן לנו בשדות אך נשותיהם באו אל השדות ונזקקו להם והולידו בנים. הרשב"ם מדייק את דרשת חז"ל שזה היה פרישות מדרך ארץ מן המלה וידע אלהים. מלה זו נזכרת אצל אדם ואשתו וגם אצל אלקנה וחנה. ומשמעותה היא חבור איש אל אשתו. רש"י גם כן מפרש ככה, אך דיוקו הוא מן המלים דרך ארץ. „בנות לוט אמרו „ואיש אין בארץ לבוא עלינו כדרך כל הארץ" (בראשית, י"ט, ל"א).

„ובזרוע נטויה — זו החרב. מפרש הרשב"ם על פי האגדה שבכורי מצרים הרגו את אבותיהם שנאמר „למכה מצרים בבכוריהם" (תהלים קל"ו, י').

„גילוי שכינה" — יכול היה לעשות את הדבר על ידי שליח אך הקב"ה נגלה עליהם בעצמו. רש"י מפרש גלוי שכינה מהמלה מוראים שהיא לשון ראיה.

ה

בענין סימני ר' יהודה לעשר המכות מבאר הרשב"ם כי המכות חלוקות לסוגים שונים דצ"ך — מהארץ, עד"ש — באו מתוך באהיב, מהאויר, ושתי מכות עם תשעת המכות. רש"י מפרש ר' יהודה נתן סימנים משום תהלים הסדר הוא אחר. בהמשך האור מן מזכיר המשנה דם, ולכן מסר ר' יהודה סימנים שידעו כי זה הסדר בתורה. אה לי פירושו של רש"י מתאים הדעת מזה של הרשב"ם.

„אילו לא נתן לנו ממונם" הרשב"ם שהבטחה היא לביזה מפני שהובטח לאברהם שיצאו ברכוש גדול ממצרים. „רבן גמליאל היה אומר כל מי שלא אמר שלשה אלה בפסח לא יצא ידי חובתו" מעיר הרשב"ם אע"פ שאכל פסח מצה ומרור לא יצא ידי חובתו עד שיאמר את הטעמים על אכילה. והטעם הוא כי חובת הפידה על האמירה של התורה שכתוב „ואמרתם" „והגדת" את הבצק", כי שוהו כל לשבעת הימים.

בהלל מפרש הרשב"ם „הללו עבדי ה'" כלומר שאין עבדי פרעה. ממזרח שמש מהולל שם ה', כי על ידי מצרים נודע שם ה' בכל מקימי מעפר דל מאשפות אביון, מוסב לבני ישראל שהיו לים וישבו באשפה. „עם זה משה ואהרן „נדיבי עמו" הם הזקנים. „מושיבי עקרת" מפני שהיו בסלים מפריה ועכשיו היא „אם הבנים שמחה" היו הרבה בנים קטנים שיצאו. רש"י מפרש „עקרת הבית" זו „אם הבנים שמחה" כי כתוב גם ילדה ציון את בניה (ישעיה ס"ו, ח').

ישנם פירושים באים שראויין להאמר מהרשב"ם. ואולי הם שוק על פי הדרוש נשתרבבו מ־אחר.

הגדת רש"י

(ערוך ע"י מאיר דוד בן־שם)

מאת א. אביגד

הגדה של פסח, מקורותיה ומסורותיה, הוא נושא לכל חוקר ודרבו בה הדעות. יש המקדימים את סדר ההגדה לאנשי כנסת הגדולה ויש המאחרים עד לסוף תקופת האמוראים. גם פירושים נתחברו לה למאות.

בהגדה זו טרח המלקט והביא לפנינו פירוש רש"י, אבי הפרשנים, על כל ההגדה.

כמוטו לליקוטו, הוא מביא את דברי הרמב"ן בהקדמתו לתורה „פירוש רבנו שלמה עטרת צבי ותפארת תפארה, מוכתר בנימוסו במקרא במשנה ובגמרא, לו משפט הבכורה".

מקורי הוא המלקט בשלושה דברים. א) באוספו וסידורו של פירוש רש"י השלם, מכל המקורות שבידנו מפירושו של רש"י בכל התורה והנ"ך שפסוקיהם מובאים בהגדה, ולא רק פסוקים שלמים אלא אפילו מלים בודדות שיש להן מקור בתנ"ך מובא משם פירוש כמו „ואפילו כולנו חכמים כולנו נבונים, כולנו זקנים". ההגדה של נבונים (מבינים דבר מתוך דבר, רש"י דברים), זקנים (מיוחדים לישיבה, רש"י שמות): פירוש רש"י על כל הקטעים המובאים בתלמוד פרשנות מפוזרות בכל ספרי רש"י ותלמידיו: האורה, הפרדס, איסור והיתר, מחזור ויטרי וסידורו של רש"י, רבן של ישראל.

שיבץ הרב המלקט את כל החומר הרב ועשה אותו חטיבה אחת כאילו יצא מידו של אבי הפרשנים עצמו, עם ציון המקורות.

ב) בהדגישו, שנוסף למצוות סיפור יציאת מצרים, יש גם מצוה לעסוק בלילה זה, בהלכות פסח ומביא לשון התוספתא „חייב אדם לעסוק בהלכות פסח אפילו בינו לבין עצמו, בינו לבין בנו, בינו לבין תלמידו. מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו עסוקין בהלכות פסח עד קרות הגבר". ולדעת המחבר יש בחובה זו שני גדרים אחד כחיוב בפני עצמו ומקורו מהכתוב „וזכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים וגו'" בהקבלה ל„זכור את יום השבת לקדשו" שדורשים בתורת כהנים „שתהא שונה בפיך" ומפרשים מבארים שהכוונה היא שתהא שונה — לומר הלכותיו. ולפי זה גם „זכור את היום הזה" האמור בפסח אותו הדין, חייבים ללמוד הלכות פסח.

ועוד חייב לעסוק בהלכות פסח, כחלק ממצוות סיפור יציאת מצרים, כלשון המכילתא המובאה בהגדה „מה העדות והחוקים אשר צוה ה' אתכם" — בשאלה הבן החכם — אף אתה אמור לו כהלכות הפסח וכו'" היינו שחייבים ללמוד הלכות פסח. לכן צירף המחבר לכל קטע בהגדה, את הדינים הקשורים אליו מתוך ה„משנה ברורה" שנתקבל בכל התפוצות ישראל כפוסק אחרון. ההלכות סודרו כלשונם תוך צירוף לשון השו"ע ו„המשנה ברורה" לחטיבה אחת, בתוספת קטעים מספר „יסוד ושורש העבודה" של המקובל ר' אלכסנדר זיסקינד מהורודנא, אשר מבאר כל מצוה עם כוונה הראויה לה בדברים הנכנסים אל הלב.

לעצם ההגדרה אפשר לומר שהלכות פסח, לכאורה אינו חלק ממצות סיפור יציאת מצרים, אלא להפך, סיפור יציאת מצרים הוא חלק מהלכות פסח, אבל מקורו הוא הרב המחבר בהדגשתו זו, בפרט שהלכות אלו אינן קצורות כל כך אפילו בפני תלמידי חכמים.

ג) בהוסיפו — לכל קטע בהגדה — מדור בשם: „יוסף דבר" הכולל מאמרים מהמשנה התלמוד ומדרשי חז"ל, שיש בהם מקור למאמרי ההגדה ופותח בהם אפקים רחבים למבינים להבין בהם ולהעמיק ב„יציאת מצרים" כל הלילה.

יישר חילו של המחבר על עבודתו זו שהשקיע בה עמל רב להאדיר את ההגדה על ניפוחה וניקודה המדוייקים.

הבישוף הטוב שהציל את הנער

מאת אהרן הלוי פיצ'ניק

בימי הבעש"ט חי בעיר אחת זוג צעיר שתורה וגדולה על שלחנם. הוא היה כהן עשיר, תלמיד־חכם ובעל צדקה. בכלל על השבתנו להבדים עניים, כל מר נפש וחסר־אמצעים פנה אליו והוא מילא תמיד מחסורם. אף רעייתו אשה משכלת ונדיבת לב ולכל עובר אורח ועני הגון היה מוכן תמיד לבא ולסעוד על שולחנם.

דבר אחד העכיר את רוחם הפעם. לא היו להם ילדים. השתמשו בכל מיני תרופות וביקרו אצל רופאים ידועים ולא נפקדו. בזמן ההוא נתגלה הבעש"ט בעולם ושמו הלך לפניו כהור איש קדוש שכל היוצא מפיו יעשה. התחילו ידידים וקרובים על האיש העשיר לפצור בו שיסע אל הבעש"ט להזכר בזכרון טוב לפניו, אולי בזכותו ובבקשתו יזכו לזרע של קיימא. התחילה סירב למלא את בקשתם ולא נמה לבקש עזרה במצוקתו אצל האיש הפלאי. אך כאשר אשתו התחננה לפניו בינה לחלות פני ידוע העלומות, נעתר לבקשתה.

האיש נסע אל העיר מז'יבוז' מקום משכנו של הבעש"ט ושהה שם שבוע ושבועיים. ואכן שבע נפלאות גדולות מפעולות הצדיק ותלמידיו. התהלך הרבה בסביבת משכנו של הבעש"ט וראה את התלמידים הרבים המתגודדים אצלו, אף ראה אותם נעלמים מזמן לזמן ביחוד עם רבם למקומות נבחרים, אך לא עלה בידו להכנס פנימה ולדבר עם הבעש"ט בעצמו. פעם אחת, אחרי התהלכויות רבות, גילה את לבו לפני אחד מתלמידי הבעש"ט חושב שאולי יזכה על ידו שיוכל לקבל את ברכתו, אולם הוא השיב פניו ריקם ונאלץ לחזור הביתה בפחי נפש.

אשת העשיר נוסעת לפסח למז'יבוז'

אחר הדברים האלה החליטה אשת העשיר לנסות את מזלה ולנסוע בעצמה למז'יבוז'. הימים היו לפני חג הפסח וגברה בדעתה לנסוע כמה שיותר לפני החג. כשהגיעה למז'יבוז' התחילה באכסניה כלה לחקור אחרי העצות בביתו של הבעש"ט ובעיקר על הרבנית ובני ביתו.

ימים אחדים לפני החג הגיעה לבית הרבנית וגוללה לפניה את מר לבה ואמרה שיש לה בקשה אצל הרב אף שיודעת שלא תוכל בנקל לגשת אליו, אך היא מבקשת מאת הרבנית שתרשה לה להיות אצלם בליל הסדר והיא מוכנה להפתח ולשלם בעד כל הדרוש. הרבנית נעתרה לה והזמינה אותה להשתתף איתם בליל הסדר.

בליל הסדר התאספו רבים לחגוג את החג בהתרוממות הנפש בבית הבעש"ט. המנהג היה שרוב התלמידים לא נשארו אצלו ונסעו לביתם להיות עם משפחתם בחג. רק אחדים מתלמידיו המקורבים נשארו ואף הביאו הנה את נשותיהם. כאשר הסבו לשולחן, מסבו התלמידים את הבעש"ט כחופה ועסקו בדינים האריז"ל ספות כספר. היה נדמה כאילו אף הנשים היו באותו אולם מסביב לשולחן ביחוד.

בן־זכר בעת־חיה

כאשר נגמר חצי הראשון של הסדר והמסובים התכוננו לסעודה, הגישו לבעש"ט כוס ראשונים לנטול את ידיו והוא בירך בכוונה את כתר הברכות „המוציא" ו„אכילת מצה". האורחת, אשת העשיר, פרצה פתאום בצעקות ובבכיות ונעשה רעש גדול בבית. אחרי שהרגיעו אותה היא ביקשה שהבעש"ט יברך אותה בבן־זכר ואם היא ובעלה אינם זכאים לכך לפי מעשיהם יאמר לה שיוכלו לשפר את מעשיהם ולזכות בזרעא חייא וקיימא.

הבעש"ט ענה ואמר שאמנם זכוות גדולה לפני המקום, אך הילד שייולד להם יהיה בסכנה גדולה ואם האשה מקבלת עליה לשמור עליו מכל משמר ולא לעזוב אף לרגע, לפחות עד אחרי עבור הבר־מצווה שלו, הוא מבטיח להם בן־זכר, כעת חיה. כמובן שהאשה קיבלה עליה בלב שלם ובנפש חפצה כל מה שהבעש"ט ציווה עליה והיא חזרה הביתה בלב שמח. כהבטחת הבעש"ט נולד להם בן זכר ביום ראשון של פסח הבא. האם בחרה עצמה כליל לבנה ולא נטשה אותו אף לרגע קט, כמצוות הרבי. לא רק בהיותו תינוק אלא אף כשהתחיל לגדול לא עזבה אותו אף לרגע. שכרו לו מלמדים טובים והיא היתה יושבת אצלו הבית ומלווה אותו בכל דרכיו. ואמנם הוא נתעלה בלימודיו ובהליכותיו והיה נער חכם ומלומד, מחונן בכל המעלות הטובות.

שמחה גדולה ואבל כבד

כשהגיע הנער קרוב לגיל הבר־מצווה התכוננו בבית העשיר לחגיגה נהדרה. בערב פסח בבוקר הניח הנער בראשונה את התפילין שלו, בליל הסדר הנער הגיד דברי תורה בחריפות ובבקיאות רבה. האמא, שישבה בכל משך חגיגת ה„סדר" על יד בנה, היתה מאושרת מאד מבנה המחונן. גם זכרה את דברי הבעש"ט שהוא צריך שמירה מעולה לפחות עד אחרי עבור חגיגת הבר־מצוה. והנה כבר הגיעו, ברוך השם, לחגיגת הבר־מצוה, אולי מעתה לא תהיה כבר הסכנה גדולה ועול השמירה על בנה הרך יוקל קצת מעליה.

אחרי חצות הלילה נגמרה החגיגה והאורחים החלו להפרד מההורים ומהחתן הבר־מצוה. והנה היתה צפיפות רבה, היו נוכחים קרוב למאה איש ואשה וכולם אצו הביתה. מפאת הדוחק והברכות הרבות שהאנשים העתירו עליהם מכל צד, נפרדה האמא מעל בנה לכמה שניות וכשהפנתה את מבטה אליו נעלם ממנה. היא הבקיעה לה דרך למצוא אותו, צעקה צעקה גדולה וקראה לאנשים לפנות לכל צד ולמצוא את הבן, אבל לשוא. אחרי כל החיפושים בבית ובסביבה לא נמצאו עקבותיו.

השמחה נהפכה לאבל כבד. הביאו את המשטרה. השתמשו בכל מיני אמצעים למצוא את הבן הנעלם וכל מאמציהם עלו בתוהו. האמא נזכרה שראתה בין המסובים כמה אנשים שלא הכירה אותם אך חשבה שאולי הוזמנו על־ידי קרובים וידידים.

ההורים נוסעים למז'יבוז'

אחרי המאמצים למצוא את הבן האבוד שלא הביאו שום תוצאות, החליטו ההורים לשים פעמיהם למז'יבוז', שהרי בלי הבן חייהם אינם חיים והיהודי שיוכל למצוא להם פתרון ותרופה למכתם הוא הבעש"ט.

קנו להם עגלה וסוס והכינו בעל־עגלה שיוביל אותם למז'יבוז'. הדרך היתה רחוקה וקשה. בדרך נפל הסוס והיה צורך לקנות סוס אחר ופעם נשברה העגלה וארך שבוע שלם לתקן אותה. הנה, בעוד שבוע ימים יגיע כבר חג השבועות והדרך ארוכה למז'יבוז'. הם האיצו מאד בנהג שיביא אותם לחג למז'יבוז'.

בערב חג השבועות בבוקר הגיעו למקום שהוא רק עשרה מילין ממז'יבוז'. הם היו בטוחים שיגיעו עד היום למחוז חפצם, אולם לא כך עלה בגורלם. באמצע היום נתגלתה תקלה באופן העגלה ובקושי הגיעו לכפר אחד ועד שתיקנו את הגלגל כבר התקדש החג. באין ברירה נשארו לחגוג את חג השבועות אצל היהודי היחידי שגר בכפר.

ההורים איחרו את המועד

באסרו־חג השבועות כאור היום כתתו בעגלתם להגיע למז'יבוז' בהקדם האפשרי. כאשר קרבו לבוא העירה ראו המוני אנשים באים לקראתם בבגדים קרועים, בהספד ובכי. אוי ואבוי שוד ושבר! נודע להם פתאום שטהרם ורבינם הבעש"ט, נפטר והלך לעולמו בחג שבועות וכבר חוזרים עתה מהלווייתו. נשברים ונדכאים נכנסו בני הזוג לעיר מז'יבוז' מבלי לדעת היכן לפנות ומה לעשות. האבל בעיר היה כבד מאד, כולם הרגישו כיתומים בלי אב, כספינה שאבד קברניטה. הם ניסו לדבר לתלמידי הבעש"ט אך גם הם היו שרויים באבל כבד. אחרי שהתעוררו קצת מתדהמה הגדולה התחיל הזוג לטכס עצה בינם לבין עצמם על צעדם הבא ואחרי שיקול דעת ארוך ורציני באו לידי הכרה כי יש להם רק דרך אחת, לעלות על קבר הבעש"ט ולא לזוז משם עד שיקבלו אות מלמעלה מה להם לעשות ואיך לצאת מן הקפאון.

ושוב נע ונד בארץ

שלושה ימים ושלשה לילות התהלכו על קברו של הבעש"ט ולא סרו כמנו, לחם לא אכלו ומים לא שתו, עד שבלילה האחרון נראה הבעש"ט בחלום לשניהם וקרא בשם עיר אחת שעליהם לנסוע לשם. שם העיר לא שמעו מעולם וגם האנשים ששאלו אותם לא ידעו היכן עיר זו נמצאת. בכל זאת החליטו לנסוע ממקום למקום עד שיגיעו לעיר.

שוב התחילו בנסיעות כיבעות מאה. היו נע ונד בארץ, קודם כל עד שיכלו לקבוע את מקום העיר, מחוז חפצם, ועד שנודע להם שזה מקום רחוק מאד, קרוב לעיר פוזנא. לפי מה שהבינו ממראה החלום היה הכרח שיגיעו לעיר בהקדם האפשרי, אך לא היה בגדר האפשרי. ימים ולילות, שבועות וחדשים עברו עד שהגיעו סוף סוף לעיר. בבואם למקום מצאו שהרחובות מלאים אדם כאילו איזה מאורע חשוב עומד לקרות שבה בכל רגע. סברו, שבודאי נמצא רב יהודי בעיר ואם יגיעו אליו יוכלו לדעת מה נעשה בה ואולי ימצאו אצלו איזה תשובה למה שמעיק עליהם.

הכנסת נער יהודי תחת כנפי הנצרות

בקושי רב מצאו את דרכם לביתו של רב העיר. היהודים המעטים שבעיר סגרו את בתיהם על מסגר מפחד של פרעות מצד ההמון. אצל הרבי שלא הכיר אותם ולא נתן להם לכתחילה להכנס לביתו, נודע להם שבכנסיה המקומית ייערך היום טקס חגיגי של הכנסת נער יהודי תחת כנפי הנצרות ושלתכלית זו נאספו כל נכבדי הכנסיה וגם הבישוף הגדול של כל המלך יגיע הנה במיוחד לטקס.

אחרי שההורים סיפרו לרב את כל הקורות אותם ומראה החלום של הבעש"ט, אמר להם: אף שכבר האיש הקדוש הזה לא הגיע לאוזני, אני מבין ומשוכנע שבאתם כאן להציל את בנכם. הדבר היא קשה מאד איך להוציא את הילד מצפורני הכנסיה הקתולית, אלא גם באים אחרי דרך ארוכה וקשה, שתבוא תשועה. הבה נטכס עצה ביחד איך להגיע למה לעבוד.

לבסוף הגיעו לידי מסקנה שההורים צריך להגיע בעצמם בצד הכנסיה ואז יתגלה הסוף. אין זמן לפעול באופן אחר. יהיה בתוך סיפור הבישוף הגדול עם הפמליה שלו והם יצעקו צעקה גדולה ומרה, ואחרי ההתייר הבישוף לשאול סיבת הצעקה ויוכלו להודיע שהם הורי הילד. יש סכנה שההמון יפגע בם, אבל אין ברירה אחרת.

„מי היה ה„בישוף הטוב"

וכן עשו ההורים. עמדו על פתח הכנסייה, כיוון שם חיכה ההמון לבישוף הגדול ולפמליה שלו. כאשר עברו בכרכרה הגדולה של הכמרים הגיעו לכניסה, הגביהו הם צעקה גדולה ומרה. נעשה רעש גדול עד שההמון רצה לפגוע בהם. והנה נפתחה מרכבה אחת ויצא משם ושאל אותם לסיבת הצעקה. הם התחילו לספר לו שהם יהודים, הורי הילד שנלקח להם בכוח.

האיש הלך והוא יאמר שהבישוף רוצה לדבר אתם. והכנסו לחדר הגדולה התפילה הבישוף בדרכה. הבישוף התחיל לחקור איתם כאילו הם טוענים שהנער הזה שנכנס להתנצר הוא בנם. ההורים הילדו דמעות רבות וסיפרו על תלאותיהם עד הגיעו לכאן בבקים והפק מאד. הבישוף אמר להם שהם יבואו עם כולם לטקס ואם לא ירצה הנער להתנצר יוכל ללכת עם ההורים, לא יעכבו בידו.

כל הכבודה הגיעה לטקס והעגיני בפנים הכנסיה, עם חיכו כבר הכבודה ונכבדי הכנסיה בכל הסביבה. גם ההורים עמדו הכן לראות הנאות. והנה שני כמרים הכניסו את הנער ההורים באותו את בנם נשבר לבם בקרבם וצעקו להתרמוטט מרוב צער, אך הכמרים התחילו להבן יראה אותם. הבישוף הגדול התחיל בתפילה קצרה ואחר־כך פתח ואמר בקול גדול: „הכנסיה רוצה לקרב את הנפשות לנצרות ולהביאן תחת כנפי הנוצרית, אך אין בכוחנו להציל את הנשמה מתוך כפיה אלא ברצונה הטובה. כאן נמצאים הורי הנער המתנצר שהבן נלקח מאתם בכפייה, על כן נשאל את הנער אם הוא רוצה להשאר בכנסיה או ללכת עם הוריו".

בדברו כזה לקח הבישוף בידו את הנער ושאל אותו מה שבחר, והוא ענה בקול שבחר לחזור אל ההורים. ואז מסר הבישוף את הנער להורים והראה להם על דלת, דרכה יכולים לעזוב את המקום. הם יצאו עם הבן ויצאו בחוץ עמדה עגלה עם נהג, ששאל אותם אם רצונם לנסוע. ודאי שהסכימו, בעוד לעזוב את המקום הם כרוחים במהרה ובמקום על כל מה שעבר עליהם בדרגים האחרונים.

והנהג מיהר לנסוע ולעזוב את הסביבה. כבר הגיעו לפני פרשת־דרכים בסביבה לעיר. והנה פתאום על־ידי הבן גדול כהריע לכבד המפלגה של הבישוף הגדול שעברה עם המרכבה עברה בדרכם לכנסיה להכניס עם נער יהודי תחת כנפי הנצרות. אז הבינו את נפלאות הבורא וכי היה ה„בישוף הטוב" שהציל את הבן להוריו.

הצמד כספך

בהשקעה הבטוחה ביותר היום:
דירת „מראות נוף"
חברת הבניה לדירות יוקרה

פתח־תקוה
נתניה
כפר־סבא
ירושלים

תכנון מרשים ופרקטי
פיתוח סביבתי מושלם
איכות בניה מעולה
אוירה נעימה
והעיקר:
יחס אישי
וייעוץ מקצועי

מראות MAROT - NOF

פתח־תקוה: רח' גורדון 7, מלפון 903882/3 (03)
נתניה: אנגלו סכסון, רח' העצמאות 7, טל. 28290 (053)
ירושלים: ליך דר, רח' שמאי 12ב, טל. 233778 (02)

משרד החינוך והתרבות
המחלקה להכשרת עובדי הוראה
בית־מדרש המ"ד ל—
מורים למוסיקה
מכשיר מורים/ות למוסיקה בבי"ס היסודי והעל־יסודי
התמחות מיוחדת
למורות לריתמיקה

מתקבלים: לשנה א': בוגרי י"ב שנות לימוד (בגרות או גמר).
לשנה ג': מורים למוסיקה ובוגרי אקדמיה והחוג למוסיקולוגיה באוניברסיטה.

עזרה כספית תינתן לזקוקים לכך באמצעות הלוואות מותנות.

לחייבי גיוס יינתן סידור באמצעות בית־מדרשנו.

עולים חדשים מתקבלים לקורסים מיוחדים, שבמסגרתם יינתן להם טיפול אינדיבידואלי וקידום מורז.

הרשמה ופרטים במשרד בית־המדרש, רח' הרב הרצוג, פתח־תקוה, טל' 911257(03)

פרשת המתנדבת איידה / יעקב חורגין

קרוב משלי, מפקד טנק צעיר, נפצע אנושות ב הדרום, עוד בשלב הבלימה של מלחמת כיפורים. במשך ימים ארוכים לא הורשה לבקר את הפצוע בבית החולים, אף לא היו הללו עומדים יום יום שעות מאחורי חדרו של בנם הפצוע בבית החולים, שותקים יום, היו תולים עינים חרדות במבטי שאלה הרופא או האחות, מדי צאתם מן החדר, ממהרים לסגור אחריהם בזהירות את התשובה המהוססת היתה אותה יום אחר ם ליאוש: אין שינוי.

הסתבר, שרסיס של בזוקה פגע בראשו, מו של קרב שיך־בשיך, ומאותו רגע ניטלה הכרתו. הוא הובא לבית החולים, נותח מיד, הוצא בהצלחה מגולגולתו, אלא שהכרתו ה לחזור, עד שהתחילו רופאיו לחשוש ניסיתי גם אני לבקרו — אך, כמובן, אני נשארה דלת חדרו של הפצוע סגורה. מצטרף להורים, שותק אתם שעה קלה, ק לי בניד ראש. וכי מה יכולתי לומר ם, שכל חיותם כפרפרת על חוט דק של , שגם הוא מידקק והולך מיום ליום. עד ע? כל מלה עלולה היתה רק לשבור את קה, שהיתה כולה תפילה שבלב לבם עה בינתיים נפלתי למישכב. רק לאחר ים יכולתי לגשת לבית החולים. הכרתי מיטלטל בין תקוה למורא, וכאשר לא בפרוזדור את ההורים, הנער מרחוק הב־ שדלת חדרו של הפצוע היתה פתוחה, המורא שלי לאימת אסון כבידה. ואולם, מדותי בפתח החדר נתגלה לפני מראה, ו מניה־וביה את חששותי לשלום הפצוע ר בי התרגשות של שמחה, עד דמעות. הוא עמוס, היה מיושב במיטה, שעון על של כרים, ראשו נתון עד עיניו ואחוזה שת לבנה, כמבול מדוזי. בחורה בלונדית כלובן מבהיק של אחות, עמדה עליו למרא־ המיטה והשקתה אותו מרק בכף מתוך ת שבידה. ההורים, עדיין צעירים למראה, ושבים על כיסאות, לצד המיטה, כשהם ים בכל תושיהם, במבט של אושר, כל כף היכנסה לפיו של הבן מלאה ובצאתה משם ת.

בן חדש ניתן לנו

ראשון, שהבחין בי בפתח, היה הפצוע הוא ניפנה לקראתי בידו. התחיל לומר אך האחות מיהרה וסתמה את פיו בכף נוספה. עם שמרוה את פניו בחיוך מצטדק ה. רק יותר מאוחר נסתבר לי, שהרופא עליו את הדיבור למשך כמה ימים. ניפנו הסב אלי את עיניהם של ההורים — פני סיפרו לי בין רגע את כל שמחתה בחיוך וקרן, ואילו האב קידמני בקריאה נירגשת: גדול היה פה, בן חדש ניתן לנו! — מרתי אצלו הוסיף — לא תאמין אם אספר ה שעשינו למחרת אותו יום, כשהורשינו ונה להיכנס אל בננו ומצאנו אותו במצב רומם והכרה מלאה, ואז באה גם בשורתו ה של הרופא, כי בננו יצא מכלל סכנה, עוד אלא שקיימים כל הסיכויים, כי יצא הצרה שלו בריא ושלם בכל גופו. ובכן, ת בבוקר, כמעט בלי מחשבה, מתוך דחף, היום לא עמדתי על טיבו, הלכתי לבית־ ת הקרוב ביותר, התעטפתי בטלית ובתפילין מאי של בית הכנסת וברכתי „הגומל־ ר! ואני לעצמי: אני, חניך האידיאולוגיה ו־דתית של השומר־הצעיר, וברכת „הגומל" בראה לנעים בחיי האדם, שעה שהוא ניצב הגורל, שום תורה מן התורות הרציונליות, עם בהן, לא תוכל להושיעו. ואז עולה מתוך קעי הזיכרון איזו אמונה ילדות ישנה ונשכ־ ורק היא עשויה לחולל את פלא הישועה.

בינתיים כילתה האחות להאכיל את הפצוע, אחד של ההורים: „לבריאות!" היא קינחה יו במגבת שעל זרועה, נפנתה ונטלה מעל הקילה מגש, שעליו עמדו שאר כלי הסעודה. הקילה היה משופע עד אפס מקום בצרורות ם, שהיו תקועים באגרטלים מאולתרים המיטבה. האחות ההזירה את הפצוע לית אמריקאנית שלא ידבר. הצטחקה אלי ראש קל ויצאה. עמוס הביט אחריה בשהיקה יצאה, ואז קרא בנעימה של מי שפורק משא כבד:

— אופס... ברוך שפטרני — יותר משבורים אילם —

— סבלנות, עמוס'ל — קיטעתו אמו בלשון דול — עליך לשמוע בקול הרופא!

— אם כך מוטב שאסתלק ולא אחטיא אותך! מרתי לעמוס — הגד לי רק איך אתה ש?

— מצוין! כלל לא השבתי להתפגר! היי, ברת עוד! — הרים קולו כשנפגיתי לצאת ש לי משהו שיעניין אותך.

— עמוס'ל, בבקשה... — משדלת האם.

— עמוס, מספיק! — פוקד האב.

— אופס... השתלטו עלי שלושה דיקטטור־ . הגד לי: אתה ממשיך בגלריה האמריקנית או שמציגה את כל רשמיך מארצות הברית אחד?

— למה אתה שואל?

— כי יש לי בשביל הסידרה הזאת שלך ר „עלה־כיפק!" ודאי שמת לב לאחות —

— כמובן; לא מתנדבת מארצות־הברית?

— בדיוק כך! אבל מה שיעניין אותך במיו־ נא היחוס שלה. האם השם ראוזמן משיקאגו לך משהו?

— ראוזמן, אמרת? רגע אחד! — אימצתי זכרוני מימי שהותי בשיקאגו — אינך ין לאותו ארהארד ראוזמן המיליונר?

— בהחלט, לו אני מתכוון! אותו זולל ציו־ מן המועצה למען היהדות. שבמסע שערך כמה שנים בארצות ערב נשא בתחנות ר שלהן נאומים ארסיים נגד ישראל.

— והמתנדבת שלך מה לה ולאותו טיפוס?

— היא בתו, בת יחידה, איידה ראוזמן שמה!

— באמת מעניין!

— ויש לזה סיפור, שמאילו נוצר בשביל יה האמריקנית שלך. אה! — פלט, תוך יו מודקפ.ה. פתאום מול פתח חדרו. הפתחה מיסדרון צר וארוך מנגד, שבקצהו הרחוק ה המתנדבת — המירשעת כבר באה!

— נו, באמת, עמוס'ל! — נחלצה אמו להגן בודה של המתנדבת — זה לא מגיע לה! של מלאך — את המתמאה המפנתה ומת לבי.

בראת, שעוד מרחוק הבחינה בעמוס, שמפר פום. הדיבור, שכן בהגיעה לפתח ניפנפה ו ניפנוף של התראה באצבעה, תוך שהעלתה פניה הבעה רצינית של תוכחה. אך הבעה נבלעה מניה־וביה בצטחקות משועשעת ה עמוס, שהתבונן בה כריו והעמיד פנים ות־מתחנחנות, כילד שסרח והוא מתכוה לער־ מורא.

המיליונר ראוזמן ובתו

הייתי מסוקרן מאוד לשמוע את סיפורו של על פרשת המתנדבת. בהיותי לפני שנים קאגו שמעתי רבות על מיסטר ראוזמן עתיר ים ועל איבתו החריפה המחורה לציונות ראל — ומשום כך היה תמה בעיני למצוא בתו, וכפי ששמעתי היחידה, מסייעת כאן דבת לציונים ולמדינתם, שנואי נפש אביה. ם לשוא תכפו ביקורי אצל קרזבי הפצוע, פעם לא נתפנה אלי במיוחד. ככל שפשטה ה הידיעה על הוזלמתו הגסית של עמוס, בו הלכו מבקריו — בני משפחה, שכנים דים, ובעיקר חברים לנשק מיחידתו. שקיבלו שה אפילו לשעות ספורות ומיהרו לבקרו. אלה הציפוהו בקופסות ממתקים, בפירות ובפרחים, וגם בספרים. כל פעם שהייתי נכנס לחדרו בשעה הביקור הקבועה הייתי מוצא סביב מיטתו כעשרים איש, גברים נשים וילדים, והמולת דברים, עמוס נראה קודר, המתנדבת מגלה סימני צבעבנות ואי רצון. באחד הביקורים האלה שלי נתקלתי במיסדרון באמא של עמוס, שהתפרצה כנגדי:

— איך זה אינם מבינים, שהם מזיקים לבני בביקורים ההמוניים?! אחרי כל גל כזה של מבקרים עמוס פשוט חולה. לא אתפלא אם פעם אחת לא תוכל המתנדבת שלנו להתאפק והיא תגרש את כל הטורדים האלה עם המתנות שלהם!

רק לאחר, שלבקשתו של עמוס השיגה בשבילי האחות הקבועה של המחלקה היתר מיוחד לבקרו בשעות שלפני הצהרים, שלא בשעת הביקור הרישמית, באה סקרנותי על סיפוקה. היה זה ביום שמש חמים, לאחר כמה ימי סגריר רצופים. מצאתי את עמוס על המיר־פסת שמופת השמש, הצמודה לחדר החולים שלו. הוא היה משקע בכיסא נוח, מכורבל היטב בשמיכה מתחת לבתי שחיו ועד כפות רגליו, עדיין התחבושת הלבנה לראשו, ומתחתיה פנים תוורים בתוך עיטור של זקן שחור, צעיר. איידה המתנדבת, כרגיל בלבוש הלבן של אחות, היתה ישובה על כיסא רגיל למרגלותיו ועיניה במגזין אמריקאני מצוייר שבין ידיה. עיניו של עמוס היו עצומות בתנומה קלה, אך הן נפקחו לאמירת ה„שלום" שלי. רק עכשיו הכר עמוס להציג לפני את איידה, מה שהיה מיותר לאחר כל ביקורי אצלו. דבר ראשון סח לי בהתעוררות, כי איידה קיבלה היום ידיעה טלפונית מאביה בשיקאגו, שהוא מתעתד לטוס בקרוב לישראל, כדי להתראות אתה. הבת בטוחה, כי מגעגועים על בתו היחידה ההלים אביה לבקר בארץ חרמו. ואילו הוא, עמוס, סבור, כי יש לבקש את המניע לביקורו באיזו תמורה סמויה ברתיעתו העיקשת ממדינת ישראל. והעניין יתברר לי בהמשך סיפורו. קודם שפתח שאל את איידה באנגלית, אם אינה מתנגדת לכך, שיספר לי את קורות הבירותם. ביא שתרים את ראשה מהמגזין פלטה שני תנאים: שלא ידבר יותר מרבע שעה, ושלא יעז להשמיץ את אביה. מיד הסבה אליו את פניה והוסיפה באיום מעשה:

— אהרוג אותך אם תשמיץ את אבא שלי!

— או קיי, המפקדת! — נענה בטון מבודח, עם שהצדיע צבאית.

עוד רגע — ואני יושב על כיסא לצדו ומאזין לסיפורו של עמוס. כעבור רבע שעה בדיוק קפצה איידה מכיסאה וקיטעה את הרצאתו בפקודה דיקטטורית:

— מספיק הפעם, השאר בפעם אחרת!

עמוס ניסה להמרות את הפקודה ולהמשיך, אך למען השלום מיהרתי להסתלק. וכך, במנות מדודות על ידי איידה, אשר הקפידה נתרצות על כך, שעמוס לא יעבור על רבע שעה, שהוק צינה לחופש הדיבור שלו בכל אחד מביקורי אצלו, ובמשך כמה ביקורים, נגולה לפני פרשה יהודית־אמריקאנית טיפוסית.

עיסוקו של לאטיף

כידוע לך — פתח עמוס — עשיתי את שלוש השנים האחרונות בלימודים בארצות־הברית. שנה ראשונה למדתי באוניברסיטה „קולומביה": מוסד רב יוקרה, אלא שהלימודים בו לא היו לפי אפשרויותי הפינסיות. בגימלה לא זכיתי. שכר הלימוד היה גבוה, שכר דירה היה מעבר לכל קנה מידה ישראלי. לפי עצתו של קרוב משלי, איש שיקאגו, עברתי לשנת הלימודים השניה לאוניברסיטה של עירו. שגם לה מוניטין מכובדים בין בתי האולפנא הגבוהים שבארצות־הברית. כאן שיחק לי מולי: הצלחתי יפה בקנקורס, ולתוצאה מהצלחתי זכיתי במילגה שהקטינה במידה מרובה את שכר הלימוד. נוסף לכך זכיתי גם לשיכון ב„בית הבינלאומי", שהוא מעון סטודנטים מיוחד לבני חו"ל. שכר הדירה באותו מעון הוא כמעט סימלי, רק שלא כל אחד מסוגל לעמוד בתקנות החמורות באשר למישמעת ולהתנהגות בתוך כותלי המעון. ניתן לי חדר נאה, בשותפות עם עוד שני סטודנטים, בני חו"ל. האחד ערבי סורי, כפי שנודע לי יותר מאוחר, והשני בן מדינה כל שהי באיזור, שנקרא לפנים הודו־סין. היה זה אישון בעל פרצוף מונגולי טיפוסי, שנראה כנער בקוצר קומתו וברזונו ובחלקות פניו. שכן זה שלי כמעט שלא הרגשה נוכחותו בחדר, שתקן ומתרחק מן הבריות היה, ומלבד ניד ראש קל, מלווה בת־בתו של חיוך, מדי היתקלו בי, לא היה כל מגע בינינו. תמיד הייתי מוצא אותו ישוב על מיטתו בין ערימות ספרים, שקוע בספר, עד שהיה נרדם בישיבה בין ספריו.

הסטודנט השני היה ניגודו הגמור — יהיר, מרבה דברים, רעשן, לילה־לילה, מרגע היכנסו לחדר, היה פותח את הטרנזיסטור ומציף את החדר במוסיקה מחרישה אוזן של פופ או ג'אז, בלי להתחשב בשכניו הישנים, ורק לאחר שעה ארוכה היה משתיק את המקלט וישן עד למהרתו בצהרים. לפי התנהגותו והתלבשותו הטרזנית ניכר בו, שהוא בן להורים עשירים, שהגיע לאוניברסיטה זאת אם לשם יוקרה משפחתית, או כשליח של התעמולה הערבית. מכל מקום ככל הנראה לא כשוחר דעה. שכן כמעט שלא נראה לא בחדר ההרצאות ולא בספריה. מהיותו גם בחור נאה וגם גזה ביותר לפזר כספים דבקו בו סטודנטיות וסתם נערות, כדבוק דבורים בדבש. השם לטיף היה בן בית בפיהן. ברם, מינהגיו האישיים לא עניינו ביותר את הסטודנ־טים הישראליים באוניברסיטה זאת. מה שהדאיג אותנו, ואתנו גם את מרבית הסטודנטים היהודיים האמריקאניים, היה החלק הציבורי שבעיסוקיו.

וזה היה חיקו הרב בתעמולה הערבית האנטי ציונית והאנטי ישראלית. באמר לי, שכיום בואו של לטיף לאוניברסיטה של שיקאגו. שנה לפני, באותה תעמולה זאת באינטנסיביות ובחוצפה האף לבשה מהר צביון אנטישמי מובהק. גיאות זאת ׳תבטאה במיבוין עשיר של פעולות, כגון: הדבקת פלקטים בכל פינה בקמפוס הנירחב של האוניברסיטה, ובהם כרוזים של אירגון ה„פתח", מלאים עלילות וכזבים מזוועים על יחסם של שלטונות ישראל לערביי המדינה והשטחים; חלוקת חוברות ועלונים מצויירים בצבעים, שבהם דובר בנושא הציונות וישראל. מתוך גישה מדעית כביכול: עריכת מסיבות ומשתאות חברו־תיים לחוגים הניטראליים של הסטודנטים ואנשי ההוראה המרובים, שהיו משופעים באכילה ובשתיה ובהיזמורות. אגב נאומי תעמולה. על כל הפעולות האלה בחבו הון רב, שבא, כפי ששמע־תי, משני מקורות: מכיסו של לטיף עצמו וממתן בסתר מצד כמה קונסוליות ערביות בשיקאגו. בבואי לעיר זאת כבר מצאתי את לטיף בראש הוועד של הסטודנטים הערביים, המנצח על כל פעולות התעמולה, שהוזאר לפני כשונא ישראל מסוכן. מסוכן — על שהטיב להסתיר את שנאתו תחת יחס חייכני ואדיב, גם כלפי סטודנטים ישראלים. בכל פגישה בינינו, בחדר או בקמפוס, היה מעכבנו בגינוני ידידות — לחיצת יד חברית שאילה כאילו ברוב עניין לשלומי ולמצבי בלימודים, בקיצור: חבר טוב ומכור.

ההתכלבנים הערביים נעזרו הרבה על ידי קבוצות של שמאלנים קיצוניים, שבינם ולבין עצמן עמדה ירידה קשה בענייני דעות, ואולם היו המיכות דלים בשלילתן את הציונות וישראל, שהיתה פעלה־יוצאה בשלילתן את המימסד האמ־ריקאני לכל שלוחותיו, והיא שהביאה אותם לידי הזדהות עם קרזונות התעמולה הערבית. קבוצות אלו, שרעשנותם חיפתה על מיעוט מיס־פרם היחסי בתוך כלל אלפי הסטודנטים של אוניברסיטת שיקאגו, היו מורכבות ברובן מסכר־שים קיצוניים ומיליטנטים. חברו אליהם גם מכסיקנים־אמריקנים, פורטוריקנים, אמריקנים לבנים עם כמה עשרות יהודים שמאלנים: כולם טיפוסים היפיים דחוים בפרעות ראשיהם וזקניהם. בין היהודים נמצאו גם שני פרצופים ידועים ודוברי עברית, שהגדירו את עצמם ישראלים, דוקא ילידי הארץ, יוצאי קיבוצים כסוציאליסטים מהפכנים ההזדהו להלכה ולמעשה עם התוכנית של אירגוני החבלנים לחיסול מדינת ישראל המרהה במדינה פלשתינית. בין הבחור־רוה, שמיספרן לא היה קטן בקבוצות האלה, בלטה בחורה בלונדית נאה, יהודיה. אז שמעתי לראשונה, כי היא בת יחידה למיליונר יהודי, חבר פעיל ב„מועצה למען היהדות", האנטיציונית והאנטי־ישראלית, חולל ציונות ומדינת ישראל בזכות עצמו. שאלנו את עצמנו: מה הביא בת מיליונרים זאת אל מחנה השמאל הקיצוני, ומהם אל הערבים? אולי השפעה האב, שהיה לפי השמועה, קומוניסט סלוני: אולי בקשת גרויים הרפתקניים מצד בחורה משועממת משפע, שאינו חסר דבר בעולם. ואולם נסתברה לי יותר הגיר־סה, כי פשוט שמה עין בלטיף הנאה. שכן נראתה תכופות לצדו, ולא פעם ראו אותה מחלקת את החוברות והעלונים משל אנשיו. „כן, כן, זאת היא! — מיהר עמוס לאשר בחיוך, כשרמזתי בעיני לעבר איידה, שעדיין היתה מעיינת במגזין, אך לרגעים היתה מציצה בשעון היד שלה; מן הסתם, כדי לדעת בדיוק מתי לקטוע את סיפורו של עמוס, עם תום ארכת הדיבור, שהואילה להעניק לו — איך עשתה תפניה כזאת והגיעה לישראל ואל מיטתו של איש צה"ל פצוע — הוסיף עמוס — זה יתברר לך בהמשך הודי־ה שלי."

ה„פרוטוקולים" ושריפתם

זמן מה לאחר פתיחת שנת הלימודים באוני־ברסיטה נקראתי לאסיפה דחופה ב„בית הילל". לאסיפה החמנו כל הסטודנטים הישראלים וה־יהודים־האמריקנים, שהזדהו אתנו, ביחד כחמש מאות איש, ובאו מרביהם. קרוב לארבע מאות איש. אגב, מלים אחדות על המוסד הסימפתי היעיל, הקרוי „בית הילל", מיסודם של „בני ברית" באמריקה. מוסד זה שם לו למטרה לתת לסטודנט היהודי בית, שימצא בו עניין מבחינה הברהית, ואגב כך גם יחזק בו את התודעה היהודית. היתה בו ספריה עשירה למדעי בלשונות שונות, וכמובן גם בעברית, ברובה על נושאים יהודיים, ציוניים וישראליים; מועדון מרוהט בטוב טעם ובו מיזנון שווה לכל נפש, מערכות כישהקים שונים, עיתונים אמריקניים וכמעט כל העיתונים העבריים מישראל; ואולם גדול להר־צאות ולהופעות אמנותיות שונות, ובשני השטחים נעשה בו שימוש רב.

על סדר היום של האסיפה עמדו שלושה ענינים: דו"ח של הוועד היוצא על הגיאות בתעמולה הערבית, דרכי תגובה, ולבסוף בחירת וועד חדש. הדו"ח היה מדכא. נתברר לשומעים, כי למחנה הערבי עדיפות עצומה עלינו במשא־בים כספיים וביוזמות לפעולה. אנשי הוועד הקודם פנו בקריאה ל.או.ס. לקונסוליה הישראלית בשיקאגו ולמשרד החוץ בירושלים, וביקשו עזרה פיננסית, כדי להגיב כיאות על הפעולות של התעמלנים הערביים. הם קיבלו חומר תעמולה באנגלית ביחד עם כמה סרטים תיעודיים קצרים, ובמקום כסף ניתנו להם הבטחות. סוף סוף נכנסו סכומים מסויימים ממקורות יהודיים וציוניים וגם מפרטים. ואולם הפער בין היכולת הכספית שלנו לבין זו של הערבים עדיין היה עצום.

באסיפה הוצעו כמה הצעות למלחמה בתע־מולה הערבית. בין הסטודנטים היו כמה עשרות מאנשיו של הרב כהנא, הברי ה„ליגה היהודית להגנה", ואלה התנגדו להצעה לשגר משלחת אל דיקן הסטודנטים של האוניברסיטה ולדרוש ממנו לאסור את התעמולה הערבית בקמפוס, שכולה השמצה והסתה אנטישמית במסווה אנטי־ציונית. הם טענו, וטענתם זו היתה נכונה, שדיקן הסטודנטים, שהוא מבוצא לבנוני, הוא פרו־ערבי בסתר, שהרי עד עתה לא נקף אצבע, ולו לפחות כדי לאסור בגבורות הקמפוס כל השמצה לאומית או הסתה אנטישמית. על אף המחאות והתלונות, שהוגשו אליו בעניין זה מצד הסטודנטים היהו־דים ואירגונים יהודים בשיקאגו. הם הציעו לתכנן הפרעות בכוח להעמולה הערבית, כגון: הסרת המודעות והכרזים מעל הלוחות והקירות ופיזורם של מחלקי החוברות והעלונים. המטרה של השיבוש בכוח איננה בתוצאה והארעיה, אלא זו, הסבירו המציעים: אין ספק, ששימוש בכוח יגרור אחריו תיגרות בין סטודנטים יהודים וערבים, דבר שיכריח את שלטונות האוניברסיטה להרחיק את סיבת התיגרות על ידי איסור כל צורה של תעמולה בגבורות הקמפוס. השיקול של המציעים היה סביר — בכל זאת החלט להימנע לפי שעה משימוש בכוח. הוחלט לנסות תחילה בהידברות עם הדיקן. ואם זו לא תיתן פירות נצטרך ליבוב הצעתם והשקול של אנשי ה„ליגה".

באותה אסיפה גבחר וועד חדש, ובין חבריו החדשים נבחרתי גם אני. כן נבחרתי כחבר במשלחת בת חבינה סטודנטים, שנדיה הוטל להיפגש עם הדיקן. בינתיים הודלף לוועד, כי הוועד של הסטודנטים הערביים קיבל מאחת הקונסוליות הערביות שבעיר מספר רב של עות־קים מה„פרוטוקולים של זקני ציון", בתרגום אנגלי, על כגה להחיקם חינם בשטח הקמפוס. ידיעה זו נהגה היזוק להביעתנו לאסור כל תעמוכה בקמפוס. הדיקן, טיפוס כזרחי מובהק, בפניו הכהים ובבהיר עיניו ושערותיו, חלקלק במינהגיו ובעד גינוני ניבים מופרזים, עד לרועם של מהאכוהויות. קיבל את המביחות שלנו בלבי־בתו, בעצה שבקבקה לפגיעה בשיחה טלפונית קודמת. הוא האזין בסבלנות לטענותינו. אבל מה שווכבנו בא: הוא סירב. בשם חופש הדיבור והדימוקרטיה. לאסור את התעמולה הערבית. לא קיבל את הצעתנו לפחות לאסור השמצות הסתה, בטענה שאינו רשאי להנהיג צנזורה על פעילות מילולית של סטודנטים. ורק התיר לנו להגיב בתעמולה נגדית. ואולם בעניין חלוקת ה„פרוטוקולים" הבטיח להריץ עוד באותו יום מכתב אל וועד הסטודנטים הערבים, שבו יאסור עליהם לחלק את הספר בשטח הקמפוס.

נודע לנו, כי הדיקן קיים את הבטחתו עוד באותו יום. אלא שבו במקום החליטו אנשי הוועד הערבי לבצע את חלוקת ה„פרוטוקולים" מחוץ לשטח הקמפוס, ליד הכניסה הראשית (יותר מאוחר נגלה לי הסוד, כי מקור ההדלפות והידיעות מהנעשה והנשמע בוועד הסטודנטים הערבים היה איש משלנו, או יותר נכון בחורה, שנשתלה עוד בשנה שעברה במחנה השמאל, ועלתה לה להגיע לתפקיד של מקשרת בין האר־גונים השמאלנים וועד הסטודנטים הערבים. מסירת הידיעות היתה נעשית בדרכי מחתרת מתוחכמים, ובדרך הזאת הופגשתי עם הבחורה, שכינינו אותה בשם „יעל", על שמה של הדרגת סיסרא. היתה זאת נערה כבת עשרים, שגילתה בתפקידה זה כישורים מצויינים של ריגול ושחקנות כאחד!). הוועד שלנו נקרא לישיבת חירום, לדון כיצד לסכל את חלוקת ה„פרוטוקו־לים". הפעם אושרה תוכנית אסטרטגית של חברי ה„ליגה".

בדרך הידועה קיבלנו בעוד מועד את התא־ריך, שבו נקבעה החלוקה, וכך ניתן לנו לארגן על הצד היותר טוב את מיבצע הסיכול. הכניסה הראשית לשטח האוניברסיטה דרך שער נחושת מסוגנן, גבלה עם פארק רחב ידים. ליד השער, מבחוץ, התנשא מיבנה לבנים, בסיגנון קולוניאלי ששימש קפטריה ובית קפה. כאן בילו סטודנטים ליד שולחנות עגולים, בבואם לאוניברסיטה ובצאתם ממנה. משום כך לא עוררה תשומת לב מיוחדת קבוצה של כעשרה בחורים, שישבו על המירפסת הצופה על הכניסה הראשית, כשהם טובלים בעשן סיגריות ובהמולת דברים קולנית. זה היה ביום המיועד לחלוקה. בתחילה לא ניכרה כל תכונה מיוחדת בסביבת השער — כדבר יום ביומו. סטודנטים, בחורים ובחורות, נכנסים ויוצאים ותיקיהם בידיהם. פתאום נשתתקו היוש־בים על המירפסת וכל העינים נשתלחו אל מיכאית מכוסה ב„ברזנט", שנעצרה מול השער. מתוך המכאית קפצו כחמישה עשר בחורים, הורידו תחילה מהמכונית שולחן מלבני נמוך וארוך, ואחריו ארבע תיבות כבידות, שנישאו בשנים. השולחן הועמד ניצב אל פינת השער, מתוך התיבות הוצאו ספרים בכריכות רכות וצבעוניות, והונחו ציבורים־ציבורים, בזה על זה, על פני השולחן. משהורקו כל התיבות מנינו כ־15 ציבורים ובכל ציבור כחמישה עשר עותקים.

הבחורים, רובם ערבים למראה, אך היו ביניהם גם כושים וטיפוסים אמריקנים־לבנים אחודים, התייצבו, מעכה ובנים, לאורכו של השולחן, והתחילו להלק עותקים לסטודנטים וסטודנטיות באים ויוצאים. פתאום בא ביעף, מצד הקפטריה, איזה חפץ מוארך, שחור, שנחת על השולחן, בין ציבורי הספרים, בקול נפץ חזק, ומיד עלתה ענגה עשן כחור, שבתוכה הבהיקו לשונות אש. היכף לכך הועפו בזה אחר זה עוד כמה פצצות תבערה, ואש הוקה אחזה בשולחן ובספרים, עם קול הנפץ הראשון נשארו המחלקים הטומים תתחיהם, אך עד מהרה הפכו וברחו דרך השער אל תוך שטח האוניברסיטה. לא יצאו שניה וציבורי הספרים הפכו לעמודי אש. עשנה. עשרות מן הסטודנטים היוצאים ובאים תשהתו בסקרנות מבוהלת מול הדליקה, אך איש לא סרח לעשות משהו.

יכולנו להסתלק בלא שהיוודע והוהגו. בעלי הקפטריה עמדו ליד הדלפק ולא ראו כלום. ע־מדנו וצפינו בדליקה, תוך כדי כך הבהנו, כי כני ציבורי כפרים לא נבנעו באש, והיה לנו החשש שיינצלו. יצאנו מן המארב לספל בהם, וצוד אנו עושים כה וכה הופיעה ניידת מישטרה, שכפי הנראה התועקה הנה על ידי אחד הסטודנטים הצופים. אחדים מאתנו הס־פיקו להסתלק, המיקה מאתנו, ובתוכם אני, נעצרנו והוסענו במכונית אל התחנת המישטרה הקרובה. כם נחקרנו על ידי קצין התחנה, עוד בדרך הסכמנו בינינו לספר את האמת, תוך שנדגיש את תוכמות הפרובוקציה של חלוקת חומר קריאה אנטישמי בפרהסיה. ממעצר ה־מישטרה הוסענו לבנייו בית המשפט, לפני שופט תורן לשיפוט מהיר. האשמה היתה רצי־נית: הצתה זדונית של רכוש זרים, שדינה חביד מאסר. שעט גם כאן כפי שהוסכם בינינו — ונסתבר, שההרגשת ההתגרות שבהפצת ספ־רות אנטישמית אמנם הכפיעה על השופט. פסק הדין המהיר היה קנס של מאה דולר על כל אחד מאתנו. כיון שלא היה בידנו סכום של חמש מאות דולר, החזרנו לתא המעצר של תחנת המישטרה, עד אשר ימצא מוצא לכסף הקנסות. הורשה לנו להתקשר במלפון עם וועד הסטודנטים היהודים, שבמיהרדו משוכן ב„בית הילל". נתברר לנו, שהכל ידוע להם, וגם פסק הדין. הם מתאמצים עתה להשיג את הסכום, שהיה גדול למדי לגבי הקופה שלו. ונתבקשנו לחכות בסבלנות. ואולם, כעבור זמן קצר נפתחה הדלת הנעולה של תא המעצר שלנו. ושוטר הופיע בפתח והודיע, כי הקנס שולם ואנו הופשים. הדבר היה תמוה בעינינו. ברור, שאנשי הוועד שלנו לא הספיקו עדיין לגייס את סכום הקנס, ואכבם עד מהרה אושר לנו, כי לא הם שילמו את חמש מאות הדולרים; ובכן מי שילם סכום נכבד כזה? והגדיל את התמיהה שלנו מזכיר בית המשפט. שכאלנוהו בטלפון למיתוא של המשלם. והשובתו היתה: בחורה צעירה, סטודנטית לפי דבריה. לבקש־תה להישאר בעילום שם. רק כעבור שבועות מיספר נפתר לנו הסוד.

מול שלושים מלכים ואחד

מאת מאיר בוסאק

שמש בגבעון – דום,
העלמי שירה והבו.
הס ירח בעמק אילון
ורון כוכביך!
רק לפני ימים אחדים –
אהלים עדי אפקים.
הירדן לפני מעברו
סבועה בדממה יריחו.
מול שחקים פתוחים – פו דגן.
בתים וכפרים בלבן
– אתה תנחיל את העם
הזה את הארץ.
שדות בזהב. בתים בלבן
– תעבר
יפה אם –
מול חומות העיר
הלנו אם לצרינו?
לאמר:
שר צבא א־דני אני...

שמש בגבעון, דום
וקדם –
ורוחות סמורה וימים,
כתימן יצפון –
כי זה הגורל – מול שלושים
מלכים ואחד
מרבותינו צור
על סחר עד בית וקץ
לתקיעה במדבר.
רק אתה רבוני יודע
מה צר לי. מה צר – – –
– – – עד שלא נכנסתי לארץ
מכתבים שלושה שלחתי:
הרוצה לבלה – יברת,
להשלים – ישלים.
לעשות מלחמה – יצא...
עתה ידעתי תשובתם,
ועתה דמו. דמם
ומוצא אין. אין...

בין סטודנטים ישראלים לערבים

תקרית ה„פרוטוקולים", כפי שכונתה בכל אמצעי התיקשורת, נוגתה קשות כמעט מפי כל פרשני החדשות והעיתונאים, בכל רחבי ארצות הברית. הגינוי כוון במפורש אל התועמלנים הערבים על הניסיון להשתמש באמצעים אנ־טישמיים שפלים בתעמולתם האנטי ישראלית. במשך כמה ימים לאחר התקריה לא באה כל תגובה מן הצד הערבי. והנה יום אחד מופיעה מודעה על פני עמוד שלם באחד העיתונים הנפוצים ביותר בשיקאגו, בחתימת וועד ה־סטודנטים הערבים באוניברסיטת שיקאגו. ב־מודעה, שמהירה גבהה ביותר, מתנער הוועד מכל קשר עם תקרית ה„פרוטוקולים", שום יד ערבית או פרו ערבית לא היתה בתקרית זאת, שאינבה אלא פרובוקציה ציונית, להש־חיר בעיני דעת הקהל את העניין הערבי ה־טהור. מלחמתם מתנהלת אך ורק באיצוטת, שהיא תנועה גזענית, אשר אפילו חלק גדול מן היהודים רואה בה אסון לעולם בכלל ולעם היהודי עצמו בפרט. אנחנו ראינו בפירסום המודעה הזאת, עם כל ניסוחה הידוע לנו, תו־צאה חיובית מן התקרית, שלאחריה שוב לא יעזו הערבים להשתמש עוד באמצעים כאלה. ונתגלתה מהר עוד תוצאה חיובית: הקצב ב־תעמולה הערבית, שהיה מזורז ביותר לאחרו־נה, הואט במידה ניכרת מאחרי התקרית. רק הכרוזים שלהם, על זוועותיהם ומיסמותיהם ה־מיושנות, הוסיפו להופיע בקמפוס, ואולם כ־עוד הרבק שלהן לה הוסרו בידים נעלמות מעל לוחות הפירסום.

כמה שבועות יותר מאוחר קיבל הוועד שלנו הזמנה מאת החוג למדעי המדינה של האוניברסיטה להשתתף בסימפוזיון על הנושא של הסיכסוך הישראלי־ערבי. ראש החוג היה פרופיסור יהודי, שכדאי להקדיש לו מלים א־חדות. ובכן, פרופיסור זה הוא בנו של מחנך וסופר עברי, עסקן ציוני, שנתן לבנו יחיד חינוך יהודי־לאומי „בישיבות" ידועות בניו־יורק, השלימו. על כל תאריו. ב„ישיבה־אוני־ברסיטה", אף היא בניו־יורק. הבן, בעל שם פרטי ציוני מובהק, נתגלה כבעל כישרונות בלתי רגילים. בגיל צעיר מאוד זכה לדוקטורט שלו, ותוך זמן קצר לאחר מכן כמעט „נחטף" על ידי האוניברסיטה בשיקאגו ונתמנה בה מרצה למדעי המדינה. כאן התקדם מהר בדרגות ה־הוראה האקדמית. עד שעלה לדרגת פרופיסור מלא וראש החוג החשוב למדעי המדינה. בת־קופה זאת פירסם את דעותיו בענייני הציונות וישראל, שלא היו רחוקות מדעותיהם של ה־מחבלים הפלשתינים. בעשרות מאמרים, שראו אור בכתבי עת חשובים בלשון האנגלית, מעך לחיסול הציונות, כתנועה לאומנית־גזענית, ל־ניתוק הקשרים הלאומיים בין היהודים בישראל ליהודי התפוצות, ולצימצום גבולות המדינה בגבולות החלוקה, במעמד מדינת חסות של ארים, בלי צבא ובלי כלים מדיניים עצמאיים. ברם, על אף דעותיו הקיצוניות, שהכאיבו מ־אוד לכולנו, היה לו מיספר רב של סטודנטים ישראלים וציונים, ובתוכם גם אני, כיון ש־נודע כמרצה מצויין וכבעל תיאוריות מקוריות ביותר במקצועו.

נשוב לסימפוזיון. במכתב ההזמנה, שהיה חתום בשמו של הפרופיסור הנזכר, פורטה גם גם הצעת תוכנית: אמורים להשתתף בסימ־פוזיון ארבעה מרצים, שנים מהצד הישראלי ושנים מהצד הערבי, אחד ידבר על נושא ה־סיכסוך הישראלי־הערבי על היבטיו ההיסטו־ריים, המדיניים והמשפטיים, והשני יעלל תוכ־נית לשלום. בתום ההרצאות יסכם את הרצאו־נות והדעות, שהובעו בהן, הפרופיסור המזמין, שישמש גם מנחה. לחלק זה של התוכנית לא יכולנו להסכים. לא יכולנו לסמוך על הפרופי־סור, שיהיה מסוגל להגיע לפחות לאובייקטי־ביות בסיכומו. לא הסתרנו את דעתנו זאת בתשובתנו להזמנה, ובתנאי להשתתפותנו ב־סימפוזיון דרשנו לבטל בכלל את הסיכום. הפרופיסור ניאות לתנאי שלנו. מבין הברי הוועד נבחרו שני המרצים, שאני הייתי אחד מהם. כיון שהיינו בקיאים בטענות הערבים, מרוב שהוזרו עליהן בכל דרכי התעמולה ש־להם, יכולנו להכין לפחות את התיות העיק־ריות בהרצאותינו.

הסימפוזיון נערך באודיטוריום הגדול של האוניברסיטה, שנתמלא כמעט לשעת הפתיחה. הערבים ואוהדיהם, שהקדימו לבוא, הצליחו לתפוס את הספסלים הקדמוניים. כולם פניהם צהלים, בטוחים בניצחונם. ביניהם הבהנתי ב־יעל „המיסתורית" שלנו; פנים ילדותיות ות־מימות, בשום פנים לא יכולת לשער, כי תמי־מות זאת היא עשויה, וכי אינה אלא כיסוי ל־מלאי עצום של עורמה ותכסיסנות. אחרי הער־בים ואוהדיהם ישבו אנשינו, ואולם את מרבי־תו של האולם תפס גוש הסטודנטים הגדול, ה־מכונה ניטרלי, ולאמיתו של דבר לא־איכפתי, רובם הגדול לבנים ומעוטם כושים. על הבמה, לאורך שולחן מלבני גדול, מעוטף כולו במפה עבקיה, כחולה, ועליו כמה רמקולים, ישבו ה־מנחה וארבעת המרצים. הערבים לימינו, אני וחברי לשמאלו. לפרופיסור היתה דמות של בהור יכיבה „סוגף — צנום, כפוף קומה, מ־משקף, שבניגוד משעשע לכל מראיתו המגו־עטת היה לו קול אדיר. אחד משני המרצים הערבים היה לטיף, מי כהיה שכני ב„בית ה־בינלאומי". אני אומר מי שהיה, שכן זמן קצר לאחר שהשתכנתי בחדר. עקר הוא מהמעון הזול, שכנראה לא הלם את מעמדו, והשתכן בכלון מפואר בעיר. פניו בצשהלו ונתמתקו כ־אשר גילה אותי. כאילו התראה עם ידיד נפש, שנפרד ממנו מזמן. הוא הושיט לי את ידו. מ־אחורי כיסאו של הפרופיסור, תוך ששאל כאי־לו בעניין רב. לשלומי ולמצבי לימודי.

מכת פטיש על השולחן השתיקה באחת את ההמולה באולם. תיכף לכך ניסר קולו של המנחה, שהוגבר פי כמה ברמקולים. בבקשה מהנאספים לא להפריע ולהניח לכל מרצה לד־בר את אשר עם לבו. המרצה הערבי הראשון היה לטיף. גינוני הידידות, שהוכיח לי זה עתה, לא מנעו מבנו לשפוך מפיו קיתוניות של ארס ושקרים על הציונות ועל ישראל בפרט. הר־צאתו נתקבלה בתרועות אדירות. מלוות מחי־אות כפיים רועמות, מצד הסטודנטים הערבים ואוהדיהם. אנשינו כמובן לא נעו, ורק יחידים מן האהרים נתהזו במחיאות כפיים של יציאת ידי חובה. המרצה השני היה חברי, בחור רצי־ני מירושלים. הוא גולל לפני השומעים באנ־גלית רהוטה, לקוצת האנגלית המשובבת של קדמה, את הרקע הדתי הלאומי של הציונות, את תולדות ההתיישבות היהודית בארץ ישר־אל, ובבקיאות מרובה הזים אחד לאחד את השקרים של לטיף. הרצאתו זכתה לדקיקת ב־רגלים ולקריאות „בוז". שהן קריאות בוז, מצד הערבים. עד שהמנחה השתיקם. לעומת אלה היה מיספרם של מהאי הכף מן הגויים הרבה יותר גדול מאשר לקודמו. המרצה הערבי הש־ני העלה לפני השומעים, בסיבנון אנגלי מגור־הך ודוחה, את תוכנית השלום של אירגוני המחבלים. והיא: ביננו מדינה דימוקראטית ב־כל „פלסתינה". דווקא לפי ההיגיון הערבי. ש־לא יהיה בה זכר לא לביכוס יהודי ולא יצירה נה. אבל היא תהיה בולדת בשוהפה ממשי־לפיים, יהודים ונוצרים. כאן קמתי וביקשתי מ־המנחה רשות לשאול את המרצה שאלה. הרשות ניתנה לי. בתנאי שהשאלה תהיה בעניין נושא ההרצאה. אז שאלתי את הכרצה. אם מיספר היהודים במדינה הדימוקראטית יוגבל. כפי ש־יהיה ביום ביננה? המרצה ניסה להתחמק מ־תשובה, אבל אני לא הנחתי לו. הוספתי ושאל־תי: האם מסכים הכרצה להצהרות ברורות של מנהיגי האירגונים הפלשתינאים, שבמדינה ה־מהוכנת בפלסתין ידרשו להישאר רק אותם היהודים, שהיו בה עד 1917. לפי הצעת הקי־צוניים, או עד 1947. לפי הצעתם של ה„מתו־נים"? שאר היהודים, מאות אלפים. יגורשו לארצות המוצא שלהם. או של אבותיהם ואפילו של אבות אבותיהם? שוב ניסה להתחמק בגי־מוק, שענין זה לא החלט עדיין. ואולם, משלא הירתעתי ותבעתי תשובה ברורה, גילה המרצה את טלפיו: כל היהודים, שהיגרו לישראל מ־ראשית המאה, בלי רשותם של בעלי הארץ החוקיים, הם הערבים, דינם כדין מבריחי ג־בול. נוסף לחטא ההברחה יאשמו גם בפשעים של גזל ורצח, שגרשו את תושבי הארץ הער־בים, הרגו בהם וגזלו את אדמותיהם, כפריהם ועריהם. אין ספק, שבמדינה הדימוקראטית יצ־טרכו לדאוג לכך, שהפושעים יחזירו את כל הגזל ויבואו על עונשם.

זאת היתה התשובה הנוחה לי, ששיבשה לי מוצא, מאלהר אמנם, אך ברור להרצאתי. הכ־תשתי בעובדות את שקריו של המרצה, הדגשתי את האכזריות שבמזימות הערבים כל־פי מאות אלפים יהודים. בהקשר זה עברתי ל־בעית הפליטים הערבים. הוכחתי בעובדות, שהמנהיגים הערבים הם שפקדו על אחיהם לנטוש את בתיהם ולברוח, כדי להקל על לוח־מיהם את המלחמה ביהודים. תיארתי את ה־מישחק הפוליטי, שמשחקות מדינות ערב בפלי־טים, והדגשתי את העובדה, שבו בזמן שמדי־נות הנפט הערביות גורפות מיליארדים, הן מפקירות את הפליטים להסדיקן של מדינות מערביות. על כל הרקע הזה יכולתי לפרוש את תוכנית השלום הישראלית, המבוססת על שכנות טובה ופוריה עם המדינות הערביות, שתהפוך את המזרח התיכון למרכז תרבותי וטכנולוגי משגשג לכל קידמת אסיה. זכיתי למחיאות כ־פיים סוערות מצד מרבית השומעים. אפילו ה־מנחה לחץ את ידי. זה היה כנראה הניצוץ ש־הצית את זעמם של הערבים ואוהדיהם. הם קפצו מן הספסלים, ותוך טילטול פרוע של זרו־עות מעל לראשיהם וקריאות בוז צרחניות הת־קדמו בצורה מאיימת עד לרגלי הבמה. כאן השתהו. אלה ממשיכים בטילטול זרועות ובק־ריאות בוז, אלה מאשימים, בעירבוביה של צע־קות, את הכוונה בקנוניה עם המרצים הציונים להחריש את דרשם דבריהם של המרצים מהצד הערבי. הולם הפטיש הרצוף שביד המרצה עם קולו החזק לא הרגיעו את המתפרעים. תוך כך נחפזו אל הבמה כמה עשרות מאנשינו, על מנת להגן עלינו במקרה של פעולה אלימה מצד ה־ערבים. עוד מעט ופרצה תיגרה בין שני המח־נות, אילמלא התערב לטיף, שקרא למתפרעים לא להכתים בהתנהגות פרועה את טוהר העניין הערבי. הקריאה פעלה — הזרועות הורדו עם שהשתתקו הצעקות, והמתפרעים חזרו איש ל־מקומו. רק אז ניתן למנחה לקום על רגליו ולסיים ריטמית את הסימפוזיון. פתח בהטפת מוסר לצד הערבי, שגילויי קנאות ואי סובל־נות מצידם כלפי מתנגדים, מעמידים בספק את צידקת טענותיהם. הודה למרצים והביע תק־וה, שהשומעים הבלתי משוחדים ישקלו במחי־שבתם את הרשמים המנוגדים, שהעלו מן הד־ברים ששמעו, אולי יגלו את האמת, שמקומה תמיד אי שם, באמצע, בין הקוטבים. לבסוף ביקש מהנאספים להתפזר בשקט. עצתו לכל צד, להרהר בדעות של הצד שכנגד, במגמה לשקול, ואולי גם להבין.

משמאלנות לציונות

שעה קלה לאחר סיום הסימפוזיון, ואני ליד הכניסה ל„בית הבינלאומי", שמעתי קול קורא בשמי מתוך מכונית חונה. מאופלת, תיכף לכך יצאה דמות של נערה מתא הנהג, ולאור הפנס הסמוך היכרתי בה את הבחורה ראוזמן, ידיד־תו של לטיף, בלב כל אנשינו. היתה שמורה טינה על יהודיה זאת מן המחנה האחר, ובלי כל מחשבה הטחתי כנגד במרירות:

— לטיף כבר איננו גר כאן! — אמרתי, ופניתי ללכת.

— עצור לי רק לרגע, מיסטר, אם לא איכפת לך! — משכה, תוך שהיא מתקרבת אלי בצעדים איטיים וחיוך על שפתיה — אני באתי אליך ולא אל לטיף.

סקרנותי עצרה בי, עד שעמדה כנגדי. היא הבחינה, כנראה, בהבעה של דחיה על פני, ומשכה:

— אל היבהל, מיסטר, אינני טורפת ציונים, כפי שאתם, הציונים, בוודאי חושבים עלי! מה שקרה הוא זה, שיצאתי מן האולם מלאה רש־מים חיוביים ביותר משתי ההרצאות שלכם; ב־יחוד התרשמתי מן ההרצאה שלך, שממש שיכ־נעה אותי בצידקתכם. פשוט, השתי צורך לו־מר לך כל זאת!

עוד אני תוהה, שמא מסתתרת איזו מלכו־דת במהמאתה זאת, שקשה היה לי לתת אימון בידידתו של לטיף, הוסיפה: בעצם הלה הת־רופפות רבה ביחסי עם לטיף ואנשיו עוד מ־אז תקרית ה„פרוטוקולים". היא לא ידעה דבר על החלוקה. במיקרה היתה היא בין הסטודנ־טים הראשונים, שקיבלה עותק מידי המחלקים. גם אז לא ידעה עדיין מה זה. התיישבה על ספסל בקמפוס — ודי היה לה לעבור על שם הספר כדי לדעת מה בידה. גל של עלבון וזעם עברה. שכן ידעה מזמן את טיבו של ספר תר־עבה זה. העלבון היה להודעתה היהודית, שלא דעכה בה, ואילו הזעם היה מופנה כלפי לטיף ואנשיו, על שיקרו לה. עשרות פעמים הב־טיחו לה, שהם כהעבים אנטישמיות, שהרי ה־ערבים עצמם הם בני שם, וכל מלחמתם מכ־וונת נגד הציונות, שהיא החטא הקדמוני, שהו־ליד את מדינת ישראל. תוך כך שמעה את קולות הנפץ וראתה את העשן והאש. חזרה אל השער. ובראותה את האש אוחזת בספרים — הטילה גם היא את העותק שלה לתוך האש. היא הספיקה לראות את המחלקים בורחים ל־תוך שטח האוניברסיטה, וכמה בחורים, ואני בתוכם, בגיחים מבניין הקפטריה ומטילים ל־תוך הלהבות ספרים. שהאש פסחה עליהם. פת־אום הופיעים בזינוק, בזו אחר זו, שלוש מכו־ניות מישטרה, שבתוכן הנתפס: כמה שוטרים. הם לכדו במהירות חמישה מן הבחורים והסיעו אותם במכוניותיהם.

היא הבינה, שהלכודים יובאו לחקירה מ־הירה וממנה למשפט מהיר. שכן ידעה מן הני־סיון את ההליכים האלה ביחס לסטודנטים מת־פרעים, ככבר פעמים אחרות נתפסה על ידי שוטרים ונדונה על השתתפות בהפגנות סטודנ־טים. היא נסעה במכוניתה אל בניין בית המשפט וחיכתה, עד שהבחורים הובאו והוכנסו פנימה. נכנסה אחריהם אל האולם. נכחה בזמן המשפט. וכשנשמעה קריאת פסק הדין חשה שעליה יש־לם את הקנס. כמחווה מצפוני של הזדהות עם מלחמתנו באנטישמיות. כיוון, שלא היה איתה פינקס הצ'קים שלה. אנטשה היתה לבזבז שעה ארוכה, עד שהביאה מביתה המרוחק את פינקס הצ'קים שלה, יעד שנילמה במזכירות בית ה־משפט את סכום הקנס וקיבלה את כתב השיחו־רור. ההוגש על ידי הבר־ושפט. מכאן מיהרה לתח־נת המישטרה. שבה היינו עצורים, ומסרה את הכתב לידי הממל ההדין. ההכנסה במכוניתה והיכהה, עד שראתה אותנו יוצאים מן המעצר. היא נעלבה כאשר הערתי, כי סכום הקנס יוחזר לה מקופת הוועד שלנו. לא נתכוונה להעניק לנו לא הלוואה ולא נדבה — אמרה בתוקף. זה היה מצידה מחויה של הזדהות עם מלחמתנו באנטישמיות. כפי שכבר הגדירה את המעשה ש־לה. בשעה זו היתה נכונה תמיד לשתף פעו־לה אתנו. לא רק כיהודיה. אלא כמי שרואה בשנאה חינם זאת את חרפה המין האנושי. היא רוצה. כלטיף ואנשיו ידעו מה שעשתה ד־מודע, כבר מחר תיפגש עם לטיף, תאמר לו דברים קשים על השימוש המתועב בהומר אנ־טישמי. ואגב תודיע לו על ניתוק יחסיה אתו. „כן, קראתי ל"ו — הגיבה על שאלתי, אם ראתה את המודעה של וועד הסטודנטים הערבים ב־עיתון — „אינני מאמינה עכשיו אף במלה א־חת מהוכה".

(יבוא בעמוד 10)

مكذا من الاهل

مكنز من الاحل

המפתח לאוצרות

מאת מיכאל שער

למורי ורבי ישעיהו ליבוביץ במלאת לו שבעים שנה.

ההתרפקות על הלשון העברית, כתחליף לדת, וכ„לשון קודש" חילונית, היתה, כידוע, מסימני ההיכר הבולטים של עולם התרבות המשכילי, שעבר זמנו. תמה על כן מאוד שיר המזמור ללשון העברית כ„תרופת פלאים" לשימור היהדות בקרב יהודי ארה"ב, כפי שהוא בא לידי ביטוי אצל סופרת מתקדמת כשולמית הר־אבן במאמרה „עיונים בתרבות אחרת" (מעריב, י"ד באדר תשל"ד (8.3.74).

יתר על כן: מתוך חוסר נכונות נפשית — שקל להסבירה כבחינה פסיכולוגית — מגיעה הכותבת לניתוחים ולמסקנות על מקומה של העברית בדברי ימי עם ישראל, שספק רב אם מקומם יכירם בספר היסטוריה אלמנטרי.

עתון עברי

בסיורה בארה"ב גילתה שולמית הר־אבן ש„יהדות אמריקה היא התפוצה הראשונה בהיסטוריה שלנו שאינה יכולה להשתמש בלשון העברית כב„לינגואה פראנקה", תופעה החייבת, בצדק להדאיג כל יהודי. מכאן מסקנתה „אני חושבת שצריך לתת להם עתון מן הארץ" וזה מה שיציל. לדעתה, את יהדות אמריקה מהתבוללות, בנשואי תערובת ובסופו של דבר גם מהתנכרות למדינת היהודים.

דומה שעל מצבה הקשה והתלוי של יהדות ארה"ב, מבחינה יהודית, אין חולק בקרב מי שמוכן לראות את המציאות ללא כחל ושרק. רק מי שמתעלם מהמציאות מדאיגה זו — מבחינה יהודית — יכול לדבר על „בבלי" חדשה הנוצרת בארה"ב, במרכז רוחני יהודי כקביל למדינת ישראל, ובכך בוודאי שאיני בא לחלוק על „רשמים של סופרת בארה"ב" שבהם זיכתה אותנו ש. הר־אבן ברשימתה. עם זאת דומני שחובה להעמידה על טעויות עובדתיות גסות ברשימה ובכוונתה, שכתוצאה מהם גם לא יהא מנוס ממסקנות שונות לחלוטין על דרכי הריפוי של יהדות זו, שלהן בוודאי לא יביא „עתון עברי" ארוכה ומרפא.

למעשה ניתן להמשיל על דברי ש. הר־אבן את שנאמר על רבי מאיר, אם כי בשינוי נוסח, לאמור: „רמון מצאתי, תוכו זרקתי, קליפתו אכלתי".

למה כוונתי? כמי שרחוקה מן היסוד הדתי ביהדות — מבחינה נפשית, אבל כנראה גם השכלתית — מעניקה ש. הר־אבן ללשון העברית, שאינה אלא מפתח לאוצר התרבות היהודית, את מעמד האוצר עצמו. מעמד שספק אם ניתן לה בדורות עברו, אפילו אם נביא בחשבון שהעברית היתה ליהודי — ולא ליהודי בלבד — „לשון קודש". אין זה נכון — מבחינה היסטורית — שה„כל עת..." שבה נפגשו שני יהודים משתי גלויות, לשונם היתה עברית". עובדה היא, דבר היהודים, כבר החל בתקופה העתיקה, בעיקר את לשון המדינה בה ישבו (ארמית, יוונית, לטינית, אחר־כך, ערבית, לאדינו ועברית וכיוצא בעבר אנגלית ורוסית) ולא היתה זו השפה העברית באיחוד אותם. אלא, היסוד הדתי שביהדות — להיינו התפילה! למובן אכנם היתה עברית, אלא שלא היתה מובנת לרוב היהודים, כמש — שלהבדיל — עד היום אין התפילה בכנסיה הקתולית — הנאמרת, כידוע, בלטינית, מובנת לרוב הקתולים ואף־על־פי כן קיימת קרבה ביניהם בכל אתר ואתר. כל כך למה? משום שהיסוד המשותף ולא הצורה, והלכך — במקרה שלנו העברית — אינה אלא אמצעי להבעת איזשהו תוכן. אלא שדא עקא: כתוכן זה הוא הדת, הרחוקה מאוד משולמית הר־אבן ורבים מאוד מבני העם היהודי בדורנו, ועל כן מבטים, בכוונת, להביא את יהדות התבוללות על אדמת היהדות. השאלה היא כמובן אם „הרופאי" כגון אלה שמציעה לנו הכותבת הנכבדת ברשימתה, נוסח „לתת להם (ליהדות ארה"ב את העתון מן הארץ", אכנם תרופות של ממש הן, או שמא אינן אלא מקסם שוא?

יוון וישראל

יתר על כן: גם אם נקבל, לצורך הויכוח, את הטיעון בדבר מרכזיותה הבלעדית של הלשון העברית בתרבות היהודית של דורנו, כפי שביקש למשל ד. בן־גוריון — שבנאומיו ומאמריו עשה אבחנה ברורה ומכוונת בין תרבות עברית לתרבות יהודית — כי אז עלולים אנו להגיע למסקנה שאין עתיד ליחסי ישראל והתפוצות. דבר זה נכון הן מבחינת יחסה של יהדות ארה"ב כלפי מדינת ישראל ותרבותה העברית, אבל גם מבחינת יחסו של הישראלי, בעל התרבות העברית, ליהדות העולם.

שאין בשפה כשהיא לעצמה להוות מלט תרבותי בין בני עם אחד בתקופות שונות, העמידנו ישעיהו לייבוביץ במשלו — תחיותו הקדרת על ישראל ויוון. ביוון של היום — כך כתב — מדברים שפה הקרובה ליוונית הקלאסית. האנשים נקראים סוקראטס, אפלטון, סופוקלס וכו' ובכל זאת קיים רק קשר מוצרי — אם כלל — בין תרבותה של יוון הקלאסית לתרבותה של יוון בהווה. גם בישראל מדברים שפה הקרובה לעברית המקראית והאנשים בה נקראים אברהם, משה וישראל ובכל זאת — והדבר מוכח בין היתר במאמרה של ש. הר־אבן — שומד הקשר בין ישראל היהודית בעבר ובהווה בסימן שאלה.

כותבת ש. הר־אבן: „ניטלו מהם ערכי הדת שכללו בשעתם ערכי לשון ומושגי ערך הקשורים בלשון (כאילו שזה העיקר — מ.ש.) ולא נהגנו לכם בתמורה את האוצר הגדול ביותר שלנו, את העברית החילונית היום־יומית". הבה לא נשלה את עצמנו. מדוע ירצה צעיר יהודי בארה"ב ללמוד עברית? כפי שרוצה ש. הר־אבן ואתה בודאי רבים מאתנו. כדי לקרוא עתון מן הארץ? יש לו — עם כל הכבוד לעתוני ישראל — ה„ניו־יורק טיימס"! כדי לקרוא את עגנון או את ס. יזהר? — יש לו חיים פוטוק וסול באלו ופיליפ רוט והרמן ווק (כדי למנות רק אחדים מן הסופרים היהודים באמריקה), הדוברים אל לבו הרבה יותר; בודאי מהיבט השפה אבל גם כן מן ההיבט התכני. ובכלל — באבת — עליו לעשות ימים כלילות כדי ללמוד עברית, אם רק יצירה עברית אלו — כלוהן מכוונות בעצם כ. הר־אבן — ולא היצירות הקלאסיות של היהדות שהן דתיות בעיקר — ידאגו אחר כך את ארון הספרים שלו?!

הוא הדין בכיוון ההפך, כשאנו מנתחים את עולמו התרבותי־רוחני של הישראלי. הוא אכנם דובר עברית וגדל על ברכי תרבות זו (מהי בעצם?), אך מהבורר — והדבר הוכח כלפני לא־פעם — שבמרבית כשהוא יוצא לעולם הגדול הוא מתנכר דוקא לאחיו היהודים, ואפילו לאלה שיודעים עברית, הם בכל זאת מצויים פה ושם.

השפה והתוכן

הבעיה איפוא עמוקה הרבה יותר ולא תיפתר באכצפות השפה כשלעצמה. אדגים זאת במעשה שאירע לי לאחרונה בבית־ספר תיכון, מן הידועים בארץ, בעת הרצאה לפני תלמידי כתה י"ב. נושא ההרצאה היה „הסכסוך הישראלי־ערבי". כשנמרהי הגיע תור השאלות, קם אחד התלמידים ואמר: „שמענו על הסכסוך, אך אולי כבר יבוא פעם מישהו לבית־ספרנו וידבר אתנו על זכותנו על הארץ! אין צורך לומר שנדהמתי מן השאלה. הנה לפנינו צעיר ישראלי שחינוכו כולו עברי (אולי עברי מדי ופחות מדי יהודי) ובעוד מספר חודשים יידרש להתגייס כדי להגן על הארץ הזאת ובעצם אינו יודע מדוע?! כלום אין זה מצביע על כשלון חרוץ של מערכת החינוך בארץ, שהדגישה, הדגישה מאד את הלשון העברית — ברוח המשכילים — עד שבוגר בית־ספר תיכון בארץ נדרש לצטט על־פה פרקים שלמים מן התנ"ך (דבר שרבים מגדולי ישראל לא יכלו להתברך בו), אבל את הרוח — רוח היהדות — הוציאה מנשמתו. הוא — אם לא מוריו — מרגיש כיום בכך, תוהה, בוהה ושואל שאלות יסוד. אך אם זהו עולמו הרוחני של צעיר ישראלי, מה לנו כי נלין על צעיר יהודי באמריקה שאינו נחפז לעלות ארצה? כלום באמת

(סוף בעמוד 12)

שלושה דורשים לציון

(סוף מעמוד 7)

חליפת המכתבים עם אחיו זה, שבינתיים הלך לעולמו, לא ידעתי נפשי מרוב התפעמות למקרא העברית הנהדרת ולא פחות מהתוכן המכתבים. לפניך נתגלה בן הדור שהיה את ורע לראשי הספרות העברית והתנועה הלאומית הציונית ברוסיה ובמשך שנות השטר הבולשביסטי ניתק כבר זה היזק כפירורים שהגיעו אליו באקראי. אז, לפני ארבע עשרה שנה עשיתי מעשה ופירסמתי קטע קט כאחד המכתבים שלו, הנגבע לאהרון צילינג, נכד דודו, דברים שנכתבו לרגל פטירת אמו של אהרון צילינג. פירסמתי את הקטע ב„דבר" (י"ח בסיון תש"ך/13.6.60) בלא לגלות את מיהות הכותב ואף את החתמתי הצנעתי בכינוי: „קרל". והרי הקטע לפניכם:

הידיעה על דבר מותה של (אם אהרון) עורר בקרבי מלבד רגש תוגה על מות אדם קרוב, גם רגש קנאה. אמנם במשך ימי חייה הארכים ראתה לא מעט עמל ויגון. אבל זהו גורלם של כל בני־אדם. לעומת זה, זכתה כל עמלה, היא זכתה לזיקנה טובה, העמידה דור שלם של בנים ובני בנים, כולם מסביב לה, בנים טובים, אוהבים נכבדים. עיד (על דבר) בנה אהרון (שם זה נשמט ברשימתי אז) קראתי רשימה קצרה באנציקלופדיה יורצאל, המדברת על פעולותיו הרבות לטובת הארץ. כל־בד זאת מצאתי חתימתו, בין יתר בחירי העם, תחת ההצהרה על הקמת מ"י (מדינת ישראל). הקיצור הוא משום שינא בייצא). ואחר כל אלה כמאמר הכתוב: שבעת־ימים נאספה אל עמה. ואנו מה? עלינו ועל כמותינו נאמר: ונכרתה הנפש ההיא מקרב עמה. אכן יש בכה להתקנא.

משנפגשתי, כבה ימים לאחר פירסום רשימתי זו, עם אהרון צילינג, שהכיר כמובן את הכותב של המכתב לפני כן, אמר לי שהודה לי בלבו למקרא הרשימה. אף שלח לי קונטרס של סבו, במידה שידוע לי יחיד בעולם ולא נודע גם לבובהקים שבביבליוגרפים, שאפרסמו בהמשך הסידרה (מסרתיו לאחר מותו של צילינג לבית הספרים הלאומי בירושלים למשמרת עולם).

באמצעותו של מר משה צילינג קיבלתי איפוא מאחיו הנזכר ביוגרפיה של אביו, בעל „ילקוט ארץ־ישראל", שהיא כשלעצמה תעודת יקרת ערך לא רק לתולדות אחד הראשונים של ה„דורשים לציון" אלא גם לדור יהודי מיוסרים ברוסיה הסובייטית, שמסר על עצמו בתוך כל המערבולת של רדיפות, גירושים ועוד בשל זיקה לעברית ולציונות. בשל חשיבות הידיעה אני מביא כאן את הדברים בהמשכות:

ר"ח אייר תש"ך

אחי אהובי בשפת שלמה שלום!

...בנוגע לבקשתו של מר קרל להמציא לו לצורך עבודתו הספרותית חומר לתולדות אבינו ז"ל — שולח אני לך בזה נקרולוג של מותו, שנתפרסם בשעתו בעתון אורתודוקסי בווילנא באת מ. כ"ץ (הכותב הוא כנראה מיכל כץ, אחיו של הרב ראובן כ"ץ, הרב בפתח־תקוה). במאמר הזה הוא נותן סקירה נאמנה ובקצרה מכל מפעליו הציבוריים וצייר אמתי כהבונה נפשו האצילה.

...כדי דבריי בו אזכור נשכחות. כשהיה בא במקרה לעירנו איזה אורח חשוב, רב, מגיד או משכיל, ביה היה כר לבינתו, להתוועדות אל ר' אהרן צילינג. כבה פעמים התארח אצלנו מר־כא"ב או נודדים בארצות המזרח, אכר את שמותו לא שמעו, ואבינו, באמצעות לשון־קודש. כאשר קרא לה אז, היה הכם לפה, עוד נהרת בזכרוני אורח הכוכב אחד, אברך צעיר, רב בעיר קטנה בפלך קובנה, בשם אברהם יצחק הכהן קוק, זה עלה אחר כך לגדולה וקנה לו שם בארץ. הוא הביא עמו קונטרס קטן בשם „יכהן פאר" או בשם דומה לזה — בדיוק לא אזכור, הדן בשאלה הכהה העירה, שלפי דעתי הרבה בכלליה בוח, שאינם מניחים את השל־ראש כתה ויוצאה בזה הללה גדולה. עוד זוכר אני שלא אכל (הרב קוק) שום דבר בשהייתו ואחיו ולכן לכד את מלאכת השחיטה הפיפה לצורכי ביתו וכן התנהג בדיני, כל זמן שהיה בעירנו בילה בחברת אבינו ז"ל.

את השפה העברית ידע אבינו על בוריה, ספרות היה לו ועוד בלי ריבוב בלוקיה על בבורי היהם, שבב אבינו בוח, כתבה לנו ידיעה הגונה בעברית, הוא לבבל לא הסתפק בזה שלמדו אני בחדר [illegible] ... בהגיעו לכלי השלבו, ועוד ספרים כאלה, שבגלל־התאות של יהודים קנאים היה זה ספר, שאין לאבד עליו זמן, מלבד השפה העברית הקלאסית ידע גם את הכתבים [illegible] ... דיבור, בבלי לעיין בשום ספרים, היה מתרגם ומבאר אותם לי בשפה המדוברת (יידיש).

ולפני שבעים שנה, כשהוציא אבינו ז"ל את „ילקוט לארץ" עוד לא היה נפוץ בחוג היהודים המכר בספרים עבריים. ובאין מכר אין קונה ועל המכר היה לדאוג לעצמו [illegible]. גם אבינו, לרגל עבודתו זו, בא בחילופי מכתבים עם אנשים רבים, ביניהם אנשי שם ידועים, הרבנים והסופרים, ביניהם היו: ב. אייזנשטדט ה. [illegible]. הבה לא רק קיבלו את ה„ילקוט" בסבר פנים יפות, אלא עוד כדי התנדבו להפיצו [illegible] לפני לשלוח את היבוה. ואם לא יעצבו זכרוני הם אף קיבלו על עצמם את ההוצאה הבלתי־נעימה ביותר לגבות את המחיר.

אחרי מות אבינו הודיעו אותי האחיות המבוגרות, כי בעזבונו [illegible] כתבים, כפי ש[illegible], בודאי קיוה שבזמן מן הזמנים יראו אור הדפוס. אבל לא רק לא זכה לכך בחייו אלא [illegible], כי בבהלה באה השואה על עמנו והפכה הכל לתוהו ובוהו.

חפץ אני לציין עבר את ימי הלידה והפטירה של אבינו ז"ל, לפי הכבוי:

נולד ביום י"ג באב שנת תרט"ו/1855.

נפטר ביום כ"ה בשבט תרצ"ז / 1937.

הנקרולוג, שציינתי למכתבו זה (ב־[illegible]) הוא ביידיש [illegible], שיצא אז בווילנא, שלצערנו אינני יודעים את שמו, והרי כאן התרגום העברי (בהתקבות קלים), [illegible] של ר' יהודה אהיל צילינג:

שבת, כ"ה בשבט נפטר באושמינה, בגיל 82, אחד מהחשובים [illegible] הרב המופלג [illegible] יהודה אהיל צילינג ז"ל. [illegible] בעלי־התורה, [illegible], בעל מידות תרומיות, אביר[illegible] ואריסטוקראט במלוא [illegible].

הנפטר נולד בעיר שקוד והיה אחיו של המגיד בווילנא, הנודע בשם: „המגיד משקוד". לפני שנים רבות הגיע לאושמינה, כחתנו של בעל־בית חשוב. עוד בהיותו רך בשנים הוא נעשה ראש המדברים בעיר ומראשיה. באותו זמן שיכש ברבנות אושמינה הגאון ר' מרדכי סלאנימסקי (הוא ר' מרדכי רוזנבלט. ראה עליו בספר אושמינה. עמ' 30 ואילך. שם גם תמונתו. ג. ק.). הוא רוכש מיד את אימונו של הרב, נתקרב אליו ביותר ונעשה יוצא ונכנס בביתו ומעין נושא־כלים שלו. הנפטר הוא שהוציא בזמנו את ספרו של הגאון הנ"ל „הדרת מרדכי" ומוסיף לו הקדמה נאה בסגנון רבני ובעברית מפוארת. הנפטר היה גם יוצר בתחום הדרוש והוציא את הספר הנודע „קול אומר קרא", בהוסיפו לו ביאורים מרובים שלו לאימרות חז"ל.

הנפטר היה אוהב־תורה גדול וביחוד קינגה בו תשוקה להרביץ תורה. עוד בשחרית ימיו יסד באושמינה חברה ש"ס בשם: „חברת לומדי גמרא" ועד ערוב ימיו היה מגיד שיעור, בהוסיפו לו הסברה בהירה, שעל ידי כך משך לשיעורים אלה קהל־שומעים גדול. הוא גם המייסד של „תלמוד־תורה" העירוני. בידיעותיו המופלגות בעברית ובתנ"ך ובכישוריו הפידגוגיים הצליח להעלות את ה„תלמוד תורה" לרמה מאוד נעלה, באופן שלמדו במוסד זה לא רק ילדי עניים אלא גם ילדיהם של בעלי־הבתים „הגבירים".

מאז קמה תנועת חיבת ציון ומתחילים להופיע ספרים, שמגמתם לעורר על אהבת ארץ־ישראל, ראה הנפטר שאלה הם ספרי־חול ועל כן השפעתם מועטת. משום כך ראה לטוב לשרת מגמה זו באימרות חז"ל, השופעים חום נלבב ומסוגלים יותר לקלוע ללבות ההמונים. הדפיס בשנת תר"ן את הספר „ילקוט ארץ־ישראל"...

פטירתו עוררה בעיר אבל כבד ועשתה רושם רב בעיר ובסביבה. ללוויה הגיעו הרבנים מערי הסביבה: סמורגון, אולשן ועוד ועוד. נישאו הספדים על ידי הרבנים הנזכרים ובכולם הודגשה העובדה, שעם פטירתו של דמות מפוארת זו נחתמה תקופה, שכן בימינו נעשו אישים כמותו לדבר נדיר ביותר.

מ. כ"ץ

לכל הנתונים האלה מוסיף הבן, מר משה צילינג את הדברים הבאים: את פרנסתו הוציא צילינג מהוראה. לשם כך נד לברוקים, ללוחר, בפרלין, בה הקים יחד עם גיסו ר' חיים יעקב קרבר (עליו ישוב מאמרנו הסכבי) בית ספר. שם לימדו לא רק מקצועות עבריים אלא גם כלליים והיה זה מעין בית־ספר יהודי מתקדם ביחס למושגים היהודיים באותם ימים. מלוחר חזר לאושמינה, בה בילה את מרבית שנותיו.

מוסד הרב קוק

ת. ד. 642 ירושלים

יצאה לאור חוברת תנ—תנא של

„סיני"

ירחון לתורה ולמדעי היהדות

בעריכת

ד"ר יצחק רפאל

בתוכן:

דבר שלא בא לעולם / פרופ' שלום אלבק. הערות לס' בצלאל רנשבורג לספר פרדס דוד / הרב שילה רפאל על מנהגים של יהודי צפורי במאה השלישית / פרופ' משה בר. בית שערים הגנבים / ד"ר יהושע בראנד. מעשה מראית העין / ד"ר אברהם ארזי. לחקר האגדות על ר' אלעזר מודעים / פרופ' יוסף דן. הוראת הפעל ... בלשון חכמים / פרופ' ישראל פרנצוס. תקופת הסבוראים והפרותה / שלמה טל. הריא"ה הרצוג זצ"ל ושאלת חידוש הסמיכה / ד"ר דוד תמר. „החסידות" מאת יצחק אלפסי / נפתלי בן־מנחם. בשולי המאמר האחרון / ד"ר יצחק רפאל. ספרים חדשים.

דמי חתימה לשנה: —.12 ל"י

משרד ההפצה: תל־אביב, רח' אלנבי 87, טל' 5036...

כפר הנוער הדתי

דאר כפר חסידים

דרושים

לפנימיה:
אם בית מרכזית
מדריכים ואמהות בית
שומר לילה

למשק החקלאי:
עובד לגידולי תעשיה
(כותנה וכו')
לולן

למנהלה:
מנהל(ת) חשבונות
מזכיר — אמרכל

מועמדים דתיים מתבקשים לפנות אך ורק בכתב בצרוף קורות חיים, תעודות והמלצות לכפר הנוער הדתי דואר כפר חסידים.

מבט לאחור: פסח על סף השואה

(פסח תרצ"ט)

מאת גרשון הל

כאשר אנו מקיימים ברשימה זו את ו„הגדת לבנך" על המצב בארץ בפסח מלפני 35 שנים, על אירועיו המדיניים. המאבקים הבטחוניים של הישוב דאז בן כ־450 אלף יהודים המגמה היא להצביע על כמה סיטואציות זהות בימינו אלה, כשהמושג „בדמיך חיי" מלווה את מדינת ישראל מאז תקומתה. גם עמידתנו מול מזימות מדיניות של אויבים וידידים־מאונים, לרבות הוויכוחים הפנימיים על הדרך בה נלכה, שהם מנת חלקנו בחודש האביב השתא, מחזירנו לא פעם למצבים דומים של פסח תרצ"ט.

באירופה הנאצית החלו מעשי השמדה הראשונים. מספר קהילות יהודיות בארצות מסויימות נחרבו ונהרסו על ידי צבאות הנאצים עוד כחצי שנה לפני פרוץ מלחמת העולם השניה, היא מלחמת השואה, בה הושמדו בגיטאות ובמחנות־מוות ששה מיליון מבני עמנו. ואילו בארץ ישראל נכנס המאבק המדיני לעתידו של הישוב ל„הילוך גבוה", כשהחזון של אתחלתא דגאולה שוב אינו מושג מופשט.

לא בכדי גזר המדרש־רבה איכה הקבלה בין ליל־חג־הפסח לבין ליל ט' באב; לפי הלוח העברי לילו של פסח ולילו של תשעה באב חלים באותו יום בשבוע, ויש ביניהם קשר רוחני פנימי; כלומר, החורבן והתקומה, השיעבוד והפדות ירדו כרוכים יחדיו.

גלי הטירור

כשנכנס אדר תרצ"ט (1939) גברו גלי הטירור הערבי בארץ, שנמשך ברציפות זו השנה השלישית, נגד הישוב העברי. יום־יום לויות; יום־יום סוגרות מסגרות שחורות בעתוני הארץ את שמותיהם של קרבנות הטירור הערבי. במקביל תכפו המזימות המדיניות של השלטון הבריטי בדבר עתידה המדיני של ארץ־ישראל. מאחורי הקלעים של „שיחות לונדון" בארמון סנט. ג'יימס (מהדורה „ועידת ג'נבה" מלפני 35 שנים), השיחות שראשי מיניסטריון המושבות ניהלו בנפרד עם היהודים ובנפרד עם הערבים (הערבים סרבו להסב עמנו למו"מ ישיר וסירבו בעקשנות מלהכיר בסוכנות היהודית כנציגי הישוב והעם היהודי) — התגבש סיכום בריטי של הפקרת הישוב העברי בידי שלטון ערבי פלשתינאי.

בשבת של ערב חג הפסח (תרצ"ט) פורסמו העתונים, כי ב„שיחות לונדון" תבעו נציגי כל מדינות ערב (מצרים, עיראק, תימן, עבר־הירדן) מממשלת בריטניה להיענות לתביעת המופתי העליון בירושלים להקים „מדינה ערבית בפלשתינה". בכוח מנהיגי ערב „מתנדים" מוכנים שיש לתת ערבויות למיעוט היהודי ולהבטיחו שלא יהיה גורלו כגורל היהודים שנבגבו בסבריה.

נציגי הסוכנות היהודית הודיעו המועצה מצבם מוסדות הישוב שרלים פריצה מ„שיחות לונדון". באחד מעתוני הארץ פורסמה ידיעה, כי נציגי המזרחי כבר פרשו מהשיחות. עתוני בריטניה מדווחים ששיחות השלום בלונדון ייפסקו מכיוון שהמו"מ של המיניסטרים הבריטיים עם היהודים והערבים הגיע למצב של קפאון. הדעה המתגברת והולכת בעתונות הבריטית היא שממשלת בריטניה תיאלץ לכפות על ארץ־ישראל תכנית מדינית משלה, מבלי להיזדקק להסכמתו של צד זה או משנהו.

כאמור סירבו הערבים להסב עם היהודים למו"מ ב„שיחות לונדון", וכאשר הבריטים, שהסבו עם כל צד בנפרד, זימנו פעם אחת פגישה כללית של כל המשלחות משני הצדדים, מסרה סוכנות „רויטר", בשם הערבים, שהפגישה היא „בלתי פורמלית", שכן הם אינם מכירים בסוכנות היהודית. ואילו המשלחת של ערביי הארץ לא השתתפו אפילו בפגישה „הבלתי פורמלית" (גם להיזכר בשולחן הירוק של הסורים בועידת ג'נבה).

„לא תקום גולה עברית בארץ העברים!"

העמדה הבלתי פשרנית של הערבים הניעה את ממשלת בריטניה להציעם בדבר מדינה ערבית עצמאית בארץ־ישראל, תוך הבטחת הזכויות של המיעוט היהודי. המשלחת היהודית מודיעה על הסתלקותה מהמו"מים ב„שיחות לונדון".

בארץ התעורר נחשול של מחאות נגד ממשלת בריטניה. יו"ר הנהלת הסוכנות, דוד בן גוריון מסר בלונדון, לפרסום את גילוי הדעת הבא לישוב העברי בארץ: „לישוב! זוממים לחסל את הבית־הלאומי ולהסגירנו לשלטון מנהיגי הכנופיות. המזימה הזאת לא תקום. גבורת הישוב, מצוקת המוני ישראל בגלות, המצפון של אנגליה הישרה, והמורה המוסרית והפוליטית של אומות העולם ישימו לאל את נכלי צורריו. אל בהלה! נציגי העם עומדים על המשמר בבחון כלא, שכל אחד מכם יעמוד בבחון העליון בתוך נאמנות, התלכדות, משמעת ועוד.

הוועד־הלאומי פרסם את הכרזה הבא: „הידיעה על דבר המזימה לחסל את המנדט הבריטי על ארץ ישראל המיוסד על הצהרת־בלפור, הקמת מדינה הנתונה לשלטון רוב ערבי — פירושה: התנקשות בגופו הבית־הלאומי. מזימה זו תופר בכח התגבורתם המלוכדת של הישוב והעם העברי. הישוב יעמוד כאיש אחד נגד כל נסיון להטיל עליו השמד של מיעוט ולכבול את גידולו הישוב. בהחלטות הכנס נאמר: „לא התפתחותו החפשית בארצו. לא תקום גולה עברית בארץ העבריים!"

ימים אחדים־לפני חג הפסח נערך בירושלים כנס של מנהיגי ומוסדות נכנע, לא נקבל מרות המדינה המוצעה". כן פנה הכנס לארה"ב ולחבר־הלאומים בקריאה: „עצרו את היד השלוחה להכרית תקוותנו". באידך, פנה הכנס לעם ישראל: „אל רפיון. המזימה תושם לאל". ועוד כרוז של הועד הלאומי בחודש ניסן תרצ"ט: „הישוב יתיצב במערכה על גורל האומה והמולדת! נעמוד הכן לקראת יום הפקודה".

ראש עירית תל־אביב דאז, מר ישראל רוקח, הריץ מברק־מחאה לשר המושבות בלונדון. במברקו כתב: „בשם 150 אלף תושבי עירי אני מביע חרדה עמוקה נוכח כוונת הוד מלכותו לנקוט מדיניות הערמדת בניגוד להצהרת־בלפור והמנדט, שהופקדו בידי בריטניה הגדולה על ידי חבר־הלאומים. בשום פנים ואופן לא ניכנע למצב של מיעוט בארץ, או לשלילת זכויותינו ההיסטוריות שהוכרו על ידי כל העולם התרבותי".

ליפים גברה המתיחות הבינלאומית באירופה, היטלר הגביר את איומיו כלפי פולין. ראש הממשלה הבריטית, נוויל צ'מברלין, הכריז כי בריטניה תענה במלוא כוחה לכל נסיון להשתלט על העולם בכוח הזרוע", תוך הבטחת עזרות לגבולות פולין. „גבולינו כהיום הם על הווישלה", הצהיר ראש הממשלה בפרלמנט הבריטי.

בשל המתיחות הבינלאומית הסתלקה בריטניה מרעיון של מדינה ערבית עצמאית בארץ, והפיגה, כתמורה לערבים, „כפר־לבף הבא להגביל את העליה היהודית והכיפה קרקעות על ידי יהודים בחלקים נכרים של הארץ.

הקריאה לליכוד העם

נוכח המבוכה והחרדה בישוב — בשל המזימה להקמת מדינה ערבית בארץ, אך כתהליך: חוק הקרקעות, הגבלת העליה וב„ספר הלבן", הועלו בציבור כציות לאחדות ולליכוד העם בשעה גורלית זו. דניאל סירקיס, כמנהיג המזרחי בארץ, דן עם פנחס רוטנברג והציע לו ליטול יוזמה ולזמן את כל מנהיגי העם שבנציגיהם יפעלו בצוותא נגד הגזירות הקשות. בכבה מנהיגי הארץ פורסמה קריאה כל־הקהל הבריטי ידיד העם היהודי י. הג'יוד, למוסדות היהודים בכל אתר ואתר, בה צוין כי „אחדות העם היהודי היא צו השעה".

כאשר יהדי ארץ־ישראל הסבו בליל חג הפסח לסדר הפסח, הוזכרה בהגדה" „וירעו אותנו המצרים ויענונו" ו„נצעק אל ה' אלהי אבותינו", החרדה בירידת איום בקיבוצים היהודיים באירופה, כגון: „מדינת צ'כוסלובקיה התפוררה. צבאות גרמניה הדהי יפשטו בכל קהלותיה. 830 אלף יהודי המדינה ההיא — לפני החרבן; „גבורה האנטישמיות בפולין. יהודי פולין מוקעים בסיום (הפולבנים הפילנכ־כאלבנגו זר ומפריע מבחינה כל־

(סוף בעמוד 12)

האוניברסיטה העברית בירושלים

המחלקה למינהל תלמידים — המשרד לקבלת תלמידים

רישום מועמדים לשנת הלימודים תשל"ה (1974/75)

החל ביום א', כ"ה בשבט תשל"ד (17.2.74)

ויסתיים ביום ו', כ' בניסן תשל"ד (12.4.74)

מתקבלות בקשות לפקולטות/בתי־ספר:

מדעי הרוח	הכשרת מנהלים	מתימטיקה ומדעי הטבע
חינוך	למרכזים קהילתיים	מדע שימושי
הכשרת מורים	משפטים	וטכנולוגיה
(תעודת הוראה)	קרימינולוגיה	הוראת המדעים
מדעי החברה	רפואה	חקלאות
מינהל עסקים	רפואת שיניים	מדעי התזונה והבית
עבודה סוציאלית	רוקחות	ספרנות

בעלי תעודת בגרות ישראלית או מי שלמד במוסד להשכלה גבוהה בארץ שנה אחת לפחות יפנו אישית או בכתב ל„אקדמון", ת.ד. 41, גבעת רם, ירושלים, ויקבלו את „המדריך לתלמיד החדש" וטפסי הרשמה תמורת —.5 ל"י (ללא צירוף המחאה על הסך הנ"ל לא יישלח המדריך). חיילים בשרות חובה יקבלו המדריך חינם, אישית או לכתובתם הצבאית. בעלי תעודת בגרות שאינה ישראלית ושטרם למדו במוסד להשכלה גבוהה בארץ. יפנו למשרד לתלמידי חו"ל, הר הצופים, ירושלים 95621.

תלמידי האוניברסיטה העברית המבקשים להוסיף/להחליף החוג לימודיהם. יקבלו טפסים במזכירות הפקולטה או במשרד לקבלת תלמידים.

מועמדים ללימודי „מוסמך" ותעודה — ימצאו גליונות ציונים למזכירות הפקולטה אליה הם מבקשים להתקבל.

מועמדים ללימודי מוסמך לפקולטות: מדעי הטבע, מדעי הרפואה, רוקחות, ספרנות ועבודה סוציאלית — חייבים לפנות לפקולטה לייעוץ מוקדם לקבלת טפסי ההרשמה.

מועמדים מגוייסים שחל עליהם „חוק החייל המשוחרר":

1. למועמדים כנ"ל יינתנו זכויות יתר בקבלתם לאוניברסיטה.
2. מועמדים שהתקבלו ללימודים בתשל"ד מחזור א' ומפאת גיוסם נבצר מהם ללמוד בשנה זאת, קבלתם תקפה לשנת הלימודים תשל"ה באותו החוג לימודים אליו התקבלו בתנאי שיפנו בכתב בזמן ההרשמה למשרד לקבלת תלמידים, בבקשה למימוש קבלתם לתשל"ה, בציון תחום הלימודים המבוקש. מועמדים שלא יפנו במועד — קבלתם לתשל"ה אינה מובטחת.

המעוניינים להתקבל על־סמך חוק החייל המשוחרר חייבים לצרף לבקשתם אישור משלטונות הצבא לזכאותם במסגרת חוק זה.

— מועדי הרישום שלעיל חלים על כל המועמדים לשנה א' —

המרד בליל הסדר

מאת פ. פלקסר

הנאצים היכנו את המזימה השטנית לחיסול גיטו ורשה ולהעברת אחרוני היהודים של הגיטו למחנות המוות — לקרב פסח תש"ג.

היה זה כיא בשפלות הרוצחים הגרמניים — לכוון את השמדה הסופית של המרכז היהודי הגדול ביותר בפולין הכבושה, בליל חג החרות של העם היהודי.

הכוונה הגרמנית להשתעשות בזק על הגיטו היתה ידועה לארגוני המרד היהודים. יומיים לפני המועד הקבוע התריעו גורמים פולנים שרצים, התחלת ה„אקציה" נקבעה ל־19 באפריל בחול אותה שנה בי"ד בניסן.

בתכנית הסתה אחרון חילקו הנאצים ערב החג כעם קמח לאפיית מצות ואלה מצרכים כבהגת הג. אחרוני היהודים בגיטו המדולדל מכוון, כמובן, על שארית המזון הזה שקיבלו בידי הגוגש ועשו את ההכנות לליל הסדר, מתוך עצב ופחד לבאות.

אולם אור ליום י"ד בניסן דיווחו כבר השומרים היהודים שהיו מוצבים על הגגות ובנקודות תצפית אחרות, על תנועות חשודות של שוטרים פולנים בסכוי מקיפות את הגיטו.

בשתיים אחר חצות הקיפו שוטרים פולנים, אוקראינים וגרמנים את חומות הגיטו בחגורה צפופה. עתה נמוג הספק האחרון. היה ברור כי הגרמנים עומדים להסתער על הגיטו.

אז החליטו ארגוני המרד לפתוח בהתנגדות הגלויה נגד הרוצחים.

על השעות הראשונות לפרוץ המרד מספר לנו ישראל גוטמן בספרו „מרד הנצורים", בו הוא מתאר בעיקר את פעולות הארגון של השומר הצעיר בראשו עמד מרדכי אנילביץ.

ששים אלף הנותרים

בהודו של מרדכי אנילביץ, ברחוב מילא 29, נערך אותה שעה ביקורת על הכחות באזור הגיטו המרכזי. פנס נוספה נקבעו ונבחנו פרטי ההיערכות. חולקו ריקוסים ונקבעו כיסכאות קרב והוראות קשר. מספר היהודים בגיטו הנצור מקוצץ היה בגיטו 60 אלף, לאחר שבמשך הגירושים הקודמים הוצאו מהגיטו למעלה מארבע מאות אלף יהודים שנשלחו להשמדה.

הידעו הגרמנים כי צפויה להם התנגדות מזוינת?

בגמר מלחמת העולם השניה ערך הגיוס האמריקני השביי חיפוש בוילה של הגנרל יירגן שטרופ בויסבאדן. בעת החיפוש נמצאה תיבה יהודית בכיגה. היה זה אלבום ובו 101 גליונות של דפי נייר קרטון וצילומים — דו"ח צבאי. בספר האלבום התנוססה כתובת: „אין עוד רובע מגורים יהודי בורשה". העתון זה התגבשה כמסמך היצביעה במשפט נירנברג ובכיוני „דוח שטרופ" נודעת כאחת התעודות המאלפות ביותר של זוועות הנאצים.

היה זה דו"ח רשמי שמסר המפקד הנאצי על „המבצע הגדול של הברת המרד בגיטו ורשה". מדיך החשבון זה אנו יודעים פרטים רבים על תכניות הגרמנים והדרכי לחיפתם לדיכוי המרד ולחיסול הגיטו.

שטרופ הגיע לורשה ב־17 לאפריל. לפי דבריו, בעת החקירה, לא ידע כלל על ההתארגנות הצפויה בגיטו, ורק על הבירוד שקיבל סמוך להתחלת המבצע נמסר לו כי צפויה התנגדות מזוינת.

אולם היה זה שקר גס. הגרמנים התכוננו למבצע חיסול הגיטו זמן רב. לשם כך הם ריכזו למעלה מאלפיים חיילים של הס.ס., התותחנאכם וכחות בשריון מגבירים. כבר הכוח הראשון שחדר לגיטו מנה כ־900 חיילים בחימוש קרבי מלא.

ראשית המרד

על התחלת המרד מספר לנו י. גוטמן:

בשעה שש בבוקר, ערב החג, עברו הכוחות הראשונים של החיילים הגרמניים את שער הגיטו, צפיפים וערוכים ביוזה קרבי מלא. הם נעו בכיוון לרחוב נאלבקי. הלוחמים היהודים שהיו ערוכים בעמדותיהם המוגנות ראו את הכח הפורץ לגיטו והתכוננו לקרב.

הרחובות הדוממים יצרו את הרושם כאילו אין נפש חיה בכל הסביבה. אך כהרף עין נשתנתה התמונה. ההילה לא תפסו הלוחמים בעצבם בכלוא הכרתם מה הם עומדים לעשות.

לפתע נפתחה האש היהודים מכיוונים שונים. החל המרד.

טוביה בוז'יקובסקי ממשתתפי המרד כתאר את הקרב הראשון כך:

„יחידות ראשונות של החיילים הגרמניים מפסיעות על אדמת הגיטו לכיוון נאלבקי, מתקרבות והולכות למשולש נאלבקי—גנשה—פראנצ'יסקאנסקה. לא חיכינו לאויב שיהא מתחיל בפעולת ההרג. מכל עמדותינו ניתך עליו ברד של כדורים ורימונים. הגרמנים השאירו אחריהם במכת האש הראשונה עשרות חללים ופצועים. בקרבם קמה מהומה גדולה. הם אולצו לסגת".

אולם הלוחמים האמיצים ידעו היטב, כי ההתמודדות עם הכחות הגרמניים המרובים נידונה מראש לכשלון. הם היו בטוחים כי האויב יתאושש במהרה ויתחיל בהתקפה כחוצת על הכחות הנצורים בכחות עצומים ובנשק כבד.

הם לא טעו.

בדו"ח רשמי בכתב, המופנה אל מפקדו „המפקד הגבוה של ס.ס. והמשטרה במזרח" מוסר שטרופ על מהלך המבצע בגיטו ב־19.4.43 כך:

„כיתור הגיטו משעה 300. בשעה 6.00 הפעלה והאפן ס.ס. לסריקת שארית הגיטו. כיד להיערכות היחידות — התקפת אש עזה ומתוכננת מצד היהודים והבריונים, על הטאנק שהופעל ועל שתי מכוניות משוריינות הוטלכו בקבוקי מולוטוב. ההתקפת אש זו של האויב גרמה בתחילה לנסיגת הכחות המופעלים. אבדותינו בפעולה הראשונה 12 איש. בשעה 8.00 בקירוב הפעלה שניה של היחידות. למרות היטונות התקפ־אש כועצת, הצליחו בפעולה זאת לסרוק את גושי הבתים כמתוכנן.

הוכנה נסיגת האויב מהגגות ומן העמדות הגבוהות אל המרתפים, אל הבונקרים והניקבות. בשעה 17.30 בקירוב נתקלנו בהתנגדות עזה מאד מצד בתים, מלווה אש מקלעים. היהודים והפושעים התגוננו בכל מקום, עמדה ועמדה, וברגע האחרון חמקו־ברחו מעל עליות גג דרך מעברים תת־קרקעיים..."

ביום השלישי למרד עברו הנאצים לשיטות לחימה חדשות. מעתה אין הם מופיעים בגושי חיילים גדולים, אלא עובדים ביחידות קטנות יותר חלקים של הגיטו. מנסים לבער את קני הלחימה ולתפוס את האוכלוסיה היהודית המסתתרת.

הגרמנים החלו לפוצץ בונקרים ולזרוק אש לתוכם כדי לאלץ את המסתתרים לצאת מהם.

הגיטו הבוער

על השעות האחרונות של הגיטו הבוער מוסר בתיאור דראמטי ומזעזע חיים לזר ליטאי בספרו „מצדה של וורשה".

„שריפת הגיטו, הפצצתו והרעשתו העבירה את מלחמת המורדים מעל פני השטח אל מתחת לפני האדמה, למערכת הבונקרים ותעלת הביוב הענפה.

גם הלוחמים ובמיוחד המוני היהודים הכלואים בבתים, נאלצו לרדת, בבהלה והספיק, אל המרתפים ואל מתחת לפני הקרקע.

„אולם הגרמנים החלו בהפצה שיטתית של תעלות הביוב. הורידו בהן גז וחמרים חומים חריפים שהרעילו את האוויר ואילצו את המתחבאים לצאת ממחבואיהם וליפול ישר לידי המרצחים, או למות בתוך התעלות מיתות חנק".

„אלפי יהודים שגורשו על ידי עשן ורליקות מהמקלטים, הבונקרים ומקומות מחבוא אחרים נדדו בין ים של להבות. אנשים קפצו מבתים בוערים ונשרפו חיים. המעטים שהצליחו להתחמק ולצאת את הגיטו לצד הארי, נתפסו על ידי פטרולים של ז'נדרמים שאורבו להם על יד היציאות מן התעלות"...

על החיים בגיטו ורשה בשנות המלחמה ועל ימי המרד מנקודת ראות היהדות הדתית מוסר לנו ד"ר הילל זיידמן בספרו „יומן גיטו ורשה".

ספרו של ד"ר הילל זיידמן הוא למעשה הדו"ח האישי הראשון מהגיטו, כי נמסרו גם פרטים רבים ובלתי ידועים על חיי הציבור הדתי, קורותיהם של רבנים, אדמו"רים ועסקנים דתיים ידועי שם.

על השתתפותם הפעילה של הרבנים בהתנגדות האקטיבית מספר ה. ז. פרטים אלה:

ב־13 באפריל נתפרסמו כרוזים בהזמנת נשיא מועצת היהודים („היודנראט" מארק ליכטנבלום והמנהלים היהודים של בתי המלאכה טבנס ושולץ, לאוכלוסיה היהודית שיתנדבו מרצון לנסוע לפוניאטוב ולטראבניק ליד לובלין, לשם יעברו גם בתי המלאכה הגדולים שנשארו בגיטו. מבטיחים להם שבם יעבדו ותנאי העבודה יהיו טובים.

נתכנסה המועצה הלאומית היהודית והחליטה: לא לנסוע!

חולקו כרוזים מודפסים לאוכלוסית. הם הודבקו ברחובות, בבסיסי הקהילה, בבתי המלאכה. בכרוזים אלה הודיע הועד הלאומי (שהיה למעשה הגוף כוכוה של ארגון ההתנגדות) את ההודעה הבאה:

„יהודים אל תתנו להוליך אתכם בהבטחות שווא, כבר ריכו אותנו די והותר. כבר בגדו בנו למדי כשיהי הגיסטפו, כל מנהלי בתי המלאכה, הטולצים השטבניים. האם לא מספיקים 450 אלף חללים. לא נזוז מכאן. כבר ידענו מה זאת בגרמנית „מורתה". כבוה בתאי הגז. פוניאטוב וטראבניק אינם אלא טרבלינקה"...

הרבנים שעוד נשארו בגיטו — מספר ה.ז. — ציוו גם כן לא לציית לכרוז של היודנראט ולהשאר בתוך הגיטו.

החלטה זו נתקבלה בכינוס של הרבנים שהתכנס ברחוב קופייצקה, בבית ר' הרב מנחם זמבה, בדירת בן אחיו יצחק זמבה. בישיבה חשובה זו השתתפו: הרב גולדשלאג ממורפה, הרב דוד שפירא והרב שמשון שטוקהאמר מרבני ורשה, הרב אריה לנדאו מקולוביר, הרב אריה פרוכר מקוז'יקלוב, הרב בר בהודסקה־זולה, הרב אליעזר יצחק מרורסכין מלודז', הרב דוד האלברשטאם מסוסנוביץ, הרב כגדר מפוזן, הרב ראובן הורוביץ, הרב זמלמן, הרב ד"ר אפרי סוזובשיין כביחורטק, הרב ד"ר גליקנשטיין בהורין ואחרים.

הרבנים החליטו לאחר דיון ארוך לייעץ לאוכלוסיה לא לנסוע לפוניאטוב ולטראבניק, כפי שדרשו היודנראט, הדבר נתקבל כאות עידוד אצל כאורבי הבדר מצד המנהיגים הרוחניים.

על ליל סדר האחרון בגיטו מוסר ה. זיידמן תיאור כלהלן: „בציבור של הקרבות בתקופה ליל החג, כהסתתרו בבונקרים בצגות אחדות שנאספו במסירות נפש — יושבים לערוך את ה„סדר". ברחוב זמנהוף 21, במול רחוב קופייצה — במפקדה הראשית של ה„ארגון" מסובין הרב ראובן הורוביץ, הרב זמלמן, א. זמבה, צבי זילברברג, יוסף שנבביים, פוגל, פינקלרוויב, אנילביץ, „פוהדה" ועוד. הרבנים אינם דורשים דרשות, אלא מעודדים את היושבים לקרב עם הגרמנים...

אך פסוקי ההגדה נקטעים לאחר מטחי האש התכופים של המסתתרים הגרמנים.

פרשת המתנדבת איידה

(סוף מעמוד 9)

בעוד אני מתחשבת כמעט בלחישה, בתוך האיר הרב שליד שער הכניסה אל החצר של ה„בית הבינלאומי" — עברו על פנינו, באים ויוצאים, מדיירי הבית, ובתוכם גם משלנו.

הללו לא התהירו הבעה של תמיהה מבוהלת לראות אותי מכוחה כמעט בקירבה אינטימית עם ידידתו של לסיף, שהיתה מחזיקה קלת דעת בעיניהם. היא הרגישה בכך והציעה להמשיך את שיחתנו בתוך המכונית שלה, אגב נסיעה טיול. השמא יש ברצוני לבקר בקונצרט התה ליפת השמים של התיזמורת הפילהרמונית הקיבוצאית? עוד מעט ואנו בואים בדרך הארוכה אל שפת האגם. בשם ביגרי הקונצרטים הקיציים. ידיה בוטחות על ההגה. ואגב כך היא מספרה לי על חייה, שאמה מתה עליה עוד בילדותה. אביה נשאר באלמנותו עד היום, והיא גדלה בחברת אומנת ונערות משרתה. בקצר־מעט נשתנתה תדמיתה של נערה זאת בעיני. לא עוד בת עשירים מפונקת, כרזיב שאינה חסרה דבר, ומרדפת כל מיני הרפתקות, אלא נערה טולידית, רצינית מאוד, בעלת רגישות חריפה לגבי כל עוול ואי צדק. רגישות שאת הביאה אותה בתחילה אל שורות הכרזים הקיצוניים, אך כיתות השמאלנים לסיניהן. באהה, כיון שבבית שררה תמיד אווירה אנטי־ציונית ואנטי ישראלית, ועל הציונות ידעה רק מה ששמעה בחוגי השמאל. וכמובן תמיד על דרך השלילה והביזוי — היותה הדרך, קצרה אל קבלת הטיעון הערבי, שבעקיבותיה באה ההתקרבות אל המחנה הערבי ואל לסיף.

בדרך חזרה מן הקונצרט באו שתי בקשות כלה: האחת — כאתן לה רשימה של ספרי יסוד על נושא הציונות באנגלית. שהתשנבעה מהרצאתי בצידקת המיקון הציוני אבל כדי לשמור על הכיבוש שלא יתפוג רושם חולף, עליה לחזק בגידע יסודי על תולדות הציונות ומטרותיה. הבטחתי, כמובן, להוציא לה רשימה כזאת בהקדם. בקשתה השניה הפתיעה אותי: היא רוצה, שאפגוש להכיר את אביה, על מנת שאגנה עליו את כחו השפי נע שלי. והיא הסבירה: מאז ומתמיד היא מוטרדת מן העובדה, שהתנגדות, אביה לציונות חורגת בתחומה על דעה בעניין מכויים ומתקרבת לגבול ה„אובססיה". לא התנגדות שלילה רגילה, אלא מין שנאה תאולוגית, איזה מיפקע תת־תודעתי יכול להצביע. פסיכיאטור היה יכול להגיע עד העיקר מיפקע זה. אבל היא לא העזה להציע לאביה שיפנה לפסיכיאטור. יש לה הרושם, שנשיתיו המרובות בארצות ערב, כבחן הסמכ ביה דברי הזדהות עם התקומה הערבית בא גי עיתונאים. לא באו אלא במכוון „להכאיב" הקניט; את מי? את מה? — יתכן, כא עצמו אינו יודע. אם אצליח אפילו להפך שבאתו להתנגדות רגילה. אקל עליה וגם אביה. שכן היא רואה ביחסו זה לציונות מחלת רוח. שמדאיגה אותה. בלי כל קשר דעותיה הקודמות על הציונות. שפה שמכאל הוא דוקא נדיב ואוהב לבני אדם. המליכה לי מה לי לסיקרנה אותי. אבל בצאתי, שעלי לה ונעץ בחבורי ההולה.

(המשך יבוא)

קיבוץ גלויות וגאולה שלימה

מאת הרב חיים-דוד הלוי

„קבוץ גלויות" הוא יעוד המפורש בתורה, כשם שהגלות עונש [מפו]רש בתורה. נאמר בקללות שבפרשת „כי תבא" המרמזת ... בן בית־שני: והפיצך ה' בכל הגוים מקצה הארץ ועד קצה ... וזו באה כשיא העונש שהועידה תורה לישראל בהפרם את ... את אשר כרת ה' אתם. וכאשר יחזרו ישראל בתשובה באחרית ... ם, נאמר: ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו וגו' ושב ה' ... ך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' ... ך שמה. אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלקיך ... יקחך והביאך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה וגו'.

...ברים נכתבו ברמב"ם כפסק לגבי אמונת ביאת המשיח וזו ...: הכלך המשיח עתיד לעמוד ...יר מלכות בית-דוד לירשנה ...לה הראשונה ובונה המקדש ... נדחי ישראל וכו' (הרמב"ם ... מלכים פרק י"א ה"א. ולגבי ... בית-המקדש תחלה, ואחר־כך ... גלויות, עיין ברכות מט. ד... ית: ואכמ"ל).

...יף הרמב"ם שם וכתב: בימי המשיח כשתתישב מלכותו ...צו אליו כל ישראל, יתיחסו ...שם פי"ב ה"ב). נראה שלמד ...ים שיתקבצו „כל" ישראל, מן ... שציטטנו לעיל, ושב וקבצך ... גויים אשר הפיצך שמה.

באחרית הימים

...ת, מפורש דבר זה גם בנבואת ... לאחרית-הימים: וידעו כי ... אלקיהם בהגלותי אותם אל ... וכנסתים אל אדמתם ולא ... עוד מהם שם (יחזקאל לט־ ...) והדגיש רש"י בפירושו שם: ... ותיר אחד מהם בגולה. מכאן ...ת העתיד מה"בת „קבוץ גלו־ ...שלם.

ועוד: כדי להשלים את ... הגלויות", ייעד ישעיה בנבו־ ...בר מפליא, וכך נאמר בנבואת ... לישעיה: והביאו את כל ... מכל הגוים מנחה לה' בסו־ ...' וגו' וגם מהם אקח לכהנים ... אמר ה' (ישעיה ס"ו). ופירש ... מן העמים המביאים אותם, ... מובאים אקח כהנים ולוים, ... גלויים הכהנים הלוים שבהם ... אותם מתוכם ויהיו מש־ ... לפני אמר ה'. והיכן אמר, ...ית לה' אלהינו, כך מפורש ... תהלים שכיל רש"י. הרד"ק ... צתיק לשון רבותינו בשלימות ...: וגם מהם אקח, משהם ...ם אותם, הם באים לילך, וזה ... זה כהן וזה לוי, כגון שנש־ ... עבדים ונשתבתו ועל אונסם ... גוים. אמר רבי אליעזר וגם ... אקח שהם מביאים את ישראל ... המשיח כל מי שיודה בהם ... או כהן או לוי. גם מהם ... מן המביאים ומן המובאים ... (מקור כל הנ"ל בילקוט שמ־ ... על תהלים רמזים תתלח—".

...ן ניתן ללמוד שאפילו אלה ... אבותיהם התבוללו ונטמעו ... גויים גמורים, עתידים לשוב ... לבוא חזרה אל חיק האומה. ... שהיו כהנים ולוים ישובו אף ...ם הראשונה וישרתו ככהנים ... לפני מזבח ה'. עד כדי כך ... להיות מושלם קבוץ-גלויות ... גאולה האחרונה.

...זה אינו אלא מקצת מן המקצת ... שנאמר בנביאים על קבוץ ... יודע, שספרי הנבואה גדו־ ... פסוקים המבליטים רעיון זה ...ת שונות. ננסה להבהיר זאת ... גאולת מצרים המפורשת בתו־ ... שבדה ההסטורית לכל פרטיה.

...ר כפינו המושג „יציאת מצ־ ... מן הראוי לשים לב כי בתורה ... פעמים רבות „שילוח ישראל ...ים, וזה כבר רחוק מהשג ...ה', רבותינו במדרש עמדו על ...ף אנו נשים לב יותר אל מה ... בתורה שלש פעמים לפחות ...ך ישראל מארץ־מצרים (שמ' ... י"א, י"ב).

יציאה וגירוש

...ום „גירוש", גם במשמעותו ...ה ביותר, וגם לכמן השגה ...ה הטובה ביותר „אינו כדאי, ... כאשר מסבב כל הסיבות יכול ... את ישראל ממצרים בדרך ...ת, בהסכם עם המצרים על ... שפה קבועים מראש, ואפילו ... מכובד של פרעה ושריו. האם ...דאי לסבב „גירוש" ששונאי ... השתמשו בו לנגח את ישראל ... שהמצרים הם שגירשום כ־ ... על־כרחם. כך „תיקנו" סופרי ... (אפיון) את ההיסטוריה של ... העתיק, ומה אמת בטענה ... כנראה, שיש בה קצת מן ... לא כל העם רצה לצאת מ־ ... משה רבנו בסרבו לקבל את ...ת ה', טען: הן לא יאמינו ... ישמעו בקולי (שמות ד"א) ...אר בדוע עם הנצנה בעבודה ... הפלה, לא ירצה לסמוך ול־ ... באים לגאלו, אף אם אין ... בטוח ביותר. כנראה ידע משה ... נטיה לפחות בחלק מן האומה ...וב את מצרים, על שפת הים, ...ים רדפו אחרי ישראל, הובא ... עצמו הנימוק לנטיה זאת: ... זה הדבר אשר דברנו אליך ...ים לאמר חדל ממנו ונעבדה ... צרים כי טוב לנו עבוד את ... ממותנו במדבר (שם י"ד יב). ... גילו את סיבת רצונם לא ... ממצרים, החשש מפני סיכון ... וכן בשעה שרצבו ללחם ...ודג), וכן כאשר צמאו למים ...ד"ו), ועוד גרוע מכל זה ב־ ... תאוה לבשר (במדבר יא־ה). ... מכל בהתקרב שעת הכיבוש ...מה, עת שבו המרגלים משליו־ ... אז הגיעו לשיא באמרם: ... ראש ונשובה מצרים (עם ... הבטחות הסיפי במצרים מלוך ... שפלת עבדות, היה השוב ... ישראל שבאותו דור יותר ... שיש אתה סיכון החיים. ... שלא כל ישראל הלימו ... העבדות, אבל כדי להוציא ... ישראל ממצרים היה הכרח ... בכח, היינו גירוש. „עתה ... אשר אעשה לפרעה כי ביד ... ישלחם וביד חזקה יגרשם ... (שמות ו"א). אלה שירצו ... ברצונם, ישלחם. ואלה ש־ ... יגרשם „על כרחם של ישרי־ ... (רשב"ם). מכאן ההכרח ... ישראל ממצרים.

... נתבונן, מדוע היה צורך ... ולא אפשר היה להוציא את ... בכך דרך כבוד, וללא צורך ...ום של אלה הרצים להשאר. ... בכך שישארו במצרים אם ... בכך. מכאן מסקנה ברורה, ... גאולה שלימה ללא „על־יתמי־ ... ישראל ממצרים.

...ר בבואר בגמרא (יומא ט:) ... הבית־השני. על הפסוק בשיר השירים, אם חומה היא נבנה עליה טירות כסף ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז. אם עשיתם עצמכם כחומה ועליתם כולכם בימי עזרא נמשלתם ככסף שאין רקב שולט בו, עכשיו שעליתם כדלתות נמשלתם כארז שהרקב שולט בו.

אילו עלו בחומה

על פסוק זה עצמו דרשו בשיר־השירים רבה: מה נעשה לאחותנו ביום שידובר בה, מה נעשה ביום שיגזור כורש „די עבר פרת עבר, די לא עבר לא יעבור". אם חומה היא, ישראל עלו כחומה מבבל לא חרב בית־המקדש פעם שנית. הרי שבית־שני חרב, וגאולת עזרא לא היתה שלימה מפני שלא עלו „כל" ישראל ארצה.

(אגב, על גזירה זו של כורש „דעבר פרת עבר דלא עבר לא יעבור" מסופר בשיר־השירים רבה פר־ה' ד': יצא כורש לטייל במדינה וראה המדינה שוממת, אמר מה טיבה של מדינה זו שוממת, היכן הם הזהבים, היכן הם הכספים, אמרו לו ולא אתה הוא שגזרת ואמרת כל היהודים יצאו ויבנו בית המקדש, באותה שעה גזר ואמר, מי שעבר פרת עבר מי שלא עבר לא יעבור).

שני פירושים נאמרו במדרש. יש מי שפירש שישראל נענשו על שהחמיצו עת ההיתר שניתנה להם לעלות בהמוניהם, עד שנגזרה הגזירה. אבל יש מפרשים שנענשו על שלא התמרדו בכורש ולא עלו בחומה גם אחרי שגזר את גזירתו. אילו עשו כן, היו זוכים דרך נס לעלות כולם ארצה, ובית־המקדש לא היה חרב פעם שנית.

הוכחנו מעבר לכל ספק, שגאולה שלימה לא היתה אפשרית במצרים, עם גילוי שכינה ושפע נבואה כפי שהיה, אלמלא יצאו „כל" ישראל ממצרים. וכן נמנעה גאולה־שלימה מישראל שבבית־שני רק מפני שלא עלו „כל" ישראל מבבל.

ניתן ללמוד מכאן בהירות לגבי הגאולה השלישית, שכבר הובטח לישראל שתהיה לא בגאולה שלימה בלבד, אלא גם בגאולה נצחית שאין אחריה חורבן (עיין בתנחומא סוף פרשת משפטים, ובספרי דברים א־ח), שבודאי לא תושג ללא „קבוץ גלויות" מלא, ולכן נאמר „ולא אותיר עוד מהם בגוים" אף לא אחד כפירוש רש"י ואפילו אנוסים ומתבוללים שהם בחזקת גוים גמורים, ישובו אל חיק האומה באחרית הימים וכמו שנתבאר.

דינם של עשרת השבטים

לפי כל האמור נבין שיטתו התמוהה לכאורה של ר' עקיבא שסובר שגם בגאולה העתידה יהיו יוצאים מן הכלל שלא יזכו לשוב אל חיק האומה וכמו ששנינו: עשרת השבטים אינן עתידין לחזור שנאמר וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה, מה היום הולך ואינו חוזר אף הם הולכים ואינם חוזרים דברי ר"ע. ר"א אומר כיום הזה מה יום מאפיל ומאיר אף עשרת השבטים שאפילה להם כך עתידה להאיר להם (סנהדרין ק"י).

פירש"י עשרת השבטים שהגלה סנחריב לחלח וחבור ונהר גוזן וערי מדי אין עתידים לחזור ממקום שגלו... שכך גזר הקב"ה... שנאמר וישליכם... משמע שיהיו גולים במקום אחד אל ארץ אחרת... אבל שני השבטים לא גלו למקום אחד אלא נתפזרו בכל הארצות ועליהם הוא אומר אשרקה להם ואקבצם.

בברייתא שבגמרא שם שנינו: עשרת השבטים אין להם חלק לעולם הבא. פירש"י, היינו לימות המשיח שלא יקבלם משיח עם שאר גלויות, לפי שספרו בבנות ארץ ישראל (כמבואר בגמרא שם צ"ו). ולכן לא יזכו לחזור. יוצא שכל זה מפורש שלדברי ר' עקיבא יהיו עשרת השבטים שהגלה סנחריב יוצאים מן הכלל לגבי „קבוץ גלויות".

סברתו של ר' עקיבא לא נתקבלה על דעת חבריו ותלמידיו. ר' אליעזר חלק עליו בגוף המשנה. ר"ש בן יהודה בשם רשב"י אמר שם בברייתא: אם כמעשיהם כיום הזה (רשעים) אינם חוזרים ואם לאו חוזרים. רבי אומר באים הם לעולם הבא. ומצאנו כמו כן בספרי (ויקרא כו־לח) על הפסוק, ואבדתם בגוים, ר' עקיבא אומר אלו עשרת השבטים שגלו למדי. אחרים אומרים אין אבדן אלא גולה וכו'. והוסבר לנו שיטה זאת של „אחרים" לפי דברי הגמרא (במסכת מכות) כ"ד. על פסוק זה: אמר רב מסתפינא מהאי קרא ואבדתם בגוים, מתקיף לה רב פפא דילמא כאבידה המתבקשת דכתיב תעיתי כשה אובד בקש עבדך. ובכן, גם „אחרים" הוא ר' מאיר כידוע, תלמידו של ר' עקיבא חולק עליו.

ר' יוחנן בגמרא (סנהדרין שם) ההלכה: שבקה ר' עקיבא לחסידותיה, הכוונה לשיטתו השוללת חזרתם של בני עשרת השבטים לחיק האומה באחרית הימים.

נראה, ללמוד זכות על ר' עקיבא מפני מה בענין זה סבר כך. שהדבר בא לו מתוך המציאות אותה חי והאמונה אותה האמין. ידוע שר' עקיבא האמין בבר־כוכבא שהיה משיח, כדברי הרמב"ם: ר' עקיבא חכם גדול מחכמי המשנה היה והוא היה נושא כליו של בן כוזיבא המלך, והוא היה אומר עליו שהוא המלך המשיח (הלכות מלכים פי"א ה"ג), ובתור נושא כליו הפיץ את האמונה במשיחיותו של בר־כוכבא, כמבואר בירושלמי תענית (פ"ד ה"ה) תני ר' שמעון בן יוחאי אומר, עקיבא רבי היה דורש דרך כוכב מיעקב דרך כוזיבא מיעקב. ר' עקיבא כד הוי חמי בר כוזיבא הוה אמר דין הוא מלכא משיחא. ולצורך זה נסע ר' עקיבא לארצות רחוקות וזה שאמר ר' עקיבא כשהלכתי לערביא וכו' כשהלכתי לגליא, כשהלכתי לאפריקה (במסכת ראש השנה כו.) וכן כה שאמרו ר' עקיבא איקלע לגינזק (עבודה זרה לד.). ואף שבמסכת תענית (י"א:) נאמר רב עוקבא ועיי"ש ברש"י, הנה התוס' בע"ז שם דחו דברי ההאנדו גירסת ר' עקיבא. וכך מפורש בבראשית־רבה (פל"ג ה"ו) ר' עקיבא דרשה בעצה דור המבול בגינזק שבמדי, והדברים ארוכים ואכמ"ל יותר.

יוצא שר' עקיבא בסיוריו להפחת אמונה ביאת־המשיח, הגיע עד גינזק שבמדי מקום גלותם של עשרת השבטים, ונוכח כנראה שאין כל אפשרות או רצון מצד הנדחים הגולים שם לחזור לארץ־ישראל, וכיוון שהאמין בכל לבו שאכן בר־כוכבא הוא המשיח, בא למסקנה הגיונית, שאין הם עתידים לחזור, וגאולת ישראל השלימה לא תתעכב בגללם.

כך, כפי שראינו, כל חבריו ותלמידיו של ר' עקיבא חלקו עליו. ובריתא מפורשת (בב"ב קכב.) תניא עתידה ארץ־ישראל שתתחלק לשלשה עשר שבטים שבתחילה נתחלקה לשנים־עשר וכו'. הרי מפורש שלעתיד לבוא ישובו גם עשרת השבטים (ודחוק עצום הוא לפרש שהכוונה לאותם מעטים מבני עשרת השבטים שהחזיר ירמיה כמבואר בערכין ל"ג, חזק היטב ואכמ"ל).

חבלי עקירה וקליטה

„קבוץ גלויות" הוא לדברי רבותינו מהדברים הגדולים והקשים כביכול. דורנו שזוכה ורואה את הרעיון בהתגשמותו מבין כמה קשה עקירה מארץ בה מושרש אדם, וחבלי קליטה בארץ חדשה. ואת ביטאו רבותינו במאמרם: גדול קבוץ גלויות כיום שנבראו בו שמים וארץ, שנאמר ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדו ושמו להם ראש אחד ועלו מן הארץ כי גדול יום יזרעאל, וכתיב ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד (פסחים פח.). רש"י העמיד הדגש על מלת „יום" המופיעה בשני המקרים, ואילו מהרש"א בח"א שם משיגו, והוכן פירושו הוא, כי במעשה בראשית נברא ביום הראשון החומר הראשוני שהוא יש מאין... ולכן נכתב בו השינוי „אחד", שאז היה ה' אחד ושמו אחד, וביום השני החלו השניות כך ביום קבוץ גלויות יהיה גדול הפלא בבריאה חדשה יש מאין, שכן באותו יום נאמר ראש „אחד", המיוחדת לכאורה, אבל באה לרמז כי אותו יום יהיה מיוחד במעלתו כיום ראשון מימי בראשית שנאמר בו „אחד".

מעשה־בראשית וקבוץ־גלויות מפליאים כבריאה חדשה, יש מאין, אך גם קשים הם כביכול. נאמר בתורה ביעוד קבוץ־גלויות: ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים וגו' (דברים ל'). רבותינו דרשו מלת „ושב", ללמוד שבכל מקום שגלו שכינה עמהם, ואף כשהן עתידין ליגאל שכינה עמהם (מגילה כט.). אך רש"י בפירושו עתיה פירש הקרא וזו לשונו: „שגדול יום קבוץ־גלויות ובקושי, כאילו הוא עצמו צריך להיות אוחז בידיו ממש איש איש ממקומו כענין שנאמר ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל (ישעיה כ"ז). וקושי זה מצריך ביאור, האם באמת יש קשיים לפניו יתברך?

נראה, שקבוץ־גלויות בעתיד יבוא ביד חזקה. וכבר ניבא יחזקאל נבואת זעם על אותם ימים באמרו: והוצאתי אתכם מן העמים וקבצתי אתכם מן הארצות אשר נפוצותם בם ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה (יחזקאל כ"ל"ד). והעם מכוון כולו נגד ישראל הדבקים בגלות, כפירוש המצודת־דוד, „אכביד ידי עליהם ואשפוך עליהם חמתי בתת בלב העמים לגרשם ולהוציאם מארצם". גם רבינו סעדיה גאון הבין מקרא כך, וכתב: „וצרות רבה מן האומות עד שיגרשום..." גדולות יבואו על האומה באותו הזמן כאמרו והיתה עת צרה אשר לא נהיתה ושנאה תהפתח ביניהם ובין (האמונות והדעות, מאמר שמיני, עמוד רמ"ז לפי תרגומו של הר"י קאפח).

ככאן כנראה הקושי הגדול בקבוץ גלויות. ידע הקב"ה הצופה ומביט עד סוף כל הדורות, כמה ידבקו ישראל בארצות גלותם (מסבות שאינן מתחום נשאנו), וקשה לו יתברך להציק לבניו, בני אברהם יצחק ויעקב, קשה לו לעורר נגדם שנאת העמים, ולגרום לגירושם מארצות גלותם, כדי לאלצם לעלות לארץ־ישראל. ומכאן הקושי הגדול ביום „קבוץ גלויות".

כאן אנו נפגשים בהיסטוריה כשהיא חוזרת על עצמה, הנביא ממשיך ביחזקאל: כאשר נשפטתי את אבותיכם במדבר ארץ מצרים, כן אשפט אתכם נאם ה' אלקים. כך מצאנו את המלה „גירוש" גם ביציאת מצרים, וגם בעת „קבוץ גלויות" לעתיד.

ברחמים גדולים

גאולת ישראל העתידה, תבוא ב„קבוץ גלויות" מתוך רחמים גדולים, כאמור: ברגע קטן עזבתיך וברחמים גדולים אקבצך (ישעיה נד—ז). ועוד נאמר: הנני מביא אותם מארץ צפון וקבצתים מירכתי ארץ... בבכי יבואו ובתחנונים אובילם... כי הייתי לישראל לאב (ירמיה לא"ז). ואין מכאן שום סתירה לכל האמור לעיל, כי כך גזרה חכמתו יתברך, ששני שלבים יהיו לגאולת העתידה, הראשון דרך טבע, והוא מלווה ביסורין ובשנאת ישראל, והשני נסיי ברחמים גדולים. וכבר ביאר זאת הרמב"ן, שהגאולה „לא תהיה בפעם אחת, כמו שמצאנו בבית שני שהיה בין בנין הבית ופקידת כורש י"ח שנה, ויציאת מצרים עד כניסת הארץ ארבעים שנה... ובעת ההיא יגברו המלחמות והמהומות... (בין שני השלבים) ויגיעו ימי הנחמות וההבטחות (כתבי הרמב"ן חלק שני עמוד תקס"ו).

קבוץ גלויות זאת האחרונה תהיה על ידי אליהו והמשיח לפי קבלת רבותינו, וכפי שתרגם היונתן בן עזיאל, מגדולי התנאים, את המקרא, אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' וגו' „אין יהון מבדריכון בסיפי שמיא מתמן יכנוש יתכון מימרא דה' אלהכון על ידוי דאליהו כהנא רבא ומתמן יקרב יתכון על ידוי דמלכא משיחא. וכך יש ללמוד מדברי הרמב"ם בהלכות מלכים שהעתקנו בראשית דברינו, הוי יזכנו לראות בגאולת ישראל השלימה ובקבוץ־גלויות מלא ושלם, בחסד וברחמים גדולים.

בית הספר לאחיות מוסמכות
שע"י ביה"ח „שערי צדק", ירושלים
נמשכת ההרשמה
לשנת הלימודים תשל"ה
מתקבלות בנות דתיות
בוגרות בי"ס תיכון
ההרשמה בכל יום בין השעות 11.00—13.00, במשרד
בית-הספר בביה"ח, רח' יפו 161, ירושלים.
ההרשמה תסתיים ביום 30.4.74

ארבע פרשיות

מאת הרב כ. פ. סכורש

חג הפסח אוצר בקרבו מקור המאורעות ההיסטוריים של עמנו. הוא משמש לנו ספר יסודי, ספר הגאולה, מקור האמונה ויסוד הקיום של עם ישראל. יציאת מצרים מלווה אותנו בכל מדרך כף רגלינו במרבד הדורות — „למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים".

ספר הגאולה, פתוח לפנינו בכל הדרו ותפארתו, הוא נקרא ונישנה ללא הפסקה כל שהוא, פרוש וערוך לפנינו ביריעתו הרחבה ובדפיו המזהירים. שואבים מקור חיותנו, עד היום הזה, בחינת „ולמען תספר באזני בנך ובן בנך" „והגדת לבנך" עד סוף כל הדורות.

דרושה התבוננות נפשית אדירה טרם אנו נגשים לקריאה, להבנה ולהעמקה בספר הגאולה. הוא זקוק להקדמה, כדי שהספר בעצמו יהיה מובן לנו במלואו. בהתאם לפתגם הידוע: „ספר בלי הקדמה כגוף בלי נשמה".

נראה לנו יסוד ושורש של ארבע הפרשיות העוטרות אותנו בפרוס חג הפסח: שקלים, זכור, פרה החודש, שחובה עלינו לקרוא בהן, ולשנן בתורה בשבתות הקודמות לחג הפסח. לאמר: תוכן הפרשיות, בתוכן ומגמתן, משמש מדגם, הקדמה מבארת־מבהרת לספר הנצחי, ספר יציאת מצרים, ספר הגאולה (בעקבות הרמב"ן בריש שמות, הכינה את כל ספר שמות: „ספר הגאולה").

חכמינו ז"ל, מרמזים כדי להבצות את עוסק הגאולה, למען הבן ערוך יסודתה, שרשה והגבהתה, אנו צריכים לעבוד בסקירה עיונית על ארבע הפרשיות הללו, ורק אחרי הסתכלות חודרת בהן, וקיומן למעשה או אז יכולים לגשת לקריאת ספר הגאולה בעצמו, לשינונו ולהבנתו המלאה.

*

בארבע פרשיות אגורים תנאי הגאולה וגורמי היסוד לקראת הגאולה האמיתית ואלה הם:

א) האחדות ההסיבתית של העם, הליכוד הטבעי, קחישול והחישוק של כל חלקי העם לקראת עתידו. עצמאותו, חרותו, תקומתו ובנינו.

ב) התנופה למען גאולת העם ושחרורו, ההתנערות כעפר הגולה, לקראת התחיה הלאומית. בניתוק כבלי השעבוד של הגולה באיזה צורה שהיא והבעת הרצון העז להיחלץ מיוון הכניעה הנחיתית בהפוצות הגולה.

ג) טיהור המחנה, לשמור על צביונה הטהור והאציל של האומה, להיזהר ולהתקדש מתהום „ארץ העמים", מכל זיק של „ככל הגוים בית ישראל", מכל „יצרא דעבודה זרה", של תורות חדשות ואידיאות זרות לרוח ישראל ויחד עם זה, לא להיתפס לבולמוס עגל הזהב, לחברנות גסה, ולהשתוללות המותרות.

ד) חידוש החיים העצמיים בבחינת „חדש ימינו כקדם". התאמצות משותפת אדירה גבורה והולכת יתצאה מן הכלל לביסוס קבע וליציבות עד: התחדשות חיי האומה על אדמת ארצו, במולדתו־מכורתו.

לאלה היסודות רומזות לנו ארבע הפרשיות האמורות, פרשת שקלים מעמידה אותנו על שתי משמעויות א) של שיתוף העממי המלא בבנין המשכן המקדש והארון, לא נגרע אף אחד. כולם נכללים בתרומת כספים למען הבנין המשותף; ב) על האחדות הפנימית בהתאם לרעיון הנפלא של מחצית השקל, המסמל את אחדות האומה, שלימותה והשייבותה. לאמור: כל יהודי הוא רק „מחצית", אני והוא, הם יחידה שלימה. הראה הקב"ה למשה מטבע של אש „זה יתנו". זו אש של אחדות ישראל, ההיתוך של המטבע בא על ידי האש. פרשת זכור, מראה על עמדה גאה ותקיפות הקומה של העם; מזכירה לנו את המאבק המר עם עמלק והעמלקיות, אשר מחובתנו להתגבר עליהם ולמחות את שמם. ושלש מצוות נצטוו ישראל בכניסתם לארץ" והראשונה בהן — מצוות מחיית עמלק. הפרשה הזאת פרשת עמלק נקראת עובר לפורים, באשר מגולה במגלת אסתר, הצוו של מרדכי שלא יכרע ולא ישתחווה. הגבורה של מרדכי־היהודי, אב־טיפוס, המשמש דוגמה של מנהיג העשוי לבלי־חת, לשמור על כבוד ישראל, ולא להראות שום נחיתות בפני עמלק.

פרשת פרה אדומה, כוללת בתוכה — טיהור המחנה החזרתו למקור הקודש. פרה אדומה מכפרת על מעשה העגל" על שתי המשמעויות: הצמדה לאלילים ולתורות זרות וריקוד מסביב לעגל הזהב, הרכוש והממון המעבידים את האדם משווי משקלו המוסרי. עניין הפרה בכלל כמוס ממנו, אלא בגמגמה היסודית שריפתה וכל הענינים הכרוכים בה, הזאת הדם שבע פעמים אל נוכח פני אוהל מועד ועוד, ערוכים ומיוחדים — לטהרה ולקדושה. פרה אדומה אלו ישראל (ילקוט שמעוני) — ליכוד, איזול וטיהור של עם ישראל — המתטהר ומתקדש בהעמק שרשי קיומו בארצו.

פרשת החודש, מראה על התחדשותה, וצמיחתה של האומה בארצה „ולא היתה התורה צריכה להתחיל אלא מהחודש הזה לכם ראש חדשים" (רש"י בראשית) שממנו ובו סוד קיומנו וסוד קיום התורה, ללא הפרעה ומעצור, הציווי „החודש הזה לכם ראש חדשים" נאמרה עם יציאת מצרים, לאמר שם במצרים היתה נכנעים ומשעבדים לפרעה ולעמו. ומעתה עם ניתוק כבלי העבדות והשיעבוד, עם הניצול המחריד לשם בנין פיתום ורעמסס והיכלי פאר לפרעה ולעמו. הרי מעתה מתחילה תקופה של התחדשות הזמן, היצירה הבנין, יהי „לכם לעצמכם" אתם, ולעצמאותיכם הרוחנית המדינית והמשקית גם יחד.

*

כל הפרשיות המגוונות את תנאי הגאולה וגורמיה, משמשות יסוד איתן והקדמה לספר הגאולה עם כל השמות, חג החרות, המצות, וחג האביב. המציינים את אביב האומה, התחדשותה וגאולתה השלמה, נשמת חרותה ותפיסת עצמותה.

בתוספת ארבע הפרשיות הללו באה שבת הגדול, המסמלת את הנעזה הרוחנית הלאומית, שהראו בני ישראל במצרים, בשחטם בפומבי את אלילי מצרים ועל ידי כך הפגינו את מסירות נפשם למען ה' ועמו. ארבע הפרשיות ושבת הגדול חוברו יחד להקדמה אחת בעל משקל אדיר לספר הגאולה של חג הפסח.

זכינו ברצות ה' להתגשמות אור ה„אתחלתא דגאולה". לפנינו נגוללים והולכים דפי ספר הגאולה, המכיל סיפור יציאת מצרים ומעללי הבורא בניסיו הגלויים; אנו חשים ומרגישים בהיותנו קשורים ומעורים בחיק המדינה, ששים ושמחים על התפתחותה והתרחבותה. הגענו בי"ה למעלה מחצי יובל השנים לקימומה.

בהביטנו היטב באירועים ההתפתחות שבחיינו — הגבורות והפרסים במדינה, הרי יש לקבוע לצערנו, כי עדיין לא זכינו לקיים את ההקדמה של ספר הגאולה, ומתוך חוסר הקיום הזה, מכילא גם המרוץ המבלי הרוחני של מילקם הגאולה מאום ואף נפגם זה ושם. השרשים של ארבע הפרשיות נחלשים ההולכים באפן שיש לחשוש בפגיעה בעצם ספר הגאולה בהתאם לכלל: „הו למאן דעביד דרהא, ותרצא לדרוהא לא עבידי". לצערנו, אין לציין שיפורים במערכת האחדות הישראלית, הננו עדי ראיה לפלגנות, ואף לשנאת אחים.

גם בפרשת הטהרה יש להרגיש פגימות ומחדלים. אנו שרויים במאבק עז יותר, למען תיקון חוק השבות, לאמר שכל גיור בישראל, צריך להיות לפי ההלכה — באשר זה היסוד החיוני של היהדות ושרש מצאנו אוזן קשבת בממשלה, להביא את החוק לידי תיקון, כאשר לפנינו רובצה סכנת טשטוש היהודי הישראלי הנאמן. גיור על ידי „ראביים" רפורמיים הנערך ללא יסודות הלכה בלי טבילה ומילה אין לו כל תוקף ואם ישנם בין הראביים אלה המסדרים נשואי התערובות, ולפעמים נערכים על ידי „ראביי" וכומר ביחד, הרי גורם ממש להתמוטטות המשפחה.

*

פרה אדומה באה כאמור לכפר על מעשה העגל, שהרי הוכנה ומהווה „לטהר טמאים ולטמא טהורים", הנה שני קטבים. מצד אחד, מטמאים הראביים הרפורמיים טהורים, מסדרים נשואי התערובות יהודיים עם גויים, ומצד שני — רוצים „לטהר" כביכול טמאים, בסידור־הגיור שלהם, הדבר זה מביא לחטא העגל — על ידי הערב רב וביזמתם, אמרו „אלו אלקיך ישראל". בלשון רבים, לקשר הטומאה הטהרה בכביכול ביחד אם לא יתוקן החוק כדבעי הרי נעמוד בפני גל של התבוללות. כן יש להתריע על מצב שמירת השבת בארצנו המחוללת בראש כל חוצות, בהעדר כל חוק־השבת. היתרי עבודה עדיין ניתנים ביד רחבה ופועלים יהודים עובדים בשבת איפה אי־שם השבת נדרסת ומחוללת, המיסיון משתולל בארץ, ואנו עדים להתפרקות המוסר לכיעור החיים — לפגיעות, לזוללה ולשביעה. אף בימי המיתון.

אנו צריכים לעשות חשבון הנפש איך להסיר מקרבנו את הפגמים והליקויים הנראים בחיי הצבור והפרט. צריכים לשמור על פאר הגאולה שלא יפגם, ושלא יכהה הודה. שומה עלינו לחזור ולשנן לנו את ההקדמה, תוכן ארבע הפרשיות ושבת הגדול בהתקרבנו אל ספר הגאולה.

בשערי האגדה

יצא „בשערי האגדה" — פליטות ופרקים במדרשי חז"ל, מאת מרדכי פירון, תל־אביב, הוצאת דון, 265 עמ'.

מאת מ. אונגרפלד

לפנינו המשך לספרו הראשון של המחבר „בנתיבי אגדות חז"ל", שבו הוליך את הקוראים במסתרי האגדה ופירש להם משנתם של ראשונים הדן בנושאים רעיוניים שונים, כמו בריאת העולם, מהותה של האומה הישראלית, ייעודו של האדם, פיקוח נפש, ארץ ישראל, לשון הרע, גבורה, שלום ומלחמה, אחרית הימים ועוד.

אלה אוצרות הרוח, שעיצבו את דמותה של כנסת ישראל לדורותיה והעיזו בהם חושף לפנינו את יסודות מהותנו הלאומית. בספרו החדש מוסיף המחבר להבהיר את הרעיונות העיקריים של ההגות היהודית הקדומה ומגלה את קוויה הכלליים, מתוך מגמה למצוא בהם גם תרומה צנועה ללבטי תקופתנו. והרי עיקר ענייני של האגדה לתת משמעות לישות האנושית ביחסים שבין האדם לאלוקים ובין האדם לרעהו ובינו ליקום כולו.

השנה היהודית

הספר נפתח בפרק על „השנה היהודית", שבו מדובר על הבדלי גישה אל נושא זה שבינינו ולבין העמים. בעוד שלגבם הרי כאן מצע מוסכם לחלוקת מימדי הזמן לעתים קבועות למסגרת של חדשים ושל שבועות, כדי לשמש בסיס לסדרי חברה מתוקנים, הרי לפי השקפת היהדות, הזמן הוא אמצעי לחנך אדם מישראל לקראת הבנה יותר של הערכים הרוחניים והקניינים המוסריים המיוחדים המשווים לאומה את דמותה היהודית. עצם העיבורה, שקביעת לוח השנה, קידוש החדשים ועיבור השנים, נמסרה לסמכותה של הסנהדרין הגדולה, המוסד הדתי המשפטי העליון של האומה, מראה באופן ברור על אופייה המקודש של תעודה זו. למהותה הרוחנית של קביעת עתות השנה ניתנה צורה על־ארצית, שלפי משמעותה כפופים לה כביכול גם הקדוש ברוך הוא ומלאכי מעלה; כפי שנאמר במדרש תנחומא הישן ובילקוט שמעוני: באמר „החודש הזה לכם (שמות י"ב)... הקדוש ברוך הוא היה מקדש חדשים ומעבר שנים. כיון שעמדו ישראל, אמר להם: עד עכשיו חשבונן של חדשים ושל שנים בידי, מכאן ואילך, הרי הן מסורין לכם שנאמר: „החודש הזה לכם".

ימים נוראים

תמצית השקפת עולמה של היהדות מול התרבות ההילנית והאנטרופוצנטרית של הגוים; אנו מוצאים בתפילת ראש השנה: „מלוך על כל העולם כולו בכבודך..." כאן מכריזה היהדות בעלת השיטה הרעיונית התיאוצנטרית, על הכרת האלוקי כמרכז של העולם המכוון ומנהיג את כל היקום. וכפי שזה בא לידי ביטוי בדברי ראש ישיבת פומבדיתא במסכת ראש השנה ל"ד: אמר רבה: אמר הקדוש ברוך הוא: אמרו לפני בראש השנה מלכויות זכרונות שופרות — מלכויות כדי שתמליכוני עליכם; זכרונות כדי שיבוא לפני זכרונכם לטובה ובמה? בשופר.

בפרק על הנושא קדושת יום הכיפורים מסביר לנו המחבר: יום הכיפורים מוקדש כולו למחשבה ולהתבוננות, שבו עומד האדם בתפילה מול אלוקיו, תוך חקרי נסתרות הלב וחשבון הנפש. והחקר כאן עתידו של היחיד ומשמעות חייו וכן תולדות החברה האנושית. הרעיון הראשי הבא לביטוי כאן במחזורי התפילות, הוא העיקרון של הסליחה והמחילה המיוחד על הכתוב בתורה: תפלת לכל עדת בני ישראל ולגר הגר בתוכם, וכאן באה התביעה לכל אדם, לשוב אל ה' בקדושה ובטהרה, כפי שבא לידי ביטוי בדברי ר' עקיבא (משנה, יומא, ב'): אמר ר' עקיבא: אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם? אביכם שבשמים! שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גילוליכם אטהר אתכם". מה מקוה מטהר את הטמאים, אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל.

החג וסמליו

וכך משלב המחבר מאורעות היסטוריים, בביאוריו על „ניסוך המים" בחג הסוכות, לפי שמובא במסכת ראש השנה ט"ז: ימפני מה אמרה תורה: נסכו לפני מים בחג (הסוכות)? מפני שהחג זמן גשמי השנה. אמר הקדוש ברוך הוא: נסכו לפני מים בחג, כדי שיתברכו לכם גשמי שנה". וכאן ממשיך המחבר ומביא גם מקורות אחרים על יחס העם לגבי שמיני עצרת, כאשר קיוה לקבל בשורה על גשמי החורף הקרב, ולפי שמדובר במסכת יומא כ"א: אמר רבי יצחק בר אבדימי: במוצאי יום טוב האחרון של החג (שמיני עצרת) הכול צופים לעשן המערכה (על המזבח בבית המקדש) נוטה כלפי צפון — עניים שמחים ובעלי בתים עצובים, מפני שגשמי שנה מרובין ופירות מרקיבין (וממילא ימכרו בדמים מעטים); נוטה כלפי דרום — עניים עצבין ובעלי בתים שמחים, מפני שגשמי שנה מועטין ופירות משתמרין (וימכרו ביוקר); נוטה כלפי מעלה — הכל שמחין (כי תהיה שנה כתיקונה), נוטה כלפי מערב — הכול עצבין (כי רוח קדים מגרעת את הענבים מאין גשם כליל).

ביאורים למקורות

המחבר מלווה בביאוריו סיפור סתום אחד המופיע בסוכה מ"ח: „מעשה בצדוקי אחד שניסך על גבי רגליו ורגמוהו כל העם באתרוגיהם. והסיפור אגדי סתום זה מבאר בסיפורו של יוספוס פלאביוס על מאורע זה: בימים ההם קשרו היהודים על ינאי המלך קשר, ובחג הסוכות, בעלות המלך בתפקיד ככהן גדול על המזבח ימפניו להקריב עולת החג, השליכו עליו רבים מבני העם את אתרוגיהם ויחרפוהו ויתנו עליו בקולם: צא, צא בן חללה, לא לך לגשת אל מזבח ה'". ויקצף המלך מאד ויקרא אל גדודיו שומרי ראשו: וירב על הפרושים" וישלפו גדודיו חרבותיהם ויהרגו בעם כששת אלפים מעדת הפרושים..."

מכאן ציינו חוקרים, כי ניגודי השמחה שנהגו הפרושים בנסך ניסוך המים בבית המקדש שורשם בשמחה על התגברות הפרושים ונצחונם על הכת של המלך ינאי.

ומאלפים ביאורי המחבר למה שמסופר מפי רבן שמעון בן גמליאל השני במשנה תענית ד': „לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וביום הכפורים שבהם בנות ישראל יוצאות ומחוללות בכרמים. ומה היו אומרות? בחור שא עיניך וראה מה אתה בוחר לך? אל תתן עיניך בנוי, תן עיניך במשפחה. „שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל". וכאן שולח המחבר את הקורא למאמר חז"ל אחר באותו מקור: תנו רבנן: יפהפיות שבהן מה היו אומרות: תנו עיניכם ליופי, שאין אשה אלא ליופי. מיוחסות שבהן מה היו אומרות? תנו עיניכם למשפחה, שאין אשה אלא לבנים. מכוערות שבהן מה היו אומרות? קחו מקחכם לשם שמים ובלבד שתעטרונו בזהובים.

כך הולך מחברנו ומבאר בטוב טעם ובשפה נלבבת „בהסברה עניינית עשרים ושש אגדות חז"ל ושופך אור על מאורעות היסטוריים הקשורים עם אגדות אלה.

מנהיגות ביהדות

הנה אנו לומדים מדברי המחבר בפרק המנהיגות, אמנם גישתה של היהדות בנושא זה היא תיאוקרטית ביסודה ומנהיגי הציבור נדרשו לעבוד לאו דווקא לרצונו של הציבור, שלא לרצון האלוקים ובכל זאת אנו מוצאים במקורות, על נטייה ברורה להיכלך בדעת הקהל בדבר המנויים לשררות ציבוריות. כשם שלמדנו במסכת ברכות נ"ה: „אמר ר' יצחק: אין מעמידים פרנס על הציבור, אלא אם כן נמלכין בציבור תחילה) שנאמר: ויאמר משה אל בני ישראל: ראו קרא ה' בשם בצלאל". אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: משה, הגון עליך בצלאל?...

ועל חובת ההתחשבות בדעת הקהל המיטי מנהיגים, אנו לומדים בספרי, פרשה בהעלותך: „אשר ידעת כי הם זקני העם" — העם צריך לידע. אם ברורים ומקובלים הם לפני הצבא. נאמר „זקני העם", מלמד שאין אדם יושב בישיבה עם שהבריות מרננים ואומרים: איש פלוני כשר וחשוב ונאה להיות הכבי". וראוי להבליט כאן את דברי הרמב"ם על יחסי הגומלין החברתיים שעל הפלוני להתבסס עליהם: (רמב"ם, הלכות סנהדרין, כ"ה) „אסור לאדם לנהוג בשררה על הציבור ובגבהות הרוח, אלא בענוה ויראה, וכן אסור לו לנהוג בהם קלות ראש, אף על פי שהם עמי הארץ ולא יפסיע על ראשי עם קדוש...

והננו מסיימים את סקירתנו על הספר בהבאה מתוך הפרק האחרון על מעלת השלום: ר' אלעזר אומר: גדול הוא השלום, שלא נסמו הנביאים בפי כל הבריות אלא שלום. (אבות דרבי נתן) אמר ר' יודן: גדול השלום ששמו של הקדוש ברוך הוא נקרא שלום...

כאמור הצליח כאן המחבר לאספו מיכרות ידיעות בתלמוד ובמדרשים, ולהאיר עליהם באור חדש.

לפרשת צו - שבת הגדול

צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה (ו—ב')

ביותר צריך לזרז במקום שיש חסרון כיס (רש"י). יבואר לפי חז"ל (במ"ר, פ"ב—ה'): למה נקראים נכסים, שנכסין מזה ונגלים לזה. לכאורה צריך היה לקרותם נגלים, על־שם מי שיש לו נכסים? אלא שעיקר החשיבות בממונו של אדם הוא, משום שאינו אצל כל אדם, ולכן יש לזה חשיבות אצל מי שיש לו. ומשום כך נקראים נכסים — שיש לו מה שמכוסה מאחרים. חז"ל קראו לעשירים: בעלי נכסים, שיש להם דברים המכוסים. ורמזו חז"ל: ביותר צריך לזרז במקום שיש חסרון כיס — להורות שעיקר קנינו של אדם בכל מה שיש לו בתורה, הוא רק כשהוא מכוסה ונעלם — אפילו ממנו עצמו — שלא ידע וירגיש כלל, שיש לו דבר־מה, ואז הוא באמת עשיר בתורה.
(הרי"ם — רגל יהודה)

*

במד"ר: שאלו תלמידיו את ר"י בן קיסמא: אימתי בן-דוד בא? א"ל: זאת תורת העולה.

יבואר לפי הכתוב: „במה אדע כי אירשנה... קח לך עגלה משולשת"... (בראשית ט"ו, ח'). הרי שבזכות הקרבנות ירש את הארץ. לכן שאלו: אימתי בן־דוד בא: הרי עכשיו אין לנו מזבח להקריב קרבנות, ובזכות מה נחזור לארצנו: א"ל: זאת תורת העולה, כדברי חז"ל, שכל הלומד תורת עולה וכו' כאילו הקריב עולה וכו'. אם כן יבא בן־דוד בזכות לימוד תורת הקרבנות. (לחם אשר)

*

ויעשה משה כאשר צוה ה' אותו ותקהל העדה (ח—ד')

כאשר הצדיק עושה כאשר צוה ה' אותו — מתעורר לבם של ישראל להתקרב אליו, ללמוד מדרכיו. (ר"מ מקוצק — עמוד האמת)

*

ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים — ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים (ח—ל"ג—ל"ה)

למה שינה הלשון. שבאזהרה נאמר רק שבעת ימים. ובציווי אומר גם יומם ולילה? יובן לפי חז"ל (מכילתא, צו) שכל שבעת ימי המילואים היה משה מעמיד את המשכן, כל בוקר ובוקר, ומקריב את הקרבנות עליו — ומפרקו. בשמיני העמידו ולא פירקו. ואם כן הרי נטלה הקדושה באמצע, בין פירוק להקמה. אולם יש ב' גדרי זמנים: א) זמן שטח, שאין לו הפסק, והוא בגדר נקודה, ללא התחלקות כלל; ב) זמן חיבורי — כשיש הפסק יום ולילה — שני גדרים, ויש רק חיבור ביניהם. והנה יש דבר שצריך להיות בפנים ויש דבר שפוסל בחוץ. פנים הוא פנים — רק כשהוא פנים ממש, וכיון שנפסק אין עליו שם פנים, אבל מכל מקום אינו חוץ, כיון שאין מקום אחר. על כן הלאו שלא יצאו מפתח אהל מועד — כלומר: שלא יצאו לגמרי מן המקום הזה — זהו זמן שטח, וכל שבעת הימים הם נקודה אחת. לכן נאמר רק „לא תצאו שבעת ימים". כי הכוונה לזמן ללא הפסק; אבל הציווי: „ופתח אהל מועד תשבו" — הוא רק בזמן שמקימים את המשכן, אחר שפירקוהו — הזה היה לילה ויום בגדר חיבור. על כן נאמר: „תשבו יומם ולילה שבעת ימים". (לפי צפנת פענח לר"י רוזין)

*

עטורי חג

טוב לבער החמץ בערב שבת קודם חצות
(שו"ע, או"ח, תמ"ד—ב')

העולם הזה הוא הכנה לעולם הבא. ולכן נקרא ערב שבת. מי שטרח בו, כדי שיאכל בשבת לעולם הבא. ו„מפני שיבה תקום". קודם שתגיע לימי זקנה והשיבה. תקום לעשות התשובה — ועל כל פנים לא יעבור העצות לילה בשינה — כלומר: חצי שנותיו בעולם הזה, הנקרא לילה. וזהו: טוב לבער חמצו. זהו היצר הרע. בערב שבת, בעולם הזה קודם חצות, קודם שיגיע לחצות שנותיו. (תולדות יעקב יצחק, שמות)

*

הבודק צריך שיבטל (פסחים ו':)

ניתן לרמוז: כשבודק אדם את עצמו מעבירות שבידיו, צריך לבטל עצמו, שיהיה כעפרא דארעא. „חיישינן שמא ימצא גלוסקא יפה ודעתו עליה" — פירוש: שימצא את עצמו נקי מעבירות, ודעתו עליה — שתהיה לו הרחבת הדעת וגאוה. לכן יבטל את עצמו מכל וכל. (לפי „עטרת ישועה"). (הערת הכותב: השמטתי מספר מלים כמה שכתוב בספר, כי נראה בעליל שיש שם טעות בציטוט הגמרא).

הרי אני כבן שבעים שנה... ימי חייך הימים כל ימי חייך הלילות. וחכמים אומרים... להביא לימות המשיח (הגדה של פסח)

שואלים לחכמים שאומרים שכל לרבות ימות המשיח — מנין לרבות לילות? ניתן לומר, כשנבין למה נאמר: „יום צאתך מארץ מצרים". ולא אמר סתם: צאתך מארץ מצרים? אלא שהפסוק נאמר לימות המשיח, שאז תהיה יציאת מצרים טפלה ובטלה בנסים גדולים יותר, וגדולת ישראל תתרבה בימים אלה. ואולם יום רגע היציאה ממצרים — שאז היתה ההתחלה והמקור לכל הנסים והנפלאות, שיהיו אחר־כך — הם חשובים ביותר, כי ההתחלה היא חצי־הכל. על כן יזכרו רק את יום היציאה, וכל מה שהשתתף ממנו, ולא את היציאה גופה, שתהיה בטלה לעומת נסי ימות המשיח. נמצא שממילת „יום" — כלומר: שיזכרו רק את היום שהיתה ההתחלה הגאולה — כבר יש לנו ראיה לימות המשיח, ונתרה מילת „כל" לרבות הלילות.
(דרשות חת"ס, ע' רמ"ט)

*

בעולם הזה נקראים החיים רק ימי חייך סתם, כי בעולם הזה

אין החיים אמיתיים ושלמים. כי בכל יום ויום מתקרב למות ונחסר חלק מחיותו. אבל לימות המשיח, שיבולע המות לנצח, יהיו החיים שלמים ואמיתיים. ולכן יהיו נקראים כל ימי חייך.
(ברכת השיר לרא"ל צונץ)

*

תם מהו אומר? מה זאת!

התם, כראותו מצד אחד אור גדול ובהירות. ולעומתם התגברות היצר, שואל בתמימות, „מה זאת" — שני הפכים בנושא אחד? „ואמרת אליו בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים" — צריך חוזק יד ומלחמה גדולה להתגבר על היצר, ולהגיע להשגת הבהירות.
(„תפארת שמואל" לרש"צ מאלכסנדר)

*

שהקב"ה חשב את הקץ לעשות.

פירשו בזה, כי היה להם להשתעבד במצרים ארבע מאות שנה, ולא היו שם אלא רד"ו שנה, והחסרו קצ"ד, כי לא יכלו להתמהמה ויצאו בחפזון חשב להם ה' את הקץ — כאילו היו גם קצ"ד שנה החסרים. והנה מצ"ה במילוי: מ"ם, צדי, ה"א, בגימטריא קצ"ד. וזהו הרמז בנתינת הטעם למצה: כי בחפזון יצאת.
(רצ"א מדינוב בהגדה של פסח — בני יששכר)

*

שלשה עשר מי יודע.

כי ידוע ידיעה כזאת, שהיא מנופה בשלש־עשרה נפות — והיו כמו העומר, שהיה מנופה בי"ג נפות. (הרי"ם)

*

נהגו לפתוח הדלת בליל פסח, להראות שהוא ליל שמורים (שו"ע, או"ח)

לכאורה צריך היה לפתוח את הדלת בתחילת הסדר. כשאומר: כל דכפין וכו'. ולא אחר ברכת המזון. כשכבר אכלו כולם? יובן לפי הגמרא, שמקשה: למה תיקנו ארבע כוסות שהן זוגות ואפשר לבוא לידי סכנה? ואחת התשובות היא, שהלילה הזה הוא ליל שמורים ואין לחשוש. לכן כשמוזגים כוס רביעית פותחים את הדלת, להראות שלא חוששים לזוגות משום שליל שמורים הוא.
(בית הלוי לרי"ד מבריסק)

*

איסור דאורייתא ו„איש קטן"...

פעם אחת באסרו־חג של פסח, נתכבד ר' צדוק הכהן מלובלין בסנדקאות, אצל חוזר י"ש אחד, שוחה בחסידיו. פתאום נעלם אבי הילד וחזר לאחר־זמן, בשמחה. אמר לר"צ: הלכתי להביא לרבי יין חדש, שלא נכבר לגבי בפסח. אמר לו ר' צדוק: בחירה שבחות יפה לגבי איסור חמץ דאורייתא, כמוה יפה גם נגד איש קטן כמוני — ושתה יין ישן... („חסידים מספרים", תקי"ט)

ליקט: שלמה יהודאי

מענין לענין

מאת טוביה פרשל

„אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו"

דברי ראשונים היו למליצות בפי אחרונים. הוציאו דברי מקרא או מאמר חז"ל מכוונתם הראשונה ותלו בו רעיונותיהם ודעותיהם הם. אך דומה שלא רבים הם המקרים שפסוק או מאמר שלם ילבשוהו ארבעה וחמישה מובנים שונים.

כמאמר התלמוד „אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו" (פסחים נ, א ועוד) הפכו והפכו בו אחרונים ואחרוני אחרונים.

מן הראשונים לפרש אותו בדרך המליצה היה המהרש"א. אשרי האיש שתלמודו בידו, שלימודו אינו רק בפה אלא בידו, יד ממש. כותב הוא דברי תורה, ועל ידי כך יורד לעומקם, כי „עיקר התלמוד... הוא הלימוד שבא מכתיבת יד, על כן נקראו החכמים סופרים" („חידושי אגדות" ב"ב, י, ב).

כמאה שנה לאחר המהרש"א היה מי שדרש המאמר באופן הזה, אך בשינוי. אשרי האיש שלימודו אינו רק בפה, אלא בידו — כלומר, מנענע הוא ידיו ומראה באצבעותיו בשעת לימודו בתוך להט פלפוליו ועיוניו. וכך כותב ר' זליגמן מרגליות בהקדמתו לספרו „חיבורי לקוטים" (וויניציאה תע"ה): „וכבר אמרו חז"ל אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, וקשה למה אמר תלמודו בידו, ולא בפיו, אלא קאי על לימוד הש"ס שצריך עיון גדול וצריך לפלפל בו היטב... כי דרך הפלפול הוא בידיו, שמכין ומקשקשין זה לזה..."

הטוב נדרש המאמר באימרה עממית, המשעתיה מפי ר' ישעיהו ברנר ז"ל: הלימוד בידו — עושה, מקיים הוא לימודו. בחינת „נאה דורש ונאה מקיים".

*

והיו שדרשו „תלמודו" — ספר הלימוד. אשרי האיש אשר ספרי הלימוד, הספרים שהוא צריך ללימוד, בידו — ברשותו. גם אשרי האיש אשר ספר הלימוד בידו. יד כלים. הספר בכפו תמיד ויכול הוא לעיין בו בכל רגע שהוא פנוי. גם דרשו אשרי האיש הבא אלינו ובידו ספר שאנו מצפים ומחכים לו.

ר' יעקב חביב כותב בהקדמתו לספרו „עין יעקב", כי לא היו מצויים לו כל ספרי התלמוד על מפרשיהם עד שבא לשאלוניקי לבית החכם דון יהודה בן השר דון אברהם בן סאן בנשת אשר „היו באוכלי שולחנו ימים רבים סופרים מובהקים כותבים בכתיבה תמה כל ספרי משנה ותלמוד פעמים רבות, הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו שזכה וזיכה את הרבים, ואשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, הלא הוא החכם הנזכר, בן יכבד אב, והיום הזה נמצאים אצלו ספרי ששה סדרי משנה והלמוד עם פי' רש"י פעם ופעמיים..."

*

בשנת תפ"ג החלו להדפיס בווילהרמרסדארף גמרות בתבנית קטנה, „כרך קטן" בלשון הזמן ההוא. מהדורות כ"כ בשפת זמננו. כתבו בשער המסכת (הנני לצטט לפי מסכת ביצה, תפ"ד): „...ונדפסו בכרך קטן למען ישא כל אדם בחיקו. ואשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו..." פירוש, אשרי האיש שספר תלמודו תמיד עמו, תחת ידו.

בשנת תי"ד נדפס בקושטא הספר „מנחת יהודה" ביאור על פירוש רש"י לתורה מאת ר' יהודה איילינבורג. בדברים שכתבו לשער הספר המגיה ליצד הגיע הספר לקושטא. רגיל היה ללמוד אותו בארץ פולין „שפתותיו שושנים וכתו מבהסם". לאחר בואו לקושטא ביקש „ברחובות ובשווקים את שאהבה נפשי הספר הלז ולא מצאתי אפילו אחד". והנה הנן אותו ה' והגיע לקושטא מהר"ר דוד יפה „והביא זה הספר עמו". והמגיה קרא עליו: „אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו".

אמיים בחידוד על אותו מאמר ששמעתיו בשם הרב אלימלך פישמאן הי"ד, מרמטור, הונגריה, בעל „לחם אבירים" על התורה, אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד" (חגיגה ט, ב). „לכאן" — בגימטריא קי"א, אמור מעתה: אשרי מי שבא לכאן (קי"א פעמים) ותלמודו בידו — ותלמידו שכור אצלו.

חדש הופיע חדש
תחומים וחותם
מאת אברהם בלאט
(בחינות בספרות לאור ערכים)
ספר ב'
להשיג בכל החנויות
מבירה ראשית: בית עלים, ת"א, קרל נטר 3

هكذا من الاصل

مكنز من الاحل

שויונות בחבורה החסידית

מאת מאיר אוריין

המלה «שויונות» תוכנה הקמאי, השורשי, היה רוחני מובהק, והיא מבטאת במקוריותה אב־אידיאה, שבמרוצת הזמן הובילה בהכרח לידי יצירת חברה אנושית מתוקנת. אם תורת משה מצווה פעם אחרי פעם «תורה אחת תהיה לאזרח ולגר הגר בתוככם» (שמות יב, מט); «משפט אחד יהיה לכם ולגר הגר אתכם» (במדבר טו, טז), הרי הציווים הללו הם פרי שורשין אידיאי קדם להם והצמיח אותם.

שויונות כאידיאה וכצוו מעשי

השויונות כאידיאה, היא שנעשתה לעקרון מנחה לצווים. האידיאה המופשטת היא ה„בראשית", והצו המעשי הינו הפועל יוצא מהאידיאה, והוא אינו אלא הצור המגדיר שהאידיאה לובשת בחיי יום יום. השויונות כאידיאה באה לידי ביטוי בעצם תואר הכבוד שהתורה מעניקה לאדם מיד עם בריאתו — התואר של „בצלם אלקים ברא את האדם". בכורה מוחשית מבליטים את השויון בה חכמי האגדה בתהלכותם ובמדרשים. כדי להדגיש את רעיון השויון של האנושות מתבטא חכם מחכמי המשנה — הוא ר' מאיר — בלשון ציורית: כאשר «אדם הראשון מכל העולם כולו הצבר עפרו» (סנהדרין ל"ח) בדיבור זה בא לידי ביטוי הצד האתי־האוניברסלי של רעיון השויון והשלכות ביחס בין אדם לאדם, בניגוד לדוגלים באי שויון כאידיאה; הסוברים, כי יש שבתחילת ברייתם נולדו להיות עבדים ויש שנולדו להיות אדונים.

ובמפורש יותר מודגשת השוויונות בדברי חז"ל הבאים. בתורה נאמר: „אתם ניצבים היום כולכם לפני השם אלקיכם: ראשיכם, שופטיכם, זקניכם ושוטריכם, כל איש ישראל". מוסיף המדרש: „אף על פי שמניתי לכם ראשים ושופטים, זקנים ושוטרים — כולכם שוים לפני, שנאמר: „כל איש ישראל".

הדברים הללו מבטאים את יחס השויון שהבורא מעניק לאדם. כאן, בעולמנו זה, יש תוארי כבוד שונים. יש ראשים ושופטים, אך לפניו הכל שוים.

בעם ישראל לא היה רעיון השויון הזה אבסטראקטי של אחרית הימים. הוא היה נחלת העם בשחר ימיו שסלה את כרשיו לבראשית של היהדות. בימים שהיינו עדיין בבית העבדים. כבר אז נצטווינו כפי כיצה: „לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעיט".

ההגירה לשויון היתה מאז ותמיד מהלהב של טובי ההוגים גם אצל עמים אחרים.

גם הדמוקרטיקנים הראשונים של הדימוקרטיה הפוליטית ביוון, ערים הדמוקרטית, ביססו את הדימוקרטיה הבכיית על האידיאה של שויון, אם כי דיברו על שויון היה כבתון של הוג בגבולות של אנשים [illegible] אותה ההקובים.

רעיון השויון כאידיאה מופשטת נגלה, ביחס כיה כעזור לאבקים הבלתי פוסקים שדברי ימי האנושות כשופטים בהם כיבי שהרחם ועד ימינו. תנועות השחרור הסוציאליות והמהפכות, מקורן בעבירות השויון. מרד העבדים באדונים, מרד עבדים ביהודים, מרד כושים בלבנים, — מרד נשים בגברים ואף מרד הנוער בקמפוסים בכל מיני [illegible] — הרקע לכל זה היה חזון השויון. החש שעמד בהתחלת כולם החברה היה רצה להשתוות עם העומדים בשלבים העליונים שלה.

חזון הקיבוץ — שויונות

אך בגרגה הזירות נתגלגל רעיון השויון בגלגולים שונים.

במדינת ישראל, אלה התרדים למוץ סוציאלי, כלהם בדברים על השויון בחברה הישראלית מוגבים [illegible]

[illegible]

מקומה של החבורה בחסידות

החבורה, היתה גורם ראשוני בנעלה בחסידות, וכמאמאל: כתי נוצרה החסידות? אענה: לא כשרבי ישראל בן אליעזר ירד מן ההרים ונגלה לעולם כבעל־שם־טוב; אף לא כשהתלמידים הגדולים הכירוהו כצדיק והכתירוהו על עצמם כרבם ומנהיגם, אלא ביום שנתכנסה לראשונה החבורה החסידית. ביום זה נוסדה החסידות. כן, עובד השם הבודד באוהלו, גם אם דבוק בבורא, נקרא „ירא שמים" [illegible] לו אבות צדיקים, אך חסיד — לא. חסיד מכונה רק זה המשתייך לחבורה החסידית החיה; רק זה החי את חיי החבורה, המכיל את ידיו בכלל של בני החבורה. קדימה בחסידות פלג ללא צדיק חי. אך לא יתואר פלג חסידי ללא חבורה חיה.

בסוגיית נעיר: גם על הגדרת החבורה עבר התהליך המכלול עליו בדבר שדיל: התהליכים של בריחות, גידול ובכיבה. החבורה החסידית עליה אני מיחדים את הדיבור, הבינה היו של הפלג הראשון והחלק של הפני, היינו עד הדור השלישי או הרביעי).

כן התשובה להדגיש, כי כשם שרוב הערכים הכריכיים את [illegible]

התחסידות לא חידשה של החסידות הם, אלא רק נתחדשו על ידה — כך גם ערך החבורה.

על הצורך בהשתלבות האדם בתוך חיי יחדיו של חברה, מדברים גם הפילוסופים הראשונים. אריסטו, בספרו „פוליטיקה" מהבסא: „מי שאין ביכלתו להיות בחבורה או מי שאין לו צורך בה, הריהו אחד משני אלה או חיה או אליל". מאידך יש דעה בקרב הפילוסופים המאוחרים, לפיה הנטיה לחבורה איננה אלא שריד מהחברה הקדומה, הפרימיטיבית, כשחיי האדם היו תלויים ביחדיו. משום שבחיי צוותא היה מוצא מחסה מפגעים שהיו אורבים לו מבחוץ. ועם התקדמות החברה האנושית וההתפתחויות, רק אדם שרמתו התרבותי נמוכה יש עוד צורך בכך. ואילו — הלשון היא לשונו של שופנהויר — «אדם בעל שאר רוח ישתדל לפרוש מן הבריות... שכן כל שמרובה עשרו של אדם מבפנים כך זקוק הוא פחות לחוץ». (הגיונות, 27). ואילו ביהדות יש לחיי צוותא ערך חינוכי רב. כבר רבי יהודה הנשיא רואה בחבורה אחד הערכים הרוחניים החשובים, והוא מונה במשנה שבמסכת אבות, דיבוק חברים כאחד מארבעים ושמונה הדברים שהתורה נקניה בהם.

הרמב"ם, במורה נבוכים חלק ג' פרק מ"ט אומר: „אדם צריך לאוהבים כל ימיו. בעת בריאותו והצלחתו — יהנה מחברתם; בעת צרתו — יצטרך אליהם; ובעת זקנתו וחולשת גופו — ייעזר בהם". אך שעה שאלה מדברים על התועלת הצומחת מדבוק חברים, מחדירה החסידות את התודעה שאהבת חברים היא צורך נפשי כשלעצמה ואינה משמשת שום כוונה אחרת. החבורה החסידית יוצרת אצל המשתייכים אליה נפש שיתופית במשמעה המודרני. חברה בעולם של זמננו, היתה מושג מסגרתי־חיצוני, ואילו חבורה בעולמה של החסידות היתה מושג נפשי־אינטימי־פנימי [illegible] לחברה משוימת, אף על פי שיתוף מעשי מקשר אותם — מדיני, חברתי או סוציאלי. כשאנשים זרים זה לזה. גם כשהמאורגנים באותה החברה יושבים צמודים זה לזה ואף שרים יחד „מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד" אין זו ישיבה של שבת־יחד. כל אחד יושב ליד חברו כגרגר הסמוך ליד גרגר. ואילו בחבורה החסידית עיקר כוחה במזיגה האינטימית־נפשית, בהפלת מחיצות שבין אדם לחברו. שכן לא קירוב רעיוני יש כאן, אלא קירוב לבבות. זוהי חבורה שבה האדם מתעלה על ידה. מצוה שויונות זו של החבורה החסידית הנפעם מרדכי מרטין בובר כשהכיר לראשונה את אורח חייה. בובר היטיב לבטא את אפיה של החבורה החסידית בהגדירה: „המשתייכים אליה אינם יושבים „זה בצד של זה, אלא זה עם זה"."

שלדים ומחיצות

עם זה נראה לי, כי בנקודה כבס־סויונית כפי שהיא נתפסה אצל האדם בן זמננו, יש בחבורה החסידית הרבה פחות שויונות מהמקובל בחברה המודרנית והרבה יותר מהמקובל [illegible]

[illegible]

עליונות, בינונים ותחתונים, אך שלבים אינם מחיצות. היתה חשיבות רבה לידיעת התורה, ודאי החשיבו אדם שהגיע למדרגה בעבודת השם, אך לחסיד בעל המדרגה לא היה רגש עליונות בשל כך. נמצא שגם במשנת החסידות לא סולק הסולם על שלביו. גם בבית מדרש זה היתה היארכיה רוחנית, אך היתה זאת היארכיה ללא כותל מגרה. ההבדל במדרגות לא יצר הבדל של מעמדות.

נפש שיתופית

המכאן להגדרה אופיה המהותי של השויונות בחבורה החסידית. לשם כך נביא מובאה מספר «אור המאיר» שמחברו הוא רבי זאב מזיטומיר:

— — — כשנפגשים החסידים — כותב רבי זאב — עושים שותפות לעבוד יחד את הבורא. ושותפים צריכים להכניס לתוך השותפות כל אחד את חלקו. אף אנו הכנסנו את חלקנו לתוך השותפות. הלמדן הכניס את למדנותו, המיוחס את יחוסו, החכם את חכמתו, העשיר את עושרו — היינו, שכל אחד מאתנו לא ישאיר לעצמו את הלמדנות, את החכמה, את היחוס, את העושר וכו'".

במובאה זו בא לידי ביטוי הנפש השיתופית שבחבורה החסידית. נעלם רגש הבעלות. שום קנין לא נשאר רכושו הפרטי של האדם, כל אחד הכניס את חלקו אל תוך כלל החבורה.

נמחיש את האמור:

שויונות בחבורה החסידית אין משמעה קולקטיב. לא מסגרת של חיים קומונאליים, לא כיס אחד לכולם. אם כי היה נסיון כזה בבית־המדרש של רבי מנדל הקוצקאי, למען הדיוק, בתחנה לפני קוצק. זה היה בטומאשוב, כשרבי מנדל היה עדיין צעיר לימים, מלהם חזון של גיבוש גרעין של שלש מאות יהודים בוחרים, שישמש פקע שממנו יצמח עולם חדש, עולם של אמת. ופרחי החסידים שהצטרפו אל רבי מנדל היו נגרפים על גלי הכיסופים הכראה לכרוזים. שם בטומאשוב, היה שויון בכל. בעניינים שבחומר ובעניינים שברוח. היתה קופה משותפת והסעודות היו משותפות. והתפרנסו מעבודת כפיים, מעבודת בניין פשוטה. הם הסיעו לבנים וגבלו טיט. כל יום נשלחה קבוצת אברכים אחרת לעבודת הבניין, לפנות ערב הביאו עמם שכרם ומסרוהו לממונה על הקופה, ובערב סעדו יחדיו סעודה דלה של פת קיבר ומעט יי"ש. כשהרבי היה שרוי בתוכם.

יתר על כן, חסידי רבי מנדל אף הכניסו את הזכות והעבירות שלהם אל תוך של אחד אחר ותיקנו תקנה, שגם חלקם בעולם הבא יהיה משותף. הם בטלו את המחיצה של „שלי ושלך" לא רק בעניינים של עולם הזה. גם בעולם שיבוא, מן הדין שהגיע להם יתחלק בין כולם שווה בשווה.

בני החבורה הזו חיו במהות רוחני גבוה. הם שכחו עולם ומלואו ושיקעו את עצמם בעולם שכולו רוח. אך החיים מורכבים משבעה ימים, שרק אחד מהם הוא יום השבת, ושאר הם „ששת ימי המעשה". תכונה החומרי של החיים גרם שהנסיון לא יאריך ימים. בסיום זה היה יוצא דופן בחסידות, ובכשל, רבי מנדל עצמו היה אחד מבקשי הרוח בעולם. אך הוא לא היה דמות מחכבת, וגם הדרך של בני החבורה שהצטרפו אליו לא היתה בעצם, אלא נתיב יחיד, שלא השאיר אחריו עקבות לאורך ימים.

החבורה החסידית שהיא נושא דיוננו, לא היתה תלושה מן החיים ולא [illegible]

[illegible]

איזהו חכם — המכיר את „מקומו"

בכאן אני מגיעים לנקודת התמציה, שהיא היא שהעניקה לשויונות בחבורה החסידית את התוחם של יהוד. השויון בחברה המודרנית, פרי רוחם של ג'ון לוק האנגלי וז'אן ז'אק רוסו הצרפתי — משמעו משטר חברתי שיאפשר לכל אדם חיי בו ליהנות מזכויות שוות. היינו שפלוני לא יהא מופלה לרעה על פני אלמוני. אך גם בחברה שכל המשתייכים אליה הם בעלי שווה־זכויות לא נעקרה אי השויונות. בלבו של האדם ממשיך לקנן הרגש הדוחף אותו לא להיות שוה לזולתו. גם בחברה שויונית נשארה אצל האדם השאיפה להתבלט על פני חברו, דבר המכונה בחברה המודרנית בכינוי „מאבק על מעמד". או מאבק על יוקרה אישית. משום כך אנו עדים לעובדות של יום־יום, שאותו האדם שרק אתמול, כשעמד בשלב הנמוך של הסולם החברתי היה בין הלוחמים לשויון, כשהוא עצמו הגיע למצב של שויון נעשה השויון לוח קפיצה לאי־שויון חדש: הוא עצמו נעשה אוהב יוקר לאי שויון הפך. זה שהיה אתמול נשלט על ידי העליון ממנו, חותר להיות שולט על התחתון ממנו.

מאידך, לא הצליחה החברה השויונית לעקור את רגש הנחיתות אצל האדם, שהמזל לא העלה אותו לשלבים העליונים בסולם החברה. וכל עוד רגש זה נשאר, יהיה קיים אי השויון גם בחברה שויונית. וכל זאת, משום שתורת השויונות הצליחה אמנם לשבור מסגרת חברתית ולהמירה במסגרת חברתית אחרת, אך היא לא השכילה לשנות בנפש האדם את עצם המוקנים של עליונות ונחיתות, משום כך גם בחברה שויונית נשארה הבעיה החברתית שבקורה באי־שויון.

בחבורה החסידית, בתקופת השחרית שלה איש לא הרגיש בנחיתות,

הן לעומת העשיר ממנו בקניינים שבחומר הן לעומת הגדול ממנו בקניינים שברוח. הרצון להתנשא על הזולת היה זר לאנשי החבורה. שם היתה שולטת האמירה „איזהו חכם — המכיר את מקומו". אין המשמע שהחסיד השלים עם „מקומו", עם המדרגות הרוחניות שהגיע אליהן ולא שאף להגיע למדרגות גבוהות יותר בתורה, בחסידות וביראת שמים, ההיפך הוא הנכון. אך הוא תמיד ידע את מקומו שלו ואת מקומו של זולתו. תמיד שאף להיות מה שהנהו. היינו שהמדרגות אליהן הוא חותר להגיע, תהיינה הולמות את מבנה הנפשי שלו.

וכך היו מפרשים בחסידות את התפילה „ותן חלקנו בתורתך":

לכל יהודי שמור חלקו בתורה לפי הכונותיו הנפשיות. יש יהודי שעיקר חלקו בתורה הוא חלק המצוות וההלכות שבה, ויש שהנפש מתפעמת מחלק הסיפורי שבתורה ומאגדות חז"ל; יש הנפש מתעלה על ידי עיון בשאלות הבריאה והבורא ב„מורה נבוכים", ויש שהלב נחרד מדברי המוסר וההתעוררות שבספר „ראשית חכמה". התפילה שהיהודי מתפלל היא: „ותן חלקנו בתורתך" — תן לי בתורה את החלק השייך לי, ולא אפלוש אל חלקו של זולתי; שאמצא בתורה את עצמי, את השורש התואם את התכונות הנפשיות שלי, ולא את השורש של זולתי. את הרעיון הזה יש לראות כאבן פינה בחסידות. כל אדם מצווה להיות מה שהנהו; הוא חייב להכיר את עצמו, ולא לרצות להיות מה שאין בכוחו להיות.

רבי דוב בר, בנו של רבי שניאור זלמן מליאדי כתב לאנשי שלומו ב„קונטרס התפעלות": „כל אחד יכיר את מקומו ומדרגתו וישגיח על עצמו ולא יטעה את עצמו לילך בגדולות ממנו. ואיש את רעהו לא יחשוב וגם לא יקנאו במעלתו וטובו, כי לכל אחד יש מקום בדוקה וכל אחד יעשה כפי שהוא בעצם". (באידיש: זיין נאטירליך, גישט נאכגעמאכט!).

שויונות ושוניות

נמצא, שתנועת החסידות, זו התנועה שהריכה על נס את השויונות בחבורה, הבליטה יותר מכל תנועה רוחנית אחרת ביהדות את השוניות שבין בני האדם. ושוב, אין בכך שהוא שונה מהגדול, אך עם זאת לא חש בנחיתות הנובעת מהשרגות. ובהעדר הרגשה כזו טמון הד־שויונות.

תורת השוניות, כהשלמה לתורת השויונות, אף היא תורה עליונה בחסידות.

בחסידות הודגשה הדגשה יתר היחודיות של האדם כיצור עצמאי, חושב ומרגיש. משנת החסידות איננה אחידות (סטנדרטית) והיא לא ניתנה סימנים־סימנים וסעיפים־סעיפים. את זאת עשה רבנו יוסף קארו בספר המעשים שלו, הספר המגדיר את תבנית האורחים.

ברגמי ההרים של בריה סלל הר"י קארו מסלולים רחבים, עליהם צעדו יהודי [illegible]

היחיד והיחדיו

מכאן אנו למדים, כי החבורה החסידית לא היתה [illegible] ... החבורה לא טישטש את יחודו של היחיד.

[illegible] יצחק באבל — [illegible] ... את קלסתר פניו האישי של היהודי בחבורה.

כיד אחרי המהפכה הבולשביסטית, אירע ופועל היכה את אשתו מכות נאכזרות. נזעקו השכנים ובאו למקום המעשה. אמר אחד השכנים: איש הפועל הזה — מכה אשה!

[illegible]

אותו הגץ. יש מנורה, השולחת אורה בלב האחד, איננה מאירה כלל בלבו של האחר. ליד המסלולים הרבים של ה„שולחן ערוך", חצב צבור יהודים בצומת של מסלולים צרים [illegible]. הבעש"ט בא אל כל יהודי ויחיד ואמר לו: לכל אדם מדרגה משלו והוא חייב לשמור על „שלו". המבקש להיות תופס מדרגתו של חברו ולהגביה את שלו, נשאר קירח מכאן וקירח מכאן. את שלו איבד ושל זולתו לא השיג. וזה שנאמר (ברכות ל"ה) „הרבה עשו כרבי שמעון בן יוחאי ולא עלתה בידם". הדגש הוא על „עשו". [illegible] בר־יוחאי, אך הם לא היו בבחינה זו, הם רק עשו כרשב"י", על כן הדבר לא עלה בידם.

ביתר חריפות התבטא, כדרכו, החכם שבאדמו"רים, רבי בונים מפשיסכא.

בירושלמי סנהדרין פרק ד', משנה ט' נאמר: „אדם יחידי נברא". האמירה הזו באה לבטא את רעיון השוויונות שבבני האדם. ש„המשפחות לא יתגרו זו בזו". בא רבי בונים ואומר: אדם יחידי נברא — לא רק שהאדם נברא יחידי, אלא נשאר תמיד ביחידותו. לא השויונות, אלא השוניות דוקא, עושה את האדם יחיד בעולמו.

בספר שירים של משורר יהודי כתוב:

למה נותקו מיתרי נבל?
התאמצתי למלט כמנו
קול אשר לא היה בו —
לכן נותקו מיתרי נבל...

תלמיד בא לפשיסכא, אל בית־מדרשו של רבי בונים, שאל אותו הרבי:

— לשם מה באת אלי, מה אתה מחפש כאן?

— את השם־יתברך אני מחפש — השיב התלמיד.

— כדי לחפש את השם לא היית צריך לטרוח לבוא לפשיסכא. איתו, כביכול, יכול אדם למצוא בכל מקום שהוא מלוא כל הארץ כבודו. אל בית המדרש שלנו בא אדם המחפש את עצמו.

בכך הטיל רבי בונים על תלמידו את הכבדה שבחובות המוטלים על האדם — את החובה לדעת את עצמו, להכיר את עצמו, להיות הוא־הוא בשלמותו, ללא טישטוש עצמי וללא כחש פנימי. שכן קל לו לאדם להיות דומה לאחר מאשר להיות הוא עצמו. הכרה עצמית נכונה, הינה שלב להכרה נכונה של הבורא, בבחינת „מבשרי — אחזה אלוה".

מקומו בבית האסורים. אמר השכן השני: חולה נפש האיש הזה — מקומו בבית המרפא לפסיכופטים. בא השכן השלישי ואמר: לכל העדים יהודות, לא איש בגונה הוא האיש ולא חולה נפש, פועל זה הוא פשוט קונטר־רבולוציונר ויש להעבירו כאויב המהפכה.

אותו השכן השלישי, שהתקומם נגד האקט האנושי כיסודי של ההפכה ראה את הקולקטיב השויוני כגורם למיסור ולא את האדם. לא באשה פגע המכה אלא במהפכה.

החבורה החסידית, בניגוד לחברה הכרכית, איננה כור היתוך ליחיד. החבורה איננה בולעת את היחיד ואיננה פוגמת בצלמיותו. עם היותו נתון בתוך היחדיו הוא נשאר יחיד בכל עת. היחיד [illegible] ליחדיו הוא חלק בפנו. אך היחדיו איננו עד ואיננו מטשטש את הנקודה היהודית של היחיד. כל יחיד נשאר עם עצמו, עם העולם הפנימי שלו.

ההוגה הדני סרן קירקגור אמר: אם האדם שרוי בתוך ההמון — ההמון מפקיע ממנו את האחריות, או לפחות מחליש את אחריותו, משום שאין ההמון מקצה לו, ליחיד, אלא מקצה מן האחריות.

ואילו האדם השרוי בתוך קיבוץ חסידי, החבורה מגבירה את אחריותו החבורה היא המבטיחה את אישיותו. קווי היחוד האישיים מקבלים את עיצובם במסגרת זו. האדם הנמצא בתוך החבורה איננו בורח מעצמו. להיפך, בה, בחבורה, הוא מוצא את עצמו ובה הוא מכיר את מהותו של עצמו.

ערך החבורה בימינו

בהחדרת התודעה החבורתית קנתה החסידות את עולמה כבר בימי השחרית שלה. אך ערכה של התודעה הזו כוחה יפה ביתר שאת בדור שלנו מאשר בדור האתמול. שכן בדורנו יש הרבה מאד בן החברה ומעט מאד בן החבורה; מדברים הרבה על צוות ומעט על צוותא.

מצוקת הדור היא לא רק בהעדר דו־שיח בין אדם לקונו, המצוקה היא גם בניכור שבין אדם לאדם. ככל שהחברה מתהדרת יותר כך גוברת יותר הזרות בין אדם לאדם, וככל שהאדם גדל יותר בעצמה הגלגלית [illegible] יותר. בכרך המאוכלס מיליון איש [illegible] מיליון אלמוניים בחוסר צוות.

[illegible]

המפתח לאוצרות

(סוף מעמוד 10)

סבורה ש. הר־אבן ששכמות שלימד העבריה, שאותו היא מעלה לדרגת פאטוס, הוא בלבד. ישנה את המצב. אהמהה.

דומני שבמצבנו כיום נתנפצו חלק בית ותנאות רבות שהיו מקובלות על הוגי הציונות. נתברר, לצערנו, שלא רק העברית אין בכוחה לקשר בין היהודים בכל אתר ואתר, אלא שאף המדינה איננה מקרינה עליהם אותה עוצמה יהודית ומרכזיות רוחנית, הכרחיים לעתיד העם היהודי.

ש. הר־אבן מספרת ברשימתה על פעיל המגבית שכל מה שהיה לו לומר לבני קהילתו, לאחר ביקור בארץ, בעקבות מלחמת יום הכיפורים, היה ש„ישראל היא בית קברות". גם אם יש לגנות גישה זו, נחטא לאמת אם נזלזל ביחס זה (שבא לידי ביטוי גם בתגובות סלידיה על יהדות ארה"ב בעקבות המלחמה, שהוקרנו אצלנו) ולא ננסה להבינו. דומני שהוא מצביע על יחס פסיכולוגי אמביוואלנטי למדינה שמתבטא מחד בשותפות גורל עם המדינה, אך מאידך גם ברגשות פחד מפני השמדתה וכתוצאה מכך ברצון לבנות „בבל" בארה"ב, בבחינה „אם יבוא עשו אל המחנה האחר והכהו היה המחנה הנשאר לפליטה". ההנהגה, ההולכת וגוברת, מצד מנהיגי המדינה לתרומות לכספיה של יהודי אמריקה, ולא לעליה ולהגרבה רוחנית־תרבותית (כלומר עברית והגברת החינוך היהודי), תורמת ללא ספק רבות לכך שגישה כזו קונה לה שביתה אצל יהודים באמריקה.

גם כאן יפה האבחנה בין האמצעי לתכלית, או בין המפתח לאוצר. מצוות הצדקה למען א"י רווחה בין יהודים בכל הדורות, אך בשעה שבעבר היתה אמצעי להזדהות עם ארץ־ישראל, לא רק באופן פיזי אלא גם, ובעיקר, הזדהות דתית־רוחנית, הפכה התרומה למגבית כיום כאמצעי למכרה אצל רבים מיהודי אמריקה, וישראל כישות רוחנית־תרבותית כלל איננה מדברת אל ליבם.

יתר על כן: כל יתר ההתארגנויות כמו המפלגות הציוניות, ותנועות הנוער החלוציות — שבשל קשריהן האידיאולוגיים עם מדינת ישראל היו צריכות למלא תפקיד מרכזי ביהדות ארה"ב — הוועדים למיניהם — היהודי אמריקאי והאמריקאי היהודי הקונגרס היהודי האמריקאי ו„בני־ברית" — ממלאים למעשה תפקיד הרבה פחות מרכזי בחיי היהודי האמריקאי מאותם מוסדות קהילתיים דתיים „צלובים". שאמנם כן הוא ניתן ללמד מכך שאף פעילות המגבית הבוברים, נעשות בעיקר במסגרות בתי־הכנסת ולא במסגרות ארגוניות אחרות.

לאור זה בכוחה של הדת, שהיא כביכול אשמה גם בחולשת העברית באמריקה, עולה מדבריה הבאים של ש. הר־אבן „החינוך לעברית הצמוד למוסדות דת ברובו הגדול איננו מושך, והדת של עליבות שורה בו". אכן, שוב קביעה שצריכה הבהרה ותיותה, נכון הוא שמי שאינו מתייחס לדת ברצינות, גם לא יתייחס לעברית ברצינות (כי בלי קשר ביניהם אין, לפחות בגולה, קיום לעברית) המדובר ביחוד באותם יהודים — והם הרוב למרבה הצער — המסתפקים ב„חיבור סקולי" של יום ראשון ושאותם מתארת ש. הר־אבן ברשימתה. אבל אצל אותם יהודים השולחים את ילדיהם לבית עברי יומי, המצב שונה [illegible] ניתן בהחלט לומר שרבים מספר אלה — שכולם דתיים מקנים לתלמידיהם שלם ידיעת יהודי ואמריקאי — עבר־ מתויצת הכתבה — ודוקא הם אלה שזיקתם למדינת ולעם ישראל עמוקה וחזקה. כי למה? משום שבמוסדות אלה מכת העברית לא רק שפה שאותה יש ללמוד, אלא מפתח אוצר היהדות, בעיקר במובן שאותו יש לחיות.

*

המסקנה מן האמור: [illegible] קשה; קשה לא רק ליהודי המתעקש לבנות לו „יהדות" שלא על יסודות הדת — אלא — יהודי הדתי העומד על הפרוזדור שבאמונה הדתית שאינה אוטומטית, [illegible] כל יהודי הוא יהודי, לפתות לא [illegible] יהודי זה היה רוצה שלהבה דתי תוא תשובה מגיעה [illegible] על מהות יהדותו — תשובה ראה קשה למצוא. בכל מקום שהפלאה בלעדית של הלשון [illegible] לדרגת פאטוס כפי ש[illegible] מדברי רבים ובתכתם ש. ה[illegible] בודאי שאין בה תשובה.

מבט לאחור:

(סוף מעמוד 10)

כלית והו בוחית. נישול כלכלי, אוכת פרעות, יאוש ודכדוך נפשי הם מנת חלקם של למעלה משלושה מיליון יהודי פולין"; „הצבא הגרמני נכנס לממל — השטח שברשות ליטא, אלפי יהודי ממל נמלטו על נפשם והפכו לפליטים, חורבן מוחלט של קהילת ממל, בתי הכנסת נהרסו על ידי הנאצים"; „הרעה פתאומית ביחס שלטונות איטליה כלפי היהודים"; הנאצים עורכים ציד על עסקנים יהודיים ברחובות וינה".

התרה לגורל היהודים בארצות כסוריינות שנכבשו על ידי היטלר עוד לפני המלחמה העולמית, היתה מלווה רוגז רב על גירוש (על ידי הבריטים) אוניות מעפילים מימה של חיפה — אניות שהובילו פליטי התופת הנאצי מצ'כיה ואוסטריה.

„מה נשתנה פסח תרצ"ט?"

ביטוי לחרות, מוצקה ויאודר תקווה לפדות וגאולה, ניתן בעתוני הארץ, בגליונה החג. „מה נשתנה פסח תרצ"ט מלילות הסדר הקודמים, שאנו זוכרים", פותח זאב ז'בוטינסקי את מאמרו שראה אור בגליון החג של „המשקיף". „הגדל עגקי, סובר אני: פרעה אינו יותר רק כמשלה אנוה, אלא חצי התהל המכיל למעלה מתוריס עמים המוריחסים אלינו כשם שהתייחס פרעה לאבותינו... מכה בכורות באיכות [illegible]

עלינו כל יום כשנן שהשת באפסק"...

תחת הכותרת „נאפלה לאודולי", נאמר במאמר הראשי „הצפה" בגליון ערב פסח בין־אר: „גדולה היא האפלה מאפילת מצרים, „ויכש מוקי [illegible] כוחות החשכה וכחות הטומאה ניצו מחוריהם, [illegible] מתהוויות כיס שערי טומאה, באחד עומדים עלינו לכלותנו.

„מיליונים־ביליונים - מאחינו ישראל נתהים בצרה ובשבית, חיים, נאנקים תחת יד צר [illegible] יושבי ישראל מזור דור [illegible] תורה וחכמה, הולכים תרבים בתיהם ויושביהם, בתי כנסיות מדרשות נשרפים באש הוזרה השוכים על ספריהם [illegible]

„גם ארצנו, ארץ הקודש; מולדתנו, נרתלה שגריה לפני כה ישראל, פליטי חרב ורעב מתדפקים עליהם כיפים [illegible] כנף על פתחי ארצמולדת, [illegible] נדשאות על גבן ובהמון [illegible] אסירי תקוה, שבי גולה ללא [illegible] לה, התועים על פני ימים, הם בין שבים ובים.

„יודעים אנו, יודעים [illegible] שלא אחד בלבד ולא בדור בלבד עמדו לכלותנו, אלא דור ודור כמה צרים וכמה עומדים עלינו — והקדוש ב[illegible] מצילנו בידם. „נצחו נצח [illegible] ונצח ישראל לא ישקר".

היה זה לפני 35 שנים, ערב השואה, ועל סף אתחלתא דגא[illegible]

הכל עולה - גם ערך רכושך!
זו עובדה - רכושך עולה בערכו מדי יום ביומו..
עצור לרגע וחשוב:
כמה שווה היום ביתך ומה ערך תכולתו?
מה שוויו של המפעל, הציוד והמלאי אשר בו?
מהו ערך המלאי בחנותך היום?
ובכמה אתה מבוטח?
בדוק את פוליסת הביטוח שלך.
כדאי לך לודא שאינך נמצא בתת-ביטוח.
דאג לכך שהכיסוי יהיה ריאלי.
סוכן הביטוח של "מגדל בנין"
איש מקצוע רציני ומהימן יעזור לך בהערכה ויתאים את הביטוח שלך לערך הריאלי של היום.
מגדל-בנין
חברה לביטוח בע"מ
40
1934-1974

משרד העבודה · משרד החנוך והתרבות
המכון הממשלתי להכשרה טכנולוגית
המזכירות האקדמאית
מודיעה על הרשמה לשנת הלימודים תשל"ה
מגמות הלימוד:
* פיזיקה ואלקטרו־אופטיקה * מדעי המחשב
* אלקטרוניקה ומכ"ם * ראיית חשבון
בית־הספר מיועד לתלמידים בעלי תעודות בגרות ובעלי רקע ישיבתי (לאחר שירות צבאי).
לאחר שלוש שנות לימוד יקבלו התלמידים תואר הנדסאי (להוציא הלימודים בראיית חשבון).
התלמידים שיעמדו בדרישות הלימודים של בית הספר יהיו זכאים, לאחר שנת לימודים נוספת, לקבל תואר בוגר במדעי הטבע והטכנולוגיה B. SC.
אפשרות מגורים בפנימיה לתלמידים שאינם גרים בירושלים.
לפרטים נוספים יש לפנות למזכירות האקדמאית של בית הספר, ת. ד. 16031, ירושלים, טל. 531181—02, 534127—02.
ההרשמה תתקיים: בלשכה להכוונת חיילים משוחררים, רח' אבן גבירול 10, תל־אביב.
בית ספר גבוה לטכנולוגיה ירושלים

ספרים חדשים

אנשי ספר ואנשי מעשה, תולדותיהם ועניניהם של סופרים, חוקרים, ביבליוגראפים ומוכרי־ספרים, מאת א. מ. הברמן — המחיר —.32 ל"י

תשובות ופסקים, מאת חכמי אשכנז וצרפת, יו"ל עפ"י כ"י בודליאנה, בצרוף מבוא והערות מאת אפרים קופפר (מקיצי נרדמים). המחיר —.36 ל"י

הרייך הגרמני וארץ־ישראל, בעיות ארץ־ישראל במדיניות הגרמנית בשנים 1889—1945, מאת דוד ישראלי (אוניברסיטת בר־אילן) המחיר —.25 ל"י

מהדורות חדשות

דיני משפחה, מאת ד"ר בנציון שרשבסקי, הדפסה רביעית, המחיר —.32 ל"י

ספר האנטומיה והפיסיולוגיה, מאת ד"ר אלחנן רבינוביץ, הדפסה שמינית מתוקנת. בצרוף 195 תמונות ושלד האדם. המחיר —.22 ל"י

רפואה פנימית לאחיות, מאת ד"ר אלכסנדר רבינא, מהדורה מתוקנת ומורחבת, המחיר —.22 ל"י

אוצר ראשי תבות, בלשון ובספרות מימי קדם ועד ימינו, מאת שמואל אשכנזי ודב ירדן, מהדורה רביעית, המחיר 23.50 ל"י

הבדוים, מוצאם, חייהם ומנהגיהם, בצרוף תמונות טבלאות ומפות, מאת טוביה אשכנזי, מהדורה שניה (ספרית דני למדע והשכל) המחיר —.7 ל"י

גרפולוגיה, תורת הכתב ואופי האדם, מאת אמנון אלוני, מהדורה חמישית (ספרית דני למדע והשכל) המחיר 7.50 ל"י

ספר השחמט, יסודות, בעיות ושיטות, בצרוף מילון למונחי שחמט, עברית—צרפתית—ספרדית—גרמנית—רוסית, מאת משה צ'רניאק, מהדורה רביעית (ספרית דני למדע והשכל) המחיר 10.50 ל"י

קיצור תולדות הציונות, מראשיתה עד ימינו אלה, מאת ישראל כהן וד"ר נ. מ. גלבר, מהדורה רביעית (ספרית דני למדע והשכל) המחיר —.7 ל"י

ספר המדע לרמב"ם (משנה תורה, ספר א'), יו"ל עפ"י כתבי־יד, בצרוף מבוא, הערות וכו'. ע"י שמעון ראבידוביץ, מהדורה חדשה. המחיר 3.50 ל"י

דקדוק הלשון הערבית, לבתי־ספר עבריים, ספר ראשון: הכתב ותורת המלים, מאת מאיר מ. פלסנר, מהדורה ששית המחיר 3.50 ל"י

ישראל, עשרים יצירות גראפיות של בני־נוער יהודים וערבים, יו"ל ע"י ד"ר פועה מנצ'ל, עם הקדמות בעברית, ערבית, אנגלית וגרמנית, מהדורה שניה המחיר —.20 ל"י

להשיג בכל חנות ספרים
המרכז בתל־אביב: „בית־עליפא" [illegible] 3
הוצאת ראובן מס, ירושלים